JACK LONDON —MARTIN EDEN—

yordam edebiyat

JACK LONDON

martin eden

yordam edebiyat

Türkçesi: Mete Ergin

Mete Ergin (28 Mart 1934 - 5 Ekim 2015)

Çevirmen. Robert Kolej mezunudur. Bir süre Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Filolojisi bölümünde eğitim gördü. Jack London, Ernest Hemingway, Bertrand Russell, Bernard Shaw, Erskine Caldwell, O'Henry gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı. Mete Ergin'in Gani Yener'le birlikte Türkçeye kazandırdığı *Durgun Don* (Mihail Şolohov, 4 cilt) adlı nehir roman da Yordam Edebiyat tarafından yayımlanmıştır.

Mete Ergin'in İngilizceden çevirdiği *Martin Eden*, ilk olarak 1990 yılında Engin Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır.

Yordam Edebiyat'ta

JACK LONDON YAPITLARI

Mete Ergin'in Türkçesiyle

Kurt Dölü
(öyküler, 1900)

✲

Atalarının Tanrısı
(öyküler, 1901)

✲

İstiridye Korsanları
(roman, 1902)

✲

Vahşetin Çağrısı
(roman, 1903)

✲

Oyun
(roman, 1905)

✲

Beyaz Diş
(roman, 1905)

✲

Haytalarla Çolpalar
(öyküler, 1907)

✲

Martin Eden
(roman, 1909)

✲

Yanan Gün
(roman, 1910)

✲

John Barleycorn (Alkollü Anılar)
(roman, 1913)

JACK LONDON

MARTIN EDEN

ROMAN

TÜRKÇESİ
METE ERGİN

yordam
edebiyat

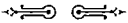
Yordam Kitap: 61 • **Martin Eden** • Jack London
ISBN 978-605-172-325-9 • *Türkçesi:* Mete Ergin
Düzeltme: Didem Gerçek • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Mart 2019
© Yordam Kitap, 2016

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www. yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
instagram.com/yordamkitap

Baskı: **İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 10614)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 496 11 11

MARTIN EDEN

ROMAN

Jack London
Yazar, Serüvenci, Sosyalist

Yeşim Dinçer

Jack London'ın bugün hayranlıkla okuduğumuz romanları ve kısa öyküleri, hareketli geçen yaşamından güçlü izler taşır. Geçimini sağlamak için çocukluğundan itibaren verdiği mücadele, kendi kendini eğitmek üzere kitaplara dört elle sarılması, sahip olduğu keskin gözlem yeteneği, onunla aynı kuşaktan bir başka realist yazarın, Gorki'nin yaşamıyla karşılaştırılabilir ancak.

Jack London 12 Ocak 1876'da, talihsiz koşullarda dünyaya gelmiştir. Biyolojik babasının, hamile kalan annesi Flora'yı terk ettiği; ümitsizliğe kapılan kadının intihara kalkıştığı ve ruhsal dengesinin sarsıldığı söylenmektedir. John Griffith Chaney adı verilen bebek, siyahi bir süt anneye emanet edilir. Flora doğumdan bir yıl kadar sonra yeniden evlenir ve oğlunu, eşinin önceki evliliğinden olma iki kız çocuğuyla birlikte büyütür. Jack London soyadını aldığı üvey babası John London'ı hayatı boyunca "baba", üvey kardeşlerini de "kız kardeş" olarak benimsemiş, hem onlarla hem de çok sevdiği süt annesiyle kurduğu aile bağını korumuştur.

Yazarın çocukluğunun ve ilk gençliğinin ne denli büyük bir yoksulluk içinde geçtiğini kayda alan biyografi yazarları, bu durumun nesnel sebepleri üzerinde durmazlar genellikle. Jack London'ın dünyaya gelişi, kapitalizmin ilk büyük krizini yaşadığı ve tarihe Uzun Bunalım (1873-1896) adıyla geçen döneme denk düşer. ABD bankalarının iflasıyla tetiklenen kriz, demiryolu şirketlerinin ve işletmelerin batmasıyla yıkıcı bir hal almıştır. 1876'ya gelindiğinde

her yedi Amerikalıdan biri işsizdir. Birçok yorumcuya göre bunalım, Birinci Dünya Savaşı'na neden olacak kadar uzun sürmüştür.

London ailesi bunalım yıllarını, California eyaletinin çeşitli şehirlerinde, çiftçilikten ev pansiyonculuğuna dek türlü işler deneyerek ama hiçbirinde dikiş tutturamadan geçirir. Jack London on yaşında sokaklarda gazete satarak çalışmaya başlar; Flora da öğrenci bulabildiği sürece piyano dersleri vermektedir. Yazar çocukken yaşadığı mahrumiyeti, üne kavuştuktan sonra kaleme aldığı otobiyografisinde şöyle anlatır:

> Ben dünyaya yoksul gelmiştim. Yaşamım yoksulluk içinde geçmişti. Zaman zaman aç kaldığım olmuştu. Bütün yaşamımca ne bir oyuncağım olmuştu ne de başka çocuklar gibi oyun oynamıştım. Bütün anılarımda yoksulluğun acısı vardı. Bu yoksulluk acısını sürekli çekmiştim. Bir dükkândan para verilerek satın alınmış ilk fanilamı sekiz yaşındayken giymiştim. Altı üstü ufacık bir fanilaydı işte. O kirlendiği zaman, yıkanıncaya kadar yine evde yapılmış çirkin fanilalara kalırdım. Dükkândan alınma o fanilam bana öyle gurur veriyordu ki, bir süre üstüme ondan başka bir şey giymemek için diretmiştim; (...) sonunda annem, bütün dünya görsün diye üstümde sadece dükkândan alınma o fanilayla dolaşmama izin vermişti. (*John Barleycorn*)

Jack London, formel eğitimini ancak sekizinci sınıfa dek sürdürebilir. Buna rağmen şehir kütüphanesine girmenin bir yolunu bulmuştur. Tarih ve serüven kitaplarına, kara ve deniz yolculuklarına özellikle meraklıdır. "*Deli gibi, kendimi harap edercesine okuyordum*" diye anlatır o dönemi. Bir yandan da denize açılma; tekdüze, sıradan yaşantısından kurtulma hayalleri kurmaktadır. On dört yaşına girdiğinde ufak bir yelkenli edinir ve San Francisco Körfezinin Oakland halicinde turlar atarak denizciliği öğrenmeye başlar. On beşindeyse, günde on iki saat işçilik yaptığı konserve fabrikasının ağır çalışma koşullarından bezerek "istiridye korsanı" olmaya karar verir.

San Francisco körfezinde kültürel olarak yetiştirilen istiridye yatakları, Jack London'ın dünyaya geldiği şehrin önemli bir besin ve gelir kaynağıdır o yıllarda. Gecenin karanlığından yararlanan

"korsanlar", ticari bölgeye tekneyle süzülerek kaçak istiridye toplarlar. Yapılan iş, adından da anlaşılacağı gibi yasa dışıdır. Jack London, süt annesinden aldığı borçla bir tekne satın alır ve konserve fabrikasındaki öldürücü çalışmadan kaçıp, kitaplarda okuduğu serüvenleri yaşamak üzere korsanların arasına katılır. Umduğu parayı kazanamaz ama cesareti ve cömertliğiyle "İstiridye Korsanlarının Prensi" olarak nam salar. Yaşadıkları, ileride yazacağı gençlik romanı *İstiridye Korsanları*'na esin kaynağı olacaktır.

Jack London 1893 yılında, on yedi yaşını bitirir bitirmez Japonya'ya kadar uzanacak olan bir gemiye kaydolur. Japonya'nın kuzey kıyılarından Bering Denizine kadar uzanan bölgede, Kanada ve Birleşik Amerika avcı filoları ayıbalığı sürülerini yağmalamaktadır. Dönüşte, artık bir baltaya sap olmanın vakti geldiğini söyleyen annesini dinleyerek günde on saatten, saat başına on sent ücretle bir kenevir fabrikasında işe girer. Söz verilen ücret zammı yapılmayınca istifa eder ve elektrikçi olma ümidiyle Oakland tramvay işletmesine başvurur. Ancak kendisine verilen görev, ateşçiye kömür taşımak gibi fiziksel dayanıklılık gerektiren vasıfsız bir iştir; üstelik, her biri ayda kırk dolar alan iki adamın işini tek başına ve ayda sadece otuz dolara yapmaktadır. "*Kaç sefer kömürlerin üstüne, kimsenin beni göremeyeceği bir yere oturup öfkemden, hırsımdan, yorgunluktan ve umutsuzluktan ağladım*" diye anlatır o günlerini. Neredeyse sakatlanacakken birlikte çalıştığı ateşçinin, gerçeği, yani nasıl bir sömürüye maruz kaldığını fısıldamasıyla bu işten de ayrılır.

Tarihe "1893 paniği" olarak geçen yeni bir mali kriz, iş bulma imkânlarını iyice daraltmıştır. Demiryollarının inşası için hesapsızca verilen krediler, bankaların art arda batmasıyla sonuçlanır. Jack London, ABD'yi bir baştan öbür başa dolaşmak üzere uzun bir yolculuğa çıkar. Elbette beş parasızdır ve kullandığı başlıca taşıt, kaçak olarak bindiği posta trenleridir. İş bulduğunda çalışarak, bulamadığında kapıları çalıp yiyecek dilenerek, ahırlarda ya da parklarda geceleyerek sürdürür yolculuğunu. Yük vagonları, sokaklar, cezaevleri, kendisi gibi "ipsiz"lerle doludur. Evsizleri

bir asayiş sorunu olarak gören yasalar yüzünden hapse düşer ve mahkûmların zorla çalıştırıldığı Erie İl Cezaevinde otuz gün kalır.

Evine döndüğünde yarım kalan öğrenimini tamamlamak üzere Oakland Lisesine girer; kas gücünün değil, kafa gücünün para ettiği sonucuna varmıştır. Okul harcamalarını karşılamak için yine çalışıyordur. Lisede bir yıl okuduktan sonra, kestirmeden üniversiteye gitmeye karar verir. Üç ay boyunca günde on dokuz saat çalışarak hazırlandığı giriş sınavını kazanır ve California (Berkeley) Üniversitesine kabul edilir. Ancak ilk yarı yılını tamamladıktan sonra okula devam etmez. Hem para sıkıntısı çekmektedir hem de üniversite ona istediklerini verememiştir.

ABD'de gelişen yeni teknolojiler sayesinde, baskı maliyetleri düşen dergi yayıncılığı yükseliştedir. Geniş bir kitleye yönelik popüler dergilerin sayısı ve tirajında patlama yaşanır; kısa öykü türü için de güçlü bir pazar doğar. Yazarlara hatırı sayılır telifler ödendiğini öğrenen Jack London, "*canla başla, yaratıcı bir tutkuyla*" yazmaya koyulur. Bazen düzenli olarak günlerce üst üste günde on dört saat yazdığı oluyordur: "*Binbir zorlukla satın aldığım okul kitaplarımı gülünç paralar karşılığında kitapçılara sattım. Bulabildiğim yerlerden ufak tefek borç paralar aldım ve azalan gücüyle birlikte kazancı da düşen babamın sırtına, bir de kendi geçim derdimi yükledim*" diye anlatır ilk yazarlık çabalarını. Bu dönem fazla uzun sürmez. Yazılarını gönderdiği dergilerden olumlu bir yanıt alamayınca bir buharlı çamaşırhanede işe girip çalışmaya başlar.

O sıralarda ABD'de tarihin en büyük "altına hücum" dalgalarından biri yaşanmaktadır. Kanada'nın Yukon bölgesinde, Klondike ile Yukon nehirlerinin kavuştuğu yerde yeni bir altın yatağı keşfedilmiştir. Haberi alan yüz bin civarında Amerikalı, zengin olma ümidiyle yollara düşer. Jack London da, kız kardeşiyle kocasının, parası ileride ödenmek üzere kendisine sağladıkları malzemeyle Klondike'a gider. Kış mevsiminin çok çetin geçtiği, nehirlerin donduğu bölgede, her türlü araç gereç ve yaşamsal gıda güçlükle tedarik edilmektedir. London, sırtında altmış kiloluk yükle, en berbat yollarda, günde kırk kilometre kat ettiğini; birlikte yük taşıdığı

Kızılderilileri bile yaya bıraktığını anlatacaktır ileride. Fiziksel gücüyle gurur duymaktadır. Ne var ki iskorbüt hastalığına yakalanıp bir yıl sonra evine döner. Hastalığına, muhtemelen yeterli sebze ya da meyve yiyememekten kaynaklı vitamin eksikliği yol açmıştır.

Jack London, Klondike'tan eli boş döner. Fakat bu süreçte dinlediği ya da bizzat tanık olduğu hikâyeler, tanıştığı kişiler, gözlemlediği doğa-insan ilişkisi ve hatta hayvan davranışları, daha sonra yazacağı *Vahşetin Çağrısı*, *Beyaz Diş* gibi muhteşem romanlara, çok sayıda kısa öyküye kaynaklık edecektir. Evden uzaktayken babası ölmüştür ve bütün aile artık onun eline bakmaktadır. Postacı olabilmek için açılan memurluk sınavına girer; ilk sınavı da verir.

Kadro açılmasını beklerken gazetelere yazılar, dergilere de kısa öyküler gönderir. Gazete editörlerinden yanıt alamasa da basılan öykülerinden ufak paralar kazanmaya başlamıştır. Postaneden işe girmesi için çağrı tam da bu sırada gelir. Oakland postane müdürü ile yaptığı ve durumunu açık yüreklilikle anlattığı görüşme, hayatının dönüm noktasıdır belki de... Yazarlıktan para kazanma şansı açılmış gibi gözükse de başarısı kesinlik kazanmamıştır henüz. Müdürden kendisini şimdilik atlamasını, bir sonraki adayı işe almasını, bundan sonra ilk yer açıldığında haber vermesini rica eder. Adamın kabalığı ve anlayışsızlığı karşısında tepesi atarak işi reddeder.

> Gemilerimi yaktıktan sonra balıklama yazı işine daldım –diye anlatmaktadır.– Her şeyde, her işte öteden beri aşırıya kaçan bir insanımdır. Sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar hep yazılarımla uğraşıyordum: yazıyor, daktilo ediyor, gramer çalışıyor, bütün yazı biçimlerini, başarı kazanmış yazarların nasıl başarıya ulaştıklarını anlamak için onların yazılarını inceliyordum. Yirmi dört saatte beş saatlik uykuyla yetinip, geri kalan on dokuz saatin hemen hemen tümünü çalışmaya ayırıyordum. (*John Barleycorn*)

Jack London'ın yazar olma özlemini ve çabasını en güzel dile getirdiği romanı, *Martin Eden*'dir: Martin Eden, bir yanıyla Jack London'ın ta kendisidir: Yoksulluk nedeniyle eğitimi yarım kalan,

bilgi açığını tükenmek bilmeyen bir azimle kitap okuyarak telafi eden, sahip olduğu tek takım elbiseyi rehin vererek geçinmeye çalışan, bakkal veresiyeyi kestiğinde aç kalan, onlarca yazısı editörler tarafından geri çevrilse de yazmayı sürdüren, bu konuda kendisine yol gösterecek kimseyi de tanımayan, eli nasırlı genç denizci. *Martin Eden*'i okuyan kimi eleştirmenler, derme çatma bir okul öğrenimine sahip bir denizcinin üç yıl içinde başarılı bir yazar haline gelmesini inandırıcı bulmadıklarını söylemişlerdir. Jack London, ikisi lise ve üniversitede, biri yazı yazmakla, ama tümü de dur durak bilmeyen yoğun çalışmayla geçen üç yılın sonunda amacına ulaştığını söyleyerek yanıtlar onları...

• • •

Önce dergilerin kapıları açılır Jack London'a; ardından Klondike öykülerinin derlendiği *Kurt Dölü* basılır. İlk kitabının çıktığı yıl, 7 Nisan 1900'de ilk evliliğini yapar. Eşi Bess Maddern ile, dostlukları romantik bir boyut kazanmazdan önce, neredeyse beş yıldır tanışıp görüşüyorlardır. Bess, Jack London'ın üniversite giriş sınavına hazırlanmasına yardım etmiştir. Evlilik kararı almaları, her ikisini de tanıyanlar için sürpriz olur ve "mantık evliliği" yaptıkları şeklinde yorumlanır. Çiftin bir yıl arayla iki kız çocukları dünyaya gelecek, ancak beraberlikleri uzun sürmeyecektir.

Jack London 1902 yılında, şehrin işçi semtlerinden East End'de birkaç ay yaşamak üzere Londra'ya gider. Burada birinci elden tanıklık ettiği büyük sefaleti *Uçurum Halkı*'nda kitaplaştırır. O güne kadar yazdıkları belli bir ilgi görmüş olsa da, Buck adlı köpeğin ana karakter olduğu romanı *Vahşetin Çağrısı* (1903) yazarı zirveye taşır. Bu küçük başyapıt, benzer bir temaya sahip olan, 1906 tarihli *Beyaz Diş*'le birlikte, her kuşaktan okurun sevgisini kazanmıştır.

London San Francisco merkezli bir gazetenin önerisiyle, 1904'te patlak veren Rus-Japon Savaşı'nı izlemek için Japonya'ya hareket eder. İki emperyal devlet, Mançurya topraklarında (Çin'in kuzey doğusundaki bölge) ve Kore Denizinde paylaşım mücadelesi içindedir. Jack London, cepheye sızmaya çalışırken iki kez tutuklanıp

Amerikalı diplomatların araya girmesiyle serbest kalır. Sonunda Japon ordusu ile sınıra seyahat etmesine izin verilir.

Yazar sıkıntılı geçen boşanma sürecini takiben Charmian Kittredge ile ikinci evliliğini yapar. Charmian ile Jack'in tanışmasına, genç kadını büyüten teyzesi –aynı zamanda yazarın ilk öykülerinden birini basan *Overland Monthly* dergisinin editörü– Netta Earnes vesile olmuştur. Netta ve eşi, sosyalist yazar ve sanatçılardan oluşan, Jack London'ın da dahil olduğu ortak bir sosyal çevreyi paylaşırlar.

London aktif devrimci siyasetle çok genç yaşta ilgilenmeye başlamıştır. Yirmi yaşındayken Sosyalist Emek Partisi'ne (SLP) katılır. 1901 ve 1905 seçimlerinde Oakland belediye başkanlığına aday olur ancak kayda değer bir sonuç elde edemez. Sosyalizm fikrini gençler arasında yaygınlaştırmak üzere ülkenin çeşitli merkezlerindeki üniversitelerde konferanslar verir; davet edildiği kulüplerde, örgütlerde konuşmalar yapar. Bu amaca hizmet edecek denemelerden oluşan iki kitap yayımlar: *The War of the Classes* (Sınıflar Savaşı, 1905), *Revolution and other Essays* (Devrim ve Diğer Makaleler, 1910). Jack London'ın sosyalizmi, yaşam deneyiminden süzülerek gelmiştir. Roman ve öykülerinde öne çıkan gelir eşitsizliği ve yoksulluk, sömürü ve sınıf çatışması, insanın adalet arayışı, kapitalizmin yıkıcı etkileri gibi temalar dünya görüşüne paraleldir.

Açık havada zaman geçirmeyi, ata binmeyi çok seven Jack London, Charmian ile evlendiği yıl (1905), California'da bir çiftlik arazisi satın alır. Yazarlıktan elde ettiği gelirin önemli bir kısmını topraklarını genişletmek için harcar. Burayı "*sürdürülebilir tarım*" yapılan bir yer haline getirmeyi aklına koymuştur. Tarım kitapları okuyarak kendi kendini eğitir. California'nın ilk beton silosuna sahip olmakla, kendi tasarımı olan domuz ağılıyla övünmektedir. Ancak kötü şans mıdır yoksa işletme beceriksizliği midir bilinmez, bir kısmını borç alarak yaptığı onca yatırıma rağmen, çiftlik sonunda iktisaden başarısız olur.

Kimilerine göre başarısızlığın nedeni, Jack London'ın aynı anda birçok şeyle birden ilgilenmesi ve çiftliğin denetimini ihmal etmiş olmasıdır. Bu arada hem yeni kitaplarını yayımlamakta hem de sa-

hip olduğu yelkenliyle yolculuklara çıkmaktadır. Sportif Charmian bu uzun deniz yolculuklarında mükemmel bir yol arkadaşıdır. Birlikte Hawaii adalarına yelken açarlar; Jack London Honolulu'dan, sömürgecilerin, misyonerlerin, tüccarların yöreyi nasıl talan ettiğini anlatan kısa öykülerle geri döner. Charmain ise, Hawaii izlenimleri ile seyahat günlüklerini içeren iki kitap kaleme alır. Çiftin 1910'da dünyaya gelen tek çocuğu, sadece birkaç gün hayatta kalmıştır.

Jack London'ın bu döneme ait en önemli romanları arasında *Demir Ökçe* (1908), *Martin Eden* (1909), *Yanan Gün* (1910) ve *Ay Vadisi* (1913) sayılabilir. Yakında yükselecek olan faşizm dalgasına ilişkin kâhince öngörüler içeren *Demir Ökçe*, distopik roman türünün öncüsü olmuştur. Yazarın alkol alışkanlığını büyük bir içtenlikle dile getirdiği *John Barleycorn*, ölümünden üç yıl önce yayımlanır. Bu kitapta şunu itiraf etmektedir Jack London:

> Ben yaşlandıkça, başarım büyüdükçe, daha çok para kazandıkça, dünyaya sesimi duyurma olanaklarım arttıkça, alkolün yaşantımda tuttuğu yer aynı oranda büyüdü. Uğrunda savaştığım başarı ya da para gibi şeylerin savaşmaya değmez olduğu ortaya çıktı. Geriye kala kala, beni bir kelepçe gibi yaşama bağlayan HALK kaldı.

Böbrek yetmezliği çeken ve acısını dindirmek için bir süredir morfin kullanan Jack London, 22 Kasım 1916 sabahı odasında baygın halde bulunur; aynı akşam hayatını kaybeder. Ölüm nedenine ilişkin ihtilaflı görüşler öne sürülmüştür. Çeşitli kaynaklarda morfin zehirlenmesi veya intihar ihtimali üzerinde durulmuş olsa da doktorunun düzenlemiş olduğu ölüm raporu, böbrek yetmezliğine işaret etmektedir. Bedeni vasiyetine uyularak yakıldıktan sonra külleri, çiftliğinin bulunduğu –daha sonra Jack London Eyalet Tarih Parkı olarak kamulaştırılan– araziye gömülmüştür. Jack London, sağlığında takdir edilip sonradan unutulan yazarlardan olmamıştır. Kırk yıl süren kısacık hayatına sığdırdığı elliyi aşkın kitap, zamanın acımasız akışına taptaze bir ruhla direnmeyi sürdürmektedir.

MARTIN EDEN

I. BÖLÜM

KAPIYI anahtarla açanın ardı sıra bir delikanlı geliyordu. Kasketini çıkarış biçiminden görgüsüzlüğü belli olan bu delikanlının sırtında deniz kokusunun sindiği kaba bir elbise vardı; içine adım attığı bu salona hiç yakışmadığı her halinden belliydi. Kasketini ne yapacağını bilemiyordu; ceketinin cebine sokuşturmaya çalıştığı sırada, diğeri kasketi onun elinden aldı. Bu hareket sakin, doğal bir davranış gibi yapılmış, kaba saba delikanlı da bunu beğenmişti. 'Halden anlıyor' diye düşündü, 'bana epey yardımı dokunacak.'

Delikanlı diğerinin kuyruğundan ayrılmıyordu; yürürken omuzlarını iki yana sallıyor, ayakları altındaki dümdüz döşeme sanki yükselen, kabaran bir denizle birlikte inip çıkıyormuş gibi, bacaklarını farkında olmadan yana açıyordu. Geniş odalar salıntılı yürüyüşüne dar geliyordu sanki; delikanlı ise, geniş omuzları kapılardan sığmayıp çarpar, ya da alçak şömine setlerinin üzerindeki bibloları devirirse diye korkuyordu. Eşyalar arasında irkiliyor, sakınmak için kendini bir o yana bir bu yana atıyor, aslında sadece kendi kafasında var olan tehlikeyi çoğaltıyordu. Bir kuyruklu piyano ile üzerinde kitap yığılı bir orta masasının arasında yarım düzine insanın yan yana yürüyebileceği kadar yer vardı, ama o yine de ikisi arasından geçmeye çalışırken korkudan ürperdi. Ağır hareketli kolları iki yanında gevşekçe sallanıyordu. Bu kolları, bu elleri nereye koyacağını bilemiyordu. Canlanan kuruntuları yüzünden de kollarından birinin, masanın üzerindeki kitaplara değeceğini sanınca ürkmüş bir at gibi silkinip öteye kaçtı; az daha piyanonun iskemlesine çarpacaktı. Önünde rahat rahat yürüyen diğerine baktı ve ilk kez, kendi yürüyüşünün diğer

erkeklerin yürüyüşünden başka olduğunu fark etti. Bu kadar beceriksizce yürüyüşünden ötürü içinde utançtan doğan bir anlık acı duydu. Alnından boncuk boncuk ter fışkırdı; durdu ve yağız yüzündeki teri mendiliyle sildi.

Heyecanını şakacı sözlerle gizlemeye çalışarak, "Hop dedik, Arthur, evladım!" dedi. "Birdenbire bu kadarı da fazla! Bırak da kendimi toplayayım biraz. Biliyorsun, ben gelmek istemedim, seninkiler de beni görmeye meraklı değiller sanırım."

Aldığı cevap ona yeniden güven verdi. "Üzülme bunun için; bizden korkmana sebep yok. Sade insanlarız biz –yahu, bana bir mektup varmış!"

Arthur böyle diyerek masaya döndü, zarfı yırtarak açtı ve okumaya başladı; böylelikle yabancıya kendini toplaması için fırsat vermiş oluyordu. Yabancı da bunu anladı ve bu davranışı takdirle karşıladı. Sempati, anlayış onda Tanrı vergisiydi; ürkek görünüşünün altında da hep başkalarının duygularını anlama hali vardı. Alnını silip kuruladı; gözlerinde, bir tuzak hissederek korkan yabani hayvanlarınki gibi bir ifade olmasına rağmen sakin bir yüzle çevresine göz gezdirdi. Olabilecek şeylere karşı içinde bir kuruntu vardı. Ne yapması gerektiğini bilmiyordu; acemice yürüdüğünün, ayaklarının kendini beceriksizce taşıdığının farkındaydı ve bütün nitelikleriyle bütün yetilerinin de aynı duruma düşmüş olmasından korkuyordu. Son derece duyarlıydı, umutsuzluğa kapılacak kadar kendi halini düşünüyordu; diğerinin ona mektubun üzerinden gizliden gizliye attığı alaycı bakış da bir hançer gibi yaka yaka ta içine işledi. Bu bakışı görmüş, ama hiç belli etmemişti, çünkü öğrendiği şeyler arasında disiplin de vardı. Üstelik bu hançer darbesi gururuna da dokunmuştu. Buraya geldiği için kendine lanet etti, ama aynı anda da azimle, ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin karşılayıp alt etme kararını verdi. Yüz çizgileri sertleşti, gözlerinde bir savaş ruhunun pırıltısı şimşeklendi. Keskin, gözlemci bakışlarıyla çevresine umursamayan bir tavırla baktı; evin içindeki güzellikleri bütün ayrıntısıyla beynine kazıyordu. Gözleri dört açılmıştı; görüş açısı içindeki hiçbir şey kaçmıyordu bu gözlerden.

Ama gözler, önlerinde serili olan güzelliği içerken, o savaş pırıltısı yavaş yavaş eriyip kayboldu ve onun yerini bir alev sıcaklığı aldı. Delikanlı, güzellikten etkilenen bir insandı ve bu duyarlığının sonucu olarak da güzelliğe cevap veren bir yaradılıştaydı; burada ise onun duyarlığını harekete geçirecek nedenler vardı.

Bir yağlıboya tabloya takıldı kaldı. Fırtınalı denizden koparak, ileri çıkmış bir kayanın üstünde patlayıp kırılan köpüklü dalgalar; göğü kaplayan alçalmış fırtına bulutları ve kırılan dalgalar dışında, güvertesindeki bütün ayrıntılar görülebilecek biçimde orsasına yatmış bir kılavuz yelkenli, gün batımı renklerine bürünmüş fırtınalı bir göğe doğru baş vermiş gidiyor. Burada güzellik vardı ve bu güzellik onu karşı konulmaz bir biçimde çekiyordu. Beceriksiz yürüyüşünü unuttu, resme yaklaştı. İyice yaklaştı. Güzellik tuvalin üzerinden uçup gitti. Yabancının şaşkınlığı yüzünden okunuyordu. Ona acemice yapılmış gibi gelen yağlıboya resme uzun uzun bakıp birkaç adım öteye gitti. Bütün güzellik tuvalin üzerinde yeniden belirdi. Tablonun yanından ayrılırken, 'Aldatmacalı bir resim,' diye düşündü ve almakta olduğu sayısız izlenim arasında bile, bu kadar güzelliğin aldatmaca uğruna feda edilişine öfkelendi. Yağlıboya resimden anlamazdı. O, ister yakından ister uzaktan bakılsın, her zaman için kesin ve belirli kalan renklere, taş basması resimlere aşina olarak büyümüştü. Gerçi dükkânların vitrinlerinde yağlıboya resimler görmüştü, ama vitrin camları onun istekli gözlerini fazla yaklaştırmasına engel olmuştu.

Mektubu okumakta olan arkadaşına baktı ve masanın üstündeki kitaplara ilişti gözü. Gözlerinde birden büyük bir istek ve özlem belirdi; tıpkı çok açlık çeken bir insanın, yiyecek gördüğü zaman gözlerinde beliren istek ve özlem gibi... Omuzlarını bir sağa bir sola yalpalatan büyük bir gücün etkisiyle atılan iri bir adım, onu masanın yanına ulaştırıverdi. Kitapları büyük bir sevgiyle eline aldı. İsimlerine, yazarlarının adlarına baktı, ciltleri elleriyle, gözleriyle okşayarak içlerinden parçalar okudu ve birden, vaktiyle okuduğu bir kitabı tanıdı. Geri kalanlara gelince, onlar yabancı birtakım kitaplar, tanımadığı birtakım yazarlardı. Kitabı değiş-

tirdi, bir Swinburne cildini aldı eline ve nerede olduğunu unutup, yüzü alev alev yanarak, gözünü kırpmadan okumaya başladı. Yazarın adına bakmak için okuduğu sayfaya işaret parmağını koyarak kitabı iki kere kapadı. Swinburne! Bu adı unutmayacaktı. Arkadaşının da gözleri vardı ve kuşkusuz onun yüzünün kızarışını, gözlerindeki çakmak çakmak parıltıyı görmüştü. Peki ama, kimdi bu Swinburne? Şairlerin çoğu gibi o da yüz yıl kadar önce ölmüş müydü? Yoksa hâlâ yaşıyor ve yazıyor muydu? Tekrar baş sayfaya döndü... Evet, daha başka kitaplar da yazmış; eh, o da ertesi sabah ilk iş olarak halk kütüphanesine gider, Swinburne'ün eserlerinden birkaç tanesini almaya bakardı. Tekrar metne daldı ve kendini unuttu. Odaya genç bir kadının girdiğine dikkat etmemişti. Bunu ilk kez, Arthur'un, "Ruth, bu Bay Eden," diyen sesini duyduğu zaman fark etti.

Kitap işaret parmağının üzerine kapandı ve delikanlı daha geriye bile dönmeden, bu yepyeni izlenimin, kızın yarattığı değil, kızın ağabeyinin sözlerinin yarattığı izlenimin etkisiyle heyecanlandı. Delikanlı, o adaleli bedeninin altında titreşim halindeki bir duyarlık kitlesi gibiydi. Dış dünyadan bilincine gelen bu ufacık uyarının etkisiyle düşünceleri, duyguları ve heyecanları yayılan bir alev gibi sıçrayıp oynamaya başladı. Olağanüstü denecek bir alma ve algılara cevap verme yeteneği vardı, diğer yandan son derece gergin imgelemi, benzerlik ve ayrılık bağlantıları kurarak hep çalışır haldeydi. Onu, yani bütün hayatı boyunca kendisine ya "Eden", ya "Martin Eden", ya da sadece "Martin" denilmiş olan onu heyecanlandıran şey, "Bay Eden" lafıydı. "Bay!" İçinden, 'mutlaka başka birine söylüyorlar' diye geçirdi. Kafasının içi bir anda, fotoğraf makinelerinde filmin bulunduğu karanlık bölmeye döndü ve o, kendi hayatından, ocak ağızlarıyla baş kasaralara*, kovboy kamplarıyla kumsallara, hapishanelerle içki âlemlerine,

---

* Kasara: Gemilerin baş ve kıç tarafında, üst güvertelerden yukarıda kalan yarım güvertelerdir. Bunların, gemilerin orta kısmında kalanları ve üst güvertenin baş ve kıç tarafını birbirinden ayıranları da vardır (Baş kasara, kıç kasara ve orta kasara). *-çev.*

bulaşıcı hastalıklara ayrılmış hastanelerle dar ve pis sokaklara ait resimleri bilincinin çevresine sıralanmış bir halde gördü; bu çağrışımları birbirine bağlayan bağ da, bütün bu anılar içinde kendi adının söyleniş biçimiydi.

Sonra döndü ve kızı gördü. Onu görür görmez de kafasının içindeki hayal yığını bir anda yok oldu. İri, mavi, tanrıçalarınkine benzeyen gözleri, gür, altın gibi saçları olan, soluk benizli, ruh gibi bir yaratıktı kız. Elbisesinin de kendisi kadar olağanüstü oluşu dışında, kızın nasıl giyindiğini fark etmemişti. Onu, bir sap üzerindeki soluk, altından yapılmış çiçeğe benzetti. Hayır, o bir ruhtu, bir tanrısal varlık, bir tanrıçaydı; böylesine yücelmiş bir güzellik bu dünyaya ait olamazdı. Yahut, belki de kitaplar haklıydı ve hayatın yüksek katlarında onun gibi daha birçoğu vardı. Bu kız, şu Swinburne adlı herifin şiirlerine pekâlâ girebilirdi. Belki de şurada, masanın üstünde duran kitaptaki Iseult adlı kızı anlatırken, Swinburne'ün kafasında böyle birisi vardı. Bütün bu görünüş, duygu ve düşüncelerin bir araya toplanması bir an içinde olmuştu. Delikanlının içinde bulunduğu gerçekler dünyasında duraklama yoktu. Kızın elinin kendi eline doğru uzandığını gördü; kız delikanlının elini bir erkek gibi, içtenlikle sıkarken gözlerinin de ta içine baktı. Onun tanıdığı kadınlar böyle el sıkışmazdı. Aslında, çoğu el sıkmazdı zaten. Kadınlarla çeşitli biçimlerde kurduğu dostluklarla ilgili çağrışımlar ve imgeler seli beynine saldırdı; bu sel bir bataklık halini alacağa benziyordu. Ama o bunları silkip bir kenara attı ve kıza baktı. Hiç böyle bir kadın görmemişti. Onun tanıdığı kadınlar... O anda, onun tanımış olduğu kadınlar, kızın iki yanında sıralanıverdi. Bir an için, sonsuz bir an için, kendini bir portreler galerisinin içinde ayakta dururken buldu; galerinin tam ortasında, çevresinde bir sürü kadın portresi olduğu halde kız duruyordu ve ölçüt yine o olmak üzere bütün bu portrelerin şöyle bir bakışta tartılıp ölçülmesi gerekiyordu. Fabrikalarda çalışan işçi kızların zayıf, hastalıklı yüzleri, Market Sokağının güneyindeki sırıtkan, budala, gürültücü kızlar gözünün önüne geldi. Gördükleri arasında kovboy kamplarında

çalışan kadınlarla, Eski Meksiko'nun tütün içen esmer kadınları da vardı. Bunlara da, nalınları üzerinde kısa adımlarla yürüyen taşbebek gibi Japon kadınları, Güney Denizi adalarının kahverengi derili, başları çiçekten taçlarla süslü kadınlarının yanısıra, Avrasya'nın ince yüzlü, bir çöküşün damgasını taşıyan kadınları katılıyor ve bu imgeler topluluğunu kalabalıklaştırıyordu. Bütün bunları kaba, garip biçimlerle dolu, dehşet verici bir karabasanın içinden çıkan birtakım imgeler karalayıverdi: Whitechapel kaldırımlarının, saç baş birbirine karışmış, partal, çirkin, karmakarışık yaratıkları, kerhanelerin içki küpüne dönmüş kocakarıları ve koskoca cehennemin birer dişi kılığına bürünmüş, çirkin ağızlarıyla denizci yiyerek beslenen öbür pis kuşları, rıhtımlardaki kavgalar, insanlığın içine düştüğü çukuru kaplayan yapışkan, çamurlu, köpüklü pislik.

Kız, "Oturmaz mısınız Bay Eden?" diyordu. "Arthur sözünü ettiğinden beri hep sizinle tanışmayı bekliyordum. Büyük cesaret göstermişsiniz."

Kızın söylediklerine itiraz ediyormuşçasına elini sallayarak, mırıldanır gibi, yaptığının hiç de önemli bir şey olmadığını, bunu herkesin yapabileceğini söyledi. Onun salladığı elinin iyileşmekte olan taze yara izleriyle kaplı olduğuna dikkat eden kız, gevşek bir biçimde sarkan öbür ele bakınca, onun da aynı durumda olduğunu gördü. Hızlı, eleştirici bir bakışla, aynı zamanda çenesinde de bir yara izi bulunduğunu, bir başka yara izinin alnına dökülen perçemlerin altından sırıttığını, bir üçüncüsünün ise boynundan aşağı doğru inip, kolalı yakasının altında kaybolduğunu fark etti. Yakanın yağız boynuna sürtünmesinden meydana gelen kırmızı çizgiyi görünce, gülmemek için kendini zorladı. Delikanlının sert yakalara alışık olmadığı belliydi. Aynı şekilde, bir kadın gözüyle, delikanlının giydiği elbiseye, elbisenin ucuz ve estetikten yoksun biçkisine, ceketin iki omuz arasında yaptığı pota, kollarda, şişkin pazularını belirten kırışıklıklara da dikkat etti.

Delikanlı elini kolunu sallayarak yaptığının önemli bir iş olmadığını mırıldanırken, bir yandan da kızın iradesine boyun eğerek

bir koltuğa ilişmeye çalışıyordu. Kızın oturuşundaki rahatlığa hayran oldu ve kızın tam karşısındaki koltuğa atıldı. Davranışlarının kaba olduğunu biliyordu, bunu bilmek de onu eziyordu. Bu, onun için yepyeni bir deneyimdi. Şimdiye kadar, bütün ömrü boyunca, ince mi yoksa kaba mı olduğunu fark etmemişti. Kendine ait bu çeşit düşünceler kafasında hiç yer almamıştı. Ellerinden ötürü büyük bir tasa duyarak, koltuğun kenarına sakınarak ilişti. Kendini, ruh gibi solgun o kadınla yapayalnız, orada, odanın ortasında kaybolmuş hissetti. Ne içki ısmarlayabileceği bir barmen, ne köşe başına bir kutu bira almaya gönderecek bir çocuk, ne de bu toplumsal sıvı sayesinde bir arkadaşlığın tatlı tatlı akmasına olanak vardı.

Kız, "Boynunuzdaki şu yara izi, Bay Eden," diyordu, "nasıl oldu? Eminim bir serüvende olmuştur."

Delikanlı kuruyan dudaklarını diliyle ıslatıp gırtlağını temizleyerek:

"Meksikalının biri bıçağıyla yaptı, Bayan," diye cevap verdi. "Bir kavga işte! Ben bıçağı elinden aldıktan sonra da burnumu ısırıp koparmaya kalktı."

Bunu böylece, düpedüz, hiç süslemeden anlatırken, gözlerinde Salina Cruz'daki o sıcak, yıldızlı gecenin zengin görüntüsü canlandı; beyaz bir çizgi halinde uzanan kumsal, limandaki şeker yüklü gemilerin ışıkları, sarhoş denizcilerin uzaktan uzağa duyulan naraları, itişip kakışan hamallar, Meksikalının suratında alev alev yanan öfke, yıldızların ışığı altında bir hayvanınki gibi parıldayan gözler, çeliğin boynunda bıraktığı acıyla birlikte boşanan kan, birbirine kenetlenmiş, kumları savurarak yuvarlanıp duran iki gövde, onun gövdesiyle Meksikalınınki ve ta ötelerden bir yerden gelen yumuşak, tatlı bir gitar sesi. Tablo işte böyleydi; delikanlı, 'acaba duvardaki yelkenli resmini yapan kimse, bu tabloyu da yapabilir miydi?' diye düşünürken o anısının heyecanıyla ürperdi. 'Beyaz kumsal, yıldızlar ve şeker yüklü gemilerin ışıkları ne görkemli görünürdü' diye düşündü; sonra bir de kumsalın ortasında, kavgacıları çevreleyen, bir araya toplanmış kara gövdeler. Resimde bıçağın da yer almasına karar verdi. Yıldızların ışığı

altında, şöyle pırıl pırıl haliyle çok da güzel dururdu hani! Ama sözlerine bütün bunlarla ilgili tek bir laf karıştırmadı. "Burnumu ısırıp koparmaya kalktı," diye bitirdi sözünü.

Kız, uzaklardan geliyormuş gibi zayıf bir sesle, "Ya," dedi; kızın duygulu yüzündeki şaşkınlık ifadesi delikanlının gözünden kaçmadı.

Kendi de şaşırdı ve sıkılmaktan doğan bir kırmızılık, güneşte yanmış yanaklarında belli belirsiz parladı, ne var ki, bu sıkıntı ona sanki kendisini, gemi ocağının açık ağzından çıkan sıcaklığın yanaklarını yaktığı zamanki kadar şiddetle yakıyormuş gibi geldi. Böyle kavgalı bıçaklı pis şeylerin, bir hanımefendiyle yapılan konuşmaya uygun düşmeyen konular olduğu besbelliydi. Kitaplardaki kişiler gibi, ona benzemeyen kişiler böyle şeylerden konuşmazdı, belki de böyle şeylerden haberleri bile yoktu onların.

Deminden beri açmaya çalıştıkları konuşmada bir anlık bir duraklama oldu. Sonra kız bir deneme daha yaparak, delikanlının yanağındaki yara izini sordu. Daha kız sorusunu sorarken, delikanlı kendisini konuşturmaya çalıştığını anladı ve bundan kaçınarak kızı konuşturmaya karar verdi.

Elini yanağına götürerek: "Sadece bir kaza," dedi. "Bir gece, limanlık bir yerde demir üstünde yatarken şiddetli bir fırtınaya tutulduk, mantilya* kurtuldu, arkasından da palanga. Mantilya tel halattandı, so'na bir yılan gibi kıvrıla büküle sağa sola vuruyordu. Bütün vardiya onu yakalamaya çalışıyordu, so'na ben atıldım üstüne ve çarpıldım işte."

Gerçi delikanlının konuşmasından bir şey anlamamıştı kız ama, bu kez anladığını belli eden bir vurguyla, "Ya," dedi; bir yandan da kendisine yabancı bir dil gibi gelen bu konuşmada geçen, 'mantilya ne acaba, çarpılmak ne demek?' diye düşündü.

Delikanlı planını uygulamak amacıyla, "Şu Swaynbörn," diye başladı.

"Kim?"

---

* Mantilya: Serenleri direk ve çubuklara asmak için cundalarından direklere alınan halatlardır. *-çev.*

Aynı yanlış söyleyişle, "Swaynbörn" diye yineledi. "Şair..."

Kız, "Swinbörn" diye düzeltti.

Delikanlı yanakları yeniden yanmaya başlayarak, "Evet, o herif," diye mırıldandı. "Öleli ne kadar oldu?"

Kız ona merakla bakarak, "Vallahi," dedi, "öldüğünü duymamıştım. Nerede tanışmıştınız?"

Delikanlı cevap olarak, "Hiç gözümle görmedim onu," dedi. "Ama tam siz içeri girmeden önce, şu masanın üstündeki kitaptan onun bazı şiirlerini okuyordum. Nasıl buluyorsunuz şiirini?"

Ve böylece kız, onun açtığı konu üzerinde çabuk çabuk rahatça konuşmaya başladı. Delikanlı da kendini daha rahat hissetti, koltuğun ucundan geriye doğru hafifçe yerleşti; sanki koltuk altından kaçar da onu üstünden yere fırlatırmış gibi, elleriyle koltuğun kollarını sımsıkı yakalamıştı. Kızı durmaksızın konuşturmayı başarmıştı. Kız konuşurken, delikanlı bir yandan onun o güzel kafacığından bu kadar bilginin nasıl çıkabildiğine şaşıp, bir yandan da yüzünün soluk güzelliğini içine sindirerek onu izlemeye çalışıyordu. İzledi de; kızın dudaklarından acele acele dökülen, alışık olmadığı kelimeler ve kendi kafasına yabancı gelen eleştiri cümlecikleriyle düşünüş biçimlerinden sıkılmasına rağmen, izledi, ama bu yine de onun beyninde bir kamçı etkisi yarattı ve beyni bu kamçı etkisiyle yanmaya başladı. 'Burada aydın bir hayat var işte,' diye düşündü. Burada, bilmediği, hayal bile edemeyeceği bir güzellik, bir sıcaklık, bir olağanüstülük vardı. Kız da bunlardan biriydi ve kız, delikanlının düş gücünü kanatlandırmıştı; delikanlının gözlerinin önünde, uzaktan belli belirsiz birer leke biçiminde ve olduklarından daha büyük görünen, dev gibi, üzerinde aşk ve romans kahramanlarının biçimlendiği, yine üzerinde, bir kadın uğruna girişilen –soluk benizli bir kadın, bir altından çiçek uğruna girişilen– kahramanca işlerin yer aldığı parlak yelkenler açıldı. Ve o, sallanan, titreyen buğulu görüntünün arasından, tıpkı bir serabın arasından bakıyormuş gibi, orada oturmuş, resimden, edebiyattan söz eden kıza baktı. Bir yandan da dinliyordu, ama bakışlarının sabitleş-

tiği ya da yaradılışının temelde erkekçe olan her yönünün bakışlarında ışıldadığı gerçeğini fark etmeksizin bakmaya da devam ediyordu.

Ama kız, erkekler hakkında pek az şey bilmesine rağmen, bir dişi olarak, onun tutuşan gözlerinin bal gibi farkındaydı. Şimdiye kadar hiçbir erkek ona böyle bakmamıştı; bu bakış onu rahatsız etmişti. Konuşurken kekelemeye ve duraklamaya başladı. Ne düşüneceğini şaşırmıştı. Erkek, ona korku veriyordu, ama yine de kendisine böyle bakılmasından garip bir şekilde hoşnuttu. Görmüş olduğu eğitim onu tehlikeye ve kötülüklere, hilelere, bilinmeyen aldatmacalara karşı uyardı; diğer yandan, aralarında engeller bulunan bu kapalı sınıfı, bu başka dünyadan gelmiş, bu elleri yırtılmış, alışık olmadığı sert yakanın sürtünmesiyle gırtlağında kırmızı bir çizginin bulunduğu, bu, bütün halinden, kaba bir hayat içinde kirlenip pislendiği belli olan inceliksiz, yontulmamış delikanlıyı tanımaya, ona ulaşmaya yönelten içgüdüleri, tiz sesleriyle varlığının içinde titreşimler yarattı. Kendisi ise temizdi ve bu temizlik isyan ediyordu; ama kadındı ve kadınlık paradoksunu daha yeni yeni öğrenmeye başlıyordu.

"Dediğim gibi... ne diyordum ben?" Birden durdu ve kendi haline neşeyle güldü.

Delikanlı, "Diyordun ki, bu Swinburne büyük bir şair olamamış, çünkü... işte burada kalmıştınız Bayan," diye çabuk çabuk konuşurken, kızın kahkahasıyla birlikte, aniden omurgasının içinde birtakım aç, tatlı, minik titreyişler aşağı yukarı inip çıkıyormuş gibi geldi ona. 'Gümüş bir kahkahası var,' diye düşündü, 'çın çın öten gümüş çanlar gibi...' ve o anda, bir an için, uzak bir ülkeye gitti; o burada, pembe kiraz çiçekleri altında bir sigara yakmış, göğe baş veren pagodanın, saz sandaletli rahipleri Tanrı'ya çağıran çanlarını dinliyordu.

Kız, "Evet, teşekkür ederim," dedi. "Swinburne başarılı olamamıştır, çünkü her şey bir yana, o, şey, kabadır. Şiirlerinden birçoğu vardır ki, bunların hiç okunmaması gerekir. Gerçekten büyük olan şairlerin her dizesi güzel gerçeklerle doludur ve insanlığın

yüce, soylu olan yanlarına dokunur. Onların hiçbir dizesi atılamaz; bu, dünyayı yoksullaştırmak demek olur."

Delikanlı aceleyle, "Halbuki, bana muazzam geldi," dedi. "Şu bir parçasını okuyabildiğim şiir. Onun böyle bir... bir alçak olduğunu hiç bilmiyordum. Herhalde bu diğer kitaplarında bellidir."

Kız, sesinde ciddiyetten gelen sert ve hükmedici bir edayla, "Okuduğunuz kitapta atılacak bir sürü dize vardır," dedi.

Delikanlı, "Herhalde görmemişim onları," dedi. "Benim okuduğum, o gerçek güzellerdendi. Baştan aşağı aydınlıktı, so'na parlıyordu, so'na güneş gibi, projektör gibi ta içime işledi ışığı, içimi aydınlattı. Bana böyle geldi işte, ama herhalde bu şiir dalgasından pek çakmıyorum ben Bayan."

Bir kusur etmiş gibi sustu. Utanmıştı, söz söyleme yetersizliğinin acı acı farkındaydı. Okuduğu şeyde, hayatın büyüklüğünü ve sıcaklığını duymuştu, ama konuşması yetersizdi. Duyduğunu ifade edemiyordu. Kendini, karanlık bir gecede, bilmediği bir gemide, alışık olmadığı selviçe* arasında el yordamıyla uğraşan bir gemiciye benzetti. Öyle olsun diye karar verdi, bu yeni dünyaya alışmak ona kalmış bir şeydi. İstediği zaman yöntemini öğrenemediği hiçbir şey görmemişti daha; ve işte şimdi, içindekileri kızın anlayacağı gibi anlatmayı öğrenmek istemesi için de tam zamanıydı. 'Kız', onun ufku üzerinde gittikçe büyüyüp irileşiyordu.

Kız, "Longfellow'a gelince," diyordu.

Delikanlı, "Evet, okudum onu," diye atılarak ona kendisinin bütün bütün bir ahmak olmadığını anlatmak isteğiyle ve sanki gösteriş yapması, kitaplar hakkındaki minicik bilgisini elinden geldiği kadar ortaya dökmesi için birisi dürtmüş gibi lafa atladı:

"*The Psalm of Life*'ı, *Excelsior*'u, so'na... Galiba hepsi bu kadar."

Kız onaylarcasına başını salladı ve gülümsedi, o da bu gülümsemede bir hoşgörme, acırcasına bir hoşgörme bulunduğunu hissetti. Böyle gösteriş yapmaya kalkışmakla aptallık etmişti. Şu Longfellow denilen herifin herhalde daha sayısız şiir kitabı olmalıydı.

---

* Selviçe: Gemilerde tayfaların her an el altında bulundurdukları inceli kalınlı halatlar; ip donanımı. *–çev.*

"Lafınızı bu şekilde kestiğim için affedin Bayan. Meselenin aslı şu ki, galiba ben bu gibi şeyler hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Benim sınıfıma göre değil bunlar. Ama benim sınıfıma sokacam onları."

Bu sözlerde âdeta bir tehdit havası vardı. Sesi kararlı, gözleri alev alevdi, yüz çizgileri de gerilmişti. Kıza, sanki delikanlının çenesinin köşesi değişmiş gibi geldi; sanki çenesinin çıkıntısı, hiç de hoş olmayan, saldırgan bir biçim almıştı. Aynı anda da engin bir mertlik dalgası sanki delikanlıdan taşıp ona çarpar gibi oldu.

Bir kahkaha ile "Sınıfınıza... sokacağınızı sanırım," diye bitirdi kız lafını. "Çok güçlüsünüz."

Bakışları bir an, üzerinden taze bir güç ve sağlık akan, güneşten bronzlaşmış, hemen hemen bir boğanınki kadar kirişli, kaslı boyuna takıldı. Delikanlı orada, öyle utançtan kızarmış, kendi halinde oturmasına rağmen, bir şeyin yine kendisini ona doğru çektiğini hissetti. Kafasına saldıran edebe aykırı bir düşünceyle afalladı. Ona öyle geldi ki, sanki iki elini delikanlının boynuna koysa, ondaki bütün güç kendisine akacak. Bu düşünce onu sersemletti. Bu, ona, sanki yaradılışında var olan bir ahlak bozukluğunun açıklanışı gibi geldi. Üstelik güç, onun için iğrenç, kaba bir şeydi. İdealindeki kas güzelliği ise ince ve zarifti. Bununla birlikte bu düşünce kafasını yine de bırakmadı. Ellerini bu güneşte yanmış boyuna koymayı arzulayabilmiş olması onu dehşete düşürmüştü. Aslında kendisi hiç de gürbüz değildi ve bedeninin, kafasının güce ihtiyacı vardı. Ama o bunu bilmiyordu. Bildiği tek şey, onu şimdiye kadar hiçbir erkeğin, korkunç grameriyle zaman zaman kendisini sarsan bu erkek kadar etkileyememiş olduğuydu.

Delikanlı, "Evet," dedi, "hiçbir hastalığım yok. İş zora geldi mi, hurda demiri bile öğütür benim midem. Ama şu anda hazımsızlığım var. Şu annattıklarınızın çoğunu hazmedemiyorum. Yani, öyle alışmamışım. Kitapları, şiirleri severim ben, ne zaman vakit bulduysam okudum, ama tabii hiçbir zaman kafamızı onlar üzerinde sizin gibi çalıştırmadık. İşte, onlardan bahsedemeyişimin

sebebi de bu zaten. Tıpkı yabancı bir denizde akıntıya kapılmış, elinde harita ve pergel bulunmayan bir denizci gibiyim. İşte şimdi kerterizlerimi almak istiyorum. Belkim siz beni düzeltirsiniz. Bütün bu annattıklarınızı nasıl öğrendiniz siz?"*

Kız, "Okula giderek ve çalışarak..." diye cevap verdi.

"Çocukken okula gitmiştim ben," diye itiraza yeltendi delikanlı.

"Evet ama ben lise, kurslar ve üniversite demek istedim."

Martin gerçekten de hayret ederek sordu, "Siz üniversiteye gittiniz mi?" O anda kızın kendisinden milyonlarca mil uzaklaştığını hissetmişti.

"Halen gidiyorum. Bazı özel İngilizce kurslarına devam ediyorum."

Martin İngilizce kursunun ne demek olduğunu bilmiyordu, ama aklından onu da cahillik hanesine kaydedip geçti.

"Üniversiteye gitmek için ne kadar çalışmam gerek?" diye sordu.

Kız onun öğrenme hevesini destekleyerek, "Bu, sizin şimdiye kadar ne derece öğrenim gördüğünüze bağlı," dedi. "Hiç liseye gitmediniz mi? Tabii gitmemişsinizdir. Peki ortaokulu bitirdiniz mi?"

Delikanlı, "Bitirmeme iki yıl kala bıraktım," diye cevap verdi. "Ama okulda daima şerefli bir yerim vardı."

Bunun arkasından da böbürlendiği için kendine kızarak koltuğun kollarını öyle bir sıktı ki, bütün parmaklarının uçları sızladı. Aynı anda da odaya bir kadının girdiğini fark etti. Kızın koltuğundan kalkıp yeni gelene doğru sekerek gittiğini gördü. Kızla yeni gelen öpüştüler ve kollarını birbirinin beline dolayarak ona doğru ilerlediler. 'Herhalde annesi olmalı bu,' diye düşündü. Sarışın, uzun boylu, gösterişli ve güzel bir kadındı. Elbisesi de tam onun böyle bir evde bulmayı umduğu cinstendi. Gözleri bu elbisenin ince çizgileriyle mest oldu. Kadın ve elbisesi, sahnede gördüğü kadınları hatırlattı ona. Sonra, Londra tiyatrolarına giren böyle görkemli hanımlar ve elbiseler gördüğünü, kapıda durmuş

* Yanlış yazılmış sözcükler (Belkim annattıklarımız vb) kitabın orijinalinde de M. Eden'ın bilgisizliğini vurgulamak için kullanılmıştır. *-çev.*

onları seyrederken, polislerin kendisini sayvanın dışına, çiseleyen yağmura doğru iteklediğini hatırladı. Bunun arkasından zihni bir sıçrayışta, Yokohama'daki Grand Hotel'e atladı; burada da kaldırım kenarında böyle görkemli hanımlar görmüştü. Sonra Yokohama şehri ve limanı, binlerce resim halinde gözlerinin önünde çakıp sönmeye başladı. Ama bu anılar kaleydoskobunu çarçabuk bırakıp, içinde bulunduğu ana uygun bir davranışta bulunmak zorunluğundan doğan sıkıntıyı duydu. Tanıştırılmak için ayağa kalkması gerektiğini biliyordu; büyük bir acı duyuyormuş gibi ıkına sıkına doğruldu ve dizleri çıkmış, çuval gibi pantolonu, gevşek gevşek, gülünç bir biçimde sarkan kolları, kendisini bekleyen büyük sınavın sıkıntısından gerilmiş yüzüyle orada dikildi.

2. BÖLÜM

YEMEK odasına geçiş faslı ona bir karabasan gibi geldi. Duruşlar, sendeleyişler, silkinip ileri atılışlar arasında hareket etmek bazen olanaksız hale geliyordu. Ama sonunda başardı ve kızın yanıbaşına oturdu. Çatal, bıçak dizileri onu korkuttu. Bunlar bilinmeyen tehlikelere işaret ediyordu, bir süre büyülenmiş gibi baktı; derken, bunların göz kamaştırıcı görünüşleri bir fon halini aldı ve bu fon üzerinde, baş kasaralara ait imgeler birbirini kovalamaya başladı. Bu imgelerde o ve arkadaşları kınlarından çıkardıkları koca koca bıçaklarla kesip, parmaklarıyla tutarak, tuzlanmış sığır eti yiyorlar ya da alüminyum sahanlar içindeki bezelye çorbalarına, dövme demirden kaşıklarını daldırıyorlardı. Burun delikleri sığır etinin pis kokusunu duyarken, kulaklarında da kereste gıcırtıları ve bölmelerin çıkardığı iniltili seslerin yanısıra, yemek yiyenlerin gürültülü konuşmaları yankı yapıyordu. Arkadaşlarının yemek yiyişine baktı da birer domuz gibi yediklerine karar verdi. Burada dikkatli olması gerekirdi. Fazla ses çıkarmayacaktı.

Masanın çevresine bir göz gezdirdi. Karşısında Arthur ile Arthur'un erkek kardeşi Norman oturuyordu. Onların, kızın kardeşleri olduğunu hatırladı, yüreği onlar için sıcak duygularla doldu. Bu ailenin bireyleri nasıl da seviyorlardı birbirlerini! O anda kafasında kızın karşılama öpücüğü ve her ikisinin, kolları birbirinin beline sarılı, kendisine doğru gelişleri bir anlık, bir imge halinde çakıp sönüverdi. Kendi dünyasında anne, baba ve çocuklar arasında böyle sevgi gösterilerine yer yoktu. Bu, ancak yukarıdaki dünyada ulaşılabilen bir yücelmişlik gösterisiydi. Bu, kendisinin o dünyada şimdiye kadar, kısa bir anda görebildiği şeylerin en gü-

zeliydi. Bunu takdir ederken son derece duygulanmıştı; yüreği bu duygudaşlıkla eriyip yumuşuyordu sanki. Bütün hayatında sevgiye susamıştı. Bedeni sevginin hasretini çekmişti. Bu, varlığının organik bir isteğiydi. Ama o yine de sevgisiz yapabilmiş ve kendini bu yolda pekiştirmişti. Sevgiye ihtiyacı olduğundan haberi olmamıştı. Şimdi de haberi yoktu. O, sevgiyi sadece eylem içinde görmüş, bundan heyecanlanmış ve bunun güzel, yüce, olağanüstü bir şey olduğunu düşünmüştü.

Bay Morse orada olmadığı için memnundu. Zaten kızla, kızın annesiyle ve kardeşi Norman ile tanışması yeteri kadar zor olmuştu. Arthur'u ise önceden biraz tanıyordu. Baba ile de tanışmak ona fazla ağır gelecekti, buna emindi. Sanki hayatında bu kadar büyük çaba harcamamış gibi geldi ona. En büyük güçlükler bile bunun yanında çocuk oyuncağı gibi kalırdı. Alnı boncuk boncuk terlemiş, gömleği, alışık olmadığı bu kadar çok şeyi birdenbire yapmak için harcadığı çaba yüzünden çıkan terle ıslanmıştı. Şimdiye kadar hiç yemediği bir biçimde yemek yemesi, garip birtakım aletler kullanması, çevresine gizlice bakarak her yeni şeyi nasıl becereceğini öğrenmesi ve bilincine bir sel gibi akmakta olan izlenimleri alması ve onları zihninde açıklayıp sınıflandırması gerekiyordu. Kıza karşı duyduğu ve kendisini boğucu, sancılı bir huzursuzlukla rahatsız eden özlemin farkında olmak; kızın bu hayat katındaki yürüyüşüne adım uydurmak arzusunu duymak ve zihnini, ona nasıl ulaşacağına dair düşünce ve belirsiz planlar içinde hiç durmadan dolaştırmak. Ayrıca, sırf hangi çatalın, hangi bıçağın ne zaman kullanılacağını kestirebilmek için gizliden gizliye attığı bakış, karşısında oturan Norman'a ya da başka birisine ulaştığı vakit, o kişinin özelliklerini zihni hemen yakalayıp otomatikman bu özellikleri değerlendirmeye ve bunların ne olduğunu, hep kızla kıyaslayarak sezmeye çabalıyordu. Sonra, konuşması, kendine söylenen, ortada dolaşan konuşmaları duyması, sürekli gem vurmak zorunda olduğu, düzensiz konuşmaya yatkın diliyle gerektiği zaman cevap vermesi de gerekiyordu.

Ayrıca kafasındaki karışıklıkları artıran bir de uşak vardı; ortaya çarçabuk çözümlenmesi gereken birtakım bilmeceler, sözcük oyunları çıkaran ve uğursuz bir Sfenks gibi sürekli bir tehlike halinde, sessiz sedasız omzunun üzerinde beliren uşak! Sofrada, el taslarının ne işe yaradığını düşünerek bütün yemek boyunca huzursuzluk çekti. Yerli yersiz, birçok sefer 'acaba bunlar ne zaman sofraya konacak ve acaba neye benziyor,' diye düşündü. Buna benzer şeylerden söz edildiğini duymuştu ve şimdi, er geç, bir iki dakika sonra o bunların, bunları kullanan yücelmiş yaratıklarla birlikte oturduğu masaya konulduğunu görecekti, ve evet, bunları kendisi de kullanacaktı. Ve hepsinden önemlisi, düşüncelerinin ta derinliklerinde, aynı zamanda da en üstünde yer alan, bu kişilere nasıl davranması gerektiği sorunu vardı. Davranışı nasıl olmalıydı? Sürekli tasa içinde bu sorunla didişti. Kendini olduğundan başka türlü göstermek, rol yapmak gibi korkunç fikirler geliyordu aklına; bunlardan daha da korkunç olan ise, bu şekilde hareket etmeyi başaramayacağı, yaradılışının bunu başarmaya elverişli olmadığı, kendini gülünç duruma düşüreceği konusunda uyaran fikirler de vardı.

Davranışı hakkında bir karara varmaya çalıştığı yemeğin birinci bölümünde çok sessiz durmuştu. Bu sessizliği ile, bir gün önce eve akşam yemeğine yabani bir adam getireceğini, korkmamalarını, çünkü onun çok ilgi çekici bir yabani olduğunu bildiren Arthur'u yalancı çıkardığını bilmiyordu. Martin Eden, bunu kendiliğinden bilemezdi, şu sırada onun ağabeyinin -hele bu ağabeyi tatsız bir kavgadan o kurtardığı halde- kendisine ihanet etmiş olabileceğini aklı alamazdı. Onun için de o, masaya oturmuş, hem kendini çevresinde olanların büyüsüne kaptırmış, hem de büyük bir sıkıntı içinde kendi uygunsuzluğunu düşünüyordu. İlk defa yemek yemenin sadece yarar amacıyla yerine getirilen bir iş olmadığını anladı. Ne yediğinin farkında değildi. Sadece yemekti işte. Yemek yemenin estetik bir işlev olduğu bu masaya oturmuş, güzelliğe olan aşkını doyuruyordu o. Bu masada yemek yemek aynı zamanda zihinsel bir çalışmaydı.

Beyni harekete geçmişti. Kendisine hiçbir şey anlatmayan, ayrıca kitaplarda gördüğü ve kafalarının çapı yeteri kadar geniş olmadığı için kendi tanıdığı erkeklerle kadınlar arasında hiçbirinin söyleyemeyeceği sözcüklerin konuşulduğunu duydu. Bu sözcüklerin, bu harika ailenin, aile bireylerinin dudaklarından sanki sıradan sözcüklermiş gibi döküldüğünü gördükçe zevkten ürperiyordu. Kitaplardaki romanslar, güzellikler ve üstün güçler gerçekleşiyordu işte. O, insanın kendi düşlerinin, fantazisinin çatlaklarından dışarı sızarak gerçekleştiğini gördüğü o nadir, mutlu anlardan birini yaşıyordu.

Şimdiye kadar hiç bu derece yüksek bir yaşam düzeyinde bulunmamıştı; onun için de dinleyerek, gözlemleyerek, zevk alarak, ona, "Evet Bayan," veya "Hayır Bayan", annesine de "Evet han'fendi" veya "Hayır han'fendi" diye tek heceli kapalı sözcüklerle cevap vererek kendini geri planda tutuyordu. Bir denizci alışkanlığı ile dilinin ucuna gelen, "Evet efendim," ve "Hayır efendim"leri, onun kardeşlerine de söylememek için kendini zorladı. Bunun uygun olmayacağını ve kendisi için bir aşağılanmanın kabulü demek olacağını hissetti, bu ise, eğer kızı kazanacaksa, hiçbir zaman yarar sağlamazdı. Üstelik gururu da böyle emrediyordu ona. Bir ara içinden, 'Tanrı hakkı için!' diye bağırdı. 'Ben de onlar kadar iyiyim işte; gerçi onlar benim bilmediğim bir sürü şey biliyor ama, ben de öğrenebilirim n'olacak!' Ve bunun hemen arkasından, kız veya annesi ona, "Bay Eden," diye hitap edince saldırgan gururunu unuttu, içini bir sıcaklık, bir haz kapladı. O, uygar bir adamdı, yani, kitaplarda okuduğu insanlarla omuz omuza yemek yiyen bir adamdı. Kendisi de bu kitapların içine girmiş, cilt cilt kitap sayfaları içinde bir serüven yaşıyordu.

Ama Arthur'u yalancı çıkarıp bir yabaniden çok bir kuzucuk gibi görünürken, bir hareket yolu bulmak için zihnini işkencelere sokmaktaydı. Hiç de bir kuzucuk değildi o ve böyle ikinci keman gibi geri planda kalmak, yaradılışındaki son derece keskin üstünlük niteliğine hiç de uymuyordu. Yalnız gerektiği zaman konuşuyor, o zaman da konuşması, birçok dilden sözcükleri içine alan

sözcük dağarcığını yoklarken, uygun olduklarını bildiği, ama telaffuz edemeyeceğinden korktuğu sözcükler üzerinde kendi kendine tartışıp, anlaşılmayacaklarını veya çiğ ya da kaba düşeceklerini bildiği sözcükleri ayıklamaktan ileri gelen duraksamalar ve takılmalarla, masaya geldiği zamanki yürüyüşüne benziyordu. Ama o, bütün bu süre içinde, bu sözcük seçiminde gösterdiği dikkatin, içindekileri ifade etmesine engel olup kendisini bön bir duruma soktuğunu da bilerek bunun acısını çekti. Öbür yandan özgürlük aşkı da, tıpkı boynunun bir yakanın kolalı zincirine isyan edişi gibi, bu sınırlamalara isyan ediyordu. Ayrıca bunu daha fazla sürdüremeyeceğine de aklı yatmıştı. O, yaradılıştan güçlü bir düşünüş ve duyarlığa sahipti ve yaratıcı ruhu onu sıkıştırarak, sabırsızlanıp duruyordu. İçinde, bir ifade kazanmak, bir biçim alabilmek için doğum sancıları çeken kıvranışlara, heyecanlara çarçabuk yenik düştü. Kendini, nerede olduğunu unuttu; eski sözcükler, onun bildiği konuşma araçları dudakları arasından kayıp kurtuldu.

Bir ara, omzunun dibinde lafını kesip canını sıkan uşakların kendisine getirdiği bir şeyi geri çevirirken, kısa ve sert bir biçimde "Pau!" dedi.

O anda masadakilerin sinirleri geriliverdi, kulaklarını dikmiş bekliyorlardı. Uşağın yüzünde, kendini beğenmişçesine bir hoşnutluk ifadesi belirdi. Martin Eden ise utançtan yerin dibine geçmişti, ama kendini çabuk topladı:

"Bu Kanaka dilinde 'tamam' demektir," diye açıkladı. "Birden ağzımdan kaçtı. P-a-u diye yazılır."

Kızın düşünceli ve meraklı gözlerinin ellerine takıldığını fark etti ve o anki ruh durumu açıklamada bulunmaya elverişli olduğundan, "Şu Pasifik posta gemilerinden biriyle gelmiştim de," dedi. "Rötar yapmıştı gemi, biz de bu yüzden Puget Sound limanında zenciler gibi çalışmak zorunda kaldık, yük istif ettik; bunun ne demek olduğunu bir bilseniz! İşte, deriler böyle yüzüldü."

Buna karşılık kız, "Oh, bunu sormak istememiştim," diye açıkladı. "Elleriniz bedeninize oranla çok küçük görünüyor da!.."

Martin Eden'ın yanaklarını ateş bastı. Bunu da bir başka kusurunun ortaya çıkarılışı olarak kabul etmişti.

Önemsemezmiş gibi, "Evet," dedi, "fazla zora gelemeyecek kadar küçüktür ellerim. Kollarım ve omuzlarımla bir katır gibi vurabilirim. Çok güçlüdür onlar, so'na, adamın çenesine yapıştırdım mı, çeneyle birlikte ellerim de eziliyor."

Kendi söylediğini kendi de beğenmemişti. Aşağılık biri olduğunu düşündü. Dilini tutmamış, hiç de hoş olmayan şeylerden söz etmişti.

Kız her ne kadar onun huzursuzluğunun nedenini bilmiyorsa da, huzursuz olduğunun farkındaydı ve anlayış göstererek, "Arthur'a öyle yardım etmekle cesaret göstermişsiniz, hem de onu tanımadığınız halde..." dedi.

Buna karşılık Martin Eden, kızın bu hareketini anlamış ve bir sıcak dalga halinde içinden taşıp gururunu yenen minnettarlık içinde, dilinin derbederliğini unutmuştu.

"Bir şey değil canım," dedi. "Hangi herif olsa yapardı bunu başkası için. O sokak çapkınları sürüsü de bela arıyordu, hem Arthur'un da onların keyfine hiç bilem dokunduğu yoktu. So'na kalkıp Arthur'un üstüne yürüdüler, ben de onların üstüne yürüdüm, birkaç tanesine ekleştirdim. İşte ellerimin derisinin bir kısmı, avaneden birkaçının dişleriyle birlikte orda gitti. Ne olursa olsun yapıştırırım ben. Gördüm mü böyle..."

Tam kendi ahlak bozukluğunun çukuruna düşmek üzereyken ve tam, onunla aynı havayı solumuş olmasının da para etmeyeceği bir anda, ağzı açık, durakladı. Ve hikâyeyi Arthur alıp feribotta sarhoş serserilerle başından geçen olayı, Martin Eden'ın nasıl yetişip kendisini kurtardığını yirminci kez anlatırken, o, bir başına, kendini nasıl da gülünç duruma soktuğunu düşünüp, bu kişilere karşı nasıl davranması gerektiği sorunu üzerinde daha büyük bir hırsla çalıştırdı kafasını. Şu ana kadar hiç de başaramamıştı bu işi. O, onların kabilesinden değildi ve onların lehçesini konuşamıyordu; meseleyi kendi kendine işte böyle koydu. Onların cinsinden olmak için sahtecilik yapamazdı, maskesi düşerdi sonra,

üstelik maske takınmak onun yaradılışına çok uzaktı. Onun iç dünyasında yapmacığa, hileye yer yoktu. Ne olursa olsun, ne ise o olmalıydı. Henüz onlar gibi konuşamıyordu, ama yine de zamanla konuşacaktı. Buna karar verdi. Ama bu arada da konuşması gerekiyordu ve bu konuşma kendi usulünce, tabii ses tonu biraz daha aşağı perdeden ve onları fazla sarsmayacak bir biçimde olmalıydı. Ayrıca, kendine bildik gelmeyen hiçbir şeye, hatta susarak kabul eder gibi görünmek suretiyle bile bilirmiş görünmeye kalkışmayacaktı. Bu kararını uygulamak amacıyla, kızın erkek kardeşleri üniversite işlerinden konuşurlarken, sık sık "trig" kelimesini kullanınca, Martin Eden sordu:

"Trig nedir?"

Norman: "Trigonometri," dedi, "mat'ın yüksek bir biçimi."

Bunun üzerine Norman'ı güldüren ikinci soru geldi. "Peki mat ne oluyor?"

"Matematik, aritmetik."

Martin Eden başını salladı. Sınırsızlığı belli olan bilgi zincirinden pırıltı halinde kaçamak bir görüntü yakalamıştı. Gördüğü şey elle tutulur bir hal aldı. Olağanüstü hayal gücü, soyut olan şeylere somut bir biçim veriyordu. Onların sözünü ettiği trigonometri, matematik ve bütün bilgi alanı, onun beynindeki simya laboratuvarında hep birer manzara haline çevrildi. Onun gördüğü hayaller dizisi, hepsi de ya belli belirsiz bir parlaklığa bürünmüş olan, ya da ışıklı pırıltılarla çakan yeşil yapraklar, ormanlardaki açıklıklar dizisiydi. Uzaklarda ayrıntılar, erguvan rengi bir peçe halindeki sis altında belli belirsiz görünüyordu, ama bu sisin ardında bilinmeyenin göz alıcılığı, masalların aldatıcılığı bulunduğunu biliyordu. Bu, ona bir şarap gibi geldi. Burada serüven vardı, kafayla, elle yapılacak bir şey, fethedilecek bir dünya vardı ve o anda bilincinin derinliklerinden, fethetmek, onu, yanında oturan şu leylak gibi soluk ruhu kazanmak düşüncesi yukarıya doğru hücum etti.

Bu pırıltılı hayalini, akşamdan beri yabani adamını konuşturmaya çalışan Arthur paramparça edip dağıttı. Martin Eden, ver-

diği kararı hatırladı. İlk seferki gibi davrandı; başlangıçta bilinçli ve bile bile yaptı bunu, ama çok geçmeden, yaşamı, kendisini dinleyenlerin gözleri önünde kendi bildiği biçimi ile yaratmanın, belirtmenin sevinci içinde kaybetti kendini. Vaktiyle 'Halycon' adlı bir kaçakçı yelkenlisinde tayfalık yaptığı sırada, yelkenli gümrük muhafaza motoru tarafından yakalanmıştı. O zaman, gözlerini dört açmıştı, şimdi de gördüklerini onların gözleri önünde canlandırdı. Onlar da onun gördüklerini onun gözleriyle görene kadar düş gücünü aktardı. Bir sanatçı fırçasının dokunuşuyla, renk ve ışık içinde alev alev yanan yaşam tabloları çizerek, engin ayrıntılar yığını içinden, insana işleyen öyle anları seçti ki, dinleyiciler de onunla birlikte, o kaba konuşmaların, kaba coşkunun, kaba gücün akıntısına kapılıp sürüklendiler. Hikâye ediş tarzının canlılığıyla, konuşurken kullandığı deyimlerle, onları zaman zaman sarstı, ama her seferinde, yabansılığın hemen ardından güzelliği getirdi; trajik olayları hep, denizcilerin ters, acayip düşünüşlerini, tuhaflıklarını yorumlayarak mizahi bir dille açıkladı.

Konuştuğu sürece de kız ona ürkmüş gözlerle baktı durdu. Martin Eden'ın içindeki ateş onu da ısıtmıştı. Kız, 'yoksa bütün ömrümce üşümüş müyüm ben,' diye kendi kendine şaştı. İçinden bir volkan gibi, güç, gürbüzlük, sağlık fışkıran, alev alev yanan bu erkeğe yaslanmak istedi. Zorlu bir yaslanma isteği duydu ve çaba harcayarak buna karşı koydu. Sonra da başka bir karşıt gücün onu erkekten öteye çektiğini hissetti. Hayatın gerçek kirini etin ta içine dokuyan zahmetlerin, güçlüklerin çirkinleştirdiği bu parça parça olmuş ellerden, yakanın meydana getirdiği o kırmızı izden ve o fırlak kaslardan nefret etmişti. Martin Eden'ın yontulmamış hali onu korkutmuştu; konuşmasındaki her kabalık kulaklarına, yaşamının her kaba görüntüsü de ruhuna bir aşağılama gibi gelmişti. Sonra yeniden, kendisini hep ona doğru çeken gücü duydu ve sonunda, kendi üzerinde bu kadar büyük etki yaratabilmek için onun uğursuz bir insan olması gerektiğini düşündü. Kafasında sağlamca yer etmiş olan her şey sallanmaya başlamıştı. Martin Eden'ın hikâyeleri ve serüvenleri, bütün gelenekleri alaşa-

ğı ediyordu. Onun sakin sakin anlattığı korkunç tehlikeler, onun istekli gülüşü önünde yaşam artık ciddi çabalamalarla, yokluklara katlanma zorunluklarıyla dolu bir iş olmaktan çıkarak, oynanıp zevk alınacak, önemsenmeden, altüst edilerek, kayıtsızca bir kenara fırlatılacak bir oyuncak halini almıştı. İçinde bir haykırış, 'Öyleyse, oyna!' diye çın çın çınladı. 'Eğer böyle istiyorsan, yaslan ona ve ellerini onun boynuna koy!' Bu düşüncesinin pervasızlığına içinden haykırmak geldi ve boş yere kendi temizliği ile kültürüne bir paha biçmeye, olamadığı şeylere karşı kendini koyarak bir denge kurmaya çalıştı. Çevresine göz gezdirdi ve herkesin kendinden geçmişçesine dikkatini ona verdiğini gördü; ve eğer annesinin gözlerindeki dehşet ifadesini görmemiş olsaydı, umutsuzluğa düşmek üzereydi; doğru, bu büyülenmişçesine bir dehşet ifadesiydi, ama yine de dehşetti ya! Bu adam, uzayın karanlıklarından gelen bir uğursuzluktu. Annesi bunu anlamıştı ve annesi haklıydı. Her zaman, her şeyde olduğu gibi bunda da annesinin yargısına güvenecekti. Artık Martin Eden'ın ateşi onu ısıtmıyordu, artık ondan duyduğu korku içine işlemiyordu.

Daha sonra onun için piyano çaldı ve bu çalışta, Martin Eden, onları ayıran uçurumun aşılmazlığının, belli belirsiz bir şekilde hissettirilişinin saldırganlığını hissetti. Onun müziği Martin Eden'a yine onun kafasına acımasızca indirdiği bir topuz gibi geldi, ve bu topuz, onu sersemletip yere sermesine rağmen, yine de uyardı. Kıza korkuyla karışık bir saygıyla baktı. Aralarındaki uçurum, kafasının içinde, tıpkı kızın kafasında olduğu gibi büyüdü, ama bu uçurumu aşma hırsı uçurumun büyüyüşünden daha büyük bir hızla yükselip sivrildi. Ne var ki, ondaki duyarlıkların ölçüsü, özellikle müzik çalınırken, bütün akşam oturup da bir uçurumu seyretmesine engel olacak kadar karmaşıktı.

Müziğe karşı dikkati çekecek kadar duyarlıydı. Bu, tıpkı sert bir içki gibi içindeki atılgan duyguları ateşliyordu; düş gücünü kavrayıp onu gökte bulutlar arasında uçuran bir uyuşturucu gibi. Bu içki, pis gerçeği uzaklaştırıp zihnine güzellikleri bir sel gibi akıtarak aşkın bağlarını çözdü ve topuklarına kanatlar ekledi. Kızın çaldığı

müzikten bir şey anlamıyordu. Bu, partilerdeki piyano tıngırtılarından ya da şimdiye kadar dinlediği bangır bangır bağıran bando müziklerinden başka türlüydü. Ama kitaplarda bu çeşit müzikten söz edildiğine rastlamıştı; başlangıçta, belirli, basit ritimlerin oynak mezürlerini bekleyerek onun çalışına, daha çok imana dayanan bir anlayışla anlam vermeye çalıştı, ama bu mezürler fazla sürmeyince şaşaladı. Tam bu mezürlerdeki canlılığı yakaladığı, düş gücünü göklere açılmaya hazırladığı sırada, bunlar hep, onun için hiçbir anlam taşımayan, tırmalayıcı, karmakarışık sesler kalabalığı içinde kaybolup gidiyor, bu da onun düş gücünü hareketsiz bir ağırlık gibi tekrar yere indiriyordu.

Bir ara aklı, bunun, isteklerini geri çevirmiş olmak için bile bile yapıldığı fikrine takıldı. Bir ara kızın ruhundaki çelişmeleri yakaladı ve onun ellerinin piyano tuşları üzerinden gönderdiği haberi sezmeye çalıştı. Sonra bu düşünceyi değersiz ve olanaksız bularak uzaklaştırıp kendini müziğe daha serbestçe verdi. O eski tatlı durum yeniden gerçekleşmeye başladı. Ayakları artık toprağa basmıyordu, eti de bir ruh olmuştu; gözlerinin önünde ve gözlerinin ardında görkemin ta kendisi parıldıyordu; sonra önündeki sahne kayboluverdi ve o, kendisi için çok sevgili olan bir dünya üzerinde sallanarak uzaklaştı. Hayalevine üşüşen bir düşler kalabalığı içinde, bilinenlerle bilinmeyenler birbirine karışmıştı. Güneşle yıkanan ülkelerin bilinmedik limanlarına girip, yabaniler arasında şimdiye kadar kimsenin görmediği pazarlara ayak bastı. Baharat kokulu adaların kokusunu, tıpkı denizde geçirdiği soluk almayan sıcak gecelerdeki gibi, ya da sıcak iklimlerin uzun gündüzleri boyunca, ardındaki firuze renkli denize palmiyelerle süslü mercan adaları gömülüp, önündeki firuze renkli denizde palmiyelerle süslü mercan adaları yükselirken, güneydoğu rüzgârlarına karşı yol aldığı zamanki gibi, burun deliklerinde duydu. Resimler düşünce kadar büyük bir hızla gelip geçiyordu. Bir an, bir bronko'ya* binmiş, büyülü renklere bürülü çöl ülkesini

* Bronko: Kuzey Amerika'nın batı ovalarında yetişen bir çeşit ufak yapılı ama dayanıklı at. *-çev.*

uçarcasına geçiyor; başka bir an, sıcak parıltılar arasından, Ölüm Vadisinin beyazlaşmış bir mezar ağzına benzeyen derinliğinden aşağı bakıyor veya üzerinde büyük buz adalarının güneş altında pırıldayarak yükseldiği, donmakta olan bir okyanusta kürek çekiyordu. Hindistan cevizlerinin, kıyıda mırıltılı seslerle kırılan dalgalara doğru uzandığı bir mercan adasının kumları üzerine uzanmıştı. Eskiden kalma bir büyük gemi leşinin karinası mavi alevlerle yanıyor, bu alevlerin ışığında ve ukelelelerin tıngırtısıyla tamtamların gümbürtüsüne eşlik eden şarkıcıların aşk çığlıkları arasında 'hula' dansçıları oynuyordu. Bu, şehvet dolu bir tropik gecesiydi. Geri planda, bir volkan kraterinin silueti yıldızlara doğru yükseliyordu. Yukarıda soluk bir hilal sürükleniyor, gökte alçalmış olan Haç Burcu pırıl pırıl yanıyordu.

O bir arpti; onun bildiği yaşam, onun bilincini meydana getiren bütün yaşam da bu arpın telleriydi; müziğin akışı ise, bu tellere çarparak onları anılar ve hülyalarla titreştiren bir rüzgârdı. Sadece hissetmekle kalmıyordu o. Duygu, bir biçim, renk ve parıltı halinde içini kaplamış, düş gücünün el attığı her şeyi, bir çeşit yüce tılsımlı bir yoldan cisimleştiriyordu. Geçmiş, şimdi ve gelecek sarmaş dolaş olmuştu; ve o, geniş sıcacık bir dünya üzerinde, yüce serüvenler, onun uğruna yapılan soylu işler arasında –evet, ve onunla birlikte, onu kazanarak, koluyla sarıp, kafasındaki imparatorlukta, bir uçuş hafifliği içinde taşıyarak, dalgalanmaya devam etti.

Kız ise omzunun üzerinden ona baktı ve bütün bunları Martin Eden'ın yüzünde görür gibi oldu. Bu, ses âleminin öte yanına bakan ve bu âlemin arkasında yaşamın yürek atışlarını, insan ruhunun hayaletlerini gören gözlere sahip, değişmiş bir yüzdü. Kız ürktü. O yontulmamış, sağa sola sallanarak yürüyen, kaba saba adam gitmişti. Eğreti elbisesi, berelenmiş elleri ve güneşte yanmış yüzü yerli yerinde duruyordu; ama bütün bunlar bir hapishanenin parmaklıkları gibiydi ve kız, bunların arasından, bir büyük ruhun varlığını gördü; o zayıf dudaklarının konuşma yetersizliği yüzünden ifade edilemeden, sessiz duran, ama geleceği gözleyen

bir ruh. Bunu sadece, şimşek gibi çakan bir an içinde fark etti, sonra kaba saba adamın geri geldiğini gördü ve hayalinin kendisine oynadığı oyuna güldü. Ama bir an için görünen o hayalin bıraktığı izlenim devam etti. Martin Eden için, yalpa vura vura çekilip gitme zamanı geldiğinde de ona Swinburne cildi ile bir de Browning cildi verdi; İngilizce kurslarından birinde Browning'i okuyordu. Ayakta durmuş, utangaçlığından kıpkırmızı, teşekkürlerini kekelerken Martin Eden'ın o kadar çocuksu bir hali vardı ki, kızın içinden analık içgüdüsünün harekete geçirdiği bir acıma dalgası kaynayıp taştı. Ne kaba saba adam aklına geldi, ne hapsedilmiş ruhu, ne de pek fazla erkekçe bakarak kendisini hem hoşlandırıp, hem de korkutan adamı hatırladı. O, şimdi sadece önünde durmuş, elini, bir hindistancevizi rendesi gibi törpüleyen nasırlı elleriyle sıkmakta olan bir çocuk görüyordu ve bu çocuk, heyecandan her yanı titreyerek şöyle diyordu:

"Hayatımın en büyük anı. Ben hiç alışık değilim..." Çaresizlik içinde çevresine bakınarak: "Böyle insanlara, böyle evlere. Bunlar benim için yepyeni, üstelik hoşuma da gidiyor."

Martin Eden, kızın kardeşlerine iyi geceler dilerken, kız da ona, "Umarım ki tekrar uğrarsınız," dedi.

Martin Eden başına kasketini geçirdi ve kapıdan umutsuzluk içinde çıkıp gitti.

Arthur sordu: "Ee, ne düşünüyorsun onun hakkında bakalım?"

Kız yanıtladı: "Çok ilgi çekici, çok da genç. Kaç yaşında?"

"Yirmi, hemen hemen yirmi bir. Bu akşam sordum. O kadar genç olacağını tahmin etmiyordum."

Ruth iyi geceler dilemek için kardeşini öperken, kafasından, 'Ve ben ondan üç yaş büyüğüm!' diye geçirdi.

3. BÖLÜM

MARTIN Eden merdivenden inerken eli ceketinin cebine girdi. Bu el kahverengi bir sigara kâğıdı ve bir tutam Meksika tütünüyle birlikte çıktı; tütün kâğıda sarılarak bir sigara haline getirildi. Sigaradan ilk nefesi derin derin çekip ciğerlerinin ta içine gönderdi ve uzun, sürekli bir soluk halinde tekrar dışarı verdi. Bir huşu ve hayret nidası halinde, yüksek sesle, "Hay Allah!" dedi. "Hay Allah!" diye tekrarladı. Arkasından, "Hay Allah!" diye mırıldandı. Sonra elini yakasına götürüp gömleğinden sökercesine çıkardı, cebine tıktı. Soğuk bir yağmur çiseliyordu, ama o buna karşı tuttu kasketini çıkardı ve şahane bir kayıtsızlık içinde yalpa vura vura yeleğinin düğmelerini çözdü. Kendinden geçmişti; düş kuruyor, biraz önceki sahneleri kafasında yeniden biçimlendiriyordu.

Sonunda o kadına rastlamıştı; kadınları düşünmeye pek meraklı olmadığı için hakkında pek az düşündüğü, ama bir gün gelip karşılaşacağına ilişkin uzaktan uzağa bir umut beslediği kadına. Masada onun yanında oturmuştu. Onun elini kendi eli içinde hissetmiş, gözlerinin içine bakıp orada güzel bir ruhun hayalini görmüştü. Ama bu ruhun pırıldadığı gözlerle, bu ruha bir ifade, bir biçim kazandıran beden, en aşağı bu ruhun kendisi kadar güzeldi; bu ise onun için yepyeni bir şeydi, çünkü tanıdığı kadınları hep vücut olarak düşünmüştü şimdiye dek. Ruth ise biraz başka türlüydü. Onun bedenini zaaflara, hastalıklara hedef olmaya mahkûm bir beden olarak düşünmemişti. Onun bedeni, ruhunun kıyafeti olmaktan daha da fazla bir şeydi. Bu onun ruhunun cisimlenişi, ondaki tanrısal cevherin saf, cana yakın bir billûrlaşmasıydı. Tanrısallık hakkındaki bu fikri onu ürküttü; onu sarsarak, düşler dünyasından alıp ayık düşünceler dünyasına getirdi. Şimdiye kadar tanrısal olana ilişkin hiçbir ipucu, hiçbir ima ona ulaşamamıştı.

Tanrısallığa hiçbir zaman inanmamıştı. Ruhani önderlerle ve onların, ruhların ölümsüzlüğü fikirleriyle tatlı tatlı eğlenip hep dinsiz kalmıştı. Öte yanda bir yaşamın bulunmadığına inanıyordu; yaşam burada vardı, şimdi vardı, ondan ötesi sonsuz karanlıktan ibaret. Ama onun gözlerinde gördüğü şey ruhtu, asla ölmeyecek olan, sonrasız ruh. Tanıdığı hiçbir erkek veya kadın, ona ölümsüzlükten haber vermemişti. Halbuki o vermişti. Kız, ilk baktığı dakikada fısıldamıştı onun kulağına. Yürürken kızın yüzü gözlerinin önünde solgun ve ciddi, tatlı ve duygulu, ancak bir ruhun gülümseyebileceği şekilde, acıma ve sevecenlikle gülümseyerek ve kendi aklının alabileceği saflıktan da saf bir halde parıldıyordu. Bu saflık Martin Eden'a bir darbe gibi geldi, onu ürküttü. O, iyiliği ve kötülüğü biliyordu; ama saflık, varoluşun bir niteliği olarak onun kafasına hiç girmemişti. Şimdi ise ondaki saflığı, iyilik ve temizliğin en üst derecesi olarak düşünüyordu; bir araya geldikleri zaman sonrasız yaşamı meydana getiren bir iyilik ve temizlik.

Ve Martin Eden birdenbire, sonrasız yaşamı anlamak, kavramak tutkusuyla yanmaya başladı. Onun ayağına su bile dökmeye layık değildi, bunu biliyordu. O gece, onu görmesini, onunla birlikte olmasını, onunla konuşmasını sağlayan şey talihin bir mucizesi, bahtının akıl almaz bir cilvesiydi. Bu bir rastlantıydı. Böyle bir şeye layık olamazdı. Böyle uğurlu bir talihe hak kazanmamıştı o. Martin Eden, esas bakımından dindar bir ruh durumu içindeydi. O kendini, yine kendi gözünde küçük gören, alçaltan, alçakgönüllü bir adamdı. İşte günahkârlar böyle bir düşünce içinde pişmanlık duyarlar. O da günahlarından ötürü vicdan azabı duyuyordu. Ama pişmanlık içindeki alçakgönüllü kimseler nasıl soylu varlıklarına ilişkin hayaller görürse, o da öylece kıza sahip olmakla ulaşacağı durumla ilgili görkemli hayaller gördü. Ama kıza sahip olma hayali, donuk, puslu ve onun bildiği sahip oluştan bütün bütün farklıydı. Tutkusu, çılgın kanatlar takmış onu yükseklere uçuruyor ve o, onun düşüncelerini paylaşarak, güzel ve soylu şeylerden onunla birlikte zevk alarak, onunla birlikte yükseklere tırmandığını görüyordu. Onun sahip olmayı hayal ettiği ruh, herhangi bir kaba-

lıktan arınmış, bir türlü kesin bir düşünce biçimine sokamadığı, hür bir ruh yoldaşlığıydı. Bunu düşünmedi. Bu konuda hiç mi hiç düşünmedi. Duygu aklın yerini almıştı ve o, duyumların yücelip tinselleşerek yaşamın en yüksek noktalarının ötesine geçtiği bir duyarlık denizinde, haz içinde sürükleniyor, içinde bir nabız gibi atan şimdiye kadar hiç bilmediği heyecanlarla ürperiyordu.

Bir sarhoş gibi sendeleye sendeleye giderken yüksek sesle, ateşli ateşli mırıldandı:

"Hay Allah! Hay Allah!"

Sokağın köşesinde duran bir polis onu kuşkulu gözlerle izlerken onun denizci ağzı dikkatini çekti.

Polis memuru sordu: "Nerede buldun kafayı?"

Martin Eden düş dünyasından tekrar yeryüzüne döndü. Onun çarçabuk düzenlenebilen, her çeşit yarığın çatlağın içine sızıp köşe bucağı doldurabilen, akıcı bir organizması vardı. Polisin seslenişiyle birlikte, durumu derhal kavrayarak eski halini alıverdi.

"Ne güzel, değil mi?" diye güldü polise. "Yüksek sesle konuştuğumun farkında değildim."

Polis teşhisini koyarak: "Biraz sonra da öteceksin," dedi.

"Yok yok, ötmem. Sen bana bir kibrit ver de gelecek tramvaya atlayıp eve gideyim."

Sigarasını yaktı, iyi geceler dedi ve yoluna gitti.

'Tepesini attırır bunlar insanın!' diye içinden söylendi. 'Aynasıza bak, beni sarhoş sandı.' Gülümsedi ve kendi kendine düşündü. 'Galiba da sarhoştum,' diye ekledi; 'ama bir kadın yüzünün beni sarhoş edeceği aklıma gelmezdi.'

Telgraf Caddesinden, Berkley'e giden bir tramvaya atladı. Tramvay, kolejlilere özgü coşku çığlıkları atıp şarkı söyleyen çoluk çocuk ve delikanlıyla doluydu. Onları merakla, inceden inceye süzdü. Bunlar üniversite öğrencileriydi. Ruth'un gittiği üniversiteye gidiyorlardı, onunla aynı sosyal sınıftandılar, isterlerse onunla tanışabilir, onu her gün görebilirlerdi. Onu görmeyi istememiş olmalarına, o akşam onunla birlikte olmak, ona tapan, ona hayran olan bir halka oluşturarak yanında oturmak yerine, çıkıp eğlenmiş

olmalarına hayret etti. Düşünceleri oradan oraya dolaşmaya devam etti. Gözleri birbirine çok yakın, sarkık dudaklı biri dikkatini çeki. Bu herifin berbat biri olduğuna karar verdi. Bu eğer gemiye çıksa, sinsinin, mızmızın, boşboğazın biri olurdu. O, Martin Eden, bu heriften çok daha mükemmel bir erkekti. Bu düşünce neşesini yerine getirdi. Sanki bu düşünce onu kıza daha yaklaştırmıştı. Kendini öğrencilerle karşılaştırmaya, kaslı bedeninin daha çok farkında olmaya başladı ve fiziksel yönden bunların hepsinden çok üstün olduğu kanısına vardı. Ama bunların kafaları, kızın konuştuğu gibi konuşabilmelerini sağlayan bilgilerle doluydu. Bu düşünce canını sıktı. 'Peki ama beyin ne güne duruyor!' diye kendine hırsla sordu. Onların yapabildiklerini o da yapabilirdi. Kendisi yaşamın ta içinde yaşarken, onlar yaşamı kitaplardan öğrenmeye çalışıyorlardı. Gerçi başka türlü bir bilgiydi onunki, ama, yine de beyni bunların beyni kadar doluydu bilgiyle. Bunların kaç tanesi bir çıma düğümü atabilir, dümen dolabının başına geçebilir ya da gözcülük yapabilirdi acaba? Yaşantısı, tehlikeli, gözüpeklik isteyen, zor ve ağır işlere ilişkin sıra sıra resimler halinde önüne serildi. Öğrenme sırasında düştüğü başarısızlıkları, atlattığı vartaları hatırladı. Ama yine de bu kadarını başarabilmişti işte. Bunlar da ileride yaşama atılmak ve onun gibi çetin durumlardan geçmek zorunda kalacaklardı. Pekâlâ. Onlar bu işle uğraşırken, o da yaşamın öbür yanını kitaplardan öğrenirdi.

Tramvay evlerin seyreldiği Oakland'ı Berkeley'den ayıran bölgeden geçerken gözleriyle, ön cephesi boydan boya, üzerinde HIGGINBOTHAM BAKKALİYESİ yazılı, gösterişli bir tabelayla kaplı iki katlı, tanıdık bir evi araştırdı. Martin Eden bu köşede indi. Bir an gözleri tabelaya takıldı kaldı. Bu tabela ona, üzerindeki sözcüklerin anlattığı şeyin ötesinde bir şeyler anlatıyordu. Sanki harflerin içinden bir kişiliğin küçüklüğü, bencilliği ve aşağılık hileciliği çıkıyor gibiydi. Bernard Higginbotham, kız kardeşiyle evliydi ve o bu adamı çok iyi tanıyordu. Bir anahtarla içeri girdi, merdivenden ikinci kata çıktı. Burada eniştesi oturuyordu. Dükkân aşağıdaydı. Havada çürük sebze kokusu vardı. Holden

geçerken, kızlı erkekli sayısız yeğenlerinden birinin oraya bıraktığı bir oyuncak araba yüzünden sendeledi ve dan diye yankılanan bir gürültüyle kapıya bindirdi. 'Pinti,' diye düşündü, 'iki sentlik gaza kıyamayıp kiracılarının boyunlarını kırdıracak kadar pinti.'

El yordamıyla kapı tokmağını bularak, aydınlık bir odaya girdi; odada kız kardeşiyle Bernard Higginbotham oturuyordu. Kız kardeşi kocasının pantolonlarından birini yamıyordu. Bernard Higginbotham da oturduğu iskemleden bacaklarını bir başka iskemleye uzatmış, eski püskü keçe terlikli ayaklarını bu iskemlenin kenarlarından sarkıtarak bedenini iki iskemleye bölüştürmüştü. Diken gibi batan, içtenliksiz kara gözlerini devirerek okuduğu gazetenin üzerinden baktı. Martin Eden ona ne zaman baksa, içinden bir çeşit iğrenme gelirdi. Kız kardeşinin bu adamda ne bulduğu onu ilgilendirmezdi. Öbürü onda tıpkı bir haşarat etkisi uyandırır ve içinden hep, onu ayakları altına alıp ezmek gelirdi. Bu herifin varlığına katlanmak için kendini sık sık, "Bir gün onun suratını darmadağın edeceğim," diye düşünerek avuturdu. Bu sansarınkine benzeyen minicik, zalim gözler kendisine sitemli sitemli bakıyordu.

Martin Eden, "Evet!" dedi. "Ne diyeceksen de bakalım."

Bay Higginbotham yarı sızlanıp yarı tehdit ederek, "Kapıyı daha geçen hafta boyatmıştım," dedi; "işçilik ücretlerinin de ne olduğunu bilirsin. Daha dikkatli olmalısın!"

Martin yanıt vermek istedi, ama bunun hiçbir yararı olmayacağını biliyordu. Duvardaki taş basması resmin dayanılmayacak kadar aşağılık ve iğrenç ruhlu oluşu dikkatini çekti. Buna hayret etti. Bu resmi her zaman beğenirdi, ama şimdi ona sanki bunu ilk kez görüyormuş gibi geldi. Ucuz bir resimdi, bu evdeki başka her şey gibi. Aklı, biraz önce çıktığı eve gitti ve önce yağlıboya tabloyu, sonra da ayrılırken elini sıktığı zamanki her yanı saran tatlı haliyle, onu gördü. Nerede olduğunu ve Bernard Higginbotham'ın varlığını unuttu; ta, beyefendi soruncaya kadar:

"Hayalet mi gördün?"

Martin ayıldı; o alaycı, haşin, korkak, boncuk gibi gözlere baktı ve aynı gözler, aşağıdaki dükkânda satış yaptığı zamanki

nitelikleriyle –sahte, yaltakçı, dalkavuk, köle gözleri– sanki bir sinema perdesine yansır gibi hayalevinde beliriverdi.

"Evet," diye yanıt verdi Martin. "Bir hayalet gördüm. İyi geceler. İyi geceler Gertrude."

Odadan çıkmak için kapıya yönelirken ayağı, yamalı kilimin üstündeki bir söküğe takılıp sendeledi.

Bay Higginbotham, "Sakın kapıyı hızla çarpma," diye onu uyardı.

Martin kanının damarlarında sürünerek dolaştığını hissetti, ama kendini tutarak kapıyı arkasından yavaşça kapadı.

Bay Higginbotham karısına, ben demedim mi gibilerden bakarak, boğuk bir fısıltıyla, "İçiyordu," diye düşüncesini açıkladı. "İçeceğini söylemiştim sana!"

Karısı başını boyun eğercesine salladı.

"Gözleri epey parlıyordu," diye itiraf etti; "sonra yakası da yoktu, halbuki yakayla çıkmıştı giderken. Ama belki de iki kadehten fazla içmemiştir."

Kocası, "Doğru dürüst ayakta duramıyordu," diye üsteledi. "Dikkat ettim ona. Sendelemeden yürüyemiyordu. Kendin de duydun ya, holde az daha yuvarlanıyordu."

Karısı, "Bana kalırsa, Alice'in arabası yüzündendi o," dedi. "Karanlıkta görememiştir."

Bay Higginbotham'ın sesi yükselmeye, öfkesi kabarmaya başladı. Dükkânda bütün gün kendini tutmuş, kendini gizlemiş, benliğine dönme zevkini akşama, ailesinin yanına saklamıştı.

"Sana diyorum ki, bu pek değerli kardeşin sarhoştu."

Sesi soğuk, keskin ve kesindi; dudakları ise her sözcüğü sanki bir kalıp makinesinden keser gibi çıkarıyordu.

Karısı içini çekti, ses çıkarmadı. Her zaman pasaklı giysiler içinde gezen, etinin, işlerinin ve kocasının yüküyle her zaman yorgun, enine, şişman bir kadındı.

Bay Higginbotham, "Bu onun içine işlemiş diyorum sana, babasından kalmış," diye suçlamayla sözünü sürdürdü. "Aynı biçimde de nalları dikecek. Biliyorsun bunu."

Kadın onaylar yollu başını salladı, içini çekti ve dikişini sürdürdü. Martin'in eve sarhoş geldiği konusunda anlaşmaya varmışlardı. Onlara güzelliği tanıtacak ya da o pırıl pırıl gözlerle, o alev alev yanan yüzün, ilk gençlik aşkının ortaya çıkışını gösterdiğini anlatacak ruh yoktu onlarda.

Bay Higginbotham, karısının neden olduğu ve kendisini kızdıran sessizlik içinde birdenbire, "Çocuklara çok güzel örnek oluyor," diye hırladı. Bazı zamanlar karısının kendisine daha fazla karşı gelmesini istediği olurdu. "Eğer bir daha yaparsa bu işi, evi terk edip gitmesi gerekir. Anlaşıldı mı? Onun bu içki âlemlerini çekemem ben. Suçsuz çocukların onun ayyaşlığı ile ifsat edilmesine izin veremem." Bay Higginbotham sözcük dağarcığına yeni giren, daha geçenlerde bir gazete sütunundan kaptığı bu sözcüğü beğeniyordu. "İfsat etmek derler buna, başka adı yoktur bunun işte!"

Karısı yine iç geçirdi, başını üzüntüyle iki yana sallayıp dikişini sürdürdü. Bay Higginbotham gazetesini aldı. Gazetenin üzerinden bir bakış atarak, "Geçen haftanın kirasını ödedi mi?" dedi.

Kadın başını evet der gibi sallayarak ekledi: "Daha da parası var."

"Tekrar ne zaman denize çıkıyor?"

"Parası bitince herhalde," diye yanıtladı kadın. "Dün gemi aramak için San Francisco'ya gitmişti. Ama şimdilik parası var, üstelik de tayfa yazılacağı gemiyi seçerken çok titizdir."

Bay Higginbotham "Çalım satmak onun gibi güverte uskuncasına kalmamış," diye hırladı. "Titizmiş!"

"Bana, define aramak için uzakça bir yere gitmeye hazırlanan bir yelkenliden söz etmişti; parası o zamana kadar yeterse onunla gidecekmiş."

Kocası, "Eğer aklını başına toplayıp durulmaya razı olsaydı ona bir iş verirdim, arabayı sürerdi," dedi, ama sesinde hiç de iyilikçi bir anlatım yoktu. "Tom ayrıldı."

Karısının yüzünde büyük bir korku ve soru ifadesi belirdi.

"Bu gece ayrıldı. Carruther'lere çalışacak. Benim verebileceğimden daha fazla veriyor onlar."

Karısı, "Onu kaybedeceğini söylemiştim sana," diye bağırdı. "Verdiğin paradan daha fazlasına layıktı o!"

Higginbotham, "Bana bak kocakarı," diye böğürdü, "sana, benim işlerime burnunu sokma diye bin kere söyledim. Bir sefer daha söylemem bak!"

Kadın burnundan soluyarak, "Vız gelir," dedi. "Tom iyi çocuktu."

Kocası ona yiyecek gibi baktı. Bu hafif yollu bir meydan okumaydı.

"Eğer senin şu kardeşin olacak, yediği ekmeğin değerinde bir adam olaydı, arabayı alırdı," diye hırladı.

Kadın karşılığını verdi: "Kirasını ödüyor yine de. Hem o benim kardeşim, üstelik sana borcu olmadığı sürece, böyle habire üstüne varmaya da hakkın yok. Seninle yedi yıldır evliysem, ona da sevgim var."

Öbürü sordu: "Yatakta okumaya devam ederse, gaz parası keseceğimi söyledin mi ona?"

Bayan Higginbotham yanıt vermedi. İsyankârlığı kaybolmuş, şevki kırılan ruhu yorgun etinin içine çekilmişti. Kocası kazanmıştı. Karısını yenmişti. Kulakları, karısının burnundan kesik kesik verdiği solukları zevkle dinlerken, kinci gözleri kıvılcım saçan bakışlarla kırpıştı. Karısını bastırıp susturmaktan büyük bir mutluluk duyardı; hem kadın da bugünlerde kolayca susturuluyordu. Ama kuluçka çıkarır gibi doğurduğu çocuklarıyla, kocasının bitmez dırdırlarının enerjisini kemirip tüketmediği, evlilik yaşamlarının ilk günlerinde işler başka türlüydü.

"İyi ya," dedi Bay Higginbotham, "yarın söylersin, işte o kadar. Ha sonra unutmadan söyleyeyim sana; yarın çocuklara bakması için Marian'ı çağırtsan iyi edersin. Tom ayrıldığına göre, yarın arabayla benim çıkmam gerek, sen de aşağıda tezgâhı bekleyeceksin!"

Karısı zayıf bir sesle karşı çıktı: "Ama çamaşır günü."

"Sen de erken kalkıp çamaşırını yıka öyleyse. Saat ona kadar işe çıkmam."

Gazetesini hırsla kıvırıp okumasını sürdürdü.

4. BÖLÜM

MARTIN Eden eniştesiyle yaptığı konuşmadan ötürü kanı hâlâ tutuşarak, arka taraftaki karanlık sofada el yordamıyla ilerledi; içinde bir yatak, bir lavabo ve bir sandalyelik yer bulunan, ufacık bir delikten ibaret odasına girdi. Bay Higginbotham işleri karısı görebildiği sürece hizmetçi tutmayacak kadar cimriydi. Ayrıca hizmetçi odası, bir yerine iki pansiyoner almalarına olanak veriyordu. Martin, Swinburne cildiyle Browning cildini iskemlenin üzerine yerleştirdi, yatağa oturdu. Bedeninin ağırlığını, astıma tutulmuş yayların kesik çığlıkları karşıladı, ama o bunu fark etmedi. Ayakkabılarını çıkarmaya hazırlanırken gözleri karşısındaki beyaz sıvalı duvara takıldı; sıva, çatıdan gelen suyu sızdıran, kirli kahverengi, uzun yarıklar halinde yer yer çatlamıştı. Bu kirli fon üzerinde hayaller tutuşarak akmaya başladı. Ayakkabılarını unuttu ve gözleri bir noktaya dikildi kaldı. Sonunda dudakları kıpırdadı, "Ruth," diye fısıldadı.

"Ruth..." Bir tek sesin bu kadar güzel olabileceğini hiç düşünmemişti. Bu ses kulağını okşadı ve o bunu tekrarlaya tekrarlaya sarhoş olmaya başladı. "Ruth..." Tılsımlı, çok güçlü etkisi olan büyük bir sözcüktü bu. Bu sözcüğü her fısıldayışında, Ruth'un yüzü kirli duvarı altın renkli bir parlaklıkla doldurarak gözlerinin önünde parıldıyordu. Bu parlaklık duvarın üzerinde durmuyordu. Sonsuzluğa doğru uzanıyor, Martin Eden'ın ruhu da bu parlaklığın altın rengi derinlikleri içinde onun ruhunun peşinden gidiyordu. Ruhunun en iyi tarafları, görkemli bir sel halinde dışarı dökülüyordu. Kızı düşünmek Martin'i soylulaştırıp yıkamış, onun daha iyi olmasını ve daha iyi olmayı arzu etmesini sağla-

mıştı. Bu onun için yeni bir şeydi. Kendisini mükemmelliğe yönelten hiçbir kadın tanımamıştı şimdiye dek. Tanıdığı kadınlar, tersine, hep onu hayvanlaştıran bir etki yaratmıştı. Bu kadınlardan birçoğunun onun için ellerinden geleni yapmış olduklarını bilmiyordu, sanki kötüydü onlar. Hiçbir zaman kendinin farkında olmadığı için, kadınları ona âşık eden şeyin, onları kendi gençliğine uzandıran nedenin yine kendi içinde olduğunu hiçbir zaman bilmemişti. Bu kadınlar sık sık onun canını sıktığı halde, o hiçbir zaman kadın sıkıntısı çekmemişti. Şu ana dek, hep, mutlu bir kayıtsızlık içinde yaşamıştı. Şimdi ise ona, sanki bu kadınlar yakasına yapışıp bütün yaşamı boyunca onu iğrenç elleriyle sürüklemişler gibi geliyordu. Bu düşünce ne onlar hesabına ne de kendi hesabına adilceydi. Ama yaşamı boyunca ilk kez kendini fark etmeye başlayan Martin Eden, yargılayacak bir durumda değildi ve ayıplarının imgelerini seyrederken utanç içinde yandı.

Birdenbire kalktı, gidip lavabonun üstündeki aynada kendine bakmaya çalıştı. Aynayı bir havluyla şöylece sildi ve tekrar, uzun uzun, dikkatle baktı. Şimdiye dek ilk kez kendini gerçekten görüyordu. Gözleri görmek için yaradılmıştı, ama bu ana kadar gözleri dünyanın her an değişen panoramasıyla doluydu ve o bir kerecik bile kendine bakamayacak kadar, bu hep değişen panoramayı gözlemekle meşguldü. Aynada yirmi yaşında bir delikanlının başını ve yüzünü gördü, ama o bu çeşit değer biçmelere alışık olmadığından, bunu nasıl değerlendireceğini bilemedi. Dört köşe, çıkıntılı bir alnın üzerinde, kahverengi, yanık kahverengi, dalgalı, herhangi bir kadın için zevk kaynağı olabilecek bu saç tutamının üzerindeki bukleler, kadınların ellerini, onları avuçlamak, parmaklarını da onları okşayıp sevmek tutkusuyla karıncalandırabilirdi. Ama o, onun gözünde değeri yok diye bunları geçip düşüncelere dalmış bir halde, dört köşe alın üzerinde uzun uzun durdu; bu alnın arkasını görerek, içindekinin niteliğini öğrenmeye çalışıyordu. Bu alnın arkasında ne çeşit bir beyin var? İşte kendine ısrarla bu soruyu soruyordu. Bu beyin yetkin bir beyin miydi? Kendisini nereye kadar götürebilirdi? Ona ulaştırabilir miydi?

Çoğu zaman tamamıyla mavi bir renk alan, güneşle yıkanan denizlerin tuzlu havasıyla sertleşmiş bu çelik grisi gözlerde acaba ruh var mıydı diye düşündü. Aynı zamanda acaba gözlerini o nasıl bulmuştu diye de düşündü. Kendini, kendi gözlerinin içine bakan Ruth olarak düşünmeye çalıştı, ama bu hokkabazlığı başaramadı. Kendini başka erkeklerin yerine koymayı başarabilirdi; onların kafasıyla düşünebilirdi, ama onların yaşam biçimlerini bildiği adamlar olması gerekirdi. Ruth'un yaşayış biçimini bilmiyordu. O gizemli, harikalarla dolu bir şeydi; nasıl olurdu da onun bir tek düşüncesini tahmin edebilirdi? Eh, bunlar yine de dürüst gözlerdi; ne küçüklük, ne de bayağılık vardı bu gözlerde. Yüzünün güneş yanığı kahverengisi onu şaşırttı: Bu kadar esmer olabileceği aklına gelmemişti. Gömleğinin kolunu yukarı kıvırarak, kolunun iç yanının beyazlığını yüzüyle karşılaştırdı. Evet, her şeye rağmen o beyaz bir adamdı. Ama kolları da güneşten yanmıştı. Bir kolunu büktü, öbür eliyle pazusunu öteye kıvırarak, güneşin daha az değdiği alt yanına baktı. Burası bembeyazdı. Aynadaki bronz yüzüne bakıp bunun da bir zamanlar kolunun alt yanı kadar beyaz olduğunu düşünerek güldü; dünyada onunkinden –güneşin yakıcılığından kurtulabilen yerlerinden– daha beyaz ve pürüzsüz cildiyle övünebilecek pek az soluk, ruh gibi kadının bulunduğu ise, aklının köşesinden bile geçmedi.

Eğer dolgun, gergin, dişlerin üzerinde sımsıkı kasılma özelliği olan dudakları olmasa, ağzı bir meleğin ağzı olabilirdi. Ara sıra bu dudaklar öylesine kasılırdı ki, ağzı sert, haşin, hatta çilekeş bir ifade alırdı. Bunlar hem bir âşığın, hem de bir savaşçının dudaklarıydı. Bunlar hem yaşamın tadını tadabilir, hem de tadı madı bir kenara bırakıp yaşama kumanda edebilirdi. Güçlü çenesi ve saldırganlığa işaret eden dört köşe biçimiyle güçlü çene kemikleri, dudakların yaşama kumanda etmesine yardım ediyordu. Gücü, duygusallığını dengelemek suretiyle, Martin Eden'ı sağlıklı olan güzelliği sevip, ahlaka ve akla yararlı olan heyecanlara karşı duyarlı olmaya zorlayarak, bu duygusallık üzerinde güçlendirici bir etki yaratmıştı. Dudakların arasında, hiçbir zaman dişçi ba-

kımına gereksinme göstermemiş dişler vardı. Bunlara bakarken, beyaz, sağlam ve düzgün olduklarına karar verdi. Ama bakarken, aynı zamanda da tasalandı. Beyninin bir yerinde, gizli bir köşede saklı kalmış, dişlerini her gün fırçalayan insanların olduğuna ilişkin belli belirsiz hatırlayabildiği bir izlenim vardı. Bunlar üst tabakaların insanlarıydı. Onun sınıfından. O da dişlerini her gün fırçalıyor olmalıydı. Eğer o, Martin'in dişlerini yaşam boyu bir gün bile fırçalamadığını öğrense acaba ne düşünürdü? Bir diş fırçası alıp diş fırçalamayı alışkanlık edinmeye karar verdi. Hemen yarın başlayacaktı. Onu sadece başarılar yoluyla kazanmayı umamazdı. Kolalı yakanın kendisinde, özgürlükten vazgeçmek gibi bir duygu uyandırmasına rağmen, diş fırçalamaktan yaka donanımına kadar her şeyde kişilik reformu yapması gerekiyordu.

Beş parmağıyla nasırlı avucunu ovuşturup hiçbir fırçanın çıkaramayacağı, etine işlemiş kirlere bakarak elini yukarı kaldırdı. Ruth'un avucu ne kadar da farklıydı! Bunu hatırlayarak tatlı tatlı ürperdi. 'Bir gülün taç yaprağı gibi' diye düşündü; 'bir kar tanesi kadar serin ve yumuşak.' Kendini, böyle bir elin okşamasının ne kadar harika olacağını düşlerken yakaladı ve suç işlemiş gibi kızardı. Bu, Ruth için akla getirilemeyecek kadar kaba bir düşünceydi. Böyle bir düşünce sanki bazı bakımlardan onun yüce ruhluluğunu inkâr etmek demekmiş gibi geldi. O soluk, etin çok üstüne yücelmiş, incecik bir ruhtu; ama yine de avucunun yumuşaklığı Martin Eden'ın düşüncelerini zorladı durdu. Martin Eden, fabrikalarda çalışan kadın ve kızların sert nasırlı ellerine alışıktı. Onların ellerinin neden öyle kaba olduğunu çok iyi biliyordu Martin; halbuki Ruth'un elleri... Onlar yumuşaktı, çünkü o bu elleri hiçbir zaman el işinde kullanmamıştı. Yaşamını kazanmak için çalışmak zorunda olmayan bir insanı düşünmek, aralarındaki burgacı genişletip derinleştirdi. Birden, çalışmayan insanlar aristokrasisini gördü. Bu aristokrasi, önündeki duvarın üzerinde, küstah, kibirli, kudretli bir biçim alarak heyula gibi yükseldi. Kendi hep çalışmıştı; onun ilk anıları bile çalışmayla ilgiliydi; bütün ailesi hep çalışmıştı. Örneğin Gertrude. Onun elleri sonu

gelmeyen ev işleriyle henüz kabalaşmadığı zaman bile, çamaşır yıkamaktan sığır haşlaması gibi şiş şişti. Sonra yine kız kardeşi Marian vardı. Geçen yaz bir konserve fabrikasında çalışmış ve o narin, güzel elleri baştan aşağı domates bıçaklarının açtığı yaralarla dolmuştu. Ayrıca parmaklarından ikisinin uçlarını da geçen kış çalıştığı bir karton kutu fabrikasının keski makinesine kaptırmıştı. Tabutunda yatan annesinin sert avuçlarını hatırladı. Babası ise, son nefesini verinceye kadar çalışmıştı; öldüğü zaman ellerinin kemikleşmiş nasırları en aşağı bir santim kalınlığındaydı herhalde. Ama Ruth'un elleri yumuşaktı; Ruth'un annesinin de, erkek kardeşinin de. Bu sonuncusu onu şaşırttı; bu onların sınıfının yüksekliğini, Ruth'la arasındaki uzaklığın akıllara durgunluk veren büyüklüğünü korkunç bir biçimde ortaya koyuyordu.

Acı acı gülümseyerek tekrar yatağına oturdu ve pabuçlarını çıkarma işini bitirdi. Aptallık etmişti; bir kadının yüzüyle, bir kadının yumuşak beyaz elleriyle sarhoş olmuştu. Sonra birden önündeki beyaz sıvalı duvarın üzerinde bir görüntü belirdi. Kirası düşük, kasvetli bir apartmanın önündeydi. Londra'nın East End semtinde vakit geceydi, önünde de on beş yaşında küçük bir kız, fabrika işçisi Margey duruyordu. Birlikte fasulye yedikten sonra Margey'in evine gitmişlerdi. Bir domuza bile yaraşmayan bu kasvetli ucuz apartman katında oturuyordu Margey. Martin Eden ona iyi geceler dilerken, eli de onun eline doğru uzanıyordu. Margey öpülmek için dudaklarını uzatmıştı, ama Martin onu öpmeyecekti. Her nedense Margey'den korkuyordu. Sonra kızın eli Martin'in eli üzerine kapandı ve onu ateşli bir biçimde sıktı. Kızın nasırlarının, kendi nasırlarına sürtünmesinden içinin gıcıklandığını hissetti; kıza karşı büyük bir acıma dalgası her yanını sardı. Onun özlem dolu aç gözlerini ve çocukluktan birdenbire kurtularak, ürkütülmüş, azgın bir olgunluğa erişen, beslenmemiş dişi biçimini gördü; sonra büyük bir hoşgörüyle onu kolları arasına aldı, üzerine eğildi ve dudaklarından öptü. Kızın attığı küçük kıvanç çığlığı kulaklarında çınladı ve onun bir kedi gibi kendisine sarılışını yeniden içinde duydu. Zavallıcık! Martin Eden çok

çok zaman önce olanların görüntüsünü seyretmeyi sürdürüyordu. Eti, Margey'in ona sarıldığı geceki gibi gıcıklanıyordu, yüreği ise sıcak bir acıma duygusuyla dolmuştu. Kurşuni bir sahneydi o. Yağlı kurşuni bir sahne; kaldırım taşlarının üzerine de yağlı yağlı bir yağmur çiseliyordu. Bunun ardından duvar görkemli bir parıltı içinde kaldı ve yukarıdan, ara yerden, öbür görüntüyü bir kenara iterek, Ruth'un başını bir taç gibi süsleyen sarı saçlarının altındaki soluk yüzü parıldadı.

Martin Eden, Browning cildiyle Swinburne cildini iskemleden alıp öptü. 'Ama yine de tekrar uğramamı söylemişti bana,' diye düşündü. Aynada kendine bir daha baktı ve büyük bir ağırbaşlılıkla, yüksek sesle şöyle dedi:

"Martin Eden, yarın ilk iş olarak kütüphaneye git ve görgü oku. Anlaşıldı mı?"

Gaz lambasını söndürdü, karyolanın yayları bedeninin altında keskin çığlıklar attı. Yüksek sesle, "Eşekliği bırakmalısın, Martin oğlum, eşekliği bırakman gerek," dedi.

Sonra hafiften uyuklamaya ve ancak afyonkeşlerin atılgan, delice hülyalarının boy ölçüşebileceği düşler kurmaya başladı.

5. BÖLÜM

ERTESİ sabah, düşlerin güllerle süslü sahnelerinden uyanıp, kendini çileli bir yaşamın çekişmeleri ve kaygılarıyla titreşen, sabun köpüğü ve kirli çamaşır kokan buğulu bir atmosferin içinde buldu. Odasından çıkarken, çalkalanan suyun sesini duydu, arkasından keskin bir bağırma ve öfkesini sayısız çocuklarından birinden alan ablasının patlattığı şaplağın yankılar bırakan sesi. Çocuğun kopardığı yaygara bir bıçak gibi Martin Eden'ın içine işledi. Her şeyin, soluduğu havanın bile iğrenç, bayağı olduğunun farkındaydı. Ruth'un yaşadığı evin güzel, dingin havasından ne kadar farklı diye düşündü. Orada her şey duygu yüklüydü. Burada ise her şey maddesel, hem de adicesine maddesel.

Paralarını genellikle hayatı gibi darmadağın olan pantolonunun cebine atarken, aynı zamanda da "Buraya gel Alfred," diye seslendi ağlayan çocuğa. Ufaklığın eline bir yirmi beş sentlik koydu ve hıçkırıklarını yatıştırarak bir an kadar onu kollarında tuttu. "Hadi bakalım şimdi koş git, kendine şeker al, kardeşlerine de vermeyi unutma ama. Hangi şekerler en geç eriyorsa ondan al ha!"

Kız kardeşi, kıpkırmızı olmuş suratını çamaşır teknesinin üstünden kaldırıp ona baktı, "Bir beşlik yeterdi," dedi. "Tam senin yapacağın iş işte, paranın değerini bilmiyorsun sen. Çocuk bu kadar parayla pisboğazlık edip hasta olacak."

Martin Eden keyifle, "Boş ver be canım," dedi. "Benim para kendi kendine göz kulak olur. Eğer işin başından aşkın olmasaydı, günaydın demek için seni öperdim."

Martin Eden iyi bir insan olan kız kardeşinin kendisine, kendi çapında bir sevgi beslediğini biliyordu, bunun için de kız kardeşine sevgi göstermek istedi. Ama yıllar ilerledikçe kız kardeşi

gitgide o eski kız kardeşi olmaktan çıkmış ve şaşırtıcı olmaya başlamıştı. Martin Eden onu çetin işlerin, sürü sürü çocukların ve kocasının dırdırının değiştirdiğine karar verdi. Martin Eden'a, hayalevinde bir an için, kız kardeşinin yaradılışı da, bayat sebzelerin, keskin kokulu sabun köpüklerinin ve tezgâhın üzerinden aldığı yağlı onluk, beşlik ve yirmi beşliklerin niteliklerini kazanıyormuş gibi geldi.

Kız kardeşi gizliden gizliye kıvanç duymasına rağmen, kabaca, "Hadi git de kahvaltını et bakalım," dedi. Hepsi de derbeder olan kardeşleri arasında öteden beri en çok Martin Eden'ı severdi. Yüreğinde birdenbire bir kıpırdanış hissederek, "Seni öpeceğim, haberin olsun," dedi.

Baş ve işaret parmağıyla önce bir kolundaki, sonra da öbür kolundaki köpükleri sıyırdı. Martin Eden de kollarını onun kalın beline dolayarak, buğuyla ıslanmış, nemli dudaklarını öptü. Duygusallığından çok, sürekli ağır iş görmenin yarattığı zayıflıktan ötürü kadının gözleri dolu dolu oldu. Martin Eden'ı kendinden uzaklaştırdı, ama Martin onun yaşlı gözlerini görmüştü.

Kadın aceleyle, "Kahvaltın fırında," dedi. "Jim de herhalde kalkmıştır. Çamaşır için erken kalkmak zorunda kaldım. Hadi şimdi sen işini bitir de çabuk çık evden. Tom işten ayrıldı. Bernard'dan başka da arabayı sürecek kimse yok, onun için tatsızlık çıkabilir bugün."

Kız kardeşinin pasaklı hali ve kırmızı suratının görünüşü bir asit gibi beynini oya oya, yüreği burkularak mutfağa girdi Martin. Kız kardeşinin eğer biraz zamanı olsa, kendisini mutlaka severdi diye düşündü. Ama ölesiye çalıştırılıyordu. Bernard Higginbotham onu kıyasıya çalıştıran bir zalimdi. Ama öbür yandan, bu öpüşte bir güzellik bulunmadığını hissetmekten de kendini alamadı. Gerçekten de yabancı bir öpüştü. Yıllardır kız kardeşi onu yalnız denize çıkacağı ya da deniz yolculuğundan döndüğü zamanlar öperdi. Ama bu öpüşte sabun köpüğü tadı vardı ve Martin kız kardeşinin dudaklarının gevşek olduğunu duyumsamıştı. Herhangi bir öpüşte olması gereken hızlı, güçlü bir dudak

basıncı olmamıştı. Onunki yorgun bir kadının; nasıl öpüşüldüğünü unutacak kadar uzun bir zamanın yorgunluğunu taşıyan bir kadının öpüşüydü. Onun, çamaşırhanede bütün gün çalıştıktan sonra, dansın arkasından yine başka bir ağır çalışma gününün geleceğini düşünmeden bütün gece delice dans ettiği, evlenmeden önceki kızlık halini hatırladı, sonra Ruth'un her yanında olduğu gibi, dudaklarında da bulunması gereken o tatlı serinliği düşündü; Ruth'un öpüşü de el sıkışması ya da insana bakışı gibi güçlü, içtendi herhalde. Ruth'un dudaklarının kendi dudaklarının üzerinde olduğunu düşlemek cüretini gösterdi ve bu imgeyi öyle canlandırdı ki, bu düşünce onu sarhoş etti. Martin Eden sanki beynini kokularıyla dolduran gül yapraklarından bulutlar arasında dolaşıyormuş gibi oldu.

Mutfakta öbür pansiyoneri, Jim'i mecalsiz, gözlerinde hastalıklı, dalgın bir bakış olduğu halde lapa yerken buldu. Jim, zayıf çenesi, her şeyde zevk amacı arayan yaradılışı ve buna ek olarak budalaca çekingenliği ile, ekmeğini tereyağı sürerek yiyenler sınıfına girmesine olanak bulunmayan bir lehimci çırağıydı. Martin üzgün bir ifadeyle, soğuk, yarı pişmiş yulaf lapasına dalıp kalınca, öbürü, "Niye yemiyorsun?" diye sordu. "Gene sarhoş muydun dün gece?"

Martin başıyla hayır işareti yaptı. Burada her şeyin son derece sefil oluşu yüreğini ezercesine sıkmıştı. Ruth Morse sanki her zamankinden daha da fazla uzaklaşır gibi oldu.

Jim sinirli sinirli kıkırdayıp övünerek, "Ben sarhoştum," diye sürdürdü konuşmasını. "Patlayıncaya kadar içtim. Ah, kız papatya gibiydi. Beni eve Billy getirdi."

Martin onu duyduğunu belli etmek için başını salladı –onunla konuşan kim olursa olsun dikkat etmek onda yaradılıştan gelen bir alışkanlıktı– ve bir fincan ılık kahve doldurdu.

Jim, "Bu gece Lotus Kulübündeki dansa gidiyor musun?" dedi. "Bira da olacak, hele eğer şu Temescal kamburu da gelirse, adamakıllı cümbüş var demektir. Ama aldırdığım yok, kız arkadaşımı getirecem ben yine de. Hay Allah, ağzımda da berbat bir tat var!"

Yüzünü buruşturdu ve ağzındaki tatsızlığı kahveyle gidermeye çalıştı.

"Julia'yı tanıyor musun?"

Martin hayır gibilerden başını iki yana salladı.

Jim, "Benim kız arkadaşım işte o," diye açıkladı, "lokumdur lokum. Seni tanıştırırdım onunla, ama elimden alırsın sonra. Şu kızlar da sende ne bulur anlamıyorum, vallahi anlamıyorum; ama onları arkadaşlarının elinden alman iğrenç!"

Martin, "Senin elinden almadım hiç," diye üstünde durmaksızın yanıt verdi. Kahvaltıyı bir an önce bitirmek istiyordu.

Diğeri coşkulu, "Aldın aldın," diye diretti. "Örneğin Maggie."

"Onunla aramızda bir şey geçmedi. O geceden sonra onunla hiç dans etmedim ben."

Jim, "Evet ama bütün işi berbat eden de o dans oldu zaten," diye bağırdı. "Onunla sadece dans ettin, sonra ona baktın ve her şey bitti. Tabii sen isteyerek yapmadın, ama beni bütün bütün ayırdı ondan bu. Ondan sonra bir daha suratıma bakmadı. Hep seni sordu durdu. Eğer isteseydin senden başkasına gitmezdi."

"Ama ben böyle bir şey istemedim."

"Gereği yoktu ki. Ben açıkta kaldım bir kere." Jim, Martin'e hayran hayran baktı: "Peki ama, nasıl yapıyorsun bu işi Mart?"

Martin yanıt verdi: "Onlara boş vererek!"

"Yani, onlara aldırmadığına inandırarak mı?" diye Jim tutkuyla sordu. Martin bir an düşündükten sonra yanıtladı: "Belki bu kadarı da yeter, ama benim için iş böyle değil sanırım. Ben hiçbir zaman kimsenin üstüne düşmedim, fazla düşmedim. Eğer kendini böyle gösterebilirsen sorun kalmaz sanırım."

Jim, "Dün gece herhalde Riley'in barındaydın sen," diye hiç ilgisi olmayan bir laf etti. "Çocukların çoğu eldiven takmıştı dün akşam. Batı Oakland'dan gelmiş bir piliç vardı. Ona 'yastık' adını taktılar. İpek gibi parlaktı. Kimse dokunamıyordu ona. Hepimiz senin orada olmanı istedik. Peki ama nerdeydin sen?"

Martin, "Oakland'daydım," diye yanıt verdi.

"Tiyatro mu?"

Martin tabağını öteye itti ve kalktı.

Diğeri sordu: "Bu gece dansa geliyor musun?"

"Hayır, sanmıyorum," diye yanıt verdi Martin.

Aşağı indi, sokağa çıktı, havayı derin derin içine çekti. O atmosferde boğulacak gibi olmuştu; çırağın gevezeliği de deli etmişti onu. Öyle anlar olmuştu ki, uzanıp lapa tabağını Jim'in suratına geçirmekten kendini güç alıkoymuştu. Jim konuşmasını sürdürdükçe Ruth da kendisinden daha fazla uzaklaşıyor gibi gelmişti ona. Böyle, sığırlarla birlikte yaşarken nasıl olur da Ruth'a layık olabilirdi. İşçi sınıfından olmasının bir karabasan gibi daha da ağırlaştırdığı durumu yüzünden, karşılaştığı bu sorun, Martin Eden'ı afallatmıştı. Her şey –kız kardeşi, kız kardeşinin evi, ailesi, çırak Jim, tanıdığı herkes, bütün yaşam bağları– onu kösteklemekteydi. Yaşantısı ona bir zevk vermiyordu. O ana kadarki yaşantısının, çevresini kuşatan her şeyinden hoşnuttu. Kitapları okuduğu zamanlar dışında, yaşamı hiç tartışmamıştı; ama kitaplar o zaman için sadece birer kitap olmaktan, düş gibi, erişilmesi olanaksız bir dünyaya ilişkin peri masallarından ibaretti. Halbuki şimdi o bu dünyayı, erişilmesi mümkün, tam orta yerinde Ruth adında çiçek gibi bir kadının durduğu gerçek bir dünya olarak görmüştü; bundan sonra o artık acı tatlar, sancı gibi keskin özlemler ve umudu kemirerek beslendiği için insana işkence gibi acı veren umutsuzlukları tadacaktı.

Berkeley Kütüphanesiyle Oakland Kütüphanesi arasında bir seçim yapmak için kafasında ikisini tartmış ve Ruth Oakland'da oturduğu için, ikincisinde karar kılmıştı. Kim bilir? Kütüphane tam Ruth'a göre bir yerdi ve belki de onu kütüphanede görürdü. Kütüphanenin usullerini bilmediği için, bir Fransız'ı andıran o tatlı yüzlü kız kendisine danışma bölümünün üst katta olduğunu söyleyene kadar, bitmez tükenmez hikâye kitapları rafları arasında dolaştı durdu. Masadaki adama ne soracağını da tam bilmiyordu, o yüzden de serüvenine felsefe kitaplarının bulunduğu bölümden başladı. Felsefe kitaplarından söz edildiğini duymuştu ama, felsefe alanında bu kadar çok kitap yazılmış olabileceği aklı-

na gelmemişti. Ağır ciltlerin altında bel veren yüksek raflar karşısında güçsüz kaldığını duyumsadı, aynı zamanda da kamçılandı. Burada onun beyin gücüne yetecek kadar çok iş vardı. Matematik bölümünde, trigonometriyle ilgili kitaplar buldu, sayfaları çevirdi ve hiçbir anlam taşımayan formüllere, rakamlara baktı durdu. Martin okuma bilirdi, ama buradaki sözler ona yabancı gelmişti. Norman'la Arthur bu sözlerden anlıyorlardı. Onları bu sözleri kullanırken dinlemişti, hem onlar Ruth'un kardeşleriydi. Kitapların bulunduğu bölümden umutsuzluk içinde ayrıldı. Kitaplar sanki her yönden üzerine basıp onu eziyormuş gibi geldi. İnsanoğlunun bilgi dağarcığının bu kadar kocaman bir yığın oluşturabileceği hiçbir zaman aklından geçmemişti. Korkmuştu. Beyni bütün bunların üstesinden nasıl gelebilecekti? Sonra, bu bilgilerin üstesinden gelen pek çok başka adam olduğunu hatırladı ve onların beyinlerinin yapabildiğini, kendi beyninin de başarabileceğine yemin ederek içinden kocaman bir ant içti.

Böylece, akıl ürünlerinin istif edildiği raflara bakıp, bazen umutsuzluğa kapılarak, bazen sevinç duyarak dolaşmasını sürdürdü. Karışık kitaplara ait bir bölümde, *Norrie*'nin Kısaltması' adlı kitabı buldu. Sayfaları büyük bir saygıyla çevirdi. Kitap bir bakıma onun alışık olduğu bir dildeydi. Kitap da, Martin de denizle ilgiliydiler. Daha sonra bir Bowditch ve Lecky ile Marshall'dan kitaplar buldu. Tamam işte; kendi kendine kaptanlık öğrenecekti. İçkiyi bırakıp sıkı çalışacak ve kaptan olacaktı. O anda Ruth kendisine adamakıllı yaklaştı. Kaptan olunca onunla –eğer Ruth kabul ederse– evlenebilirdi. Eğer istemezse, eh, o da onların arasında, Ruth'un varlığı sayesinde iyi bir yaşam sürer ve tabii evlenmese bile yine de içkiyi bırakırdı. Sonra bir kaptanın hizmet etmek zorunda olduğu iki efendi, sigortacılar ve armatörler aklına geldi; çıkarları taban tabana karşıt olan bu iki efendi grubunun her ikisi de onu mahvedecekti, hem mahvetmek de onların elindeydi. Gözlerini odada dolaştırdı ve on bin kitabı gözünün önüne getirmek için gözlerini yumdu. Hayır, artık onun için deniz diye bir şey yoktu. Bütün bu kitap zenginliği içinde güç vardı ve eğer o bü-

yük işler yapacaksa bunu karada yapmalıydı. Üstelik kaptanların denizlerde karılarını da yanlarına almalarına izin verilmiyordu.

Öğle, sonra da akşam oldu. Yemek yemek aklına gelmedi ve görgü üzerine yazılmış kitapları aramayı sürdürdü; çünkü aklını mesleği dışında, çok basit ve somut bir sorun uğraştırıp duruyordu: 'Bir genç bayanla tanışırsan ve genç bayan tekrar uğramanı isterse, tekrar ne zaman uğrayabilirsin?' İşte o bu sorunu kendine böyle anlatıyordu. Ama aradığı rafı bulduğu zaman da sorusunun yanıtını bulamadı. Görgünün tuttuğu engin yer ve kibar sosyetedeki insanlar arasındaki etiketli davranışlar onu afallattı. Araştırmasından vazgeçti. Terbiyeli olabilmek için insanın terbiyeli olmayı öğreninceye kadar bir hazırlık dönemi geçirmesi gerektiğini anladığı halde, istediğini bulamamıştı.

Odadan çıkarken masadaki adam, "Aradığınızı buldunuz mu?" diye sordu.

Martin, "Evet efendim," diye yanıt verdi. "Kütüphaneniz çok güzel."

Adam onaylarcasına başını salladı. "Sizi burada sık sık görmek bize kıvanç verir. Denizci misiniz?"

Martin, "Evet efendim," diye yanıt verdi. "Ben de tekrar gelirim."

Merdivenden inerken, 'Peki ama bunu nasıl bildi?' diye düşündü.

Sokağa çıkıp ilk köşeye kadar sert, dimdik ve beceriksiz adımlarla yürüdü, sonra düşünceleri içinde kendini unutup, bütün görkemiyle o salıntılı yürüyüşüne tekrar kavuştu.

6. BÖLÜM

MARTIN Eden açlığa benzeyen müthiş bir huzursuzluk içindeydi. Yaşamını o narin elleriyle bir dev gibi kavramış olan kızı görmeye susamıştı. Onu arayacak gücü kendinde bulamıyordu. Çok erken arayıp böylelikle görgü denen o korkunç şeyi fena halde bozmuş olmaktan korkuyordu.

Oakland ve Berkeley kütüphanelerinde uzun saatler harcamış, kendisinin, kız kardeşi Gertrude ile Marian'ın ve Jim'in kütüphaneye üye olmaları için üye kayıt kartları doldurmuş, sonuncusunu da ancak birkaç şişe bira pahasına razı edebilmişti. Kitap alabilmek için kendisine verilen dört kartı elde ettikten sonra, hizmetçi odasındaki gaz lambasını geç vakitlere kadar yakmış, bu yüzden de Bay Higginbotham kendisinden haftada elli sent fazla para kesmişti.

Okuduğu bir sürü kitap huzursuzluğunu bilemekten başka işe yaramamıştı. Bütün kitapların her sayfası, bilgi alanına açılan ufacık birer delikten farksızdı. Okudukça açlığı daha da artıyordu. Üstelik nereden başlayacağını da bilmiyor ve hazırlıksız oluşu kendini sürekli duyuruyordu. Her okuyucunun bilmesi gerektiğini açıkça anladığı en genel başvuru yerlerini bile bilmiyordu. Aynı şey, kendisini zevkten deli eden, okuduğu şiirler için de geçerliydi. Swinburne'ün şiirlerinden, Ruth'un kendisine verdiği kitapta bulunanlardan daha çoğunu okudu; ve "Dolores"i iyice anladı. Ama herhalde Ruth bunu anlamamış diye karar verdi. Kibar bir yaşam süren Ruth nasıl anlayabilsindi onu? Sonra Kipling'in şiirlerine döndü ve bu şiirlerde, kendisinin bildiği şeyleri kavrayan canlılık, oynaklık ve büyüklük onu alıp sürükledi. Adamın yaşamla olan duygudaşlığına ve insanın ta içine sokulan psikolojisine hayran oldu. "Psikoloji", Martin'in dağarcığına katılmış yeni bir sözcük-

tü. Bir sözlük satın almış, bu iş de onun birikmiş parasını azaltıp, daha fazla para bulmak için denize açılmak gününü yakınlaştırmıştı. Sonra bu iş, parayı pansiyonerleri yoluyla kazanmayı tercih edecek tipte olan Bay Higginbotham'ı da kızdırmıştı.

Martin, gündüzleri Ruth'un yakınlarına sokulmaya cesaret edemiyordu, ama gece olur olmaz bir hırsız gibi gizli gizli Morse'ların evinin çevresinde dolaşıyor, kaçamak bakışlarla pencereleri gözleyip, Ruth'u barındıran duvarlara sevgi dolu gözlerle bakıyordu. Kaç sefer Ruth'un kardeşleri tarafından yakalanmasına ramak kalmıştı. Bir seferinde de Bay Morse'un ardı sıra şehrin aşağısına kadar sürüklenmiş, aydınlık sokaklarda adamın yüzünü inceleyerek hep ah, adam bir ölüm tehlikesiyle karşılaşsa da, kendisi atılıp onun babasını kurtarsa diye içinden geçirmişti. Bir başka gece de, ikinci kat pencerelerinden birinde bir an için Ruth'u görmüş, böylece tuttuğu nöbetin ödülünü almıştı. Onun yalnız başıyla omuzlarını ve bir ayna karşısında saçlarını yapmak için kaldırdığı kollarını görmüştü. Sadece bir an için görebilmişti, ama bu onun için uzun bir andı ve damarlarındaki kanı tutuşturup kaynatmaya yetmişti. Sonra Ruth perdeyi indirmişti. Ama bu onun odasıydı, bunu öğrenmişti; bundan böyle de sık sık oraya gelip, sokağın karşı tarafındaki bir ağacın gölgesine saklanarak habire sigara içer olmuştu. Bir akşam da Ruth'un annesini bir bankadan çıkarken görmüş, Ruth'u kendisinden ayıran korkunç uzaklığın bir başka kanıtını elde etmişti. Ruth, bankalarla iş gören bir sınıftandı. Halbuki kendisi ömrü boyunca bir kez bile bir bankanın içine adımını atmadığı gibi, kafasında da buna benzer kurumların sadece çok zengin ve çok kudretli kimseler tarafından ziyaret edildiğine ilişkin bir fikir vardı.

Martin Eden, bir bakıma manevi bir devrim geçirmişti. Ruth'un temizliği ve saflığı onda bir tepki yaratmış ve Martin Eden, içinden bir sesin temiz olmak gerek diye haykırdığını duymuştu. Eğer Ruth'la aynı havayı solumaya layık olmak istiyorsa, temiz olması gerekiyordu. Dişlerini diş fırçasıyla ve ta ki bir eczane vitrininde bir tırnak fırçası görüp de bunun ne işe yaradı-

ğını anlayıncaya kadar, ellerini de bir bulaşık fırçasıyla fırçaladı. Tırnak fırçasını satın alırken tezgâhtar onun tırnaklarına bakıp da bir tırnak törpüsü önerdi ve böylece Martin Eden bir tuvalet eşyasına daha sahip oldu. Kütüphanede beden bakımına ilişkin bir kitaba rastladı ve hemen Jim'i hayretten hayrete düşüren yeni bir âdet çıkararak, her sabah soğuk suyla banyo yapmaya başladı; bu işten dehşete düşen ve bu gibi fazla süslü fikirlere pek rağbet etmeyen Bay Higginbotham ise Martin'den fazladan su parası kessin mi kesmesin mi diye bu konuyu kafasında ciddi olarak tartıştı. Martin buruşuk pantolonları konusunda da büyük bir adım attı. Bu konuda artık uyanmış olduğu için, işçi sınıfının giydiği, dizleri çuvala dönmüş pantolonlarla, işçi sınıfının üstündeki erkeklerin giydiği pantolonlardaki dizden paçaya kadar inen dümdüz çizgi arasındaki farkı çabucak gördü. Ayrıca bunun nedenini de öğrenip ütü ve ütü tahtası aramak için kız kardeşinin mutfağının altını üstüne getirdi. Başlangıçtaki deneyleri kötü oldu ve pantolonunu bir daha işe yaramayacak biçimde yakıp bir yenisini almak zorunda kaldı. Bu harcama ise denize açılma gününü daha da çok yaklaştırdı.

Ancak, reform, sadece dış görünüşte kalmayıp derinlemesine olmuştu. Hâlâ sigara içmeyi sürdürüyordu, ama içki içmiyordu artık. O zamana kadar Martin Eden içki içmeyi erkeklere en çok yakışan şey diye görüyor ve birlikte içtikleri çoğu kimse sızıp masanın altına yuvarladığı halde, kendisinin ayık kalmasını sağlayan dayanıklılığı ile övünüyordu. Artık ne zaman bir denizci arkadaşına rastlasa, ki San Francisco'da da bu arkadaşları pek boldu, birbirlerine yine eskiden olduğu gibi hitap ediyorlar, ama Martin kendine ya hafif bir bira ya da bir portakallı gazoz ısmarlıyor ve diğerlerinin kendisine ufak yollu takılmalarına ses etmeden katlanıyordu. Onlar sarhoş olurken, Martin onları inceliyor, içlerindeki hayvanlığın nasıl kabarıp onları avucuna aldığını görerek, artık onlara benzemediği için Tanrı'ya şükrediyordu. Belirli bir miktar içtikten sonra kendilerini unutuyor, bir kez de sarhoş olunca o sönük, budala ruhları tanrıların ruhu düzeyine

ulaşıyor ve her biri kendi sarhoş arzular cennetinin birer hâkimi kesiliyordu. Martin için artık sert içki gereksinimi diye bir şey kalmamıştı. O artık yepyeni ve daha derin sarhoş olma yolları bulmuştu. Kendisine aşkı tanıtıp yüksek ve sonsuz yaşamı gösteren Ruth'la sarhoş oluyordu; beyninin içine, onu kemiren onbinlerce tutku kurdu sokan kitaplarla sarhoş oluyordu; ve kendisine eskisinden daha üstün bir sağlık vererek, bütün bedeninin fiziksel canlılıkla dolup taşmasını sağlayan, yeni yeni kazandığı temizlik kavramıyla sarhoş oluyordu.

Bir gece, kör talih belki rastlar da onu görürüm diye, tiyatroya gitti ve oturduğu ikinci balkondan onu gerçekten de gördü.

Ruth'un yanında kardeşi Arthur ile saçları karmakarışık, gözlüklü, garip bir delikanlı olduğu halde salona girdiğini gördü ve Ruth'un yanındaki garip delikanlı onda hemen bir tasa ve kıskançlık uyandırdı. Ruth'un orkestraya en yakın sıradaki yerine oturduğunu gördü; o gece Martin Eden Ruth'la ilgili daha fazla şey de gördü: bir çift beyaz zarif omuzla, uzaktan buğulu gibi duran, donuk, altından bir yığın saç. Ama ondan başka gören gözler de vardı, nitekim ikide bir çevresinde oturanlara bakarken, önündeki sırada, on-on iki koltuk yanda oturan iki genç kızın kendisine gülümsediklerini fark etti. Martin her zaman için yumuşak huylu bir insandı. Terslemek onun elinden gelmezdi. Eskiden olsa, bu gülümsemelere gülümsemeyle karşılık verip daha da ileri gider, gülümsemelere çanak tutardı. Ama şimdi durum başkaydı. Yine de gülümsemelere karşılık verdi, ama hemen bakışlarını başka yana çevirip bir daha da bilerek hiç bakmadı. Yalnız, birçok kez kızların varlığını unuttuğu için, onların gülümsemelerini ister istemez gördü. Kendisini bir günde iki ayrı işe zorlayamazdı, ama yaradılışından gelen yumuşaklığı da bozamazdı; onun için bu gibi durumlarda, kızlara arkadaş sıcaklığı ile gülümsedi o da. Kızların ona dişice bir öneride bulunduklarının farkındaydı, ama şimdi durum başkaydı. Ta uzakta, orkestranın orada, bütün dünyada tek olan kadın vardı ve bu kadın, Martin'in sınıfından olan bu iki kızdan o kadar başkaydı, aralarında o kadar korkunç bir

ayrılık vardı ki, yüreğinde kızlara karşı bir acıma, bir burkulma duydu. İçinden, 'keşke onlar da onun mükemmelliğine, görkemli görünüşüne ufak çapta da olsa sahip olsalardı' diye geçirdi. Kendisine kur yapıyorlar diye bu kızları dünyada incitemezdi. Kızların kur yapışı onu gururlandırmıştı; bu alçakgönüllüğünden ötürü hatta azıcık utanç bile duydu. Eğer Ruth'un sınıfından olsaydı, bu kızlardan hiçbir öneri gelmeyeceğini biliyordu; kızların kendisine her bakışında ise, kendi sınıfının parmaklarının yakasına yapışıp onu aşağı çektiğini hissetti.

Son perdede, Ruth'u geçerken görmek amacıyla daha perde inmeden yerinden kalktı. Dışarıda, tretuvarda her zaman bir sürü insan olurdu, o da kasketini gözlerine kadar indirip, Ruth görmesin diye birinin omzu arkasına siper alabilirdi. İlk kalabalıkla birlikte tiyatrodan çıktı; ama iki kız dışarı çıktığında henüz saklanamamıştı. Kızların kendisini aradıklarını biliyordu; o an için kadınları kendisine çeken şeye lanet etti. Kızların kaldırımı geçip dip tarafa doğru yaklaştığını görünce, kendisini bulacaklarını anladı. Kalabalığın sıkışık olduğu, Martin'in durduğu yerde yavaşladılar. Kızlardan biri ona süründü ve sözde ilk kez fark etti onu. Bu, meydan okurcasına bakan kara gözlü, ince, esmer bir kızdı. Martin'e gülümsediler, Martin de onlara gülümsedi.

"Merhaba," dedi.

Bu otomatik bir biçimde olmuştu. Martin bu lafı, daha önce buna benzer ilk karşılaşmalarda pek çok kez söylemişti. Üstelik başka türlü de yapamazdı zaten. Yaradılışındaki büyük hoşgörürlük ve duygudaşlık başka türlü yapmasına olanak vermezdi. Kara gözlü kız hoşlanarak, merhaba dercesine gülümsedi ve duraklar gibi oldu; öbür yandan koluna girmiş olan arkadaşı kıkırdadı, o da duraklar gibi oldu. Martin kafasını hızla çalıştırdı. Ruth'un gelip de onu orada kızlarla konuşurken görmesi hiç de doğru olmazdı. Son derece doğal bir davranışla, kara gözlü olanın yanına geçip onunla birlikte yürüdü. Ne beceriksizlik göstermiş, ne de dili tutulmuştu. İşte şimdi o kendi çevresi içindeydi. Bu gibi çabuk hareketli serüvenlerde, ahbaplığı ilerletmek için başlangıç

niteliğinde olan iğneleyici, argoyla dolu şakalaşmalarda kendini adamakıllı gösterdi. Kalabalığın önemli bölümünün ileriye doğru gittiği köşeye vardıklarında, karşı kaldırıma geçmek için kaldırımın kenarına doğru yöneldi. Ama kara gözlü kız onun kolunu yakaladı ve bir yandan arkadaşını ardınca sürüklerken, bir yandan da bağırdı:

"Hop dedik, Bill! Acelen ne? Bizi bu kadar çabuk silkeleyecek değilsin ya?"

Martin gülerek durdu ve onlara döndü. Kızların omuzları üzerinden, sokak lambalarının altında hareket eden kalabalığı görebiliyordu. Kendi bulunduğu yer o kadar aydınlık değildi, onun için kendisi görünmeden, Ruth'un geçtiğini görebilirdi. Ruth mutlaka geçecekti, çünkü bu yol evlerine gidiyordu.

Başıyla kara gözlüsünü işaret ederek, kıkırdayan kıza,

"Adı ne bunun?" diye sordu.

Yanıt sert oldu:

"Kendisine sor."

Martin bütün gövdesiyle söz konusu olan kıza dönerek:

"Neymiş bakalım?" diye sordu.

Kız, "Sen daha kendi adını söylemedin ki," diye karşılık verdi.

Martin gülümseyerek, "Sen de sormadın ki," dedi. "Üstelik ilk zırıltıyı da tahmin ettin. Pekâlâ, pekâlâ, adım Bill."

"Öf, hadi be sen de!" Kız tutkulu, çağıran gözlerini Martin'in gözlerine dikti. "Sahi, nedir adın Allah aşkına?"

Kız tekrar baktı Martin'e. Cinsiyet ortaya çıkalı beri, bütün yüzyıllar boyunca kadınlar en iyi gözleriyle konuşmuşlardır. Martin de umursamaz bir tavırla kızı ölçüp biçerek, eğer ileri giderse kızın nazlanıp cilve yaparak gerileyeceğini, eğer yüreksizlik gösterirse oyunu bırakacağını anladı. Üstelik Martin de insandı, kızın çekiciliğine kapılabileceğini biliyordu. Bir yandan da benliğinin kızın yaltaklanışındaki inceliği beğenmekten öteye gidemeyeceğinin farkındaydı. Ah, bütün bunları biliyor, onları da A'dan Z'ye kadar çok iyi tanıyordu. Her ikisi de kendi sınıfının değer ölçüsüne göre iyiydiler. Her ikisi de azıcık para alabilmek

için ağır iş yapıyor, insanın daha kolay yollardan para kazanmak için kendini satışını aşağılık buluyorlardı. Hayat çölünde bir çimdik mutluluğa susamıştı her ikisi de; ve her ikisini de bitmez tükenmez çilelerin çirkinliği ile, ondan daha da müthiş bir sefaletin karanlık çukuru arasında kumar oynamaktan ibaret bir gelecek bekliyordu. Bu karanlık çukura götüren yol ise, daha paralı olmasına rağmen, daha kestirme bir yoldu.

Martin başını sallayarak, "Bill," diye cevap verdi. "Tabii, Pete ve Bill, başka adım da yok."

Kız, "Numara yapmıyorsun ya?" diye kuşkuyla sordu.

Öteki, "Hiç de Bill değil," diye lafa karıştı.

Martin, "Sen nereden biliyorsun?" diye sordu. "Daha önce görmüşlüğün yok ki beni."

"Yalan söylediğini anlamak için daha önce görmüş olmama gerek yok," diye cevap verdi öteki.

Birinci kız, "Sadece Bill, öyle mi?" diye sordu.

Martin, "Bill yeter," diye doğruladı.

Kız Martin'in kolunu tutup şakayla sarstı:

"Yalan söylediğini biliyordum, ama yine de bana iyi bir insansın gibi geliyor."

Martin çağıran eli yakaladı ve bu elin avucundaki, kendisine yabancı olmayan izleri, bozuklukları hissetti.

"Konserve fabrikasında ne vakit çalıştın sen?" diye sordu.

Kızların ikisi de bir ağızdan, "Nerden biliyorsun?" dediler. "Falcı mısın sen?"

Ve onunla kızlar arasında aptal kafaların budalaca konuşmaları sürüp giderken, Martin Eden'ın gözlerinin önünde, yüzyılların bilgeliklerini saklayan kütüphane rafları dikildi. Bu hayalin uygunsuzluğuna acı acı gülümserken, aklına kuşkular düştü. Ama iç dünyasındaki hayalle, dış dünyada sürüp giden şakalar arasında, tiyatrodan akın akın çıkan kalabalığı gözlemekten de geri kalmadı. Derken ışıkların altında, kardeşiyle, o gözlüklü garip delikanlının arasında olduğu halde Ruth'u gördü ve sanki kalbi duracak gibi oldu. Bu anı çok beklemişti.

Ruth'un kraliçelerinkine benzeyen başında, bu başı saklayan hafif, tüy gibi yumuşak bir şeyin bulunduğunu fark edip, bedeninin ince çizgilerinin ve eteğini tutup kaldıran elin çarpıcılığını görebildi; ondan sonra Ruth kayboldu ve Martin, elbiselerini güzelleştirmek uğruna ucuz şeyler takıp takıştırmış, ucuz kumaş, ucuz kurdeleler içinde, parmaklarında ucuz yüzüklerle temiz ve kibar olmak için acıklı çabalar harcayan konserve fabrikası işçisi kızlara bakakaldı. Birisinin kolunu çekiştirip,

"Uyansana Bill! Ne oluyor sana?" dediğini duydu.

Martin, "Ne dedin?" diye sordu.

Esmer kız başını silkerek, "Hiç canım," dedi. "Sadece dedim ki..."

"Ne?"

"Eğer bir centilmen arkadaş bulabilsen diyordum, (arkadaşını göstererek) onun için iyi olurdu, sonra da gider bir yerde dondurma yer, gazoz veya kahve ya da başka bir şey içerdik."

Martin Eden'a birdenbire ruhsal bir gönül bulantısı geldi. Ruth'tan buna geçiş çok ani olmuştu. Önünde duran kızın cesur, meydan okuyan gözlerinin yanında, Ruth'un, saflığın ölçülmez derinliklerinden kendisine bakan, bir azizeninki kadar duru, aydınlık gözlerini gördü. Her nasılsa içinde bir gücün kaynadığını hissetti. Kendisi bundan daha iyiydi. Yaşam, düşünceleri dondurma ile bir erkek arkadaşın ötesine geçemeyen bu kızlara ifade ettiğinden daha fazlasını ifade ediyordu ona. Şimdiye kadar düşünceleri içinde herkesten gizli bir yaşantı sürmüş olduğunu hatırladı. Bu düşüncelerini paylaşmak istemiş, ama bunları anlamaya yeterli ne bir kadın bulabilmişti, ne de bir erkek. Ara sıra anlatmaya çalışmış, ama düşünceleri, dinleyenleri şaşırtmaktan başka bir işe yaramamıştı. Demek ki düşünceleri onlardan ileriymiş diye düşündü, şu halde o da onlardan ileri gitmeliydi. İçindeki gücün damarlarında dolaştığını hissetti ve yumruklarını sıktı. Mademki yaşam kendisi için daha fazla bir şey ifade ediyordu, şu halde yaşamdan daha fazlasını istemek de ona düşüyordu, ama bunu böylesine bir arkadaşlıktan elde etmeyi bekleyemezdi. Bu

cesur kara gözlerin ona sunabileceği hiçbir şey yoktu. Bu gözlerin ardındaki düşünceleri biliyordu o -dondurma ve herhangi başka bir şey. Halbuki o kara gözlerin yanında duran ve bir azizeninkileri andıran gözler, bu gözler ona, onun bildiği her şeyi ve tahmininden fazlasını sunuyordu. Bu gözler ona kitapları sunuyordu, tabloları sunuyordu; bu gözler ona güzelliği ve dinginliği, yüksek yaşam katındaki bütün inceliği sunuyordu. Martin Eden, kara gözlerin ardındaki her düşüncenin işleyişini biliyordu. Bir saatin işleyişi gibi. Her çarkın dönüşünü görebilirdi. Bu gözler insanı zorlamıyordu, ama kasvetli bir mezar gibi dar, insanı sıkan bir şeyler vadediyordu ve bu vaadin ucunda bir mezar bekliyordu. Halbuki azizenin gözlerinde gizem vardı; akıl almaz harikalar ve sonsuz bir yaşam vadediyordu bunlar. Martin Eden bu gözlerdeki ruhun bir an içinde çakıp sönen aydınlıklarını gördü; aynı zamanda kendi ruhunun aydınlıklarını da...

Yüksek sesle, "Programa uymayan bir tek şey var," dedi. "Benim randevum vardı."

Kızın tutuşan gözlerinde düş kırıklığı beliriverdi.

"Hasta bir arkadaşınla oturacaksındır herhalde, değil mi?" diye alay etti.

"Hayır, yalan değil, gerçekten randevum var, bir..." durakladı, "bir kızla."

Kız açık yüreklilikle sordu: "Beni atlatmıyorsun ya?"

Martin kızın gözlerinin içine baktı ve yanıt verdi: "Yalan dolan yok bende. Peki niçin başka bir zaman buluşmayalım senle? Daha adını söylemedin bana. Hem, nerde oturuyorsun sen?"

Kız yumuşayarak, "Lizzie," diye cevap verdi. Gövdesini Martin'inkine yaslarken eliyle de kolunu sıktı. "Lizzie Connoly. Beşinci Caddeyle,Market Sokağı kavşağında oturuyorum."

Martin iyi geceler dilemeden önce birkaç dakika daha konuştu. Doğru evine gitmedi; her zaman nöbet beklediği ağacın altından pencereye baktı ve mırıldandı:

"O randevu seninleydi Ruth. Randevumu sana saklamıştım."

7. BÖLÜM

RUTH Morse'la tanıştığı geceden beri, okumaktan başını kaldıramadığı bir hafta geçmiş olmasına rağmen, hâlâ onu aramaya cesaret edemiyordu. Zaman zaman aramak için kendine cesaret vermiş, ama aklına düşen kuşkular yüzünden kararından caymıştı. Aramak için hangi zamanın uygun olduğunu bilmiyordu, bunu kendisine söyleyecek kimse de yoktu. Onarılamayacak bir yanılgıya düşmekten korkuyordu. Eski arkadaşlarıyla eski yaşam biçimini silkip attığı ve yeni arkadaşlar da edinmediği için, okumaktan başka yapacak bir işi kalmamıştı; o da okumaya, sağlam olmayan birkaç düzine gözü mahvedecek kadar çok saat verdi. Ama onun gözleri sağlamdı ve bu gözler son derece güçlü bir bedenden destek alıyordu. Üstelik de dinlenmiş bir kafası vardı. Kitaplardaki soyut düşünceler yönünden, beyni bütün yaşamı boyunca hiç yorulmamıştı ve ekime hazırdı. Çalışmayla hiç yorulmamış olan bu beyin, kitaplardaki bilgiyi, sanki keskin dişlerle, bir daha bırakmamacasına ısırıp yakalıyordu.

Hafta sonunda, sanki ona yüz yıl yaşamış gibi geldi; sanki eski yaşantısıyla bu yaşantıyı içine alan fon, çok, pek çok uzaklarda kalmıştı. Ama hazırlıksız oluşu yüzünden de afallamıştı. Yıllarca süren bir hazırlık çalışması gerektiren kitapları okumaya kalkışıyordu. Bugün antik felsefe üzerine bir kitap okuyor, ertesi gün ultra modern felsefeyle ilgili bir kitap; öyle ki, beyni fikirler arasındaki çatışma ve çelişkilerle karmakarışık oluyordu. Ekonomistlere ilişkin okudukları da öyle. Kütüphanenin raflarından birinde, Karl Marx, Ricardo, Adam Smith ve Stuart Mill'i buldu. Okuduğu karışık formüller ise, bazı fikirlerin artık eskimiş olduğuna dair hiçbir ipucu vermedi ona. Şaşkınlıktan serseme dön-

müştü, ama yine de öğrenmek istiyordu. Onda, ekonomi, endüstri ve politikaya karşı bir gün içinde bir ilgi belirmişti. City Hall Parkından geçerken, kalabalık bir insan grubunun ortasında, yarım düzine adamın, kızarmış yüzleriyle ve yüksek sesle ciddi ciddi bir tartışma yaptığını gördü. Dinleyiciler arasına katıldı ve halk filozoflarının ağzından, yeni, yabancı bir dil işitti. Adamlardan biri bir serseri, bir diğeri kışkırtıcı, bir üçüncüsü hukuk öğrencisiydi, geri kalanlar ise ağzı kalabalık işçilerden meydana gelmişti. İlk kez sosyalizmden, anarşizmden, tek vergi usulünden söz edildiğini duydu ve birbirine zıt sosyal felsefeler bulunduğunu öğrendi. Kendisine yeni gelen yüzlerce teknik terim işitti; bunlar, kendi cılız okuyuşları sırasında hiç dokunmadığı düşünce alanlarına ait terimlerdi. Bu yüzden de kanıtları yakından izleyememiş, acayip ifadelere bürülü olan fikirler üzerinde sadece tahmin yürütebilmiş, anlamlarını sözün gelişinden çıkarmaya çalışmıştı. Sonra bir de kara gözlü bir garsonla, sendikaya bağlı bir fırıncı vardı; garson bir teosofist, fırıncı da bir agnostikti. Bir ihtiyar ise "olan her şey doğrudur" diye acayip bir felsefe ile herkesin ağzını bir karış açık bırakırken, bir başka ihtiyar da kozmos ile, baba atom, ana atom hakkında bitmek tükenmek bilmeyen bir nutuk çekiyordu.

Saatler sonra oradan ayrılan Martin Eden, âdeta mankafa olmuştu. Alışık olmadığı düzinelerle sözcüğün açıklamalarını arayıp bulmak için hemen kütüphaneye koştu. Kütüphaneden çıktığında, koltuğunun altında dört cilt vardı: Madam Balatvatsky'nin *Gizli Doktrin, İlerleme ve Yoksulluk, Sosyalizmin Özü* ve *Din-Bilim Savaşı* adlı eserleri. Ne yazık ki önce *Gizli Doktrin*'den başladı. Her satır anlamadığı birtakım çok heceli sözcüklerle karıncalanıyordu. Yatağında doğrulup oturdu ve sözlüğü kitaptan daha çok eline aldı. O kadar çok yeni sözcüğe bakmıştı ki, bunlar yeniden geçtiğinde, anlamlarını unuttuğu için yeniden bakması gerekiyordu. Bir plan yapıp yeni sözcüklerin karşılıklarını not defterine yazmaya başladı ve bu sözcüklerle sayfalar doldurdu. Ama yine de anlayamadı onları. Sabahın üçüne kadar okudu. Kafası karmakarışık olmuş, ama metindeki esaslı bir tek düşünceyi bile

kavrayamamıştı. Başını kaldırdı ve oda ona sanki denizdeki bir gemi gibi kalkıp yana yatarak tekrar suya gömülüyormuş gibi geldi. Sonra *Gizli Doktrin*'i bir sürü küfürle birlikte odanın öbür ucuna fırlattı, gaz lambasını söndürüp sakin bir uykuya daldı. Öbür üç kitapta da şansı yardım etmedi. Yetersiz ya da zayıf olan beyni değildi; eğer düşünme konusunda eğitim görmüş olsaydı ve düşünme araçlarından yoksun olmasaydı, bu beyin o düşünceleri kavrayabilirdi. O da bunu aşağı yukarı kestirdi ve sözlükteki bütün sözcüklerin anlamlarını öğrenene kadar sözlükten başka kitap okumamayı kafasına koydu.

Bununla birlikte, şiirle avunuyor, en çok, anlaşılması daha kolay olan basit şairlerden zevk alarak bol bol şiir okuyordu. O güzelliği severdi, şiirde de güzellik buluyordu. Şiir de müzik gibi onu ta içinden uyarıyor; ve o, bunun farkında olmamasına rağmen, bu, onun beynini ileriki daha zor çalışmalara hazırlıyordu. Beyni boş bir defter gibi tertemiz olduğu için, okuyup hoşlandığı şiirlerin çoğu büyük çaba harcamadan, kıta kıta bu boş defterin sayfalarına kaydoluyor ve o okuduğu basılı sözcüklerin güzellik ve müziğini içinden, ya da sesli tekrar etmekten büyük bir haz duyuyordu. Derken kütüphanenin rafında, yan yana duran, Gayley'in *Klasik Mitler*'iyle, Bulfinch'in, *Age of Fable*'ına rastladı. Bu ona aydınlık getirdi, bilgisizliğinin karanlıklarına büyük bir ışık tuttu ve Martin her zamankinden daha büyük bir istekle şiir okudu.

Kütüphane görevlisi adam Martin'i o kadar sık görmüştü ki, artık bir tanıdık gibi Martin girdiği zamanlar, onu bir baş eğmesi ve gülümsemeyle karşılar olmuştu. İşte bu nedenle Martin de cüretkârca bir işe kalkıştı. Masanın üstüne bazı kitaplar yaymıştı; adam kartları damgalarken Martin'in ağzından,

"Şey, size sormak istediğim bir şey var," sözcükleri dökülüverdi.

Adam gülümsedi ve dikkatini ona verdi.

"Bir genç kızla tanıştığınızda, kız sizden tekrar onu aramanızı istese, ne kadar zaman sonra arayabilirsiniz?"

Martin sıkıntıdan doğan terle gömleğinin omuzuna yapıştığını hissetti.

Adam, "Vallahi, ne zaman olsa olur derim," diye yanıt verdi.

"Evet, ama bu başka," diye Martin karşı çıktı. "O... ben... şey yani vaziyet şöyle: Belki orada bulamam onu. Üniversiteye gidiyor."

"O zaman tekrar ararsınız."

Martin kendini artık tamamıyla öbürünün ellerine bırakmaya karar vererek, "Ne demek istediğimi anlatamadım ben," diye kekeleyerek itiraf etti. "Ben, kaba saba herifin biriyim, so'na hiç sosyete filan görmedim ben. Bu kızın durumunun benim durumumla ilgisi yok; benim durumumun da onun durumuyla. Maskaralık etmiş olmuyorum ya, ne dersiniz?" diye acele sordu.

Adam, "Yo, yo, hiç de değil, emin olun," diye karşılık verdi. "İsteğiniz her ne kadar danışma bürosunun görevleri çerçevesi içine girmiyorsa da, size yardım etmek beni memnun edecektir."

Martin, ona hayran hayran baktı.

"Bir yırtılabilsem, o zaman sorun kalmayacak," dedi.

"Anlayamadım."

"Yani ben de böyle rahat rahat konuşabilsem, nazik filan olabilsem demek istedim."

Adam anladığını belli ederek, "Ha," dedi.

"Aramak için en iyi vakit hangisi? Öğleden sonra mı? Yemek vaktine çok yakın olmayan bir zaman mı? Yoksa akşam mı ya da pazar günü mü?"

Kütüphane memuru aydınlık bir yüzle, "Söyleyeyim," dedi. "Telefonla arayın onu ve uygun zamanı öğrenin."

Martin kitaplarını toplayıp gitmeye hazırlanırken, "Öyle yaparım," dedi.

Geri döndü ve sordu:

"Bir genç kızla konuşurken –Bayan Lizzie Smith diyelim– 'Bayan Lizzie' mi dersiniz, yoksa 'Bayan Smith' mi?"

Kütüphane memuru yetkili bir ağızla, "Bayan Smith deyin," dedi. "Onu daha iyi tanıyıncaya kadar hep Bayan Smith deyin."

İşte Martin Eden bu sorunu böylece çözdü.

Martin'in ödünç aldığı kitapları ne zaman getirebileceği konusunda kekeleyerek sorduğu soruya, Ruth'un telefonun öbür ucundan verdiği yanıt,

"Ne zaman isterseniz, gelin, öğleden sonraları hep evdeyim," oldu.

Ruth, Martin'i kapıda karşıladı ve bir kadın gözüyle, ütülü pantolonu ve ondaki iyiliğe doğru hafif, ama gözden kaçmayan değişikliği hemen fark etti. Aynı zamanda Martin'in yüzü de Ruth üzerinde çarpıcı bir etki yaratmıştı. Şu Martin'in sağlığı da çok müthiş bir şeydi ve sanki güç dalgaları halinde ondan çıkıp Ruth'a doğru yayılıyordu bu sağlık. Ruth, Martin'in sıcaklığını duymak için ona yaslanmak isteğinin yeniden kendini zorladığını hissetti ve onun varlığının kendi üzerinde yaptığı bu etkiye şaştı. Buna karşılık Martin, tokalaşma anında Ruth'un elinin dokunuşuyla birlikte, içini mutlulukla dolu bir heyecanın kapladığını hissetti. Aralarında şu fark vardı: Martin saçlarının dibine kadar kızardığı halde, Ruth serinkanlıydı, kendini denetleyebiliyordu. Martin, Ruth'un arkasından, o eski beceriksiz yürüyüşüyle sendeleye tökezleye giderken, omuzları tehlikeli bir biçimde yalpa vuruyordu.

Oturma odasına geçip oturduktan sonra artık rahatça konuşmaya başladı, üstelik umduğundan çok daha rahat biçimde. Ruth da onun işini kolaylaştırdı; bunu ona yaptıran şirin ruh ise Martin'in onu eskisinden daha çılgınca sevmesine yol açtı.

Önce ödünç alınan kitaplardan, Martin'in bağlandığı Swinburne'den, anlayamadığı Browning'den söz açtılar ve konuşmayı konudan konuya sürükleyen, Martin'e nasıl yararlı olabileceği konusunda derin derin düşünen Ruth oldu. Bunu daha ilk karşılaşmalarından beri sık sık düşünmüştü. Ona yardım etmek istiyordu. Martin onda, şimdiye kadar hiç kimsenin uyandırmadığı bir acıma ve sevecenlik duygusu uyandırmıştı ve bu acıma duygusu Ruth'un analık duygusuna bağlı olduğu oranda, Martin için küçültücü olmaktan uzaktı. Acıma duygusunu uyandıran bu adam, kendisini kızlık korkularıyla sarsarak, kafasını garip

düşünce ve duygularla doldurup, heyecan verecek kadar erkek olunca, Ruth'un bu duygusu da sıradan olamazdı. İşte Martin'in boynu kendisini yine eskisi gibi büyülüyordu ve ellerini bu boyun üzerine koyma düşüncesi ona tatlı geliyordu. Yeni doğan bir aşkın bu kılığa bürünerek kendini dar bir çerçeve içinde gösterebileceği Ruth'un aklının köşesinden geçmezdi. Martin'in, kendisinde yarattığı heyecanın aşk olabileceğini de düşünemezdi. Ruth, onunla sadece, gizli kalmış olağanüstü mükemmelliklere sahip bir tip olarak ilgilendiğini düşündü, hatta bunu biraz da kendi insan sevgisine yordu.

Ruth, Martin'i arzuladığını bilmiyordu, halbuki Martin başka türlüydü. O, Ruth'u sevdiğini ve onu daha önce hiçbir şeyi arzulamadığı kadar arzuladığını biliyordu. Şiiri sırf güzel olduğu için seviyordu eskiden, ama Ruth'u tanıdı tanıyalı, engin aşk şiirleri alanına açılan kapı, Martin'in önünde ardına kadar açılmıştı. Ruth ona Gayley ve Bulfinch'in kazandırdığından da büyük bir anlayış kazandırmıştı. Bir hafta önce, üzerinde ikinci bir kez düşünmeyeceği bir dize vardı: "Tanrı'nın çılgın âşığını bir öpücük öldürüyor"; ama bu dize şimdi kafasını kurcalayıp duruyordu. Bu dizenin ne harika bir şey olduğunu düşündü ve gerçekliğine hayran oldu; Ruth'a bakarken de onun bir öpücüğü ile seve seve ölebileceğini anladı. Kendini Tanrı'nın çılgın âşığı olarak gördü; hiçbir şövalyelik rütbesi ona bundan daha çok gurur veremezdi. İşte sonunda yaşamın derin anlamını ya da ne için doğduğunu anlamıştı.

Ruth'u seyredip dinlerken, düşünceleri daha atak bir hal aldı. Kapıda Ruth'un elinin kendi eli üzerindeki baskısıyla duyduğu yabansı hoşlanmayı zihninde yeniden canlandırdı ve bunun tekrarını özledi. Bakışları sık sık Ruth'un dudaklarına kayıyor, bu dudakları aç gözlerle özlüyordu. Ama bu özleyişte kaba ya da şehvetli bir taraf yoktu. Bu dudakların sözcükleri söylerkenki hareketlerini seyretmek ona büyük bir haz veriyordu; bununla birlikte bu dudaklar herhangi bir kadın ya da erkeğin dudaklarına benzemiyordu. Bunların özü, sıradan insanın yaratıldığı hamurdan

değildi. Bunlar, saf ruhtan ibaret dudaklardı ve bunlara duyduğu arzu, kendisini öbür kadınların dudaklarına çeken arzudan tamamıyla başkaydı. Ruth'un dudaklarını öpebilir, kendi dudaklarını madde olarak onunkilere dayayabilirdi, ama bu ancak tıpkı Tanrı'nın eteğini öpen bir kimsenin huşu içindeki yücelmiş sıcaklığıyla olabilirdi. Değer ölçüleri konusunda içinde meydana gelen değişikliğin ve Ruth'a baktığı zaman gözlerinde parlayan ışığın, sevdalanan insanların gözlerinde parlayan ışıkla aynı olduğunun farkında değildi. Ne bakışlarındaki yakıcılığın ve erkekliğin, ne de bu bakışlardaki sıcak alevin Ruth'un ruhunda meydana getirdiği köklü değişikliğin farkındaydı. Ruth'un, Martin'in içine işleyen el değmemişliği, onun düşüncelerini serin yıldızlar katına yükselterek, heyecanlarını yüceltip başka kılığa sokmuştu ve eğer Martin Eden, gözlerinden sıcak dalgalar halinde çıkıp, Ruth'un içine akarak orada benzer bir sıcaklık tutuşturan parlaklığın farkında olsaydı, heyecandan ürperirdi. Ruth bu parlaklıktan anlaşılmaz bir rahatsızlık duymuş ve çok kereler bu parlaklık tatlı sokuluşuyla, neden olduğunu bilmediği halde, düşüncelerinin sırasını bozup onu yarım kalan sözlerini toparlamak için çaba harcamak zorunda bırakmıştı. Ruth her zaman çok rahat konuşurdu ve eğer bunun Martin'in dikkat çeken bir tip oluşundan ileri geldiğine karar vermemiş olsaydı, bu kesilişler, onu mutlaka çok şaşırtırdı. Ruth izlenimlere karşı çok duyarlıydı, başka dünyalardan gelen bir gezginin çekiciliğinin onu bu derece etkilemesi de hiç tuhaf değildi.

Bilinçaltında hep Martin'e nasıl yardımcı olabileceği sorunu vardı, bundan dolayı da, konuşmayı o yöne çevirdi; ama konuya ilk giren Martin oldu.

"Acaba sizden yardım alabilir miyim?" diye başladı ve karşı tarafta öylesine uysal bir isteklilik gördü ki, yüreği yerinden fırlayacak gibi oldu. "Hatırlarsanız eğer geçen gelişimde size, nasıl konuşulacağını bilmediğim için kitaplar, vesaire hakkında konuşamadığımı söylemiştim, değil mi? İşte, o zamandan beri hep kafamı çalıştırıyorum. Çok defa kütüphaneye gittim, ama devirdiğim

kitapların çoğunu kafam almadı. Galiba ta başından başlasam iyi olacak. Şimdiye kadar hiç fırsat bulamamıştım. Ta ufacıktan beri çok çalışmak zorunda kaldım, şimdi ise kütüphaneye gittiğimden beri kitaplara yeni bir gözle bakıyorum; yeni kitaplara da başka bir gözle bakıyorum. Biraz önce öyle karar verdim ki, ben okunması gerektiği gibi okumuyorum. Örneğin, kovboy kamplarında, gemilerin baş kasaralarında bulacağım kitapların, bu evde bulunan kitaplar gibi olmadığını bilirsiniz. İşte ben, okumak için bu gibi şeylere alıştım hep. Bununla birlikte -yalnız övünüyorum sanmayın bununla- ben, kendileriyle aynı ortamı paylaştığım insanlardan farklıyım. Yani birlikte seyahat ettiğim denizcilerden ya da sığır çobanlarından daha iyiyim demek istemiyorum -sığır çobanlığı da yaptım bir ara- ama her zaman kitap okumak, elime geçen her şeyi okumak hoşuma giderdi. Her neyse, onların çoğundan başka türlü düşünüyorum sanırım.

"Şimdi lafı şuraya getirmek istiyorum. Ben hiç böyle bir eve girmedim şimdiye kadar. Bir hafta önce buraya geldiğimde, bütün bunları görünce, sizi görünce, annenizi, kardeşlerinizi, hepsini görünce doğrusu çok hoşuma gitti. Böyle şeylerden söz edildiğini duymuştum, sonra kitaplarda da okumuştum buna benzer şeyler; evinize gelince de etrafıma baktım ki, kitaplar haklıymış. Ama peşine düştüğüm şey hoşuma gidiyordu. Onu istiyordum. Şimdi de istiyorum onu. Sizin bu evde içinize çektiğiniz hava gibi bir havayı solumak istiyorum; kitaplarla, resimlerle dolu bir havayı. İçindeki insanların alçak sesle konuştuğu, insanların temiz olduğu, düşüncelerin temiz olduğu bir havayı. Benim soluduğum havaya pisboğazlık karışıktı, ev kirası derdi karışıktı, kavga, dövüş, sarhoşluk karışıktı, onların da bütün konuştuğu bunlardı işte. Siz annenizi öpmek için odanın öbür ucuna gittiğinizde, doğrusu bunun şimdiye kadar gördüğüm en güzel şey olduğunu düşündüm. Yaşamın çeşitli yanlarını gördüm ben. Hem birlikte yaşadığım insanların çoğundan daha fazlasını gördüm. Görmek hoşuma gidiyor, hem daha fazla görmek istiyorum, hem başka türlü görmek istiyorum.

"Hâlâ söylemek istediğim şeye gelmedim. Hah, işte, söylüyorum: Sizin evinizdeki gibi bir yaşama ulaşmanın yolunu bulmak istiyorum. Yaşamda sarhoş olmaktan, ağır işlerden, so'na, oradan oraya dolaşmaktan başka şeyler de var. Hah, işte, nasıl elde edicem bunu ben? İşe nerden sarılıp, başlayayım? Kendime yol açmak istiyorum, hem iş zorluğa geldi mi, pek çok kimse yarışamaz benimle. Bir başladım mı, gece gündüz çalışırım ben. Belki bunları size sormam tuhaf geliyordur. Belki de başvurmam gereken en son insansınız, ama sorabileceğim başka kimse tanımıyorum ki, Arthur dışında tabii. Belki de ona sormam gerekirdi. Eğer..."

Sesi gücünü kaybedip yavaşladı ve kayboldu. Meramını anlatmak için sağlam bir plan yaptığı halde, şimdi, belki de Arthur'a sorması gerektiği biçimindeki korkunç bir olasılıkla karşı karşıya kalıp, acaba kendimi gülünç bir duruma mı düşürdüm tasası ile duraladı. Ruth hemen konuşmadı. Duraklamalarla kesilen bu kaba sözleri birleştirmeye, bu konuşmadaki düşünce basitliği ile Martin'in yüzündeki ifadeyi uzlaştırmaya çalışıyordu; kendini tamamıyla buna vermişti. Bu gözlerden daha büyük bir kudret ifade eden gözlere hiç rastlamamıştı şimdiye kadar. Bu gözlerde, gözlerin sahibinin her şeyi yapabilecek yetenekte bir adam olduğunu okumuştu ve bu, onun düşüncelerini ifade edişindeki yetersizliğine hiç de uymuyordu. Ruth'un kafası bu sorunla o kadar karışmıştı ve öylesine hızlı çalışıyordu ki, Martin'in düşüncelerindeki basitliği adil bir ölçüye vurup da değerlendiremedi. Bununla birlikte, karanlıkta yolunu bulmak için didinen bu beyin onda, kudretli bir beyin izlenimi bırakmıştı. Ruth'a sanki, yere bağlandığı zincirlerin altında çabalayan, kıvranan bir devle karşı karşıyaymış gibi geldi. Konuştuğu zaman, yüzünü sempatik bir ifade kaplamıştı.

"Size neyin gerektiğini kendiniz de anlıyorsunuz; öğrenime gereksinmeniz var. Tekrar baştan başlayıp ortaokulu bitirmeniz, sonra da liseye ve üniversiteye gitmeniz gerek..."

Martin, "Ama bu para ister," diye onun sözünü kesti.

Ruth, "Oh!" diye bağırdı. "Bunu düşünmemiştim. Peki ama akrabalarınız var ya, size yardım edecek biri yok mu?"

Martin hayır anlamında başını salladı, "Annem, babam öldü. İki kız kardeşim var, birisi evli, öbürü de yakında evlenecek sanırım. Sonra bir sürü de erkek kardeşim var, en genci benim, ama onların kimseye hayrı dokunmaz. Kendi başlarının çaresine bakmak için dünyayı arşınlayıp dururlar. En büyüğü Hindistan'da öldü. İkisi şimdi Güney Afrika'da, bir diğeri balina seferinde, biri de sirkle dolaşıp trapezcilik yapıyor. Galiba benim de onlardan farkım yok. On bir yaşımdan beri kendi başımın çaresine bakıyorum, annem ben on bir yaşındayken öldü. Kendi kendime çalışmak zorundayım sanırım. Hem, benim öğrenmek istediğim şu: İşe nerden başlayacağım?"

"Bana kalırsa, önce gramer öğrenmeniz gerek. Grameriniz..." 'Korkunç' diyecekti, ama değiştirip, "pek iyi değil," dedi.

Martin kızardı ve terledi:

"Sizin anlamadığınız bir sürü laflar ve argolarla konuştuğumu biliyorum. Ama konuşmak için benim bildiğim bütün sözcükler bunlar. Kitaplardan kaptığım başka sözcükler de var kafamda, ama onları söylemeyi beceremiyorum, onun için de kullanmıyorum onnarı."

"Onları demek istemedim ben, başka şeyler söylüyorsunuz, yani, daha doğrusu, o kadar başka türlü söylüyorsunuz ki!.. İçtenliğimi bağışlarsınız değil mi? Sizi incitmek istemem."

Martin, Ruth'un içtenliğinden ötürü içinden şükrederken, "Yok, yok," diye bağırdı. "Boş verin. Bilmem gerek, hem başkalarından öğreneceğime sizden daha iyi öğrenirim."

"Pekâlâ, öyleyse, 'Siz idin' diyorsunuz; 'siz idiniz' olması gerek. 'Gördüm' yerine 'Görmüşüm' diyorsunuz. Sonra, çift olumsuz kullanıyorsunuz..."

Martin sordu, "Çift olumsuz nedir?" Sonra da alçakgönüllülükle ekledi, "Görüyorsunuz ya, daha sizin açıklamalarınızı bile anlamıyorum ben."

Ruth gülümseyerek, "Korkarım bunu daha açıklamadım," dedi. "Çift olumsuz... durun bakayım... şey, örneğin 'hiç kimseye yardımcı olmadığı olmadı' diyorsunuz. İki olumsuz bir olumlu yapar, bu bir kuraldır. 'Hiç kimseye yardımcı olmadığı olmadı" derseniz eğer, herhangi bir kimsenin, birisine hayrı dokunmuştur demiş olursunuz."

Martin, "Bu sefer oldukça açık," dedi. "Bunu daha önce hiç düşünmemiştim. Ama, birine hayrı dokunmuş olması gerekir demek de değildir, değil mi? Bana kalırsa bu cümle herhangi birine hayrı dokunup dokunmadığını tam olarak ifade etmemiş oluyor. Bunu daha önce hiç düşünmemiştim, bir daha da söylemem."

Ruth, Martin'in kafasının zehir gibi işleyişine hem şaştı, hem de buna sevindi. İpucunu elde eder etmez, sadece anlamakla kalmamış, aynı zamanda onun yanlışını da düzeltmişti.

"Bunların hepsini gramerde bulacaksınız," diye sözünü sürdürdü. "Konuşmanızda dikkatimi çeken başka bir şey daha var. Örneğin, 'n'apmaz' diye kullanıyorsunuz. 'N'apmaz', aslında iki sözcük yerine kullanılır. Bu sözcükleri biliyor musunuz?"

Martin bir dakika düşündü ve yanıt verdi: "Ne yapmaz!"

Ruth başıyla doğruladı ve, "Siz 'etmek' fiili yerine 'olmak' fiilini kullanıyorsunuz."

Martin afalladı ve bunu pek kolay kavrayamadı.

"Bir örnek verin bana," dedi.

"Şey," Ruth düşünürken kaşlarını çatıp dudaklarını büzdü. Yüzündeki ifade Martin'in hayranlığını her zamankinden fazla çekti. "Örneğin, 'Acele etmeye gerek yok' tümcesini, 'Acele olmaya gerek yok' olarak kuruyorsunuz, ki bu da anlamsızdır.

Martin bunu kafasında evirip çevirerek düşündü.

Ruth, "Kulağınızı rahatsız etmiyor mu?" dedi.

Martin tarafsızca, "Rahatsız ettiğini söyleyemem," diye yanıt verdi.

Ruth, "Peki şimdi 'rahatsız ettiğini' sözü yerine neden 'rahatsız yaptığını' kullanmadınız?" diye sordu.

Martin yavaşça, "Yanlış geliyor," dedi. "Ama ötekisi için bir şey diyemem. Herhalde benim kulağım sizinki kadar terbiyeli diil."

Ruth tatlı bir sertlikle, "'Diil' diye bir sözcük yoktur," dedi.

Martin yeniden kızardı.

Ruth, "Sonra, 'oldum' yerine, 'oldumdu' diyorsunuz," diye sözünü sürdürdü. "Geldim yerine, 'geldimdi' kullanıyorsunuz; üstelik sözcüklerin sonlarını da korkunç bir biçimde buduyorsunuz."

Martin içinden bu kadar harika bir kafanın önünde diz çökmesi gerektiği düşüncesini geçirdi, öne eğilerek, "Nasıl yani?" dedi. "Nasıl buduyorum?"

"Sözcükleri veya sonekleri tamamlamıyorsunuz. S-o-n-r-a, sonra diye okunur ve yazılır. Siz bunu 'so'na diye söylüyorsunuz. Geliyor, gidiyordaki y-o-r da: 'yor' diye okunur, siz ise bazen 'yor' diye söylüyor, bazen de 'r'yi kaldırıp; 'yo' diye bırakıyorsunuz. Sonra baş harfleri de yutuyorsunuz bazen, örneğin... oh, her neyse, şimdi bunların hepsini anlatmaya gerek yok. Size gereken her şey gramer kitaplarında var. Bir gramer kitabı getireyim de nasıl başlayacağınızı göstereyim size."

Ruth ayağa kalktığı sırada, Martin Eden'ın aklına birden, görgü kitaplarında okuduğu bir şey geliverdi ve bir yandan acaba doğru mu hareket ediyorum diye tasalanırken bir yandan da ya gitmek istediğim anlamına çekerse diye korkarak, acemice, o da ayağa kalktı.

Ruth odadan çıkarken geriye seslendi. "Sırası gelmişken sorayım Bay Eden, 'booze'* nedir? Birçok sefer kullandınız da..."

"Ha, 'booze' diye güldü Martin. "Bu argodur. Viski demek, bira demek, seni sarhoş eden herhangi bir şey."

Ruth geri dönüp güldü, "Bir şey daha söyleyeyim," dedi. "Gayrişahsi fiillerde 'sen' kullanmayın. 'Sen', çok kişisel bir sözcük, üstelik sizin bu sözcüğü şimdiki kullanışınız, sizin söylemek istediğinizi anlatmıyor."

---

* Booze, Amerikan argosunda içkiye verilen addır; genel olarak kuvvetli içkiler için kullanılır. Fiil olarak da, sarhoş olmak, ayyaşlık etmek, işret etmek, kafayı çekmek anlamında kullanılır. *-çev.*

"Pek anlayamadım bunu."

"Bakın, şimdi bana dediniz ki, 'Viski, bira –seni sarhoş eden herhangi bir şey'– BENİ sarhoş eden, anlamıyor musunuz?"

"Ama sarhoş eder, etmez mi?"

"Evet, tabii eder," diye gülümsedi Ruth. "Ama beni işin içine karıştırmazsanız daha nazikçe olur. 'Sen' yerine 'birisi' veya 'insan' sözcüğünü kullansanız, bakın ne kadar hoş gelecek kulağa."

Ruth gramer kitabını alıp geldikten sonra, Martin'in iskemlesinin yanına bir iskemle çekti –Martin, iskemlesini çekmekte ona yardım etmesi gerekir mi diye düşündü– ve oturdu. Ruth gramer kitabının sayfalarını çevirirken, başları birbirine yaklaştı. Martin, Ruth'un bu tatlı yakınlığından öylesine sarhoş olmuştu ki, onun, nasıl çalışması gerektiğinin ana çizgilerini anlatışını izleyemiyordu. Hele Ruth'un fiil çekiminin bağlantılarını nasıl kavramakta olduğunu görerek hayran olduğu zaman, hele o zaman, Martin sayfanın üzerine daha çok eğildi, Ruth'un saçı yüzüne değdi. O güne dek, pek çok kez bayıldığı olmuştu, şimdi de bayılacağını sandı. Ruth ona hiç bu kadar ulaşılabilir görünmemişti şimdiye kadar. O an için, onları birbirinden ayıran uçurumun üzerine bir köprü kuruldu. Bununla birlikte Ruth'a olan saygı duygusundan hiçbir şey eksilmiş değildi. Ruth ona inmemişti, bulutlara yükselip ona erişen Martin'di. O anda Ruth'a duyduğu saygı, dinsel bir huşudan, dinsel bir yücelişten hiç de farklı değildi. Martin'e sanki izin almadan kudsülakdas'a* girmiş gibi geldi ve başını, Ruth farkında bile olmadığı halde, kendisini bir elektrik çarpması gibi sarsan bu dokunuştan dikkatle, usulcacık ayırdı.

* Musevi tapınağının en iç ve en kutsal yeri. *–çev.*

8. BÖLÜM

HAFTALAR gelip geçti. Bütün bu zaman içinde Martin Eden gramer çalıştı, görgü kitaplarını yeniden gözden geçirdi ve hoşuna giden kitapları yutarcasına okudu, kendi sınıfından olan hiçbir şeyi gözü görmedi. Lotus Kulübündeki kızlar Martin'e ne oldu diye merak edip sorularıyla Jim'in başının etini yediler; Riley's'deki eldivenli beylerden bazıları da Martin artık gelmiyor diye sevindiler. Martin kütüphanede başka bir sahipsiz define daha keşfetti. Gramer kitabı ona nasıl dilin yapısını anlattıysa, bulduğu o kitap da şiirin yapısını anlatıyordu. Böylece Martin Eden, tartı, ölçü ve biçimi öğrenmeye başladı. Güzelliğin altında, bu güzelliğin neden ve nasıl doğduğunu bulmak çok hoşuna gidiyordu. Başka modern bir kitap daha buldu; bu kitap şiiri bir görsel sanat gibi ele alıp edebiyattan en iyi seçmeler vererek, sayısız örneklerle enine boyuna inceliyordu. Şimdiye dek okuduğu hikâyelerin hiçbiri ona, bu kitapları incelerken duyduğu derecede yoğun bir zevk vermemişti. Yirmi yıldan beri hiç yorulmamış olan ve olgun bir tutkunun uyardığı beyni, okuduklarını, öğrenci beyinleri için olağanüstü denecek kadar güçlü bir biçimde tutuyordu.

Şimdi bulunduğu yüksek yerden geriye baktığı zaman, bildiği eski dünya, karaların, denizlerin, gemilerle gemicilerin ve orospuların bulunduğu dünya ona çok küçük gözüktü; ama yine de o eski dünya, onun yeni dünyasıyla karışıp genişledi. Bu iki dünyayı birleştiren onun beyniydi ve Martin Eden, iki dünya arasındaki bağlantı noktalarını ilk kez bulmaya başladığı zaman buna hayret etti. Kitaplarda bulduğu yüksek düşüncelerle güzellik de ona bir soyluluk vermişti. Bu ise onu, yukarıda, kendisinden yüksekte, Ruth ile ailesinin bulunduğu sosyetedeki erkeklerle kadınların bu

kitaplarda okuduğu gibi düşündüklerine ve bu düşüncelere uygun olarak yaşadıklarına her zamankinden daha çok inanmaya yöneltti. Kendi bulunduğu tabaka soysuzların yeriydi. Martin Eden da kendisini, yukarı sınıfların yaşadığı yükselmiş düzeye çıkarmak arzusundaydı. Bütün çocukluğu ile gençliği, belli belirsiz bir huzursuzluğun sıkıntısı içinde geçmişti; ne istediğini hiç bilmeden, ta Ruth'la karşılaşana dek, boş yere ardına düştüğü bir şey istemişti. Şimdi ise huzursuzluğu keskin, ıstıraplı bir biçim almış ve o sonunda, istediği şeyin güzellik, akıl ve aşk olduğunu açıkça ve kesin olarak anlamıştı.

Bu haftalar boyunca Ruth'u altı kez gördü ve her seferinde, ondan aldığı ilhama bir yenisi eklendi. Ruth onun gramerine yardım etti, söyleyişini düzeltti, onu aritmetiğe başlattı. Ama görüşmeleri sadece hazırlık niteliğindeki çalışmalara ayrılmıştı. Martin Eden yaşamda çok görmüş geçirmiş bir insandı, kafası da sadece kesirler, küp kökler, sözcük ve tümce çözümlemeleri ile yetinemeyecek kadar olgundu; konuşmalarının başka temalara, Martin'in son okuduğu şiire, Ruth'un en son incelediği şaire döndüğü zamanlar da oluyordu. Ruth, ona en sevdiği pasajları okuduğu zaman da, Martin, zevk cennetinin en yüksek katına yükseliyordu. Konuşmalarını dinlediği hiçbir kadında Ruth'unkine benzer bir sese rastlamamıştı. Ruth'un ağzından çıkan en ufak ses, Martin'in aşkını kamçılıyor, söylediği her sözcük onu ürpertip yüreğini çarptırıyordu. Uyum vardı, müzikal bir modülasyon vardı bu sesin niteliğinde; kültürün ve ince bir ruhun yumuşak, zengin, anlatılması olanaksız bir ürünü vardı. Ruth'u dinlerken, belleğinin kulaklarında bar kadınlarıyla, büyücü kocakarıların keskin çığlıkları ve fabrikalarda çalışan kadınlarla, kendi sınıfından olan kızların huysuz, tiz sesleri derece derece azalarak çınlardı hep. Sonra düş laboratuvarı çalışmaya başlayıp, bunlar kafasında toplanarak resmigeçit yapmaya başlar ve bu imgelerin her biri, meydana getirdiği çelişkiyle, Ruth'un görkemini artırırdı. Sonra Ruth'un okuduğu şeyleri anladığını bilmek de Martin Eden'ın mutluluğunu artırıp, onu yazılı olan düşünceleri değerlendir-

mekten doğan bir heyecanla ürpertiyordu. Ruth ona, *Prenses*'ten birçok parça okudu ve Martin Eden çok kez Ruth'un gözlerinin dolu dolu olduğunu gördü. Ruth'un estetik yaradılışı bu derece mükemmel akort edilmişti işte. Bu gibi anlarda Martin Eden'ın duyguları onu bir tanrı aşamasına yükseltir ve o, Ruth'u dinleyip seyrederken, yaşamın yüzüne bakıp yaşamın en derin gizlerini okur gibi olurdu. Sonra kazandığı ince duyarlığın yüceliklerini fark ederek, bunun aşk, aşkın da dünyada en olağanüstü şey olduğuna karar verirdi. Sonra belleğinin koridorlarında, daha önce tanımış olduğu bütün ürpertiler, tutuşmalar, şarabın verdiği sarhoşluklar, kadınların okşamaları, bir fiziksel yarışmanın kaba oyunlarıyla alışverişleri resmigeçit yapar ve bunların tümü de ona, yeni yeni zevkine vardığı bu yüce ateşle ölçüldüğü zaman, saçmasapan, bayağı şeyler gelirdi.

Ruth için bu durum karanlıktı. O, hiç sevda deneyi geçirmemişti. Bu gibi konulardaki bütün deneyimi günlük, sıradan olguların sanrı yoluyla sihirli bir hayal âlemine aktarıldığı kitaplarda okuduklarına dayanıyordu; bu kaba gemicinin, yüreğine sokularak orada zincire vurulmuş kuvvetler biriktirdiğinden ve günün birinde bunların patlayıp çıkarak, benliğini alev dalgaları halinde saracağından haberi bile yoktu. O, aşk ateşini gerçekte tatmamıştı. Aşk hakkındaki bilgisi tümüyle teorikti; aşkı bir şebnem ya da durgun bir suyun yüzündeki minik dalgalar gibi yumuşak, hafif pırıltılı bir alev ve bir yaz gecesinin kadife karanlığı gibi serin bir şey diye düşünürdü. Aşkı daha çok dingin, yumuşak bir sevgi; göksel bir durgunluğa sahip, çiçek kokulu, loş bir atmosferde sevgiliye hizmet ediş diye düşünürdü. Aşkın volkanik sarsıntılarını, kavurucu sıcaklığını ve bu kavurucu sıcaklığın geride bıraktığı, işe yaramaz küllerin getirdiği üzüntüleri aklından geçirmezdi. Ne kendi kudretinin, ne de dünyadaki kudretlerin farkındaydı; yaşamın derinlikleri de ona göre birer hülya deniziydi. Ruth için ideal aşk ilişkisi, annesiyle babasının evlilik bağıydı ve o, hiçbir sarsıntı ya da sürtüşme olmaksızın bir gün bir sevgiyle birlikte, bunun gibi sükûn dolu, tatlı bir yaşama ulaşmayı ummaktaydı.

Böylece o, Martin Eden'a bir yenilik diye bakıp, onu garip bir kişi olarak görüyor ve Martin'in kendisini etkileyişini de bir yenilik, bir acayiplik olarak nitelendiriyordu. Bu çok doğaldı. Hayvanat bahçesindeki vahşi hayvanları seyrettiği, bir fırtınaya tanık olduğu ya da şimşeğin parıltılı kollarını gördüğü zamanlarda bunun gibi olağanüstü duyguların etkisi altında kalmıştı. Bu gibi şeylerin kozmik bir tarafı vardı ve bu kozmik şey, Martin'de de mevcuttu. Martin nefes alırken, sanki ciğerlerine havayı, büyük boşlukları dolduruyormuş gibi geliyordu Ruth'a. Tropik güneşinin alevi Martin'in yüzünde parlıyordu ve onun şişen, seğiren kaslarında dünya yüzünde ilk beliren yaşamın gücü vardı. Yüzünde, sınırları Ruth'un ufkunun ötesinde başlayan ve içinde kaba insanlarla, onlardan da kaba işlerin yer aldığı esrarlı bir dünyada aldığı yara bere izlerini taşıyordu. O yabaniydi, evcilleşmemişti ve Martin'in böyle kuzu kuzu Ruth'un eline gelmesi, gizliden gizliye onun gururunu okşuyordu. Her insanda bulunan, yabani olanı evcilleştirme güdüsü de Ruth'u kışkırtıp duruyordu. Bu, bilinçsiz bir güdüydü. Düşünceden uzak bir tutku. Ruth'u, Martin'in hamurunu yeniden yoğurarak ona babasının biçimini, babasının görünüşünü vermeye zorluyordu; onun için, dünyada en mükemmel biçim babasınınkiydi. Deneyimsizliğinden dolayı, Martin'in kendisine verdiği o kozmik duygunun, dünyanın en kozmik şeyi, aşk olduğunu; ve aşkın dünyanın her bucağında erkeklerle kadınları eş bir güçle birbirine doğru çektiğini, kızgınlık dönemlerinde erkek geyikleri birbirlerini öldürmeye, hatta, elementleri bile karşı konulmaz bir biçimde birleşmeye zorladığını bilmesine olanak yoktu.

Martin'deki hızlı değişiklik Ruth için bir hayret ve ilgi kaynağı olmuştu. Ruth onda, uygun toprağı bulmuş çiçekler gibi günden güne tomurcuklanan, vaktiyle keşfedilmemiş bir mükemmellik bulmuştu. Ona yüksek sesle Browning'den parçalar okumuş ve Martin'in tartışmalı pasajlar üzerinde yaptığı yorumlara şaşmıştı. O, erkekler, kadınlar ve yaşam hakkındaki bu kadarcık deneyimiyle, Martin'in yorumlarının kendi yorumlarından genellikle çok daha doğru olduğunu anlayamazdı. Martin'in kavramları ona

daha çok safça geliyordu; bunlarla birlikte, izleyemediği, sadece orada oturup etkisiyle ürperdiği yıldızlar arasında dolaşan bu gizli güç, anlayışın yürekli atılışları halinde, onu zaman zaman tutuşturuyordu. Sonra Martin için piyano çaldı; ama artık onunla oyun oynamaksızın. Çaldığı müzik de aklının alamayacağı kadar Martin'in içine işledi. Çiçek güneşte nasıl açarsa, Martin'in dünyası da müziğe öyle açıldı ve onun işçi sınıfının gürültülü patırtılı eğlencelerinden, Ruth'un çoğunu ezbere bildiği klasik parçalara geçişi çabuk oldu. Martin, Wagner'e, özellikle de 'Tannhauser' uvertürüne derin bir ilgi göstermiş ve Ruth'un bu eseri anlayabilmesi için verdiği ipucundan sonra da ona sanki Ruth bundan başka hiçbir şey çalmamış gibi gelmişti. Bir an içinde, bu eserde kendi yaşantısını bulmuştu. Bütün geçmişi, 'Venusburg' motifindeydi sanki; Ruth'u da 'Hacıların Korosu' ile bir tutmuştu. Bu hal ise onu bulunduğu yüceliklerden daha da ileriye ve yücelere, iyi ile kötünün öncesiz ve sonrasız bir savaş halinde olduğu, ruhların gezindiği engin bir gölgeler evrenine çıkarmıştı.

Martin eleştirileriyle ara sıra Ruth'un kafasında, kendi müzik anlayışı ile yorumlarının doğru olup olmadığı konusunda geçici kuşkular uyandırmıştı. Ama Martin, Ruth'un şarkı söyleyişini hiç eleştirmedi. Ruth'un sesi tamamıyla Ruth'a özgü bir şeydi. Martin de her zaman onun arı soprano sesinden çıkan tanrısal ezgiyi hayran hayran dinler, bu sesi, fabrikalarda çalışan kızların zayıf, eğitim görmemiş, tiz, titrek sesleriyle ve limanlardaki kadınların içkiden harap olmuş gırtlaklarından çıkan kısık feryatlarıyla karşılaştırmaktan kendini alamazdı. Ruth da Martin için çalıp onun için şarkı söylemekten hoşlanıyordu. Aslında, ömründe ilk kez, eline oynayabileceği bir insan ruhu geçmişti ve Martin'in kolayca biçim alabilen hamuruna bir biçim vermek çok zevkliydi; zira Ruth bu hamuru yoğurduğunu sanıyordu, üstelik bu konuda da iyi niyetliydi. Hem, Martin'le birlikte olmak hoştu da... Martin artık eskisi gibi itmiyordu onu. İlk itiş, kendinden korkma biçiminde olmuştu ve bu korku şimdilik uykudaydı. Neden olduğunu bilmeksizin, içinde, Martin Eden'ın kendi malı olduğu duygusu vardı.

Ayrıca Martin, onun üzerinde iyileştirici bir etki de yaratıyordu. Ruth üniversitede çok çalışıyordu ve bu iyileştirici etki ona, başını tozlu kitaplardan kaldırıp Martin'den kendisine doğru esen taptaze, deniz kokulu meltemi içine çekmek için bir güç veriyordu. Güç! Ruth'un güce gereksinmesi vardı. Martin de bunu ona cömertçe veriyordu. Martin'le aynı odaya girmek ya da onu kapıda karşılamak, yaşamdan güç almaktı. Martin gittiği zaman da kitaplarına daha büyük bir istek, daha büyük bir güçle sarılıyordu.

Ruth, Browning'i iyi biliyordu, ama ruhlarla oynamanın münasebetsizlik olduğunu hiç düşünmemişti. Martin'e duyduğu ilgi arttıkça, onun yaşamına yeni bir biçim verme arzusu da bir tutku halini aldı.

Bir akşam aritmetiği ve şiiri bir kenara bıraktıkları sırada, Ruth, "Bay Butler diye biri var," dedi. "Başlangıçta hiçbir elverişli duruma sahip değildi bu adam. Babası bir bankada veznedardı, ama uzun zaman verem çektikten sonra Arizona'da öldü, öyle ki, o öldüğü zaman Bay Butler –adı Charles Butler'dı–, kendini dünyada yapayalnız kalmış buldu. Babası Avustralya'dan gelmişti, onun için Bay Butler'ın California'da hiçbir akrabası yoktu. Bir matbaada işe girdi –çok kez bundan söz ettiğini işitmişimdir– ve başlangıçta haftada üç dolar aldı. Bugünkü yıllık geliri aşağı yukarı otuz bin dolardır. Nasıl yaptı bunu? Dürüsttü, sadıktı, çok çalışkan ve tutumluydu. Birçok çocuğun düşkün olduğu eğlencelerden kendini mahrum etti. Ne olursa olsun, her hafta daha çok para biriktirmeyi kafasına koymuştu; kenara koyacağı paraların geçinmesi için gerektiğini kafasından çıkarmıştı. Tabii çok geçmeden, haftada üç dolardan çok kazanmaya başladı, kazandığı para arttıkça da daha çok para biriktirdi.

"Gündüzleri çalıştı, geceleri de akşam okuluna gitti. Gözlerini hep geleceğe dikmişti. Daha sonra akşam lisesine gitti. Daha on yedi yaşındayken, mürettiplikten oldukça iyi para kazanır hale gelmişti, ama o tutkuluydu. Onun istediği geçimini kazanmak değil, bir meslek sahibi olmaktı, bu yüzden de geleceği uğruna hiçbir özveriden kaçınmadı. Hukuk öğrenimi yapmaya karar verdi ve

hademe olarak babamın yanına –düşün bak!– sadece dört dolar haftalıkla girdi. Ama o tutumlu olmasını öğrenmişti, bu yüzden de dört dolarlık haftalığından para biriktirmeye yine devam etti."

Ruth soluk almak ve Martin'in ne diyeceğine bakmak için bir an sustu. Bay Butler'ın gençliğinde yaptığı savaşımlara duyduğu ilgi, Martin'in yüzünü aydınlatmıştı; ama yine de kaşları hafifçe çatılmıştı:

"Genç bir insan için çok güç bir yaşama biçimi," dedi. "Haftada dört dolar! Dört dolarla nasıl yaşayabilmiş? Hiç savurganlık yapmadığını söyleyeceksin. Ama ben bugün sırf kira için haftada beş dolar ödüyorum, hem de hiçbir üstünlüğü olmayan bir yere. Herhalde bir köpek gibi yaşamıştır. Yediği yemek de..."

Ruth onun sözünü keserek, "Yemeğini kendi pişirirdi," dedi, "ufak bir gaz sobasının üstünde."

"Yediği yemeğin herhalde, uzak yerlere giden gemilerde verilen en kötü yemeklerden hiç farkı yoktu; bu gibi gemilerdeki yemeklerden daha kötüsü yoktur."

Ruth coşkuyla bağırdı: "Ama bir de şimdiki halini düşün! Şimdiki gelirinin ona sağladığı şeyleri bir düşün. Vaktiyle yaptığı özverilerin bin kat karşılığını gördü."

Martin ona delici bir bakışla baktı:

"Bir konuda seninle bahse girerim," dedi. "Bay Butler şimdiki bu şişman zamanında, hiç de neşeli bir insan değildir. Yıllarca bir çocuk kadar yemek yemeye alışmış; şimdi midesi daha çoğunu alamaz."

Ruth, Martin'in araştıran bakışları karşısında gözlerini indirdi.

Martin, "Bu adamın şimdi sindirim zorluğu çektiğine bahse girerim!" diye meydan okurcasına atıldı.

Ruth, "Evet, öyle," diye itiraf etti, "ama..."

Martin arkasını bırakmadan, "Yine bahse girerim ki, şimdi o, ihtiyar bir baykuş gibi ağırbaşlı, ciddidir ve yıllık otuz bin dolar kazancına rağmen eğlenmeye filan aldırdığı yoktur. Üstelik başkalarının eğlenmesini de hoş karşılamaz. Haklı mıyım, değil miyim?"

Ruth başını doğrularcasına salladı ve açıklamak için aceleyle atıldı:

"Ama o zaten o tipte bir insan değil. Yaradılıştan ağırbaşlı ve ciddi bir adamdır."

Martin, "Tabii öyle olur," diye açıkladı düşüncesini. "Haftada üç dolarla, kendi kendine bir gaz sobasının üstünde yemek pişiren, gece gündüz çalışıp hiç oyun oynamadan, eğlenmek nedir bilmeden para biriktiren küçük bir çocuk; o otuz bin dolar geldiği zaman tabii iş işten geçmiş olur."

Martin başkasının duygularına ortak olmasını sağlayan düş gücü ile, bir küçük çocuğun yaşamındaki binbir ayrıntının içyüzünü ve bu çocuğun yılda otuz bin dolar kazanan bir adam oluncaya kadar geçirdiği dar ruhsal gelişimi üzerine ışık tutuyordu. Hızlı ve doğru düşünerek Bay Butler'ın bütün yaşamını gözünde canlandırıyordu.

"Biliyor musun," diye ekledi, "Bay Butler adına üzülüyorum. Böyle ağır bir sınavı çok genç yaşta geçirmiş olan Bay Butler, yılda otuz bin dolar için kendini yaşamaktan yoksun etmiş, otuz bin dolar uğruna bütün yaşantısını ziyan etmiş. Şimdi onun bu otuz bin doları, bu bir yığın para, onun henüz şeker isteyen, fıstık isteyen, lunaparkta eğlenmek isteyen bir çocukken kenara ayırdığı on sentle elde edebileceği şeyi satın alamaz artık."

İşte Ruth'u, Martin'in düşüncelerinin bu eşsizliği heyecanlandırıyordu. Bu düşünceler Ruth için yeni olmaktan başka, onun kendi inançlarına da aykırıydı, ama yine de Ruth bunlarda hep kendi inançlarını sarsmak ya da değiştirmek gücünde olan bir gerçek payı bulunduğunu hissediyordu. Eğer yirmi dört yaşında olacağına on dört yaşında olsaydı, bu düşünceler onu değiştirebilirdi; ama yirmi dört yaşındaydı o, yaradılışı ve gördüğü terbiye bakımından tutucuydu ve içinde doğup büyüdüğü, birçok çatlağı olan yaşamın biçimini almıştı. Martin'in o acayip yargılarının onu rahatsız ettiği doğruydu, ama sadece söylenildikleri anda kendisini rahatsız eden yargıların bu etkisini o, Martin'in alışık olmadığı, kendisine yabancı gelen tipine yoruyor ve onları

çabucak unutuveriyordu. Bununla birlikte bu sözlerin söylenişindeki güçle buna eklenen, Martin'in çakmak çakmak gözleri ve yüzündeki içten ifade onu hep heyecanlandırıyor, Martin'e doğru çekiyordu. Kendi ufuklarının ötesinden gelen bu adamın, bu gibi anlarda, kendi ufkundan daha geniş, daha derin kavramlarla kendi ufkunu aydınlatmakta olduğunu tahmin ve tasavvur edemezdi. Ruth kendi ufku içinde sınırlıydı; ne var ki sınırlı kafalar sadece başkalarının sınırlı olabileceğini kabul eder. Bu yüzden de Ruth içinden, Martin'in gerçekten de geniş görüşleri olduğunu, ama bu görüşlerin kendininkilerle çatıştığı yerde Martin'in sınırlarının sona erdiğini düşünüyor ve Martin'in de kendisi gibi görebilmesi için, o da ta kendisi gibi görebilinceye kadar onun ufkunu genişletmek üzere ona yardımda bulunmayı kuruyordu.

Ruth, "Ama ben daha hikâyemi bitirmedim," dedi. "Babam, Bay Butler'ın çalışmasının şimdiye kadar yanında çalışan hiçbir memurun çalışmasına benzemediğini söyler. Bay Butler hep istekle çalışırmış. Hiç geç kalmaz, hep vaktinden bir iki dakika önce işe gelirmiş. Ama yine de zaman bulup, bütün boş vakitlerini ders çalışmaya ayırabilmiş. Muhasebe ve daktilo öğrenmiş, geceleri de staj yapan bir mahkeme kâtibinin yazılarını yazarak, karşılığında steno dersleri almış. Çok geçmeden kâtipliğe yükselmiş ve bir değer haline gelmiş. Babam onun değerini görmüş ve yükseleceğini anlamış. Bay Butler babamın öğüdünü tutarak hukuk fakültesine gitmiş, avukat olmuş. Babam onu yanına ortak olarak aldığı zaman hiç de ikinci planda kalmamış Bay Butler. Çok büyük bir adam. Senatörlüğü birçok kez reddetti. Eğer isterse, yer açılır açılmaz Yüksek Mahkemeye seçilir. Böyle bir yaşam, herkes için bir ilham kaynağıdır. Bu bir insanın irade ve sebat sayesinde nasıl çevresi içinde yükseldiğini gösteriyor."

Martin içinden gelerek, "Büyük bir adam," dedi.

Ama bu hikâyede Martin'in güzellik ve yaşam anlayışına aykırı gelen bir taraf var gibiydi. Bay Butler'ın ömrünü sıkıntı ve yokluk içinde geçirmesine yeter bir neden bulamamıştı. Eğer bütün bunları bir kadının aşkı için ya da bir güzelliğe ulaşmak için

yapmış olsaydı, Martin bunu kabul ederdi. Tanrı'nın çılgın âşığı bir öpücük için her şeyi yapardı, ama yılda otuz bin dolar kazanmak için, asla... Bay Butler'ın yıllarca bir iş için çalışmasını içine sindirememişti; bunda bir bayağılık vardı yine de. Yılda otuz bin dolar kazanca diyecek bir şey yoktu, ama sindirim bozukluğu ile insanca bir mutluluk duymaktan yoksun olmak bu paranın değerini sıfıra indiriyordu.

Bütün bunları Ruth'a anlatmaya çalıştı; bu ise Ruth'u sadece sarstı ve Martin'i yeni baştan bir kalıba dökmenin gerekliliğine iyice inandırdı. Ruth, insan denen yaratığı, kendi derisinin renginin, kendi inanışlarının, kendi siyasetinin en iyi olduğuna ve dünyanın dört bucağındaki başka insanların kendilerinden daha az talihli olduğuna inanmaya yönelten, o her zaman rastlanan dar kafaya sahipti. Bu kafanın, kadın olarak dünyaya gelmedikleri için Tanrı'ya şükredip, dünyanın ta öbür ucuna, Tanrı değiştirtmek için modern misyonerler yollayan eski Yahudilerin dar kafasından hiçbir farkı yoktu; ve bu kafayla Ruth, bu adamı yaşamın öbür çatlakları arasından alıp, ona, kendi yaşamının çatlakları içinde yaşayan erkeklerin biçimini vermek istiyordu.

9. BÖLÜM

MARTIN California'ya tam bir sevdalı gibi yüreği tutuşarak döndü. Parası tükendiği için define aramaya çıkan bir yelkenliye tayfa yazılıp denize açılmıştı; yolculuk sekiz ay sonra, define bulunamadan Solomon Adalarında sona ermiş, tayfaların ücretleri Avustralya'da ödenmişti. Martin de hemen bir uzak yol gemisine atlayıp San Francisco'ya doğru yola çıkmıştı. Bu sekiz aylık yolculuk ona, sadece karada haftalarca kalmasına yetecek parayı değil, aynı zamanda bol bol çalışıp okuma fırsatını da kazandırmıştı.

O tam bir öğrenci kafasına sahipti; ayrıca, hiçbir şeyden yılmayan bir yaradılışı ve Ruth'a olan aşkı da vardı. Yanında götürdüğü gramer kitabını, hiç yorulmamış beyni iyice öğrenene kadar tekrar tekrar okumuştu. Gemi arkadaşlarının kullandığı bozuk gramere dikkat edip, onların konuşmalarındaki yanlışları aklından düzelterek, tümceleri yeni baştan kurmaya önem vermişti. Kulağının yavaş yavaş duyarlık kazandığını ve gramerinin güçlendiğini sevinçle fark etmişti. Çifte olumsuz sözcükler artık onun kulağını tırmalıyor, ama deneyim eksikliği yüzünden kendi ağzından da çıkıyordu. Dili, yeni oyunları bir gün içinde öğrenmeyi kabul etmiyordu.

Birçok tekrardan sonra grameri tamamlayınca, eline sözlüğü alıp, sözcük dağarcığına her gün yirmi sözcük katmaya başladı. Bu işin pek de kolay olmadığını gördü; gittikçe uzayan anlamlar ve yazım listesini dümen dolabı başında olduğu ya da vardiya tuttuğu zamanlarda kafasından tekrar tekrar geçirirken, bir yandan da her akşam yatağında ezberini tekrarlayarak uykuya dalma alışkanlığını edindi. Dilini Ruth'un konuştuğu dile yatkın hale

getirmek için hafif sesle kendi kendine tekrar ettiği çeşitli sözler arasında, "hiçbir şey yapmadı," "ben olsaydım" gibi sözcük grupları yer alıyordu. Birçok kelimeyi yüksek sesle binlerce kez tekrarladı ve gemi subaylarıyla, sefere para yatırmış olan serüvenci beyefendilerin çoğundan daha doğru ve daha anlaşılır konuşmaya başladığını hayretle gördü.

Kaptan her nasılsa eline bir Shakespeare külliyatı geçirmiş balık gözlü bir Norveçliydi; kitapları okuduğu falan yoktu. Martin de kaptanın elbiselerini yıkama karşılığında değerli ciltleri okuma iznini aldı. Bir zaman sonra içi dışı piyesler ve hiç güçlük çekmeden kafasına kazınan en sevdiği pasajlarla öylesine doldu ki, bütün dünya sanki Elizabeth çağı trajedisi ya da komedisinde yer alan havaya bürünmüş gibi oldu; kendi düşünceleri ise sanki birer uyaksız şiirdi. Bu eserler onun kulağını terbiye edip soylu İngilizceyi gereği gibi değerlendirebilmesini sağlamıştı; ama bununla birlikte kafasının içi artık kullanılmayan bir sürü eski sözcükle de dolmuştu.

Bu sekiz ay yararlı geçmiş ve o, doğru konuşma ile yüksek düşünüş üzerine edindiği bilgilere ek olarak, kendini de daha iyi tanımıştı. Bilgisinin azlığından doğan bir alçakgönüllülüğünün yanısıra, kendi gücüne de bir güven belirmişti içinde. Tayfa arkadaşlarıyla kendisi arasında keskin bir ayrılık bulunduğunu hissetmiş ve akıllı olduğu için bu ayrılığın kazanılan başarıdan çok, olanaklardan doğduğunu da anlamıştı. Kendi yapabildiği şeyi onlar da yapabilirdi; ama Martin, içinde, yaptıklarından çok daha fazlasını yapabileceğini kendisine anlatan karmaşık bir duygunun gittikçe mayalanıp koyulaştığını fark etmişti. Dünyanın son derece güzel oluşu ona işkence gibi geliyordu; Ruth'un da orada olup onunla bu güzelliği paylaşmasını istiyordu. Ruth'a, güney denizlerinin güzelliklerini tasvir etmeye karar verdi. Bu düşünceyle birlikte içindeki yaratıcı ruh alevlenip, onu bu güzelliği sadece Ruth'un değil, başkalarının da gözleri önünde canlandırmak kararını vermeye itti. Bu kararın arkasından da aklına enfes bir fikir geldi. Yazacaktı. O da dünyanın gören gözlerinden, duyan kulaklarından, hisseden yüreklerinden biri olacaktı. Her şeyi ya-

zacaktı; şiir, düzyazı, öykü ve Shakespeare'inki gibi oyunlar. İşte karşısına bir meslek, Ruth'u kazanmak için bir yol çıkmıştı. Edebiyat dünyasının insanları birer devdi ve Martin Eden için onlar, yılda otuz bin dolar kazanıp, isterlerse Yüksek Mahkemede yargıçlık yapabilecek olan Bay Butler'lardan çok daha mükemmel insanlardı.

Bu düşünce kafasında filizlenir filizlenmez Martin'i iyice sardı ve San Francisco'ya dönüş yolculuğu bir düş gibi geçti. Gizli kalmış kudretiyle sarhoş olan Martin, her şeyi başarabileceğini hissediyordu. Martin, büyük, ıssız denizin ortasında bir perspektif kazandı. Ruth'u, dünyayı sanki ilk kez ve apaçık gördü. Bütün bunları hayalevinde, iki eliyle tutup evirip çevirerek inceleyebileceği, gözle görülür bir şey gibi canlandırdı. O dünyada hâlâ, belli belirsiz, bulutlu olan daha birçok şey vardı, ama Martin dünyayı küçük ayrıntılarıyla değil, bir bütün olarak görüyordu; hem bu dünyaya egemen olmanın yolunu da görmüştü Martin. Yazmak! Bu düşünce içini bir ateş gibi sardı. Geri döner dönmez başlayacaktı. İlk işi, define arayıcılarının yolculuğunu tasvir etmek olacaktı. Bunu San Francisco'daki gazetelerden birine satardı. Ruth'a hiçbir şey söylemez, adı gazetede çıkınca ona bir sürpriz yapardı. Yazarken bir yandan da çalışmalarını sürdürürdü. Bir günde yirmi dört saat vardı. Martin hiçbir şeyden yılmazdı. O, nasıl çalışılacağını biliyordu ve kaleler bile onun önünde dize gelirdi. Bir daha denize çıkmak zorunda kalmayacaktı bir tayfa olarak; ve hemen o anda Martin'in gözleri önünde, motorla giden bir yat imgesi beliriverdi. Motorlu yatları olan başka yazarlar da vardı. Tabii başlangıçta başarısının ağır adımlarla ilerlemesi kaçınılmazdı, bunu biliyordu. Önceleri yazılarından sadece çalışmalarını sürdürmesini sağlayacak kadar para kazanmakla yetinecekti. Ama, bir süre sonra, hiç belli olmayan bir süre sonra, artık öğreneceğini öğrenip kendini hazırlamayı bitirdiği zaman, büyük eserler verecek ve adı herkesin dudaklarında dolaşacaktı. Ama daha da önemlisi, en önemlisi, Ruth'a layık olduğunu kanıtlaması olacaktı. Ün güzel şeydi, ama kafasındaki bu şahane düş, Ruth için

doğmuştu. Martin bir ün avcısı değildi, sadece Tanrı'nın çılgın âşıklarından biriydi o.

Parası cebinde, Oakland'a varınca Bernard Higginbotham'lardaki eski odasına kapandı ve çalışmaya koyuldu. Ruth'a bile döndüğünü bildirmemişti. Definecilerle ilgili makalesini bitirince gidip görecekti onu. Yaratıcılık ateşinin içini yakan kızgın sıcaklığı yüzünden, Ruth'u görmeden durmak ona o kadar güç gelmiyordu. Üstelik yazmakta olduğu makale Ruth'u ona daha da fazla yaklaştıracaktı. Makaleyi ne uzunlukta yazması gerektiğini bilmiyordu, ama 'San Francisco Examiner'in pazar ekinde iki sayfa üzerine basılmış bir makalenin kelimelerini sayarak ölçüsünü ona göre tuttu. İçinde akkor halinde yanan ateşle odasına kapandı, hikâyesini üç günde tamamladı; ama daha okunaklı olması için kargacık burgacık, iri yazısıyla temize çektiği sırada, kütüphaneden aldığı bir retorik kitabından paragraf diye, noktalama diye bir şeylerin olduğunu öğrendi. Bunları daha önce hiç düşünmemişti; bunun üzerine sürekli retorik kitabına başvurup, aynı zamanda kompozisyon hakkında bir günde, orta bir öğrencisinin bir yılda öğreneceğinden daha fazlasını öğrenerek, hikâyesini hemen yeni baştan yazmaya koyuldu. Yazısını ikinci kez temize çekip tomar yaptığı zaman, gazetelerden birinde gözüne, yeni yazmaya başlayanlarla ilgili bir yazı ilişti ve buradan, el yazılarını taşıyan kâğıtların asla tomar haline getirilmemeleri ve yazıların kâğıdın yalnız bir yüzüne yazılması gerektiği hakkındaki kesin yasayı öğrendi. O ise bu kuralı her iki bakımdan da çiğnemişti. Yine bu yazıdan, birinci sınıf gazetelerin, sütun başına on dolar ödediklerini de öğrendi. Böylece yazısını üçüncü kez temize çekerken, on sütunu, on dolarla çarpmak suretiyle kendi kendine bir avuntu buldu. Çarpmanın sonucu hep aynı çıkmıştı; yüz dolar. Martin 'doğrusu tayfalıktan kazanılan paradan daha iyi bu,' diye düşündü. Eğer bu yanlışları yapmasaydı, makalesini üç günde bitirebilirdi. Üç günde yüz dolar! Aynı parayı kazanması için denizde üç ay ya da daha uzun kalması gerekirdi. Gerçi para bir başına onun için bir şey ifade etmiyordu, ama insan yaza-

bilecek olduktan sonra, denize çıkmanın enayilik olduğuna karar verdi. Paranın değeri, Martin'in tamamıyla kendine ait zamana kavuşabilmesinde, başkasının karşısına çıkabileceği elbiseler satın alabilmesindeydi; bütün bunlar, kendini bulmasını sağlayan, ona ilham veren soluk benizli, ince kıza hızla yaklaştıracaktı onu.

Yazılarını bir zarfa koydu, üzerine 'San Francisco Examiner' editörünün adresini yazarak postaladı. Gazetelerin kabul edilen yazıları hemen bastıklarını sanıyor, yazılarını cuma günü gönderdiğine göre, hemen o pazar basılacağını umuyordu. Ruth'un, onun dönüşünü bu olayla öğrenmesinin heyecan verici olacağına inanıyordu. Sonra, pazar akşamı uğrayıp onu görürdü. Bu arada aklına başka bir fikir gelmişti; bu fikrinin çok akla yakın, ölçülü ve alçakgönüllü oluşuyla övünüyordu. Erkekler için bir serüven hikâyesi yazacak ve bunu 'The Youth's Companion'a satacaktı. Hemen bir genel okuma salonuna gitti, "The Youth's Companion' koleksiyonlarını gözden geçirdi. Bu haftalık dergideki tefrikaların genellikle beş sayıda tamamlandığını ve her birinin ortalama üç bin sözcükle yazılmış olduğunu gördü. Birçok tefrikanın yedi sayı kadar sürdüğünü de keşfetti ve bu uzunlukta bir hikâye yazmaya karar verdi.

Vaktiyle Kuzey Kutbunda bir balina avı seferinde bulunmuştu, üç yıl sürmesi gerekirken, geminin kazaya uğraması yüzünden altı ayda biten bir seferdi. Hayal üreten, hatta bazı bazı fantastik bir imgeleme sahip olmasına rağmen onu, gördüklerini yazmaya zorlayan temel neden ondaki gerçekçilik aşkıydı. Balina avcılığını biliyordu ve Martin, kahraman olarak kullanmayı tasarladığı iki çocuğun başlarından geçen hayali serüvenleri, bu bilginin ona sağladığı gerçek malzemeyle kafasında işlemeye başladı. Cumartesi akşamı bunun hiç de zor bir iş olmadığına karar verdi. O gün tefrikasının üç bin kelimelik ilk bölümünü bitirmişti. Jim pek hoşlanmış, Bay Higginbotham ise bütün yemek boyunca ailede keşfettikleri bu 'edipçi'ye dudak bükerek onunla açıkça alay etmişti.

Martin ise pazar sabahı gazetesini açıp da define avcılarıyla ilgili makaleyi görünce, enistesinin ne kadar hayret edeceğini

gözünün önüne getirerek keyiflenmişti. O sabah erkenden sokak kapısının önüne çıktı, çok sayfalı gazeteyi gözden geçirdi. Gazeteyi baştan aşağı bir ikinci kez dikkatle inceledi, sonra katladı ve bulduğu yere bıraktı. Makalesinden hiç kimseye söz etmediğine sevindi. Aklına gelen ikinci düşünce de, yazıların gazete sütunlarına geçebilmesi için gerekli zaman konusunda yanılmış olduğuydu. Ayrıca, makalesi bir haber değeri de taşımıyordu ve herhalde editör ona önce bunu bildirecekti.

Kahvaltıdan sonra tefrikasını yazmaya devam etti. Her ne kadar sık sık durup, sözlükte sözcüklerin karşılıklarına bakıyor, ya da retorik kitabına başvuruyorsa da, sözcükler kaleminden yine de rahat dökülüyordu. Ara verdiği zamanlarda herhangi bir bölümü tekrar tekrar okuyup, bir yandan da içinde hissettiği büyük şeyleri yazmadığı şu sıralarda, herhalde yazmayı ve düşüncelerine bir biçim verip onları ifade etmeyi öğrendiğini düşünerek kendi kendini avuttu. Hava kararıncaya kadar başını kaldırmadan çalıştı. Karanlık olunca da okuma salonuna giderek kapanıncaya kadar dergileri karıştırdı. Bir hafta boyunca izleyeceği program buydu. Her gün üç bin sözcük yazdı, her akşam da dergilerde, editörlerin yayınlamaya değer gördüğü hikâyeler, makaleler ve şiirlerle ilgili notlar alarak, izlemesi gereken yol üzerinde kafa yordu. Bir şeyi kesin olarak anladı: Şu bir sürü yazarın yapabildiğini o da yapabilirdi, hele biraz zamanı olsa, onların yapamadıklarını da yapardı. 'Book News'da, dergilere yazanlara ödenen ücretlerle ilgili bir yazının bir paragrafında, Rudyard Kipling'in sözcük başına bir dolar almadığını, ama birinci sınıf dergilerin kelime başına ödedikleri ücretin iki sent olduğunu okuyunca neşelendi. 'The Youth's Companion' elbette birinci sınıf bir dergiydi ve o gün yazdığı üç bin sözcük ona altmış dolar getirecekti, yani denizde iki ayda kazanacağı parayı!

Cuma gecesi yirmi bir bin kelimelik tefrikasını bitirdi. Kelimesini iki sentten hesaplayınca, bu ona dört yüz yirmi dolar getirecekti. Hiç de fena bir çalışma haftası değildi doğrusu. Şimdiye kadar eline bir seferde bu kadar çok para geçmemişti. Bunu nasıl

harcayacağını bile bilmiyordu. Bir altın damarına rastlamıştı. Bu paranın geldiği yerden durmadan para kazanabilirdi. Kendine birkaç kat elbise daha almayı, birçok dergiye abone olmayı ve bakmak için şimdilik ta kütüphaneye kadar gitmek zorunda kaldığı birçok başvuru kitabı satın almayı tasarladı. Ama yine de, bu dört yüz yirmi doların büyük bir bölümü harcanmamış olarak kalıyordu. Kalan parayla Gertrude için bir hizmetçi tutup, Marian'a da bir bisiklet alma fikri aklına gelene kadar parasının arttığı düşüncesi onu üzdü durdu.

El yazıları yığınını postaya verip, 'The Youth's Companion'a yolladı; inci avcılığı hakkında da bir makale yazmayı tasarladıktan sonra Ruth'u görmeye gitti. Martin önceden telefon ettiği için Ruth onu karşılamaya kapıya çıkmıştı. Martin'in o eski, her zamanki sağlığı bir alev gibi dışarı taşarak Ruth'a çarptı. Bu alev sanki onun bedenine girdi ve sıvı bir sıcaklık gibi damarlarında dolaşarak, Tanrı vergisi gücüyle Ruth'u titretti. Martin, Ruth'un elini tutup onun mavi gözlerine bakarken yüzü kızardı. Yedi ay güneş altında kalarak bronzlaşan yüzünün taze yanık rengi, gerçi, kolalı yakasının boynuna sürtünerek meydana getirdiği kızarıklığı saklayamadıysa da, yüzünün kızarışını gizledi. Ruth bu kırmızı izi görüp tatlı tatlı gülümsedi, ama Martin'in elbisesine dikkat edince bu gülümseme hemencecik kayboldu. Elbise Martin'e tıpatıp uymuştu –bu onun ilk ısmarlama elbisesiydi– ve Martin bu elbise içinde daha ince, daha biçimli görünüyordu. Buna ek olarak, kumaş kasketinin yerini de bir fötr şapka almıştı. Ruth ona şapkayı giymesini emretti, sonra da görünüşünden ötürü ona övgüde bulundu. Ruth ömründe kendini bu kadar mutlu hissettiği bir zamanı hatırlamıyordu. Martin'deki bu değişiklik onun eseriydi, bu yüzden de Ruth, içinde ona daha da çok yardım etmek için bir tutkunun alevlendiğini duydu.

Ama Martin'deki en köklü ve Ruth'u en çok hoşnut eden değişiklik, konuşmasındaki değişiklik oldu. Martin artık sadece düzgün konuşmuyor, aynı zamanda eskisinden daha rahat konuşuyordu, üstelik dağarcığına yeni yeni sözcükler de eklemişti. Bununla

birlikte çok heyecanlandığı zamanlar yine o eski yayvan konuşmasına dönüyor, kelimelerin sonundaki sessizleri yutmaya başlıyordu. Sonra, yeni öğrendiği sözcükleri denemekte beceriksizce bir acemilik gösteriyordu. Öbür yandan, ifade tarzındaki rahatlığın yanısıra, Martin'in düşüncelerinde, Ruth'a büyük zevk veren bir hafiflik, şakacılık da yer alıyordu. Bu onu kendi sınıfı içinde çok sevilen bir insan haline getiren, ama Ruth'un yanında, sözcüklerinin azlığı yüzünden şimdiye dek gösteremediği o eski, şakacı, latifesever ruhuydu Martin'in. Martin bu yeni çevreye daha yeni yeni alışmaya ve kendisinin hiç de orada bir fazlalık olmadığını hissetmeye başlıyordu. Ama yine de büyük bir titizlikle, deneme evresi içinde kalmaya, neşe ve fantazinin hep Ruth'dan gelmesine, onunla atbaşı gitmeye ama onu geçmemeye dikkat ediyordu.

Ruth'a sekiz aydan beri neler yaptığını anlattı, hayatını bir yazar olarak kazanma ve çalışmalarını sürdürme planından söz etti.

Ruth büyük bir içtenlikle, "Vallahi," dedi, "yazmak da herhalde herhangi başka bir şey gibi bir iş, bir zanaat olmalı. Tabii onun hakkında benim fazla bir bilgim yok. Sadece genel bir yargıya dayanarak konuşuyorum. Zanaatı öğrenmek için üç yıl harcamadan –ya da beş yıl mı?– demirci olamazsın, değil mi? Yazarlık demircilikten çok daha iyi para getirdiği için de, tabii yazar olmak isteyen, yazar olmaya çalışan çok daha fazla sayıda insan olmalı."

Hızla çalışan düş gücü, kendi hayatından binlerce sahneyle birlikte –kaba, adi, hayvanca sahnelerle– buradaki sahneyi ve atmosferi bir anda muazzam bir perdenin üzerine yansıtırken, Martin, "Peki, şu halde ben, kendimi özel olarak yazarlığa hazırlayamaz mıyım?" dedi ve kullandığı dilden ötürü de gizliden gizliye gurur duydu.

Hayalevindeki karmakarışık görüntü, Martin'in konuşmasına hiç ara verdirmeksizin ve güzel güzel sıralanan düşüncelerini sekteye uğratmaksızın, bir ışık hızıyla canlandırmıştı. Hayal gücünün perdesi üstünde kitaplarla, resimlerle dolu, hiç kaybolmayan bir pırıltının parlak ışığıyla aydınlanmış bir odada kendisiyle bu güzel kızı, karşı karşıya, kültür dolu bir hava içinde, iyi

bir gramerle tatlı tatlı konuşurken gördü; kendisinin bir seyirci gibi, istediği zaman dilediğine bakabileceği birer resim halindeki bambaşka birtakım sahneler perdenin üzerinde sıralanıyor, sonra perdenin ta uçlarına doğru uzaklaşarak gitgide gözden kayboluyordu. Martin bu öbür sahneleri, çakıp sönen kırmızı bir ışığın okları önünde eriyen ve bir duman gibi sürüklenen koyu sis burgaçları arasından gördü. Havası müstehcen, ağzı bozuk bir dille dolu bir barda kendisini sert viski içen kovboylarla birlikte içerken, ya da tüten bir gaz lambasının altında, ortaya sürülen paraların şıkırtıları ve dağıtılan kartların hışırtısı arasında onlarla aynı masada otururken gördü. Kendini yarı beline kadar soyunmuş, 'Susquehenna'nın başkasarasında Liverpool Red'le yumruk yumruğa o büyük kavgasını ederken gördü; isyana kalkışılan o kurşuni sabah vakti, 'John Rogers'ın kana bulanmış güvertesini, baş ambarın üzerinde, yaptıklarını ölüm sancılarıyla kıvranarak ödeyen ikinci kaptanı, elinde tuttuğu toplu tabancası ateş ve duman kusan koca kaptanı, yüzleri tutkuyla gerilmiş tayfaları ve çevresinde iğrenç küfürler savurarak yuvarlanan hainleri gördü; sonra, o hiç kaybolmayan pırıltı içinde, Ruth'un kitaplar ve tablolar arasında oturup onunla konuştuğu sükûn dolu, temiz, soylu sahneye döndü: Ruth'un daha sonra kendisine çalacağı kuyruklu piyanoyu da gördü; ve kendi ağzından çıkan düzgün, seçme sözcüklerin yankısını duydu: "Peki, şu halde ben, kendimi özel olarak yazarlığa hazırlayamaz mıyım?"

Ruth, "Ama bir insan demircilik yapmak için ne kadar özel hazırlanırsa hazırlansın, ben önce çıraklık yapmadan demirci olanını hiç duymadım," diye gülüyordu.

Martin, "Siz ne öğütlersiniz?" diye sordu. "Hem unutmayın ki ben kendimde yazar olabilecek yeteneği görüyorum. Bunu açıklayamam, sadece bende bu yeteneğin var olduğunu biliyorum."

Ruth, "İyi bir eğitim görmeniz gerek," diye yanıt verdi. "İster sonunda yazar olun, ister olmayın. Hangi mesleği seçerseniz seçin, bu eğitim kaçınılmazdır ve bunun derme çatma, gelişigüzel olmaması gerekir. Liseye gitmelisiniz."

Martin, "Evet," diye başladı, ama Ruth sonradan aklına gelen bir düşünceyle onun sözünü kesti:

"Yazmaya da devam edebilirsiniz elbette."

Martin çetin bir insanın ses tonuyla, "Mecburum buna," dedi.

Ruth onun fikirleri üzerinde, büyük bir inatla direnişinden pek hoşlanmadığı için, yüzünde tatlı bir şaşkınlık ifadesiyle bakarak, "Neden?" diye sordu.

"Çünkü, eğer yazmazsam liseye gidemem. Biliyorsunuz, yaşamam, kendime elbise, kitap filan almam gerek."

Ruth gülerek, "Bunu unutmuştum," dedi. "Niye bir mirasyedi olarak doğmadın sen?"

Martin, "Ben sağlığı, düş gücünü tercih ederdim," diye yanıt verdi. "Ben nasıl olsa para işini kıvırırım; asıl önemli olan," az daha "senin" diyecekti, ama tümcesini değiştirerek, "insanın diğerlerine sahip olması," dedi.

Ruth tatlı bir sertlikle, "Sakın 'kıvırmak' deyimini kullanma," diye bağırdı. "Argodur bu, korkunç bir söz."

Martin kızarıp kekeleyerek, "Doğru," dedi. "Yanlışlarımı hep böyle düzeltmenizi isterim."

Ruth da kekeledi, "Ben, ben de sevinerek düzeltirim," dedi. "Sizde büyük bir cevher var; ben de sizi mükemmel görmek istiyorum."

Martin o anda Ruth tarafından biçim verilmek için tutuşan bir kildi sanki; Ruth da onu idealindeki erkek biçimine sokmak için aynı tutkuyla yanıyordu. Martin'e, gelecek pazartesiye lise giriş sınavlarına katılma fırsatından söz edince, Martin hemen atılıp sınavlara gireceğini söyledi.

Sonra Ruth, Martin'e piyano çalıp şarkı söyledi. Bu arada da Martin onu aç bir özlemle seyredip, bir yandan da, burada kendisi gibi onu özleyerek dinleyen, ona âşık yüz tane erkeğin bulunmayışına şaşarak, Ruth'un güzelliğini içine sindirdi.

10. BÖLÜM

MARTIN o akşam yemeğe kaldı ve Ruth'un babası üzerinde iyi bir etki bıraktı. Ruth da buna çok sevindi. Martin'in iyi bildiği bir konudan, denizcilikten söz ettiler. Bay Morse, daha sonra Martin'in açık düşünceli bir genç olduğuna işaret etti. Martin argo kullanmamak ve doğru sözcükleri aramak kaygısıyla yavaş konuşmak zorunda kalmış, bu da onun, kafasındaki en iyi düşünceleri bulmasını sağlamıştı. Bu kez, onlarda hemen hemen bir yıl kadar önce ilk yemek yediği akşamkinden daha rahattı; Bayan Morse bile onun terbiyesini, alçakgönüllülüğünü beğenmişti ve Martin'de gördüğü belirli gelişmeden ötürü memnun olmuştu.

Kocasına, "Şimdiye kadar Ruth'un bu denli ilgisini çeken ilk erkek o oldu," dedi. "Erkek olarak öyle çekingendi ki, bayağı üzülüyordum."

Bay Morse karısına merakla baktı:

"Yani bu genç gemiciyi, Ruth'u uyandırmakta mı kullanacaksın?" diye sordu.

Karısı, "Eğer ben bir çaresini bulabilirsem, Ruth ömrünün sonuna kadar evde kalmış bir kız olmaktan kurtulur demek istiyorum," diye yanıt verdi. "Eğer şu genç Eden onda genel olarak erkeklere karşı bir duygu uyandırabilirse iyi olur."

Bay Morse karısının fikrini beğenerek, "Çok iyi olur," dedi. "Ama şunu da hesaba katmamız gerek, ya bu ilgiyi daha çok kendi üzerinde uyandırırsa?"

Böylece Martin, Arthur ile Norman'ın elebaşılık edeceği züppece bir eğlenceye katılıp katılmamayı düşünürken, öte yandan ona başka bir rol biçilmişti. Hep birlikte pazar sabahı bisikletle tepelere bir gezinti yapacaklardı; Martin, Ruth'un da bisiklete binebildiğini

ve onun da bu gezintiye katılacağını öğrenene kadar, bu gezintiyle fazla ilgilenmemişti. O, bisiklete binmesini bilmiyordu, zaten bisikleti de yoktu, ama Ruth bisiklete bindiğine göre, ben de öğrenebilirim diye düşündü; iyi geceler dileyip oradan ayrıldıktan sonra da, evinin yolu üzerindeki bir bisikletçiye uğrayıp kırk dolar vererek bir bisiklet satın aldı. Bisiklete verdiği para onun bir ayda binbir güçlüğe katlanarak kazandığından daha çoktu ve böylece, yedek akçesi dehşetli azalmış oluyordu; ama Martin, 'Examiner'den alacağı yüz dolara, 'The Youth's Companion'un kendisine ödeyeceği asgari ücret olan dört yüz yirmi doları ekleyince, bu paralardan artacak olan bölümü ne yapacağım tasasını böylelikle bir parça azaltmış olduğunu düşündü. Evinin yolunu tutup bisiklete binmeyi öğrenmeye uğraşırken de, elbisesinin berbat oluşuna aldırmadı. O gece Bay Higginbotham'lardan telefon edip terziyi buldu, bir elbise daha ısmarladı. Sonra bisikleti, bir yangın merdiveni gibi binanın arka duvarına bağlı olan dar merdivenden çıkardı; duvara gömülü yatağını çektiği zaman da küçük odasında hem kendine, hem de bisikletine yetecek kadar yer bulunduğunu gördü.

Pazar günü lise giriş sınavlarına hazırlanmayı planlamıştı, ama inci avcılığı makalesi onu ayarttı ve Martin, içini yakan, akkor halindeki güzelliği ve aşkı yeniden yaratma ateşiyle bütün gününü bu makaleye harcadı. O sabahki 'Examiner'de, define avcıları makalesinin yayınlanmamış olduğunu görmesi cesaretini kırmadı. Martin böyle şeylere kulak asmayacak kadar yükseklerde uçuyordu; Bay Higginbotham'ın büyük iyilikseverlikle sofrasında bulundurduğu her zamanki ağır akşam yemeğine iki kez çağrıldığı halde, gözü bir şey görmeyen Martin, yemek yemeden işine devam etti. Bu gibi yemekler, Bay Higginbotham için, servetinin ve parasal başarılarının reklamı demekti, ayrıca Bay Higginbotham, Amerikan kurumlarıyla, sözü geçen kurumların insana yükselmek için verdiği olanaklar üzerine yavan söylevciklerle bu sofrayı onurlandırırdı; yükselmek ise, kendisine göre ve hiç fırsatını kaçırmadan işaret ettiği gibi, bakkal kâtipliğinden, Higginbotham Mağazası sahipliğine çıkmaktı.

Martin Eden pazartesi sabahı, bitmemiş inci avcılığı makalesine içini çekerek baktı ve bir arabaya atlayıp liseye gitmek için Oakland'a indi. Günler sonra, sınavların sonucunu almak üzere okula başvurduğunda, gramer dışında hiçbirini kazanamamış olduğunu öğrendi.

Profesör Hilton, kalın gözlük camlarının ardından onu süzerek, "Grameriniz olağanüstü," dedi, "ama diğer konularda bir şey bilmiyorsunuz, hiçbir şey. Amerikan tarihine ait bilginiz de berbat –başka bir sözcük kullanılamaz–, berbat. Eğer benim öğüdümü dinlerseniz siz..."

Profesör Hilton bir an durdu ve Martin'i, kendi deney tüplerinden herhangi biri kadar antipatik ve soğuk bir bakışla süzdü. Bay Hilton, lisenin fizik profesörüydü, büyük bir aileden geliyordu, az bir maaşı vardı ve papağan gibi ezberlenerek öğrenilmiş, büyük bir bilgi hazinesine sahipti.

Martin, 'keşke kütüphanedeki masada oturan adam şu anda profesörün yerinde otursaydı,' diye içinden geçirerek, "Evet, efendim," dedi alçakgönüllülükle.

"Benim öğüdümü dinlerseniz siz, önce en aşağı iki yıl ortaokula gidin. İyi günler."

Martin, profesörün öğüdünü Ruth'a söylediği zaman, onun yüzündeki sarsıntıyı görerek şaşırdı, ama kendisi başarısızlığından ötürü hiç de üzülmemişti. Ruth'un uğradığı düş kırıklığı o kadar açıkça belli oluyordu ki, Martin başaramadığı için üzüldü, ama sırf Ruth için üzüldü.

Ruth, "Görüyor musun," dedi, "ben haklıymışım. Liseye giden öğrencilerden çok daha fazla bilgili olduğun halde, yine de sınavı veremiyorsun. Bunun nedeni de öğreniminin parça buçuk, derme çatma oluşu. Senin bir çalışma disiplinine gereksinmen var; bunu da sana ancak usta öğretmenler verebilir. Sağlam bir temelin olması gerek. Profesör Hilton haklı. Ben senin yerinde olsaydım, akşam okuluna giderdim. Bir buçuk yılda, geri kalan altı aylık çalışma döneminde öğreneceklerini de elde edebilirsin sanırım; bir buçuk yıl sana yeter. Hem böylece gündüzlerin, yazabilmen

ya da eğer yaşamını kaleminle kazanamazsan, herhangi başka bir işte çalışman için sana kalmış olur."

Martin'in aklına ilk gelen düşünce, 'Peki ama, ben geceleri okula gider, gündüzleri de çalışacak olursam, seni ne zaman görürüm?' oldu, ama bunu söylemedi; onun yerine, "Akşam okuluna gitmek bana pek çocukça bir iş gibi geliyor," dedi. "Eğer değeceğini bilsem, aldırmam, ama değeceğini hiç sanmıyorum. Onların bana öğretebileceklerinden daha çabuk öğrenebilirim ben kendi kendime. Zaman kaybetmek olur." Bir an Ruth'u ve onu kazanmak için duyduğu hırsı düşündü. "Benimse kaybedecek vaktim yok. Aslında, buna ayıracak zamanım yok."

Ruth, "Öğrenmen gereken o kadar çok şey var ki," dedi ve Martin'e yumuşak bir bakışla baktı. Martin, Ruth'a karşı gelmekle kabalık ettiğini düşündü.

"Fizik, kimya; bunları laboratuvar çalışmaları olmadan öğrenemezsin; sonra sana öğreten biri olmayınca, cebirle geometriyi öğrenmenin de hemen hemen olanaksız olduğunu göreceksin. Bu işi bilen öğretmenlere, bilgiyi anlatma sanatında uzmanlaşmış kimselere gereksinmen var."

Martin bir dakika kadar susup derdini daha az kibirli bir yoldan anlatmanın çaresini araştırdı.

"Ne olur, sakın övünüyorum sanmayın," diye başladı. "Övünmeye filan hiç niyetim yok. Ama bana öyle geliyor ki, ben, nasıl diyeyim, doğal bir öğrenciyim. Kendi kendime çalışabilirim. Bana çok rahat geliyor bu. Hani ördek suda nasıl rahatsa, öyle. Gramerde neler yapabildiğimi siz de gördünüz. Sonra bir sürü başka şeyler de öğrendim... Ne çok şey öğrendiğimi aklınız almaz. Hem de daha yeni başlıyorum. Hele bir..." Bir an duraksadı ve doğru söyleyebileceğine inandıktan sonra, "hızımı alayım da o zaman görün," dedi. "Bu gibi şeylerdeki yeteneğimi ilk kez, gerçekten anlamaya başlıyorum. Çakmaya başladım artık durumu..."

Ruth, "Ne olur, 'çakmaya' deme," diye onun sözünü kesti.

Martin hemen değiştirerek, "Durum hakkında bir fikir sahibi olmaya başladım," dedi.

Ruth, "Ama, düzgün konuşmayla bunun bir ilgisi yok," diye karşı çıktı.

Martin güç toplamak için biraz bocaladı.

"Ben demek istiyorum ki, bu işleri nasıl kıvıracağımı öğrendim," dedi.

Ruth ona acıyarak kendini tuttu, o da devam etti.

"Bilgi bana bir harita odası gibi geliyor. Ne zaman kütüphaneye gitsem, bende bu etkiyi bırakır. Öğretmenlerin oynadığı rol, öğrencilere harita odasının içindeki şeyleri sistemli bir biçimde öğretmek. Öğretmenler, harita odasında dolaşmamıza yardım eden kılavuzlardır, o kadar. Bu onların kafasında olan bir şey değil. Onlar yapmıyor bunu, onlar yaratmıyor. Bunların hepsi harita odasında var, onlar da bu odada nasıl dolaşılacağını, nereye el atılacağını biliyorlar. Görevleri de, bu odada kaybolabilecek olan yabancılara yol göstermek. Ama ben kolay kolay kaybolmam. Ben, yerimi belirlemesini bilirim. Çokluk da nerdeyim bilirim. Ne var, bir yanlış mı yaptım gene?"

Ruth, "Nerdeyim, bilirim deme," dedi.

Martin minnettarlıkla, "Doğru," dedi. "Nerede olduğumu bilirim. Peki neredeyim ben, yani nerede kaldım? Ha, harita odasında. Evet, bazı heriflerin..."

Ruth, "Kimselerin," diye düzeltti.

"Bazı kimselerin kılavuza gereksinimi vardır; çoğu kimsenin vardır; ama bana öyle geliyor ki, ben onlar olmadan da yapabilirim. Harita odasında epey zaman harcadım ve artık yolumu bulmayı öğrendim gibi bir şey. Hangi haritalara başvuracağımı, hangi kıyıları keşfetmek istediğimi biliyorum. Kendi çizdiğim yol üzerinde giderek de, pek çok şeyi kendi kendime daha çabuk öğreneceğim. Biliyorsun, bir filonun hızı, en ağır giden geminin hızı demektir; öğretmenlerin hızı da aynen böyle bir etkiye bağlıdır. Sınıflarını dolduran allamelerden daha hızlı gidemezler, ben ise, onların bütün bir sınıfı yürütecekleri hızdan daha çabuk ilerleyebilirim."

Ruth bir yerden aklında kalan bir sözü ona tekrarlayarak, "Yalnız giden, hızlı gider," dedi.

Martin'in içinden, 'ama ben yine de yanımda sen olursan daha hızlı giderdim,' diye bağırmak geldi; bu sırada o, kolunu Ruth'un beline dolamış, onun mat, altın saçları Martin'in yüzüne doğru uçuşarak, içinde, ikisinin birlikte bir ruh gibi sürüklendiği, yıldızlarla dolu boşlukların, güneşin yıkadığı uçsuz bucaksız kıyıların yer aldığı bir dünyanın düşünü görüyordu. Martin aynı anda da sözlerin acınacak yetersizliğini anladı. Yarabbi! O sırada kendi gördüklerini Ruth'un da görmesini sağlayacak biçimde düzenleyebilseydi sözcükleri! Ve yine o anda, belleğindeki aynanın üzerinde çağrılmadan beliren parıltılı imgeleri betimleme arzusunun, içinde bir özleyiş sızısı gibi kımıldandığını hissetti. Tamam işte! Ruth'un gizini yakalamıştı. Bütün büyük yazarlarla şairlerin yaptıklarındaydı bu giz. Ve işte bunun için onlar birer devdi. Onlar, düşündüklerini nasıl ifade edeceklerini biliyorlardı. Güneşte yatan köpekler, çok kere ağlar gibi sesler çıkarır ve havlar, ama kendilerini böyle ağlatan, havlatan şeyin ne olduğunu söyleyemezlerdi; Martin çok zaman bunun ne olabileceğini merak etmişti. İşte kendisinin de onlardan hiç farkı yoktu. Soylu, güzel düşler gördüğü halde, Ruth'a havlamaktan, sızlanmaktan başka bir şey yapamamıştı. Ayağa kalkacak, gözlerini dört açıp düş dünyasının zenginliklerini, açılan gözleri ve çözülen dili sayesinde Ruth'la paylaşacağı ana kadar çabalayacak, didinecek, öğrenecekti. Öbür erkekler, ifade edebilmenin püf noktasını, sözcükleri kendilerine boyun eğen bir uşak haline getirmenin, sözcüklerden, bunların ayrı ayrı ifade ettiği anlamların toplamından daha fazlasını ifade eden sentezler yapmanın yolunu keşfetmişlerdi. Bu gizin çözümü Martin'in kafasında, bir şimşeğin çakışı kadar süren bir an içinde aydınlanmış ve onu son derece uyarmıştı; Martin Eden, kendini yeniden, güneşin yıkadığı yerlerin, yıldızlarla dolu boşlukların düşüne kaptırdı; derken, bir sessizlik olduğunu, Ruth'un gözlerinde gülümseyen, hoşlanmış bir ifadeyle ve dikkatle kendisine bakmakta olduğunu fark etti.

"Kendimi görkemli bir düşe kaptırmıştım," dedi ve kendi sözcüklerinin ses halinde kulağına çarpmasıyla da yüreği hop etti...

Bu sözcükler de nereden çıkmıştı? Konuşmasına düş gücünün sebep olduğu duraksamayı uygun bir biçimde ifade etmişti bunlar. Bir mucizeydi bu. O, şimdiye kadar hiç bu derece yüksek bir düşünceyi, bu derece yüksek bir ifade içinde toplayamamıştı. Ama zaten yüksek düşünceleri sözcüklerle ifade etmeye hiç çalışmamıştı ki. Tamam işte. Bu, meseleyi açıklıyordu. Hiç denememişti. Ama Swinburne denemişti. Tennyson, Kipling ve diğer bütün şairler denemişlerdi bunu. Birdenbire aklına "İnci Avcılığı" adlı makalesi geldi. O, büyük şeyleri, içinde bir ateş gibi yanan güzelliğin özünü ifadeye kalkışmamıştı hiç. Bitirdiği zaman bu makale bambaşka bir şey olacaktı. Haklı olarak, bu makalenin özü olan güzelliğin enginliği onu dehşetli bir hayranlığa yöneltti ve Martin'in kafasında yeniden parlak, atılgan bir fikir belirdi; bu güzelliği soylu şiirler içinde, büyük şairlerin yaptığı gibi neden o da dile getiremesindi, diye kendi kendini zorladı. Üstelik, Ruth'a olan aşkının verdiği büyülü zevk ve o aşkın ruhunda yarattığı harikalar varken, niçin o da şairlerin yaptığı gibi dile getirmesindi bunu? Onlar aşkı dile getirmişti. O da öyle yapacaktı, "Tanrı adına!"

Ve kulaklarında, bu ünlemin dehşete düşüren yankısını işitti. Ünlem, ağzından yüksek sesle çıkmıştı dalgınlıkla. Utançtan doğan kızarma, gömlek yakasının boynunu çevrelediği yerden, saçlarının ta dibine yayılıncaya kadar, kan, dalga dalga yüzüne saldırıp, bu yüzün bronz rengini kırmızıya çevirdi.

"Af-af-affedersiniz," diye kekeledi. "Düşünüyordum da..."

Ruth cesaretle, "Sanki dua ediyormuşsunuz gibi geldi bana," dedi, ama içinde bir şeyin ezildiğini, acı acı feryat ettiğini hissetti. Şimdiye kadar bir erkeğin dudaklarından çıktığını duyduğu ilk yemindi bu ve bu onu sarsmıştı; sadece yetiştirilme tarzı yüzünden ya da bir ilke sorunu olarak değil, ama sakınılan, el değmemiş kızlık bahçesini bir fırtına gibi altüst eden, yaşamın bu kaba darbesiyle ruhen de sarsılmıştı.

Ama bağışladı, hem de o kadar rahatça bağışladı ki, buna kendi bile şaştı. Zaten, her nedense Martin'in herhangi bir şeyini bağışlamak o kadar zor gelmiyordu. Martin'in başka erkekler gibi

olabilmesi için eline hiç fırsat geçmemişti şimdiye kadar, ama o yine de elinden geldiğince, bütün gücüyle çalışıyordu, başarıyordu da. Martin'e karşı böyle hoşgörülü olmasının başka bir nedeni olabileceği asla aklına gelmedi Ruth'un. O, Martin'e sevecen davranıyordu, ama bunun farkında değildi. Bunu bilmesine olanak da yoktu. Bir tek aşk serüveni olmaksızın, dinginlik ve denge içinde geçen yirmi dört yıl ona, kendi duygularını anlamasını sağlayacak keskin bir anlayış vermemişti ve o güne dek aşkın yanından bile geçmemiş olan Ruth, şimdi aşka yaklaşmakta olduğunun farkında değildi.

II. BÖLÜM

MARTIN tekrar "İnci Avcılığı" makalesini aldı eline. Şiir yazma denemelerine girişmesi yüzünden sık sık ara vermese, makaleyi daha da çabuk bitirmiş olacaktı. Şiirleri Ruth'dan aldığı ilhamla yazdığı aşk şiirleriydi, ama bu şiirler hiçbir zaman tamamlanamadı. Duygularını soylu şiirle dile getirmek öyle bir günde öğrenilebilecek şey değildi. Ölçü, uyak ve yapı zaten başlı başına ciddi sorunlardı, ama bunların da üstünde, bunların ötesinde, onun bütün büyük şairlerde varlığını fark ettiği, fakat bir türlü yakalayıp kendi şiirleri içine sokamadığı, ele avuca sığmayan, kesin olarak kavranamayan bir şey vardı. Martin'in hissedip peşine düştüğü, ama bir türlü yakalayamadığı şey, şiirin parmaklar arasından kayan, ele geçmez ruhuydu. Bu, ona, titreyerek yükselen bir sıcak hava akımı, dalgalanan bir buğu gibi geldi; bazen bu buğunun, bu sıcaklığın ince şeritlerinden birkaçını eline geçirerek, beyninde biteviye yankılanan ya da gözle görünmeyen güzelliğin buğulu bir dalgalanışı halinde hayalevinde sürüklenen cümlecikler örmeyi başararak çabalamalarının ödülünü görmesine rağmen, bu titrek, bu ele avuca sığmaz sıcaklık hep onun elinin eremeyeceği bir yerde kaldı. Durmadan değişen bir rüzgâr gibi aldatıcıydı bu. İfade edebilmek için duyduğu arzunun sancısı Martin'i kıvrandırdı, ama herkesinkine benzeyen, hiç de şiirsel olmayan birtakım sözler söylemekten başka bir şey yapamadı. Tamamlanmamış, parçalar halindeki şiirlerini yüksek sesle okudu. Sağlam ölçü bölümleriyle yürüyor, uyak da en aşağı ölçü bölümleri kadar kusursuz ve ölçü bölümlerinden daha sürekli bir ritmi yürütüyordu, ama Martin'in kendi içinde hissettiği o sıcaklık, o yüceliş eksikti. Bir türlü anlayamadı ve tekrar tekrar umutsuzluğa

kapılarak, tekrar tekrar yenik ve perişan, makalesine döndü. Düzyazı kuşkusuz daha kolay bir ortamdı.

"İnci Avcılığı"nın arkasından, denizcilik mesleği hakkında bir makale, deniz kaplumbağası avı hakkında bir başka makale, bir üçüncü makale de kuzeydoğu rüzgârları hakkında yazdı. Sonra, deneme kabilinden bir kısa hikâye yazdı ve daha bu konuda emeklerken, altı tane hikâye bitirip çeşitli dergilere yolladı. Sabahtan akşama kadar, hem de geç vakitlere kadar verimli bir şekilde yazdı; sadece kütüphaneye gidip kitap aldığı ya da Ruth'a uğradığı zamanlarda ara verdi. Son derece mutluydu. Şimdi yaşamdan daha büyük bir zevk alıyordu. Hiç eksilmeyen bir humma içindeydi. Tanrılara özgü olduğu varsayılan yaratma zevkini duyuyordu. Çevresindeki bütün yaşam –çürük sebze, sabunlu su kokuları, kız kardeşinin pasaklı hali ve Bay Higginbotham'ın alaycı suratı– bir düşten ibaretti. Gerçek dünya onun kafasındaydı, yazdığı hikâyeler de onun kafasındaki gerçeğin parçalarıydı.

Günler çok kısa geliyordu ona. Çalışmak istediği o kadar çok şey vardı ki. Uykusunu beş saate indirdi ve bu kadar uykuyla yetinebileceğini anladı. Dört buçuk saatle yetinmeyi denedi, ama üzülerek beş saate döndü. Bütün uyanık saatlerini zevkle çalışmalarından herhangi birine verebiliyordu. Çalışmalarına geçmek için yazılarını bıraktığı zaman üzülüyor, kütüphaneye gitmek için çalışmalarını bırakmak zorunda kalınca üzülüyor, bilgilerle dolu o harita odasından ya da okuma odasındaki, mallarını satmayı başaran yazarların gizleriyle dolu dergilerden ayrılınca hep üzülüyordu. Ruth'la birlikte olduğu zamanlar ise, onun yanından ayrılma vakti geldiğinde, yüreğini bağlayan kas lifleri koparılıyormuş gibi oluyor ve Martin, karanlık sokakları, eve bir an önce varıp, kitaplarına bir an evvel kavuşmak için yıldırım gibi geçiyordu. Ona en güç geleni de, cebir ya da fizik kitabını kapatıp, defteri kalemi bir kenara bırakarak, uyumak için yorgun gözlerini kapamaktı. Kısa bir zaman için bile olsa, yaşamaya ara vermekten nefret ediyordu. Bütün avuntusu ise, çalar saatin beş saat sonrası için ayarlanmış olmasıydı. Bütün kaybedeceği beş

saatti alt yanı; sonra çalan zil, onu bilinçsizlik durumundan hızla ayağa fırlatacak ve Martin, önünde yine on dokuz saatlik koca bir gün bulacaktı.

Bu arada haftalar geçiyor ve parası gittikçe azalıyordu; başka yerden de para geldiği yoktu. Erkek çocuklar için yazdığı serüven tefrikasını gönderdikten bir ay sonra, 'The Youth's Companion' bu yazı serisini ona geri yolladı. Geri çevirme yanıtı o kadar ustalıkla kaleme alınmıştı ki, Martin, editöre hiç kızamadı. Ama 'San Francisco Examiner'in editörüne de aynı derecede sıcak bir duygu besleyemedi. Martin iki hafta bekledikten sonra ona mektup yazmıştı. Bir hafta sonra bir tane daha yazdı. Ay sonunda editörü bizzat görmek için San Francisco'ya gitti. Ama süslü kapıları bekleyen genç, kırmızı saçlı, zebani kılıklı bir hademe yüzünden editörle görüşemedi. Beşinci haftanın sonunda yazısı, hiçbir yorum yapılmaksızın, postayla kendisine geri gönderildi. Ne geri çevirme mektubu vardı, ne bir açıklama; hiçbir şey yoktu. Öbür makaleleri de aynı biçimde, San Francisco'nun önde gelen gazetelerinde bekletildi. Bu yazılarını alınca onları doğudaki dergilere yolladı. Hepsi de, birer basılı geri çevirme mektubuyla birlikte daha da çabuk olmak üzere geri geldi.

Kısa hikâyeleri de aynı biçimde geri çevrildi. Martin bunları tekrar tekrar okudu ve öyle beğendi ki, geri çevrilme nedenlerini bir türlü çıkaramadı. Derken bir gün, gazetelerden birinde, yazıların her zaman daktiloda yazılmaları gerektiğini okuyunca durumu anladı. Gayet tabii, editörler o kadar dolu insanlardı ki, el yazısını okumak için onca zamanı ve zahmeti göze alamazlardı. Martin bir daktilo kiraladı ve kullanılışını öğrenmek için bir gününü harcadı. Her gün, yazdıklarını daktiloya çekti, eski yazdıklarını da, geri gönderilişlerinden daha kısa süre içinde daktiloyla yazdı. Daktiloyla yazdıkları da geri gelmeye başlayınca şaşırdı. Çene kemikleri atmaya başladı, çenesinin ucu daha saldırgan bir görünüş aldı.

Kendi eseri hakkında doğru yargıya varmamış olabileceği geldi aklına. Eserlerinin Gertrude üzerinde yaratacağı etkiyi deneme-

ye karar verdi. Hikâyelerini ona yüksek sesle okudu. Gertrude'un gözleri parıldadı ve Martin'e,

"Böyle şeyler yazman ne fevkalade," derken, ona gururla baktı.

Martin sabırsızlıkla, "Evet, evet," dedi. "Asıl önemli olan şey hikâye! O nasıl, beğendin mi?"

Kız kardeşi, "Fevkalade," diye cevap verdi. "Fevkalade, hem de heyecan verici. Müthiş duygulandım."

Martin anladı ki, Gertrude'un zihni bulanıktır. Kadının saf suratında şaşkınlık apaçık okunuyordu. Onun için Martin biraz bekledi.

Uzunca bir sessizlikten sonra Gertrude, "Peki ama, Mart," dedi, "hikâye nasıl bitiyor? Hani şu, o kadar yüksekten atan genç, kızı elde ediyor mu?"

Martin sanat yoluyla açıkladığını sandığı bitişi ona anlattıktan sonra Gertrude,

"Ben de bunu öğrenmek istiyordum," dedi. "Bunu hikâyede neden böylece yazmadın?"

Martin kız kardeşine birçok hikâyesini okuduktan sonra bir şey öğrenmiş oldu: Gertrude mutlu sonuçlanan hikâyelerden hoşlanıyordu.

Gertrude yorgun bir ıhlayışla çamaşır teknesinden doğruldu, alnındaki teri beyaz süngere dönmüş kırmızı eliyle silerken, "Hikâye çok güzeldi," diye görüşünü belirtti. "Ama bana keder verdi. İçimden ağlamak geliyor. Dünyada zaten keder verici bir sürü şey var. Mutlu şeyleri düşünmek beni de mutlu ediyor. Eğer adam kızla evlenseydi, sonra... gücenmiyorsun ya Mart?" diye kaygıya Martin'e sordu. "Ben böyle olsun isterdim, yorgunum da ondan herhalde. Ama yine de hikâye fevkaladeydi, fevkaladeydi doğrusu. Nereye satacaksın onu?"

Martin, "İşin o yanı bambaşka," diye güldü.

"Peki, satarsan kaç para alacağını düşünüyorsun?"

"Oh, yüz dolar. En aşağısı bu, fiyatlar böyle."

"Amanın! İnşallah satarsın!"

Martin, "Kolay kazanılan bir para, ha?" dedi ve gururla ekledi: "Onu iki günde yazdım. Günü elli dolara gelir."

Martin Eden hikâyelerini Ruth'a okutmak için büyük bir istek duyuyordu, ama buna cesaret edemedi. Hikâyelerin bir bölümü yayınlanıncaya kadar beklemeye karar verdi. Ruth o zaman, Martin'in hangi amaçla çalışmış olduğunu anlayacaktı. Bu arada Martin didinmesini sürdürdü. İçindeki serüven ruhu onu hiçbir zaman, zihin ülkesinde yapmakta olduğu bu hayret verici keşifler kadar kuvvetle çekmemişti. Fizik ve kimya ile ilgili ders kitapları satın aldı, cebir problemleri çözdü, ispatları çalıştı. Laboratuvar deneylerinde yapılan ispatlara iman etti ve engin düş gücü sayesinde, kimyasal tepkimeleri laboratuvarda gören sıradan bir öğrenciden çok daha büyük bir anlayışla öğrendi. Martin, eşyanın özü hakkında elde etmeye başladığı kanıtlara gömülerek, yüklü sayfaları yutmaya devam etti. Şimdiye kadar dünyayı dünya olarak kabul etmişti, ama şimdi bu dünyanın kuruluşunu, madde ve kuvvetin hareket ve karşılıklı etkilerini anlamaya başlıyordu. Eskiden karşısına çıkan sorunların çözümleri şimdi kendiliğinden, sürekli olarak kafasında beliriyordu. Kaldıraçlar ve makaralar Martin'i büyülemişti; aklı, denizde dolaştığı eski günlere, levyelere, makaralara, palangalara gitti. Yolları olmayan okyanusta, gemilerin rotalarını yanılmadan izlemelerini sağlayan navigasyon kuramının artık Martin için karanlık bir noktası kalmamıştı. Mevsim rüzgârlarının neden var olduğunu öğrenince de, acaba 'kuzeydoğu rüzgârları hakkındaki makaleyi pek mi erken yazdım?' diye kuşkuya düştü. Bu makaleyi şimdi herhalde daha iyi yazabilirdi. Bir akşamüstü, Arthur'la birlikte California Üniversitesine gitti, huşu içinde, soluğunu tutarak laboratuvarlara girdi, deneyleri gördü ve öğrencilerine ders veren bir fizik profesörünü dinledi.

Ama yazılarını da savsaklamadı. Kısa hikâyeler kaleminden bir sel gibi akmakta devam etti ve Martin daha kolay, dergilerde gördüğü cinsten, koşuk biçimlerine el attı. Gelgelelim, bu arada uyaksız şiirle bir trajedi yazmaya kalkışmak aptallığını gösterip

iki haftasını ziyan etti ve trajedi, yolladığı yarım düzine kadar dergi tarafından her seferinde çabucak geri çevrilince de donup kaldı. Sonra Henley'i keşfetti ve "Hospital Sketches"i örnek alarak bir seri deniz şiiri yazdı. Bunlar ışık, renk, aşk ve serüvenle dolu basit şiirlerdi. Martin onlara, "Deniz Şarkıları" adını verdi ve şimdiye kadar yazdığı eserlerin en mükemmeli oldukları yargısına vardı. Şiirler otuz taneydi ve Martin onları, hikâyeleri üzerindeki alışılmış günlük çalışmaları tamamladıktan sonra, her gün bir şiir çıkararak bir ayda yazmıştı; onun günlük çalışması ise, orta derecedeki başarılı bir yazarın bir haftalık çalışmasına denkti. Zahmet ona vız geliyordu. Hem bu zahmet de sayılmazdı. Martin kendini ifade ediyor, konuşmasını bilmeyen dudaklarının ardında yıllarca hapsedilmiş olan bütün güzellikler ve harikalar şimdi yabansı ve erkekçe bir sel halinde dökülüyordu.

"Deniz Şarkıları"nı kimseye göstermedi, hatta editörlere bile. Editörlere güvenmiyordu. Ama onu "Şarkı"larını göndermekten alıkoyan şey editörlere olan güvensizliği değildi. Bu şiirler, onun için öylesine bir güzellik taşıyordu ki, yazdıklarını Ruth'a okumak cesaretini bulacağı çok uzak bir güne, büyük bir güne saklayıp, onları Ruth'la paylaşmak istiyordu. O gün gelinceye kadar Martin onları kendine sakladı, ezberleyinceye kadar, tekrar tekrar yüksek sesle okudu.

Uyanık olduğu zamanın her anını yaşayan Martin Eden, uykusunda da yaşıyordu; çalışmalarını sürdürmediği bu beş saat içinde imgeler yaratan beyni ataklarla, o günün olaylarını, o günün düşüncelerini işleyerek bunlardan acayip, olmadık harikalar çıkarıyordu. Aslında hiç dinlendiği yoktu ve onunkinden daha zayıf bir bünye, onunkinden daha az dengeli bir beyin, genel bir sinir bozukluğu sonucunda mutlaka yere serilirdi. Akşam üstleri de artık Ruth'a eskisi kadar sık uğramaz olmuştu, zira Ruth'un üniversite bitirme sınavlarını vereceği haziran ayı yaklaşıyordu. Sanat tarihi mezunu! Martin, Ruth'un bu unvanını düşününce, Ruth sanki ondan hızla, ardından yetişemeyeceği kadar hızla uzaklaşmış gibi geldi.

Ruth, Martin'e haftada bir akşamını ayırmıştı, geç vakit gelen Martin de genellikle akşam yemeğine kalır, sonra da müzik dinlerdi. Bunlar Martin'in yaşamındaki en önemli günlerdi. Bu evin, kendi yaşadığı evden bu derece büyük bir çelişki yaratan havası ve sırf burada Ruth'a yakın oluşu yüzünden Martin her seferinde, oradan, yükseklere tırmanmak için daha çok bilenmiş bir azimle ayrılırdı. İçindeki güzelliklere ve bir sancı gibi içini kemiren yaratma arzusuna rağmen, Martin, bu savaşmayı sırf Ruth için yapıyordu. O her şeyden önce bir âşıktı. Başka her şeyi aşka bağlı kılıyordu Martin. Onun aşk serüveni dünya yüzündeki serüveninden daha büyüktü. Dünyanın hayret ve hayranlık uyandıran yönü, karşı konulmaz gücün zoruyla onu meydana getiren moleküllerden ve atomlardan ileri gelmiyordu; dünyanın hayranlık uyandıran yanı Ruth'un bu dünyada yaşıyor olmasıydı. Ruth, Martin'in bütün ömrünce rastladığı, tahmin ya da tasavvur ettiği en hayran olunacak şeydi.

Ama Ruth'un uzak oluşu ona sürekli bir iç sıkıntısı veriyordu. Ruth ondan öylesine uzaktı ki; üstelik Martin ona nasıl yaklaşacağını da bilmiyordu. Kendi sınıfından kadınlar ve kızlar arasında başarı kazanmış olan bir erkekti. Ama onlardan hiçbirine âşık olmadığı halde, Ruth'a âşık olmuştu; Ruth'a olan aşkı bir yana, o sadece Martin'in sınıfından başka bir sınıfa ait olmakla kalmıyordu. Martin'in aşkı Ruth'u bütün sınıfların üzerine çıkarmıştı. Ruth, ayrı bir varlıktı, o kadar ayrı bir varlıktı ki, Martin her âşığın yapması gereken şeyi, ona nasıl yaklaşacağını bilmiyordu. Martin'in bilgi kazanıp dili öğrendikçe Ruth'a daha fazla yaklaşmakta olduğu, onun konuştuğu sözlerle konuştuğu, ortak fikirleri ve zevkleri keşfettiği bir gerçekti; ama bu, Martin'in içindeki aşk özlemini doyurmuyordu. Onun âşık imgelemi, Ruth'u kutsal bir hale, onunla cismani bir yakınlık kurmasına olanak vermeyecek kadar kutsal ve ruhani bir hale getirmişti. Ruth'u kendisinden böyle uzaklaştıran ve onun için erişilmez hale getiren, Martin'in kendi aşkıydı. Aşkın arzuladığı biricik şeyi Martin'den esirgeyen, aşkın ta kendisiydi.

Derken, bir gün, hiç umulmadık bir anda aralarındaki uçurumun üzerine bir an için bir köprü kurulur gibi oldu. Ondan sonra da artık, uçurum hâlâ var olmasına rağmen, her zamankinden daha ulaşılabilir halini korudu.

Bir gün kiraz yiyorlardı; iri, lezzetli, siyah şarap renginde suyu olan kara kara kirazlar. Sonra Ruth, Martin'e *The Princess*'ten parçalar okurken, dudaklarındaki kiraz lekesi Martin'in gözüne ilişti. O anda Ruth'un tanrısallığı parça parça oldu. Nihayet o da topraktan ibaretti; bütün toprakların bağlı olduğu yasaya bağlı olan kendi toprağı, ya da herhangi bir kimsenin toprağı gibi bir topraktı. Ruth'un dudakları da kendisininki gibi ettendi ve kirazlar kendi dudaklarını nasıl boyamışsa, onun dudaklarını da öylece boyamıştı. Şu halde, onun dudakları için bir gerçek olan bu durum, her yanı için de aynıydı. O bir kadındı, her şeyi ile bir kadın, herhangi bir kadından hiç farkı olmayan bir kadın. Bu düşünce Martin'in kafasında aniden beliriverdi. Bu, onu sersemleten bir buluş olmuştu. Sanki güneşin gökten yuvarlandığını ya da tapınılan bir güzelliğin kirletildiğini görmüş gibi oldu.

Daha sonra bunun anlamına vardı ve yüreği güçlü vuruşlarla çarparak, onu, başka dünyalardan gelmiş olmayıp, sadece, dudaklarını bir kirazın lekeleyebileceği bir kadın olan Ruth'a bir âşık gibi davranmaya zorlamaya başladı. Düşüncesinin bu atılganlığından ötürü titredi, ama bütün ruhu çağlıyor ve aklı bir zafer şarkısıyla ona haklı olduğunu ısrarla söylüyordu. Martin'in içindeki bu değişiklikten bir şeyler Ruth'a kadar ulaşmış olmalıydı, zira okumasına ara verip başını kaldırarak Martin'e baktı ve gülümsedi. Martin'in gözleri, Ruth'un mavi gözlerinden dudaklarına kaydı ve bu dudaklardaki leke onu çılgına çevirdi. Kolları az daha, tıpkı kayıtsız yaşadığı zamanlardaki gibi ani bir hareketle uzanıp Ruth'u saracaktı. Ruth sanki ona doğru eğilmiş, bekliyor gibiydi. Martin kendini alıkoymak için bütün iradesini kullanarak savaştı.

Ruth somurtarak, "Okuduklarımın bir sözcüğünü bile dinlemiyordun," dedi.

Sonra Martin'in şaşkınlığı hoşuna giderek güldü ve Martin, Ruth'un içten gözlerine bakıp da onun, hissettiği şeylerin hiçbirinin farkına varmadığını anlayınca, utandı. Gerçekten de düşüncelerinde çok ileri gitmişti. Tanımış olduğu bütün kadınlar içinde, kendi içinden geçenleri böyle tahmin edemeyecek olan bir tane bile yoktu, tabii Ruth dışında; nitekim o da tahmin edememişti. İşte fark buradaydı. Ruth, farklıydı. Martin kabalığından ötürü şaşaladı. Ruth'un bu saflık ve temizliği karşısında huşu duydu ve ona tekrar aralarındaki uçurumun öte yanından bakmaya başladı. Köprü yıkılmıştı.

Ama yine de bu olay, onu Ruth'a eskisinden daha çok yaklaştırmıştı. Bu olayın anısı aklından çıkmıyordu; canı en çok sıkıldığı zamanlarda bu anı üzerinde tutkuyla duruyordu. Uçurum artık hiçbir zaman eskisi kadar genişlemedi. Martin, sanat tarihi mezuniyetinden, ya da bir düzine mezuniyetten çok daha büyük bir mesafeyi aşmıştı. Ruth saftı, evet bu bir gerçekti, hem o derece saftı ki, Martin şimdiye dek böylesine bir saflığın var olabileceğini aklına bile getirmemişti; ama kirazlar, onun dudaklarını lekelemişti. Kendisi evrenin amansız yasalarına nasıl bağlıysa, Ruth da öylece bağlıydı. Ruth da yaşamak için yemek zorundaydı ve ayaklarını üşüttüğü zaman nezle oluyordu. Ama sorun bu değildi. Eğer o, açlığı, susuzluğu, sıcağı, soğuğu hissedebiliyorsa, demek ki, aşkı da hissedebilirdi; bir erkeğe olan aşkı. Eh, kendisi de erkekti işte! Niçin Ruth'un seveceği erkek kendisi olmasındı? Ateşli ateşli, "Başarıp başaramamak bana kalmış," diye mırıldandı. "O erkek ben olacağım. Kendimi o erkek yapacağım. Başaracağım!"

12. BÖLÜM

AKŞAMIN erken saatlerinde, Martin beynini bir sıcaklık ve buhar dalgası gibi yalayan, bütün güzellik ve düşünceleri karmakarışık eden bir sone ile didişirken, telefona çağrıldı.

Bay Higginbotham eğlenerek, "Bir hanım sesi," dedi. "Bir hanımefendi sesi."

Martin odanın köşesinde duran telefona gitti ve Ruth'un sesini duyunca içine dalga dalga bir sıcaklığın yayıldığını duydu. Sone ile yaptığı savaş sırasında Ruth'un varlığını tamamıyla unutmuştu; şimdi sesini duyunca, ona olan aşkı ani bir darbeyle çarptı kendisine. Hem de ne ses! Uzaklardan hafif hafif duyulan bir ezgi kadar yumuşak, tatlı, hatta daha doğrusu, gümüş bir çanınki gibi kristal saflığında, mükemmel bir ton. Dünyada hiçbir kadının böylesine bir sesi yoktu. Bu seste göksel bir nitelik vardı, sanki başka dünyalardan geliyordu. Martin öyle heyecanlanmış, öyle kendinden geçmişti ki, Ruth'un ne dediğini adamakıllı duymadı bile; bununla birlikte, Bay Higginbotham'ın sansar gözlerini kendi üzerinden ayırmadığını bildiği için, yüzünün ifadesinden bir şey belli etmedi.

Ruth'un söylemek istediği de zaten fazla bir şey değildi; sadece, o gece Norman onu konferansa götürecekmiş, ama baş ağrısı tutmuş da, Ruth büyük düş kırıklığına uğramış, biletler de kendisindeymiş ve eğer başka bir işi yoksa, onu götürmek inceliğinde bulunur muymuş?

İncelikte bulunmak! Martin sesindeki istekli ifadeyi belli etmemek için kendini zorladı. Hayret edilecek şeydi. Ruth'u evinde her zaman gördüğü halde, şimdiye kadar cesaret edip de ona birlikte bir yere gitme önerisinde bulunamamıştı. Hâlâ telefonda, onunla

konuşurken, hiç ilgisi olmadığı halde onun uğruna ölmek arzusunun içini kapladığını hissetti ve bir fırıldak gibi dönen beyninde bir anda kahramanca özverilerin imgeleri biçimlenip dağıldı.

Ruth'u ne kadar çok, delicesine, umutsuzca seviyordu. Onun kendisiyle birlikte –Martin Eden'la– konferansa gitmeyi düşündüğü bu çılgınca mutluluk anında Ruth, kendisinden o derece yükseklere çıkmıştı ki, Martin'e, onun için ölmekten başka yapılacak şey yokmuş gibi geldi. Ona olan şiddetli ve yüce duyguyu ifade edebileceği biricik uygun yol buydu. Bu, bütün âşıkların karşılaştığı ve gerçek aşkın doğurduğu yüce bir kendini veriş haliydi ve şimdi de işte, telefon başındayken bir ateşten burgaç ve parıltı içinde aynı halle karşılaşmıştı. Martin o anda öyle hissetti ki, Ruth için ölmek, iyi yaşamış ve adamakıllı sevmiş olmak demekti. Martin henüz yirmi bir yaşındaydı ve daha önce aşkı tatmamıştı.

Almacı yerine asarken eli titriyordu: Martin'i heyecanlandıran yüreği, onu aynı zamanda halsiz bırakmıştı. Gözleri bir meleğin gözleri gibi parlıyordu, yüzüne de bir başka güzellik gelmiş, bütün dünya kirlerinden temizlenip saf ve tanrısal bir hal almıştı.

Eniştesi, "Dışarda mı randevulaşıyorsun?" diye alay etti. "Bu ne demektir biliyorsun. Karakolu boylayacaksın sonunda."

Ama Martin, çıktığı yücelerden aşağı inmedi. Hatta bu hayvanca laf dokundurma bile onu yeryüzüne indiremedi. Öfke ve alınganlık aşağıda, onun altında kalmıştı. Martin büyük bir düş görmüş, kendini bir Tanrı gibi hissetmişti; bu insan biçimindeki sinek kurduna, içinde sadece müthiş bir acıma duyabilirdi. Eniştesine bakmadı bile; gözleri adamın üzerinden geçtiği halde onu görmedi ve sanki bir düş içindeymiş gibi giyinmek için odadan çıktı. Ta kendi odasına gelip de kravatını bağlamaya başladığı ana kadar, tatsız bir sesin kulaklarını rahatsız etmiş olduğunu fark etmedi. Neyin nesi olduğunu araştırınca, bu sesin, daha önce her nasılsa beynine işlemeyen, Bay Higginbotham'ın en son çıkardığı homurtu olduğunu anladı.

Ruth'un evinin kapısı arkalarından kapanıp da Ruth'la birlikte merdiveni inince, içinde büyük bir sıkıntı duydu. Ruth'u kon-

feransa götürmek bir mutluluktu, ama bu mutluluğu bozan bir şey de yok değildi. Martin nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu. Sokaklarda, Ruth'un sınıfından kadınların, yine aynı sınıftan erkeklerin koluna girdiğini görmüştü; ama yine bunlar arasında erkeklerin koluna girmeyenler de vardı. Martin bu yüzden, acaba yalnız akşamları mı kola girilir, ya da kola girmek yalnızca karı kocalar veya akrabalar arasında mı vardır diye düşündü.

Tam kaldırıma çıkacakları sırada aklına Minnie geldi. Minnie, Martin'le ikinci çıkışında, Martin kaldırımın iç tarafında yürüyor diye onu azarlamış ve centilmenler –bir hanımla oldukları vakit– hep dış tarafta yürürler diye bir kural bulunduğunu belirtmişti. Sonra, ne zaman bir caddeden karşıya geçecek olsalar, Minnie, Martin'e dış tarafta yürümesini hatırlatmak için onun topuklarını tekmelemeyi alışkanlık edinmişti. Martin, acaba Minnie bu görgü kuralını nereden öğrendi diye hayret etti; bu, yukarı tabakalarda gördüğü bir şey miydi yoksa; ve acaba doğru muydu?

Kaldırıma vardıkları sırada, denemekten bir zarar çıkmaz diye karar verdi; Ruth'un arkasından dolandı ve dış tarafta yerini aldı. Bu sefer de diğer sorun kendini gösterdi. Ruth'a kolunu vermesi gerekir miydi? Kolunu ömründe hiç kimseye uzatmamıştı. Onun tanıdığı kızlar arkadaşlarının kollarına girmezlerdi. Başlangıçta birçok kez yan yana yürünür, sonra da sokakların aydınlatılmamış olduğu yerlerde kollar bellere dolanır, başlar erkek arkadaşların omuzlarına dayanırdı. Ama bu seferki başkaydı. Ruth o çeşit kızlardan değildi. Martin'in bir şeyler yapması gerekiyordu.

Ruth'a bitişik olan kolunu büktü, gizliden gizliye, davetkâr olmayan, şöyle deneme kabilinden, sanki rastlantıymış, böyle yürümeye alışmış gibilerden bir büküştü bu. Derken, o harikulade şey oldu. Ruth'un elini kolunun üzerinde hissetti. Bu dokunuşla birlikte içini tatlı heyecan dalgaları kapladı ve nefis bir iki dakika için bu som dünyayı bırakıp Ruth'la birlikte havalara uçtu. Ama çok geçmeden yeni bir sıkıntının içinde tekrar kendini yeryüzünde buldu. O sırada caddenin karşı yanına geçmek üzereydiler. Böyle yürüdükleri takdirde Martin iç yanda kalacaktı. Halbuki

onun dışta kalması gerekirdi. Şu halde, Ruth'un kolunu bırakarak yer değiştirmesi mi gerekiyordu? Bunda bir terslik vardı; Martin iki yana sıçramaktan vazgeçip bilmezlikten gelmeye karar verdi. Ama vardığı bu sonucu içine sindiremediğinden, iç tarafta kalınca da, hızlı hızlı, istekli bir şekilde konuşmaya başlayıp, sanki kendini konuşmaya kaptırmış hissini vermeye çalıştı, öyle ki, eğer yer değiştirmemekle bir hata yapmışsa, dikkatsizliğinin nedeni bu heyecanına verilebilecekti.

Broadway Caddesinin bir yanından öbür yanına geçtikleri sırada Martin yeni bir sorunla yüz yüze geldi. Sokak lambalarının aydınlığında, Lizzie Connolly ile onun fingirdek arkadaşını gördü. Bir an için duraksadı, sonra eli şapkasına gitti ve şapkasını çıkararak selam verdi. Martin kendi sınıfına vefasızlık edemezdi ve o şapkasını sadece Lizzie Connolly için çıkarmamıştı. Kız başıyla selama karşılık verdi ve Ruth'unki gibi yumuşak olmayan, güzel, haşin gözleriyle Martin'e cesaretle baktı; gözleri Martin'i yalayarak geçti. Ruth'un yüzünü, elbisesini dikkatle süzüp, onun toplumsal yerini belirledi. Martin, Ruth'un da bir kumrununki kadar çekingen ve munis, ama bir bakışta -gelip geçici bir telaş eseri taşıyan bir bakışta- başında o dönemde bütün işçi kızların giymekte olduğu acayip şapka olan işçi kızı, o ucuz şıklığı içinde görebilecek kadar hareketli olan gözleriyle süzdüğünü fark etti.

Bir dakika kadar sonra Ruth, "Ne hoş kız!" dedi.

Martin içinden sevindiği halde, "Bilmem," dedi. "Bana kalırsa bu gibi şeyler bir zevk meselesidir, ama bana pek o kadar hoş gelmiyor."

"A, bin kadın içerisinde çizgileri onunki kadar düzgün bir kadına bile rastlayamazsın. Olağanüstü çizgileri var. Yüzü bir oyma gibi düzgün. Gözleri de güzel."

Martin dalgın bir tavırla, "Öyle mi?" dedi, zira onun için dünyada bir tek güzel kadın vardı ve o kadın şimdi, eli Martin'in kolunda olduğu halde onun yanındaydı.

"Öyle mi de ne demek? Eğer bu kızın eline fırsat geçse de iyi bir giyinebilseydi, Bay Eden, ve eğer ona nasıl yürümesi gerektiği

öğretilmiş olsaydı, gözleriniz kamaşırdı; bütün erkeklerin gözleri kamaşırdı."

Martin, "Konuşmasını da öğretmek gerekirdi," diye tamamladı, "yoksa erkeklerin çoğu ne dediğini anlayamazdı onun. Eğer her zaman konuştuğu gibi konuşsa, eminim sözlerinin dörtte birini bile anlayamazsınız siz."

"Saçma! Sen de fikirlerini savunurken Arthur kadar kötü oluyorsun."

"Benimle ilk karşılaştığın zaman nasıl konuştuğumu unutuyorsun. O zamandan bu yana ben yeni bir dil öğrendim. Daha önce ben de bu kız gibi konuşuyordum. Ama şimdi sana, senin bu kızın konuştuğu dili bilmediğini açıklarken ne demek istediğimi yeteri kadar anlatabiliyorum. Sonra onun neden bedenini öyle tuttuğunu biliyor musun? Daha önce bu gibi şeyler üzerinde hiç düşünmediğim halde, artık bunların nedenini biliyorum. Çok şeyi anlamaya başladım artık."

"Peki nedir sebebi?"

"Bu kız yıllar yılı, uzun saatler makine başında çalışmış. İnsan gençken, bedeni her kalıbı kolayca alabilir; ağır iş de bedeni camcı macunu gibi, işin niteliğine göre bir kalıba sokar. Yolda rastladığım birçok işçinin hangi işte çalıştığını bir bakışta anlayabilirim. Bak bana. Neden yürürken sağa sola yalpa vuruyorum? Uzun yıllarımı denizde geçirdiğim için. Bedenim gençken, eğilir bükülürken aynı yılları sığır çobanlığında geçirseydim, şimdi yalpalamazdım, ama bacaklarım eğri olurdu. İşte bu kız da öyle. Gözlerine dikkat ettin mi? Nasıl diyeyim, haşin gözleri vardı. O kızı hiçbir zaman koruyan olmamış. Hep kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmış; genç bir kız ise kendini pek koruyamaz ve örneğin seninkiler gibi yumuşak, cana yakın gözleri de olamaz."

Ruth hafifçe, "Galiba haklısın," diye mırıldandı. "Ne yazık. O kadar da hoş bir kız ki!.."

Martin, Ruth'a baktı ve gözlerinin merhametle pırıldadığını gördü. Sonra onu sevdiğini hatırladı, onu sevmesini, onu kolu-

na takıp konferansa götürmesini mümkün kılan talihine şaşarak düşlere daldı gitti.

Martin o gece odasına döndüğünde aynada kendine, "Martin Eden, kimsin sen?" diye sordu. Kendine merakla, uzun uzun baktı. "Kimsin sen? Nesin sen? Sen nerenin malısın? Sen aslında, Lizzie Connolly gibi kızlara aitsin. Sen angarya alayının bir erisin: Ne kadar aşağılık, kaba, güzel olmayan şey varsa senin yerin işte onların yanıdır. Senin yerin pis çevresini kötü kokular sarmış öküzlerin yanıdır. Sömürülen yazarların yanıdır. Al işte sana çürümüş sebzeler. Patatesler çürüyüp duruyor. Kokla onları, Allahın belası, onları kokla. Bir de sen kalkmış, kitapları açmaya, güzel müzik dinlemeye, güzel tabloları beğenmeyi öğrenmeye, iyi konuşmaya, senin sınıfından hiç kimsenin düşünmediklerini düşünmeye, kendini öküzlerden, Lizzie Connolly'lerden koparıp, senden milyonlarca kilometre uzakta, yıldızlarda yaşayan soluk ruh gibi bir kadını sevmeye kalkışıyorsun! Sen kim oluyorsun, nesin ki sen? Allahın belası! Bir de kıvıracaksın, ha?"

Aynadaki kendine yumruğunu sallayıp yatağın kenarına oturdu ve büyümüş gözleriyle bir an daldı. Sonra defteriyle cebir kitabını aldı. Saatler akıp gider, yıldızlar donuklaşır ve şafağın gri aydınlığı pencereye vururken, o kendini çoktan iki bilinmeyenli denklemlere kaptırmıştı.

13. BÖLÜM

MARTIN'İN büyük keşfini yapmasına neden olan şey, sıcak akşamüstleri City Hall Park'ta toplanan geveze sosyalistlerle, işçi sınıfı filozoflarıydı. Martin ayda bir iki kez kütüphanenin yolu üzerinde olan parktan geçerken bisikletinden iner, tartışmaları dinler ve her seferinde de oradan istemeye istemeye ayrılırdı. Buradaki tartışmaların tonu, Bay Morse'un sofrasındaki tartışmaların tonundan çok daha aşağılıktı. Buradaki adamlar hiç de derin ve ağırbaşlı değildi. Kolayca ölçüyü kaçırıp birbirlerinin adlarını ağızlarına alırlar ve dudaklarından sövüp saymalarla iğrenç dokundurmalar eksik olmazdı. Bir iki kere bunların birbirlerine girdiğini de görmüştü. Bununla birlikte, nedenini bilmeksizin, bu adamların düşüncelerinde bir canlılık olduğunu hissetmişti. Onların kullandığı sözcükler, Martin'in zihnini, Bay Morse'un ağırbaşlı ve sakin dogmatizminden çok daha fazla kamçılıyordu. Konuşma dilini katleden, deliler gibi el kol hareketi yapıp birbirlerinin fikirlerine ilkel bir öfkeyle saldıran bu adamlar, Bay Morse'la, onun kafa dengi arkadaşı Bay Butler'dan çok daha fazla bir canlılığa sahip gibiydiler.

Martin parkta birçok kez Herbert Spencer'ın adının geçtiğini duymuştu, derken bir akşamüstü parka Spencer'ın çömezlerinden biri çıkageldi; gömleğinin yokluğunu belli etmemek için paltosunu gırtlağına kadar sıkıca düğmelemiş, kılıksız bir serseriydi bu. Bir yandan sigaralar içilirken bir yandan da balgamlar atılarak hemen bir savaşa tutuşuldu. Bu savaşta o serseri, sosyalist işçilerden biri alaylı bir şekilde, "Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur, bu Tanrı'nın peygamberi de Herbert Spencer'dır" dediği zaman bile balgamını tutmak başarısını gösterdi. Martin tartışmanın

konusunu bile anlamamıştı, ama bisikletine atlayıp kütüphanenin yolunu tuttuğu zaman, içinde Herbert Spencer'a yeniden bir ilgi uyanmıştı; çömez sık sık *İlk Prensipler*'den söz ettiği için de hemen kütüphaneden bu kitabı aldı.

İşte büyük keşif böyle başladı. Daha önce bir kez Spencer'ı denemişti, ama *Psikolojinin Prensipleri* ile başladığı için, Madam Blatvatsky'deki kadar feci bir başarısızlığa uğramıştı. Kitap anlaşılır gibi olmadığından okumadan geri vermişti. Ama bu gece, cebir ve fizik çalıştıktan ve bir sone denemesine giriştikten sonra yatağına uzandı ve 'İlk Prensipler'i açtı. Sabah olduğunda o hâlâ okuyordu. Uyuması olanaksızdı. O gün yazı da yazmadı. Bedeni yatmaktan yoruluncaya kadar yatakta kaldı, sonra sırt üstü yere yatıp kitabı yukarıda tutarak, ya da bir o yana, bir bu yana dönerek okumayı denedi. O gece uyudu ve yazısını ertesi sabah yazdı. Sonra kitap onu yeniden çekti ve Martin her şeyi, hatta Ruth'un o akşamını kendisine ayırmış olduğunu bile unutarak okumaya daldı. Dış dünyayı ilk olarak, Bernard Higginbotham oda kapısını hızla açarak, ona, kendilerinin bir lokanta mı işlettiklerini sandığını sormasıyla fark etti.

Martin Eden'ı büyük bir merak sarmıştı. Bilmek istiyordu; işte onu dünya üzerinde serüven aramaya yönelten de bu arzuydu. Ama şimdi hiçbir şey bilmediğini ve gemilerle sonsuza dek gezmiş dolaşmış olsa bile hiçbir şey öğrenemeyecek olduğunu Spencer'dan öğreniyordu. Şimdiye kadar sadece konuların yüzeyinde kalmış, fenomenleri ayrı ayrı gözlemlemiş, gerçeklere ait parçaları toplamış, ufak tefek zorlama genellemeler yapmıştı. Onun keyfi, düzensiz dünyasında her şey birbiriyle bağıntısız ve rastlantısaldı. Kuşların uçma mekanizmalarını inceleyerek, anlayışla uslamlamıştı; ama bir organik uçuş mekanizması olarak kuşların hangi evreleri izleyerek geliştiklerini açıklamaya çalışmak hiç aklına gelmemişti. Böyle bir evreler dizisinin varlığını düşünmemişti bile. Kuşların bir zorunluk altında kuş haline gelmiş olduklarını aklından geçirmemişti. Kuş her zaman kuştu. Bu doğal bir şeydi işte.

Kuşlar gibi, her şey için de bu böyle olmuştu. Felsefe üzerindeki bilgisizce ve hazırlıksız giriştiği çalışma denemeleri de meyve vermemişti. Kant'ın ortaçağ metafiziği ona hiçbir kapının anahtarını vermemiş, üstelik onu, beyninin gücünden kuşku duymaya götürmüştü. Aynı şekilde, evrim kuramı üzerindeki çalışmaları da Romanes'in içinden çıkılamayacak kadar teknik olan bir kitabıyla sınırlı kalmıştı. Bu kitaptan da hiçbir şey anlamamıştı; edindiği tek fikir, evrim kuramının, koskocaman ve anlaşılmaz bir sözcük dağarcığına sahip bir sürü minnacık adamın kupkuru bir eseri olduğuydu. Ama şimdi, evrimin sadece bir kuram değil, kabul edilmiş bir gelişim evreleri dizisi olduğunu, bilginlerin de artık bunu kabul ettiğini, aralarında sadece evrim yöntemi üzerinde ayrılmalar olduğunu öğrenmişti.

İşte bu Spencer adlı adam da bütün bilgileri ona organize bir halde sunup, her şeyi çevirerek ve çözümlemelerin sonunda ulaşılan gerçekleri bütün ayrıntılarıyla inceden inceye işleyerek, Martin'in yuvalarından uğramış gözleri önüne tıpkı denizcilerin şişe içine koyduğu minyatür gemi modeli kadar somut gerçekliğe sahip bir evren koyuyordu. Keyfiliğe, rastlantılara yer yoktu. Her şey bir yasaya bağlıydı. Kuşlar bu yasaya uyarak uçuyor ve yine aynı yasaya uyarak mayalanan o yapışkan madde kıvrılıp bükülerek bacakları, kanatları meydana getiriyor ve bir kuş oluyordu.

Martin'in zihinsel yaşamı derece derece yükselmişti, şimdi ise her zamankinden daha yüksek bir dereceye ulaşmış bulunuyordu. Eskiden gizli olan her şey gizini ortaya dökmüştü. Anlamak onu sarhoş etmişti. Geceleri uykusunda karabasanlar içinde tanrılarla birlikte yaşıyor; uyanıkken de, gündüzün yeni keşfettiği dünyayı seyrederek boş bakışlarla bir uyurgezer gibi dolaşıyordu. Sofrada aşağılık, süfli şeyler hakkındaki konuşmaları kulakları duymadı. İstekli zihni, önündeki her şeyde hep neden ve sonuç bağlantılarını arayıp bulmaya çalıştı. Sahandaki ette parlayan güneşi gördü ve etteki enerjinin değişmesini, ta yüzlerce milyon kilometre ötedeki kaynağına kadar geriye doğru, ya da bu enerjiyi ileriye, kollarında hareket eden ve o eti kesmesini mümkün kılan kaslara, kol

kaslarına eti kesme komutunu veren beynine doğru izleyip, aynı güneşin kendi beyninde parladığını gördü. Martin aydınlıklar içindeydi; ne Jim'in fısıldadığı 'burjuva' kelimesini duydu, ne kız kardeşinin yüzündeki tasayı gördü, ne de Bay Higginbotham'ın, kayınbiraderinin kafasında tekerlekler döndüğünü ima eder yollu havada daireler çizen parmağına dikkat etti.

Martin'i en çok etkileyen şey, bilgilerin, bütün bilgilerin birbirleriyle olan bağlantılarıydı. Martin öteden beri öğrenmeye meraklıydı ve her öğrendiğini beyninin ayrı ayrı bellek kompartımanlarında istif ederdi: Böylelikle denizcilik konusunda engin bir bilgi deposuna sahip olmuştu. Kadın konusunda da oldukça geniş bir bilgi deposuna sahipti. Ama bu iki konu arasında hiçbir zaman bir bağlantı kurulmamıştı. Bilginin oluşumu içinde, histerik bir kadınla, durgun bir havada yol alan ya da fırtınaya baş vermiş bir yelkenli arasında herhangi bir bağlantı bulunabileceği fikri ona mutlaka saçma, olanaksız görünürdü. Ama Herbert Spencer ona bunun sadece saçma olmadığını göstermekle kalmamış, aynı zamanda böyle bir bağlantının bulunmamasının olanaksız olduğunu da göstermişti. Ta ıssız boşluktaki en uzak yıldızlardan, insanın ayağının altındaki kum tanesinin on binlerce atomuna kadar her şey ile başka her şey arasında bir bağlantı vardı. Bu yeni kavram Martin'de şaşkınlıkla karışık bir hayranlık yarattı ve Martin artık güneşin altındaki ve güneşin ötesindeki her şey arasındaki bağlantıyı sürekli izler oldu. Birbirine en aykırı şeylerin bir listesini çıkardı ve bunların hepsi arasındaki bağlantıları kurmayı başarmadan içi rahat etmedi; aşk, şiir, depremler, ateş, çıngıraklı yılanlar, gökkuşağı, değerli taşlar, canavarlıklar, gün batışı, aslanların kükremesi, ışık veren gazlar, yamyamlık, güzellik, cinayet, âşıklar, kaldıraçlar ve tütün arasındaki bağlantıları kurdu. Böylelikle evreni birleştirdi, onu eline alıp kaldırarak seyretti, ya da onun patikaları, ormanları, caddeleri arasında, bilinmeyen bir amacın peşinde kendini gizemin ağlarına kaptırmış korku içindeki bir gezgin gibi değil de, çevresini gözleyerek, haritalara göre ilerleyip bilinmesi gerekli olan her şeyle gittikçe ya-

kınlık kurarak dolaştı. Bilgisi arttıkça evrene, yaşama ve hepsinin ortasında kendi yaşamına olan hayranlığı bir tutku halini aldı.

Aynadaki görüntüsüne, "Sersem sen de!" diye bağırdı. "Yazmak istedin, yazmayı denedin de; halbuki yazacak hiçbir şeyin yoktu senin. Ne vardı kafanda? Birtakım çocukça fikirler, birkaç tanecik yarı olgunlaşmış duygu, kapkara bir bilgisizlik yığını, aşktan patlayacak hale gelmiş bir yürek ve aşkın kadar büyük, bilgisizliğin kadar boş, değersiz bir tutku. Sen de kalktın yazmak istedin! Pöh, sen daha yazacak şeylere yeni yeni sahip olmaya başladın, daha bunun eşiğindesin. Güzellik yaratmak istedin. Peki ama, daha güzelliğin özünü bilmeden nasıl yaratabilirdin güzelliği? Daha yaşamın esaslı özellikleri hakkında bir şey bilmeden, yaşam hakkında yazmak istedin. Dünya senin için bir Çin bilmecesinden farksızken, sen tuttun dünya ve yaradılışın nasıl algılandığı üzerine yazmak istedin; eğer yazsaydın, yazdıkların yaradılışın nasıl algılandığı konusundaki bilgisizliğini ortaya koyacaktı. Ama sevin oğlum Martin. Artık yazacaksın. Azıcık biliyorsun, çok az biliyorsun, ama daha fazlasını bilmek için doğru yolda ilerliyorsun. Bir gün, eğer şansın varsa, bilinebilecek olanların hemen hemen hepsini bilme durumuna adamakıllı yaklaşacaksın. O zaman yazarsın."

Büyük keşfini Ruth'a hemen duyurdu ve bundan duyduğu sevinç ve hayranlığı onunla paylaşmak istedi. Ama bu konu Ruth'u pek de o kadar sarmamış gibiydi. Bu keşfi kabul eder göründü; okulda bu konuyu daha önce okuduğu anlaşılıyordu. Bu, Ruth'u, Martin kadar derinden heyecanlandırmamıştı; eğer Martin, kendisi için yeni olan bu konunun, Ruth için yeni bir şey olmadığını düşünmemiş olsaydı, mutlaka hayret ederdi. Arthur ile Norman'ın Spencer'ı okuduklarını ve evrim kuramını kabul ettiklerini anladı, ama yine de bu onlar üzerinde derin bir etki yaratmamış gibiydi. Öte yandan gözlüklü, karmakarışık saçlı delikanlı, Will Olney, Spencer'la aynı fikirde olmadığını belli eder bir biçimde alayla dudak bükerek, "Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur. Herbert Spencer de onun peygamberidir," epigramını tekrarladı.

Ama Martin onun alay edişini hoş gördü, zira Olney'in Ruth'a âşık olmadığını anlamaya başlamıştı. Martin daha sonra ufak tefek bazı olaylardan, Olney'in Ruth'a âşık olması bir yana, üstelik ondan iyiden iyiye nefret ettiğini de anlayınca hayretten donakaldı. Martin'in kafası almadı bunu. Bu, onun evrendeki bütün geri kalan fenomenlerle bağdaştıramayacağı bir fenomendi. Ama yine de bu delikanlının, Ruth'un mükemmelliğini ve güzelliğini değerlendirmesine engel olan büyük yaradılış eksikliğinden ötürü, onun hesabına üzüntü duydu. Sıklıkla pazar günleri hep birlikte, bisikletlerle tepelere gezmeye gittiler ve Martin, Ruth'la Olney arasındaki gerginliği bol bol görme fırsatını elde etti. Olney hep Norman'la gevezelik edip, Ruth'u Martin'le Arthur'a bırakmıştı; Martin ise bundan ötürü Olney'e son derece müteşekkirdi.

Bu pazar günleri Martin için çok önemli günlerdi; çok önemli günlerdi, çünkü o günlerde Ruth'la birlikte oluyordu; önemliydiler, çünkü pazar günleri Martin'i, Ruth'un sınıfından olan delikanlılarla aynı düzeye yükseltiyordu. Bu delikanlılar uzun yıllar disiplinli bir eğitim görmüş olmalarına rağmen, Martin, yavaş yavaş zihnen onlara eş bir duruma geldiğini görüyor ve onlarla konuşarak geçirdiği saatler, kendini o derece vererek çalıştığı grameri kullanması bakımından iyi bir uygulama sağlıyordu. Martin artık görgü kitaplarını bir yana bırakmış, yapılması gerekli olan şeyleri görerek anlamaya çalışıyordu. Kendini heyecana kaptırdığı zamanlar dışında hep tetikte duruyor, gözlerini dört açarak, onların hareketlerine dikkat ediyor, davranışlarındaki inceliği, zarifliği öğreniyordu.

Spencer'ı pek az kimsenin okuyor olması Martin'i bir süre hayretler içinde bıraktı. Kütüphane görevlisi adam, "Herbert Spencer," dedi, "ah, evet, büyük bir kafadır." Ama adamın bu büyük kafanın içindekileri pek bildiği yoktu. Bir akşam yemekte, Bay Butler da oradayken Martin konuşmayı Spencer'a getirdi. Bay Morse, İngiliz filozofunun bilinemezciliğini acı acı suçladı, ama 'İlk Prensipler'i okumamış olduğunu da itiraf etti; öte yandan Bay Butler, Spencer'a katlanamadığını, ondan bir satır bile okumadı-

ğını, ama Spencer olmadan da işlerinin bal gibi yolunda gittiğini söyledi. Martin'in kafasında birtakım kuşkular uyandı; eğer karakteri daha zayıf olsaydı o da genel görüşü kabul eder ve çoktan Herbert Spencer'dan vazgeçerdi. Ama o, Herbert Spencer'ın konuları açıklayış biçimini akla yakın buluyor ve Herbert Spencer'dan vazgeçmenin, bir denizcinin pusulasıyla, kronometresini atmasıyla aynı şey demek olduğunu düşünüyordu. Böylece Martin kendini tamamıyla evrim kavramı çalışmalarına verdi, konuyu gitgide daha iyi özümsedi ve binlerce bağımsız yazarın kendisine yardımcı olan tanıklığıyla da daha çok inandı. Çalıştıkça, gözlerinin önünde henüz keşfetmediği daha çok bilgi alanı açıldı ve günlerin yirmi dört saat oluşu, Martin'in sürekli yakınma konusu haline geldi.

Bir gün, günlerin çok kısa oluşu yüzünden, cebirle geometriyi bir yana bırakmaya karar verdi. Trigonometriye başlamamıştı bile. Sonra çalışma programından kimyayı da kaldırdı, geriye sadece fiziği bıraktı.

Kendini savunmak için Ruth'a, "Ben uzmanlık çalışması yapmıyorum," dedi. "Yapmaya da niyetim yok. Herhangi bir insanın bütün yaşamı boyunca ufacık bir bölümünü elde edebileceği bir sürü uzmanlık alanı var. Ben genel bilgiler elde etme yolunda yürümeliyim. Uzmanların alanları içine giren bilgilere gereksinmem olduğu zaman onların kitaplarına başvuruyorum."

Ruth, "Ama bu, bilgiye sahip olmak demek değil," diye karşı çıktı.

"Bilgiye sahip olmaya gerek yok ki. Uzmanların eserlerinden yararlanırız biz. Uzmanlar, biz onlardan yararlanalım diye uzman oluyor. Buraya geldiğimde baca temizleyiciler bacayı temizliyorlardı. Onlar da birer uzman. İşlerini bitirdikleri zaman sen baca temizleme konusunda, ya da bacalar konusunda bir şey bilmemene rağmen, temizlenmiş bacalara kavuşacaksın ve bu hoşuna gidecek."

"Korkarım ki, sen kendine zoraki bir özür bulmaya çalışıyorsun."

Ruth böyle diyerek Martin'e soran gözlerle baktı. Martin onun bakışlarında ve tavrında bir sitem bulunduğunu hissetti. Ama kendisinin haklı olduğuna inanmıştı.

"Aslında bütün düşünürler, dünyanın en büyük kafaları bile, uzmanların çalışmalarından yararlanır. Herbert Spencer böyle yaptı. Genellemesini birçok araştırıcının buluşlarına dayanarak yaptı. Bütün bu araştırıcıların yaptıklarını kendi başına yapmaya kalksaydı bin ömürlük bir hayat yaşaması gerekirdi. Darwin de öyle. Çiçek yetiştirenlerle, sığır yetiştiricilerinin elde ettiği bütün bilgilerden yararlandı."

Olney, "Sen haklısın Martin," dedi. "Sen ne yapmak istediğini biliyorsun, Ruth bilmiyor. O canının ne istediğini bile bilmiyor."

Olney, "Evet, evet," diye Ruth'un karşı çıkışını önceden karşılayarak acele acele devam etti; "biliyorum, sen buna genel kültür diyeceksin. Ama eğer genel kültür elde etmek istiyorsan, o zaman ne öğrendiğinin önemi yok. İstersen Fransızca çalış, istersen Almanca, istersen ikisine de boş ver, otur Esperanto öğren, yine de nitelik yönünden bir kültür elde etmiş olursun. Hiç işine yaramamasına rağmen aynı amaçla, Latince yahut Yunanca da çalışabilirsin. Ama yine de kültür sahibi olursun. Al mesela, Ruth Sakson dilini çalıştı, adamakıllı da öğrendi, –iki yıl önce yani– ama şimdi bundan aklında kalan tek şey, *Whan that Sweet Aprile with his schowers soote* dizesinden ibaret, böyleydi değil mi o dize?"

Tekrar Ruth'un lafını ağzına tıkayarak güldü ve, "Ama yine de sana bir kültür ruhu verdi işte! Biliyorum, çünkü aynı sınıflarda okuduk," dedi.

Ruth, "Ama sen, kültürün bir amaca hizmet etmesi gerekirmiş gibi söz ediyorsun ondan," diye bağırdı. Gözleri alev alev yanıyordu, yanaklarına da hafiften renk gelmişti. "Kültürün kendisi bir amaçtır."

"Ama Martin'in istediği o değil ki!.."

"Sen nereden biliyorsun?"

Olney, Martin'e dönerek, "İstediğin nedir Martin?" diye sordu.

Martin son derece sıkıldı ve Ruth'a yalvaran gözlerle baktı.

Ruth, "Evet, nedir istediğin Martin?" diye sordu. "Sorunu bu çözecek."

Martin bocalayarak, "Evet," dedi, "kültür istiyorum, tabii; ben güzelliği severim, kültür de güzelliği daha iyi, daha mükemmel değerlendirmeme yardım eder."

Ruth başıyla doğrulayıp, muzaffer bir biçimde baktı.

Olney, "Saçma," diye cevap verdi, "saçma olduğunu sen de biliyorsun. Martin meslek istiyor, kültür değil. Martin'de kültür rastlantı eseri mesleğiyle ilgili bir durum gösteriyor. Eğer Martin bir kimyager olmak isteseydi, kültüre ihtiyaç kalmayacaktı. Martin ise yazmak istiyor, ama seni haksız çıkarmamak için söylemek istemiyor bunu."

Devam ederek, "Peki Martin neden yazmak istiyor? Çünkü, Martin servet içinde yüzmüyor. Sen kafanı neden Saksonca ve genel kültürle dolduruyorsun? Çünkü yaşamda kendi yolunu kendin açmak zorunda değilsin. Bu işi babacığın yapıyor. Elbiseni, her şeyini o alıyor. Senin, benim, Arthur'un ve Norman'ın, hepimizin kültürü ne işe yarıyor, söylesene bana? Hepimiz kültüre boğulmuşuz, ama babacıklarımız yarın ölse, öbür gün hepimiz, öğretmen olabilmek için sınav kapılarını aşındırmaya başlarız. Senin elde edebileceğin en iyi iş, olsa olsa bir kasaba öğretmenliği, ya da bir yatılı kız okulunda müzik öğretmenliği olurdu Ruth."

Ruth, "Peki sen ne yapardın Allah aşkına?" diye sordu.

"Doğru dürüst hiçbir şey. Sıradan bir işte çalışır, belki günde bir buçuk dolar kazanabilirdim, sonra belki de Hanley'in özel dershanesine öğretmen olarak girer –dikkat et, belki diyorum– haftasında da aşırı yetersizlikten kapı dışarı edilirdim."

Tartışmayı yakından izleyen Martin, Olney'in haklı olduğuna inandığı halde, Ruth'a reva gördüğü sert davranışından ötürü kızdı ona. Onları dinlerken kafasında yepyeni bir aşk anlayışı biçimlendi. Aşkın aklın yoluyla hiç ilgisi yoktu. Sevdiği kadının doğru veya yanlış akıl yürütmesinin önemi yoktu. Aşk aklın üstündeydi. Eğer Ruth, Martin'in meslek sahibi olma zorunluluğunu daha az takdir etseydi bile, Martin'in sevgisinde bir azalma ol-

mazdı. Ruth ne düşünürse düşünsün sevgiye layıktı; kafasındaki düşüncelerin sevilmesine hiçbir etkisi yoktu.

Bir soru sorarak, Martin'in düşüncesini yarım bırakan Olney'e, "Nasıl?" diye yanıt verdi.

"Latince çalışmak budalalığını göstermezsin inşallah diyordum."

Ruth onun sözünü keserek, "Ama Latince kültürden de fazla bir şeydir," dedi. "Latince araçtır."

Olney ısrarla sordu: "Peki, Latince çalışacak mısın çalışmayacak mısın?"

Martin fena halde kapana kıstırılmıştı. Ruth'un büyük bir sabırsızlıkla yanıtını beklediğini görüyordu.

Sonunda, "Korkarım ki buna vaktim olmayacak," dedi. "İsterdim, ama vaktim yok."

Olney sevinçle övünerek, "Gördün ya, Martin'in aradığı kültür değil," dedi. "O bir şeye ulaşmaya, bir şey yapmaya çalışıyor."

"Ah, ama Latince zekâyı çalıştırır. Beyni disipline sokar. Disiplinli bir beyin Latince ile elde edilebilir." Ruth sanki yanıtını değiştirmesini bekliyormuşçasına umutla baktı Martin'e. "Biliyorsun, futbol oyuncuları önemli maçlara çıkmadan önce antrenman yapar. Latince de düşünür için aynı şey demektir. Beyni idmanlı kılar."

"Safsata! Bu dediğin, çocukken bize söyledikleri şeydir. Ama o zaman bize söylemedikleri bir şey var. Onu ileride bulmayı bize bıraktılar." Olney etkiyi artırmak için bir an sustu, sonra ekledi: "Bize söylemedikleri şey, her centilmen Latince çalışmak zorunda olduğu halde, hiçbir centilmenin Latince bilmek zorunda olmadığıydı."

Ruth, "Ama bu seninki dürüstlük değil," diye bağırdı. "Bir oyun oynamak için konuşmayı başka yöne çekmeye çalıştığını biliyordum zaten."

Olney, "Bal gibi zekice, işte," diye yanıt verdi, "ama aynı zamanda da dürüstçe. Latince çalışmış olup da Latince bilenler sadece eczacılar, avukatlar ve Latince profesörleridir. Eğer Martin

de onlardan biri olmak istiyorsa, ben tahminimde yanılmışım demektir. Ama o zaman da Herbert Spencer'ı ne için okuyor? Martin, Spencer'ı daha yeni keşfetti, üzerine de fazla düşüyor. Neden? Çünkü Spencer onu bir yere ulaştırıyor. Spencer ne beni, ne de seni bir yere ulaştırabilir. Bizim ulaşmak istediğimiz bir yer yok. Sen günün birinde evleneceksin, ben de avukatlarla, babamın bana bırakacağı parayı işletecek olan iş ajanlarını kollayacağını."

Olney gitmek üzere kalktı, ama kapıya gelince, ayrılmadan önce bir darbe daha indirdi:

"Martin'i kendi haline bırak Ruth. O kendi için en iyi olanı biliyor. Şu kadarcık zamanda neler yaptığına bir bak. Bazen Martin beni hasta ediyor, hasta ediyor ve kendimden utandırıyor. Dünya, yaşam, insanların yeri, her şey, her şey hakkında Arthur'dan da, Norman'dan da, senden de benden de çok daha fazla şey biliyor; hem de bizim Latincemize, Fransızcamıza, Saksoncamıza ve kültürümüze rağmen!"

Martin şövalyece bir davranışla, "Ama Ruth benim öğretmenim," diye yanıt verdi. "Şu bir parçacık bilgimi de onun sayesinde öğrendim."

"Hadi be!" Olney, Ruth'a kinle baktı. "Zannederim, arkasından da bana, Spencer'ı, Ruth'un önerisiyle okuduğunu söyleyeceksin ama kazın ayağı öyle değil. Ruth Darwin'le evrim hakkında, ben Hazreti Süleyman'ın hazineleri hakkında ne biliyorsam o kadarını bilir. Geçen günkü, hani neydi canım, şu bize sözünü ettiğin, Spencer'ın bir açıklaması vardı, şu belirsiz, uygunsuz, türdeşlik konusu? Anlat onu Ruth'a da bak bakalım bir kelimesini anlıyor mu? Kültür değilmiş, gördün mü? Hadi bakalım, tra la, ve eğer Latince çalışırsan Martin, sana zerre kadar saygım kalmaz."

Bütün bu süre içinde tartışmayı ilgiyle izleyen Martin, bu tartışmada kendisini tiksindiren bir taraf olduğunu da hissetti. Bu tiksinti, bilgilerle ilgili derslere, çalışmalara dairdi ve bir okullu ruhuyla yapılan bu çalışmaları, içinde onu iten büyük şeyler, hayatı bir kartalın tırnakları gibi kıvrılan parmaklarıyla kavramaya yönelten, onu kozmik heyecanların sancısıyla kıvrandırıp, bütün

bunları kavramak için içindeki arzuyu yeni doğan bir bilinçle alevlendiren bir güç, karmaşık hale getiriyordu. Kendini, yabancı bir ülkenin kıyılarında kazaya uğramış, dili dolaşıp kekeleyerek boş yere yeni ülkedeki kardeşlerinin barbar diliyle şarkı söylemeye çalışan, içi güzelliğin kudretiyle dolu bir şaire benzetti. O da tıpkı öyleydi. Büyük, evrensel şeylere karşı uyanıktı, acı duyacak kadar uyanıktı, ve o buna rağmen okulluların konuları üzerinde oyalanıp, bu konular arasında körü körüne dolaşmak ve Latince çalışması gerekir mi gerekmez mi tartışması yapmak zorunda kalıyordu.

O gece aynasının önünde, 'Allahın belası Latincenin bununla ne ilgisi var?' diye sordu. 'Ben ölülerin mezarlarında kalmasını istiyorum. Niçin beni ve içimdeki güzellikleri ölüler yönetecekmiş? Güzellik canlı ve ölümsüzdür. Dillerse gelip geçicidir. Ölülerden arta kalan tozdur diller.'

Hemen arkasından da fikirlerini pekâlâ ifade edebildiğini düşündü ve Ruth'un yanındayken neden böyle konuşmadığına hayret ederek yatağına girdi. Ruth'un yanındayken bir okullu gibi oluyordu, dili de bir okullunun diline benziyordu.

Yüksek sesle, "Yeter ki zamanım olsun," dedi, "yalnızca zamanım olsun yeter ki." Sonu gelmeyen yakınması, Zaman! Zaman! Zaman'dı!

14. BÖLÜM

OLNEY neden olmasa da Martin en sonunda Ruth'a ve Ruth'a olan aşkına rağmen Latince çalışmamaya karar verdi. Vakit nakitti Martin için. Latinceden çok daha önemli olan, Martin'i gürültücü sesleriyle çağıran çalışılacak o kadar çok şey vardı ki. Üstelik Martin'in yazması da gerekiyordu. Para kazanmalıydı. Daha hiçbir yazısı kabul edilmemişti. Kırk kadar yazısı dergileri dolaşıp duruyordu. Başkaları nasıl yapmıştı bu işi? Kütüphanenin okuma odasında, başkalarının yazdıklarını defalarca elden geçirerek, onların eserlerini dikkatle ve eleştirel gözle inceleyip, kendi yazdıklarıyla karşılaştırarak ve eserlerinin satılmasını sağlayan, keşfettikleri gizli hüner acaba nedir diye düşünerek saatler geçirdi.

Ölü yazıların çokluğuna şaşıp kalmıştı. Bunlarda ne bir ışık, ne bir canlılık, ne de bir renk vardı. Bunlar soluk almıyor, yaşamıyordu, ama yine de sözcüğü iki sentten satılmışlardı; bini yirmi dolardan -gazete kupürlerinde öyle yazıyordu. Renkli bir üslupla ve ustaca yazıldıklarını itiraf ettiği, ama içinde hiçbir canlılık ve gerçeklik bulunmayan kısa hikâyelerin sayısız denecek kadar çok oluşu onu adamakıllı şaşkına çevirdi. Hayat o kadar değişik, o kadar olağanüstü iken, sürü sürü problemlerle, düşlerle, kahramanlık isteyen güçlüklerle doluyken, bu hikâyeler sadece sıradan şeylerden söz ediyordu. Yaşamın şiddetini, basıncını hissetti; yaşamın hay huyunu, ter döküp didinmeleri, kanlı isyanları... tabii, işte bunlardı yazılması gereken şeyler! Fedailer takımının önderlerini, çılgın âşıkları, terör ve trajedinin ortasında durup çabalarının gücüyle yaşamı çatırdatarak, şiddet ve zor altında dövüşen devleri kutlamak istedi. Halbuki dergilerdeki kısa hikâyelerin Bay Butler'ları, kupkuru dolar avcılarını ve sıradan insanların sıradan ufak aşk serüvenlerini kutsamak amacını güttükleri anlaşılıyor-

du. 'Acaba dergilerin editörleri de sıradan kimseler olduğu için mi böyleydi bu?' diye kendi kendine sordu. Yoksa bu yazarlar, editörler ve okurlar yaşamdan korkuyorlar mıydı?

Ama onun başlıca derdi, hiçbir editörü ve yazarı tanımıyor olmasıydı. Sadece herhangi bir yazarı tanımamış olmakla kalmıyor, aynı zamanda yazmaya kalkışmış bir kimseyi de tanımıyordu. Ona söyleyecek, ona yol gösterecek, bir kelimecik öğüt verecek tek kul yoktu. Martin, editörlerin insanlıklarından kuşku duymaya başladı. Editörler Martin'e sanki bir makinenin çarklarıymış gibi geldi. Evet, tamam, makine. Martin ruhunu hikâyelere, makalelere, şiirlere döküp bu makineye teslim etmişti. Onları katlayıp uzun zarfın içine yazılarla birlikte gerekli pulları da koyup zarfı mühürlemiş, dışına daha fazla pul yapıştırarak posta kutusuna atmıştı. Zarf kıtayı baştan aşağı dolaşmış ve bir zaman geçtikten sonra postacı el yazılarını, üzerinde kendi yolladığı pullar bulunan başka bir uzun zarf içinde geri getirmişti. Öbür tarafta insan bir editör yoktu; sadece, yazılarını bir zarftan çıkarıp öbürüne koyan, üstüne pul yapıştıran, ustalıkla bir araya getirilmiş birtakım çarklar vardı. Tıpkı, içine peniyi atınca tablet çikolata veren otomatlar gibi. Ciklet ya da çikolata almak isteyenin parayı hangi makineye atacağına bağlıydı bu. Editörlük makinesi de öyle işte. Bir makine çek veriyor, öbürü ise geri çevirme pusulası. Martin şimdiye kadar hep ikinci makineye rastlamıştı.

Bu işin korkunç mekanikliğini tamamlayan da geri çevirme pusulaları oluyordu. Basmakalıp formlar halinde hazırlanmış olan bu pusulalardan Martin yüzlerce almıştı, eski yazılarının her biri için bir düzine ya da daha fazla olmak üzere. Bu pusulalarla birlikte bir satırcık kişisel bir yazı da alsaydı eğer, sevinecekti. Ama hiçbir editör çıkıp da bir tek satır yazmamıştı. Bunun üzerine Martin öte yanda sıcak yürekli insanların değil, sadece bir makinenin içinde, iyi yağlanmış, mükemmel işleyen çarklar bulunduğu kararına vardı.

Martin mücadeleci bir insandı; inatçı ve gözüpekti, makineyi yıllarca beslemeye razı olurdu, ama şimdi kan kaybediyordu ve

mücadelenin sonunu yıllar değil, haftalar belli edecekti. Ödediği pansiyon kirası, onu her hafta biraz daha yokluğa yaklaştırıyor, diğer yandan kırk yazısı için ödemekte olduğu posta masrafları da en aşağı pansiyon kirası kadar büyük bir kayba yol açıyordu. Artık kitap satın almaktan vazgeçti ve ufak tefek şeylerde ekonomi yaparak kaçınılmaz sonu geciktirmeye çalıştı; bununla birlikte, nasıl ekonomi yapılacağını bilmediğinden kız kardeşi Marian'a elbise alması için beş dolar verince, sonunu bir hafta daha yakınlaştırmış oldu.

Hiç kimsenin cesaret ve öğüt vermediği, direnişi kırılmak üzere olan Martin karanlıkta vuruşuyordu. Artık Gertrude bile ona yan yan bakmaya başlamıştı. Başlangıçta Gertrude budalalık diye geçiştirmiş ve bir kız kardeş düşkünlüğü ile onu hoş görmüştü; ama şimdi yine bir kız kardeş yüreğiyle tasalanmaya başlamıştı. Gertrude'a göre Martin'in budalalığı bir delilik halini almaya başlamıştı. Martin bunu biliyordu ve ona durmadan dırdır eden Bay Higginbotham'ın açıktan açığa yaptığı hakaretler bile bu kadar üzüntü vermiyordu. Martin kendine güveniyordu, ama bu güveniyle yapayalnızdı. Ruth bile ona inanmıyordu. Martin'in kendini çalışmalara vermesini istemiş ve onun yazmasına açıkça karşı durmadığı halde, hiçbir zaman da desteklememişti.

Martin hiçbir zaman Ruth'a eserlerini göstermeye cesaret edememişti; fazlasıyla duyarlı oluşu bunu engellemişti. Üstelik de Ruth harıl harıl derslerine çalışıyor, Martin de bu yüzden Ruth'un zamanını çalmaktan çekiniyordu. Ama Ruth bitirme sınavını verince Martin'den yazdıklarını kendisine göstermesini istedi. Martin hem sevindi, hem de utandı. İşte bir yargıçla karşı karşıyaydı. Ruth sanat tarihi mezunuydu. Usta öğretmenlerden edebiyat okumuştu. Belki editörler de birer yetkili yargıçtı, ama Ruth herhalde onlardan başkaydı. Ruth kalkıp da ona basılı bir geri çevirme pusulası vermezdi; eserinin tercih edilmemiş olmasının, eserinde mutlaka değer bulunmadığı anlamına geldiğini de söylemezdi herhalde. Ruth konuşurdu onunla, o pırıl pırıl, aceleci konuşmasıyla sıcacık bir insandı o ve en önemlisi de Ruth, gerçek Martin Eden'dan bir şeyler bulmaya çalışırdı. Ruth, Martin'in

eserlerinden onun ruhunun, yüreğinin ne biçim olduğunu çıkarır, onun düşlerini, gücünün derecesini, azıcık, birazcık anlardı.

Martin kısa hikâyelerinden bir bölümünün daktiloda yazılmış kopyalarını topladı, bir an duraksadı, sonra 'Deniz Şarkıları'nı da bunlara ekledi. Bir haziran sonu öğle üstü, bisikletlerine atlayıp tepelere gittiler. Bu Martin'in, Ruth'la ikinci kez yalnız çıkışıydı. Henüz esen bir meltemin serinletmeye başladığı sıcak, tatlı bir havada bisikletlerini sürerlerken dünyanın iyi düzenlenmiş bir dünya olduğu, yaşamak ve sevmenin çok güzel bir şey olduğu gerçeği Martin'i son derece duygulandırdı. Bisikletlerini yolun kenarına bıraktılar, güneşten kavrulmuş otların keyifle kuru bir hasat havası soluduğu açık bir tepeciğin üstüne çıktılar.

Martin sıcak toprağın üzerine boylu boyunca uzandı, Ruth da Martin'in ceketi üzerine otururken, Martin, "Otlar görevini tamamladı," dedi. Yanık renkli otların beynine dolup orada düşüncelerini özel olandan evrensel olana doğru hızla götüren tatlılığını kokladı. "Var oluşlarındaki amaç gerçekleşmiş," diyerek otları sevgiyle okşadı. "Geçen kışın kasvetli yağışları altında tutkuyla fışkırdı, ilkbaharın şiddetli soğuklarıyla savaştı, çiçek verdi, böceklerle arıları kendine çekerek tohumlarını çevreye yaydı, kendisini görevine ve dünyaya göre hazırladı ve..."

Ruth, "Niye sen her şeye böyle hep korkunç denecek kadar pratik bir gözle bakıyorsun?" diyerek onun sözünü kesti.

"Evrim teorisine çalışıyorum da ondan herhalde. Eğer doğruyu söylemek gerekirse, gözlerim ancak şu son birkaç zamandan beri görmeye başladı."

"Ama bana öyle geliyor ki, bu derece pratik olmakla güzellikleri görme olanağını kaybediyorsun; tıpkı kelebek yakalayıp da onun güzel kanatlarındaki havları çıkaran çocuklar gibi güzelliği mahvediyorsun."

Martin başını salladı:

"Güzelliğin bir anlamı vardır, ama daha önce bu anlamı bilmiyordum. Güzelliği anlamsız bir şey, mantıksız, sebepsiz bir şey olarak kabul ederdim. Güzellik hakkında hiçbir şey bilmiyordum.

Şimdi bunun neden olduğunu bildiğim için, otu ot yapan güneşin, yağmurun ve toprağın bütün gizli özelliklerini öğrendiğim için otu daha çok seviyorum. Bir otun yaşam öyküsü içinde aşk da yer alır, serüven de... İşte bu düşünce bana heyecan veriyor. Madde ve kuvvetin karşılıklı etkisini ve bunların arasındaki müthiş çatışmayı düşündüğüm zaman, içimden ot üzerine bir destan yazabilecekmişim gibi geliyor."

Ruth dalgın dalgın, "Ne kadar güzel konuşuyorsun," dedi. Martin onun kendisine bir şeyler arar gibi baktığını gördü. Bir anda sıkıntı içinde kalıp zihni bulandı, kanı boynuna ve alnına saldırdı.

"Umarım ki konuşmasını öğrenmeye başladım," diye kekeledi. "İçimde söyleyecek çok şey var. Ama bunlar öylesine büyük ki. Gerçekten de içimdekileri anlatacak bir yol bulamıyorum. Bazen bana öyle geliyor ki sanki bütün dünya, bütün yaşam, her şey benim içime yerleşmiş, bağırıp çağırarak onlardan söz etmemi, onları anlatmamı istiyor. Bunu... ah, bunu tarif edemiyorum... bunun büyüklüğünü hissediyorum, ama konuşmak istediğim zaman da küçük bir çocuk gibi kekeliyorum. Duyguları ve heyecanları, konuşma ya da yazılı birer söz olarak ifade etmek zorlu bir iş. Tanrısal bir iş bu. Bak işte, yüzümü otların arasına gömüyorum, burun deliklerime çektiğim soluk içimi binlerce düşünce ve imgeyle ürpertiyor. Benim aldığım soluk evrenin soluğudur. Şarkı ve kahkaha nedir bilirim ben; savaşmak ve ölüm nedir bilirim. Bu otların kokusu da beynimde bir sürü imge canlandırıyor işte. Bunları sana ve bütün dünyaya anlatmak isterdim. Ama nasıl anlatabilirim? Dilim bağlı. İşte biraz önce sana otların üzerimdeki etkisini anlatmaya çalıştım. Ama başaramadım. Acemice bir konuşma ile birkaç yarım yamalak açıklamada bulunabildim, o kadar. Sözcüklerim bana bile karmakarışık geliyor. Buna rağmen, anlatabilmek arzusu ile boğuluyorum. Oh!.." Ellerini umutsuzlukla yukarı kaldırdı; "Olanaksız! Anlaşılmaz, anlatılamaz bir şey bu!"

Ruth ısrarla, "Ama gerçekten de güzel konuşuyorsun," dedi. "Ben seni tanıyalı beri, kısa zamanda ne kadar ilerlediğini düşün

bir kere. Bay Butler ünlü bir halk hatibidir. Dışişleri Bakanlığı tarafından seferberlik sırasında birçok kez kendisinden siyasal nutuk vermesi rica edildi. Bununla birlikte sen de en aşağı geçen gece onun yemekteki konuşması kadar güzel konuştun. Ne var ki o biraz daha soğukkanlıydı. Sen çok heyecanlanıyorsun; ama deneye deneye bunu da yenebilirsin. Doğrusu iyi bir halk hatibi olursun. Eğer istersen çok ilerleyebilirsin. Çok yeteneklisin. Sen insanlara önderlik edebilirsin, eminim; elini attığın herhangi bir şeyde, gramerdeki gibi bir başarı kazanmaman için hiçbir neden yok. İyi bir avukat olabilirsin. Siyaset alanında parlamalısın sen. Seni Bay Butler'ınki gibi başarıya ulaşmaktan alıkoyacak hiçbir şey yok." Gülümseyerek ekledi: "Üstelik sende hazımsızlık da yok."

Konuşmalarına devam ettiler: Ruth dönüp dolaşıp hep o nazik ama ısrarlı tavrıyla eğitimde sağlam bir temelin gerekliliğine ve herhangi bir meslek edinmede temel öğelerin bir parçası olarak Latincenin yararlarına geldi. Ruth, idealindeki başarılı adamın portresini çizdi: Bu, Bay Butler'a ait olduğu besbelli bir iki çizgi ve renk darbesi taşıyan, babasının portresiydi. Martin sırt üstü yatmış, onun dudaklarının her hareketini zevkle seyrederek birer alıcıya benzeyen kulaklarıyla dinliyordu. Ama beyni o anda alıcı değildi. Ruth'un çizdiği portrelerde onu çeken hiçbir şey yoktu: Üstelik içinde kasvetli bir düş kırıklığı ve eskisinden daha keskin bir aşk acısı duyuyordu. Ruth'un bütün anlattıkları içinde, Martin'in yazılarının sözü bile edilmiyordu; okumak için getirdiği yazıları bir kenarda öylece duruyordu.

Sonunda, bir aralık, Martin güneşe baktı, ufkun üzerindeki yüksekliğini ölçtü ve yazılarını alarak Ruth'a bunları hatırlattı.

Ruth aceleyle, "Unutmuşum," dedi. "Dinlemeyi çok istiyorum."

Martin ona bir hikâyesini okudu ve bunun en iyi hikâyelerinden biri olduğunu söyleyerek böbürlendi. Hikâyeye, "Yaşam Şarabı" adını vermişti. Bu hikâyenin, onu yazarken beynine yayılan şarabı şimdi onu okurken de beynine yayılmıştı. Hikâyenin orijinal havasında bir dereceye kadar bir büyü vardı ve Martin bunu daha da büyülü birtakım deyimler ve dokunuşlarla süslemişti.

Hikâyeyi yazdığı zamanki ateş ve tutku benliğinde yeniden uyandı ve Martin bunlara öylesine dalıp gitti ki, hikâyedeki kusurları ne gördü ne de işitti. Ama Ruth aynı durumda değildi. Onun terbiyeli kulakları zayıf yerleri, abartmaları, acemilere özgü aşırı şiddeti bulup, aksayan cümle uyumunun hemen farkına vardı. Vurgulamalar fazlaca gösterişli bir hal almadıkça buna önem bile vermedi, ama abartılı bir hal alınca, bunun amatörce oluşunu beğenmediğini belli edercesine yüzünü buruşturdu. Hikâye hakkındaki yargısı genel olarak buydu; amatörce. Ama bunu Martin'e söylemedi. Onun yerine, Martin okumasını bitirince ufak tefek aksaklıklara işaret ederek, hikâyeyi beğendiğini söyledi.

Ne var ki Martin düş kırıklığına uğramıştı. Ruth'un yargısı adildi. Martin buna müteşekkirdi, ama içinde öyle bir his vardı ki, Ruth onun eserini onunla paylaşmıyor, bir öğrenci ödevi düzeltir gibi düzeltmeyi yeğliyordu. Martin için ayrıntıların önemi yoktu. Bunlar kendiliğinden düzelirdi. Martin bunları düzeltebilirdi, düzeltmesini öğrenirdi. Martin yaşamdan bir şey yakalamış ve onu hikâyesinin içinde tutmaya çalışmıştı. Onun Ruth'a okuduğu şey, yaşamdaki büyük şeylerden biriydi, yoksa tümce düzeni ya da noktalı virgül falan değil. Martin, Ruth'un da, kendi gözleriyle gördüğü, kendi beyniyle kavrayıp sayfaya kendi elleriyle yazı halinde geçirdiği, onun olan bu büyük şeyi hissetmesini arzu etmişti. İçinden, 'eh,' diye geçirdi, 'ne yapalım başaramadık! Belki de editörler haklı!' O, büyük şeyi hissetmiş, ama onu ifade etmeyi beceremeyişti. Düş kırıklığına uğradığını belli etmedi ve Ruth'un eleştirilerine öyle rahat katıldı ki, Ruth onun içinin derinliklerinde, kendi fikirlerine tamamıyla aykırı güçlü bir akıntının bulunduğunu anlayamadı bile.

Martin el yazısının bulunduğu katlı kâğıdı açarak, "Bu ikincisine 'Çömlek' adını verdim," dedi. "Şimdiye kadar dört beş dergi tarafından geri çevrildi, ama ben yine de onun iyi olduğu fikrindeyim. Aslında bu hikâyede bir şey yakalamış olmamdan başka bir şey düşünemiyorum. Belki de bende yarattığı etkiyi sende yaratmaz. Kısa bir şey, iki bin kelimecik."

Martin bitirdiği zaman, Ruth, "Aman ne korkunç!" diye haykırdı. "Korkunç, anlatılamayacak kadar korkunç!"

Martin onun gerilmiş soluk yüzüne, büyümüş gözlerine ve parmaklarının, gizliden gizliye doyumu anlatan kıvrılışına dikkat etti. Başarmıştı. Beynindeki imgelerle duyguları aktarılabilmişti. Hedefe tam isabet kaydetmişti. Ruth hikâyeyi ister beğensin ister beğenmesin, hikâye onu sarmış, içine işlemiş, onu orada oturup dinlemeye ve ayrıntıları unutmaya zorlamıştı.

Martin, "Bu yaşamdan bir parçadır," dedi, "ve yaşam her zaman güzel değildir. Ama belki de ben acayip bir yaradılışa sahip olduğumdan, bunda da bir güzellik buluyorum. Bana öyle geliyor ki güzellik, on büklümlü bir büyüye sahiptir, çünkü..."

Ruth onun söyledikleriyle hiç ilgisi olmayan bir sözle Martin'in konuşmasını kesti: "Peki ama, neden o zavallı kadıncağız!" Sonra isyan eden düşüncesini ifade etmeden bırakıp, "Ah, alçaltıcı bir şey bu! Hiç de hoş değil! Müstehcen!" diye bağırdı.

Bir an için Martin'e yüreği durmuş gibi geldi. Müstehcen! İşte bunu hiç tahmin etmiyordu. Martin hikâyesi müstehcen olsun istememişti. Bütün müsvedde gözlerinin önünde alevden harfler içinde belirdi ve Martin bu alevlerin aydınlığında boş yere müstehcenlik aradı. Sonra yüreği yeniden çarpmaya başladı. O suçlu değildi.

Ruth, "Neden güzel bir konu seçmedin?" diye soruyordu. "Dünyada müstehcen şeyler olduğunu biliyoruz, ama bu bir neden olamaz ki!"

Ruth ateşli konuşmasına devam etti, ama Martin onu dinlemiyordu. Ruth'un masum, insanın içine işleyecek kadar masum, bakire yüzüne bakıyordu. Bu yüz öylesine saftı ki, onun bu saflığı sanki durmadan Martin'in içine dolup oradaki bütün süprüntüyü dışarı atarak, onu, bir yıldız pırıltısı kadar serin, yumuşak, kadife gibi göksel bir nur içinde yıkıyordu. Dünyada müstehcen şeyler olduğunu biliyoruz! Onun bunu bildiği düşüncesini aklına getirdi ve sanki bir aşk şakasıymış gibi kıkırdadı. Bir an sonra da kendi tanıdığı, bildiği, üzerinde seferler yaptığı müstehcenlik denizine ilişkin bir sürü imge gözlerinin önünde canlandı ve Ruth'un

hikâyeyi anlayamamış olmasını hoş gördü. Ruth'un anlayamaması onun kabahati değildi. Martin, Ruth'un böylesine masum kalacak kadar korunmuş olmasından ötürü Tanrıya şükretti. Ama kendisi yaşamı biliyordu; yaşamda dürüstlüklerin yanında pislikler bulunduğunu, yaşamın, her yanını kaplayan zifosa rağmen büyük olduğunu biliyordu ve Tanrı tanıktır ki, bunun üzerine diyeceklerini bütün dünyaya söyleyecekti. Cennetteki azizler için saflıktan, temizlikten başka bir şey düşünebilir miydi? Onları övmeye gerek yok. Ama ya çirkefin içindeki azizler! Ah, işte asıl harika olan, sonsuza dek harika kalacak olan şey buydu! Yaşamı yaşanmaya değer kılan buydu işte. Çamurların içinden, pislik çukurları içinden bir manevi büyüklüğün yükseldiğini görmek; kendi kendini yükseltmek ve üzerinden çamur sızan gözlerle ilk kez, belli belirsiz, uzak bir güzelliği görmek; manevi zayıflıklar içinden, kolayca günaha düşen insan yaradılışı içinden, kötülük ve bütün canavarlıkların dipsiz kuyusu içinden gücün, gerçeğin ve Tanrı vergisi bir manevi üstünlüğün yükseldiğini görmek.

Ruth'un ağzından birbiri ardınca çıkan tümceler kulağına çalındı.

"Bunun ruhu baştan aşağı düşük. Halbuki yüksek olan o kadar çok şey var ki. Örneğin In Memoriam'ı al."

Martin'in dilinin ucuna, 'Locksley Hall da var,' demek geldi; eğer tekrar düşlere dalmasaydı söyleyecekti de. Başlangıç halindeki mayalanmadan ayrılıp, binlerce ve binlerce yıl ucu bucağı belli olmayan yaşam merdivenine emekleyerek, sürünerek tırmanıp en üst basamağa ulaşan ve saf, güzel, tanrısal Ruth halini alarak, kuvvetiyle ona –kendisi de aynı hayret verici yolla halk kitleleri arasından, çamurlar içinden, sonu gelmeyen yaradılışın çarpıklıkları ve sayısız hataları içinden çıkarak yükselen Martin Eden'a– aşkı tanıtan, onu saflığa yöneltip içine tanrısallığı tatma arzusu veren kıza, dişi cinsine bakıyordu. Bunda aşk vardı, bir olağanüstülük, bir yücelik vardı. Bunda yazılacak şey vardı; yeter ki o demek istediğini ifade edebilsindi. Cennetteki azizler: Onlar sadece birer azizdiler ve onlar başlarının çaresine bakamazlardı. Ama kendisi bir erkekti.

Martin, Ruth'un "Sende güç var," dediğini duyabiliyordu, "ama bu terbiye edilmemiş bir güç."

Martin, "Porselen mağazasına girmiş bir boğa gibi," diyerek Ruth'un bir gülücüğünü kazandı.

"Sonra, nüansları ayırt edebilme yeteneğini de geliştirmelisin. Estetik öğelerine de baş vurmalı, bir beğeniye, mükemmelliğe ve bir ruha ulaşmaya çalışmalısın."

Martin, "Gücümün yetmeyeceği işlere kalkıştım," diye mırıldandı.

Ruth, aferin der gibilerden gülümseyerek, bir başka hikâyeyi dinlemek üzere yerleşti.

Martin özür diler gibi, "Bunu nasıl bulacağını bilmiyorum," dedi. "Acayip bir şey bu. Öyle sanıyorum ki bunda, kendi derinliğimi aştım ben, ama niyetim iyiydi yine de. Hikâyenin ufak tefek özelliklerine pek aldırma. Sadece ondaki büyük şeyi bulmaya çalış. Gerçi büyük bir olasılıkla ben bunu anlaşılabilir bir biçimde ifade edemediysem de, bu gerçekten de büyüktür."

Martin okudu ve okurken de Ruth'u inceledi. Sonunda Ruth'a ulaşabilmiş olduğunu düşündü. Ruth'un kıpırdamadan oturup, kendinden geçmiş bir halde gözlerini ona dikmiş, soluk almaksızın, dalgın dalgın dinleyişini, yarattığı şeyin büyüsüne kapılmış olmasına yordu. Hikâyeye "Serüven" adını vermişti ve bu hikâye, serüven hikâyeleri kitaplarındaki serüvenleri değil, gerçek serüveni, cezaları da, ödülleri de, dehşetli, korkunç bir sabır isteyen, insanın gece gündüz canına okuyan, dırdırcı ve kalpsiz angaryacıyı; insana alev alev yanan güneşin görkemini ya da kan ter içinde, insanları en yüksek aşamalara, tanrısal başarılara bağlayan uzun, önemsiz ilişkiler zinciri halindeki böcek sokuşları ve hummanın canavarca lezzeti içinde ya da açlık ve susuzluğun getireceği kara ölümü sunan angaryacıyı ölümsüzleştiriyordu.

Evet, evet Ruth'u orada oturtup dinleten buydu, bütün bunlardı; hikâyesine döktüklerinin ve dökmediklerinin Ruth'u canlandırdığına inandı. Ruth'un gözleri dört açılmış, yanakları al al olmuştu; Martin daha hikâyesini bitirmeden ona sanki Ruth bir yağlıbo-

ya tabloymuş gibi geldi. Ruth gerçekten de canlanmıştı; ama ona canlılık veren hikâye değil, Martin'in kendisiydi. Ruth hikâyeyi pek düşünmedi; sanki Martin'in o engin gücü, o her zamanki üstün gücü onun bedeninden taşıp kendisine akıyormuş gibi geldi. Bunun paradoksal yanı da, bizzat hikâyenin Martin'in kudretiyle yüklü oluşunda, hikâyenin onun gücünü kendisine akıtan bir kanal meydana getirişindeydi. Ruth ortamın değil, sadece gücün farkındaydı ve Martin'in yazdıklarıyla en çok kendinden geçmiş gibi göründüğü anda, o, aslında, kendisine tamamıyla yabancı olan bir şeyle, beynine çağırılmadan gelip yerleşen, müthiş ve tehlikeli bir düşünceyle kendinden geçmişti. Kendini evliliğin nasıl bir şey olduğunu düşünürken yakalamış ve düşüncesinin hiçbir şeyi umursamayan bir istekle tutuştuğunu fark ederek dehşete düşmüştü. Bu bir kıza yakışır şey değildi. Ona göre değildi bu. Ruth şimdiye kadar hiçbir zaman kadınca bir güçlü isteğin acısını çekmiş değildi; o hep Tennison'vari şiirlerin düş ülkelerinde, o ince üstatların, şövalyelerle kraliçeler arasına sokulan kabalıkla ilgili olarak yaptıkları ince imaların asıl anlamlarına bile kapalı bir yaşam sürmüştü. O bütün ömrünü uykuda geçirmişti ve şimdi yaşam bir gök gürültüsü gibi onun kapılarını zorluyordu. Panik halindeki düşünceleri onu, her şeyi kilit altına almaya, payandaları vurmaya yöneltirken, kayıtsız içgüdüleri bütün kapıları ardına kadar açıp, yabancı ziyaretçiyi kibarca içeri buyur etmeye zorluyordu.

Martin hevesle onun kararını bekledi. Bu kararın ne olacağından kuşkusu yoktu, ama kararı duyunca hayretler içinde kaldı:

"Güzel."

Ruth bir an durduktan sonra, sözcüğün üstüne basarak, "Güzel," diye tekrarladı.

Tabii güzeldi; ama bunda sadece güzellik değil, daha başka şeyler de vardı; güzelliği bir hizmetçi gibi kendi hesabına kullanan, daha içe işleyen bir olağanüstülük. Martin içinde büyüyen kuşkunun kurşuni ağırlığı altında yere uzandı. Başaramamıştı. Meramını anlatamıyordu. Dünyanın en olağanüstü yanlarından birini görmüş, ama ifade edememişti.

"Peki şey hakkındaki fikrin?" İlk kez yabancı bir sözcük kullanmaya kalkıştığı için sıkılarak tereddüt etti. "Motif hakkındaki fikrin nedir?" diye sordu.

Ruth, "Karışıktı," diye yanıt verdi. "Genel olarak yapacağım tek eleştiri de bu. Hikâyeyi dikkatle izledim, izlerken dikkat gerektirecek pek çok şey var içinde. Fazlaca sözcüklere boğulmuş. Hareketi bir sürü ikinci derecede malzeme arasına sıkıştırmışsın."

Martin aceleyle, "Ama ana motif bu," diye açıklamaya girişti. "Hikâyenin derinliğinde akıp giden, o büyük, kozmik, evrensel şey bu işte. Bunu hikâye ile uyum içinde yürütmeye çalıştım; hikâye alt tarafı yapay bir şeyden ibaret. Doğru iz üzerindeydim, ama beceremedim zannederim. Ne demek istediğimi anlatamadım. Ama zamanla öğrenirim."

Ruth onun dediklerine dikkat etmedi. O sanat tarihi mezunuydu, ama Martin onun sınırlarının çok ötesine geçmişti. Anlayış eksikliğini Martin'in sözlerinin birbirini tutmaz şeyler oluşuna verdi.

"Çok fazla laf kalabalığı var hikâyende, ama yer yer güzel," dedi.

Martin o sırada kafasından, "Deniz Şarkıları"nı ona okusam mı tartışmasını yaptığı için, Ruth'un sesi ona sanki uzaklardan geliyormuş hissini verdi. Martin kara bir umutsuzluk içinde yere uzanmış yatıyor, Ruth da ona araştıran gözlerle bakarak, kafasında ısrarla yer etmeye çalışan evlilikle ilgili kaygısızca düşünceleri evirip çeviriyordu.

Martin'e damdan düşer gibi, "Ün kazanmak ister miydin?" diye sordu.

Martin, "Evet, bir parça isterdim," diye itiraf etti. "Bu da serüvenin bir parçası. Önemli olan ünlü olmak değil, üne götüren yol. Sonra ün benim için olsa olsa beni başka bir şeye ulaştıracak araçtır. Yalnızca bundan ötürü ünlü olmayı çok isterdim."

"Sana ulaştıracak," demek istedi ve eğer Ruth, Martin'in ona okuduğu şeye aşırı bir ilgi göstermiş olsaydı, derdi de.

Ama Ruth'un kafası, Martin'in üstü örtülü anlatmaya çalıştığı sonuçsal şey'in ne olduğunu soramayacak kadar meşguldü; harıl

harıl Martin'e uygun bir meslek düşünmekle meşguldü. Edebiyatta Martin için bir gelecek yoktu. Buna emindi. Martin amatörce bir bilgiçlik taslayan yazılarıyla bugün kanıtlamıştı bunu. Güzel konuşabiliyordu, ama kendini edebi yoldan anlatamıyordu. Tennyson'u, Browning'i ve çok sevdiği başka koşuk ustalarını Martin'le karşılaştırdı ve bunda kaybeden Martin oldu. Ama kafasındakilerin hepsini söylemedi Martin'e. Martin'e duyduğu tuhaf ilgi, onu daha yumuşak olmaya yöneltti. Martin'in yazma arzusu zamanla kaybolacak bir hevesten ibaretti. İşte o zaman Martin kendini yaşamın daha ciddi yönleriyle uğraşmaya verirdi. Başarı da kazanırdı bunda. Ruth buna emindi. Martin o kadar güçlüydü ki asla başarısızlığa uğramazdı, yeter ki yazmaktan vazgeçsindi.

"Bana yazdıklarının hepsini göndermeni istiyorum, Bay Eden," dedi.

Martin sevincinden kıpkırmızı oldu. Ruth ilgilenmişti, buna emindi. Hiç olmazsa ona bir geri çevirme pusulası vermemişti ya!.. Eserlerinin bazı bölümleri için güzel demişti; bu da Martin'in herhangi bir kimseden duyduğu ilk cesaret verici sözdü.

Büyük bir istekle "Olur," dedi. "Size söz veriyorum Bayan Morse, başaracağım. Oldukça ilerlediğimi biliyorum, ama daha epey yolum var ve ben ellerimin üstünde, dizlerimin üstünde sürünmek pahasına bile olsa bu yolu aşacağım."

Yerden yazılarını taşıyan bir tomar kâğıt alarak uzattı. "İşte 'Deniz Şarkıları'. Eve döndüğünde boş zamanında okuman için sana vereceğim onları. Bana onlar hakkındaki düşüncelerini mutlaka söylemelisin. Biliyorsun, benim bütün istediğim eleştiri, her şeyden çok bunu istiyorum. Ne olur, fikirlerini samimi olarak söyle bana."

Ruth, içinde Martin'e karşı hiçbir zaman samimi olmadığını bilmenin huzursuzluğu ve ileride de samimi olabileceğine dair bir kuşku bulunduğu halde, "Son derece samimi olacağım," diye söz verdi.

15. BÖLÜM

ON gün sonra Martin, aynada kendi kendine, 'İlk savaşı verdik," dedi. "Ama bir ikinci, bir üçüncü savaş daha olacak ve bu böyle sürüp gidecek, sonsuza dek...'

Cümlesini tamamlamamıştı, ama gözleri küçük, adi odada gezinmiş ve yerde, bir köşede hâlâ uzun zarflar içinde duran geri çevrilmiş yazılar yığınına takılıp kalmıştı. Bu yazıları yeniden gönderecek pulu yoktu ve yazılar bir haftadan beri birikmekteydi. Sabaha bunlardan daha bir sürü gelecekti, ertesi gün de gelecekti, daha ertesi gün de -hepsi tamamlanıncaya kadar. Martin de artık yeniden gönderemeyecekti. Daktilonun bir aylık kirasını ödeyememişti; cebinde ancak bir haftalık pansiyon kirası kalmıştı, onu da iş bulma kurumu ücreti olarak yatırmayı düşündüğü için ödeyebileceği de yoktu.

Oturup düşünceli düşünceli masasına baktı. Masanın üstünde mürekkep lekeleri vardı. Martin birdenbire bu masayı çok sevdiğini fark etti.

"Benim sevgili masacığım," dedi, "seninle oldukça mutlu saatler geçirdim; her şey bir yana, sen de bana iyi arkadaşlık ettin doğrusu. Beni hiç yüzüstü bırakmadın, başarısızlığımın karşılığı olarak bana geri çevirme pusulaları vermedin, fazla çalıştığım için hiç sızlanmadın."

Kollarını masanın üzerine koydu, yüzünü kolları arasına gömdü. Boğazına bir acı tıkanmıştı; ağlamak geldi içinden. Bu ona ilk kavgasını hatırlattı; altı yaşındaydı, gözlerinden yaşlar akarken bir yandan da yumruk savuruyordu. Kendinden iki yaş büyük olan çocuk onu yorgunluktan bitinceye kadar yumruklamıştı. Sonunda dayanamayıp mide bulantısının verdiği ağrılar içinde, burnundan kan, çürümüş gözlerinden yaş akarak kendisi yere

yıkılıncaya kadar yabansı çığlıklar atarak haykıran çocukların meydana getirdiği ring, Martin'in gözlerinin önünde canlandı.

"Zavallı küçük tıraşçı," diye mırıldandı masaya. "İşte senin de böylesine yenilmiş bir halin var şimdi. Dayaktan canın çıkmış senin de. Nakavt oldun, nakavt!"

Ama o ilk kavganın görüntüsü gözlerinin önünden gitmemişti. Sonra bu görüntü kayboldu ve o ilk dövüşü izleyen bir sürü başka kavganın biçimini aldı. Peynir Surat (bu, o çocuğun adıydı) Martin Eden'ı altı ay sonra tekrar evire çevire dövmüştü. Ama bu sefer Martin de onun gözünü morartmıştı. Hepsi birbirine benziyordu kavgaların. Bütün kavgaları ardı ardına gördü; dayak yiyen hep kendisi, ona hakaret eden de Peynir Surat'tı. Ama Martin hiçbir seferinde kaçmamıştı. Bunu hatırlayınca güçlendiğini hissetti. Her seferinde kavgaya devam etmiş, sopayı da yemişti. Kavgacı bir çocuk olan Peynir Surat hiçbir kavgada Martin'e acıma göstermemişti. Ama Martin dayanmıştı. Dayak yediği halde dayanmıştı!

Bunun arkasından yıkık dökük ahşap yapılar arasında uzanan dar bir sokak gördü. Sokağın sonunu tek katlı bir tuğla yapı kapatmıştı; yapının içinden, 'Enquirer'in birinci baskısını yapmakta olan baskı makinelerinin ritmik gürültüsü yansıyordu. Martin on bir, Peynir Surat da on üç yaşlarındaydı, her ikisi de 'Enquirer' gazetesi satıyordu; orada olma nedenleri buydu. Tabii, Peynir Surat onu gece yakaladı ve bir kavgaya tutuşuldu. Bu kavga sonuçlanmadı, zira sabah saat dörde çeyrek kala matbaanın kapıları açıldı ve çocuk sürüleri gazetelerini kapışmak için içeri doldular.

Martin, 'Peynir Surat'ın, "Seni yarın yiyeceğim," dediğini; dışarı akamayan gözyaşları yüzünden titreyen kendi sesinin de, iç çeke çeke ertesi sabah orada olacağını söylediğini duydu.

Ertesi sabah da oraya ilk önce kendisi varmak için okuldan aceleyle fırlamış ve Peynir Surat'tan iki dakika önce gelmişti. Öbür çocuklar onu övüp, kavgadaki hatalarına işaret ederek öğüt verdiler ve öğütlerini yerine getirirse, kazanacağını söylediler. Aynı çocuklar Peynir Surat'a da öğüt verdiler. Kavgadan ne kadar

da hoşlanıyorlardı! Anılarını canlandırmasına uzun bir ara verip, Peynir Surat'la kendisinin yaptıkları bu gösteriyi seyreden çocukları imrenerek düşündü. Sonra, kavga matbaanın kapısı açılana kadar, yarım saat, hiç ara vermeden sürdü gitti.

Martin her Allahın günü okuldan fırlayıp "Enquirer" Sokağına koşan gençlik halini seyretti. Hızlı yürüyemiyordu. Ardı arkası gelmeyen kavgalardan her yanı tutulmuştu, topallıyordu. Kolları, karşıladığı sayısız darbeden dolayı, bileklerinden dirseklerine kadar kararıp morarmış ve eziyet gören eti yer yer çürümeye başlamıştı. Başı, kolları, omuzları, sırtının ortası, her yanı ağrıyordu; başı ağırlaşmış, beyni dumanlanmıştı. Okulda ne oyun oynuyor ne de ders çalışıyordu. Hatta bütün gün sırada öyle oturmak bile ona azap veriyordu. Bu her günkü kavgalara başladığından beri yüzyıllar geçmiş gibi geldi ona; sanki zaman bir karabasana doğru, gelecekteki günlük kavgaların sonsuzluğuna doğru uzanıyordu. Sık sık, 'Peynir Surat'ı neden ben yenmeyeyim?' diye düşündüğü oluyordu; böylece o, Martin, sefil durumundan kurtulmuş olurdu. Hiçbir zaman kavgayı bırakmak, Peynir Surat'ın kendisini dövmesine izin vermek aklının köşesinden geçmedi.

Martin böylece bedenen ve ruhen hasta bir halde, en aşağı kendisi kadar hasta olan ve eğer gururu zorunlu kılmasa ve aynı zamanda zorunlu hale getiren seyirci durumundaki gazeteci çocuklar olmasa, kavgayı bırakmaya istekli ebedi düşmanı Peynir Surat'ı karşılamak üzere kendini "Enquirer" Sokağına sürükledi, ama böylelikle de sabrın ne demek olduğunu öğrendi. Bir akşamüstü, tekme atmayı, belden aşağı veya rakip yere düştüğü zaman vurmayı yasaklayan kurallara uyarak yirmi dakika boş yere birbirlerini mahvetmeye çalıştıktan sonra Peynir Surat sendeleyerek, soluk soluğa, kavgayı berabere bırakmayı önerdi. Ve başı masanın üstünde kolları arasında duran Martin yıllar önceki o akşamüstüne ait görüntüyle ürperdi; o da sendeliyor, soluyordu; o da patlayan dudaklarından ağzına dolup gırtlağına inen kanla tıkanmıştı; sendeleyerek Peynir Surat'a doğru ilerlemiş ve konu-

şabilmek için bir ağız dolusu kan tükürdükten sonra, Peynir Surat kavgayı bıraksa da kendisinin asla bırakmayacağını haykırmıştı. Peynir Surat da bırakmamış ve kavga sürüp gitmişti.

Ertesi gün, daha ertesi gün, sonu gelmeyen günler hep bu akşam kavgalarına tanık oldu. Her gün kavga durumu almak için kollarını kaldırdığında, kolları müthiş acıyordu, yediği darbeler ise yüreğine oturuyordu; sonra her yanı uyuşuyor ve Martin, bir yandan sendeleyerek ayak oyunları yaparken, bir yandan da sanki bir düşteymiş gibi Peynir Surat'ın iri suratını, bir hayvanınkine benzeyen gözlerini görerek, gözü kapalı dövüşüyor, dövüşüyordu. Martin yumruklarıyla bu surat üzerinde çalışıyordu; bunun dışındaki her şey durmadan dönen birer hiçten ibaretti. Dünyada bu surattan başka bir şey yoktu ve onun, bu suratı bir et yığını haline getirmeden, geri kalan şeyleri, hayırlı şeyleri bilmeye hiç niyeti yoktu. İşte ancak ondan sonra rahata erebilecekti. Ama bırakmak... Martin için bırakmak, işte bu olamazdı!

Bir gün geldi, "Enquirer" Sokağına sürüklendiğinde Peynir Surat'ı ortalarda bulamadı. Peynir Surat, bir daha da gelmedi. Çocuklar onu kutlayıp Peynir Surat'ı yendiğini söylediler. Ama Martin'in içine sinmemişti. Ne o Peynir Surat'ı yenmişti, ne de Peynir Surat onu. Sorun henüz çözülmemişti. Çok sonraları öğrendiler ki, Peynir Surat'ın gelmediği gün, meğer babası aniden ölmüş.

Martin hayalevinde yılları çarçabuk aşarak, kendini bir tiyatronun zenginlere ayrılmış balkonunda gördü. On yedi yaşındaydı, denizden yeni dönmüştü. Bir kavga çıktı. Bir adam birine saldırıyordu, Martin de işe burnunu soktu ve Peynir Surat'ın alev alev yanan gözleriyle karşılaştı.

Eski düşman ıslık gibi bir sesle, "Oyundan sonra seni yakalayacağım," dedi.

Martin olur gibilerden başını salladı. Tiyatro fedaisi, kavga çıkan yere doğru gitmek için kendine yol açmaya çalışıyordu.

Martin sahnedeki dansla ilgisini hiç kesmeden, "Son perdeden sonra seni dışarıda bekleyeceğim," dedi.

Fedai ona şöyle bir baktı ve yürüdü gitti.

O perde inince, Martin Peynir Surat'a, "Yanında tayfan var mı?" diye sordu.

"Tabii var."

Martin, "Öyleyse ben de kendime tayfa toplayayım," dedi.

İki perde arasında arkadaşlarını topladı. Çivi fabrikasından üç adam, bir lokomotif ateşçisi, Boo Çetesinden yarım düzine kadar adam ve Onsekizinci Sokakla Market Sokağı kavşağını haraca kesen müthiş çetenin üyeleriyle birlikte Martin'in tayfası adamakıllı çoğaldı.

Tiyatro dağıldığında iki çete sezdirmeden sokağın iki yanına ayrılıp yürümeye başladı. Sokağın tenha bir yerine gelince birleşip bir savaş meclisi kurdular.

Peynir Surat'ın çetesinden kızıl saçlı biri, "Dövüş yeri, Sekizinci Sokaktaki köprü," dedi. "Köprünün tam ortasındaki elektrik direğinin altında dövüşebilirsiniz; aynasızlar hangi yandan gelirse gelsin, biz de öbür yandan tüyebiliriz."

Martin kendi çetesinin önderlerine danıştıktan sonra, "Ben kabul ediyorum," dedi.

San Antonio körfezinin bir kolunu geçen, Sekizinci Sokaktaki köprü, üç apartman bloku boyundaydı. Köprünün ortasında ve iki başında elektrik direği vardı. İki baştaki direklerin altından hiçbir polis görünmeden geçemezdi. Martin'in gözlerinde yeniden canlanan dövüş yeri, işte burasıydı. Martin, iki çete üyelerinin, saldırıcı, asık suratlarla birbirlerine ters ters, dik dik bakıp kendi aslan şampiyonlarını desteklediklerini ve kendisiyle Peynir Surat'ın da soyunduklarını gördü. Dövüşecekleri yerin iki yanına, az ileriye gözcüler yerleştirilmişti; bunların görevi, köprünün aydınlık olan iki başını kollamaktı. Boo Çetesinin bir üyesi, Martin'in ceketini, gömleğini ve şapkasını tutuyordu; polis gelecek olursa, bunlarla birlikte güvenli bir yere kaçmaya hazırdı. Martin, kendisinin ortaya doğru ilerleyip Peynir Surat'ın karşısına çıktığını gördü ve yine kendisinin elini uyarırcasına uzatarak, "Diğerleri bu işe karışmayacak," dediğini duydu. "Dövüşü durdurmaya filan kalkmasınlar. Bu bir öç kavgasıdır, sonuna kadar

da devam edecek. Anlaşıldı mı? İkimizden biri diğerini tepeleyene kadar."

Peynir Surat itiraz etmekistemişti, Martin bunu anladı, ama bu, iki çete arasında, Peynir Surat'ın o eski gururuna dokunmuştu.

"Haydi be," diye yanıt verdi. "Ne geveleyip duruyorsun? Dövüş sonuna kadar işte, bunda seninle beraberim."

Sonra her ikisi de çıplak yumruklarıyla, birbirlerinin canını yakmak, birbirlerini sakatlamak, mahvetmek arzusuyla ve kinle dolu bir halde, gençliğin bütün görkemiyle birer genç boğa gibi giriştiler. İnsanoğlunun yükselebilmek için binlerce yılda aldığı yol, bir anda sıfıra iniverdi. İkisi de çamurlu uçurumun içine yuvarlanıp dibe, ta dibe; atomların savaşması gibi, çarpışıp geri çekilerek yeniden çarpışan ve çarpışmayı sonsuza dek sürdüren yıldız kümelerinin çatışması gibi, körü körüne kimyasal savaş yapan başlangıç halindeki, olgunlaşmamış yaşamın haşaratı arasına indiler.

Martin kavgayı seyrederken yüksek sesle kendi kendine, "Tanrım! Hayvanız biz! Yabani hayvanız!" diye söylendi. Güçlü imgelemi sayesinde, sanki bir sinema makinesinin içine bakıyor gibiydi. Hem seyirci, hem aktör durumundaydı. Gördüğü manzara karşısında, uzun aylar boyunca aldığı kültür ve edindiği incelik yüzünden değişen anlayışı sarsılmıştı; içinde bulunduğu zaman bilincinden silinmiş, onu geçmişin hayaletleri kucaklamıştı. Şimdi o, denizden yeni dönmüş, Sekizinci Sokaktaki köprü üzerinde Peynir Surat'la dövüşen Martin Eden'dı. Canı yanan, didinen, kan ter içinde kalan ve yumrukları hedefini bulup da yamyassı ettiği zaman sevinçten kabına sığamayan Martin Eden'dı.

Birbirlerinin çevresinde canavarca dönen ikiz bir kin fırıldağı halindeydiler. Zaman ilerledi ve iki düşman çete, derin bir sessizliğe gömüldü. Şimdiye kadar böylesine dehşetli bir azgınlık görmemişlerdi; bu vahşetten onlar bile korku duydu. Bu iki dövüşçü, onlardan daha baskın birer kıyıcıydı. Gençliğin o ilk, kadife gibi yumuşak, nefis keskinliği zamanla kaybolduğu için, şimdi daha şiddetli ve daha bilerek dövüşüyorlardı. İki taraf da henüz bir üstünlük sağlayamamıştı. Martin, birisinin, "Bunlar birisi için dö-

vüşüyor," dediğini duydu, arkasından da aldatıcı bir sağ ve soldan sonra müthiş bir darbe yiyip, yanağının kemiğe kadar yarıldığını hissetti. Çıplak bir yumruk değildi bunu yapan. Açılan dehşet verici yara yüzünden, çevresindekilerin hayret nidaları çıkardıklarını duydu ve bir anda her yanı kendi kanına bulandı. Ama gık demedi. Sadece son derece sakınmayla hareket eder oldu. Zira, kendi sınıfının aşağılık hilelerini ve pis kıyıcılığını bildiği için aklı başına gelmişti. Dikkat kesilip bekledi ve yalandan bir saldırıya geçer gibi yapıp birden durdu; metalin parıltısını görmüştü.

"Kaldır elini!" diye bağırdı. "Pirinç muşta var elinde, bana onunla vurdun!"

Her iki çete de hırlayıp homurdanarak ileri atıldı. Herkesin birbirine girmesine ramak kalmıştı. Eğer öyle olsaydı, Martin öcünü alamayacaktı. Martin'in aklı başındaydı.

Boğuk bir sesle, "Siz geri durun bakalım," diye bağırdı. "Anlaşıldı mı? Söyleyin, anlaşıldı mı?"

Hepsi ondan uzaklaştı. Onlar da birer yabaniydi, ama Martin yabanilerin yabanisiydi; öyle ki, bu gerçek oradakilerin hepsinin içine bir korku salıp ağır bastı.

"Bu dövüş benim dövüşüm, kimse de burnunu sokmayacak buna. Ver şu muştayı buraya bakalım."

Peynir Surat'ın aklı başına geldi ve biraz da korktu. Pis silahı çıkarıp verdi. Martin, "Şu tayfasının arkasına saklanan kızıl saçlı, sen verdin ona bunları," diye konuşmasını sürdürürken, muştaları da suya fırlattı. "Seni gördüm; kendi kendime de acaba niyeti ne diyordum. Eğer bir daha böyle bir şey yapmaya kalkarsan, seni döve döve öldürürüm. Anlaşıldı mı?"

Dövüşe devam ettiler; yorgunluk, bitkinlik, aklın alamayacağı, sınırsız bir yorgunluk bile onlara vız geliyordu, işte öylesine dövüştüler. Hatta, kan görme hırslarını doyurmuş olan ve gördükleri manzaradan dehşete düşen yabaniler kalabalığı çekinerek, onlardan dövüşü bırakmalarını ricaya başladı. Oraya yığılıp ölecek, ya da ayakları üzerinde dururken ölecek hale gelmiş olan ve suratının kimliğini veren bütün çizgileri silinmiş olan Peynir

Surat bile sendeleyerek duraksama geçirdi; ama Martin ileri atıldı ve tekrar tekrar vurmaya devam etti.

Derken, yüz yıl kadar uzun görünen bir zaman sonra, tam Peynir Surat hızla kuvvetten düşmeye başladığı sırada tok bir kırılma sesi duyuldu ve Martin'in sağ kolu yanına sarkıverdi. Kemiği kırılmıştı. Herkes bu sesi duydu ve durumu anladı; karşısındakinin içinde bulunduğu son derece tehlikeli ve zor durumu fırsat bilip, yumruklar yağdırarak bir kaplan gibi atılan Peynir Surat da anlamıştı.

Martin'in tayfası araya girmek için ileri atıldı. Birbiri ardınca hızla gelen darbelerin altında gözleri kararan Martin, içinde bulunduğu son derece perişan ve umutsuz durumun, boğazından birer hıçkırık ya da hırıltı halinde çıkarttığı ağır küfürlerle adamları geri çevirdi; bu küfürleri hiç de yalancıktan savurmamıştı o, gerçekten de onları geri çevirmek için savurmuştu.

Yalnız sol eliyle yumruk savurmaya devam etti ve yarı bilinçsiz bir inatla yumruk savururken de, ta uzaklardan geliyormuş gibi mırıltılar duydu; birisi, "Bu kavga değil, arkadaşlar," diyordu. "Cinayet bu; durdurmamız gerek."

Ama kimse durdurmadı onları. Martin buna memnun oldu ve tek koluyla, durup dinlenmeksizin, önündeki, yüz olmaktan çıkmış, abuk sabuk bir şeyler mırıldanan, iğrenç, dehşet verici, kanlı şeye vurdu vurdu vurdu; fakat gözlerinin önünde sallanıp duran şey bir türlü çekilip gitmedi. Martin, yüzyıllar kadar, sonsuzluk kadar uzun gelen korkunç zaman bölümleri içinde son canlılık buharı da onu bırakıp gidinceye kadar, gittikçe ağırlaşan, yavaşlayan darbelerle vurmaya devam etti ve bir ara önündeki ne idüğü belirsiz şeyin çökmeye, köprünün kaba tahta kaldırımına yıkılmaya başladığını fark etti. Bir an sonra da Martin, titreyen ve sendeleyen bacaklarıyla, bu şeyin tepesine dikilmiş, elleriyle havada boş yere bir dayanak arar halde duruyor, kendisinin bile tanıyamadığı bir sesle,

"Daha istiyor musun? Ha, daha istiyor musun?" diyordu.

Kendisine ceketini giydirmeye çalışan arkadaşlarının, sırtını okşayan ellerini hissettiği sırada o, hâlâ tekrar tekrar, ısrarla aynı

şeyleri söylüyor, sorarak, rica ederek, tehdit ederek Peynir Surat'ın daha isteyip istemediğini öğrenmeye çalışıyordu. Bundan sonrası, derin bir karanlık ve unutmaydı.

Masanın üstündeki teneke çalar saat tıkırtısına devam ediyordu, ama yüzü kollarının arasına gömülü olan Martin Eden bunu işitmedi. Hiçbir şey duymadı. Hiçbir şey yoktu kafasında. Yaşamdan öylesine uzaklaşmıştı ki, tıpkı yıllar önce, Sekizinci Sokaktaki köprü üzerinde bayıldığı gibi bayılmıştı sanki. Bir dakika kadar karanlık, mutlak bir karanlık egemen oldu her şeye. Sonra sanki mezardan kalkıyormuş gibi, gözleri alev alev, yüzü ter içinde ayağa fırladı ve bağırmaya başladı:

"Tepeledim seni Peynir Surat! On bir yıl sürdü; ama tepeledim seni!"

Dizleri titriyordu, başı döner gibi oldu, yatağın kenarına çöküp geriye yaslandı. Hâlâ geçmişin pençesinden kurtulamamıştı. Şaşırmış, korkmuş bir halde gözlerini odanın içinde gezdirip çevresine bakınarak nerede olduğunu anlamaya çalıştı; sonra, köşede duran yazılar yığınını görünce, belleğinin tekerlekleri onu hızla içinde yaşadığı zamana döndürdü ve Martin, kitapları, kitapların sayfalarından çıkardığı evreni, düşlerini, arzularını ve biraz önce yaşadığı şeyleri –içinde dolaştığı yaşamın bataklığını– bir dakika bile seyretse korkusundan ölebilecek kadar hassas, korunmuş, ruh gibi soluk bir kıza olan aşkını hatırlayıp her şeyi fark etti.

Ayağa kalktı ve aynadaki görüntüsünün karşısına geçti.

Ağırbaşlı bir insan gibi, "İşte Martin Eden, sen çamurların içinden böyle çıktın," dedi. "Şimdi gözlerini olağanüstü ışıkla yıka, omuzlarını yıldızlara vererek var olan bütün güçlerden en yüce hazineyi söküp al ve bırak 'maymunla kaplan birbirini yesin'."

Kendine daha yakından baktı ve güldü.

"Birazcık histeri krizi ve melodram ha?" diye sordu. "Aldırma, boş ver. Peynir Surat'ın nasıl hakkından geldiysen, editörlerin de hakkından gelirsin; isterse on bir değil, iki kere on bir yıl sürsün. Burada duramazsın. Sürdürmen gerek. Sonuna kadar bu kavga, biliyorsun."

16. BÖLÜM

ÇALAR saat zırladı, Martin'i sıçratarak uykudan öyle ani kaldırdı ki, bünyesi onunki kadar mükemmel olmayan herhangi birinin mutlaka başına ağrı girerdi. Martin çok derin uyuduğu halde, bir kedi gibi hemencecik uyanıverdi; beş saatlik bilinçsizlik halinin geçmiş oluşundan ötürü sevinç duyarak, istekle kalktı. Uykunun kendisini içine attığı o derin bilinçsizlik halinden nefret ediyordu. Yapılacak, yaşanacak o kadar çok şey vardı ki!.. Uykunun yaşamından çaldığı bir dakikayı bile çok görüyordu; daha çalar saat susmadan o banyosuna girmiş, soğuk suyun ısırışlarıyla ürperiyordu bile.

Ama Martin o gün her zamanki programını uygulamadı. Ne yarım kalmış ne de anlatılmayı bekleyen yeni bir hikâye vardı. Geç vakitlere kadar çalışmıştı, şimdi de kahvaltıya az bir vakit kalmıştı. Fiske'den bir paragraf okumak istedi, ama beyninin içinde bir huzursuzluk olduğundan kitabı kapadı. Bugün yeni bir savaş başlıyordu ve bu zaman içinde bir süre yazamayacaktı. İnsanın evinden ve ailesinden ayrılırken duyduğu üzüntüye benzer bir üzüntü duydu. Köşede durmakta olan el yazılarına baktı. Üzüntüsünün nedeni buydu. Onlardan, hiç kimsenin iyi karşılamadığı, lekeli, zavallı çocuklarından ayrılacaktı. Gidip yazılarını karıştırmaya, en sevdiği yerlerini okumaya başladı. "Çömlek" adlı hikâyesi ile, "Serüven"i yüksek sesle okudu. En çok beğendiği hikâyesiyse bir gün önce bitirip de pul olmadığı için bir kenara attığı son çocuğu "Sevinç" oldu.

'Anlayamıyorum,' diye mırıldandı. 'Ya da editörler anlamıyordur belki de. Nesi var bu hikâyenin? Her ay bir sürü hikâye basıyorlar, bastıklarının hepsi de bundan daha kötü şeyler, hemen hemen hepsi!'

Kahvaltıdan sonra yazı makinesini kutusuna koyup Oakland'a götürdü.

Mağazadaki memura, "Yazı makinesi için size bir aylık kira borcum var," dedi, "ama müdüre söyleyin, bir ay kadar bir yerde çalışacağım, o zaman gelir öderim."

Bir feribota atlayıp San Francisco'ya geçti, iş ve işçi bulma bürosuna geldi. Memura, "Hangi iş olsa yaparım," dedi. "Mesleğim yok." Bu sırada, kibarlığa özenen işçilerin giyindikleri gibi züppece giyinmiş yeni gelen biri, sözünü tamamlamasına engel oldu. Memur başını umutsuzca salladı.

Yeni gelen, "Olmuyor ha?" dedi. "Bana bugün mutlaka bir işçi gerek!"

Döndü ve Martin'e baktı; bakışa karşılık veren Martin, adamın zayıf, yakışıklı, rengi uçmuş, şiş şiş yüzünü görünce, onun esaslı bir gece geçirmiş olduğunu anladı.

Adam, "İş mi arıyorsun?" diye sordu. "Ne iş yaparsın sen?"

"Ağır iş yaparım, denizcilikten anlarım, daktilo yazarım, kıçım eyer tutar, steno bilmem ve ne iş olursa olsun yapmak, hakkından gelmek arzusundayım."

Adam başını salladı:

"Fena görünmedi bana. Benim adım Dawson, Joe Dawson; çamaşırhanede çalışacak birini arıyorum."

Martin, "Bana göre değil," dedi. Martin kadınların giydiği yumuşacık, beyaz şeyleri ütülediğini aklına getirdi, amma tuhaf olurdu. Ama adamdan oldukça hoşlanmıştı. "Yalnız yıkama işini yapabilirim belki," diye ekledi. "Bu kadarını denizde öğrendim."

Joe Dawson bir an düşündü.

"Bana bak," dedi, "gel anlaşalım da, şu işi bir biçime sokalım. Dinlemeye niyetin var mı?"

Martin başını salladı.

"Bu, ufak bir çamaşırhane, kasabada; Shelly Hot Springs Oteli var ya, işte bu otelin çamaşırhanesi. İşleri iki kişi yapar; bir ustayla bir yardımcı. Usta benim. Sen, benim hesabıma çalışmaya-

caksın, ama benim emrimde çalışacaksın. Nasıl, canın öğrenmek istiyor mu?"

Martin durup düşündü. İş görünüşte umut vericiydi, çekiciydi. Bu işte bir iki ay çalışırsa, kitaplarıyla uğraşmak için bol bol vakte sahip olurdu. Hem işinde sıkı çalışabilir, hem de kitaplarının üstüne düşebilirdi.

Joe, "Hem iyi yemek, hem de sana ait bir oda veririm," dedi.

Sorunu çözen de bu oldu. Gece geç vakitlere kadar rahatsız edilmeden çalışabileceği bir oda...

Adam ekledi: "Ama cehennemi bir çalışma vardır."

Martin şişkin omuz kaslarını okşayarak, "Ağır işte çalışmaktan oldu bunlar," dedi.

"Öyleyse hadi bakalım," diyen Joe, elini bir an başına götürdü. "Vay canına, başım amma da dönüyor. Etrafı bulanık görüyorum. Dün gece o bar senin bu bar benim dolaştım, her şeyi yaptım, her şeyi. Ha, işe gelince, iki kişiye verdikleri ücret yüz dolarla yatacak yer. Ben altmış dolara çalışıyorum; öbür adam da kırk dolara çalışıyordu. Ama o işi biliyordu. Sen acemisin. Seni işe aldım mı, başlangıçta senin yapman gereken işin çoğunu ben yapmak zorunda kalacağım. Otuz dolarla başlasan nasıl olur? Sonra çalışarak kırk dolara yükselirsin. Ben sözümde dururum. Kendi payına düşen işi yapabildiğin gün kırk doları alırsın."

Martin elini uzatarak, "Kabul," dedi; adam Martin'in uzattığı eli sıktı. Martin sordu, "Avans veriyor musun? Tren bileti, filan için?"

Joe elini tekrar ağrıyan başına götürerek, "Bütün paramı yedim," diye üzüntüyle yanıt verdi. "Cebimde sadece dönüş bileti kaldı."

"Pansiyon kiramı ödediğim zaman, ben de meteliksiz kalıyorum."

Joe, "Takıver gitsin," diye fikir verdi.

"Yapamam. Borcum kız kardeşime."

Joe'nun kafası karışmıştı; uzun bir ıslık çaldı ve Martin'in ne demek istediğini anlamak için kafasını boş yere zorladı.

Umutsuzluk içinde, "Bir-iki kadeh içki parası var cebimde," dedi. "Hadi gel, belki bir şeyler düşünürüz."

Martin yanaşmadı.

"İçki içmez misin?"

Bu sefer Martin evet gibilerden başını salladı. Joe da büyük bir üzüntüyle, "Keşke ben de içmesem," dedi.

Sonra daha az üzüntülü, "Ama olmuyor işte," diye ekledi. "Bütün hafta deli gibi çalıştıktan sonra gidip içiyorum. Eğer içmesem ya gırtlağımı keserim, ya da sağı solu yakarım. Ama senin içmeyişin hoşuma gitti. Hep öyle kal!"

Martin, bu adamla kendisi arasındaki derin uçurumun farkındaydı. Kitapların meydana getirdiği uçurumdu bu; ama uçurumu aşıp geriye dönmek Martin'e hiç zor gelmedi. Ömrü boyunca işçi sınıfının dünyasında yaşamıştı; çalışmak ona çok doğal geliyor, Martin işi bir arkadaş olarak kabul ediyordu. Taşınma sorununu çarçabuk çözümleyiverdi, Joe ağrıyan başıyla çözümleyemezdi bunu. Sandığını Shelly Hot Springs'e Joe ile yollayacaktı; onun nasıl olsa tren bileti vardı. Kendisine gelince, onun da bisikleti vardı. Yetmiş millik bir yoldu; pazar günü bisikletine atlar gider, pazartesi sabahı işe başlamaya hazır olurdu. Bu arada eve dönüp eşyasını toplaması gerekecekti. Vedalaşacak kimsesi yoktu. Ruth'lar uzun yaz mevsimini ailece, Sierra dağlarındaki Tahoe gölünde geçirmekteydiler.

Martin pazar akşamı yorgun argın, toz toprak içinde Shelly Hot Springs'e vardı. Joe onu coşkuyla karşıladı. Ağrıyan alnına ıslak bir havlu sarmış, sabahtan akşama kadar çalışmıştı.

"Ben gittiğim için, geçen haftanın çamaşırlarının bir kısmı da yığılmış," diye açıkladı. "Sandığın sapasağlam geldi. Odada. Ama buna sandık demek için bin tanık ister. Ne var içinde Allah aşkına? Altın külçeler mi?"

Martin eşyasını çözerken Joe da yatağın üstüne oturdu. Bu kutu, içine sabah kahvaltısı konmak üzere hazırlanmış bir kutuydu ve Martin bunu Bay Higginbotham'dan yarım dolara satın almıştı. Kutunun iki yanına ipten tutamaklar çivileyince, teknik yönden bagaja alınmaya elverişli bir sandık haline gelmişti. Kutunun içinden birkaç gömlekle bir sürü iç çamaşırı ve yığınla kitap çıktığını görünce Joe'nun gözleri faltaşı gibi açıldı.

"Ta dibine kadar kitapla mı dolu?" diye sordu.

Martin başıyla evet dedi ve kitapları, odada lavabo işini gören bir mutfak masasının üzerine istiflemeye devam etti.

Joe, "Vay canına," dedi ve kafasında bir sonuç çıkararak bir an söyleyeceği şeyi düşündü, sonra:

"Şey, sen kızlara fazla düşkün değilsin, değil mi?" diye sordu.

Martin, "Hayır," diye cevap verdi. "Kendimi kitaplara vermeden önce epey kız peşinde dolaştım. Ama kitaplara düştüğümden beri vaktim olmuyor."

"Burada da pek vaktin olmayacak. Sadece çalışıp uyumaya vakit bulabileceksin."

Martin gecede beş saat uykusu olduğunu düşünerek gülümsedi. Odası, suyu pompalayan, elektrik sağlayan, çamaşırhanedeki makineleri çalıştıran motorun bulunduğu yapıda ve çamaşırhanenin üstündeydi. Bitişik odada kalan makinist yeni gelen yardımcıya hoş geldin demek için odaya damladı ve masanın üzerinde yatağın tepesine sallandırdıkları uzatma tele ampul takmakla uğraşan Martin'e yardım etti.

Martin ertesi sabah, saat yediye çeyrek kala oturulan kahvaltıya inmek için altıyı çeyrek geçe odasından çıktı. Çamaşırhanenin bulunduğu yapıda hizmetlilere ayrılmış bir banyo teknesi vardı. Martin soğuk suyla banyo yaparken Joe ürperdi.

Otelin mutfağında, bir köşede kahvaltıya oturdukları sırada Joe, "Vay canına! Sen demir gibi adammışsın be!" diye fikrini bildirdi.

Makinist, bahçıvan, bahçıvan yardımcısı ve ahırda çalışan iki üç adam da onlarla birlikte oturdu sofraya. Kahvaltılarını hızlı hızlı, sıkıcı bir hava içinde, hemen hiç konuşmadan atıştırdı bu adamlar. Martin bir yandan yiyip bir yandan da onları incelerken, kendisinin bu adamlardan ne kadar ileride olduğunu anladı. Bunların beyinlerinin ufacık çapı onu sıkıyordu. Martin bir an önce onlardan kurtulmak istedi. Gönül bulandırıcı, pis bir işmiş gibi, kahvaltısını onlar kadar hızlı yiyerek kalktı, mutfağın kapısından çıkınca derin ve rahat bir soluk aldı.

Çamaşırhane, buharla iş gören, çok iyi donatılmış bir çamaşırhaneydi; buradaki modern makineler, bir makinenin görebileceği hemen her işi görüyordu.

Birkaç sefer kendisine gösterildikten sonra, Martin kirli çamaşır yığınlarını çeşitlerine göre ayırdı, bu arada da Joe çamaşır makinesinin dövücüsünü çalıştırıp makineye yeniden, keskin birtakım kimyasal maddelerden yapılmış bir miktar yumuşak sabun koydu; sabunun içindeki maddelerin keskin kokusundan dolayı da yüzünü gözünü, ağzını burnunu havlulara sarmış, mumyaya dönmüştü. Martin çamaşırları ayırma işini bitirince, yıkananları sıkmaya yardım etti. Bu iş, dakikada birkaç bin devir yapıp, suyu çamaşırlardan merkezkaç kuvvetiyle ayıran bir makinede yapılıyordu. Bundan sonra Martin, arada bir çorap ve benzerlerini alıp silkeleyerek, sıkıcı makineyle kurutucu makine arasında mekik dokudu. Akşamüstüne kadar, biri makineye çorapları koymaya, biri de makineden çıkan çorapları buharlı presten geçirmeye ve istife devam etti; bu arada da ütüler ısındı. Ondan sonra saat altıya kadar iç çamaşırları ütülendi. Saat altıda Joe, kuşkulu kuşkulu başını salladı.

"Daha çok işimiz var," dedi. "Akşam yemeğinden sonra da çalışmak zorundayız."

Akşam yemeğinden sonra güçlü elektrik ışığı altında, son iç çamaşırı da ütülenip dağıtım odasına konuncaya kadar çalıştılar; saat on olmuştu. Sıcak bir California gecesiydi; pencereler ardına kadar açılmış olmasına rağmen, ısıdan kıpkırmızı olmuş ütü sobaları odayı fırına çevirmişti. Martin'le Joe, ta iç çamaşırlarına kadar terden sırılsıklam bir halde, güçlükle soluyorlardı.

Yukarı çıktıklarında Martin, "Tropiklerde şilep yüklemeye benziyor," dedi.

Joe, "Başaracaksın," diye yanıtladı, "işe iyi sarılıyorsun, aferin. Eğer böyle gidersen, sadece bir ay alırsın otuz doları. İkinci ay kırk dolarına kavuşursun. Ama bana daha önce ütü yapmadım deme. Ben anlarım."

Martin, "Vallahi şimdiye kadar bir bez parçası bile ütülemedim," diye itiraz etti.

Odasına çıktığında, sabahtan beri ayakta olduğunu, on dört saattir durmamacasına çalıştığını unutup, bu kadar yorgun oluşuna hayret etti. Saatini sabahın altısına kurdu ve altıdan geriye doğru beş saat sayınca, biri buldu. Saat bire kadar okuyabilirdi. Şişen ayaklarını rahatlatmak için ayakkabılarını çıkardı ve kitaplarını alıp masasına oturdu. Fiske'i aldı, iki gün önce kaldığı yeri açarak okumaya başladı. Ama ilk paragrafı anlamakta güçlük çekip baştan aldı. Sonra, pencereden giren rüzgârın katılaştırdığı kaslarının ağrısıyla uyandı. Saate baktı. İkiyi gösteriyordu. Dört saatten beri uyumaktaydı. Elbiselerini çıkardı, yatağa girdi ve daha yastığa başını koyar koymaz uyudu.

Salı günü de aynı derecede sıkı çalışmak zorunda kalmışlardı. Martin, Joe'nun çalışma hızına hayran oldu. Domuzuna çalışıyordu Joe. Büyük bir düzen içinde çalışıyor, bir dakikasını bile boşa harcamıyordu. Kendini tamamıyla çalışmaya ve vakit kazanma yöntemleri keşfetmeye vermişti. Bu arada Martin'e de, onun beş harekette yaptığı şeyin üç, üç harekette yaptığının iki harekette yapılabileceğini gösteriyordu. Martin de onu gözleyip, aynı yöntemi uygularken, bunu, "Hareket israfından kurtulma," diye ifade etti kendi kendine. Martin de iyi bir işçiydi; eline çabuk ve becerikliydi. Öteden beri de hiçbir işçinin kendi çıkardığı işi ya da daha fazlasını çıkaramayacağı ile övünürdü. Bu yüzden, iş arkadaşının uyarı ve öğütlerini büyük bir hırsla yerine getirerek, o da tıpkı Joe gibi, bir tek amaçla kendini işine verdi. Yaka ve kolların çift katları arasındaki kolayı, gömlekler ütülenmeye geldiğinde kabarcık kalmaması için silip çıkarmaktı işi; ve bunu öyle hızlı yaptı ki, Joe'nun övgüsünü kazandı.

Yapacak iş olmadığı zaman da hiç boş durmadılar. Joe hiçbir şey üzerinde beklemiyor, bir işten ötekine koşarak iş yaratıyordu. Bir tek hareketle, gömleğin yaka kenarı, iki omuz arasındaki parça ve kol yenleriye göğüs kısmını yakalanıp, sağ elin kavisli bir hareketiyle çıkıntı meydana getirecek biçime konulmak suretiyle iki yüz gömlek kolalandı. Sağ el, gömleğin bu kısımlarını o bir tek hareketle sıcak kolanın içine batırırken, sol el de kola bulaş-

masın diye, gövde kısmını yukarıda tutuyordu. Kola öyle sıcaktı ki, gömleğin kolaya batırılan kısımlarını sıkıp fazla kolayı akıtabilmek için ellerini her seferinde, soğuk suyla dolu bir kovaya daldırmak zorunda kalıyorlardı. O gece hanımların süslü, gösterişli çamaşırlarına "fantazi kola" yaparak on buçuğa kadar çalıştılar.

Martin gülerek, "Bana kalırsa, en iyisi tropiklerde çalışıp hiç elbise giymemek," dedi.

Joe ciddi bir tavırla, "O zaman ben işsiz kalırım," diye yanıt verdi. "Çamaşırhane işinden başka bir şey bilmem ki ben."

"Ama bunu iyi biliyorsun."

"İster istemez. On bir yaşımdayken Oakland'da, Contra Costa'da başladım bu işe; o zaman buharlı prese girecek çamaşırları düzeltiyordum. On sekiz yıl geçti aradan. Bu arada başka hiçbir iş yapmadım. Ama buradaki iş yok mu, şimdiye kadar yaptıklarımın en zorlusu. Hiç değilse bir kişi daha ister. Yarın gece de çalışıyoruz. Buharlı presi hep çarşamba geceleri çalıştırırız; yakalarla kol yenleri de o güne kalır."

Martin çalar saatini kurdu, masasının başına geçip Fiske'i açtı. İlk paragrafı bitiremedi. Satırlar bulandı, karıştı ve başı önüne düştü. Kalkıp dolaşmaya ve yumruklarıyla başını şiddetle sarsmaya başladı, ama uykunun verdiği gevşekliği bir türlü üstünden atamadı. Kitabı önüne çekti, arkasına bir destek koyarak dikti, parmaklarıyla göz kapaklarını açtı ve öylece okumaya çalıştı. Sonunda uykuya teslim oldu ve ne yaptığını pek bilmeden, elbiselerini çıkarıp yatağa girdi. Yedi saat horul horul uyudu, çalar saat onu uyandırdığında da hâlâ uykusunu almamış olduğunu fark etti.

Joe, "Çok okuyor musun?" diye sordu.

Martin hayır gibilerden başını iki yana salladı.

"Boş ver. Bu gece buharlı presi çalıştıracağız, ama perşembe günü saat altıda bitiririz işi. O zaman belki de okumaya fırsat bulursun."

O gün Martin, tepesinden bir demir çubuğa tutturulmuş ve bir silindirin ucuna geçirilmiş bir vagon tekerleğinin göbeği ile, büyük bir varilin içinde yünlüleri yıkadı.

Joe gururla, "Benim buluşum," dedi. "Bir sürü şeyi bir anda yıkar ve haftada en aşağı on beş dakika kazandırır. Burada da on beş dakika hiç küçümsenmemelidir."

Gömlek yakalarıyla, kol yenlerini buharlı presten geçirmek de Joe'nun fikriydi. O gece elektrik ışığı altında ter dökerlerken, Joe açıkladı:

"Bunu, bu çamaşırhaneden başka hiçbir yerde bulamazsın. Cumartesi günü saat üçe kadar insan ölse bitiremez bunları başka türlü. Ama nasıl bitirileceğini biliyorum ben. İşte fark da burada zaten. Gerekli olan buhar ve sıcaklığı elde edip, ara sıra presin altına sokmaktan ibaret. Şuna bak!" Joe kol yenlerinden birini yukarı kaldırdı. "Hiç kimse elle ya da ütü tahtası üzerinde daha iyisini yapamaz bunun."

Perşembe günü Joe öfkeden kudurdu. Bir çıkın dolusu daha "fantazi kolalık" çamaşır gelmişti.

"Bırakacağım bu işi," dedi. "Dayanamayacağım artık. Hemen bırakacağım. Nedir yani böyle bütün hafta esir gibi çalışmamın yararı? Ben çalıştıkça, dakikaları bile israf etmemeye çalıştıkça, onlar habire üzerime iş yığıyorlar. Şişko Hollandalıya hakkında ne düşündüğümü söyleyeceğim. Hem de Fransızca söylemeyeceğim, resmen Amerikanca söyleyeceğim. Amerikanca da yeter bana. Bu fazladan gelen fantazi kolalarla sömürdüğünü söyleyeceğim!"

Bir dakika geçmeden fikrini değiştirip kaderine razı olarak, "Bu gece çalışmamız gerek," dedi.

Martin o gece hiçbir şey okuyamadı. Bütün hafta bir tek gazete okumamıştı, canı okumak da istememişti; buna kendi de hayret etti. Haberler onu ilgilendirmiyordu. O kadar yorgundu ki, canı hiçbir şey istemiyordu; ama yine de eğer cumartesi günü saat üçe kadar işlerini bitirebilirse, bisikletine atlayıp Oakland'a inmeye karar verdi. Oakland yetmiş mil uzaktaydı. Pazar akşamı dönüşte de bu yetmiş millik yolu alınca, geceyi ancak pazartesi günü işe taze güçle sarılabilmek için dinlenmeyle geçirebilirdi. Trenle gitmek tabii daha rahattı, ama gidiş dönüş iki buçuk dolar tutuyordu. Halbuki o, para biriktirmek niyetindeydi.

17. BÖLÜM

MARTIN çeşitli işler öğrendi. İlk hafta, bir akşamüstü Martin'le Joe, iki yüz beyaz gömleğin hakkından geldiler. Joe, çelik bir tele asılı ve basıncını bu telin sağladığı sıcak bir ütü sistemini kullanarak yakaları, manşetleri ve yaka altlarını ütüledi; yaka altlarını gömlekle bir dik açı meydana getirecek biçimde tutuyor ve gömleğin göğüs kısmına son ütüyü vurarak parlatıyordu. Joe işini bitirir bitirmez gömlekleri Martin'le kendi arasında duran bir tahtanın üstüne fırlatıyor, Martin de bunları havada yakalayıp geri kalan yerleri tamamlıyordu. Bu iş de gömleğin kolalanmamış kısımlarını ütülemekten ibaretti.

Bu, saatler boyu büyük bir hızla yapılan çok yorucu bir işti. Dışarıda, otelin geniş verandalarında ise serin beyaz elbiseleri içinde erkeklerle kadınlar buzlu içkilerini yudumlayıp, kan dolaşımlarının hızını azaltıyorlardı. Halbuki çamaşırhanenin havası bunaltıcıydı. Koskoca soba güldür güldür yanıyor, önce kıpkırmızı bir hal alıyor, sonra da akkor haline geliyor, öte yandan nemli kumaşlar üzerinde gezinen ütüler havaya buhar bulutları kaldırıyordu. Bu ütülerin sıcaklığı, ev kadınlarının kullandığı ütülerin sıcaklığından farklıydı. Genellikle yapıldığı gibi, ıslak bir parmakla sıcaklığı denenebilen bir ütü, Joe ya da Martin için çok soğuk demekti, böyle denemelere gereksinmeleri de yoktu onların. Onlar sadece ütüyü yanaklarına yaklaştırıp, sıcaklığı, anlaşılmaz zihinsel bir yolla ölçüyorlardı; Martin, hayran olduğu bu işi bir türlü anlayamıyordu. Ütüler, gerektiğinden daha sıcak olursa, bunları demir çubukların ucuna takıp soğuk suya daldırıyorlardı. Bu iş de ölçüyü büyük bir kesinlikle ve ustaca kararlaştırma yetisini gerektiriyordu. Ütünün suda, saniyenin kesiri kadar fazla kalması demek, sıcaklığın iste-

nilen kıvamının kaybolması demekti. Martin bu işte kazandığı inceliğe hayret ediyordu; makine gibi, yanılmaz birtakım ölçüler üzerine kurulmuş, otomatik bir dakiklikti bu.

Ama hayret etmeye bile vakit yoktu. Martin bütün bilincini işi üzerinde toplamıştı. Kafasıyla, elleriyle durmaksızın çalışan bilgili bir makineydi sanki; onu insan yapan bütün yetilerini bu bilgiyi sağlamaya vermişti. Beyninde, evrene ve evrenin zorlu sorunlarına yer yoktu. Zihninin bütün geniş ve açık koridorları kapanmış, lehimlenip mühürlenmişti. Yankılarla dolu o geniş ruhu, dar bir oda, bir kaptan kulesi halini almıştı; kolu, omuz kasları ve on çevik parmağı bu kuleden yönetiliyor, hızla hareket eden ütü, buharlı yolu üstünde geniş, yalar gibi hamlelerle ve her hamlede gerekli olandan bir milim bile fazla kaçmamak koşuluyla, tezgâhın üstündeki ardı arkası gelmeyen gömlek kolları, ardı arkası gelmeyen gömlek yanları, gömlek sırtları, gömlek etekleri üzerinde tek buruşuk yapmadan atılıyor, atılıyordu. Hatta aceleci ruhu sendelediği zaman bile, ütü bir başka gömleğe uzanıyordu. Dışarıdaki bütün dünya, tam tepeye çıkmış olan California güneşinin altında baygınlık geçirirken, bu, saatlerce böyle sürdü gitti. Ama onların bulunduğu, dayanılamayacak kadar sıcak odada baygınlık geçiren yoktu. Verandada serinleyen otel müşterilerine temiz çamaşırlar gerekiyordu.

Martin'in her yanından ter akıyordu. Durmadan su içiyordu, ama gün öylesine sıcaktı ve çalışmadan ötürü öyle bir sıcak basıyordu ki, su bedeninin bütün yarıklarından, bütün gözeneklerinden akıp gidiyordu. Denizdeyken yaptığı iş ona pek ender zamanlar dışında kendi kendisiyle bol bol sohbet etme fırsatı verirdi. Geminin kaptanı, Martin'in zamanına egemendi; ama burada otel müdürü, aynı zamanda Martin'in düşüncelerine de egemendi. Sinirleri harap eden, bedeni mahveden bu didinmeden başka şey düşünemiyordu.

Bu didinmenin dışında bir şey düşünmeye olanak yoktu. Ruth'u sevdiğini unutmuştu. Ruth, artık mevcut bile değildi, çünkü zorlanan ruhunun onu hatırlamaya vakti yoktu. Ruth'u

yalnız geceleri yatağına yığılırken ya da sabahları kahvaltı sofrasına sürüklendiği zamanlar hızla akıp giden anılar seli içinde görebiliyordu.

Bir seferinde Joe, "Burası cehenneme benziyor değil mi?" dedi.

Martin başıyla onu doğruladı, ama içinde de bir öfke duydu. Durum meydandaydı, bu lafa hiç de gerek yoktu. Çalışırken konuşmazlardı. Konuşmak hızlarını keser ve Martin'in ütüsünü bir hamle geri bıraktırırdı; Martin de eski hızına ulaşmak için fazladan iki hareket yapmak zorunda kalırdı.

Cuma sabahı çamaşır makinesi çalıştı. Haftada iki kez otelin çamaşırlarını yıkamak zorundaydılar; yatak çarşaflarını, yastık kılıflarını, yatak ve masa örtülerini, peçeteleri. Bunu bitirir bitirmez, "fantazi kolalara" girişirlerdi. Bu ağır giden, titizlik isteyen sıkıcı bir işti ve Martin bunu diğerleri kadar çabuk öğrenemedi. Üstelik öğrenmek için şansını denemesine de olanak yoktu. Ufacık bir hata, her şeyi mahvederdi.

Joe buruşturup tek avucu içinde saklayabileceği saydam bir sütyeni kaldırarak, "Şuna bak," dedi. "Bunu yaktın mı, ücretinden yirmi dolar gitti demektir."

Martin de sütyeni yakmadı ve bir yandan sinir gerginliği her zamankinden daha çok artarken, kas gerginliğini azaltıp, Joe'nun, kendi çamaşırlarını kendileri yıkamak zorunda olmayan kadınların giydikleri güzel çamaşırlar üzerinde ter döküp didinirken savurduğu küfürleri sempatiyle dinledi. Fantazi kola Martin'in karabasanıydı, aynı zamanda Joe'nun da. Uğraşıp didinerek kazandıkları dakikaları fantazi kola işi kaybettiriyordu. Bütün gün bu işte didindiler. Akşam saat yedide, otel çamaşırlarını presli ütüden geçirmek üzere fantazi kolaları bıraktılar. Saat ondan sonra da, otel müşterileri uykudayken, her ikisi ta gece yarısına kadar, bire-ikiye kadar fantazi kolalarla uğraştılar. Saat iki buçukta işi bıraktılar.

Cumartesi sabahı gene fantazi kolalarla ve ufak tefek şeylerle uğraşıp, öğleden sonra saat üçte bir haftalık işlerini tamamladılar.

Merdivene oturmuş, göğüslerini gere gere sigara tellendirirlerken Joe sordu:

"Oakland'a kadar yetmiş mil bunun tepesinde gidecek değilsin herhalde?"

Martin, "Gitmem gerekiyor," diye cevap verdi.

"Ne için gidiyorsun? Kız mı?"

"Hayır; tren biletine vereceğim iki buçuk dolar cebime kalsın diye. Kütüphaneden bazı yeni kitaplar almak istiyorum."

"Kitapları neden ekspresle yollayıp ekspresle getirtmiyorsun? Yirmi beş sente gider, yirmi beş sente gelir."

Martin düşündü.

Joe, "Yarın da dinlenirsin," diye zorladı. "Dinlenmen gerek. Benim gereksinmem var doğrusu. İmanım gevredi."

Gerçekten de öyle görünüyordu. Yılmak nedir bilmeyen, hiç dinlenmeden bütün hafta gecikmeleri atlatıp, engelleri yere sererek saniyeler ve dakikalar için savaşan bu enerji kaynağı, son derece zora sokulan bu robot insan, bu şeytansı iş yetisine sahip adam, bir haftalık işini bitirmiş olduğu şu anda, bitmiş, tükenmiş bir durumdaydı. Yakışıklı, yorgun yüzü sarkmış, bitkinlikten sanki zayıflayıp uzamıştı. Sigarasını bir robot gibi içiyordu, sesinde ise garip bir halsizlik, bir monotonluk vardı.

İçindeki bütün kıvılcım, bütün ateş sönmüştü. Çamaşırhanede kazandığı zaferin bile tadı kalmamış gibiydi.

Üzüntülü bir sesle, "Gelecek hafta bütün bu işleri gene yapmak zorundayız," dedi. "Bütün bunların ne yararı var söylesene ha? Bazen keşke serserinin, aylağın biri olsaydım diyorum. Serseriler çalışmaz, ama gene de geçinip giderler. Ah! Şimdi bir bardak bira olsaydı; ama kalkıp köye, çarşıya kadar inmeyi göze alamam. Sen de otur oturduğun yerde; kitaplarını ekspresle gönderirsin. Eğer gidersen, aptalsın!"

Martin, "Peki ama, bütün pazar ne yapayım burada?" diye sordu.

"Dinlen. Ne kadar yorgun olduğunun farkında değilsin. Ben öyle yorulurum ki, pazarları gazete bile okuyamam. Bir kere hastalanmıştım, tifoya yakalanmıştım: İki buçuk ay hastanede

yattım. Bu iki buçuk ay içinde, parmağımı bile oynatmadım, ne güzeldi."

Bir dakika sonra, tatlı düşler içinde, "Ne güzeldi," diye tekrarladı.

Martin bir banyo yaptı, döndüğünde baş çamaşırcının orada olmadığını gördü. 'Herhalde bira için köye indi,' diye düşündü, ama düşündüğünün doğru olup olmadığını anlamak için köye kadar yarım millik yolu aşmak gözüne upuzun bir yolculuk gibi göründü. Pabuçlarını çıkarıp yatağına uzandı ve bir karar vermeye çalıştı. Eline kitap filan almadı. Yorgunluğu, uykusunu kaçıracak derecedeydi ve yorgunluktan yarı uyuşuk bir halde yatıyor, düşünemiyordu bile. Akşam yemeği vaktine kadar böylece kaldı. Joe, akşam yemeğinde de görünmedi. Martin, bahçıvanın dediğini duyunca, Joe'nun görünmeyişinin nedenini anladı; bahçıvan, "Joe şimdi mutlaka barda, kafayı çekiyordur," demişti. Martin yemek yer yemez gitti, yattı, sabah kalktığında da adamakıllı dinlenmiş hissetti kendini. Joe hâlâ ortalarda görünmediği için eline bir pazar gazetesi aldı ve ağaçların altında kuytu, gölgelik bir yere uzandı. Sabahın nasıl geçtiğini anlamadı. Uyumadı, kimse de onu rahatsız etmedi, gazeteyi de bitirmedi. Akşam yemekten sonra gazeteyi tekrar eline aldı ve okurken uyuya kaldı.

Pazar böyle geçti, pazartesi sabahı da Martin, bütün gücüyle tekrar işe koyulup çamaşırları ayırmaya başladı. Başının çevresine sıkıca bir havlu sarmış olan Joe da homurtular, küfürlerle çamaşır makinesini çalıştırmış, yumuşak sabunu karıştırıyordu.

Joe, "Elimde değil," diye açıklamada bulundu. "Cumartesi akşamı oldu mu, içmeden edemiyorum."

Bir hafta daha geçti; her gece elektrik ışığı altında süren ve cumartesi günü saat üçte en kızgın noktasına ulaşan bir haftalık bir savaş. Cumartesi günü saat üçte Joe, zaferini şevki kırılmış bir halde tadıp, kendini unutmak için köyün yolunu tuttu. Martin'in pazarı önceki gibi geçti. Ağaç gölgelerinde uyudu, amaçsızca gazetelere göz gezdirdi ve hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey düşünme-

den, sırtüstü yatarak uzun saatler geçirdi. Gerçi eski halinden çok uzaklaştığının farkındaydı, ama yine de kafası düşünemeyecek kadar bulanıktı. Sanki kötü bir şey yapmış, ya da ruhen kendini kirli hissediyormuş gibi kendi kendinden nefret eder gibi bir hali vardı. İçinde iyi gibi olan her şey lekelenmişti. Tutkusunun mahmuzu körelmişti; ona bu tutkunun dürtüşünü hissettirecek canlılığı kalmamıştı Martin'in. Bir ölüydü o. Ruhu ölmüş gibiydi. Bir hayvandı, hizmet hayvanı. Yeşil yapraklardan elenen gün ışığında bir güzellik bulmuyordu. Mavi gök kubbe de artık ona açığa vurulmak için titreşen sırlara, kozmik enginliğe ilişkin bir şeyler fısıldamıyordu eskisi gibi.

Yaşam dayanılmayacak kadar sönük, anlamsızdı ve Martin'in ağzında kötü bir tat bırakıyordu. İç dünyasını yansıtan aynanın üzerine kara bir örtü çekilmişti, hülya ise, tek bir ışığın girmediği bir hasta odasında yatıyordu. Köydeki barda, gelecek olan zahmetlerle dolu haftayı ve pazartesi sabahını hatırına bile getirmeksizin, görkemli bir sarhoşluğun masalımsı dünyalarına dalıp, sarhoşluk kurtlarının kemirdiği beyniyle sarhoş ağızlardan çıkmış şeylerden yine sarhoşça bir sevinç duyarak, kafa çeken başıboş Joe'ya imrendi.

Bir hafta daha geçti ve Martin, hem kendinden, hem de yaşamdan nefret etti. Bir başarısızlık duygusunun acısını çekiyordu. Editörlerin onun yazılarını geri çevirmelerinin bir hikmeti vardı. Şimdi bunu açıkça görebiliyor ve hem kendine, hem de kurduğu düşlere gülüyordu. Ruth, Martin'in "Deniz Şarkıları"nı postayla geri yollamıştı. Ruth'un mektubunu büyük bir duygusuzluk içinde okudu. Ruth, şiirleri ne kadar sevdiğini ve bunların güzel olduğunu söyleyebilmek için oldukça çaba harcamıştı. O, bunların birer başarısızlık örneği olduğunu biliyordu ve Martin, onun beğenmeyişini, mektubun âdeta makineden çıkmış gibi kuru olan her satırında okudu. Ruth haklıydı da. Şiirleri tekrar okuyunca Martin iyice emin oldu. Güzellik ve yücelik onu bırakmıştı. Şiirleri okurken de, onları yazarken kafasında ne olduğunu düşündüğünü fark etti. Atılgan cümleleri ona kaba geldi, ifadelerinde-

ki rahatlık ise, canavarlıktı sanki ve her şey saçma, gerçek dışı, olanaksızdı. Eğer onları yakmak için biraz daha güçlü bir istek duysaydı, "Deniz Şarkıları"nı hemen oracıkta yakardı. Makine dairesine götürmek vardı, ama onları ta ocağa kadar taşıma zahmetine girmeye değmezdi. O, bütün gücünü başkalarının çamaşırlarını yıkamaya harcamıştı. Artık özel işlerine ayıracak gücü kalmamıştı.

Pazar günü kendini toparlayıp Ruth'un mektubuna yanıt yazmaya karar verdi. Ama cumartesi akşamı, iş bittikten ve bir banyo yaptıktan sonra, içkiyle her şeyi unutma isteğine yenildi. "Köye ineyim de Joe ne yapıyor bakayım!" diye kendini aldattı. Aynı anda da yalan söylediğini fark etti. Ama yalanı düşünecek kadar enerjisi kalmamıştı. Hoş, enerjisi olsaydı da yalanı düşünmek istemeyecekti, çünkü canı unutmak istiyordu. Sanki rastgele yola düşmüş gibi, ağır adımlarla köye yollandı. Bara yaklaştıkça, kendini tutmak istemesine rağmen adımları hızlandı.

Joe onu, "İçki içmediğini sanıyordum," diye karşıladı.

Martin mazeret uydurmaya tenezzül etmedi, onun yerine viski ısmarladı ve bardağını ağzına kadar doldurup, şişeyi Joe'ya verdi.

Kabaca, "Bütün gece şişeyle oynayacak değilsin inşallah," dedi.

Öbürü pek ağır gidiyordu, onun için Martin, onu beklemeden bardağını bir yudumda boşaltıp tekrar doldurdu.

Zalim bir tavırla, "Şimdi bekleyebilirim seni," dedi. "Ama çabuk ol."

Joe acele etti ve birlikte içtiler.

Joe sordu, "Çalışma temposu yaptı bunu, değil mi, ha?"

Martin bu konu üzerinde konuşmak istemedi.

"Gerçekten cehennem gibidir, bilirim," diye devam etti Joe. "Ama senin içkiye başlaman hiç hoşuma gitmedi, Mart. Ya, işte böyle!"

Martin içkilerini ısırır gibi ısmarlayıp, arkadaşını içmeye ısırır gibi davet ederek, ve açık mavi gözlü, saçları ortadan ayrılmış efemine bir taşra delikanlısı olan barmeni korkutarak, sessizce içmeye devam etti.

Joe, "Biz zavallıları böyle çalıştırmaları bir rezalet," diyordu. "Eğer içkiye vurmasam, keçileri kaçırıp yakarım orasını. Benim içkiye vurmam kurtarıyor çamaşırhaneyle oteli, bak bunu bil!"

Ama Martin hiç yanıt vermedi. Bir iki kadeh daha içtikten sonra, beyninde sarhoşluk kurtlarının kımıldanmaya başladığını hissetti. Ah, yaşamak buydu işte; üç haftadır ilk kez yaşıyordu. Düşleri geri geldi. Hülya karanlık odadan çıkıp onu ayarttı; alev gibi parlak bir şeydi bu. Düşler aynası gümüş gibi parlıyordu; üzerindeki eski imgeler silinip yeni imgelere yer veren, şimşekli, göz kamaştırıcı bir görüntüler parşömeniydi bu. Yücelik ve güzellik yanıbaşında onunla el ele yürüyordu ve bütün güçler onundu. Bunları Joe'ya anlatmak istedi, ama Joe'nun da kendine göre düşleri vardı; çamaşırhanedeki esaretinden kaçıp sığındığı ve bizzat kendinin büyük bir çamaşırhane sahibi olduğu, ona güven veren düşler...

"Bak söylüyorum sana Mart, benim çamaşırhanemde çocuk çalışmayacak, hayatında göremeyeceksin çocuk çalıştırdığımı. Hem, akşam altıdan sonra da bir tek kul çalışmayacak. Söylediğime kulak ver! Yeteri kadar makine olacak, ama insan gibi çalışacaklar. Ah, Mart, Tanrı yardım ederse seni oranın başı yaparım, hepsinin başına getiririm seni. Bak, nasıl yapacağımı anlatayım sana. Ben de içkiyi bırakıp para biriktireceğim. İki yıl biriktirip, sonra da..."

Fakat Martin, Joe'ya barmeni bırakıp öte yana döndü; ama içeri iki çiftçi girip de bunlar Martin'in ikram ettiği içkiyi kabul edince, onlara içki vermek üzere barmen de Joe'yu yalnız bıraktı. Martin krallara yaraşır bir cömertlikle ikramlarda bulunup, çiftçiler, ahıra bakan adam, otelin bahçıvan yardımcısı, barmen ve bir gölge gibi sinsice içeri süzülüp barın dip tarafında bir köşeye büzülen serseri de içinde olmak üzere, herkese içki ısmarladı.

18. BÖLÜM

PAZARTESİ sabahı Joe, ilk araba yükü çamaşırları makineye boca etti.

"Bana kalırsa," diye lafa başlayacak oldu.

Martin, "Benimle konuşma," diye hırladı.

Öğle yemeği için işi bıraktıkları zaman Joe'ya, "Özür dilerim," dedi.

Joe'nun gözleri dolu dolu oldu.

"Boş ver ahbap," dedi. "Burası cehennem gibi bir yer, onun için insanın elinde olmuyor. Hem, biliyor musun, seni öyle seviyorum ki!.. İşte seni sevdiğim için dokundu bana. Daha seni ilk görüşümde kanım kaynamıştı."

Martin, başını iki yana salladı.

Joe, "Bırakalım bu işi," dedi. "Boş verelim bu işi, gidelim serserilik yapalım. Ben hiç denemedim ama, herhalde çok kolay olmalı. Hem de hiçbir iş yapmak yok. Hele bir düşün: Hiç iş yok. Bir seferinde hasta olmuştum, tifoydu, hastaneye yattım, ne güzeldi ama. Keşke gene hasta olsam."

O hafta çok zor geçti. Otel doluydu, bu yüzden de fazladan bir sürü "fantazi kola" yığıldı üzerlerine. Yiğitlik alanında mucizeler yarattılar. Elektrik ışığı altında her gece geç vakitlere kadar didinip yemeklerini çiğnemeden yuttular, hatta sabah kahvaltılarından önce de yarım saat çalıştılar. Martin soğuk suyla banyo yapmayı bıraktı. Her dakika enerji, enerji, enerji demekti ve Joe, bu dakikaların usta çobanıydı; bir tanesini kaybetmeksizin onları dikkatle güdüyor, altın sayan bir cimri gibi sayıyordu. Vaktiyle Martin Eden adlı bir adam olduğunu düşünen, bir başka makinenin yardımıyla durmaksızın çalışan, delirmiş, çalışma delisi haline gelmiş canavar bir makineydi sanki.

Ama Martin hep ender anlarda düşünebiliyordu artık. Düşünce evi kapalı, pencereleri tahtalarla örtülüydü ve Martin, onun gölgemsi bekçisiydi. O, bir gölgeydi. Joe haklıydı. Her ikisi de birer gölgeydi ve bu sonu gelmeyen bir çalışma zindanıydı. Yoksa bir düş müydü bu? Bazen, buğulu, sıcak havanın titreşimleri arasında ütüsünü beyaz çamaşırların üstünde ileri geri yürütürken, ona bu bir düş gibi geliyordu. Kısa bir an sonra, ya da belki de bin yıl kadar sonra, mürekkep lekeli masasının bulunduğu odasında uyanacak ve yazılarına bir gün önce bıraktığı yerden başlayacaktı. Yahut, belki de bu bir düşten ibaretti ve uyanmak bir vardiya değişmesi biçiminde olacaktı; Martin, yalpa vuran baş kasaradaki ranzasından aşağı atlayacak, tropik yıldızlarının altında güverteye çıkıp dümen dolabının başına geçerek serin mevsim rüzgârlarının içine işlediğini duyacaktı.

Cumartesi günü ve cumartesinin saat üçte kazanılan yorgun zaferi geldi.

Joe, hafta sonu bitkinliğini gösteren o garip, monoton ses tonuyla, "Aşağıya inip de bir bardak bira içsem," dedi.

Martin sanki birdenbire uykudan uyanmış gibi oldu. Takım çantasını açtı, bisikletini yağlayıp zincirlere grafit sürdü, jant tellerini ayarladı. Gidonun üzerine abanmış, gözlerini yetmiş millik tozlu, yokuşlu yola dikmiş, ayaklarıyla doksan altı dişli çarkı ritmik itişlerle çevirerek Joe'nun yanından geçtiği sırada, o barın yarı yolunu almıştı bile. O gece Oakland'da yattı, pazar sabahı da yetmiş millik yolu gerisin geri tekrar aldı. Pazartesi sabahı da yorgun argın yeni bir haftanın işine girişti, ama bu sefer ayık kalmıştı.

Bir beşinci, bir altıncı hafta daha geçti. Bu haftalar boyunca o, içinde kalan ufacık, bir parçacık kıvılcımla, onu her hafta sonu bu yüz kırk millik yolu aşmaya zorlayan, pırıltı halindeki bir ruh artığıyla bir makine gibi çalıştı durdu. Dinlenme nedir bilmedi. Olağanüstü bir makinenin çalışmasına benziyordu bu ve kendisine önceki yaşamından kalan tek şey olan o ruh pırıltısını da parçalamasına yardım ediyordu. Yedinci haftanın sonunda, niyeti olmadığı halde, karşı koyamayacak kadar yorgun olduğu için Joe

ile birlikte köye sürüklendi ve ta pazartesi sabahına kadar yaşamın içine gömüldü, yaşamı buldu.

Hafta sonlarında yeniden yüz kırk millik yolu aşmaya devam etti; böylece, aşırı bir yorgunluğun verdiği uyuşukluğu, daha da büyük bir yorgunluğun acısıyla gideriyordu. Üçüncü ayın sonunda, Joe ile birlikte köye üçüncü kez indi. Kendini unuttu, yaşadı ve yaşarken, duru bir aydınlık içinde kendini nasıl hayvan haline sokmakta olduğunu gördü; içkiyle değil, ama çalışmayla. İçki bir sonuçtu, neden değil. Gece nasıl günün arkasından gelirse, bu da kaçınılmaz bir biçimde çalışmanın arkasından geliyordu. Viskinin ona verdiği haber, kendini bir hayvan haline sokarak zirveleri fethedemeyeceğiydi. Martin de başını sallayarak bu haberin doğruluğunu onayladı. İçki deneyimliydi. Kendi deneyimlerinden birtakım sırlar fısıldadı Martin'e.

Martin kalem kâğıt istedi ve orada bulunan herkese içki ısmarladı. Onlar Martin'in sağlığına içerken, o bara yaslandı ve kâğıda bir şeyler karaladı.

"Telgraftır bu yazdığım Joe," dedi. "Oku!"

Joe telgrafı o gülünç sarhoş bakışıyla yan yan bakarak okudu, ama okuduğu şey onu ayıltır gibi oldu. Martin'e sitemle baktı, gözleri doldu ve yaşlar yanaklarından inmeye başladı.

"Beni bırakıp gitmeyeceksin değil mi Mart?" diye umutsuz bir ifadeyle sordu.

Martin başıyla onu doğruladı ve orada bulunan aylaklardan birini, telgrafı postaneye götürmesi için yanına çağırdı.

Joe kısık bir sesle, "Dur bir dakika," diye hırıldadı. "Dur da düşüneyim."

Bacakları sallanarak bara yaslandı; o düşünürken de Martin koluyla onu sarmış destek oluyordu.

Joe birdenbire, "İki çamaşırcı yap şunu," dedi. "Dur ben düzeltivereyim."

Martin sordu, "Sen neden bırakıyorsun işi?"

"Sen neden bırakıyorsan ben de ondan bırakıyorum."

"Ama ben denize çıkıyorum, sen yapamazsın ki bu işi."

"Hayır," dedi öteki, "yapamam, ama bal gibi serserilik yapabilirim, bal gibi."

Martin bir an kadar onu araştıran gözlerle süzdü, sonra bağırdı:

"Vallahi de haklısın! Bir hayvan gibi çalışmaktansa serseri olmak daha iyi. Yaşayacaksın oğlum. Bütün ömrün boyunca yaptıklarından daha iyi bir iş yapmış olacaksın yaşamakla."

Joe yanılıyorsun gibilerden, "Bir keresinde hastaneye yatmıştım," dedi. "Ne güzeldi. Tifo olmuştum da... Sana söz etmiş miydim bundan?"

Martin telgrafı, "iki çamaşırcı" diye değiştirirken, Joe devam etti:

"Hastanedeyken canım hiç içki içmek istemiyordu. Tuhaf değil mi? Ama bütün hafta bir esir gibi çalıştığın zamanlar, mutlaka kafayı çekmek gerekiyor. Sen hiç dikkat ettin mi, aşçılar nasıl küp gibi içerler? Sonra fırıncılar? Fazla çalışmadır bunun nedeni. Mutlaka içmek zorundadırlar. Hadi şu telgraf ücretinin yarısını ben vereyim."

Martin, "Bunun için seninle zar atalım," diye öneride bulundu.

Zarları avuçlarında sallayıp ıslak tezgâhın üstüne yuvarlarlarken, Joe, "Hadi," diye seslendi, "herkes içsin."

Pazartesi sabahını umutla bekleyen Joe, kabına sığamıyordu. Ne ağrıyan başına aldırdığı vardı, ne de işiyle ilgilendiği. Dakikalar sürüler halinde uzaklaşıp gidiyor ve kayıtsız çobanları pencereden güneşi, ağaçları seyrederken onlar yok oluyordu.

Joe, "Şuraya bak bir kere!" diye bağırdı. "Hepsi de benim bunların! Yasak değil. İstersem şu ağaçların altına yatar, bin yıl uyurum. Öf, hadi be Mart, boş verelim şu işe. Daha fazla beklemenin ne yararı var? Bak, orası çalışma olmayan bir ülke, oraya gitmek için de biletim var. Yarabbim, hem de dönüşü olmayan bir bilet!"

Birkaç dakika sonra, Joe, çamaşır makinesine götürmek üzere kirli çamaşırları arabaya doldururken, otel müdürünün gömleğini tanıdı. Onun markasını biliyordu. Birden bütün görkemiyle özgürlüğünün farkına vararak gömleği yakaladığı gibi yere fırlattı ve üzerinde tepinmeye başladı.

"Keşke sen de içinde olsaydın, domuz kafalı Hollandalı!" diye bağırıyordu. "İçinde olacaktın şu gömleğin, nah işte tam senin canına okuduğum yerde olacaktın ki! Al işte! Al sana, al bakalım, Allahın belası! Tutun beni! Hey, tutun beni, yoksa!"

Martin gülerek onu yakalayıp tekrar işinin başına getirdi. Salı akşamı yeni çamaşırcılar geldi ve haftanın geri kalan kısmı onları işin temposuna alıştırmakla geçti. Joe bir kıyıya oturup, kendi sistemini onlara anlattı, ama elini işe sürmedi.

"Elimi sürmem işe," diyordu. "Elimi sürmem. İsterlerse beni kovabilirler, ama çalışmaya zorlarlarsa ben bırakırım işi. Artık benden paso, çok teşekkür ederim, iş istemiyorum artık. Ben artık yük vagonlarında, ağaç gölgelerinde yatıp kalkan bir insan olacağım. Siz çalışın bakalım esirler! Evet, doğrudur. Esir ve ter! Esir ve ter! Ve öldüğünüz zaman, siz de benim gibi çürüyeceksiniz, o zaman nasıl yaşadığınızın ne önemi kalıyor, ha? Söyleyin bakalım?.. En sonunda ne ifade ediyor?"

Cumartesi günü paralarını alıp birbirlerine veda ettiler; artık yolları ayrılıyordu.

Joe umutsuz bir tavırla, "Fikrini değiştirip de benimle gelmeni istemem boşuna olur tabii?" diye sordu.

Martin başını iki yana salladı; harekete hazır, bisikletinin yanında duruyordu. El sıkıştılar, Joe, bir süre Martin'in elini bırakmadan:

"İkimiz de ölmeden önce seni tekrar göreceğim Mart. Bu kehanetim doğru çıkacak bak görürsün. Bunu ta içimde hissediyorum. Güle güle Mart, hayırlı olsun. Seni ne kadar severim bilirsin."

Martin bir nokta haline gelip gözden kaybolana kadar Joe yolun ortasında omuzları düşmüş, öyle durdu.

"Ne iyi çocuk şu hergele!" diye mırıldandı. "Ne iyi çocuk şu hergele!"

Ondan sonra yol kıyısına atılmış, yukarı doğru geçecek olan marşandizi bekleyen yarım düzine boş su tankının olduğu yana doğru ağır ağır yürüdü.

19. BÖLÜM

RUTH'LA ailesi evlerine dönmüşlerdi. Martin de Oakland'da olduğundan, artık Ruth'u bol bol görüyordu. Ruth tezini verdiği için artık çalışmıyordu: Aşırı çalışma yüzünden kafası ve bedeniyle bütün canlılığını kaybeden Martin'in de yazdığı yoktu. Bu da onlara birlikte olabilmek için daha önce elde edemedikleri kadar çok fırsat veriyordu. Böylece yakınlaşmaları güçleniyordu.

Önceleri Martin hiçbir şey yapmadan sadece dinlendi. Bol bol uyudu ve hiçbir iş yapmadan, dalarak, düşünerek uzun saatler geçirdi. Son derece yorucu, müthiş bir savaştan çıkmış gibiydi. Yeniden canlanışının ilk işaretleri, gündelik gazeteye tekrar ilgi duymasıyla belirdi. Sonra, yavaş yavaş yeniden, hafif romanlar, şiir filan okumaya başladı; epeyce bir süre sonra ise, uzun zamandan beri savsaklamış olduğu Fiske'e sarıldı. Muhteşem bünyesi ve sağlığı yeniden can kazandı ve Martin gençliğin bütün o çabucak iyileşebilme yeteneğini ve dayanıklılığını elde etti.

Yeteri kadar dinlenir dinlenmez, yeniden denize açılacağını söylediği zaman Ruth, uğradığı düş kırıklığını açıkça belli etti.

"Niye gitmek istiyorsun?" diye sordu.

Martin cevap olarak, "Para," dedi. "Editörlere karşı giriştiğim yeni saldırıda tedarikli olmam gerek. Benim durumumda savaş enerjisini para sağlıyor; para ve sabır."

"Peki, eğer bütün istediğin paraysa neden çamaşırhanede kalmadın?"

"Çünkü çamaşırhane beni bir hayvan haline getiriyordu. Böyle bir işte çok çalışmak, insanı içki içmek zorunda bırakıyor."

Ruth dehşet dolu gözlerle baktı Martin'e.

"Yani?.." diye kekeledi.

Martin için, Ruth'un kuşkusunu dağıtmak işten bile değildi; ama açık yürekliydi o, üstelik ne olursa olsun, açık yürekli davranmak için verdiği kararı hatırladı.

"Evet," diye cevap verdi. "Düşündüğün gibi. Birçok kez içtim."

Ruth ürperdi ve Martin'den uzaklaştı.

"Benim tanıdığım erkeklerin hiçbiri asla böyle bir şey yapmadı, asla yapmadı."

Martin acı acı gülerek, "Öyleyse onların hiçbiri Shelly Hot Springs'de çalışmamış demektir," dedi. "Çalışmak iyi bir şey. İnsan sağlığı için yararlı, vaizler öyle diyor ve Allah bilir ya, ben de ömrümde çalışmaktan yılmamışımdır. Ama iyi şeylerin bile fazlası fazladır, şu çamaşırhane de bunlardan biri işte! Bir sefer daha denize açılma nedenim de bu. Bu sonuncu gidişim olacak sanıyorum, çünkü döndüğümde dergilerin surlarını yıkacağım; eminim buna."

Ruth sessiz, asık suratla dinliyordu. Martin de küskün bir tavırla onu süzüp, Ruth'un, onun çektiklerini anlamasının ne denli olanaksız bir şey olduğunu düşündü.

"Bir gün bunları yazacağım, adı da 'Ağır İşin İnsan Ruhunda Yarattığı Düşüş', ya da 'İşçi Sınıfında İçki Psikolojisi', veya bunun gibi bir şey olacak."

İlk karşılaştıkları günden beri, o günkü gibi birbirlerine uzak kalmamışlardı. Martin'in içinde kaynayan isyan ruhunu belli etmeden, açık yürekliliklе anlattığı itirafları Ruth'u itmişti. Ama onu asıl sarsan, içki içmeye iten nedenlerden çok, içki içmenin iğrençliğiydi. Bu aynı zamanda Martin'e ne kadar fazla yaklaşmış olduğu konusunda bir uyarı oldu, ama o, bir kez durumu böylece kabul edince, bu daha da büyük bir yakınlaşmaya yol açtı. İçinde acıma duygusu ve Martin'i düzeltmek için masumca, idealistçe düşünceler de uyanmıştı. Bunca yol alan bu genci kurtaracaktı. Onu eski çevresinin lanetinden kurtaracaktı; onu kendisine rağmen, yine kendisinden kurtaracaktı. Bütün bunlar Ruth'a soylu düşünceler, bilinçli bir insanın düşünceleri gibi geldi; bunun al-

tında ve bunun arkasında kıskançlık ve aşk arzusunun olduğunu hatırına bile getirmedi.

Sonbaharın tatlı havasında bisikletleriyle bol bol gezintilere çıktılar ve tepelerde yüksek sesle, insanın düşüncelerini yücelten soylu şiirler okudular. Ruth'un böyle dolaylı bir yoldan onun kafasına sokmaya çalıştığı şeyler arasında gönül tokluğu, özveri, sabır, çalışkanlık ve üstün çaba gibi ilkeler bulunuyordu. Bütün bunlar, Ruth için, babasının, Bay Butler'ın ve yoksul bir göçmen çocuğu iken dünyanın en çok kitap dağıtan kitaplıklarına sahip biri haline gelen Andrew Carnegie'nin kişilikleri sayesinde somutlaşan soyut kavramlardı.

Ve bütün bunlar Martin'in beğendiği, benimsediği kavramlardı. Martin artık onun düşünme biçimini daha rahat izleyebiliyordu. Ruth'un ruhu artık Martin için kapalı bir kutu olmaktan çıkmıştı. Martin zihinsel bakımdan kendini onunla bir tutuyordu artık. Öte yandan anlaşmaya varamadıkları noktalar, Martin'in, Ruth'a olan aşkını etkilemiyordu. Martin'in aşkı eskisinden de ateşliydi, çünkü o, Ruth'u Ruth olarak seviyordu; olduğu gibi seviyordu onu ve Ruth'un zayıf yapılı oluşu da Martin'in gözünde ona ayrı bir büyü katıyordu. Yıllarca ayağını toprağa basamayan hasta Elizabeth Barret'i okumuştu; Elizabeth Barret, Browning'le birlikte evden kaçıp, güneş ışığına çıkmış ve ayağını yere basmıştı. Browning'in, Elizabeth Barret'e yaptığını, kendisinin de Ruth'a yapabileceğine karar verdi. Ama önce Ruth'un onu sevmesi gerekirdi. Geri kalanı çok kolaydı. Martin ona sağlık ve güç kazandıracaktı. Martin gelecek yıllardaki yaşamlarına ilişkin düşler kurmaya başladı; konfor ve genel bir gönenç içinde Ruth'la kendisini şiir okuyup, şiirler üzerinde tartışırken gördü; Ruth, yere yayılmış yastıkların arasında oturmuş yüksek sesle Martin'e şiir okuyordu. İşte gelecekteki yaşamlarına ilişkin düşler dünyasının kapısını açan anahtar buydu. Ve Martin hep belirli bir tabloyu gördü. Bazen de Ruth, Martin'e dayanmış, başı Martin'in omuzunda, Martin de bir koluyla onu sarmış şiir okurken gösteriyordu onları bu tablo. Bazen de güzelliklerle dolu sayfalar üzerine birlikte eğiliyorlardı. Sonra,

bir şey daha vardı, Ruth da doğayı seviyordu. Martin'in doğurgan düş gücü okuma sahnesini derhal değiştiriverdi; okurken bazen, dimdik yamaçları kapanacakmış gibi dar vadilerde, ya da yüksek yaylaların çayırlarında, aşağıdaki gri renkli kum tepecikleri ayaklarının dibinde çelenkler gibi durduğu halde, yahut ta uzaklarda, çağlayanların dökülüp bir buğu haline gelerek serseri rüzgâr sağanakları önünde titreşen, dalgalanan buğudan bir peçe gibi denize ulaştığı, volkanik bir tropik adada bulunuyorlardı. Ama ön planda her zaman, hep okuyan, sonsuza dek okuyan ve güzellikleri paylaşan o ve Ruth vardı; geri planda; doğa fonunun gerisinde de, buğulu bir loşluk içinde, onları dünyadan ve dünyanın hazinelerinden bağımsız kılan çalışma, başarı ve para kazanma yer alıyordu.

Bir gün annesi Ruth'u, "Benim küçük kızıma dikkatli olmasını salık veririm," diye uyardı.

"Ne demek istediğini biliyorum. Ama bu olacak şey değil. O benim..."

Ruth'un yüzü kızarmıştı, ama bu, yaşamın kutsal konuları üzerinde, aynı derecede kutsal tutulan bir anne ile konuşmak zorunda kalan bir kızın kızarışıydı.

Annesi onun lafını tamamlayarak, "Senin sınıfından değil," dedi.

Ruth başıyla doğruladı.

"Bunu söylemek istemedim, ama gerçekten de değil. Kaba, yabani, güçlü, çok güçlü, temiz bir..."

"Temiz bir yaşam sürmemiş, demek istiyorsun."

Ruth başıyla tekrar doğruladı ve tekrar yüzünü bir kırmızılık kapladı.

"Evet, söylemek istediğim şey aynen buydu," dedi. "Bunda onun bir kabahati yok, ama bir kere iyice bulaşmış artık..."

"Zifte mi?"

"Evet, zifte. Hani beni korkutuyor da. Bazen bana yaptıklarını anlatırkenki –sanki bu yaptıkları hiç önemli değilmiş gibi serbest– rahat hali beni dehşete düşürüyor. Halbuki bu yaptıklarının önemi var, yok mu?"

Birbirlerine sarılarak öylece oturdular; sessizlik anında da annesi Ruth'u okşadı ve devam etmesini bekledi.

Ruth, "Ama ona müthiş bir ilgi duyuyorum," diye devam etti. "Bir bakıma o benim koruyuculuğum altında sayılır. Sonra benim ilk erkek arkadaşım o. Beni korkuttuğu zaman, eğlenmek için aldığım bir buldog köpeği gibi geliyor bana; hani şu başına buyruk kızların yanlarında taşıdıkları köpekler gibi, çekiştirip dişlerini göstererek, zincirini koparmaya çalışıyor sanki."

Annesi sesini çıkarmadan onun devam etmesini bekledi.

"Beni bir buldog gibi ilgilendiriyor, öyle zannediyorum. Çok iyi yanları da var, ama bir bakıma hiç beğenmediğim yanları da var. Bilmem anlatabiliyor muyum? Hep düşünüyorum. Küfür ediyor, sigara içiyor, içki içiyor, sonra yumruklarıyla dövüşmüş kaç kere (bana anlattı, hem de dediğine göre bundan zevk alıyormuş). Her haliyle bir erkekte bulunmaması gereken davranışlara sahip olduğunu gösteriyor. En azından benim bir..." Sesi iyice alçaldı, "koca olarak isteyeceğim erkekte bulunmaması gereken davranışlar. Üstelik çok da güçlü. Benim prensim uzun boylu, zayıf, esmer, ince, büyüleyici bir prens olmalı. Hayır, ben Martin Eden'a âşık olamam; böyle bir tehlike söz konusu olamaz. Bu, kaderimin bana indirebileceği en ağır darbe olur."

Annesi kaçamaklı bir dil kullanarak, "Benim söylemek istediğim bu değildi," dedi. "Sen hiç onun açısından düşündün mü bu sorunu? Biliyorsun ki, her bakımdan kabul edilebilir yanı olmayan bir kimse; ya tutar da o sana âşık olursa?"

Ruth, "Zaten âşık," diye bağırdı.

Bayan Morse nazik bir tavırla, "Beklenirdi doğrusu," dedi. "Seni tanıyan bir kimseden başka ne beklenebilir?"

Ruth tutkuyla, "Olney benden nefret ediyor," dedi. "Ben de Olney'den nefret ediyorum. O yanımdayken kendimi bir kedi gibi hissediyorum. Daha önce beni kimse sevmemişti. Hiçbir erkek sevmemişti beni, yani öyle sevmemişti demek istiyorum. Sevilmek... öyle sevilmek de o kadar tatlı ki!.. Ne demek istediğimi anlarsın sen, benim sevgili anneciğim. İnsanın, gerçekten tam an-

lamıyla bir kadın olduğunu hissetmesi çok tatlı bir şey." Yüzünü annesinin kucağına gömerek hıçkırmaya başladı:

"Benim hakkımda kim bilir ne kötü düşünüyorsundur, biliyorum, ama gerçeğe uymayan bir şey söylemedim sana, ne hissediyorsam onu söyledim."

Bayan Morse garip bir keder ve mutluluk karışımı duygular içindeydi. Bir sanat tarihi mezunu olan kız evlat gitmiş, onun yerine bir kadın evlat gelmişti. Deney başarıyla sonuçlanmıştı. Ruth'un yaradılışındaki o garip boşluk dolmuştu, hem de bir tehlikeye girmeden, bir fenalık gelmeden. Bu kaba denizci bu işe alet olmuş ve Ruth ona âşık olmadığı halde, o Ruth'un kadınlık bilincini geliştirmişti.

Ruth itirafta bulunuyordu: "Elleri titriyor," diyordu. Utançtan yüzü hâlâ annesinin kucağına gömülüydü. "Çok gülünç, çok saçma bir şey, ama onun hesabına üzülüyorum. Elleri fazla titrediği, gözleri çok parlamaya başladığı zamanlar, aklını başka taraflara çekmek için, onun yaşamı ve gittiği yanlış yollar hakkında öğütlerde bulunuyorum. Ama bana tapıyor, biliyorum. Gözleri ve elleri yalan söylemiyor. Bu da, bu düşünce, bunu düşünmek de bana büyüdüğümü hissettiriyor; hakkım olan bir şeye sahip olduğumu hissediyorum; işte beni öbür kızlara benzeten, bir genç kadın yapan da bu. Sonra, daha önce onlara benzemediğimin de farkındaydım ve bunun seni tasalandırdığını biliyordum. Bana bu kaygını belli etmediğini sanıyordun, ama ben fark etmiştim ve... ve Martin Eden'ın dediği gibi 'işi kıvırmak' istiyordum."

Alaca karanlıkta konuşmalarını sürdürürlerken, her ikisinin de gözleri yaşlarla doluydu; Ruth, soluk bir masumiyet perisi gibiydi, annesi de duygudaş, anlayışlı, ama sakin bir tavırla açıklamalarda bulunup, ona yol gösteriyordu; onlar için kutsal bir andı bu.

Annesi, "Martin senden dört yaş küçük," dedi. "Dünya üzerinde yeri yurdu yok. Ne makamı ne de maaşı var. Ele avuca sığmayan, serkeşin biri. Seni seviyorsa, şu hikâyeleriyle, çocukça düşlerle çevresindekileri kandıracağına, sağduyu gereği, ona seninle

evlenme hakkını verecek bir iş yapar. Korkarım ki Martin Eden hiç büyümeyecek. Baban ve babanın bütün arkadaşları gibi, Bay Butler gibi örneğin, bir erkeğe yakışan bir iş ve sorumluluk sahibi olmayı istemiyor. Martin Eden, korkarım ki hiçbir zaman para kazanamayacak. Halbuki bu dünya öyle kurulmuş ki, mutluluk için para şart! Oh, hayır, o muazzam servetleri demiyorum, ama şöyle genel bir rahatlığı ve temiz bir yaşamı mümkün kılacak kadar paradan söz ediyorum. Hiç... hiç açılmadı mı sana?"

"Tek kelime etmedi. Hiç kalkışmadı; ama zaten kalkışsaydı bile ben konuşmasına meydan bırakmazdım, çünkü biliyorsun, sevmiyorum onu."

"Buna çok sevindim. Bu kadar temiz ve saf olan kızımın, biricik kızımın böyle birine tutulmasını görmeye katlanamazdım. Dünyada soylu, sadık ve gerçek erkek olan birçok insan var. Onları bekle. Bir gün böyle birini bulur, babanla ben nasıl olduysak sen de mutlu olursun. Bir de her zaman için aklında tutman gereken bir şey var..."

"Evet, anne."

Bayan Morse konuşurken sesi çok hafif ve tatlı çıkıyordu: "Bu da çocuk konusu."

Ruth vaktiyle kafasında esen delişmence düşünceleri hatırlayıp, böyle şeyler konuşmanın utancından kızararak, "Düşündüm bu konuyu," diye itiraf etti.

Bayan Morse kesin bir tavırla, "Bay Eden'ı senin için olanaksız kılan da bu çocuk konusudur," diye devam etti. "Senin çocukların temiz bir kan taşımalı, halbuki o, korkarım ki temiz değil. Baban bana vaktiyle denizcilerin yaşantısından söz etmişti. Anlıyorsun değil mi ne demek istediğimi?"

Her ne kadar annesinin anlatmak istediği şey, Ruth'un düş gücünün ulaşamayacağı kadar uzak, belirsiz, müthiş bir kavramsa da, Ruth gerçekten de anlamış olduğunu belli edercesine elini annesinin eli üzerine bastırdı.

"Biliyorsun, sana danışmadan hiçbir işe başlamam," diye söze girişi. "Ancak, sen de ara sıra şimdiki gibi bana sorular sormalı-

sın. Sana anlatmak istediğim şeyler oluyor, ama nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Bunun nedeni de gereksiz bir sıkılganlık... biliyorum sıkılganlık, ama sen bu işi kolaylaştırabilirsin. Bazen, bu seferki gibi bana sormalısın, bir olanak vermelisin bana."

Ayağa kalktıkları zaman Ruth, alacakaranlıkta annesinin yüzüne bakıp onun ellerini yakalayarak, "Ah, anne," diye bağırdı, "sen kadınsın!" Annesiyle arasındaki eşitliğin bilincine varmış olmaktan doğan büyük bir sevinçle, "Eğer bu konuşmayı yapmasaydık, seni asla böyle düşünemeyecektim. Senin de bir kadın olduğunu bilmek için önce bir kadın olduğumun farkına varmam gerekiyormuş."

Annesi onu çekip öperek, "İkimiz de kadınız," dedi. "Kolları birbirlerinin beline dolanmış, yürekleri yeni bir arkadaşlık anlayışıyla taşarak odadan çıkarlarken, Bayan Morse, "İkimiz de kadınız," diye tekrarladı.

Bayan Morse bir saat kadar sonra kocasına gururla, "Küçük kızımız bir kadın oldu artık," dedi.

Bay Morse karısına şöyle bir baktıktan sonra, "Bu, şu demek oluyor ki," dedi. "Ruth âşıktır."

Bayan Morse yanıt olarak, "Hayır, bu demektir ki, Ruth seviliyor," dedi. "Deney başarıyla sonuçlandı. Sonunda uyandı kızımız."

Bay Morse tam bir iş adamı tavrıyla, doğal bir şeyden söz ediyormuş gibi kuru bir ses tonuyla, "Şu halde artık Bay Eden'ı defetmemiz gerekiyor," dedi.

Ama karısı onunla aynı fikirde olmadığını anlatır yollu, başını sarstı. "Buna gerek kalmayacak," dedi. "Ruth'un söylediğine göre birkaç güne kadar yeniden denize çıkacakmış. Geri döndüğünde ise Ruth burada olmayacak. Ruth'u Clara teyzeye yollarız. Üstelik doğuda, değişik bir iklimde, değişik insanlar, değişik fikirler arasında, her şeyin değişik olduğu bir yerde iki yıl kalmak da tam ona gereken şey."

20. BÖLÜM

MARTIN'İN içindeki yazma arzusu yeniden alevlenmişti. Hikâyeler ve şiirler beyninde kendiliğinden yaratılıyor, Martin de ileride olgunlaştıracağı bu şiirler ve hikâyeler üzerine notlar alıyordu. Ama hiç yazmıyordu. Bu onun ufacık tatiliydi; o da bu tatilini dinlenmeye, aşka ayırmaya karar verdi ve her iki konu üzerinde de gelişmeler gösterdi. Çok geçmeden baştan ayağa canlılıkla dolup taşar hale geldi ve Ruth'u ne vakit görse, karşılaşma anında, Ruth o eski sağlık ve güç dalgasının yeniden kendine çarptığını hissetmeye başladı.

Annesi Ruth'u "Dikkatli ol," diye tekrar uyardı, "Korkarım ki Martin Eden'ı gereğinden fazla görüyorsun."

Ama Ruth kendine güven duygusu içinde güldü. O kendine güveniyordu, hem, Martin birkaç güne kadar denize açılacaktı. Sonra o geri döndüğünde, kendisi doğuya yapacağı ziyarete çıkmış olacaktı. Bununla birlikte, Martin'in sağlık ve gücünde büyülü bir şey vardı. Ruth'un doğuya yapacağı ziyaretten Martin'e de söz ettikleri için, Martin acele etmek gereğini duydu. Ne var ki Ruth gibi bir kıza nasıl kur yapacağını bilmiyordu. Ayrıca Martin'in, Ruth'dan tamamıyla farklı kadınlarla geçirdiği deneyimler yığını da bir engel oluşturuyordu. Onlar yaşam hakkında, aşk hakkında ve flört hakkında çok şey biliyorlardı; halbuki Ruth'un bir şey bildiği yoktu. Onun bu eşine az rastlanılan masumluğu Martin'i afallatıp, konuşma gücünü dudaklarında dondurarak, onu kendine rağmen yine kendi değersizliğine inandırıyordu. Bir başka güçlük daha vardı: Martin de daha önce hiç âşık olmamıştı. Parlak geçmişinde hoşlandığı, hatta kendisini büyüleyen kadınlar ol-

muştu, ama sevmek nedir hiç bilmemişti. Martin bir efendi gibi, umursamadan ıslığını öttürmüş, onlar da onun yanına gelmişlerdi. Birer eğlenceydi onlar, erkeklerin oynadığı oyun içinde ufak tefek olaylardan ibarettiler; bu oyun içinde çok ufak bir yer tutan birer olay, o kadar. Ama işte şimdi, yaşamında ilk kez, kendisi yalvaran durumundaydı; kuşkuyla dolu, utangaç bir yalvaran! Aşk yolunu ve aşkın dilini bilmediği gibi, sevdiğinin saf masumluğu da yüreğine korku düşürüyordu.

Çeşitli yönleri olan bu alışkanlığın sürekli değişen evrelerinden geçerken, bir davranış kuralı öğrenmişti; bu kurala uyarak da, ne zaman bir kimseyle bilmediği bir oyuna girecek olsa, hep oyuna karşı tarafın başlamasını beklerdi. Bu da belki bin kez onun ayakta kalmasını sağlamış, ayrıca ona bir gözlem yeteneği kazandırmıştı. Martin kendine yabancı gelen şeyi nasıl kollayacağını, onun kendini ele vereceği bir zayıf anını, bir giriş noktasını nasıl bekleyeceğini bilirdi. Tıpkı yumruk yumruğa dövüşte bir açık aramaya benziyordu. Böyle bir açık yakaladığı anda da oyuna nasıl girişeceğini, hem de nasıl kıyasıya girişeceğini uzun deneyimler sonunda öğrenmişti.

Böylece Martin, konuşmak için yanıp tutuştuğu halde, konuşmaya cesaret edemeden Ruth'u da bekledi ve kolladı. Ruth'u sarsmaktan korkuyordu, kendinden de emin değildi. Ne var ki Martin, bilmeden en doğru yolu izliyordu. Aşk, dünyaya, ifade kazanmış konuşmadan önce gelmiş ve daha ilk gençlik çağlarında unutulmaz usuller, yollar öğrenmişti. Martin'in de Ruth'a aşkını ifade edişi işte bu eski, bu ilkel yoldan oldu. Gerçi sonradan bu yolu sezdiyse de, başlangıçta bu yolda yürüdüğünün farkında değildi. Elinin Ruth'un eline dokunuşunun, ağzından çıkabilecek herhangi bir sözcükten çok daha engin etkileyiciliği vardı; gücünün, Ruth'un düş gücü üzerindeki etkisi, âşıkların kuşaklar ve kuşaklar boyunca dillerde dolaşan yazılı şiirlerinden ya da tutkularından çok daha ayartıcıydı. Martin'in söyleyebileceği herhangi bir söz, Ruth'un aklına seslenecekti; halbuki elinin dokunuşu, bu hafif, acele dokunuş doğrudan onun içgüdülerine sesleniyordu.

Ruth'un aklı da kendisi kadar gençti, ama içgüdüleri insanlık kadar, belki daha da yaşlıydı. Aşk henüz gençken bu içgüdüler de gençti, ama bunlar geleneklerden, fikirlerden ve bütün yeni doğmuş şeylerden daha deneyimliydi. Böylece Ruth'un aklı hareketsiz kaldı. Aklını harekete geçirecek bir şey yoktu ve Ruth, Martin'in dakikadan dakikaya kendi aşk yapısı üzerindeki etkisinin farkında olmadı. Öte yandan, Martin'in de onu sevdiği gün gibi açıktı ve Ruth onun aşk açıklamalarını –yumuşak pırıltılarla alev alev yanan gözlerini, titreyen ellerini, yanık rengi altında hiç eksilmeyen esmerimsi kırmızılığı– yakalamaktan büyük zevk alıyordu ve kendisi de bunun farkındaydı. Ruth hatta, onu ürkek ürkek kışkırtarak daha ileriye de gitti; ama bunu Martin'in kuşkusunu çekmeyecek kadar belli belirsiz, kendi kendinden kuşkulanmayacak kadar da yarı bilinçsiz bir halde yaptı. Kendisinin de bir kadın olduğunu açıklayan, sahip olduğu bu güçler onu heyecanla ürpertti ve Ruth, Martin'le oynamaktan, ona azap vermekten Havva'ya yaraşır bir zevk duydu. Deneyim azlığı, gücünün fazlalığı yüzünden dili bağlanmış, aşkını acemice, çekine çekine belli etmeye çalışan Martin, dokunma yoluyla yaklaşmaya devam etti. Elinin dokunuşu Ruth'un hoşuna gidiyordu, hem bu hoşa gitmekten de fazla, çok zevkli bir şeydi. Martin bunu bilmiyordu, ama onun bildiği bir şey varsa, o da elinin dokunuşunu Ruth'un nefretle karşılamadığıydı. Karşılaştıkları ve ayrıldıkları zaman dışında ellerini sık sık birbirlerinin ellerine dokunduramıyorlardı, ama öbür yandan da, bisikletlerini kullanırken, okumak için tepelere çıktıkları zaman yanlarında taşıdıkları kitapları sırtlarına vururken ya da kitapları yan yana oturmuş okurlarken, elin ele sürtünmesi için bir sürü fırsat çıkıyordu. Sonra, kitapların güzellikleri üzerine eğilirken, Ruth'un saçının Martin'in yanaklarına sürtünmesi, omuzlarının birbirine dokunması fırsatı da çıkıyordu. Ruth, nereden çıktığını bilmediği, ama saçını Martin'in yüzüne dokundurmak için onu kışkırtan delişmence duygulara kendi kendine gülüyordu; öbür yandan Martin Eden da, okumaktan yoruldukları zamanlar başını Ruth'un kucağına koyup, gözlerini kapatarak onları bekleyen

gelecek üzerine düşler kurma isteğiyle yanıyordu. Geçmişte Shellemound Parkında ya da Schuetzen Parkında çıktığı pikniklerde, başını birçok kucağa yaslamış ve genellikle kızlar bir yandan onun yüzünü güneşten koruyup, bir yandan da ona bakıp, onu severek, onun kendi aşkları karşısındaki şahane kayıtsızlığına hayret ederlerken, o bu kucaklarda tosun gibi bencil uykular çekmişti. Bugüne dek Martin için başını bir kızın kucağına yaslamak dünyada en kolay iş olagelmişti, ama şimdi Ruth'un kucağı ona ulaşılmaz gibi geliyordu. Bununla birlikte, Martin'in aşkını ifade ediş tarzı, gücünü işte bundan, bu sessizliğinden alıyordu. Bu sessizliği yüzündendir ki Ruth'u asla korkutmadı. Titiz ve utangaç yaradılışlı olan Ruth, bu sayede ilişkilerinin tehlikeli olan eğilimini fark edemedi. Farkında olmadan, bilmeden Martin'e daha çok yaklaştı, daha çok bağlandı; öbür yandan Martin de bu yaklaşmayı sezip bir hamle yapmak için tutuştu, ama cesaret edemedi.

Bir keresinde göze alır gibi oldu; Ruth'lara gitmiş ve onu oturma odasında müthiş bir baş ağrısı içinde bulmuştu.

Martin sorunca, Ruth, "Hiçbir şey fayda etmiyor," demişti. "Üstelik baş ağrısını geçirecek ilaç da alamıyorum. Doktor Hall almama izin vermiyor."

Martin, "Ben iyileştirebilirim sanıyorum," dedi, "hem de ilaç kullanmadan. Emin değilim tabii, ama bir denemek isterim. Basit bir masajdan ibaret. Bu hüneri önce Japonlardan öğrendim. Biliyorsun. Japonlar masajda usta bir millettir. Sonra az çok değişik biçimlerde Hawaii'lilerde de gördüm bu masajı. Onlar 'lomi-lomi' adını veriyorlar buna. İlaçların iyileştirebildiği şeylerin çoğunu, hatta ilaçların iyileştiremediği birkaç şeyi bile iyi eder."

Martin'in eli daha belli belirsiz başına değer değmez, Ruth derin bir iç geçirdi.

"Ne kadar güzel," dedi.

İkinci kez, yarım saat sonra konuştu:

"Yorulmadın mı?"

Bunu laf olsun diye sormuştu; yanıtın ne olacağını biliyordu. Sonra uyuşuk bir halde Martin'in gücündeki iyileştirici etkiyi dü-

şünerek kendinden geçti. Onun parmak uçları, ağrıyı itip uzaklaştırarak, Ruth'a yaşam veriyordu; ya da Ruth'a öyle geliyordu. Sonunda ağrının dinmesiyle birlikte uykuya daldı, Martin de sessizce çekildi.

Aynı akşam Ruth teşekkür etmek için Martin'i telefonla aradı.

"Ta akşam yemeğine kadar uyudum," dedi. "Beni tamamıyla iyileştirdiniz Bay Eden; size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum."

Martin ona yanıt verirken heyecanlandı, konuşmakta acemilik çekti, ama son derece mutluydu, telefondaki konuşma devam ederken de, kafasında Browning'le, hasta Elizabeth Barret'nin anısı dans edip duruyordu. Vaktiyle yapılmış olan yine yapılabilirdi ve Martin Eden bunu Ruth Morse için yapabilirdi, yapması da gerekirdi. Tekrar odasına, yatağın üzerinde açık duran Spencer'ın *Sosyoloji*'sine döndü. Ama okuyamadı. Ona acı veren aşkı iradesini ezdi; hem de öylesine ezdi ki, okumak için bütün azmine rağmen Martin kendini mürekkep lekeli, ufak masasının başında buldu. O gece kaleme aldığı aşk sonesi, iki ay içinde tamamlanan elli sonelik aşk şiirlerinin ilki oldu. Yazarken kafasında hep, "Portekizce Aşk Soneleri" vardı ve Martin büyük bir eser yazmak için gerekli en elverişli koşullar altında, yaşamın buhranlı anını yaşayarak, kendi tatlı aşk çılgınlığının doğum sancıları içinde yazdı.

Ruth'la birlikte olmadığı saatlerin bir çoğunu 'Aşk Şiirleri'ne, evde okumaya ya da günün dergilerini daha yakından tanıyıp, bunların özü ve nitelikleri hakkında daha iyi bilgi sahibi olabildiği okuma salonlarına ayırdı. Ruth'la birlikte geçirdiği saatler ise, hem umut verici oluşu, hem de bir türlü sonuca ulaşamayışı bakımından çıldırtıcı oluyordu. Ruth'un baş ağrısını geçirdiğinden bir hafta kadar sonra, Norman tarafından, Merrit gölünde mehtapta yelkenliyle bir gezinti önerildi ve bu öneri Arthur'la Olney tarafından desteklendi. İçlerinde yelkenli tekne kullanabilecek olan yalnız Martin'di; onun için Martin'i bu işi yapmaya zorladılar. Ruth

yelkenlinin kıç tarafında, Martin'in yanında oturuyordu; diğer üç delikanlı da teknenin ortasında tembel tembel uzanmışlar ve sudan konular üzerinde ağız kavgasına girişmişlerdi.

Ay henüz çıkmamıştı; Martin'le arasında hiçbir konuşma geçmeden, yıldızlı gök kubbeyi seyretmekte olan Ruth, birdenbire bir yalnızlık hissetti. Gözü Martin'e gitti. Püfür püfür esen bir rüzgâr tekneyi, güvertesi suya girecek kadar yatırıyor, Martin de bir eli dümen yekesinde, öbür eli mayıstra ıskotasında*, hafif orsasına yol alırken, yakınlaşmış olmaları gereken kuzey kıyısına ulaşmaya çalışıyordu. Ruth'un kendisine baktığının farkında değildi. Ruth ise, Martin'i, bu belirli yeteneklere sahip genci, sıradan, başarısız olacağı önceden belli hikâyeler, şiirler yazarak vaktini boşuna harcamaya yönelten acayip ruh çarpıklığı üzerinde derin düşüncelere dalarak dikkatle seyrediyordu.

Gözleri, yıldızların aydınlığında belli belirsiz görünen kudretli boyun kaslarına, oradan, sağlam dengeyle dikilen kafaya gitti ve, ellerini bu boyun kaslarına değdirmesi için onu dürten o eski iştah yeniden uyandı içinde. Ruth'u o iğrendiği güç çekiyordu. Yalnızlık duygusu daha belirli bir hal aldı ve Ruth bir halsizlik duydu. Yana yatmış olan teknedeki oturuş durumu onu sıktı ve birden aklına, Martin'in baş ağrısını iyileştirdiği geldi; Martin'in o iyileştirici, dinlendirici kudretini hatırladı. Martin onun yanında oturuyordu, çok yakındı ona ve tekne Ruth'u Martin'e doğru sallar gibi oldu. Bunun arkasından da Ruth içinde ona yaslanmak, kendini onun gücünde dinlendirmek için karşı konulmaz bir istek duydu. Belli belirsiz, yarı oluşmuş bir dürtüydü bu, ama bunu fark etmesine rağmen, dürtü ona egemen oldu ve Ruth'u Martin'e yaslandırdı. Yoksa tekne yana yattığı için mi olmuştu? Bilmiyordu. Hiçbir zaman da bilmedi. Bildiği tek şey, ona yaslandığı ve bunun dinlendirici olduğu, çok tatlı bir şey olduğuydu. Belki de kabahat teknedeydi, ama Ruth da bu durumu değiştirmek için hiç çaba harcamadı. Martin'in omuzuna hafifçe yaslandı, yaslandı ve o rahat etsin diye Martin durumunu değiştirince yaslanmaya devam etti.

* Mayıstra yelkenini idare eden ip veya halat. –*çev.*

Delilikti bu, ama Ruth bu deliliği düşünmek istemedi. O artık Ruth değil, bir kadındı; kadının duyduğu gereksinmeyi duyan bir kadın. Ve o kadar hafifçe yaslanmış olmasına rağmen, bu gereksinmesi giderilmiş gibi geldi. Artık yorgunluk hissetmiyordu. Martin hiç konuşmadı. Eğer konuşsaydı, büyü bozulacaktı. Halbuki bu büyülü havayı uzatan onun aşkından söz etmeyişiydi. Sarhoş gibiydi Martin, başı dönüyordu. Neler olduğunu anlamıyordu. Bu o kadar olağanüstü bir şeydi ki, delilikten başka bir şey olamazdı. Iskotayı ve yekeyi bırakıp Ruth'u kollarına almak için içinden taşan güçlü isteğe gem vurdu. Sezgisi ona bunun yanlış bir iş olacağını fısıldadı, Martin de ıskota ile yekenin ellerini meşgul ederek içindeki ayartıcı arzuyu geçiştirmesine yardım edişine sevinmişti. Ne var ki, artık tekneyi eskisi kadar iyi orsa edemiyor, rüzgârı utanmadan yelkenden kaçırıyor, böylelikle kuzeye doğru orsa alabanda yatmış* oluyordu. Kıyıya ulaşınca işiyle uğraşmak zorunda kalacak, bu yüzden de aralarındaki temas bozulacaktı. Martin, yanında Ruth, omuzunda da Ruth'un tatlı ağırlığı olduğu halde, tartışmacıların dikkatini çekmeden, içinden, ona yaşamının bu en güç deniz yolculuğunu yaptıranları, yine onun deniz, tekne ve rüzgâr hakkındaki bilgisine güvenerek bu şahane geceyi mümkün kıldıkları için bağışlayarak orsa alabanda eğlendirmek** suretiyle teknenin yolunu kesti.

Yükselen ayın ilk ışığı yelkene dokunup tekneyi inci gibi pırıl pırıl bir aydınlığa boğduğu zaman, Ruth, Martin'den uzaklaştı. Kendisi uzaklaşırken, Martin'in de uzaklaştığını hissetti. Her ikisinde de görülmek korkusu vardı. Bu, ikisi arasında sır kalacak bir episoddu. Ruth, yanakları ateş gibi yanarak Martin'den ayrı oturdu, ama yanaklarını kızartan ateşi ta içinde duyuyordu. Kardeşlerinin de Olney'in de görmemesi gereken bir şey yapmamıştı, halbuki daha önce de delikanlılarla birçok sefer yelkenliyle buna benzer mehtap gezintilerine çıkmıştı. Hiç böyle bir şey yapmayı

---

* Orsa alabanda yatmak: Orsa alabanda, eğlendirmek anlamına gelen bir başka deyimdir. *-çev.*

** Orsa alabanda eğlendirmek: Rüzgârı bordaya alıp, yelkenleri birbirine ters durumda bulundurarak tekneyi yolundan alıkoyup vakit geçirmektir. *-çev.*

arzulamamıştı. Utanç duygusuyla, yeni filizlenmeye başlayan kadınlığının büyüsü egemen olmuştu ona. Dönüş için orsa alabanda tramola etmeye uğraşan* Martin'e kaçamak bir baktı; terbiyesizce bir şey, utanılacak bir şey yapmasına neden olan bu adamdan nefret edebilirdi. Hem de dünyada başka erkek kalmamış gibi, o yaptırsın bunu Ruth'a! Belki de annesinin hakkı vardı. Martin'le gerektiğinden fazla görüşüyordu. Bir daha böyle bir şey olmamasına ve Martin'i ileride daha az görmeye karar verdi. Bir an için, yalnız kaldıkları ilk fırsatta Martin'e, ayın çıkmasından az önce baygınlık geçirdiği biçiminde bir yalan söylemek suretiyle kendini mazur göstermek gibi çılgınca bir fikre kapıldı. Sonra her ikisinin de ayışığı ortalığı aydınlatır aydınlatmaz karşılıklı olarak nasıl birbirlerinden uzaklaştıklarını hatırladı; Martin yalanını mutlaka anlayacaktı.

O geceden sonra hızla akıp geçen günlerde Ruth artık eski Ruth olmaktan çıkmış, bir karar vermek isteyen, kendi kendini çözümlediğinde yine kendini aşağılayan, gelecek için tahminlerde bulunmaktan, ya da kendini ve nerelere doğru sürüklenmekte olduğunu düşünmekten kaçınan acayip, bilmece gibi bir yaratık olmuştu. Kâh korku içinde, kâh büyülenmiş bir halde, ama sürekli bir şaşkınlık içinde, ateşli bir hastalığa yakalanmış gibi gizemli ürpertilerle dolup taşıyordu. Bununla birlikte ona güven veren değişmez bir düşüncesi vardı. Martin'in aşkından söz etmesine izin vermeyecekti. Böyle yaptığı sürece her şey yolunda gidecekti. Birkaç güne kadar da Martin denize çıkıyordu. Bu bakımdan, hatta Martin ilanı aşk etse bile, işler yine de yolunda olacaktı. Başka türlü de olamazdı, çünkü onu sevmiyordu. Tabii eğer Martin ilanı aşk edecek olursa, onun için ıstıraplı, Ruth için de sıkıcı bir yarım saat geçirecekler demekti, çünkü bu Ruth'a yapılan ilk evlenme teklifi olacaktı. Bunu düşünmek Ruth'u tatlı tatlı ürpertti. Gerçek bir kadındı, kendisine evlenme teklif etmeye hazır bir erkek bulunan gerçek bir kadın. Bu, onun cinsiyetinin temelini oluştu-

* Orsa alabanda tramola: Teknenin başını rüzgâra doğru olarak bir kunturadan öbür kunturaya geçmek, yani rüzgârı bir yandan bir yana geçirmektir. *-çev.*

ran bütün duyguları harekete geçiren bir düşünceydi. Yaşamının yapısı, Ruth'u meydana getiren her şey sarsılıp titreşti. Bu düşünce, alevin çekiciliğine kapılan bir pervane gibi kafasının içinde çırpındı durdu. Martin'in kendisine evlenme teklif ettiğini, kendisinin de onun lafını ağzına tıkadığını gözünde canlandıracak kadar işi ileriye vardırdı; onu geri çevireceğini kendi kendine tekrarlayarak provasını yaptı; laflarını yumuşatacak, Martin'e gerçek ve soylu bir erkek olma yollarını göstererek ona öğüt verecekti. Martin'in sigarayı bırakması şarttı bir kere. Bunu özellikle belirtecekti. Ama, hayır, onun konuşmasına hiç izin vermemeliydi. Eğer konuşursa onu susturabilirdi, annesine de böyle söylemişti zaten. Yüzü kıpkırmızı, alev alev yanarak, düşünde yarattığı sahneyi istemeye istemeye kafasından uzaklaştırdı. Kendisine yapılacak ilk evlenme teklifinin daha elverişli bir zamana bırakılması ve bu teklifin, kendisine daha layık bir talipten gelmesi gerekiyordu.

21. BÖLÜM

SICAK, baygın bir mevsim değişikliği dinginliğini yaşayan güzel bir sonbahar günü geldi; puslu güneşi, havayı uykusundan uyandırmadan gezinen serseri meltem esintileriyle, tam California'nın pastırma yazından bir gün. Duman değil de, renkten yapılmış dokular gibi, mora çalan sisler tepelerin kuytularında gizleniyordu. Yükseltilerin üzerinden, San Francisco bir duman lekesi gibi uzanıyordu. Araya sıkışan körfez, ergimiş maden gibi donuk donuk parlıyor, üzerindeki yelkenli gemiler ya hareketsiz duruyor, ya da tembel akıntıya uyarak belli belirsiz yer değiştiriyordu. Uzaktan Tamalpais, gümüş donukluğunda, açıkça seçiliyor ve batıya devrilen güneşin altında soluk renkli altından bir yol gibi görünen Golden Gate kanalıyla genişliyordu. Onun ötesinde de dumanlı gibi görünen engin Pasifik, ufuk çizgisi üzerinde yığılıp, kara kışın ilk müjdesini vermek için karaya doğru sürüklenen bulutlarla kabarıyordu. Sona ermek üzere olan yaz, tepelerin kuytularında eriyip kaybolarak, vadilerin mor renklerini daha da koyulaştırıp, tükenen güçlerden ve doyan zevklerden duman halinde bir kefen dokuyarak, yaşama, hem de iyi yaşanmış bir yaşama doymuş olmanın huzuru içinde can verirken, bu ölüm hali uzuyordu. Tepelerin arasında, o en sevdikleri çayırlıkta da Martin'le Ruth yan yana oturup başlarını sayfaların üzerine eğdiler ve Martin yüksek sesle, Browning'i çok az erkeğe nasip olan bir aşkla seven kadının aşk sonelerini okudu.

Ama okuma gevşedi. Çevrelerindeki ölmekte olan güzelliğin büyüsü, onları okumaktan alıkoyacak kadar güçlüydü. Yaşamının sonuna gelen altın bir yıl ölüyordu; hava, hiç pişmanlık duymadan, nefis bir şehvet, hoşnutluk ve doymuşluktan arta kalan

anılarla taşarcasına doluydu. Bu, bir düş gibi iplik iplik onların içine girip, direnmenin gücünü azaltarak, ahlakın ya da aklın yüzünü buğuyla, morumtırak bir sisle örttü. Martin yüreğinin eridiğini ve zaman zaman bir sıcaklığın kendini yokladığını hissetti. Başı, Ruth'un başına çok yakın duruyordu; bir meltemin uçan hayaletleri Ruth'un saçlarını oynatıp da bu saçlar Martin'in yüzüne değdiği zamanlar da, kitaptaki yazılar, Martin'in gözleri önünde bulanıp dalgalanıyordu. Bir seferinde Martin okuduğu yeri kaybedince, Ruth, "Okuduğun tek bir sözcüğün bile farkında olmadığına eminim," dedi.

Martin ona alev alev yanan gözlerle baktı, neredeyse uygunsuz bir şey yapmak üzereydi ki, dilinin ucuna bir yanıt geliverdi:

"Bense senin de farkında olmadığından eminim. Okuduğumuz son şiir neden söz ediyordu?"

Ruth açık yüreklilikle gülerek, "Bilmiyorum," dedi. "Unuttum bile. Daha fazla okumayalım artık. Kitap okuyarak geçirilemeyecek kadar güzel bir gün."

Martin ciddi bir tavırla, "Bu bir süre için, tepelerdeki son günümüz olacak," dedi. "Denizin ufuk çizgisi üzerinde fırtına bulutları toplanıyor."

Kitap Martin'in elinden yere kaydı, ikisi de orada oturdukları yerden hülyalı körfezi, hülyalı ve görmeyen gözlerle, kendilerini koyvermiş bir halde sessiz sedasız seyre daldılar. Ruth yana doğru, Martin'in boynuna baktı. Martin'e yaslanmadı. Kendi dışındaki, yerçekiminden de güçlü, kader kadar kudretli bir güç tarafından ona doğru çekildi. Martin'e yaslanması için arada iki üç santimlik bir ara vardı ve Ruth bu arayı irade dışı bir hareketle kapadı. Omuzu, tıpkı bir kelebeğin çiçeğe dokunuşu kadar hafifçe Martin'in omuzuna dokundu; Martin'in omuzundan gelen karşıt basınç da aynı derecede hafif oldu. Ruth, Martin'in dokunuşunu hissederken, Martin de içini bir titreme aldığını hissetti. Artık Ruth için geri çekilme zamanı gelmişti, ne var ki o şimdi bir otomattan farksızdı. Hareketleri iradesinin denetiminden çıkmıştı. Ruth, üzerine çöken bu tatlı delilik nöbeti içinde ne denetimi

ne de iradeyi düşündü. Martin'in kolu yavaş yavaş Ruth'un arkasından geçip onu sarmaya başladı. Ruth da Martin'in kolunun ilerleyişini, ıstıraplı bir haz içinde bekledi. Kuruyan, yanan dudaklarıyla, yüreği çarparak, kanı damarlarında bir bekleyiş ateşiyle dolaşarak, neden olduğunu bilmeksizin bekledi. Arkasından dolanan kol, yukarıya doğru çıktı ve onu yavaş yavaş, okşar gibi Martin'e doğru çekti. Ruth daha fazla bekleyemedi. Tamamıyla içinden gelen karşı konulmaz bir gücün etkisi altında, önceden tasarlamadan, ıspazmoza tutulmuş gibi ve yorgun bir iç çekişle başını Martin'in göğsüne yasladı. Martin başını hemen eğdi; dudaklarını yaklaştırırken, Ruth'unkiler de Martin'in dudaklarını karşılamak için büyük bir istekle uzandı.

Ruth bu arada her nasılsa bir an kadar kafasını çalıştırabildi ve o bir anlık süre içinde, bu mutlaka aşk olmalı diye düşündü. Eğer aşk değilse, çok ayıp bir şeydi o zaman. Aşktan başka bir şey olamazdı bu. Kollarıyla kendisini saran, dudaklarını dudaklarına bastıran adamı seviyordu. Bedenini belli belirsiz hareket ettirerek Martin'e daha sıkı yaslandı. Bir dakika sonra da, gövdesini Martin'in kollarından koparırcasına ayırıp, aniden, büyük bir coşkunlukla atılarak iki elini de Martin'in güneş yanığı ensesine koydu. Aşkın verdiği acı ile doyurulan tutku öylesine şiddetliydi ki, Ruth bir aşk iniltisiyle kolları boşanarak yarı baygın Martin'in kollarına yığıldı.

Bir tek sözcük edilmemişti, uzun bir süre de tek sözcük edilmedi. Martin iki sefer eğilip onu öptü, Ruth da her seferinde dudaklarını utançla uzatıp, tüm bedeniyle Martin'e daha çok sokuldu. Ondan kendini bir türlü kurtaramıyordu. Sanki Martin'e kenetlenmişti; Martin ise kollarıyla Ruth'u yarı destekleyerek oturmuş, görmeyen gözlerle körfezin karşı tarafındaki buğular içindeki koca şehri seyrediyordu. İlk defa beyninde düşler bulunmuyordu. Şimdi sadece hava kadar, aşkı kadar sıcak renkler, ışıklar ve buğular soluk alıyordu kafasının içinde. Martin onun üzerine doğru eğildi. Ruth bir şey söylüyordu.

"Ne zaman sevdin beni?" diye fısıldadı Ruth.

"Seni ilk, daha ilk, ilk gördüğüm andan beri sevdim. Aşkından deliye dönmüştüm, bütün bu geçen zaman içinde de daha beter delirdim aşkından. Şimdi ise zırdeliyim sevgilim. Başım zevkten öyle döndü ki, çılgın gibiyim âdeta."

Ruth uzun bir iç çekişten sonra, "Kadın olduğuma seviniyorum, Martin, sevgilim," dedi.

Martin onu kollarının arasında tekrar ezdi ve sordu:

"Ya sen? Sen ne zaman anladın ilk kez?"

"Oh, ben öteden beri biliyordum, hemen hemen ta başından beri."

Martin sesinde, kendi kendine duyduğu öfkenin çınlayan tonuyla, "Ben de ne kör gözlüymüşüm hani!" diye bağırdı.

"Şu ana kadar, seni öpünceye kadar aklımdan bile geçirmemiştim."

Ruth, kendini hafifçe ayırıp ona bakarak, "Ben onu demek istemedim," dedi. "Senin beni sevdiğinin ta başından beri farkında olduğumu söyledim."

Martin, "Peki sen?" diye sordu.

"Benimki birdenbire oldu." Ruth, yanaklarında kolay kolay kaybolmayan bir kırmızılıkla, ılık ve nemli gözlerle, ağır ağır konuşuyordu; "Şu ana kadar böyle bir şeyden haberim yoktu; ta ki sen beni kollarına alıncaya kadar. Seninle evlenmek de, şu ana kadar aklımdan geçmedi, Martin, şu ana kadar. Kendini nasıl sevdirdin bana?"

Martin güldü. "Bilmem," dedi, "herhalde seni sevmekle, çünkü seni öylesine sevdim ki, senin gibi yaşayan, soluk alan bir kadının yüreği şöyle dursun, taştan bir yürek bile eriyebilirdi bu aşkın şiddetinden."

Ruth damdan düşercesine, "Aşkın böyle olacağını hiç düşünmemiştim," dedi, "benim düşündüğümden farklıymış."

"Sen nasıl düşünüyordun aşkı?"

"Hiç böyle olduğunu sanmıyordum." Ruth böyle derken Martin'in gözlerinin içine bakıyordu, ama sözlerine devam ettiği sırada gözleri yere indi: "Yani bunun nasıl bir şey olduğunu hiç bilmiyordum ben."

Martin onu kendine çekmek için kolunu uzattı, ama bu seferki hareketi usulcacık, kas gücü kullanmadan yapmıştı, çünkü kaba davranmış olmaktan korkuyordu. Derken, Ruth'un bedenini serbest bıraktığını hissetti ve Ruth bir kez daha onun kolları arasına girdi, dudaklar bir kez daha buluştu.

Öpüşmelerine ara verdikleri bir an, Ruth'un aklı birden başına gelerek sordu:

"Bizimkiler ne diyecek buna?"

"Bilmem. Eğer bunu öğrenmek istersek, canımız istediği zaman kolayca öğrenebiliriz."

"Ama ya annem karşı çıkarsa? Ona söyleyemem bunu, çekinirim."

Martin kahramanca atılarak bu işe kendisinin gönüllü olabileceğini belirtti:

"Ben söyleyeyim," dedi. "Sanırım annen benden pek hoşlanmıyor, ama ben onun gönlünü yaparım. Senin aşkını elde edebilen bir insanın elde edemeyeceği şey yoktur. Hem gönlünü edemesek de..."

"Evet?"

"Biz birbirimizi seviyoruz ya!.. Ama annenin gönlünü edememe tehlikesi söz konusu olamaz. Seni çok seviyor."

Ruth dalgın bir şekilde, "Onun kalbini kırmak istemem," dedi.

Martin'in içinden Ruth'u, annelerin kalplerinin kolay kolay kırılmadığına inandırmak arzusu geçti, ama bunun yerine tuttu. "Ama dünyada en önemli şey de aşktır," dedi.

"Biliyor musun Martin, sen bazen beni korkutuyorsun. Seni ve senin vaktiyle ne olduğunu düşününce şimdi bile korkuyorum. Bana çok, çok iyi davranmalısın. Unutma, nihayet bir çocuğum ben. Daha önce hiç âşık olmadım."

"Ben de olmadım. İkimiz de çocuğuz. Ama en önemlisi, ikimiz de ilk aşkımızı birbirimizde bulduğumuz için talihliyiz."

Ruth kendini hızla, tutkulu bir hareketle onun kollarından sıyırarak, "Ama olacak şey değil bu," diye bağırdı. "Senin için ola-

naksız. Sen bir denizcisin. Benim duyduğuma göre denizciler... denizciler..."

Sesi hafifledi hafifledi ve söndü.

Martin onun ne demek istediğini anlayarak, "Her limanda bir kadına sahip olma illetine yakalanmışlardır. Söylemek istediğin bu mu?"

Ruth hafif bir sesle, "Evet," diye yanıt verdi.

Martin kendinden emin bir tavırla, "Ama bu aşk değil ki," dedi. "Şimdiye kadar bir sürü limanda bulundum ben, ama hiçbir limanda, seni ilk gördüğüm geceki gibi bir aşkın beni yokladığını duymadım. Biliyor musun, sana iyi geceler dileyip de ayrıldığımda, az daha tutuklanıyordum."

"Tutuklanıyor muydun?"

"Evet. Polis beni sarhoş sandı; sarhoştum da zaten –senin aşkınla."

"Ama sen biz çocuğuz dedin, ben de bu senin için olanaksız dedim. Konu dışına çıktık."

Martin, "Ben daha önce kimseye âşık olmadım dedim," diye yanıt verdi. "Sen benim ilk aşkımsın, ilk."

"Ama yine de bir denizcisin sen," diye karşı çıktı Ruth.

"Ama bu benim ilk kez sana âşık olmama engel değil ki."

"Sonra bir sürü kadın geçmiştir yaşamından, başka kadınlar. Oh!"

Böyle diyen Ruth, Martin Eden'ı şaşkınlıklar içinde bırakarak birden hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözyaşlarının dinmesi birçok öpücük ve okşamalarla sağlanabildi. Bütün bu süre içinde ise Martin Eden'ın kafasından Kipling'in bir hikâyesinden bir satır geçiyordu: "Albayın hanımı ile Judy O'Grady iç yüzleri bakımından birbirinin aynı iki insandır." Martin, çok doğruymuş diye düşündü; okuduğu romanların şimdiye kadar onu birçok kez yanıltmasına rağmen, bu sözün doğruluğuna karar verdi. Romanlardan şimdiye kadar edindiği fikre göre yukarı sınıflar arasında sadece resmî evlenme teklifleri geçerdi. Onun geldiği sınıflarda ise gençlerin birbirlerini elde etmeleri için dokunmak yeterliydi;

halbuki yukarılardaki yücelmiş kişilerin aynı biçimde seviştiklerini düşünmek bile olanaksızdı. Gelgelelim romanlar yanılmıştı işte. Yanıldıklarının kanıtı da işte buradaydı. Konuşmaya gerek bırakmayan ve işçi sınıfından kızlar üzerinde etkili olan dokunuşlar, okşamalar aynı biçimde, işçi sınıfının üstündeki sınıfların kızlarını da etkiliyordu. Bunların hepsi de aynı etten, kemikten yapılmıştı, hepsinin de iç yüzleri birdi sonuç olarak. Eğer Martin, Spencer'ını hatırlasaydı, bunu daha önceden kendi de bulurdu. Ruth'u kollarının arasında yatıştırırken, albayın hanımıyla Judy O'Grady'nin iç yüzlerinin birbirine pek benzediği düşüncesiyle büyük bir avuntu buldu. Bu, Ruth'u ona yaklaştırdı, onu erişilebilir kıldı. Ruth'un sevgili eti de kendi eti gibi herhangi bir kimsenin etinden farksızdı. Evlenmelerine hiçbir engel yoktu. Aralarındaki tek fark sınıf farkıydı ve sınıf denilen şey de onların dışındaki bir şeydi. Silkilip bir kenara atılabilirdi. Bir kölenin Romalı soylular katına yükseldiğini okumuştu. Bu böyle olduğuna göre, o da Ruth'un katına yükselebilirdi. Saflığının, bir azize gibi görünüşünün, kültürünün ve bir ruh, bir tayf inceliğindeki güzelliğinin altında, temelde insanca olan her şeyiyle o, Lizzie Connolly'den ve Lizzie Connolly'lerden farksızdı. Onlar için mümkün olan her şey, onun için de mümkündü. Ruth da sevebilir, nefret edebilirdi, hatta belki histeri bile geçirebilirdi; tabii, şimdi kolları arasında son hıçkırıklarıyla sarsılırkenki gibi, kıskanç da olabilirdi.

Ruth gözlerini açıp başını yukarı kaldırarak birdenbire, "Üstelik senden büyüğüm de," dedi, "üç yaş büyüğüm!"

Martin karşılık olarak, "Şişt," dedi, "sen daha çocuksun, deneyim konusunda ise ben senden kırk yaş büyüğüm," dedi.

Gerçekte aşk konusunda ikisi de çocuktu daha; ikisi de aşklarını ifade etmede birer çocuk kadar saf ve toydular, hem de Ruth'un üniversite öğrenimi görmüş olmasına, Martin'in kafasının bilimsel felsefe ve yaşamın acı gerçekleriyle dolu olmasına rağmen.

Orada, günün göçmekte olan parlaklığı içinde, âşıklar nasıl konuşursa öyle konuşup, aşkın ve kendilerini bu kadar tuhaf bir biçimde bir araya getiren kaderin yarattığı harikalara hayranlık

duyarak ve birbirlerini şimdiye kadar hiçbir âşığın sevmediği derecede sevdiklerine, iman edercesine inanarak bir süre daha oturdular. Israrla, tekrar tekrar birbirleri üzerinde ilk bıraktıkları izlenimler konusuna dönüp boş yere, o anda hissetmiş oldukları şeyin kesin çözümlemesini yapmaya ve kendilerinin hissettiğini kaç kişinin hissetmiş olabileceğini hesaplamaya çalıştılar.

Batı ufku üzerindeki bulut kümeleri batmakta olan güneşi içine aldı, göğün çevresi bir kırmızı gül rengine bürünürken, zenith noktası da aynı sıcak renklerle tutuşmaya başladı. Ruth, 'Hoşça kal Güzel Gün' şarkısını söylerken, üzerlerinden dökülen renkli bir ışık her yanlarını sardı. Ruth şarkısını alçak, yumuşak bir sesle söylerken başını da Martin'in koluna dayamıştı; elleri birbirlerinin elinde, yürekleri birbirinin avucundaydı.

22. BÖLÜM

RUTH eve döndüğünde yüzündeki apaçık ifadeyi anlamak için Bayan Morse anne sezgisini kullanmak gereğini duymadı. Ruth'un yanaklarını bırakmayan kırmızılık, bundan da çok, için için yanan bir ateşi yansıtan iri, parlak gözler bu basit hikâyeyi hemen anlatıverdi.

Ruth yatana kadar hep bir fırsat kollayan Bayan Morse, "Nedir olanlar?" diye sordu.

Ruth dudakları titreyerek, "Biliyor musun?" dedi.

Yanıt olarak annesinin kolu onu sardı ve bir el hafif hafif saçlarını okşadı.

Ruth birden, "Konuşmadı," diye ağzından kaçırıverdi. "Böyle bir şey olmasını istemedim, sonra konuşmasına da fırsat vermeyecektim, ne var ki o konuşmadı."

"Ama, eğer konuşmadıysa, bir şey de olmuş olamaz demektir, değil mi?"

"Ama, yine de oldu işte."

"Allah aşkına yavrum, nedir senin ağzında geveleğin deminden beri?" Bayan Morse dehşetle karışık bir merak içindeydi. "Ne olduğunu bilmiyorum, tabii iyice. Neymiş olan bakayım?"

Ruth annesine hayretle baktı.

"Ben anladığını sanmıştım. Şey, Martin'le nişanlandık işte!"

Bayan Morse inanmamış gibi sinirli bir kahkaha attı.

Ruth, "Hayır, konuşmadı," diye açıkladı. "Sadece beni sevdi, o kadar. Ben de senin gibi şaşırdım. Bir sözcük bile söylemedi. Sadece kollarıyla sardı beni. Ben de... ben de kendimi kaybettim. Sonra beni öptü, ben de onu öptüm. Elimde değildi ki. Öpmeden edemezdim. Sonra birden onu sevdiğimi anlayıverdim."

Annesinin sevecen öpücüğünü bekleyerek sustu, ama soğuk bir tavır takınmış olan Bayan Morse ağzını bile açmıyordu.

Ruth gittikçe zayıflayan bir sesle, "Biliyorum korkunç bir kaza oldu bu," diye yeniden konuşmaya başladı. "Beni bağışlayıp bağışlamayacağını da bilmiyorum. Ama elimde değildi. O ana kadar onu sevdiğim aklımın köşesinden geçmemişti. Benim yerime babama sen söyleyiver, ne olur."

"Babana söylemesek daha iyi olmaz mı? Martin Eden'ı görüp onunla konuşayım ve durumu açıklayayım ona. Herhalde anlar ve seni bırakır."

Ruth hızla yatağında doğrularak, "Hayır! Hayır!" diye bağırdı. "Beni bırakmasını istemiyorum! Onu seviyorum. Hem aşk o kadar tatlı ki. Onunla evleneceğim. Tabii, eğer sen izin verirsen."

"Senin için başka planlarımız var Ruth, babanla ben... oh, hayır hayır, sana bir koca seçmiş falan değiliz. Planımız, senin yaşam düzeyinden ve âşık olduğun zaman seçeceğin bir adamla evlenmenden ileri gitmiyor."

"Ama ben Martin'i seviyorum ya işte," diye Ruth ağlamaklı bir sesle itirazda bulundu.

"Seçtiğin kimse üzerinde seni şöyle ya da böyle etkilemeye kalkışacak değiliz; şu var ki sen bizim kızımızsın, biz de senin böyle bir evlilik yapmanı görmeye katlanamayız. Senin bütün inceliğine, saflığına karşılık onun sana verebileceği kabalığından, bayağılığından başka bir şeyi yok. Hiçbir bakımdan sana uygun değil. Seni geçindiremez bile. Bizim zenginlik üzerine öyle budalaca fikirlerimiz yok, ama konfor ayrı bir konudur ve bizim kızımız kendisine hiç değilse bu konforu verebilecek birisiyle evlenmelidir. Meteliksiz bir serüvenci, bir gemici, bir kovboy, bir kaçakçı ve daha Allah bilir bilmem ne ve bütün bunlara ek olarak kuşbeyinli, sorumluluk nedir bilmeyenin biriyle değil."

Ruth sesini çıkarmadan duruyordu. Annesinin söylediği her sözü doğru kabul ediyordu.

"Dâhilerin ve pek ender insanın, bazen orta öğrenimle yapabildiği şeyleri yapmaya çalışarak da, yazılarıyla zamanını boşa harcıyor...

Evlenmeyi düşünen bir adamın evliliğe hazırlanması gerekir. Ama onun böyle bir şey yaptığı yok. Dediğim gibi, ve biliyorum ki sen de beni doğrulayacaksın, o sorumluluk taşımayan bir insan. Hem neden olmasınmış? Denizciler hep böyledir. Hiçbir zaman tutumlu olmayı, kendini tutmasını öğrenememiş. İsrafla geçen yıllar ona bu alışkanlığı kazandırmış. Bu onun kabahati değil tabii, ama kabahatinin olmayışı da onun yaradılışını değiştirmez. Hiç onun çapkınlıkla geçirmiş olduğu yılları düşündün mü? Mutlaka çapkınlıkla geçirmiştir yıllarını. Hiç bunu düşündün mü kızım? Evlilik ne demektir bilirsin."

Ruth ürperdi ve annesine sokuldu.

Ruth, kafasındaki düşünce bir biçim alıncaya kadar, uzun bir süre bekledi ve, "Düşündüm," dedi. "Bunu düşünmek de müthiş bir şey. Beni hasta ediyor bu düşünce. Onu sevmemin korkunç bir kaza olduğunu söylemiştim sana; ama elimde değil ki! Babamı sevmemek senin elinde mi? Benim de onu sevmemek elimde değil işte! Benim de, onun da içimizde bir şey, bugüne kadar varlığının farkına varmadığım bir şey var. Bu şeyin varlığı bir gerçek ve işte bu şey beni ona âşık ediyor. Onu sevmek hiçbir zaman aklımdan geçmemişti, ama görüyorsun işte, seviyorum onu," diye sözünü bitirdiği zaman sesinde belli belirsiz bir zafer anlatımı vardı.

Oturup uzun uzun konuştular, sonuç olarak da belli bir süre, hiçbir harekete geçmeden beklemek üzere anlaştılar.

Bayan Morse'la kocası arasında da o akşam, bu konuşmadan biraz daha geç bir vakitte aynı sonuca varıldı. Bayan Morse tabii daha önce kocasına planlarının ters gittiğini itiraf etmişti.

Bay Morse, "Zaten başka türlü olması beklenemezdi," diye yargısını verdi. "Bu denizci Ruth'un ilişki kurduğu ilk erkek. Er geç, nasıl olsa uyanacaktı. Uyandı da, ondan sonra da işte! O anda ulaşabileceği tek erkek olarak önünde bu denizci vardı ve tabii, Ruth derhal âşık oluverdi denizciye, ya da âşık olduğunu sandı ki her ikisi de aynı kapıya çıkar."

Bayan Morse Ruth'la çekişmektense onun üzerinde usul usul işleme görevini üstüne aldı. Bunun için bol bol vakti olacaktı, zira Martin evlenebilecek durumda değildi.

Bay Morse, "Bırak, Ruth ne kadar isterse görsün onu," diye akıl verdi. "Bahse girerim ki onu ne kadar yakından tanırsa o kadar az sevecektir. Sonra Ruth'a, çelişkileri görmesi için bol bol fırsat ver. Eve gençleri getirmeye de özellikle dikkat et. Genç kızlar, delikanlılar, akıllı erkekler getir; Ruth'un sınıfından, bir şeyler yapmış veya yapmakta olan centilmenleri çağır da Martin'i onlarla ölçebilsin Ruth. O erkekler Martin'e haddini bildirir. Alt tarafı yirmi bir yaşında bir çocuk daha Martin de. Ruth'un da çocuktan aşağı kalır yanı yok. Bu, her ikisinin de toyluklarının aşkı, büyüyünce kurtulurlar bundan."

Konu böylece kaldı. Aile içinde Ruth'la Martin'in nişanlandığı kabul edilmişti, ama hiçbir bildiri yapılmadı. Aile buna gerek görmemişti. Ayrıca, konuşulmuş olmamasına rağmen, herkes bu nişanlılığın uzun süreceğini biliyordu. Kimse Martin'den, işe gitmesini ya da yazmayı bırakmasını istemedi. Kimse kendisine çekidüzen vermesi için Martin'e cesaret vermeye yanaşmıyordu. Martin de onların bu kötü niyetlerinde, onlara yardımcı oluyor, onların ekmeğine yağ sürüyordu, zira bir işe girmek onun kafasından çok uzak bir düşünceydi.

Günler sonra Martin, Ruth'a, "Acaba yaptığımı beğenecek misin diye merak ediyorum!" dedi. "Kız kardeşimin evinde pansiyoner kalmanın bana fazla pahalıya geldiğine karar verdim, bundan sonra ayrı oturacağım. Kuzey Oakland'da ufak bir oda kiraladım, komşularım hep emekliler ve buna benzer kimseler, hani bilirsin. Sonra yemek pişirmek için bir de gaz ocağı aldım."

Ruth çok sevindi. Gaz ocağı onu özellikle çok sevindirmişti.

"Bay Butler da böyle başlamıştı," dedi.

Bu değerli kişiden söz edilmesi Martin'in canını sıkmıştı, ama konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü:

"Bütün yazılarımı zarflayıp pullayıp yeniden editörlere yolladım. Odaya bugün yerleştim mi, ertesi gün çalışmaya koyuldum demektir."

Ruth şaşkınlığı her halinden belli olarak, ona sokulup elini yasladı ve gülümsedi. "Bir yere giriyorsun!" diye bağırdı. "Bana da hiç söz etmiyorsun bundan! Nedir?"

Martin başını yanılıyorsun der gibi salladı.

"Yazılarım üzerinde çalışmaya başlayacağımı söylemek istedim ben." Ruth'un yüzündeki gülümseme bir anda siliniverdi, Martin de aceleyle devam etti:

"Beni yanlış anlama, bu sefer öyle parlak fikirlerin peşinde koşacak değilim. Bunlar soğuk, ruhsuz, sıradan, tüccar işi yazılar olacak. Ama tekrar denize çıkmaktan iyidir. Üstelik bu suretle Oakland'da kalifiye olmayan bir insanın herhangi bir işte kazanacağından daha çok para kazanacağım.

"Biliyor musun, şu tatilde gözüm açıldı benim. Bütün tatil boyunca ne kendimi öldürürcesine çalıştım, ne de elime kalem aldım, hiç değilse yayınlanmak üzere hiçbir şey yazmadım. Bütün yaptığım şey, seni sevmek ve düşünmek oldu. Biraz da okudum, ama bu da düşüncelerimin bir parçası sayılır, en çok da dergi okudum. Kendim, dünya ve dünyadaki yerimle, sana uygun bir yer edinebilme olanaklarım üzerine düşündüm. Ayrıca Spencer'ın, *Üslup Felsefesi*'ni de okudum ve bendeki ya da yazılarımdaki kusurların neler olduğu konusunda çok şey öğrendim; tabii böylelikle, aynı zamanda, her ay dergilerde yayınlanan yazıların çoğu hakkında da epey şey öğrenmiş oldum.

"Ama bütün bunların sonucu, düşünmemin, okumamın ve sevmemin sonucu şu ki, ben piyasa yazarlığına dökeceğim işi. Başyapıtları bir yana bırakıp ıvır zıvır yazılar; şakalar, ufak fıkralar, koşuklu gülmece, sosyete şiirleri, yani böylesine istenilen ne kadar saçmalık varsa hepsini yazacağım. Sonra, gazete yazıları var, gazetelerin kısa hikâyeleri, sonra pazar ekleri var. Ben de kalkar tezgâhtan bunların istediği tipteki yazıları çıkarırım, böylece iyi bir maaşa denk bir para çıkarırım. Serbest çalışıp da ayda dört-beş yüz dolar kazanan yazarlar var, biliyorsun. Onlar ayarına çıkmayı düşündüğüm yok, ama yine de iyi bir yaşam sağlayacak kadar para kazanmak niyetindeyim. Halbuki başka hangi işe girsem, kendime zaman ayıramam. Ondan sonra da zamanımı çalışmaya ve gerçek eserlere ayıracağım. Bu iki türlü çalışma arasında kendimi bir de başyapıtlar yazma konusunda deneyeceğim

ve kendimi başyapıtlar yazmaya hazırlayacağım. Doğrusu şu ana kadar aldığım yola ben bile şaşıyorum. İlk kez yazmak istediğim zaman, ne anlayabildiğim, ne de değerlendirebildiğim, başımdan geçmiş saçma birkaç olaydan başka yazacak bir şeyim yoktu. Gerçekte, kafamda düşünce diye bir şey yoktu. Hatta düşünmemi sağlayacak sözcüklere bile sahip değildim Benim deneyimlerim bir sürü anlamsız resimden ibaretti. Ama bilgimi artırıp sözcük dağarcığımı zenginleştirmeye başladığım andan itibaren, deneyimlerimin sadece resimlerden ibaret olmadığını anlamaya başladım. Bu resimleri zihnimde canlandırıp yorumladım. Bu da iyi eserler vermeye başladığım, hani şu 'Serüven'i, 'Neşe'yi, 'Çömlek'i, 'Yaşam Şarabı'nı, 'Kalabalık Sokak'ı, 'Aşk Şiirleri'ni ve 'Deniz Şarkıları'nı yazmaya başladığım sıraya rastlıyor. Daha bunlar gibi çok şey yazacağım, hem de daha iyilerini; ama bunu boş vakitlerimde yapacağım. Artık ayaklarım suya erdi. Önce ıvır zıvır yazılarla para kazanacağım, başyapıtlarımı da ondan sonra vereceğim. Haftalık mizah dergilerine yarayacak yarım düzine şaka yazdım dün gece; sırf sana göstermek için. Sonra tam yatarken aklıma bir de triyole denemek geldi, komik bir triyole; bir saat içinde tam dört tane yazdım. Bunların tanesinin bir dolar etmesi gerekiyor. İşte, tam yatağa girerken, akla sonradan gelen birkaç düşünce sayesinde dört dolar kazanmış oldum. Tabii bunların hepsi de sıkıcı, pis şeyler, ama hiç değilse ayda altmış dolara defter tutup, ölünceye kadar habire sütun sütun anlamsız rakamlarla uğraşmak kadar pis değil. Üstelik bu ucuz yazılar edebiyat dünyasıyla ilişkimi sağlayıp, daha büyük yazılara girişebilmem için bana zaman bırakıyor."

Ruth, "Peki ama bu büyük yazıların, şu başyapıtların ne yararı var?" diye sordu; "Satamazsın ki onları!"

Martin, "Satabilirim," diye başlayacak oldu, ama Ruth onun sözünü kesti:

"Şu adlarını saydıkların ve kendi kendine büyük eser dediklerinden hiçbirini satamadın daha. Satmayacak olan başyapıtlara güvenerek evlenemeyiz ki!"

Martin güçlü bir ifadeyle, "Satacak olan triyolelere güvenerek evleniriz öyleyse," dedikten sonra kolunu onun beline doladı ve kendine çekti, ama yavuklusu hevessizdi.

Martin neşeli görünmeye çalışarak, "Bak, dinle şunu," dedi. "Bu bir sanat sayılmaz ama bir dolar eder."

"Ben dışarıdayken
Geldi,
Niyeti
Ödünç birkaç mangır almaktı,
Çekti arabasını;
Hemen girdim içeri,
O da açıkta kaldı."

Bu ölçüsüz şiire verdiği neşeli oynaklık, şiiri okumayı bitirdiği zaman yüzünün aldığı üzüntülü ifade ile zıtlık yaratıyordu. Ruth'un yüzünde en ufak bir gülümseme bile belirmemişti. Martin'in yüzüne ciddi ve kaygılı bir tavırla bakıyordu.

"Bir dolar edebilir bu," dedi, "ama bunun, soytarıların aldığı dolardan farkı olmaz, palyaçoluk ücreti olan bir dolar. Görmüyor musun Martin, baştan aşağı bayağılık kokuyor bu manzume. Ben sevdiğim ve saydığım adamı, birtakım saçma şiirler ya da şakalar yazarı olmaktan çok daha temiz, daha yüksek bir konumda görmek isterdim."

Martin, "Örneğin, Bay Butler gibi görmek isterdin," dedi.

Ruth, "Bay Butler'dan hoşlanmadığını biliyorum," diye başlayacak oldu.

Martin onun sözünü kesti:

"Bay Butler'a bir şey dediğim yok benim. Benim onda bulduğum tek kusur, hazımsızlığı. Ne var ki, eğer amaç benim kurtulmam ise, şakalar veya komik manzumeler yazmakla, daktilo yazmak, not almak, bir süre defter tutmak arasında hiçbir fark göremiyorum. Bunların hepsi de bir amaca ulaşmak için araçlardan ibaret. Senin kusurun, iyi bir avukat ya da iş adamı olabilmem için beni işe defter tutmaktan başlatmak. Benim teorim ise ucuz yazılarla başlayıp, gittikçe gelişerek güçlü bir yazar olmak."

Ruth, "Arada bir fark var ama," diye ısrar etti.

"Neymiş o fark?"

"Sen iyi eserlerini –ki bunlara yalnız sen iyi diyorsun– satamıyorsun. Bunu denedin, biliyorsun, ama editörler almıyorlar işte."

Martin yalvarırcasına, "Ne olur bana biraz zaman ver sevgilim," dedi. "Ucuz yazılar geçici bir iş, ciddiye de aldığım yok zaten. Bana iki yıl izin ver. Bu zaman içinde mutlaka başaracağım, editörler de benim eserlerimi bayıla bayıla alacaklar. Ne dediğimi biliyorum ben; kendime güvenim var. İçimde neler bulunduğunu, edebiyatın ne olduğunu biliyorum artık. Bir sürü küçük adamın bol bol ortaya döktüğü sıra işi saçmalıkları biliyorum; ve biliyorum ki, iki yıl sonra, beni başarıya götürecek ana yola çıkmış olacağım. İşe gelince, bir iş adamı olarak hiçbir zaman başarı kazanamam ben. Sevmiyorum. Bana kuru, budalaca, tüccarca, hileli bir şey gibi geliyor. Uyum sağlayamam; hiçbir zaman kâtiplikten öteye geçemem, sonra ikimiz nasıl mutlu oluruz ufacık bir kâtip maaşıyla? Senin için dünyada her şeyin en iyisini istiyorum, ve bir gün gelecek, daha iyisi var olduğu sürece, en iyiyi bile istemeyeceğim. Ve bunu elde edeceğim, hepsini. Başarı kazanmış bir yazarın geliri yanında, Bay Butler yoksul kalır. Satış rekoru kıran bir kitap, her yerde elli-yüz bin dolar arasında para getirir, bazen daha çok, bazen daha az; ama genellikle bu rakamlara çok yakın bir para."

Ruth hiç sesini çıkarmadı. Düş kırıklığına uğradığı yüzünden belli oluyordu.

Martin, "Ee?" diye sordu.

"Ben başka türlü düşünmüş ve ummuştum. Senin için yapılacak en iyi şeyin steno öğrenmeye başlamak ve babamın yanına girmek olduğunu düşünmüştüm ve hâlâ da öyle düşünüyorum; zaten biraz daktilo da biliyorsun. Parlak bir kafan var, hem ben eminim ki sen bir avukat olarak pekâlâ başarı kazanırsın."

23. BÖLÜM

RUTH'UN, Martin'in yazarlık gücüne inancı olmayışı onu Martin'in gözünde ne değiştirdi, ne de alçalttı. Çok kısa süren büyülü tatilinde, kendini anlamaya çalışmakla saatler geçirmiş ve böylelikle de kendi hakkında daha birçok şey öğrenmişti. Güzelliği ünden daha çok sevdiğini, ünü de en çok Ruth için istediğini keşfetmişti. Bunun için ün kazanmayı çok istiyordu. Bütün dünyanın gözünde büyüklük kazanmak istiyordu; sevdiği kadın kendisiyle iftihar etsin ve kendisini değerli bulsun diye, yine kendi ifadesiyle, "işi kıvırmak" istiyordu.

Kendine gelince; onun güzelliğe olan aşkı tutku derecesine varıyordu, Ruth'a hizmet etmek de onun için yeter bir kazançtı. Üstelik Ruth'u, güzelliğin kendisinden de çok seviyordu. Martin'e göre dünyada en değerli şey güzellikti. Martin'in içinde bir devrim yaratarak, onu kaba bir denizci halinden alıp bir öğrenci, bir sanatçı haline getiren güç, aşktı; bundan ötürü de Martin için, bu üçü arasında en büyüğü, öğrenmekten ve sanatçılıktan da büyüğü aşktı. Daha şimdiden, kendi beyninin, Ruth'un beyin kudretini aşmış olduğunu keşfetti; tıpkı kendi kardeşlerinin ya da babasının beynini aştığı gibi... Ruth'a üniversite öğreniminin sağladığı bütün üstünlüklere ve onun bir sanat tarihi mezunu olmasına rağmen, Martin'in akıl gücü Ruth'unkini çok aşmış ve bir yıla yakın bir zamanı kendi kendini anlamaya, tanımaya çalışmakla geçirmiş olması da ona, ayrıca, dünya olayları, sanat ve yaşam üzerine Ruth'un elde etmeyi umut bile edemeyeceği bir görüş inceliği kazandırmıştı.

Bütün bunları algılayışı, ne Martin'in Ruth'a olan aşkını ne de Ruth'un Martin'e olan aşkını etkiledi. Aşk son derece mükemmel

ve soylu bir şey, Martin de aşka eleştiri bulaştırmayacak kadar sadık bir âşıktı. Ruth'un sanat, doğru davranış ve kadınlara oy hakkı tanınması konularında değişik, zıt fikirlere sahip oluşunun aşkla ne ilgisi vardı? Bunlar birtakım yargılama yollarıyla ilgiliydi ve aşk yargılamanın üstündeydi; aşk akılüstü bir şeydi. Martin aşkı küçümseyemezdi. O, aşka tapıyordu. Aşk akıl düzgünlüğünün yukarılarında, ta tepelerin doruklarındaydı. O, varlığın yücelmiş bir hali, yaşamın en yüksek doruğuydu ve insan ona nadiren rastlardı. Büyük değer verdiği bilimsel filozoflar sayesinde Martin, aşkın biyolojik anlamını öğrenmişti, ama yine aynı bilimsel ama daha saf bir uslamlama yoluyla da insan organizmasının en yüksek amacına aşkta ulaştığı, aşkın tartışılmaması, yaşamın insanoğluna verebileceği en büyük ödül olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Böylece Martin, âşığı bütün yaratıkların en mutlusu olarak kabul etti; dünyadaki her şeyin üzerine çıkan, servetin, yargının, halk oyunun ve beğenilmenin üstüne, yaşamın üstüne yükselen ve "bir öpücüğe can veren, Tanrının çılgın âşığı"nı düşünmek ise ona büyük bir haz verdi.

Martin bunların çoğunu aklının süzgecinden geçirmişti, bir kısmını da ileride geçirdi. Bu arada da bir Ispartalı gibi yaşayıp, Ruth'u görmeye gittiği zamanlar dışında kafasını hiç dinlendirmeksizin çalıştı. Ev sahibesi, dul Maria Silva'dan kiraladığı küçücük tek odaya her ay iki buçuk dolar ödedi. Bu, sürü sürü çocuğunu ne yapıp edip büyütmeye uğraşan, kederini ve yorgunluğunu köşedeki bakkal ya da bardan on beş sente aldığı bir galonluk sulu, ekşi şarapta boğan, çok çalışkan, çalışmanın sertleştirdiği ağzı bozuk, erkek gibi bir kadındı. Önceleri ondan ve onun küfürbazlığından iğrenen Martin, yaptığı yiğitçe savaşı gördükçe, yavaş yavaş bu kadına hayranlık duymaya başladı. Küçücük evde topu topu dört oda vardı, Martin'inki çıkınca üç. Renkli bir halının iç açıcılık kattığı ve kadının sayısı belirsiz ölmüş yavrularından birinin cenaze törenine ait bir kartpostalla, ölümünü gösteren bir fotoğrafın da elemli bir hava verdiği, salon olarak kullanılan bu odalardan birisi, titizlikle konuklar için ayrılmış olarak tutulur-

du. Storları her zaman inikti. İş gereği dışında, Maria, çocuklarının bu odaya girmesine izin vermezdi. Yemeği mutfakta pişirir ve hepsi mutfakta yerdi. Maria aynı zamanda pazar hariç haftanın bütün günlerinde çamaşırını da mutfakta yıkar, kolaları, ütüleri hep orada yapardı. Gelirinin önemli bölümünü, daha varlıklı komşularının çamaşırlarını yıkayarak sağlardı. Geriye, Maria ile yedi çocuğunun balık istifi uyuduğu, Martin'inki kadar küçük yatak odası kalıyordu. Hepsinin bu odaya nasıl sığışabildiklerine Martin hayret etmekten kendini alamaz ve her gece kendininkiyle bu odayı ayıran ince bölmeden, onların yatmaya gittiklerini, çocuk feryatlarını, kavgalarını, alçak sesle konuşmalarını ve uykulu, kuşlar gibi cıvıldaşmalarını duyardı.

Maria'nın bir başka gelir kaynağını da gece gündüz sağılan ve boş arsa ile kaldırımın iki yanındaki otlardan gizlice beslenen iki ineği sağlıyordu. Kılıksız oğullarından ikisi hep ineklerin yanında bulunurdu; bunların bekçilik görevleri, başıboş hayvanları toplayan belediye memurunu kollamaktan ibaretti.

Martin küçücük odasında yaşıyor, uyuyor, çalışıyor, yazıyor ve hiç evden dışarı çıkmıyordu. Evin önündeki sundurmaya bakan küçük pencerenin önünde ona hem çalışma masası, kitaplık, daktilo sehpası, hem de mutfak görevi gören masa bulunuyordu. Arka duvara dayalı olan yatağı odanın üçte ikisini kaplıyordu. Masanın bir kanadı, işe yarasın diye değil de para getirsin diye yapılmış ve ince kaplamaları gün ışığından kabarıp dökülmüş cicili bicili, çekmeceli bir dolaba dayanıyordu. Bu dolap köşede duruyor, masanın öbür köşeye dayanan öteki kanadı üstünde de Martin'in mutfağı bulunuyordu. Bu kanat üstünde, içinde tabak, çanak, tencere vesairenin bulunduğu eski bir kuru yiyecek kutusu, onun üstünde de gaz sobası duruyordu. Duvarda, erzakının durduğu bir raf, yerde de bir kova su vardı. Odasında musluk olmadığı için Martin suyunu mutfaktaki lavabodan getirmek zorundaydı. Yemek pişirirken fazlaca buhar çıktığı günlerde çekmeceli dolabın kaplamaları daha çok dökülürdü. Bisikletini bir makarayla yatağın üstüne, tavana asmıştı. Önce onu bodrumda tutmayı denemiş, ama jant tellerini

gevşeten, lastikleri delen Silva ailesi çocukları rahat vermemişlerdi. Martin bunun üzerine evin önündeki sundurmayı denemiş ve bir seferinde güçlü bir sağanak bisikleti bütün gece ıslatınca bundan da vazgeçmiş ve bisikletini odasına alarak tavana asmıştı.

Giysileriyle, masanın ne üstüne, ne de altına sığan kitapları odadaki küçük yüklükte duruyordu. Martin okurken not alma alışkanlığını da edinmişti; o kadar da çok not tutuyordu ki, eğer odaya boydan boya çamaşır ipleri gerip de notlarını bunlara asmamış olsaydı, odada kendisi için ufacık bir yer bile kalmayacaktı. Buna rağmen, odası gittikçe öyle doldu ki, burada dolaşmak bile Martin için çok güç bir iş haline geldi. Her şeyden önce, yüklüğün kapısını kapamadan odanın kapısını açamıyordu, aynı biçimde, odanın kapısını kapamadan da yüklüğün kapısını açamıyordu. Odada düz bir hat üzerinde yürümek mümkün değildi. Kapıdan yatağın başucuna gitmek için zikzak bir yol izlemesi gerekiyor ve geceleri mümkünü yok bir yere çarpmadan bu işi başaramıyordu. Birbiriyle çarpışan kapılar sorununu çözünce de mutfağa toslamamak için sağa doğru keskin dümen kırması gerekiyordu, ondan sonra yatağın ayak ucuna bindirmemek için sola kıvrılıyordu, ama bu dönüşü biraz açıktan alacak olursa, masanın köşesiyle burun buruna geliyordu. Ani bir irkilişle duraklayarak, ne yana dümen kıracağını hesaplayıp, bir kıyısı yatak, öbür kıyısı da masa olan bir çeşit kanaldan geçiyordu. Odadaki biricik iskemle, her zamanki yerinde, masanın önünde durduğu zamanlar bu kanalda gidiş geliş olanağı kalmıyordu. İskemle kullanılmadığı zamanlarda, yatağın üstüne kaldırılıyordu. Bununla birlikte bazen yemek pişirirken de iskemleye oturup, su kaynayıncaya kadar kitap okuduğu olurdu, hatta pirzolasını kızartırken bile bir iki paragraf okuyacak kadar ustalaşmıştı. Mutfağın bulunduğu köşe o kadar ufaktı ki, oturduğu yerden istediği şeye uzanıp alabiliyordu. Aslında oturmak daha uygundu, ayaktayken fazla yer tuttuğundan, çoğunlukla kendi işine kendisi engel oluyordu.

Her şeyi sindirebilen sağlam midesi sayesinde, hem besleyici, hem de ucuz olan çeşitli besinler üzerine epey bilgi sahibi olmuş-

tu. Martin'in yemek listesinde en sık yer alan bezelye çorbasıydı. Fasulye ile baklayı Meksika usulü pişiriyor, Amerikalı ev kadınlarının pişirmesini hiç bilmediği ve pişirmeyi hiçbir zaman da öğrenemeyecekleri bir usulle pişirdiği pilav ise Martin'in sofrasında günde en az bir kez yer alıyordu. Kurutulmuş meyveler taze meyvelerden daha ucuzdu ve bir çanak haşlanmış kuru meyve, her zaman için hazır ve el altında bulunurdu, çünkü Martin bunu tereyağı yerine ekmeğine sürerek yiyordu. Sofrasına nadiren bir parça biftek ya da ilikli sığır kemiği onur verirdi. Günde iki kez sütsüz ve kremasız kahve içer, akşamları kahvenin yerini çay tutardı; ama kahveyi de, çayı da çok güzel pişirirdi.

Martin tutumlu yaşamak zorundaydı. Tatilde, çamaşırhanede kazandıklarının hemen hemen hepsini yemişti. Üstelik yazılarını sattığı dergiler o kadar uzaktaydı ki, ıvır zıvır eserlerinden ilk paraların gelebilmesi için haftalarca beklemesi gerekecekti. Ruth'la görüştüğü ya da kız kardeşi Gertrude'u görmeye gittiği zamanlar dışında kabuğuna çekilmiş bir yaşam sürüyor ve bir günde, sıradan bir insanın en aşağı üç günde başarabileceği işi çıkarıyordu. Günde ancak beş saat uyuyordu; Martin gibi bünyesi demir gibi sağlam birisi, her gün on dokuz saat sürekli ve yorucu bir çalışmaya katlanabilirdi ancak. Bir dakikasını bile kaybetmiyordu. Aynanın üstünde sözcüklerin anlamlarını, söylenişlerini gösteren bir sürü liste asılıydı; tıraş olurken, giyinirken ya da saçını tararken bu listeleri gözden geçirirdi. Buna benzer listeler duvarda gaz sobasının üstünde de asılıydı; bunları da yemek pişirirken ya da bulaşık yıkarken ezberlerdi. Sürekli olarak bu listeler yenileriyle yer değiştirirdi. Okurken karşılaştığı her yeni sözcüğü hemen not eder, bunlar birikince de daktiloda listeler halinde temize çekip aynanın, ya da sobanın üst yanına, duvara iliştirirdi. Hatta, bunlardan cebinde de bulundurur, ara sıra yolda giderken, kasapta veya bakkalda beklerken gözden geçirirdi.

Bu konuda daha da ileri gitmişti. Başarıya ulaşmış kişilerin eserlerini okurken, onların ulaştığı her sonucu not ediyor ve bu sonuçlara ulaştıran hünerler üzerinde çalışarak bunları öğreni-

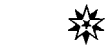
yordu. Hikâye etme, ifade, üslup hüneri, fikir, karşıtlık, epigram bunlar arasındaydı. Martin taklitçi değildi. O, sadece ilkeleri arıyordu. Etkileyici ve çekici üslup örneklerinden listeler çıkarıp, pek çok yazardan alınmış böyle pek çok örneğe dayanarak sonunda üslupçuluğun genel prensibini ortaya koymayı ve bu prensiplerle donatılmış olarak da kendine özgü yeni ve orijinal üsluplar düşünüp bulmayı, bunları gerektiği gibi değerlendirip tartmayı başardı. Aynı yöntemle, güçlü tümcelerden, yaşayan dilden alınmış, asit gibi işleyici, alev gibi yakıcı, ya da günlük konuşma dilinin çöl kuraklığı içinde pırıl pırıl parlayan yumuşak, tatlı tümcelerden de listeler yaptı. Hep biçimin ardındaki ya da altındaki ilkeleri aradı. İşin nasıl yapıldığını öğrenmek istedi; bunu öğrendikten sonra, kendisi de yapabilirdi. Güzelliği görmek ve seyretmek ona yetmiyordu. Tıklım tıklım dolu yatak odasında kurduğu laboratuvarında, Silva ailesinin bir tımarhaneyi andıran gürültüsü ve odasındaki yemek kokuları arasında güzelliği didik didik ediyor ve didiklemeyi bitirip, güzelliğin anatomisini öğrendikten sonra, güzellik yaratabilme olanaklarına daha çok yaklaşmış oluyordu.

Martin yaradılışı gereği, ancak her şeyin aslını esasını anlayarak çalışabilirdi. Gözü kapalı, karanlıkta, ne yaptığını bilmeden, dehasının yıldızına, talihe güvenip, yaratacağı şeyin güzel ve uygun etkiye sahip olmasını umarak çalışamazdı. İşi talihe bırakmaya sabrı yoktu. Nedenini nasılını bilmek istiyordu. Onda uyanık bir yaratıcı deha vardı; bir hikâyeye ya da şiire başladığı zaman, bu şiir ya da hikâyenin kendisi, kafasında bütünüyle canlanmış, sonu görülebilir halde ve bu sona ulaşma yolları da uyanık bilinci sayesinde eli altında bulunurdu. Öyle olmasa çabaları mutlaka başarısızlıkla sonuçlanırdı. Öbür yandan, zihninde rahatça, hissettirmeden birer sözcük, birer tümce halinde belirerek kendini gösteren şans öğesini de değerlendirmekten geri kalmıyor, ancak bunları bütün güzellik ve kudret sınavlarından teker teker geçirip, anlatılmaz, müthiş ifadeler haline sokuyordu. Bu çeşit ifadelerin önünde saygıyla eğilip onlara hayranlık duyuyor ve bunların herhangi sıradan bir insanın yaratım gücünün

çok üstünde olduğunu biliyordu. Martin Eden, güzelliğin içinde yatan, güzelliği güzellik yapan ilkeleri bulma uğruna, güzelliği ne kadar didiklerse didiklesin, güzelliğin o hiçbir zaman tam anlayamadığı, hiç kimsenin de henüz iyice anlayamamış olduğu iç büyüsünün her zaman için farkındaydı. Spencer'ın sayesinde çok iyi anlamıştı ki, insanoğlu hiçbir şey hakkında kesin bilgiye sahip olamaz ve güzelliğin gizemi de en aşağı yaşamın gizi kadar –hayır, daha da derindir; güzellik ve yaşam dokusu birbirine dolanmıştır ve bizzat Martin'in kendisi, gün ışığından, yıldız tozundan, harikalardan örülmüş bu anlaşılmaz dokunun bir parçasıdır.

Gerçekte, "Yıldız Tozu" adlı denemesini işte bu çeşit düşüncelerle dolu olduğu bir sırada yazmış ve saldırılarını eleştiri ilkelerine değil, belli başlı eleştirmenlere yöneltmişti. Bu, parlak, derin, felsefi ve içinde tatlı bir mizah bulunan bir eserdi. Aynı zamanda da dergiler tarafından daha gönderilir gönderilmez geri çevrilmişti. Ama Martin, zihnini bundan ayırır ayırmaz, duru bir kafayla yoluna devam etti. Martin bir konu üzerinde bol bol düşünüp, düşüncelerini olgunlaştırdıktan sonra derhal yazı makinesinin başına geçerek yazmaya koyulmayı alışkanlık edinmişti. Denemesinin basılmaması onu pek az meşgul etti. Dağınık düşünce ipliklerini toplayıp, zihnine yüklenen ayrıntılar üzerinde bir araya getirerek son genellemeyi de yaptıktan sonra, bunları yazmak, uzun bir zihin çalışmasının doruğa ulaşan hamlesiydi. Böyle bir yazı yazmak bilinçli çaba harcamak demekti ve Martin bu yükten kurtulur kurtulmaz, kafasını yeni malzemelere, yeni sorunlara hazırlardı. Bu bir bakıma, gerçek ya da düşsel dertleri olup da zaman zaman uzun süren ıstıraplı sessizliklerini bozarak, son sözlerini söyleyene kadar "içini döken" erkeklerle kadınların her zaman rastlanan hallerine benziyordu.

24. BÖLÜM

HAFTALAR geçti. Martin parasız kaldı, yayınevlerinin çekleri ise her zamankinden daha uzaktı Martin'e. En önemli yazılarının hepsi geri gelmiş ve yeniden gönderilmişti, ucuz yazıları ise diğer yazılarından daha parlak bir durumla karşılaşmamıştı. Ufak mutfağında artık çeşitli yiyecekler yer almıyordu. Kesekâğıdının dibindeki bir miktar pirinçle bir kilo kadar kayısı kurusuna kalan Martin, son beş günde aralıksız her öğün pilavla kayısı kurusu yedi. Derken, aklına kredisi olduğu geldi. Şimdiye kadar peşin parayla alışveriş yaptığı Portekizli bakkal, Martin'in faturaları üç dolar seksen beş sentlik koskocaman bir tutara ulaşınca, pes dedi.

Bakkal, "Çünküm," dedi, "sen yok iş tutmak, ben var kaybetmek para."

Martin de hiçbir yanıt vermedi. Ortada hiçbir açıklama tarzı yoktu. İşçi sınıfından, sağlam ama çalışmak istemeyecek kadar tembel birine kredi açmak ticaret ilkelerine uymazdı.

Bakkal, Martin'e, "Sen var iş tutmak, ben sana müsaade edecek almak daha fazla yiyecek," diye de güvence verdi. "İş yok, yiyecek de yok. Bu iş böyle," Sonra bunun bir önyargı olmayıp sadece iş yaşamı yönünden bir ileri görürlük olduğunu anlatmak için de, "Eve gel içki iç," dedi, "yine de arkadaşız seninle."

Böylece Martin, ev halkıyla dost olduğunu göstermek için, uysallıkla içkiyi içti, sonra da gidip akşam yemeğini yemeden yattı.

Martin'in sebzelerini aldığı manavı, Martin'e krediyi beş dolara kadar yükseltecek derecede ticaret ilkeleri zayıf olan bir Amerikalı işletiyordu. Fırıncı iki dolarda durdu, kasap da dört dolarda. Martin bütün borçlarını topladı ve dünyada topu topu on dört do-

lar seksen beş sentlik kredisi olduğunu anladı. Daktilonun kirası da yaklaşmıştı, ama Martin bunun için sekiz dolar tutarında iki aylık bir kredi açtırabileceğini hesapladı. Bu iş de olunca, artık hiçbir yerden kredi sağlamasına olanak kalmayacaktı. Manavdan son olarak bir kesekâğıdı dolusu patates almıştı, oturdu bir hafta bu patatesleri yedi; günde üç öğün patates, başka hiçbir şey yemedi. Arada sırada Ruth'larda yediği yemek bedenini güçlü tutuyordu, ama o kadar güzel yemekleri görüp de iştahı kabardığı halde, daha fazla yemeği geri çevirmek de bir işkence oluyordu. İçinden utanç duymasına rağmen, arada sırada yemek zamanları kız kardeşine uğruyor ve cesaretinin elverdiği kadar –Morse'ların masasında yemeğe cesaret edebildiğinden daha fazla– yiyordu.

Her gün çalışmalarını sürdürdü, her gün de postacı ona geri çevrilen bir yazısını getirdi. Pul alacak parası olmadığından, yazıları masanın altında tepe gibi yığıldı. Bir gün geldi, Martin'in ağzına kırk sekiz saat yiyecek girmedi. Ruth'larda yemek yemesine olanak yoktu, çünkü Ruth, iki haftalığına San Rafael'e gitmişti. Utancından kız kardeşine de gidemiyordu. Sanki talihsizliği arttırmak içinmiş gibi, postacı, akşam seferinde ona beş tane geri çevrilmiş yazı daha getirdi. İşte o zaman Martin, paltosunu sırtına geçirdiği gibi, Oakland'a indi ve paltosuz olarak, ama cebinde tıngırdayan beş dolarla geri döndü. Dört alacaklısının her birine, borçlarından düşülmek üzere birer dolar verdi ve mutfağında sarımsaklı pirzola kızartıp kahve pişirdi, koca bir tencere de kuru erik kaynattı. Yemek yer yemez, masasının başına geçip gece yarısından önce, "Tefeciliğin Değeri" adlı bir deneme yazıp tamamladı. Bunu daktiloya çektikten sonra, pul almak için beş dolardan geriye beş para kalmadığı için, masanın altına fırlattı.

Daha sonraları saatini rehine bıraktı, arkasından bisikletini; ve yiyecek almasına yarayacak parasının büyük bölümüyle pul satın alarak yazılarını gönderdi. Para için yazdığı yazıları onu düş kırıklığına uğratmıştı. Kimse bunları satın almak istemiyordu. Bunları gazetelerde, haftalık ucuz dergilerde gördükleriyle karşılaştırdı ve kendi yazılarının bu çeşit orta derecede bir yazıdan daha iyi olduğu-

na karar verdi; ne çare ki, onunkiler satılmıyordu. Derken, gazetelerin çoğunun ısmarlama yazılar bastıklarını keşfetti ve bunları sağlayan kurumun adresini aldı. Onlara gönderdiği yazıları, basmakalıp bir mektup ilişiğinde geri geldi. Mektupta gerekli bütün yazıların kendi memurları tarafından sağlanmakta olduğu bildiriliyordu.

Gençler için çıkan büyük dergilerden birinde gözüne bir sütun dolusu olay ve anekdot ilişti. İşte bir fırsat çıkmıştı. Martin'in paragrafları geri geldi. Üst üste yollamasına rağmen bunlardan hiçbirini kabul ettiremedi bir türlü. Daha sonraları, artık bunun hiçbir önemi kalmadığı bir gün, yarı yetkili editörlerle, editör yardımcılarının, bu yazıları kendileri yazarak maaşlarını arttırdıklarını öğrendi. Mizah dergileri Martin'in fıkralarını, koşuklu mizah yazılarını geri çevirdi; büyük dergiler için kaleme aldığı sosyete tarzı koşuk da hiçbir yerde basılmadı. Aklına gazetelerde çıkan küçük hikâyeler geldi. Kendisinin, yayınlanan bu hikâyeciklerden çok daha iyisini yazabileceğini biliyordu. Gazetelere yazı temin eden iki ajansın adresini alarak bunlara yığınla küçük hikâye yolladı. Yirmi tane yazıp da hiçbirini yayınlatamayınca, artık yazmaktan vazgeçti. Bununla birlikte her gün bir sürü küçük hikâye okuyor ve bunların hiçbirini kendi hikâyeleriyle ölçemiyordu bile. Düştüğü umutsuzluk içinde doğru dürüst bir yargıya sahip olmadığına, kendi kendini aldatan bir taklitçi olduğuna karar verdi.

İnsanlıktan uzak editörlük makinesi, her zamanki gibi tıkır tıkır çalışıyordu. Yazısının içine pul da koyup yazıyı mektup kutusuna atıyor, üç hafta ya da bir ay sonra postacı merdivenleri çıkıp yazısını ona geri getiriyordu. Hiç kuşkusuz öbür uçta, kanlı canlı bir editör yoktu. Çark, cıvata, yağ borularından meydana gelmiş ve robotlar tarafından yönetilen akıllı bir makine vardı sadece. Bazen editörlerin varlığından bile kuşku duyacak kadar umutsuzluğa düştüğü anlar oluyordu. Hiçbirinden varlıklarını belli eder bir işaret almamıştı; yazdıklarının neden geri çevrildiği konusunda bir yargı olmadığı için de editörlerin kâtipler, mürettipler, baskı ustaları tarafından yaratılıp sürdürülegelen birer hikâyeden ibaret olduğu akla daha yakın geliyordu.

Ruth'un yanında geçirdiği saatler, onun tek mutlu saatleriydi, ama bu saatler de bütün bütün mutlu geçmiyordu. Henüz Ruth'un aşkını kazanamadığı günlerdekinden daha acılı bir huzursuzluk içini kemiriyordu; zira, onun aşkını kazandığı şu anda, ona sahip olabilmek eskisi kadar uzak görünüyordu. Martin iki yıl istemişti; zaman uçuyordu, o ise hiçbir şey başaramıyordu. Ayrıca Ruth'un onun yaptığı şeyi onaylamadığının da hep farkındaydı. Ruth bunu açıkça belli ediyordu. Ruth'unki kızgınlık değildi, o sadece onaylamıyordu, halbuki, ondan daha huysuz herhangi bir kadın, Ruth'un sadece düş kırıklığına uğradığı bir yerde, Martin'e kızabilirdi. Ruth'un düş kırıklığı, kalıba sokmak için seçtiği erkeğin, kalıba sokulmayı istemeyişinden kaynaklanıyordu. Ruth, Martin'in hamurunu bir dereceye kadar kalıba girer bulmuştu, ne çare bu hamur sertleşmiş, Ruth'un babasının ya da Bay Butler'ın biçimini almamak için direnmişti.

Ruth, Martin'in içindeki büyüklüğü, gücü gözünden kaçırmış, daha da kötüsü, yanlış anlamıştı. Hamuru, insanoğlunun girdiği her kalıba girebilecek kadar yoğrulmaya elverişli olan bu adamı kendi bildiği biricik kalıba sokamadığı için, Ruth onu dikkafalı ve inatçı buluyordu. Ruth onun zihninin kanat açtığı yerlere ulaşamazdı, bu bakımdan, Martin'in kafası onun çapının dışına çıktığı zamanlar, Ruth da Martin'i sebatsız, acayip bir insan olarak görüyordu. O, sadece anasını, babasını, ağabeylerini ve Olney'i izleyebilmişti; bu yüzden de kabahati Martin'de buluyordu. Ezelden beri sürüp gelen, dünyanın öğütçübaşısı olmaya çalışma trajedisiydi bu.

Bir gün Vanderwater ile Praps üzerinde tartışırlarken Martin, "Sen tanınmışların kemiklerine tapıyorsun," dedi Ruth'a. "Başvurulacak otoriteler olarak onların mükemmel olduklarını teslim ederim, Amerika Birleşik Devletleri'nin en önde gelen iki eleştirmenidirler. Memlekette her öğretmen Vanderwater'a Amerikan eleştirmeciliğinin piri gözüyle bakar. Ne var ki, ben onun yazılarını okudum ve bana öyle geliyor ki, bunlar, saçmasapan şeylerin hoşça ifade edilişinde ulaşılan bir mükemmelliği gösteriyor. Beylik laflar eden sıkıcı bir heriften başka bir şey değildir o; böyle

oluşunu da Gelett Burgess'e borçlu. Praps'ın da ondan aşağı kalır yanı yok. Örneğin, onun, "Hemlock Mosses"i, güzel yazılmıştır. Her virgülü yerli yerindedir; ya tonu!.. Ah! Yüksek, çok yüksektir tonu. Amerika'da en çok para kazanan eleştirmen odur. Gerçi, hâşâ, eleştiriyle uzaktan yakından ilişkisi yoktur. İngiltere'de eleştiriyi daha iyi yapıyorlar.

"Ama asıl sorun, popüler havayı çalmalarında; öyle güzel, öyle ahlak dersi vere vere, öyle doyura doyura da çalıyorlar ki! Onların yorumları bana British Sunday'ı hatırlatıyor. Onlar, halkın sözcüleridir. Onlar, senin İngilizce profesörlerini destekler, senin İngilizce profesörlerin de onlardı. Hiçbirinin de kafatasının içinde bir tek özgün düşünce yoktur. Onlar sadece tanınmış olanı bilirler. Aslında tanınmış olan onlardır. Bunlar, zayıf kafalı insanlardır ve bira fabrikasının adı bira şişesinin üzerine nasıl damgalanıyorsa, tanınmışlar da bunların kafasına kendilerini öylece damgalar. Bunların biricik görevi üniversiteye giden gençleri yakalayıp, rastlantı eseri bunların kafasında herhangi parlak ve özgün bir düşünce yer almışsa, onu oradan söküp atmak, yerine tanınmışların damgasını basmaktır."

Ruth, "Öyle sanıyorum ki ben, tanınmışların safında olduğum halde, gerçeğe, Güney Denizinden gelmiş put kıran adalılar gibi sağa sola saldıran senden daha yakınım," diye yanıt verdi.

Martin gülerek, "Putları kıranlar, misyonerlerdi," dedi. "Ve ne yazık ki, şimdi bütün misyonerler uzaklarda, putperestlerin yanında, onun için memlekette Bay Vanderwater ve Bay Praps gibi eski putları kıracak tek misyoner yok."

Ruth, "Aynı zamanda kolej profesörleri gibi," diye ekledi.

Martin kafasını şiddetle salladı, "Hayır; fen hocaları yaşamalıdır. Onlar gerçekten de büyük insanlar. Ama İngilizce profesörlerinin, o ufacık, mikroskobik beyinli papağanların, onda dokuzunun kafasını kırmak çok yerinde bir iş olurdu!"

Bu, profesörlere yapılan oldukça ağır saldırı Ruth'a göre bir küfürdü. Tertemiz, âlimane tavırlı, üzerlerine oturmuş elbiseleri içinde, iyi ayarlanmış seslerle konuşan ve ağızlarından kültür,

seçkinlik dökülen profesörleri, nasılsa âşık olduğu, elbiseleri hiçbir zaman üstüne uymayan, kabarık kaslarında ağır işlerin ezici yükünü taşıyan, konuşurken heyecanlanıp ağırbaşlı ifadeler yerine küfür kullanan, serinkanlılıkla konuşacak yerde, ağzından tutkulu sözler kaçıran bu hemen hemen tarif edilemez delikanlı ile karşılaştırmaktan kendini alamadı. Profesörler hiç değilse iyi maaş alıyorlardı ve -evet buna göğüs gerebilmek için kendini zorladı- centilmendiler; halbuki Martin bir peni bile kazanamıyordu ve onlar gibi değildi.

Martin'in sözlerini ne tarttı, ne de onun savları üzerinde bu sözlere dayanarak yargıda bulundu. Martin'in savlarının yanlış olduğu sonucuna o bilinç dışı bir yoldan, gerçekten de sadece dış görünüşlerin bir karşılaştırmasını yaparak ulaşmıştı. Onlar, profesörler edebi yargılarında haklıydılar, çünkü onlar, başarıya ulaşmış insanlardı. Martin'in edebi yargıları yanlıştı, çünkü o, yazılarını satamıyordu. Martin'in kendi deyimiyle; onlar işi kıvırmış, Martin ise kıvıramamıştı. Üstelik Martin'in haklı olabilmesi akla yakın da görünmüyordu. Daha çok kısa bir süre önce, şu aynı oturma odasında kıpkırmızı kesilmiş, beceriksizce kendini tanıtıp, iki yana sallanan omuzlarının tehdit ettiği çevresindeki antikalara korkuyla bakan ve Swinburne öleli ne kadar oldu diye sorduktan sonra da böbürlene böbürlene, "Exelsior"u, "Psalm of Life"ı okuduğunu söyleyen bu Martin Eden haklı olabilir miydi hiç?..

Ruth istemeden, farkında olmadan kendisinin tanınmışlara taptığı yolundaki Martin'in görüşünü doğru çıkarmıştı. Martin, onun düşüncelerinin aldığı yönü izliyordu, ama daha da ileri gitmekten kaçındı. O, Ruth'u Praps hakkındaki, Vanderwater, ya da İngilizce profesörleri hakkındaki düşüncelerinden ötürü sevmiyordu, ve gittikçe artan bir inançla farkına varıyordu ki, kendisi, Ruth'un hiçbir zaman anlayamayacağı ya da varlığından haberdar bile olamayacağı bir algılama gücüne, bilgiye sahiptir.

Müzik konusunda Ruth onu mantıksız buluyor, hele opera konusunda sadece mantıksız olduğunu değil, aynı zamanda bilerek kendisine zıt gittiğini düşünüyordu.

Bir gece operadan eve dönerlerken ona, "Nasıl buldun?" diye sordu.

Martin'in bir ay boğazından keserek onu operaya götürdüğü bir geceydi. Ruth, boş yere onun konuşmasını bekledikten sonra, hâlâ biraz evvel seyredip dinlediği şeyin heyecanı altında titreyen sesiyle sormuştu soruyu.

Martin cevap olarak, "Uvertürü beğendim," dedi. "Çok güzeldi."

"Evet, peki operanın kendisi?"

"O da çok güzeldi; yani orkestra demek istiyorum, hele şu zırlar seslerini kesseler, ya da sahneden çekilip gitseydiler daha çok hoşuma gidecekti."

Ruth şaşalamıştı:

"Tetralani'yi ya da Barillo'yu demiyorsun herhalde?" diye sordu.

"Hepsini, topunu, takımını!.."

Ruth, "Ama onlar büyük sanatçılardır," diye karşı çıktı.

"Olsun, yine de yapmacıklı, tuhaf davranışlarıyla müziği berbat ediyorlar."

"Peki, Barillo'nun sesini beğenmiyor musun?" diye sordu Ruth. "Onun Karuso'ya yaklaştığını söylüyorlar."

"Tabii beğendim, hatta Tetralani'yi daha da çok beğendim. Tetralani'nin sesi olağanüstü, ya da hiç değilse ben öyle düşünüyorum."

Ruth, "Ama, ama," diye kekeledi. "Ne demek istediğini anlayamadım şu halde. Hem seslerine hayran oldun, hem de müziği berbat ettiler..."

"Tastamam öyle!.. Bunları konserde dinlemek için her şeyimi verirdim; ama orkestra çalarken söylemeseler daha da fazlasını verirdim. Korkarım ki, ben fazlaca gerçekçiyim. Büyük şarkıcılar ama büyük aktör değiller. Barillo'nun bir meleğinkini andıran sesinden bir aşk pasajını dinlemek, Tetralani'nin bir başka melek gibi ona verdiği yanıtı ve bunlara eşlik eden o yüce, o renkli müziği dinlemek büyülüyor, insanı büyülüyor. Bunu inkâr etmiyorum. Israrla söylüyorum. Ama onlara baktığım zaman, bütün bu etki berbat oluyor. Bir yetmiş beş boyunda, ayağında çoraplarıyla sek-

sen kiloluk Tetralani'yi, normalden aşağı boylu, bir altmışlık bodur bir demircininki gibi göğüs kafesi olan, yağlı suratlı Barillo'yu ve her ikisinin birden tımarhane kaçkınları gibi kollarını havada savurarak çalımla birbirlerini kucaklamalarını seyretmek berbat ediyor işi, ondan sonra da benden bütün bunların, ince, güzel bir prensesle, yakışıklı, romantik genç bir prens arasındaki aşkı gerçeğe bağlılıkla yansıtan bir görünüş olduğunu kabul etmem istenirse... eh, kabul edemem, işte o kadar! Saçma iş; budalaca, gerçek dışı. İşte sorun bu. Gerçek değil. Sakın bana herhangi bir kimsenin dünyada böyle seviştiğini söylemeye kalkışma. Hele ben seni bu şekilde sevmeye kalksaydım, gözümü patlatırdın!"

Ruth, "Ama sen yanlış anlıyorsun," diye karşı çıktı. "Her sanat biçiminin kendine göre birtakım sınırları vardır." (Ruth, üniversite sanat konvansiyonları hakkında dinlediği bir konferansı hatırlamaya çalışıyordu.) "Resimde, tuval üzerine sadece iki bulut sığdırılabilir, ama sen, yine de üç bulut gördüğünü kabul edersin; bunu sağlayan da ressamın sanatıdır. Yazı alanında da yazar, yine aynı biçimde yaratma gücünü elinde bulundurmalıdır. Yazarın kadın kahramanın gizli düşüncelerini anlatışını geçerli sayar, ama her an bilirsin ki, bu kadın kahraman bu düşünceleri kafasından geçirdiği sırada yalnızdı, ne yazarın ne de herhangi bir kimsenin onları işitmesine olanak yoktu. Sahne için de, heykeltıraşlık için de, opera için de, bütün sanat formları için de durum aynıdır. Bazı uzlaşmaz şeyleri kabul etmek gerekir."

Martin, "Evet, bunu anladım," diye yanıt verdi. "Her sanatın kendine göre konvansiyonları vardır." (Ruth, onun bu deyimi böyle yerinde kullanmasına hayret etti. Martin sanki kütüphanedeki kitapları zevk için okumamış, zayıf bir bilgiyle donatılmamış da, üniversitede öğrenim görmüştü.) "Ne var ki, konvansiyonların bile gerçek olması gerekir. Mukavva üzerine yapılıp da, sahnenin iki yanına yapıştırılan ağaç resimlerini biz gerçek bir orman diye kabul ederiz. Bu gerçeği yeteri kadar veren bir konvansiyondur. Öte yandan da, bir deniz manzarasını hiçbir zaman bir orman diye kabul edemeyiz. Bu elimizde değil bizim. Sağduyumuza aykırı gelir.

Sen de bu gece seyrettiğim şu iki delinin saçma sapan kıvrılıp bükülmelerini, can çekişir gibi hareketlerini kandırıcı bir aşk tasviri olarak kabul edemezsin, daha doğrusu etmemen gerekir."

Ruth, "Yani, sen kendini bütün müzik otoritelerinden üstün mü tutuyorsun?" diye karşı koydu.

"Hayır, hayır, hiçbir zaman. Sadece birey olarak düşüncemi söylemek hakkımı kullanıyorum, o kadar. Ben sana, Madam Tetralani'nin bir filinkini andıran sıçramalarının, benim gözümde neden orkestrayı berbat ettiğini açıklamak amacıyla, ne düşündüğümü anlatıyordum. Dünyadaki bütün müzik otoriteleri haklı olabilir. Ama ben, benim; kendi beğenimi, insanlığın üzerinde oy birliğine vardığı yargıya bağımlı kılmam. Eğer bir şeyi beğenmezsem beğenmem, işte o kadar; üstelik herhangi bir şeyi insanların çoğu beğeniyor veya beğenmiş görünüyor diye benim de beğenir görünmem için hiçbir neden bulamıyorum. Hoşlandığım ya da hoşlanmadığım şeylerde modayı izleyemem ben."

Ruth, "Ama müzik bir eğitim işidir," savında bulundu; "opera ise daha da büyük bir eğitimi gerektirir. Sen..."

Martin onun sözünü keserek, "Opera ile eğitilmiş olmayabilirim, değil mi?"

Ruth başıyla doğruladı.

Martin, "Çok doğru," diye onu onayladı. "Gençliğimde buna merak sarmadığım için de kendimi talihli sayıyorum. Eğer merak etmiş olaydım, bu gece duygulu gözyaşları dökerdim, bu değerli çiftin soytarıca tuhaflıkları da, seslerinin güzelliğiyle, onlara eşlik eden orkestra müziğinin güzelliğini bir kat arttırmış olurdu. Haklısın, bu daha çok bir eğitim sorunudur. Bense artık eğitilemeyecek kadar yaşlıyım. Bana artık ya gerçek gerek, ya da hiç!.. İnandırıcı olmayan bir düş, açıkça bir yalandır, işte ufak tefek Barillo çırpınarak ileri atılıp da (yine çırpınan) koca Tetralani'yi sımsıkı kolları arasına alarak ona kendisine nasıl taptığını anlatırken, büyük opera da benim için böyle bir yalan halini alıyor."

Ruth yine onun düşüncelerini dış görünüşlere bakarak ve kendisinin tanınmışlara olan inancına dayanarak ölçtü. Martin kim

oluyordu ki, bütün kültür dünyası haksız da o haklı olsun? Onun sözleri, düşünceleri Ruth'un kafasında hiçbir iz bırakmadı. Eskiler onun kafasında öyle güçlü yer etmişti ki, devrimci görünüşlere en ufak bir sempati bile duymasına olanak yoktu. Müziğe öteden beri alışıktı, operayı da daha çocukluğundan seviyordu; hoş, onun bütün dünyası seviyordu operayı. Öyleyse, daha dün işçi sınıfı şarkıları, kaba şakaları arasından kurtulan Martin Eden, hangi hakla ortaya çıkıp da dünyanın sevdiği müzik üzerinde düşünce yürütüyordu? Martin'e sinirlenmişti, onun yanında yürürken içinde belli belirsiz bir öfkenin kabardığını hissetti. Kafasının elverdiği en sevecen ifadeyle, Martin'in ifadelerini, fikirlerini bir kapris, acayip ve gereksiz bir caka saydı. Ama Martin, onu evin kapısında kollarına alıp da, iyi geceler dilemek için tam bir âşık gibi öpünce, Martin'e olan aşkının alevlenişiyle birlikte her şeyi unutuverdi. Daha sonra başını yastığa koyup da gözünü uyku tutmayan Ruth, son zamanlarda sık sık olduğu gibi, kendi kendine nasıl olup da bu kadar olağandışı bir adamı, hem de ailesinin onayı dışında sevebildiğine şaştı durdu.

Ertesi gün de Martin, ucuz yazıları bir yana atıp, masasının başına oturdu ve sıcağı sıcağına, "Düşlerin Felsefesi" adını verdiği bir deneme kaleme aldı. Bir pul bu yazıyı yolculuklarına çıkardı, ama eserin gelecek aylar içinde birçok pul yapıştırılarak daha bir sürü yolculuğa çıkarılması vardı kaderde.

25. BÖLÜM

MARIA Silva yoksuldu ve yoksulluğu her yönüyle tanıyordu. Ruth için ise yoksulluk, yaşamın hoş olmayan bir durumu anlamını taşıyordu. Onun bu konudaki bilgisinin tümü bundan ibaretti. Martin'in yoksul olduğunu biliyor, onun bu durumu Ruth'a, yaşamda başarı kazanmış insanlar olan Abraham Lincoln'ün, Bay Butler'ın çocukluk günlerindeki yoksulluklarını çağrıştırıyordu. Ayrıca, bir yandan yoksulluğun tatsız bir şey olduğunun farkındayken, öbür yandan da, yine yoksulluğun yararlı olduğunu, tamamen bozulmamış ve köle gibi çalışmaya razı olmayan herkesi başarıya doğru iten bir mahmuz etkisi yaptığını da orta sınıf insanlara özgü bir rahatlıkla düşünebiliyordu. Öyle ki, Martin'in yoksul olduğunu, saatiyle paltosunu rehin bırakmış olduğunu bilmesi onu rahatsız etmiyordu. Hatta er geç Martin'in pes edip yazmayı bırakmak zorunda kalacağına inanarak, bunu durumun umut verici bir yanı olarak görüyordu.

Ruth, Martin'in süzülen ve yanaklarındaki çukurları derinleşen yüzünde, hiçbir zaman açlığı okumadı. Aslında onun yüzündeki değişikliği sevinçle karşıladı. Bu değişiklik Martin'i daha inceltmiş, onun, Ruth'u istemediği halde ayartan o hayvanca gücünün, etinin fazlalıklarını götürmüş gibiydi. Birlikte oldukları bazı zamanlar, Martin'in gözlerinde her zamankinden fazla bir parlaklık görüyor ve Martin'i daha çok şaire, düşünüre benzettiği için, bu pırıltıya hayran oluyordu. Düşünür veya şair olmayı Martin de isterdi herhalde, eh bu aynı zamanda Ruth'un istediği bir şeydi.

Ama, Maria Silva, Martin'in çukurlaşan yanaklarında, alev gibi yanan gözlerinde başka şeyler okuyor ve bunlardaki değişik-

likle birlikte Martin'in servetindeki azalıp çoğalmayı da izliyordu. Martin'in paltoyla çıkıp, soğuk, rutubetli bir gün olmasına rağmen, paltosuz döndüğünü, ondan sonra yanaklarının hızla dolmaya başlayıp, gözlerindeki açlık pırıltısının kaybolduğunu fark etmişti. Aynı şekilde, Martin'in bisikletiyle saatinin gittiğini ve bunların her birinin gidişinden sonra Martin'in gücünü yeniden kazandığını da görmüştü.

Bunun yanında, Martin'in katlandığı zahmetleri görüp, onun nasıl ölesiye çalıştığını da anlamıştı. Çalışma! Gerçi Martin'inki farklı bir çalışmaydı, ama onun çalışmada kendisini geride bıraktığını biliyordu. Martin'in ne kadar az yemek yerse, o kadar çok çalıştığını anlayınca da hayret etti. Açlığın Martin'i pençesine en çok aldığını tahmin ettiği zamanlarda, ara sıra, Martin'e fırından yeni çıkmış bir somun yollayıp, ihtiyatı elden bırakmaksızın, davranışını kendi pişirdiği somunun Martin'in pişirdiğinden daha iyi olduğu yollu bir şaka ile örterdi. Yine ara sıra, veletlerinden biriyle Martin'e bir kap sıcak çorba gönderir, aynı zamanda da içinden, kendi kanından, kendi etinden olan yavrularının lokmalarını ağızlarından almaya hakkı olup olmadığının tartışmasını yapardı. Martin'in gönül borcu duymaması olanaksızdı; yoksulların nasıl yaşadığını biliyor ve eğer dünyada sevap diye bir şey varsa, bu kadının yaptıklarının sevabın ta kendisi olduğunu düşünüyordu.

Bir gün Maria, evde kalan son yiyeceklerle çocuklarının karınlarını doyurduktan sonra, son on beş sentini bir galon ucuz şaraba yatırdı. Mutfağa su almaya gelen Martin'i oturup içmeye çağırdı. Martin onun sağlığına, o da Martin'in sağlığına içtiler. Arkasından Maria, Martin'in çalışmalarının bir gün kendisine refah getirmesi, Martin de James Grant'ın ortaya çıkıp Maria'nın yıkadığı çamaşırların ücretini vermesi dileğiyle içti. James Grant borçlarını her vakit ödemeyen ve Maria'ya üç dolar takan gezginci bir marangozdu.

Her ikisi de, ucuz, ekşi şarabı boş midelerine içtikleri için şarap çabucak tuttu onları.

Birbirlerinden tamamıyla farklı bu iki yaratık, sefaletleri içinde yapayalnızdılar ve birbirlerinin sefaletini hal ve tavırlarıyla bilmezden gelmelerine rağmen, onları birbirine yaklaştıran bağ da bu sefaletin ta kendisiydi. Maria, Martin'in vaktiyle Azor'larda bulunduğunu öğrenince hayretler içinde kaldı; kendisi orada on bir yaşına kadar yaşamıştı. Ailesiyle birlikte göç ettiği Hawaii adalarında da bulunduğunu öğrenince hayreti iki kat arttı. Evlenip de kızlıktan kadınlığa geçtiği Maui adasına da gitmiş olduğunu öğrenince artık hayreti son kerteye çıktı. Kocasıyla ilk kez karşılaştığı Hahulai'ye Martin iki kez gitmişti! Evet, Maria şeker çeken gemileri hatırlıyordu, onlara binmişti de. Hay Allah, dünya ne de küçüktü! Hele Wailiku! Orada da bulunmuş Martin! Acaba, plantasyonun baş kâhyasını tanıyor muydu Martin? Evet, tanıyordu, hatta onunla birkaç kadeh içmişti bile.

Böylece eski anılarını tazeleyip açlıklarını taze ekşi şaraba gömdüler. Gelecek, Martin'e puslu görünmüyordu. Başarı biraz ilerisinde titreşip duruyordu. Onu neredeyse yakalamak üzereydi. Sonra önünde oturan, çektiği çilelerle yıpranmış kadının derin çizgilerle dolu yüzünü inceledi, Maria'nın yolladığı çorbalarla, fırından yeni çıkmış somunları hatırladı; birden içinde sıcak bir şükran ve yardımseverlik duygusunun taştığını hissetti.

Damdan düşer gibi, "Maria," dedi, "neyin olsun isterdin?"

Maria ona şaşkın şaşkın baktı.

"Eğer elde edebilecek olsan ne isterdin, hemen şu anda neye sahip olmak isterdin?"

"Bütün çocuklara ayakkabı, yedi çift ayakkabı."

"Ayakkabıları alacaksın," dedi Martin, sonra Maria düşünceli, başını ağır ağır sallarken ekledi:

"Ben, daha büyük bir dilek sordum, şöyle senin istediğin büyük bir şey."

Martin'in içi iyilikle dolu, gözleri pırıl pırıldı. Son günlerde kimsenin şakalaşmadığı Maria'yla şakalaşıp onu neşelendirmeye çalışıyordu.

Tam Maria konuşmak için ağzını açacağı sırada, "İyi düşün," diye uyardı Martin.

"Pekâlâ," dedi Maria. "İyi düşündü ben. Ev istiyorum ben, bu ev kendi malım olsun istiyorum. Çünküm niye, ayda yedi dolar kira vermeyeyim."

"Ev senin olacak," dedi Martin, "hem de kısa zaman içinde. Şimdi en büyük dileğini söyle, tut ki ben Tanrıyım ve sana diyorum ki, bütün dileklerin olacak. Şimdi ne dilersen dile, ben de seni dinleyeyim."

Maria bir an ciddi ciddi düşündü.

Uyarırcasına, "Korkmuyor mu sen?" dedi.

Martin gülerek, "Hayır, hayır," dedi. "Korkmuyorum, sen devam et."

Maria, "Çok, çok büyük, ama," diye yeniden uyardı.

"Olsun, hadi başla."

"Peki, öyleyse," Maria yaşamdan istediği şeylerin en büyüğünü söylemek için sesini akort ederken, çocuk gibi derin bir soluk aldı. "Bir mandıra olsun, benim ister. İyi bir mandıra. Çok inek, çok arazi, çok ot olsun. San Lean'a yakın olsun; benim kız kardeş orda oturur. Sütü Oaklan'da satar ben. Çok para var kazanmak ben. Joe ile Nick inek gütmez. Okula gider. Zamanla olurlar iyi makinist, demiryolunda çalışırlar. Evet, mandırayı istiyorum ben."

Sustu ve gözlerini kırpıştırarak Martin'e baktı.

Martin hemen, "Mandıran olacak," diye yanıt verdi.

Maria başını salladı ve dudağını hafifçe şarap bardağına dokundurdu. Biliyordu ki, dileğini yerine getirecek olan kimsenin, dileği yerine gelmeyecek. Martin'in gerçek bir yürek taşıdığını bildiği için, onun bu niyeti Maria'yı sanki dileği yerine gelmiş kadar sevindirdi.

Martin devamla, "Hayır, Maria," dedi. "Nick ile Joe seyyar sütçülük yapmak zorunda kalmayacak, çocuklarının hepsi okula gidebilecek, bütün yıl ayakkabı giyebilecekler. Birinci sınıf bir mandıra olacak. Her şeyi tamam bir mandıra. Oturacağın bir evin, atlar için bir ahır, inekler için samanlıklar da olacak tabii.

Civcivler, domuzlar, sebzeler, meyve ağaçları ve buna benzer her şey olacak; sonra bir iki yardımcının parasını çıkaracak kadar bol ineğin olacak. O vakit, çocuklarına bakmaktan başka işin olmayacak. Onun için iyi bir adam bulursan, onunla evlenirsin de, bırakırsın çiftliği o idare etsin, sen rahat edersin."

Geleceğinden böylesine bağışlarda bulunan Martin, odasına dönüp en iyi elbiselerinden bir katını aldı ve rehine götürdü. Durumu onu bu işi yapmaya zorlayacak kadar umutsuzdu, zira elbiseden olmak, onu Ruth'dan da uzaklaştırmış oluyordu. İnsan içine çıkabileceği ikinci bir iyi elbisesi yoktu; gerçi bakkala, fırına gidebilirdi, ama Morse'ların evine bu kılıksız haliyle girebilmeyi aklının köşesinden geçiremezdi.

Sefalet ve hemen hemen umutsuzluk içinde didinmeye devam etti. 'İkinci savaşı da kaybediyorum ve galiba iş bulup çalışmak zorunda kalacağım,' diye düşünmeye başladı.

Böyle yapsa herkesi sevindirecekti: bakkalı, kız kardeşini, Ruth'u, hatta Maria'yı. Maria'ya bir aylık kira borcu vardı. Daktilonun da iki aylık olmuştu borcu. Adamlar artık, ya para ya da daktilo diye zırıltı etmeye başlamışlardı. Umutsuzluk ve teslim olmaya hazır bir ruh hali içinde, yeniden saldırıya geçmek için güç kazanıncaya kadar kaderle bir mütareke yapmak üzere Demiryolu Postaları sivil memur kadrosuna alınacak memurlar için açılan sınavlara girdi. Sınavları birincilikle kazanınca buna kendi de şaştı. İşe alınacağına dair söz verdiler, ama ne zaman göreve başlatacaklarını Allah bilirdi.

İşte tam Martin'in parasının iyice suyunu çektiği, olanaklarının tamamıyla tükendiği bu sırada, her zaman tıkır tıkır işleyen editörlük makinesinde bir aksama oldu. Herhalde bir çark yerinden oynamış, ya da yağ borularından biri yağsız kalmış olmalıydı, zira postacı Martin'e bir sabah, kısa, ince bir zarf getirdi. Martin zarfın sol üst köşesine bakıp, "Transcontinental Monthly"nin adını ve adresini okudu. Yüreği ağzına geldi ve birden bir baş dönmesi geçirdi; bu baygınlık duygusunun arkasından da dizleri garip bir biçimde titremeye başladı. Sendeleyerek odasına girdi, yatağın

üstüne oturdu; zarf elinde hâlâ kapalı duruyordu. O zaman, olağanüstü iyi haber alan bazı insanların nasıl birden düşüp ölüverdiklerini anladı.

Bu gelen pek tabii iyi bir haberdi. İnce zarfın içinde kendi yazısı yoktu; şu halde bu bir kabul mektubuydu. "Transcontinental"deki hikâyesini biliyordu. Bu, onun 'Çanların Sesi' adlı en aşağı beş bin sözcüklük dehşet hikâyelerinden biriydi. Birinci sınıf dergiler de yazıları kabul eder etmez ödeme yaptıklarına göre, içinde çek de olmalıydı zarfın. Sözcüğü iki sentten, bini yirmi dolar eder; yüz dolarlık bir çek olmalıydı bu. Yüz adet dolar! Zarfı yırtıp açarken, bütün borçları teker teker kafasından geçmeye başladı: Üç dolar seksen beş sent bakkala; kasaba yuvarlak dört dolar; fırıncıya iki; manava beş; toplam on dört dolar seksen beş sent. Sonra ev kirası vardı, iki buçuk dolar, bir aylık da avans verse, o da iki buçuk dolar, iki aylık daktilonun kirası sekiz dolar, ona da bir aylık avans verse, o da dört dolar; toplam otuz bir dolar seksen beş sent. Tefeciden rehin karşılığı aldığı paraları da faizleriyle buna eklemek gerekiyordu: Saat, beş buçuk dolar; palto, beş buçuk; bisiklet, yedi dolar yetmiş beş sent; takım elbisesi, beş buçuk (yüzde altmış faiz, ama faiz ne kadar tutacaktı ki?) –genel toplam, elli altı dolar on sent. Tutarı düştükten sonra geriye kalan kırk üç dolar doksan senti gözlerinin önünde, havada, ışıl ışıl, ateşten rakamlar halinde gördü. Bütün borçlarını karşıladıktan, rehindeki bütün eşyasını geri aldıktan sonra, cebinde yine de şıngır şıngır, prenslere layık kırk üç dolar doksan sentlik bir tutar kalıyordu. Bu para cebine girdiği anda da bir aylık oda, iki aylık da daktilo kirası peşin peşin verilmiş oluyordu.

Bu arada Martin, daktiloda yazılmış tek yapraktan ibaret mektubu açmıştı. Çek yoktu. Zarfın içine iyice baktı, ışığa tuttu, ama gözlerine inanmayarak sabırsızlık içinde zarfı yırtıp parçaladı. Çekten eser yoktu. Mektubu satır satır, yutarcasına okuyup, editörün hikâyesini öven bölümlerini çabucak geçerek, çekin neden gönderilmediğini anlatacak olan mektubun asıl önemli bölümüne geldi. Böyle bir bildiri bulamadı, ama onun yerine bütün hevesini

kursağında bırakan başka bir şey buldu. Mektup elinden kaydı. Gözleri pırıltısını kaybetti, yastığa dayanıp battaniyesini üstüne örterek çenesine kadar çekti.

'Çanların Sesi'ne beş dolar; beş bin sözcüğe beş dolar! Sözcüğüne iki sent yerine, on sözcüğüne bir sent! Üstelik editör hikâyeyi bir de övmüştü. Çeki de hikâye yayınlanınca vereceklerdi. Öyleyse, bütün o sözcüğüne iki sent asgari ücret, yok bilmem yazı kabul edilir edilmez ödeme yapılır lafları hep safsataydı. Yalandı hepsi bunların ve bu Martin'i zıvanadan çıkardı. Eğer böyle olduğunu bileydi, asla yazmaya kalkışmazdı. Bir işe girerdi, Ruth için çalışırdı. İlk yazmaya başladığı güne döndü ve ne kadar büyük bir zaman kaybettiğini görerek afalladı; hem de bütün bu zamanı on sözcüğe bir sent almak için kaybetmişti. Ya büyük para alan öbür yazarlar üzerine okudukları, onlar da yalan olmalıydı. Yazarlık mesleği hakkında başkalarından edindiği düşünceler yanlıştı, zira bunun kanıtı önündeydi işte.

'Transcontinental' yirmi beş sente satılıyor, ağırbaşlı, artistik kapağında da birinci sınıf dergiler arasında gösteriyordu. Ağırbaşlı, saygıdeğer bir dergiydi 'Transcontinental' ve, daha Martin doğmadan çıkmaya başlamış, hâlâ da çıkıyordu. Dış kapağında her ay dünyanın büyük yazarlarından birinin sözleri yayınlanırdı; Transcontinental'i, pırıltıları yıllarca önce o aynı kapak içinde başlamış olan bir edebiyat yıldızı, bir ilham kaynağı gibi gösteriyordu bu sözler. Halbuki bu yüksek, bu değerli, bu ilham kaynağı 'Transcontinental' beş bin sözcük için beş dolar ödemişti! Martin o büyük yazarın geçenlerde, yabancı bir diyarda yokluk ve yoksulluk içinde öldüğünü hatırladı. Yazarların aldığı görkemli ücret düşünülürse buna şaşmamak gerekirdi.

Eh, kendisi oltayı yutmuştu, gazeteler yazarlarla yazarların aldığı ücretler hakkında yalan söylüyordu; o da bu yüzden iki yıl kaybetmişti. Ama Martin, yemi kusacaktı şimdi. Bir daha tek satır yazmayacaktı. Ruth'un istediğini yapacaktı, herkes onun ne yapmasını istiyorsa onu yapacaktı, işe girecekti. İşe girme düşüncesi ona Joe'yu, işsiz güçsüz oradan oraya dolaşmakta olan Joe'yu ha-

tırlattı. Martin imrenerek derin bir göğüs geçirdi. Uzun süreden beri günde on dokuz saat çalışmanın etkisini güçlü bir biçimde hissediyordu. Ama şu var ki, Joe âşık falan değildi, aşkın sorumluluklarından hiçbirini taşımıyordu, onun için o rahat rahat işsiz güçsüz dolaşabilirdi. Martin'in çalışmak için bir amacı vardı, işe girecekti mutlaka. Yarın sabah erkenden iş aramaya çıkacaktı. Ruth'a da yolunu değiştirdiğini, babasının bürosuna girmeye razı olduğunu bildirecekti.

Beş bin sözcüğe beş dolar, on sözcüğü bir sent, işte sanatın piyasa fiyatı! Bunun düş kırıklığı, bundaki yalan, bundaki alçaklık, Martin'in düşüncelerine sığamıyordu. Kapalı gözkapaklarının altında ise ateşten rakamlarla, 3.85 yazıyordu, bakkala olan borcu.

Ürperdi ve kemiklerinin sızlamakta olduğunu fark etti. Hele vücudu çok ağrıyordu. Başı, başının tepesi, yanları, kafatasının içindeki beyni zonkluyordu, ve ona sanki bu beyin şişiyormuş gibi geliyor, ağrı kaşlarının üstünde dayanılmaz bir hal alıyordu. Kaşlarının altında ise, merhametsiz 3.85 rakamı gözkapaklarının içine yapışmış gibi duruyordu. Bundan kurtulmak için gözlerini açtı, ama odadaki çiğ ışık, sanki gözyuvarlarını dağlıyormuş gibi geldi, gözlerini kapamaya zorladı; o zaman da rakam yeniden belirdi.

Beş bin sözcüğe beş dolar, on sözcüğü bir sent!.. Bu düşünce beynine yerleşti ve Martin, gözkapakları altındaki 3.85 rakamından kurtulamadığı gibi, beynindeki bu düşünceden de kurtulamaz oldu. Ona rakamda bir değişiklik oluyor gibi geldi, 3.85 rakamının yerinde 2.00 rakamı tutuşana kadar bu değişikliği merakla seyretti. Ah, diye düşündü, bu fırıncınınki!.. Onun arkasından beliren rakam, 2.50 idi. Bunun kime ait olduğunu çıkaramadı ve ona öyle geldi ki, sanki ölüm ya da dirim bunu çözmesine bağlıydı. Birisine iki dolar elli sent borcu vardı, buna emindi, ama kimeydi borcu? Bunu bulup çıkarma işi onu insanın yakasını bırakmayan uğursuz bir dünyanın kıyısına getirdi ve Martin, yanıtı boş yere ararken, anılar ve bilgi kırıntılarıyla dolu çeşit çeşit yüklüklerin, odaların kapılarını açarak zihninin sonsuz koridorlarında dolaştı durdu. Yüzyıllar geçtikten sonra, rahatça, hiç çaba harcamadan

bunun Maria olduğunu hatırladı. Büyük bir iç rahatlığıyla, ruhunun gözlerini gözkapakları altındaki işkence perdesine çevirdi. Sorunu çözümlemişti; artık dinlenebilirdi. Ama hayır, 2.50 rakamı kaybolmuş, onun yerine 8.00 rakamı tutuşmaya başlamıştı. 8.00 dolar. Bu kimindi? Kafasının içindeki o korkunç devriâlemi yeniden yapması, bunun kim olduğunu bulması gerekiyordu.

Bu soru üzerinde ne kadar durduğunu bilmiyordu, ama ona çok uzun gelen bir zaman parçası geçtikten sonra, kapının vuruluşu ve hasta olup olmadığını soran Maria'nın sesiyle uyandı. Kendinin de tanıyamadığı kısık bir sesle, sadece biraz kestirdiğini söyledi. Odanın karanlık olduğunu görünce hayret etti. Mektubu öğleden sonra ikide almıştı, hasta olduğunu anladı.

Arkasından 8.00 rakamı gözkapaklarının altında yeniden için için yanmaya başladı. Martin de yorucu işine döndü. Ama Martin işin hilesini buldu. Kendi zihni çevresinde habire dönmesine gerek yoktu. Ne aptallık etmişti. Bir kolu çekti ve zihnini kendi çevresinde döndürmeye başladı –muazzam bir çarkı felek, bir anılar atlıkarıncası, dönen bir bilgi topu gibi. Bu ta Martin'i burgacının içine çekip de o yuvarlana yuvarlana karanlık kaos içine fırlatılana kadar hızlı, daha hızlı döndü durdu.

Tamamıyla doğal bir biçimde, kendini iki silindirli bir ütü makinesinin başında, kolalı kol yenlerini ütüden geçirirken buldu. Ama ütü yaparken, kol yenlerine birtakım rakamların basılmış olduğunu gördü. Yakından bakıp da yenlerden birinin üstünde 3.85 rakamını görene kadar, bunu yeni bir çamaşır markalama usulü sandı. Sonra, bunun bakkalın faturası, ütü makinesinin buhar kazanı üzerinde uçuşup duran şeylerin de kendi faturaları olduğunu anladı. Aklına parlak bir fikir geldi. Faturaları tutup yere atar böylece onları ödemekten kurtulurdu. Bunu düşünmesiyle yapması bir oldu, yenleri kinle buruşturup, her zaman gördüğünden daha kirli olan yere çaldı. Yığın, büyüdü büyüdü ve her fatura binlerce kez çoğaldı, ama Martin bunların içinde yalnız bir tane iki buçuk dolarlık faturaya rastladı; o da Maria'ya ait olan faturaydı. Bu, kirayı ödemesi için Maria onu sıkıştırmayacak demek-

ti; Martin de cömertçe, yalnız bu faturayı ödemeye karar verdi ve çevreye saçılan faturalar arasında onunkini aramaya başladı. Yüzyıllarca boş yere aradı durdu, otel müdürü, şişko Hollandalı içeri girdiğinde o hâlâ aramasına devam ediyordu. Yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilen müdür, gümbür gümbür öten, ta evrenin derinliklerine yansıyan bir sesle, "Bu yenlerin parasını senin ücretinden keseceğim!" diye bağırdı. Kol yenleri yığını bir dağ gibi yükseldi; Martin bunların parasını ödemek için bin yıl çalışmaya mahkûm olduğunu anladı. Eh, müdürü öldürüp çamaşırhaneyi yakmaktan başka yapılacak şey kalmamıştı. Ama Hollandalı, Martin'in bu umudunu boşa çıkarıp onu ensesinden yakaladı ve bir aşağı, bir yukarı sıçratmaya başladı. Martin'i ütü tahtalarının üstünde, sobanın üstünde, buharlı ütü makinelerinin üstünde sıçrattı, yıkama dairesine soktu, sıkma makinesinin, çamaşır makinesinin üstünde sıçrattı. Martin dişleri tıkırdayana, başına ağrı girene kadar sıçradı durdu ve Hollandalının bu kadar güçlü oluşuna hayret etti.

Sonra kendini yine ütü makinesinin başında buldu. Bu sefer yenleri, makinenin öbür yanından bir dergi editörü veriyor, bu yandan da Martin alıyordu. Kol yenlerinin her biri bir çekti; Martin bir umut nöbeti içinde heyecanla bu çekleri gözden geçirdi, ama hepsi de boştu. Orada durup bir milyon yıl kadar çekleri almaya devam etti, belki doludur ne olur ne olmaz diye birini bile kaçırmadı. Sonunda dolusunu buldu. Titreyen parmaklarıyla bunu ışığa tuttu. Beş dolarlık bir çekti bu. Ütü makinesinin öbür tarafından editör, "Ha! Ha!" diye güldü. Martin, "Öyleyse ben de seni öldürürüm," dedi. Baltayı almak için yıkama dairesine gitti, orada Joe'yu, üzerinde el yazıları olan kâğıtları kolalarken buldu. Onu bu işten vazgeçirmeye çalıştı, sonra baltayı ona savurdu, ama balta havada kalakaldı, zira Martin kendini yeniden ütü dairesinde bir kar fırtınasının ortasında buldu. Hayır yağan kar değildi; havadan, en küçüğü bin dolarlık yüklü çekler yağıyordu. Hemen bunları toplayıp yüzlerce paket halinde sınıflandırmaya, paketleri sicimle sıkıca bağlamaya koyuldu.

İşinden başını kaldırıp Joe'nun başucunda durmuş, ütü demirlerini, kolalı gömlekleri ve el yazılarını bir hokkabaz gibi havada atıp atıp tuttuğunu gördü. Joe arada sırada uzanıp tavanda gözle görülmeyen bir yükseklikte koskocaman bir daire halinde uçuşan çeşitli eşyaya yeni bir paket ekleyiveriyordu. Martin ona vurdu, ama Joe baltayı alıp onu da uçan halkaya katıverdi. Sonra Martin'i yakaladı, onu da öbürlerinin arasına soktu. Martin el yazılarına sarılarak tavana doğru yükseldi, yere indiğinde ellerinde bir kucak dolusu el yazısı vardı. Ama daha ayağını yere basar basmaz yeniden yükseldi, bir ikinci, bir üçüncü kez, sayısız seferler halkanın çevresinde uçarak döndü. Çok uzaklardan kulağına küçük bir çocuğunkini andıran tiz bir kadın sesinin, "Vals ederek döndür beni, Willie döndür, döndür, döndür, döndür," diye bir şarkı gibi seslendiği duyuluyordu.

Çeklerden, kolalı gömleklerden ve el yazılarından meydana gelen Samanyolu'nun ortasındaki baltayı aldı ve aşağı indiğinde Joe'yu öldürmeye hazırlandı. Ama aşağı inmedi. Onun yerine sabahın ikisinde, odalarını ayıran ince bölmeden Martin'in iniltilerini duyan Maria onun odasına girdi ve bedeninin iki yanına sıcak ütüler, ağrıyan gözlerinin üstüne de ıslak bezler koydu.

26. BÖLÜM

MARTIN Eden o sabah iş aramaya çıkmadı. Ancak öğleden sonra geç saatlerde bir parça açıldı, ağrıyan gözlerini odada dolaştırdı. Silva ailesinin üyelerinden, Martin'in başucunda beklemekte olan sekiz yaşındaki Mary, Martin'in bilincinin yerine geldiğini görünce keskin bir çığlık kopardı. Maria mutfaktan koşa koşa geldi. İş yapmaktan pütür pütür olmuş elini Martin'in alnına dayadı ve nabız atışını dinledi.

"Yemek yemek ister mi canın?" diye sordu.

Martin başıyla hayır işareti yaptı. Yemek yemeyi istemek şöyle dursun, ona şu anda, sanki ömründe hiç acıkmamış gibi geliyordu.

Zayıf bir sesle, "Hastayım Maria," dedi. "Nedir hastalığım biliyor musun?"

"Grip," dedi, Maria. "Bir iki günde iyileşecek, bak gör. Daha iyi sen yok yemek şimdi. Zamanna çok yiyebilecek sen, yarın yiyebilecek belki."

Martin hastalığa alışık değildi, Maria ile küçük kızı onu yalnız bırakınca kalkıp giyinmeyi denedi. Büyük bir irade harcayarak, başı fırıl fırıl döndüğü, gözleri gözkapaklarını kaldıramayacak kadar ağrıdığı halde, ayağa kalkmayı becerdi ama iradesine boyun eğmeyen duyuları onu masanın kenarına oturmak zorunda bıraktı. Yarım saat kadar sonra yeniden yatağına yatabildi; yatıp gözlerini kapayarak bedenindeki çeşitli sızıları, halsizliğini düşünmeye razıydı. Maria onun alnının üstündeki ıslak bezleri değiştirmek için birçok sefer girdi odaya. Bunun dışında, gevezelik ederek Martin'in canını sıkmayacak kadar akıllı olduğu için hep yalnız bıraktı. Bundan ötürü de Martin ona büyük bir gönül bor-

cu duydu ve bir ara kendi kendine, "Maria, sen alacak bu mandırayı, bak gör, alacak," diye mırıldandı.

Sonra çok eski bir geçmişe gömülen dünü hatırladı. 'Transcontinental'den gelen o mektubu alalı beri sanki bir ömür geçmiş gibi geliyordu; evet, geçmişe ait her şey bittiğine, yeni bir sayfa çevrildiğine göre, bir ömürdü geçen. Okunu atmış, hem de öyle güçlü atmıştı ki, şimdi sırtüstü yerde yatıyordu kendisi. Eğer kendini açlıktan ölme derecelerine kadar getirmeseydi gribe de yakalanmazdı. Sağlık ve enerjisini tükettiği için, vücudundaki mikrobunu defedecek gücü bulamamıştı. İşte sonucu da buydu.

Kendi kendine yüksek sesle, "İnsanın bir kitaplık dolusu kitap yazıp da kendi yaşamını kaybetmesinin ne yararı var?" diye sordu. "Bu bana göre bir iş değil. Artık benim kitabımda edebiyatın yeri yok. Muhasebecilik yapmak, defter tutup her ay maaşımı almak ve Ruth'la birlikte küçük evimizde oturmak gerek bana."

İki gün sonra bir yumurta, iki parça tost yiyip bir fincan da çay içince, postadan gelen mektuplarını istedi, ama gözlerinin hâlâ okumaya elvermeyecek kadar ağrıdığını gördü.

"Sen okuyuver bana Maria," dedi. "Büyük, uzun mektupları boş ver. Onları masanın altına at. Küçük mektupları oku bana."

Maria, "Yok okuyabilmek," dedi. "Teresa, o gidiyor okul, var okuyabilmek."

Böylece, dokuz yaşındaki Teresa Silva, Martin'in mektuplarını açtı ve ona okudu. Martin'in kafası bir iş bulma yolları, çareleri aramakla uğraştığından, daktilonun sahiplerinden gelen uzun bildirimi dalgın dalgın dinledi. Birden sarsılarak kendine geldi.

"Hikâyenizin tefrika hakkına karşılık size kırk dolar öneriyoruz," Teresa yavaş yavaş ve heceleye heceleye devam etti, "açıkladığımız değişiklikleri yapmamıza izin vermeniz koşuluyla."

"Hangi dergi bu?" diye bağırdı Martin. "Ver şunu bakayım bana!"

Şimdi bakıp okuyabiliyor ve bu hareketinin doğurduğu acıyı fark etmiyordu bile. 'White Mouse' adlı dergiden geliyordu mektup, hikâyesi de ilk yazdığı dehşet hikâyelerinden bir başkası, "Burgaç"tı.

Mektubu tekrar tekrar baştan aşağı okudu. Editör ona açık açık, hikâyedeki fikrin gerektirdiği gibi ele alınmamış olduğunu, ama yine de fikir özgün olduğundan hikâyesini bu fikir için aldıklarını anlatıyordu. Eğer hikâyeyi üçte bir oranında kısaltmalarına izin verecek olursa, yanıtını alır almaz kırk doları yollayacaklardı.

Martin hemen kalemle mürekkep istedi ve editöre, eğer istiyorsa hikâyeyi üçte bir kısaltabileceğini, kırk doları hemen göndermesini yazdı.

Mektubu posta kutusuna Teresa attı, Martin de arkasına yaslanıp düşündü. İşte, ne de olsa yalan değilmiş. 'White Mouse' yazıyı kabul eder etmez ödemeyi yapıyordu. "Burgaç"ta üç bin sözcük vardı. Üçte birini çıkarınca iki bin sözcük kalıyordu. İki bin sözcüğe kırk dolar olunca, sözcüğü iki sente geliyordu. Kabul edilir edilmez ödeme yapılması, sözcüğünün iki sent olması... gazeteler doğru söylüyormuş. Üstelik bildiğine göre, 'White Mouse üçüncü sınıf bir dergiydi! Martin'in dergiler hakkında hiçbir şey bilmediği açıktı. O 'Transcontinental'i birinci sınıf bir dergi saymış, halbuki onlar Martin'in on sözcüğüne bir sent vermişlerdi. White Mouse'a hiç önem vermediği halde, o Transcontinental'den yirmi misli fazla, hem de hikâyeyi kabul eder etmez veriyordu.

Eh, şimdi emin olduğu bir tek şey vardı; iyileşince iş filan aramayacaktı. Kafasının içinde "Burgaç" kadar güzel, daha bir sürü hikâye vardı, tanesi kırk dolardan da Martin herhangi bir işte kazanacağından çok daha fazlasını kazanabilirdi. Tam savaşı kaybettiğini sandığı sırada, savaş kazanılmıştı. Mesleğindeki yeteneğini kanıtlamıştı. Yolu aydınlıktı artık. 'White Mouse' ile işe başlayıp, kabaran patronlar listesine her gün bir yeni dergi ekleyecekti. Ucuz yazıları artık bir yana bırakabilirdi. Bunlarla uğraşmak zaman kaybından başka bir şey değildi, çünkü kendisine bir dolar bile kazandırmamıştı onlar. Kendini tamamıyla iyi, güzel eserlere verecek ve kafasındaki en iyi olan her şeyi ortaya dökecekti. Keşke Ruth da burada olup sevincini paylaşsaydı diye düşündü ve yatağının üstünde duran mektupları gözden geçirirken ondan gelen bir mektuba rastladı. Ruth, Martin'i kendisinden

bu kadar uzun zaman ayrı tutan şeyin ne olduğunu sorarak tatlı tatlı sitem ediyordu. Martin, Ruth'un el yazısını içine sindirerek, onun kaleminin her dokunduğu yeri severek ve sonunda imzasını öperek taparcasına okudu mektubu.

Ruth'a verdiği yanıtta düşüncesizlik edip, en iyi elbisesini rehine bıraktığı için ona gelemediğini yazmıştı. Hasta olduğunu, ama artık iyileşmek üzere olduğunu ve on gün içinde (yani bir mektup New York'a varıp dönene kadar) elbiselerini rehinden kurtarıp ona kavuşacağını söyledi.

Ama Ruth'un on gün ya da iki hafta beklemeye niyeti yoktu. Üstelik sevdiği adam hastaydı. Ertesi sabah, yanında Arthur olduğu halde, Morse'ların arabasıyla kapıya dayandı; bu geliş, Silva ailesinin bütün çocuklarıyla sokaktaki bütün haşarıların çok hoşuna gitmiş, Maria ise ne yapacağını şaşırmıştı. Küçük ön sahanlığın üstünde, konukların çevresine üşüşen Silva ailesi üyelerinin kulaklarını çekiştirip her zamankinden daha kötü konuşarak kılığından ötürü özür dilemeye çalıştı. Belinde ıslak bir peşkir, kol yenlerini sabunlu kollarının yukarısına sıvamış olan Maria yaptığı işi anlattı. Kendisinden odasında kalan adamı soran bu iki pırıl pırıl genç, Maria'nın aklını başından öyle almıştı ki, onları küçük salonuna davet edip oturtmayı bile unuttu. Martin'in odasına girmek için Ruth'la Arthur, yıkanmakta olan çamaşırlardan hamam gibi ısınmış, ıslak, buğulu mutfaktan geçtiler. Maria heyecanından oda kapısıyla, yüklük kapısını birbirine öyle bir geçirdi ki, beş dakika kadar yarı aralık kapıdan, buhar bulutlarıyla, bütün sabun köpüğü ve kir kokuları hasta odasına doldu. Ruth bir sağ bir sol, arkasından yine bir sağ yapıp, masayla yatak arasındaki dar geçitten koşarak Martin'in tarafına ulaşmayı başardı; ama fazla açıktan alan Arthur, Martin'in yemek pişirdiği köşedeki çanak çömleğe çarparak gürültüyle devirdi. Ruth, odadaki biricik sandalyeye oturdu, görevini yaptığı için daha ileri gitmeye gerek görmeyen Arthur da dışarı çıkıp, sokak kapısının yanında, Silva ailesinin yedi yaramazının ortasında durdu. Çocuklar Arthur'u, kenar mahalleleri dolaşan hokkabaz gruplarını seyreder gibi hay-

retle seyrediyorlardı. On-on iki blok öteden bir sürü çocuk, arabanın çevresini almış, hepsi de merakla, heyecanla, değişik bir şeyler olmasını bekliyordu. Onların mahallesinde arabalar yalnız evlenme ve cenaze törenlerinde görülürdü. Şimdi ne bir evlenme vardı, ne de bir ölüm; bu bakımdan onlar için bu beklemeye değer bir durumdu ve çok değişik bir olaydı.

Martin Ruth'u deli gibi özlemişti. Yaradılıştan âşık tabiatlı bir insandı, bu yüzden de sevgiye herhangi bir insandan daha çok muhtaçtı. Sevgiye, anlayışa susamıştı, bu ise Martin için anlaşılmak demekti; halbuki Ruth'un sevgi ve sempatisinden daha çok duygusal, ince olduğunu ve kendi sempatisinin hedeflerini algılamaktan doğan bir sempati olmaktan çok, bir ruh inceliğinden doğan sempati olduğunu görecekti. Bu bakımdan, Martin Ruth'un elini tutup da son derece hoşnut bir biçimde konuşurken, Ruth'u, elini Martin'in eli üzerine bastırmaya yönelterek, ıstırabın Martin'in yüzüne damgaladığı işaretleri, Martin'in zavallı durumunu görünce gözlerini yaşartan şey, Martin'e duyduğu aşktı.

Ama Martin ona iki eserinin kabulünden, Transcontinental'den gelen mektubu almadan az önce içinde bulunduğu umutsuzluktan, White Mouse'dan gelen mektupla bir kat artan mutluluğundan söz ederken o, Martin'i izlemedi bile. Martin'in söylediklerini duydu, bu sözcüklerin taşıdığı önemi algıladı, ama yine de Martin'in umutsuzluk ve sevincinde onunla birlikte olmadı. Her zaman neyse yine oydu Ruth. Dergilere hikâye satmak onu ilgilendirmiyordu. Onun için önemli olan evlilikti. Ne var ki, Martin'in bir iş tutmasını isteyişinin asıl nedeninin ana olmaya hazırlanan bir insanın içgüdüsel dürtüsü olduğunun nasıl farkında değilse, bunun da farkında değildi. Eğer bunu ona böyle açıkça söyleseler, kıpkırmızı olur, yutkunur, sonra da öfkeyle bütün isteğinin sevdiği insanı daha iyi bir durumda görmekten ibaret olduğunu ileri sürerdi. Böylece Martin, dünya yüzünde kendine seçtiği işte kazandığı ilk başarıyla coşmuş bir halde ona içini boşaltırken, Ruth, arada sırada odaya göz gezdirip gördükleriyle şaşırarak Martin'in yalnız ve yalnız sözcüklerine dikkat etti.

Ruth yoksulluğun sefil yüzünü ömründe ilk kez görüyordu. Açlık çeken âşıklar ona öteden beri romantik görünürdü, ama açlık çeken âşıkların nasıl yaşadıklarına ilişkin en ufak fikri yoktu. Bunun böyle olacağı aklının köşesinden geçmemişti. Bakışları tekrar tekrar, hep odadan Martin'e, Martin'den odaya kayıyordu. Kendisiyle birlikte odaya dolan buğulu, kirli çamaşır kokuları mide bulandırıcıydı. Ruth, eğer bu korkunç kadın sık sık çamaşır yıkıyorsa, Martin'in baştan aşağı bu kokuya bulaşmış olacağı sonucuna vardı. Düşüşün, işte böylesine bir bulaşıcılığı vardı. Martin'e baktığı zaman, ona sanki çevrenin pisliği Martin'in üzerine sinmiş gibi geldi. Onu şimdiye kadar hiç tıraşsız görmemişti ve bu üç günlük sakal Ruth'a bir şeyler anlatıyordu. Sakal Martin'e sadece, Silva'ların evinin içindeki ve dışındaki o koyu, o karanlık görünüşü vermekle kalmamış, aynı zamanda Ruth'un o derece tiksindiği, Martin'in o hayvanca gücünü de daha çok belirtmiş gibiydi. Kendisini deliye döndüren iki mektuptan gururla söz eden Martin işte buradaydı. Biraz daha geçmiş olsa, Martin teslim olacak, işe girecekti. Halbuki şimdi bu iğrenç evde birkaç ay daha kalıp yazmaya devam edecekti.

Birden, "Nedir bu koku?" diye sordu Ruth.

"Maria'nın yıkadığı çamaşırların kokusudur herhalde," diye yanıt verdi Martin. "Yavaş yavaş iyice alışıyorum bu kokuya."

"Hayır, hayır; o değil. Başka bir şey bu. Mide bulandırıcı bir koku bu; kekremsi bir koku."

Martin yanıt vermeden önce havayı kokladı.

"Ekşi tütün kokusundan başka bir şey duymuyorum ben," dedi.

"Tamam işte. Müthiş bir koku. Neden bu kadar çok içiyorsun Martin?"

"Bilmem, sadece yalnız kaldığım zamanlar çok içerim. Ayrıca çok da eski bir tiryakilik tabii. Daha çok küçükken başladım."

"İyi bir alışkanlık olmadığını biliyorsun," diye azarladı Ruth. "Kokusu gökyüzüne çıkıyor."

"Kabahat tütünde. Param ancak en ucuzunu almama yetiyor. Ama şu kırk dolarlık çeki alana kadar sabret. O zaman melekle-

ri bile rahatsız etmeyecek bir marka kullanacağım. Nasıl ama, üç günde iki eserimin kabul edilişi hiç de fena değil, değil mi? Kırk dolarla bütün borçlarımı ödeyebileceğim."

Ruth, "İki yıllık çalışmaya karşılık mı bu kırk dolar?" diye sordu.

"Hayır, bir haftadan az bir çalışmaya karşılık. Lütfen bana masanın öbür ucundaki defteri, şu gri kaplı muhasebe defterini ver-iver." Martin defteri açtı ve sayfaları hızla çevirmeye başladı. "Evet haklıymışım. 'Çanların Sesi'ni dört; 'Burgaç'ı iki günde yazmışım. Yani bir haftalık çalışma karşılığı kırk dolar olunca ayda yüz altmış dolar eder. Benim yapabileceğim herhangi bir işte alacağım en yüksek ücretin bile üstünde. Üstelik de daha yeni başlıyordum. Senin olmasını istediğim şeyleri sana alabilmem için ayda bin dolar kazanmam hiç de çok sayılmaz, beş yüz dolar ise çok az bir para. Şu kırk dolar sadece bir başlangıç. Hızımı alıncaya kadar sabret, o zaman seyret bak, nasıl duman attırıyorum!"

Ruth onun kullandığı argoyu yanlış anladığı için, sigaradan söz ettiğini sandı.

"Zaten haddinden fazla içiyorsun, tütün markası da hiçbir şeyi değiştirmez. Başlıbaşına sigara içmek hoş bir şey değil, markanın şu ya da bu oluşunun önemi yok. Bacaya, bir volkana, seyyar bacaya dönmüşsün, beni de rezil ediyorsun Martin, sevgilim, bunu sen de biliyorsun."

Ruth yalvaran gözlerle Martin'in üzerine eğildi ve Martin onun saf, duru gözlerine bakınca içinde yine o eski aşağılık duygusunu hissetti.

Ruth, "Artık sigara içmemeni isterdim," diye fısıldadı. "Ne olur, benim, benim hatırım için."

Martin, "Peki," diye bağırdı. "İçmeyeceğim. Sen ne istersen yaparım benim bir tanecik sevgilim; yapacağımı bilirsin."

Ruth büyük bir tutkuya kapıldı. Zorlayıcı bir yoldan, Martin'in yaradılışındaki yumuşak tarafı yakalar gibi olmuştu ve emindi ki o anda Martin'den yazmayı bırakmasını istese, Martin arzusunu yerine getirirdi. Kısa bir an sözcükler dudaklarının ucunda titredi. Ama dudaklarından çıkmadı bu sözcükler. Yeteri kadar

cesareti yoktu buna Ruth'un; göze alamadı bunu. Onun yerine, kendisine uzanan Martin'e doğru eğildi ve,

"Biliyorsun Martin," diye fısıldadı. "Aslında bunu benim için değil, kendi iyiliğin için yapacaksın. Sigaranın sana zararı dokunduğundan eminim; üstelik herhangi bir şeye esir olmak iyi değil, hele bir zehre hiç."

Martin, "Her zaman senin esirin olacağım," diye gülümsedi.

"Şu halde emirlerimi vermeye başlayayım."

Yaramaz yaramaz Martin'e baktı, ama içinden de Martin'den en önemli şeyi dilememiş olduğuna pişmandı.

"Boynum kıldan incedir kraliçem."

"Peki öyleyse, ilk emrim şu: Sen, Martin Eden, bundan sonra her gün tıraş olmayı savsaklamayacaksın. Bak yanağımı nasıl kızarttın!"

Böylece bu konuşma, okşamalar ve aşk kahkahaları içinde son buldu. Ama Ruth, dediklerinin birini kabul ettirmişti, aynı günde bir başkasını kabul ettirmeyi bekleyemezdi artık. Ona sigarayı bıraktırabildiği için kadınca bir gurur duydu. Bir başka zaman da Martin'i işe girmeye kandırırdı, zira ne isterse yapacağını kendisi söylememiş miydi?

Odayı gezmek için Martin'in yanından kalktı, notlar asılı çamaşır iplerini inceledi, bisikleti tavana asan palanga sistemini öğrendi, masanın altında duran ve kendisi için bir sürü zaman kaybını ifade eden el yazıları yığınını görünce de üzüldü. Gaz sobası çok hoşuna gitti, ama yiyecek raflarına bakınca bomboş olduğunu gördü.

Büyük bir sevecenlikle, "Yiyecek bir şeyin yokmuş senin, zavallı sevgilim benim," dedi. "Açlıktan ölmüşsündür."

Martin, "Yiyeceklerimi Maria'nın kilerinde tutuyorum," diye yalan attı. "Orada daha iyi saklanıyor. Benim aç gözlü saldırışımdan kurtuluyor orada yiyecekler. Sen hele şuraya bak bir kere."

Tekrar Martin'in yanına gelen Ruth, onun dirseğinden kolunu büküp, gömleğinin altından sert ve şişkin beliren pazusunu çıkardığını gördü. Pazunun görünüşü Ruth'un hoşuna gitmedi. Duygu-

lu bir insan olarak bundan hoşlanmamıştı. Ama içindeki dürtü, kanı, vücudunun her teli bu pazuyu sevdi ve onu özledi; ondan kaçacağına, eskiden olduğu gibi, o anlatılmaz arzuyla Martin'e doğru eğildi. Bunun arkasından da, Martin onu kollarının arasında sıkar sıkmaz, yaşamın yüzeysel yanlarıyla ilgilenen beyni isyan etti buna; öbür yandan, onun kadınlık yanı, yaşamın kendisiyle ilgilenen yüreği, bir zafer sevincine boğuldu. Ruth, Martin'e olan aşkının büyüklüğünü en çok, işte bu gibi zamanlarda hissederdi, çünkü Martin'in onu kavrayıp sıkan, sertliğinden ötürü canını yakan güçlü kollarının kendisini sardığını hissetmek, Ruth'a sonsuz bir zevk veriyordu. Bu gibi anlarda, kendi çevresine ihanet edişinde, kendi yüksek ideallerinden vazgeçişinde, en önemlisi de annesiyle babasına inatla itaatsizlik edişinde kendi kendini mazur görürdü. Onlar, onun bu adamla evlenmesini istemiyorlardı. Ruth'un Martin'i sevebilmesi onları sarsmıştı. Bu, Martin'den uzakta, soğuk bir düşünen yaratık olduğu bazı zamanlar onu da sarsıyordu. Martin'in yanındayken onu seviyordu. Aslına bakılırsa, rahatsız, huzursuz bir sevgiydi bu; ama aşktı yine de, kendisinden güçlü olan bir aşk."

Martin, "Şu grip bir şey değil," diyordu. "Biraz acı veriyor, pis de bir baş ağrısı yapıyor, ama kemik kırılmasının acısıyla ölçülemez bile."

Ruth, Martin'in kolları arasında bulduğu, kendini göklere çıkaran huzur içinde dalgın dalgın, "O da mı geçti başından?" diye sordu.

Böyle dalgın dalgın sorular sorarken, birden Martin'in sözleri onu heyecanlandırıverdi.

Martin, Hawaii adalarından birinde, kimsenin bilmediği, otuz kadar cüzzamlı arasında bulunmuştu.

Ruth, "Peki, neden gittin oraya?" diye sordu.

İnsanın kendine bu kadar dikkat etmeyişi bir suç gibi geldi ona.

Martin, "Çünkü bilmiyordum," dedi. "Cüzzamlılar hiç aklıma gelmedi. Yelkenliden ayrılıp karaya çıkınca, saklanacak bir yer bulmak için içerilere sokuldum. Üç gün, yalnız guava, Ohia elması ve muzla karnımı doyurdum; bunlar ormanda yabani ola-

rak yetişiyordu. Dördüncü gün bir patika buldum; insan ayağıyla açılmış bir patikaydı. İçerilere ve yukarıya doğru gidiyordu. Benim gitmek istediğim yöne gidiyor ve yakın zamanlarda üzerinde yüründüğünü gösteren işaretler taşıyordu. Patika bir yerde, bıçak gibi keskin bir sırt boyunca ilerliyordu. Sırtın üstünde patikanın genişliği seksen-doksan santimi geçmiyordu, iki yanı yüzlerce metre derinlikte uçurumdu. Burada yeteri kadar cephane olsa, bir tek kişi yüz binlerce kişiye karşı koyabilirdi.

"Saklanacağım yere giden biricik yol buydu. Yolu bulduktan üç saat sonra da lavların oluşturduğu kayalar arasında bir cep gibi duran küçük bir vadiye, saklanacağım yere geldim. Burası baştan aşağı bir teras gibiydi, üzerinde kulkas kökü, meyve ağaçlarıyla, sekiz on tane saz kulübe bulunan bir yerdi. Ama kulübelerde yaşayanları görür görmez neye çattığımı anladım. Bunlara bir kez bakmak anlamaya yeterdi."

Hayretler içinde, büyülenmiş herhangi bir Desdamona gibi soluk almadan dinleyen Ruth sordu: "Ne yaptın?"

"Benim için yapılacak bir şey yoku. Bunların şefi, hastalığı adamakıllı ilerlemiş iyi yürekli bir ihtiyarcıktı, ama bir kral gibi yönetiyordu onları. Küçük vadiyi keşfetmiş, yerleştikleri yeri de o bulmuştu. Bütün bunlar yasalara aykırıydı tabii. Ama silahları, dolu cephanesi vardı, sonra yabani domuz ve yabani manda vurmayı öğrenmiş olan o Kanakalar da müthiş atıcıydı. Hayır, Martin Eden'ın kaçmasına olanak yoktu. Orada tam üç ay kaldı."

"Peki nasıl kaçtın?"

"Eğer o yarım kan Çinli, çeyrek kan beyaz, çeyrek kan da Hawaii'li olan küçük kızı bulmasaydım şimdi hâlâ orada olurdum. Çok güzel bir kızdı zavallıcık, iyi de öğrenim görmüştü. Annesi, Honolulu'da milyonluk bir kadındı. İşte bu kız kaçırdı beni sonunda. Bunların orada yerleşmelerini sağlamak için parayı veren kızın annesi olduğundan, beni serbest bırakınca cezalandırılmaktan korkmuyordu. Ama kaçırmadan önce, saklandıkları yeri kimseye söylememem için bana yemin ettirdi; ben de söylemedim. İlk olarak şimdi sözünü ediyorum. Kızda cüzzam belirtileri yeni yeni baş-

lamıştı. Sağ elinin parmakları hafif bükülmüştü, kolunda da ufak bir leke vardı. Hepsi o kadar. Herhalde şimdiye kadar ölmüştür."

"Peki hiç korkmadın mı? O korkunç hastalığa yakalanmadan kurtulduğuna sevinmedin mi?"

Martin, "Vallahi," diye itiraf etti. "Önce biraz ürperir gibi oldum, ama zamanla alıştım. Kıza çok üzülüyordum. Bu bana korkumu unutturuyordu. Öyle de güzel şeydi ki, hem ruhen, hem görünüş bakımından, üstelik de daha yeni yakalanmıştı hastalığa, ama ilkel yabaniler gibi orada yavaş yavaş çürüyerek yaşamaya, orada ölmeye mahkûmdu. Cüzzam aklının alamayacağı kadar korkunç bir hastalık."

Ruth yumuşak bir sesle, "Zavallıcık," diye mırıldandı. "Seni bırakması da şaşılacak şey."

Martin anlamadığı için, "Nasıl yani?" diye sordu.

Ruth hâlâ yumuşaklığını kaybetmeyen sesiyle, "Çünkü herhalde seni sevmiş olmalı," dedi. "Samimi olarak söyle, hadi, sevmedi mi?"

Martin'in yanık teni, çamaşırhanede çalıştığı sırada ve sürekli olarak evde oturduğundan ağarmış, hastalık ve açlık da yüzünü soldurmuştu; işte bu solgunluğun altından bir kırmızılık dalgası yayılıverdi. Konuşmak için ağzını açacağı sırada, Ruth susturdu onu.

"Aldırma," dedi, "yanıtlama; gerek yok," diye güldü.

Ama Martin'e Ruth'un sesi biraz madeni geldi, gözlerinde de soğuk bir pırıltı vardı. Bu pırıltı o anda Martin'e, Kuzey Pasifik'te karşılaştığı bir borayı hatırlattı, ve o an için boranın görüntüsü gözlerinin önünde beliriverdi. Bora dolunayın aydınlattığı gökyüzünün parlak olduğu bir gecede çıkmıştı; kabaran deniz ay ışığı altında soğuk soğuk parıldıyordu. Sonra cüzzamlılar kampındaki kızı gördü ve onun kendisine olan aşkı sayesinde oradan kurtulduğunu hatırladı.

Martin sadece, "Yaşamımı kurtardı benim. Soylu bir kızdı," demekle yetindi.

Bunların hepsi geçmişe ait şeylerdi, ama Martin, Ruth'un boğazına gelen kuru bir hıçkırığı boğduğunu duydu ve onun başı-

nı çevirip pencereden dışarı baktığını gördü. Ruth başını tekrar Martin'e çevirdiği zaman yatışmış bir haldeydi, gözlerinde de boradan en ufak bir iz kalmamıştı.

Özür diler gibi, "Ne kadar aptalım," dedi. "Ama elimde değil. Seni o kadar seviyorum, o kadar seviyorum ki Martin. Zamanla daha geniş fikirli olacağım, ama şimdi geçmişin bu hayaletlerini kıskanmaktan kendimi alamıyorum, sonra biliyorsun ki senin geçmişin de hayaletlerle dolu."

Martin'in karşı çıkmasına meydan vermeden, "Öyledir," dedi. "Başka türlü olamaz. Bak, zavallı Arthur da artık gelmem için işaret ediyor. Beklemekten yoruldu. Hadi şimdilik hoşça kal sevgilim."

Kapıdan çıkarken geri dönüp, "Eczacıların hazırladıkları bir ilaç var," diye seslendi, "insanın sigarayı bırakmasına yardım ediyor, sana ondan biraz yollayacağım."

Kapı kapandı, ama tekrar açıldı. "Seviyorum, seviyorum," diye fısıldadı Ruth ve bu sefer gitti.

Ruth'a hayran gözlerle, aynı zamanda da onun elbisesinin kumaşına ve biçkisine (bu, gizemli bir güzellik etkisi yaratan, Maria'nın bilmediği bir biçkiydi) dikkat edecek kadar keskin bakışlarla bakan Maria, onu arabasına kadar geçirdi. Düş kırıklığına uğrayan haylazlar kalabalığı, araba gözden kaybolana kadar arkasından baktılar, sonra bakışlarını bir anda sokağın en önemli kişisi haline geliveren Maria'ya çevirdiler. Ama Maria'nın veletlerinden biri, saygıdeğer konukların kiracılarına geldiğini bağırarak söyleyince, Maria'nın cakası da hapı yutuverdi. O andan itibaren Maria yine o eski çekingen halini aldı ve Martin civardaki çocuk sürülerinin kendisine saygılı davranmaya başladıklarına dikkat etti. Maria'ya gelince, Martin'in değeri onun gözünde yüzde yüz artmıştı. Hele, Portekizli bakkal eğer o arabalı akşam ziyaretini görseydi, Martin'in kredisini bir üç dolar seksen beş sent daha arttırırdı mutlaka.

27. BÖLÜM

MARTIN'İN talih güneşi yükselmeye başladı. Ruth'un ziyaretinin ertesi günü, New York'un haftalık dedikodu dergilerinden birinden, üç triyolesinin karşılığında üç dolarlık bir çek aldı. İki gün sonra, Chicago'da çıkan bir gazete "Define Avcıları" adlı yazısını kabul ederek, yayınlanır yayınlanmaz ödenmek üzere on dolar önerdi. Fiyat düşüktü, ama bu da Martin'in ilk makalesi, düşüncelerini kâğıda geçirmek üzere giriştiği ilk denemesiydi. Hepsini geride bırakan olay ise, çocuklar için yazdığı serüven tefrikasının, 'Youth and Age' adındaki aylık bir çocuk dergisi tarafından hafta bitmeden kabul edilişi oldu. Gerçi, tefrika yirmi bir bin sözcüktü ve bunun için kendisine teklif edilen on altı dolar üzerinden bin sözcüğü yetmiş beş sente falan geliyordu, ama bunun, Martin'in giriştiği ikinci yazı denemesi olduğu da bir gerçekti ve Martin kendisi bile bu yazının değersizliğini, kabalığını tamamıyla kabul ediyordu.

Ne var ki ilk eserlerinde bile bayağılığa kaçan bir kabalık yoktu. Bunların kabalığı, son derece güçlü oluşlarından ileri geliyordu. Bunlardaki kabalık, bir aceminin kelebeği güçlü darbelerle ezişi, kazmayla yazı yazışı gibi bir kabalıktı. İşte ondan dolayı, Martin ilk yazılarını ucuza da olsa sattığı için sevinçliydi. O, yazılarının ne olduğunu biliyordu, bu bilgiye ulaşması da çok uzun sürmemişti. O, asıl ilerideki yazılarına umut bağlıyordu. Sırf sıradan bir dergi yazarı olmak için savaşmamıştı. Kendini sanatçının araçlarıyla donatmaya uğraşmıştı. Öbür yandan gücü de feda etmemişti. Aşırı güçten kaçınarak gücünü arttırmayı bilinçli bir amaç edinmişti. Gerçeğe olan aşkından da sapmamıştı. Onun eserleri gerçekçiydi, yalnız düş gücünün yarattığı imgeleri, güzel-

likleri bu eserlerin içinde eritmeye gayret etmişti. Onun aradığı, insan umutları ve imanla dolu, tutkulu bir gerçekçilikti. Yaşamı, ruhlara ulaşan, insan ruhunu kavrayan bir biçimde, olduğu gibi vermek istiyordu o.

Okumaları sırasında iki hikâye okulu keşfetmişti. Bunlardan biri insanı bir tanrı gibi ele alıp, onun toprağa yakın yanlarını görmezden geliyor; öbürü ise insanı bir çamur parçası gibi kabul edip, ona cennetten gönderilen düşlere, onun tanrısal yetilerine hiç dokunmuyordu. Martin'in tahminine göre tanrıcı okul da, toprakçı okul da görüş ve amaçlarının tek oluşu bakımından yanılıyordu. Bu ikisini uzlaştırarak gerçeğe yaklaşmak mümkündü; gerçi bu yaklaşma tam olarak tanrıcı okulun yanını tutmadığı gibi, toprakçı okulun kıyıcı yabaniliğine de meydan okuyordu. Martin, Ruth'u da sarmış olan hikâyesi "Serüven"in, hikâyede gerçeklik idealine ulaştığına inanıyordu, bu konudaki bütün görüşlerini de genel olarak, "Tanrı ve Çamur" adlı denemesinde dile getirdi.

Gelgelelim Martin'in 'Serüven'i ve onun en güzel diye kabul ettiği bütün eserleri, editör editör dilenerek dolaşmaya devam etti. İlk eserleri, getirdikleri para dışında onun gözünde birer hiçti, iki tanesini sattığı dehşet hikâyelerini ise yüksek veya iyi eserleri arasında saymıyordu. Güç aldıkları bir gerçeklik pırıltısına sahip olmalarına rağmen, bunlar Martin'in gözünde samimi olarak birer düş ürünü, birer masalımsı eserdi. Hikâyelerindeki bu grotesk ve olağanüstü öğelere giydirdiği gerçeklik kılığına bir oyun, haydi haydi hünerli bir oyun gözüyle bakıyordu. Büyük edebiyat böyle bir alanda barınamazdı. Bunlardaki sanat ustalığı yüksekti, ama sanat, insanilikten ayrılınca, Martin onun değerini kabul etmiyordu. Martin'in hüneri de, sanatının suratına insani bir maske geçirmekten ibaret olmuştu. O bunu, 'Sevinç', 'Çömlek', 'Yaşam Şarabı' ve 'Serüven' adlı hikâyelerinin zirvelerine ulaşana kadar dehşet hikâyeleri sınıfından yarım düzine hikâyesinde yapmıştı.

Triyolelerine karşılık aldığı üç doları White Mouse'un çeki gelene kadar kıt kanaat yaşayabilmek için kullandı. Çeki nasıl boz-

duracağına bir türlü karar veremedi. Şimdiye dek iş için bile hiç bankaya gitmemişti ve içinde, Oakland'daki büyük bankalardan birine gidip, ciro edilmiş kırk dolarlık çekini kasaya fırlatmak için saf, çocukça bir heves duyuyordu. Öbür yandan, pratik çalışan sağduyusu onu, çekini bakkalda bozdurup, böylelikle ileride kredisinin arttırılması ile sonuçlanacak bir etki yaratmaya zorluyordu. Sonunda istemeye istemeye bakkala gitti ve faturasını son santimine kadar ödeyip, cebinde tıngırdayan paralarla döndü. Öbür tacirin faturasını da ödedi, bisikletiyle elbisesini rehinden kurtardı, daktilo için bir aylık kirayı peşin verdi, Maria'ya geçen ayın kirasıyla bir aylık kirayı da peşin ödedi. Cebine de darda kaldığı zaman kullanmak üzere üç dolarlık bir para kaldı.

Bu üç dolar ona bir servet gibi geliyordu. Martin elbisesini kurtarır kurtarmaz hemen Ruth'u görmeye gitti, yolda giderken cebindeki bir avuç gümüş parayı şıkırdatmaktan kendini alamıyordu. O kadar uzun zaman parasız kalmıştı ki, uzun zaman açlık çekip de yemeğin yiyebileceğinden fazlasını gözünün önünden ayıramayan bir insan gibi o da elini gümüş paradan ayıramıyordu. Martin ne bayağı bir insandı, ne de açgözlü, ama bu para onun için bir sürü dolar ve sentten çok daha fazla bir şey ifade ediyordu. Bu para, onun başarısının yerini tutuyordu, paraların üzerindeki kartal kabartmaları da kazanılmış bir sürü zaferi anlatıyordu.

Hiç farkında olmadan dünyayı güzel görmeye başladı. Gerçekten de dünya ona eskisinden daha güzel görünüyordu. Haftalardır karanlık, kasvetli bir dünyada yaşamıştı; ama şimdi, hemen hemen bütün borçları ödendikten sonra, cebinde şıngırdayan üç dolar, kafasında başarıyı algılamanın aydınlığı ile güneş ışıl ışıl ve sıcacık parlıyor, hatta hazırlıksız yayaları sırılsıklam eden bir sağanak bile ona tatlı bir olay gibi geliyordu. Açlık çektiği sırada, düşünceleri hep dünya üzerinde açlık çektiklerini bildiği binlerce insana takılırdı; ama şimdi karnı tıka basa dolu iken, açlıktan ölen binler kafasını yormaz oldu. Onları unuttu ve kendisi de bir âşık olduğu için, dünyadaki binlerce âşığı hatırladı. Üzerinde özellikle durmadığı halde, aşk liriklerinin motifleri beyninde dönmeye

başladı. Kendini yaratıcı güdüye kaptırdığı için, tramvaydan, ineceği yerin iki blok ötesinde inince hiç kızmadı.

Morse'ları evinde bir kalabalıkla karşılaştı. Ruth'un iki kuzini San Rafael'den onu ziyarete gelmişlerdi, Bayan Morse da onları eğlendirmek maskesi altında Ruth'un çevresini gençlerle sarma planını uyguluyordu. Kampanya, Martin'in zoraki yokluğu sırasında başlamıştı ve şu anda en hızlı evresindeydi. Bayan Morse eve, meslek sahibi erkekleri de sokmak fikrinde ısrar etmişti. Bu bakımdan Martin, Kuzin Dorothy ve Kuzin Florenca'a ek olarak biri Latince, öbürü de İngilizce profesörü olan iki profesör; bir zamanlar Ruth'un okul arkadaşı olan Filipinlerden henüz dönmüş genç bir subay; San Francisco Tröst Kumpanyasının başı Joseph Perkins'in özel sekreteri, Melville adında bir genç; ve erkeklerden nihayet, Stanford Üniversitesi mezunu, Nil Kulübü ile Unity Kulübü üyesi, aynı zamanda seçimler sırasında Cumhuriyetçi Partinin sözcülüğünü yapan, kısacası her bakımdan yükselmekte olan, otuz beş yaşlarında, Charles Hopgood adında gençten bir banka kasiyeri ile karşılaştı. Kadınlar arasında bir portre ressamı, bir profesyonel müzisyen, bir de sosyoloji doktoru unvanına sahip, aynı zamanda San Francisco'nun kenar mahallelerinde iskân konusu üzerine yazdığı eserle ünlü birisi vardı. Kadınlar Bayan Morse'un planına dahil değildi, onlar sadece gerekli aksesuardan ibaretti. Eve ne yapıp edilip sokulması gerekenler, meslek sahibi erkeklerdi.

Tanıştırma merasimi başlamadan önce Ruth, Martin'e, "Konuşurken sakın heyecanlanma," diye tembih etti.

Martin önce, özellikle yine eskiden olduğu gibi mobilyaları, süsleri tehdit eden omuzlarından ötürü bir acemilik duygusunun etkisiyle azıcık kendini sıktı. Orada bulunanlar da onu biraz çekingen yapmıştı. Şimdiye kadar bu kadar çok sayıda yüksek kişiyle bir arada bulunmamıştı. Banka kasiyeri Melville'e hayran oldu ve ilk fırsatta onu tartmayı tasarladı. Zira Martin'in korkusu altında, iddiacı bencilliği pusuya yatmıştı; kendini bu erkekler ve kadınlarla ölçerek, bunların kitaplardan ve yaşamdan kendi öğ-

renmediği neleri öğrendiklerini anlamak için içinde dayanılmaz bir istek duyuyordu.

Ruth'un gözleri, durumunu anlamak için sık sık Martin'e kayıyordu; onun, kuzinleriyle çok rahat ahbap olduğunu görünce hem şaşırdı, hem de sevindi. Otururken omuzlarından ötürü duyduğu kaygı da ortadan kalkan Martin hiç de heyecanlanmamıştı. Ruth kuzinlerini orta zekâlı, yüzeysel parlaklıkları olan kızlar bilirdi, o gece yatmaya giderlerken Martin'i övüşlerini pek anlayamadı. Halbuki kendi sınıfı içinde keskin zekâlı, hoşsohbet ve dans partilerinde, pazar pikniklerinde neşe yaratan bir kimse olan Martin'e, laf açmak, çevresini neşelendirmek çok kolay gelmişti. O akşam başarı Martin'in hep arkasında durup, ona başardığını, gülebileceğini ve hiç afallamadan kahkahalar atabileceğini söyleyerek omuzunu okşadı.

Daha sonra Ruth tasalanmakta haklı olduğunu anladı. Martin'le Profesör Caldwell göz önünde olan bir köşede bir araya gelmişlerdi ve her ne kadar Martin, artık eskisi gibi kolunu havada savurmuyorsa da Ruth'un eleştirici gözleri, Martin'in gözlerinin sık sık ve fazlaca çakmaklandığını, çok hızlı ve ateşli konuştuğunu, sinirlerinin fazlaca gerildiğini, tepesine çıkan kanının yanaklarını çok fazla kızarttığını fark etti. Edepli ve kendini kontrol eder bir hali yoktu, konuştuğu genç İngilizce profesörü ile de tam bir zıtlık yaratıyordu.

Ama Martin'in görünüşe aldırdığı yoktu! Öbürünün eğitilmiş beynini çabucak fark edip, onun bilgisine olan egemenliğini beğenmişti. Üstelik Profesör Caldwell, Martin'in sıradan İngilizce profesörleri hakkındaki düşüncesini de bilmiyordu. Martin, profesörün kendi işinden söz etmesini istiyordu. Profesör önce buna yanaşmadıysa da sonunda Martin onu kendi mesleği üzerinde konuşturmayı başardı. Zira Martin insanların kendi işleri hakkında konuşmamalarına bir neden göremiyordu.

Bundan haftalarca önce Ruth'a, "Meslekle ilgili konuşmalara bu karşı çıkış hiç de doğru, hiç de haklı değil," demişti. "Eğer bil-

dikleri en iyi şeyi birbirlerine vermeyeceklerse, erkeklerle kadınlar ne için bir araya gelirler Allah aşkına? Onların en iyi bildiği şey de, ilgi duydukları, onlara geçimlerini kazandıran, üzerinde uzmanlaştıkları, sabah akşam meşgul oldukları hatta üzerinde düş kurdukları şeydir. Bay Butler'ın sosyal etiket uğruna, Paul Verlaine hakkında, Alman dramı ya da D'Annunzio'nun romanları hakkında görüş ileri sürdüğünü düşün bir kere. Sıkıntıdan patlardık mutlaka. Örneğin ben, eğer Bay Butler'ı mutlaka dinleyeceksem, onun hukuktan söz etmesini tercih ederim. Onun en iyi bildiği şey odur, yaşam ise öyle kısa ki ben tanıştığım her erkeğin veya kadının en iyi bildiği şeyi duymak isterim."

Ruth, "Ama," diye karşı çıkmıştı, "herkesi ilgilendiren genel konular vardır."

Martin, "İşte bunda yanıldın," diye atılmıştı hemen. "Toplumdaki bütün insanlar, bütün klikler, daha doğrusu hemen hemen bütün insanlar ve topluluklar, kendilerinden iyi durumda olanları taklit eder. Peki, iyi durumda olanların da en iyileri kimler? Aylaklar, zengin aylaklar. Bir kural olarak, bunlar dünyada bir şeyler yapan insanların bildiklerini bilmezler. Bu gibi konular üzerinde konuşmak da onlar için sıkıcı olacağından aylaklar bu konuların, mesleki konulardır diye, konuşulmamasını irade ederler. Aynı şekilde, mesleki olmayan konuların da konuşulabileceğini buyururlar; bunlar da son operalar, son çıkan romanlar, kâğıt oyunları, bilardo, kokteyl, otomobil, atlı gösteriler, alabalık avcılığı, turna balığı avcılığı, yat sefaları ve bunun gibi şeylerdir; şurasına dikkat et, bunlar aylaklar sınıfının bildiği şeylerdir. Aslında aylakların yaptığı da kendi aylaklık mesleklerinden söz etmek oluyor. İşin en tuhaf yanı ise bütün zeki ve zeki denilebilecek kimselerin aylakların bunu kendilerine zorla kabul ettirmelerine ses çıkarmayışlarıdır. Bana gelince, ben bir insanın en iyi bildiği şeyi isterim, sen istersen buna mesleki bayağılık de, ne istersen de."

Ruth da Martin'i anlayamamıştı. Onun yerleşmiş fikirlere bu saldırısını bir fikir inatçılığı olarak kabul etmişti.

Böylece Martin kendi samimi fikrini Profesör Caldwell'e de bulaştırıp, onu kendi görüşleri üzerinde konuşturdu. Ruth onların yanında durduğu sırada Martin şöyle diyordu:

"Siz California Üniversitesinde herhalde böyle küfürleri ağzınıza almazsınız değil mi?"

Profesör Caldwell omuzlarını silkti. "Namuslu bir vergi mükellefi ve politikacıyız işte. Ödeneğimizi Sacramento'dan alırız, onun için de Sacramento'ya, Senato'ya, parti basınına ya da her iki partinin basınına tapınırız."

"Evet, burası açık, ama sizden ne haber?" diye zorladı Martin. "Sudan çıkmış balığa dönmüşsünüzdür herhalde!"

"Öyle sanıyorum ki üniversite denizi içinde benim gibisine pek az rastlanır. Bazen gerçekten de kendimi sudan çıkmış balık gibi hissediyorum ve diyorum ki, ben Paris'e, Grub Street'e, bir hermit yuvasına, ya da kederli bir Bohem kalabalığının arasında Bordo şarabı içmeye –buna San Francisco'da dago-red derler– Cartier Latin'deki ucuz lokantalarda yemek yiyip, bütün yaradılış üzerine gürültülü radikal fikirler beyan etmeye yaraşırım. Gerçekten de bazen kendimi tam bir radikal yaradılışta görüyorum. Ama bir sürü de emin olmadığım soru var. İnsana özgü zayıflıklarımla karşı karşıya kaldığım zamanlar kendimden utanıyorum, bu da herhangi bir konunun, yani insanoğluyla, yaşamla ilgili bir konunun, bütün öğelerini kavrayabilmeme engel oluyor."

O konuşurken, Martin'in dudaklarının ucuna "Mevsim Rüzgârları Şarkısı" geldi:

> Gün ortasında gücüm doruğa çıkar benim
> Ama ayışığı altında
> Yelkenleri gererim.

Az kaldı sözcükleri mırıldanıyordu; bu şarkıyı aklına profesörün Kuzeydoğu Rüzgârlarını, sakin, serin ve güçlü mevsim rüzgârlarını hatırlatışı getirmişti. Profesör de mevsim rüzgârları gibi hiç değişmiyordu, ona da güvenilebilirdi, bununla birlikte bu adamın insanı uğraştıran bir yanı vardı. Bu adam hiçbir zaman

tam düşüncesini söylemiyor gibi geldi Martin'e, tıpkı vaktiyle ona, mevsim rüzgârları hiçbir zaman tam güçleriyle esmiyormuş da hiç kullanmadıkları gücü biriktiriyormuş izlenimini verdiği gibi. Martin'in hayalevinin her zamanki gizi hızlı çalışıyordu. Beyni, içine her zaman girilebilir bir anılar, imgeler ambarı gibiydi ve bu ambarın içindekiler her zaman için düzenli bir biçimde Martin'in denetlemesine hazır dururdu. O an içinde ortaya ne çıkarsa çıksın, Martin'in zihni hemen, birer imge biçiminde ve doğal bir şeymiş gibi ifade bulan zıtlıklar veya benzerlikler çağrışımı yapardı. Bu tamamıyla otomatik bir biçimde olur ve Martin'in hayalevi, onun içinde yaşadığı duruma hiç durmadan eşlik ederdi. Nasıl Ruth'un yüzü, bir kıskançlık anında, mehtaplı bir gecede karşılaştığı unutulmuş bir borayı onun gözleri önüne getirdi ve nasıl Profesör Caldwell ona, erguvan renkli denizin üstünde beyaz bulutları önüne katmış süren Kuzeydoğu Mevsim Rüzgârlarını gösterdi ise, zaman zaman, düzeni bozmayan, tam tersine tanıtan ve sınıflandıran yeni yeni anı imgeleri gözlerinin önünde belirdi; göz kapaklarının altına uzandı ya da bilincinin perdesi üzerine yansıdı. Bu imgeler, geçmişin olaylarından, heyecanlarından, günün, geçen haftanın yaşanılan olaylarından, okunan kitaplarından çıkar ve o ister çalışmakta olsun, ister uykuda, kalabalık bir tayf sürüsü halinde Martin'in kafasına üşüşürdü.

İşte böyle, Profesör Caldwell'in akıcı konuşmasını, akıllı, kültürlü bir adamın konuşmasını dinlerken, Martin geçmişin derinliklerinde dolaşmaya da devam etti bir yandan. Kendini tam bir serseri olduğu zamanlardaki haliyle gördü; başında sert kenarlı bir Stetson şapka, sırtında dört köşe biçilmiş kruvaze bir ceket, kafasında da polisin izin verdiği kadar kabadayı olma ideali ile şöyle omuzlarını cakalı cakalı iki yana sallayarak yürüdüğü zamanlardaki halini gördü. Bundan ötürü kendinden iğrenmediği gibi, bu kişiliğine bir özür bulmaya da kalkışmadı. O yaşamında bir zamanlar basbayağı, tam bir serseriydi; polise rahat vermeyen, işçi sınıfından namuslu ev sahiplerini dehşete salan bir çetenin reisiydi. Ama idealleri değişmişti. Çevresindeki iyi yetiştirilmiş,

düzgün kılıklı erkeklerle kadınlara göz gezdirip ciğerlerine bu temiz, bu kültürlü havayı doldurdu ve aynı anda, başında sert kenarlı şapkası, sırtında dört köşe ceketi, omuzlarını kabadayıca sallayan gençlik imgesinin odayı boydan boya geçtiğini gördü. Bu köşe başı serserisi imgesinin kendi içine girdiğini, oturup gerçek bir üniversite profesörüyle konuştuğunu gördü. Sonuç olarak Martin hiçbir zaman tam yerini bulamamıştı. İşte, oyunda akranlarını geride bırakmak gibi bir yeteneğe sahip oluşu, haklarını ve yetkilerini korumak için savaşmaya her an hazır oluşu nedeniyle her zaman kendisine ön planda yer verilen her çevreye uymuştu. Ama hiçbir yere de kök salmamıştı. Arkadaşlarını hoşnut edecek kadar uymuş, ama kendini hoşnut edecek kadar uyamamıştı. Hep bir huzursuzluk duygusunun kendini rahatsız ettiğini hissetmiş ve yaşamı boyunca, kitapları, sanatı ve aşkı bulana kadar, ötelerden bir şeyin çağrışını duymuştu. İşte kendileriyle birlikte serüvenlere katıldığı bütün arkadaşları içinden yalnız o, bütün aradıklarının ortasındaydı şimdi. Halbuki bu arkadaşlarının herhangi biri burada, Morse'ların evinde olabilirdi.

Ama bu çeşit düşler ve düşünceler Martin'in, Profesör Caldwell'i yakından izlemesine engel olmadı. Eleştirici bir gözle, anlayarak izlerken de öbürünün bilgisinin bir bütün halinde oluşuna, hiçbir gedik vermeyişine dikkat etti. Kendisine gelince; konuşmada zaman zaman açıklıklar, enginlikler, hiç alışık olmadığı bütün halinde konularla karşılaşıyordu. Bununla birlikte, Spencer sayesinde bilgi alanının ana çizgilerine sahip olduğunu gördü. Bu ana çizgilerin arasını doldurmak sadece bir zaman sorunuydu. 'O zaman gözünüzü açın hepiniz,' diye düşündü, 'dikkat, karaya oturacaksınız!' Kendinden geçmiş, taparcasına, profesörün ayakları dibindeymiş gibi bir his geldi içine, ama dinledikçe öbürünün yargılarında bir zayıflık buldu; öyle dolambaçlı, öyle şaşırtıcı bir zayıflık ki, her zaman var olan bir zayıflık olmasaydı belki de farkına varamazdı. Bunu fark eder etmez de hemen profesörle aynı düzeye sıçrayıverdi.

Tam Martin konuşmaya başladığı sırada, Ruth ikinci kez yanlarına geldi.

Martin, "Size nerede yanıldığınızı, daha doğrusu yargılarınızdaki zayıflığın neden ileri geldiğini söyleyeyim," diyordu. "Siz biyoloji bilmiyorsunuz. Sorunları ortaya koyuşunuzda biyolojiye yer vermiyorsunuz. Oh, yani, tamamıyla, test tüplerinden, laboratuvarlardan geçip en geniş estetik ve sosyolojik genellemelerin üzerinde yer alan canlılık kazanmış açıklayıcı biyolojiden söz ediyorum ben."

Ruth şaşırmıştı. İki sömestr profesörün derslerine devam etmiş olan Ruth, ona canlı bir bilgi deposu gözüyle bakıyordu.

Profesör doğruluğu su götürür bir ifadeyle, "Sizi pek izleyemedim," dedi.

Martin onun kendisini izleyemediğinden o kadar emin değildi.

"Şu halde açıklamaya çalışayım," dedi. "Mısır tarihini okurken şöyle bir şeye rastladığımı hatırlıyorum; diyordu ki, orada önce toprak konusu incelenmezse Mısır sanatı da anlaşılamaz."

Profesör başıyla onaylayarak, "Çok doğru," dedi.

Martin devamla, "Bana da öyle geliyor ki," dedi. "Buna karşılık toprak sorununa ve bununla ilgili bütün sorunlara ait bilgilere, yaşamın cevheri ve yapısı hakkındaki ilk bilgiyi edinmeden sahip olmaya olanak yoktur. Yasaları, kurumları, dinler ve töreleri, sadece onları yaratan canlıların özünü değil, o canlıları yaratan cevherlerin de özünü bilmeksizin nasıl anlayabiliriz? Mısır edebiyatı, Mısır mimarisinden veya heykeltıraşlığından daha az mı ilgilidir insanlıkla? Bilinen evren içinde, evrim yasasına uymayan bir tek şey var mıdır? Oh, çeşitli sanatlara ilişkin ortaya konmuş süslü bir evrim bulunduğunu biliyorum, ama bana çok mekanik görünüyor bu. Burada insan dışarıda bırakılmıştır. Araçların evrimi, arpın, müziğin, şarkının ve dansın evrimi, evet bunların hepsi de güzelce geliştirilmişti; ama ya insanın kendi evrimi, insan daha ilk aletini yapmadan, ilk şarkısını mırıldanmadan onda var olan esaslı, ayrılmaz öğelerin gelişmesi? İşte sizin göz önüne

almadığınız şey, benim de biyoloji adını verdiğim şey bu. En geniş görünüşüyle biyolojidir bu.

"Fikirlerimi duru bir biçimde ifade edemediğimi biliyorum, ne var ki fikri kabataslak ortaya koymaya çalıştım. Siz konuşurken aklıma geldi bunlar, hazırlıklı değildim. Siz insanı bütün etmenleri gözönünde bulundurmaktan alıkoyan insanca zayıflıktan söz ettiniz. Buna karşılık yine siz -belki de bana öyle geliyordur- biyolojik öğeyi, bütün sanatların ipliklerinin eğirildiği ana maddeyi, insanoğlunun bütün başarılarının, bütün hareketlerinin çözgülerini bir kenara bırakıyorsunuz."

Martin'in hemen ezilmeyişi Ruth'u hayrete düşürdü ve profesörün Martin'e cevap veriş biçimi Ruth'da sanki profesör, Martin'in gençliğinden ötürü onu hoş görüyormuş izlenimini bıraktı. Profesör Caldwell, saatinin kösteğiyle oynayarak tam bir dakika sessiz durdu.

Sonunda, "Biliyor musunuz," dedi, "daha önce de beni aynı biçimde eleştirmişlerdi. Büyük bir evrimci, büyük bir bilgin Joseph Le Conte yapmıştı bu eleştiriyi. Ama o öldü, kimse de beni eleştirdiğini bilmez; halbuki şimdi siz ortaya çıkıp beni teşhir ediyorsunuz. Ciddi olarak söylüyorum -ki bu bir itiraftır- fikrinizde haklı olduğunuz taraflar var, hem de pek çok. Biraz fazla klasiğim ben, bilimin açıklayıcı dallarında yeteri kadar modern değilim; iş yapmama engel olan özür diye de yalnız öğrenimimin kusurlu oluşuyla ruhsal tembelliğimi ileri sürebilirim. Bilmem bana inanacak mısınız, ama ömrümde bir fizik ya da kimya laboratuvarından içeri adımımı atmadım. Le Conte haklıydı, siz de haklısınız Bay Eden, hiç olmazsa bir dereceye kadar haklısınız ama ne derece bilmiyorum."

Ruth, bir bahaneyle Martin'i kenara çekti; onu kenara alıp alçak sesle,

"Profesör Caldwell'i böyle tekeline almaya hakkın yoktu," dedi. "Onunla konuşmak isteyen başkaları da olabilir."

Martin tövbekâr bir tavırla, "Benim hatam," diye kabul etti. "Ama onu kışkırttığımın farkına bile varmadım, çok ilgi çekici

bir insandı. Biliyor musun, şimdiye kadar konuştuğum insanlar içinde en parlak kafalı, en entelektüeli o. Bir şey daha söyleyeyim sana, bir zamanlar, üniversite okumuş ya da toplumda yüksek yerlere çıkmış herkesi onun kadar parlak, onun kadar zeki zannederdim."

Ruth, "O bambaşkadır," diye yanıt verdi.

"Diyebilirim ki öyledir. Şimdi kiminle konuşmamı istiyorsun bakalım? Oh, hadi beni şu kasiyer dostunuzla tanıştır."

Martin on beş dakika kadar kasiyerle konuştu. Ruth da sevgilisinden daha iyi bir davranış bekleyemezdi doğrusu. Martin'in ne gözleri bir kez olsun çakmaklandı, ne de yanakları kızardı, tam tersine Ruth'u şaşırtacak kadar sakin konuştu. Ama bütün banka kasiyerleri Martin'in gözünde yüzde birkaç yüz oranında düşüverdi. Gecenin geri kalan bütün bölümünde de, kafası, banka kasiyerleriyle yavan laf edenlerin aynı kapının mandalı oldukları izleniminin etkisi altında çalıştı. Subayı, yumuşak, basit, sağlıklı, talihin ve doğumun yaşamda kendisine uygun gördüğü şimdiki yerinden hoşnut bir genç buldu. İki yıl da üniversiteye gittiğini öğrenince, Martin, acaba bilgisini nereye doldurmuş bu adam diye düşündü durdu. Ama yine de bu adam tatsız banka kasiyerinden daha çok hoşuna gitti.

Daha sonra Ruth'a, "Gerçekten de, boş söz söylemelerine bir itirazım yok benim," dedi; "beni sinirlendiren, bu sözleri söylerkenki, mağrur, gizliden gizliye o kendini beğenmiş halleri ile bu lafları söylemek için seçtikleri zamandır. Hıh, bana İşçi Partisinin Demokratlarla nasıl kaynaştığını anlatmak için harcadığı zamanda, ben bütün Reform tarihini anlatabilirdim bu herife. Biliyor musun, tıpkı dağıtılan kâğıtlarla kerize kaçan bir profesyonel poker oyuncusu gibi o da sözcükleriyle kerize kaçıyor. Bir gün ne demek istediğimi anlatırım sana."

Ruth, "Ondan hoşlanmadığına üzüldüm," diye yanıt verdi. "Bay Butler'ın en gözde adamıdır. Bay Butler onun güvenilir, namuslu bir insan olduğunu söylüyor. Ona Kaya Peter adını takmış, sırf bu adama sırtını dayayarak koskoca bir banka kurabilirmiş."

"Gerçi onu az gördüm, az da dinledim, ama öyle olduğuna kuşkum yok. Ne var ki ben, bankaları pek o kadar düşünmem. Fikrimi bu şekilde söylememde sence bir sakınca yok ya sevgilim?"

"Hayır, hayır; çok ilgi çekici."

Martin ateşli ateşli sürdürdü konuşmasını: "Evet, uygarlıkla ilgili ilk izlenimlerini edinmeye başlayan yabaniden başka bir şey değilim ben. Bu izlenimler, uygar kişiler için eğlendirici bir yeniliktir herhalde."

Ruth, "Kuzinlerim hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu.

"Onları öbür kadınlardan daha çok beğendim. Yapmacık olmadıkları gibi, çok da neşeli insanlar."

"Şu halde öteki kadınları da beğendin, ama?"

Martin başıyla hayır işareti yaptı.

"Şu sosyal iskâncı kadının sosyoloji öğrenmiş bir papağandan farkı yok. Kadını tutup da Tomlinson gibi yıldızların arasına atsan, yemin ederim döndüğünde kafasında yine de bir tek özgün düşünce bulamazsın. Portre ressamına gelince, tam anlamıyla sıkıcı bir kadın. Kasiyere iyi bir karı olurdu. Hele müzisyen hanım! Parmaklarının ne kadar duyarlı, tekniğinin ne kadar mükemmel, ifadesinin ne harika olduğu bana vız gelir! Gerçek şu ki müzik hakkında hiçbir şey bilmiyor."

Ruth, "Çok güzel çalıyor," diye karşı çıktı.

"Evet, kuşku yok ki müziğin dış kabuğu üzerinde bol bol jimnastik yapmış, ama müziğin ruhunu anlamaktan çok uzak. Ona müziğin kendisi için ne ifade ettiğini sordum. Bilirsin her zaman bunu öğrenmeye meraklıyımdır; müziğin kendisi için ne ifade ettiğini bilmiyormuş meğer. Sadece müziğe taptığını, müziğin sanatların en büyüğü olduğunu, müziğin kendisi için yaşamdan bile önemli olduğunu söyledi bana."

"Onları da meslekleri hakkında konuşturmuşsun," diye çıkıştı Ruth.

"İtiraf ediyorum bunu. Bunlar mesleklerinde başarı kazanamamış kişilerken, bir de başka konular üzerinde nutuk verdikleri-

ni düşün, kim bilir ne işkence çekerdim. Burasının hep kültürün bütün avantajlarından yararlanılan bir yer olduğunu düşünürdüm..." Bir an sustu, sert kenarlı şapka giymiş, dört köşe ceketli gençlik görüntüsünün omuzlarını iki yana sallayarak odaya girişini seyretti. "Dediğim gibi, buradaki bütün kadınlarla erkeklerin ışıl ışıl, parlak kişiler olduğunu düşünürdüm. Ama şimdi bunları şu kısa zamanda gördükten sonra, bana bir budala sürüsü gibi geliyor, çoğu öyle, geri kalanların yüzde doksanı da sıkıcı. Ama Profesör Caldwell var, o başka. O adam işte, her santimi, beyninin tek tek her atomu ile tam bir adam o."

Ruth'un yüzü aydınlandı.

"Bana ondan söz et," diye zorladı. "Onun büyük, parlak yanlarından değil, bu niteliklerini biliyorum ben. Senin beğenmediğin yanlarından bahset bana. Çok merak ediyorum."

Martin şakacı bir tavırla, "Belki de kendimi güç bir duruma sokarım," diyerek bir an düşündü. "Önce sen anlatsan bana. Ama belki de sen onda iyi olmayan hiçbir taraf bulmuyorsundur."

"İki sömestr onun derslerine gittim, iki yıldan beri de tanıyorum; onun için senin ilk izlenimini merak ediyorum."

"Yani kötü izlenimlerimi mi demek istiyorsun? Pekâlâ işte söylüyorum. Zannederim senin onda iyi diye var olduğunu düşündüğün her şeye sahip. Hiç değilse, şimdiye kadar tanıdığım erkekler içinde entelektüel tipin en mükemmel örneği, ama gizli bir utancı olan bir adam."

Martin bağırmakta acele ederek, "Yok, yok!" dedi. "Aşağılayıcı, adi bir şey değildi demek istediğim. Benim söylemek istediğim, onun bence, sorunların köküne kadar inip de gördüklerinden korkuya kapıldığı için, kendini hiçbir şey görmediğine inandırmaya çalışan bir adam izlenimi uyandırmasıdır. Belki de iyice açık bir biçimde ifade edemedim bu yoldan sana. Başka bir yoldan söyleyeyim: Gizli tapınağa giden yolu bulup da o yolda yürümeyen bir adam; belki de hayal meyal tapınağı görüp, sonradan gördüklerinin sadece bir serap, bir düş olduğuna kendini inandırmaya çalışan bir adam. Yine bir başka ifadeyle, birçok şey yapabilecek

olduğu halde, yapmakta bir değer görmeyen ve içinden, her an bunları yapamadığına pişmanlık duyan; gizli gizli, bunu yapmaktan elde edeceği kazanca dudak bükmüş olan, ama yine gizliden gizliye, elde edecek olduğu kazancı, bir şey yapmanın sevincini özleyen bir adam."

Ruth, "Ben onu bu yönden incelemedim," dedi. "Bu yüzden de senin ne demek istediğini tam anlayamadım."

Martin ona ayak uydurarak, "Benimki sadece belli belirsiz bir duygu," dedi. "Üzerinde kafa yormuş değilim. Sadece bir duygu ve büyük bir olasılıkla da yanlış bir duygu. Kuşkusuz sen daha iyi tanırsın onu."

Ruth'ların evindeki o geceden Martin bir sürü zihin karışıklığıyla, çelişik duygularla döndü. Yanlarına tırmanmaya çalıştığı insanlar onu düş kırıklığına uğratmıştı. Öte yandan, başarısı da ona cesaret vermişti. Tırmanış umduğundan daha kolay olmuştu. O, bu tırmanışta ötekilerin olduğu yere yükselmişti ve (sahte bir alçakgönüllükle bunu kendinden gizlemeye kalkışmıyordu) yanlarına tırmandığı kişilerden üstündü –tabii Profesör Caldwell dışında. Yaşam ve kitaplar üzerine onlardan daha çok bilgisi vardı, bunların öğrenimlerini hangi deliğe, hangi köşeye fırlatıp attıklarına da akıl erdiremiyordu. Kendisinin olağanüstü bir beyin gücüne sahip olduğunun farkında değildi; derinlemesine incelemenin, derinlemesine ve sonuca ulaşmak için düşünmenin kendilerine vergi olduğu kişilerin ise, dünyadaki bütün Morse'ların kabul salonlarında bulunamayacağını da bilmiyordu; bu gibi insanların dünyanın ve dünyadaki sürü yaşayışının kalabalık katlarının çok üstündeki mavi gökte tek başlarına süzülen, yalnız kartallar olduklarını da düşünemezdi.

28. BÖLÜM

GELGELELİM başarı Martin'in adresini kaybetmiş, postacılar artık kapısını çalmaz olmuştu. Pazarları ve tatil günleri de içinde olmak üzere, tam yirmi beş gün, otuz bin sözcüklük uzun bir deneme olan "Güneşin Utancı" üzerinde çalıştı. Bu, Maeterlinck okuluna yöneltilmiş bilinçli bir saldırıydı; pozitif bilimin doruklarından, düşseverlere yöneltilen, ama kesinleşmiş gerçeklerle uzlaşabilecek cinsten birçok güzellik ve harikalara da yer veren bir saldırı. Bundan az bir zaman sonra bu saldırıyı, "Düşseverler", "Ben'in Değer Ölçüsü" adlı iki kısa denemesi izledi. Ve Martin, kısa, uzun denemelerini dergiden dergiye yolcu etmek için masraflara girmeye başladı. "Güneşin Utancı" adlı denemesiyle uğraştığı yirmi beş gün içinde, ucuz yazılarından altı buçuk dolarlık sattı. Bir fıkra ona yarım dolar getirdi, önemlice bir haftalık güldürü dergisine sattığı bir ikincisi bir dolar kazandırdı. Sonra iki güldürü şiiri, arka arkaya iki dolar ve üç dolar getirdi. Bunun bir sonucu olarak kredisi de tükendiğinden (gerçi bakkal krediyi beş dolara kadar çıkarmıştı), bisikletiyle takım elbisesi yeniden rehinciyi boyladı. Daktilonun sahipleri kiranın peşin olarak ödeneceği konusunda anlaşmaya vardıklarına ısrarla işaret ederek, para için feryat edip duruyorlardı.

Yaptığı ufak tefek satışlardan cesaretlenen Martin, tekrar ucuz eserlere döndü. Belki de yaşamını bunlarla kazanabilirdi. Gazetelerin kısa hikâye ajansları tarafından geri çevrilen yirmi kadar küçük hikâyesi masanın altında istif edilmiş duruyordu. Gazete hikâyelerini nasıl yazmamak gerektiğini keşfetmek için yeni baştan okudu ve böylelikle mükemmel bir formül buldu. Gazete hikâyelerinin asla trajik olmaması, kötü bir şekilde bitmemesi ve

asla dil güzelliğine, düşünce ustalığına ve gerçek bir duygu tatlılığına sahip olmaması gerektiğini anladı. Duygu bulunmalıydı, hem de bol bol, ama hani gençliğinde tiyatronun zencilere ayrılmış balkonundan seyrettiği, alkış tufanıyla karşılanan "Tanrı-Vatanım-ve-Çarım-İçin" ile "Yoksul Olabilirim, Ama Namusluyum" cinsinden piyeslerde olduğu gibi saf ve soylu duygu bulunmalıydı.

Bu gibi önlemleri öğrenen Martin, hikâyelerinin tonu için, "Düşes" adlı esere başvurdu ve formüle dayanan bir karışım ortaya çıkardı. Formülü şuydu: 1) Bir çift âşık birbirinden koparılıp ayrılmıştır. 2) Bir kimsenin veya bir olayın yardımıyla yeniden bir araya gelirler. 3) Düğün çanları. Üçüncü bölüm, hiçbir zaman değişmeyecekti, ama birinci ve ikinci bölümler istenildiği kadar çeşitlendirilebilirdi. Böylece, âşık çift yanlış anlaşılmış nedenler, talihin bir cilvesi, kıskanç rakipler, öfkeli ana baba, dolapçı akrabalar, şeytan gibi bir muhafız ve buna benzer bir sürü şey tarafından ayrılabilirdi; bir erkek âşığın cesurca hareketi ya da kadın sevgilinin buna benzer bir davranışı sonucunda, âşıklardan birinin yüreğinin yumuşaması ile, şeytan muhafızın zorla söyletilmesi, dolapçı akrabaların veya kıskanç rakiplerin aynı itirafı seve seve yapmaları, tahmin olunmayan bir gizin ortaya çıkması, kızın veya erkeğin sabrı ve bunun gibi sonsuz sayıda nedenle, yeniden bir araya gelebilirlerdi. Kızı, yeniden bir araya gelişleri sırasında evlenmeye razı göstermek çok çekici oluyordu ve Martin yavaş yavaş buna benzer başka dokunaklı, çekici hileler keşfetti. Ama sonraki düğün çanlarında özgürlüğü kısıtlanıyordu Martin'in; yer yarılsa, gök çökse, düğün çanları yine de çalınacaktı, yine de çalınacaktı. Formüle göre hikâyelere girecek sözcüklerin dozu en az iki yüz, en çok da bin beş yüz olacaktı.

Küçük hikâyeler yazma işine kendini iyice vermeden önce, bunları yazacağı zaman başvurmak üzere yarım düzine kadar tipik form hazırladı. Bu formlar, matematikçiler tarafından kullanılan, tepesinden, altından, sağdan, soldan girilebilen ve sıra sıra çentiklerle sütunlardan meydana gelen uçları bulunup da bu uçlardan hiç kafa yormadan ya da düşünmeden hepsi de son dere-

ce kesin ve doğru binlerce sonuç çıkarılabilen marifetli cetvellere benziyordu.

Böylelikle formları sayesinde Martin, yarım saat içinde bir düzine kadar hikâyenin çatısını kurabiliyor, bunları bir kenara bırakarak istediği zaman şekillendiriyordu. Ciddi çalışmayla yorulduğu günler, yatmadan önce bunlardan birini doldurabilecekti. Sonradan Ruth'a da itiraf ettiği gibi, bunu yarı uykulu bir halde bile yapabiliyordu. Asıl iş iskeleti kurmaktaydı ki, bu da mekanik bir yoldan oluyordu.

Formülünün yararını da gördü. İlk hikâyelerinden ikisini gönderdiği zaman, kendi kendine ilk kez editörlerin kafasını anladığını ve yolladığı hikâyelere karşılık, mutlaka birer çek alacağını söyledi. Gerçekten de hikâyeler ona çekleri getirdi; her biri dörder dolarlık iki çek hikâyelerini yolladıktan on iki gün sonra gelmişti.

Bu arada dergilerle ilgili yeni ve heyecan verici keşiflerde bulunuyordu. 'Transcontinental', "Çanların Sesi"ni yayınladığı halde çek mek geldiği yoktu. Martin'in ise bu çeke ihtiyacı vardı, tuttu çeki istemek için bir mektup yazdı. Bütün eline geçen, kendisinden daha çok eser beklediklerini bildiren kaçamak bir yanıt oldu. İki gün, yanıtı bekleyene kadar açlıktan ölecek hale gelmişti, işte bisikletini rehine yeniden o gün bıraktı. Düzenli olarak, haftada iki kez mektup yazıp, 'Transcontinental'den beş dolarını istedi, ama seyrek olarak bir yanıt alabildi yazdıklarına. 'Transcontinental'in yıllardan beri sendelemekte olan, hiçbir dayanak yeri bulunmayan, yarı zorbalıkla, yarı da yurtseverlik duygularını okşayarak düzensiz bir satış yapan ve en çok, birer bağıştan farksız ilanlarla yaşayan bir dördüncü ya da onuncu sınıf dergi olduğunu nereden bilsindi! 'Transcontinental'in, editörüyle idare müdürünün biricik geçim kaynağı olduğunu, bunların gelirlerini, kirayı ödemekten kaçınmak ve atlatabilecekleri hiçbir faturayı ödememek suretiyle sağladıklarını da bilemezdi. Kendi beş dolarınınsa çoktan idare müdürünün cebine indiğini, bu beş doların idare müdürünün evine yapılan boyada kullanıldığını, boyayı, hafta sonlarında kendisi yapan idare müdürünün boyacıların ücretlerini vereme-

yecek durumda olduğunu ve kiraladığı ilk işçi, altındaki sehpayı çektiği için boyun kemiği kırılarak hastaneyi boyladığını da hiç tahmin edemezdi.

On dolara Chicago gazetesine sattığı "Define Avcıları"nın parası da eline geçmedi. Merkez Okuma Odasında gözleriyle gördüğü gibi, makalesi yayınlandığı halde, editörden ses seda çıkmıyordu. Mektuplarını önemsemiyorlardı. Ele geçtiklerinden emin olmak için birçoğunu taahhütlü gönderdi. Bunun soygunculuktan başka bir şey olmadığı sonucuna vardı. Soğukkanlılıkla yapılan bir hırsızlıktı bu. O, burada açlık çekerken, onlar onun karnını doyurmak için satmak zorunda olduğu mallarını çalıyorlardı.

'Youth and Age', haftalık bir dergiydi ve yirmi bir bin sözcüklük tefrikasının üçte birini yayınladığı sırada kapandı gitti. Onunla birlikte de Martin'in on altı dolarına kavuşması düş oldu.

İşin kötüsü, en iyi yazılarından biri olarak baktığı "Çömlek", onun için kaybolmuş sayılabilirdi. Umutsuzluk içinde dergiler arasında bir seçim yapmaya çalışırken, bunu San Francisco'da çıkan haftalık bir sosyete dergisine, 'The Billow'a göndermişti. Buraya göndermesindeki başlıca neden, yazı sadece Oakland'dan körfezi geçerek yayınevine varacağı için, sonuca daha çabuk ulaşabileceğini düşünmüş olmasıydı. İki hafta sonra gazetecide, derginin son sayısında hikâyesinin baştan başa resimlenmiş olarak, hem de onur köşesinde çıktığını görerek son derece sevinmişti. Yazdığı en güzel yazı için kendisine ne kadar para ödeyeceklerini merak ederek kalbi çarpa çarpa evine gitmişti. Üstelik, hikâyenin çabucak kabul edilip yayınlanışını düşünmek de ona zevk veriyordu. Editörün hikâyesini kabul ettiğini ona bildirmeyişi ise şaşkınlığını bir kat arttırmıştı. Bir hafta, iki hafta, bir yarım hafta daha bekledikten sonra, umutsuzluk çekingenliğine baskın çıktı ve Martin 'The Billow'un editörüne bir mektupla, belki de bir gözden kaçma sonucunda ufak hesabının atlanmış olabileceğini hatırlattı.

Alacağı para beş doları geçmese bile, Martin 'Bu para, daha bunun gibi yarım düzine, hem de muhtemelen onun kadar gü-

zel hikâye yazmamı mümkün kılacak miktarda fasulye ve bezelye çorbası almama yarar ya!' diye düşündü.

Yanıt olarak hiç değilse Martin'in hayranlığını kazanan soğuk bir mektup geldi.

"Mükemmel yazınızdan ötürü size teşekkürlerimizi sunarız," diyordu mektupta. "Büroda bulunan bütün arkadaşlar, hikâyenizi çok beğendik, gördüğünüz gibi de onur köşesini vererek hemen yayınladık. Resimleri beğendiğinizi umarız.

"İkinci kez okuduğumuzda, mektubunuz bizde, sizin, üzerinde fiyatı yazılı olmayan yazılara para ödediğimiz yanlış düşüncesiyle çalışmakta olduğunuz fikrini uyandırdı. Böyle bir yöntemimiz yoktur; sizin yazınızın üzerinde de fiyatı yazılı değildi. Tabii olarak, hikâyenizi aldığımız zaman, bu durumu biliyor olacağınızı düşündük. Bu talihsizliğe son derece üzüntü duymaktan ve size olan saygılarımızı vurgulamaktan başka elimizden bir şey gelmiyor. Yazınız için tekrar teşekkürlerimizi bildirir, yakın bir gelecekte sizden daha çok yazı bekleriz, v.b."

Ayrıca, 'The Billow'un bedava dergi dağıtmak âdeti olmadığı halde, kendisine bir kompliman olarak gelecek yıla ait bir abone kaydı yollamaktan büyük zevk duyduklarını belirten bir de dipnotu vardı.

Bu deneyimi de geçirdikten sonra, Martin bütün yazılarının tepesine daktiloyla 'Alışılagelen rayiciniz üzerinden' kaydını koydu.

Kendi kendine, 'Bir gün bunları kendi alışılagelen rayicim üzerinden göndereceğim,' diye karar verdi.

Bu süre içinde kendinde daha mükemmele ulaşmak için bir tutku keşfetti ve bu tutkunun zorunluluğu altında oturup, "Kalabalık Sokak", "Yaşam Şarabı" gibi, "Neşe" gibi, "Deniz Şarkıları" ve diğerleri gibi ilk eserlerini yeni baştan yazdı. Yine eskiden olduğu gibi günde on dokuz saat çalışıyor ve bu ona az geliyordu. Durmadan yazıyor, durmadan da okuyordu. Çalışma sırasında tütünü terk etmiş olmanın verdiği sıkıntıyı unutuyordu. Ruth'un, onu bu alışkanlığından kurtarmak için vadettiği, rengârenk eti-

ketli ilacı dolabının en zor ulaşılabilen köşesine tıktı. Bu zararlı otu en çok, yatağına aç uzandığı zamanlar arıyordu; ve bu hasretini ne kadar bastırırsa bastırsın, istek hep eskisi kadar güçlü kalıyordu. Bunu yaşamının en büyük başarısı sayıyordu. Ruth'un fikrince Martin, sadece doğru olan bir şeyi yapıyordu. Tütüne engel olacak ilacı eldiveninden artan parayla almış ve bir iki gün sonra da hepsini unutmuş gitmişti.

Martin'in makineden çıkma hikâyecikleri, kendisi bunlardan nefret etmesine, bunları aşağılamasına rağmen başarı kazanıyordu. Bunlar sayesinde rehindeki eşyasını kurtardı, faturalarının çoğunu ödedi ve bisikletine de yeni bir takım lastik aldı. Hikâyecikler hiç değilse Martin'in tenceresini kaynar tutuyor ve tutkusunu doyuracak eserler yazması için zaman kazandırıyordu; öbür yandan onu ayakta tutan biricik şey, 'The Wilde Mouse'dan aldığı kırk dolar oluyordu. Bütün umudunu buna bağlamıştı ve birinci sınıf dergilerin adı sanı bilinmeyen bir yazara bundan daha iyi değilse de, buna eş bir para vereceklerine güveniyordu. Ama sorun, birinci sınıf dergilere yazılarını nasıl kabul ettireceğiydi. En güzel hikâyeleri, denemeleri, şiirleri bu dergiler arasında dilenerek mekik dokuyor ve Martin buna rağmen, her ay çeşitli kapaklar içinde, karanlık, sıkıcı, sanattan uzak yazılar okuyordu. Kendi kendine, 'bazen, şu editörlerden hiç değilse bir tanesi, o yüksek gurur koltuğundan inip de bana sevindirici bir tek satır yazsaydı bari,' diye düşünürdü. 'Eserimin alışılmamış olmasının, onlara uygun gelmemesinin, editörlerin ihtiyatlı düşündükleri için eserlerime yer vermemelerinin önemi yok. Kuşkusuz bunlarda, bunların bir yerinde, şu editörlerin içini de ısıtacak ufak bir beğeni kazanacak bir sıcaklık, bir ufak pırıltı vardır elbet.' Bunun üzerine hemen kalkar, "Serüven" gibi eski hikâyelerini yeniden defalarca okuyarak, editörlerin suskunluğunu haklı çıkaracak bir şeyler arardı boş yere.

Tatlı California baharının gelişiyle birlikte Martin'in bolluk dönemi de sona erdi. Gazete hikâye ajanslarının haftalardan beri süren acayip sessizliği Martin'i tasalandırmaktaydı. Derken, gü-

nün birinde, makineden çıkma hikâyeciklerinden on tanesi el değmemiş bir halde geri geldi. Ekli olan mektupta, ajansın ağzına kadar hikâye ile dolu olduğu ve bunların yeniden pazara çıkabilmesi için birkaç ay geçmesi gerektiği bildiriliyordu. Martin bu hikâyeciklerinin gücü üzerinde fazlaca hayale kapılmıştı. Son zamanlarda ajans hikâyelerinin tekine beş dolar veriyor ve her yolladığını da kabul ediyordu. Onun için Martin, bu on hikâyeye satılmış gözüyle bakıyor ve bankada elli doları bulunduğunu hesaplayarak ona göre yaşıyordu. Böylece Martin, kısır bir döneme giriverdi ve ilk çabalarını para vermeyen yayınevlerine, son yazdığı eserlerini de kabul etmeyen dergilere göndermeye devam etti. Aynı zamanda Oakland'daki tefeciyi de yeniden ziyaret etmeye başlamıştı. New York'ta çıkan haftalık dergilere sattığı birkaç şaka ile güldürü şiiri, güç bela yaşamasını sağladı. İşte, en büyük aylık ve on beş günlük dergilere bu sırada mektuplar yazıp soruşturdu ve aldığı yanıtta, istenmeden gelen makalelere yer vermediklerini, çoğunlukla çeşitli alanlarda birer otorite olan ünlü uzmanlar tarafından sipariş üzerine yazılan makaleleri tercih ettiklerini öğrendi.

29. BÖLÜM

MARTIN çok güç bir yaz geçirdi. Yazıları okuyanlarla editörler tatile çıkmıştı, genel olarak üç hafta içinde bir karara varıp yanıt veren yayınevleri şimdi yazılarını üç ay, hatta daha fazla alıkoymuşlardı. Yayınevlerinin böyle ağızlarına kilit vurulmuş gibi susuşlarında bulduğu biricik avuntu, posta masraflarından kurtulmuş olmasıydı. Yalnız, soyguncu yayınevleri işlerini harıl harıl sürdürüyordu. Martin de bunlara, "Denizcilik Mesleği", "İnci Avcılığı", "Kaplumbağa Avcılığı" ve "Kuzeydoğu Rüzgârları" gibi ilk çabalarının ürünlerini gönderdi. Bu yazılarına karşılık bir tek kuruş bile alamadı. Bununla birlikte altı aylık bir mektuplaşmadan sonra "Kaplumbağa Avcılığı"na karşılık ödül olarak bir adet tıraş makinesi kopardığı, "Kuzeydoğu Rüzgarları" için kendisine beş dolar ödenmesi, ayrıca beş yıllık abone kaydı yapılması konusunda anlaştığı 'The Acropolis'in de anlaşmasının ikinci maddesini yerine getirdiği bir gerçekti.

Stevenson üzerine yazdığı bir sone için, Matthew Arnold'vari bir zevk ve delik bir ceple dergi çıkaran Bostonlu bir editörden iki dolarcık koparmayı başardı. Beyninden akkor halinde henüz çıkmış, yeni bitmiş, iki yüz dizelik zekice bir yergi şiiri olan "Peri ile İnci", büyük bir demiryolu şirketinin yardımıyla çıkan bir San Francisco dergisinin editörünün gönlünü çeldi. Editör, mektubunda kendisine trenlerde ondan para alınmaması şeklinde bir ödeme önerisinde bulununca, Martin de bunu kendi bulunduğu yerde mümkün olup olmadığını sordu. Mümkün değilmiş, bu kadar ucuza da satamayınca Martin, şiirini geri istedi. Editörün üzüntüleriyle birlikte geri gelen şiiri Martin tekrar San Francisco'ya, ama bu sefer, kurucusu olan parlak gazetecinin çabalarıyla yıldız-

lar kadar parlatılan birinci basamaktaki 'The Hornet' adlı kibirli bir aylık dergiye gönderdi. Ne var ki, 'The Hornet'in ışığı daha Martin doğmadan çok önce sönmeye başlamıştı.

Editör, Martin'e şiiri için on beş dolar vereceğini vadetti, ama şiir yayınlanınca sözünü unutmuş göründü. Bir sürü mektubuna yanıt alamayan Martin, kızarak adamakıllı bir mektup döşendi ve bu sefer yanıt aldı. Mektubu yazan yeni bir editördü; Martin'e soğuk bir biçimde, eski editörün hatalarından kendisinin sorumlu tutulamayacağını, "Peri ile İnci"ye de zaten aldırış etmediğini bildiriyordu.

Ama Martin'e en acımasızca davranan, 'The Globe' adındaki, Chicago'da çıkan bir dergi oldu. Martin "Deniz Şarkıları"nı açlıktan ölme raddesine gelene kadar yayınlamak istememişti. Şiirler bir düzine kadar dergi tarafından reddedildikten sonra, gidip 'The Globe'un bürosunda yatmaya başladı. Külliyatta otuz şiir vardı ve Martin, bunların tanesine bir dolar alacaktı. İlk ay dört tanesi yayınlandı ve Martin hemen dört dolarlık bir çek aldı; ama dergiye bir göz atınca, karşılaştığı cinayet kanını dondurdu.

Şiirlerin bazılarının adı bile değiştirilmişti: Örneğin "Bitti", "Son" olarak değiştirilmiş, "Ötelerdeki Kayaların Şarkısı" da "Mercan Kayalarının Şarkısı" olmuştu. Bazılarında ise, şiirlerin asıl adları tamamıyla farklı, hiç uygun olmayan bir adla değiştirilmişti. Kendisinin "Medusa Işıkları" adını verdiği şiirine editör "Tersine Giden İz" adını koymuştu. Ama asıl, şiirlerin içinde yapılan kıyım korkunçtu: Martin homurdandı, terledi, ellerini saçlarının arasına soktu. İbareler, dizeler, kıtalar kesilip doğranmış, yerleri değiştirilmiş, bunlarla akıl almayacak kadar hokkabazca oynanmıştı. Bazen dizelerinin, kıtalarının yerine kendinin olmayan dizeler, kıtalar konmuştu. Böyle bir işi deli olmayan bir editörün yapabileceğini aklı almıyordu; aklına en yakın gelen olasılık bu ameliyatı hademenin, ya da stenografın yapmış olabileceğiydi. Martin hemen bir mektup yazarak, editörden yayını durdurmalarını ve şiirlerini geri göndermelerini rica etti. Rica ederek, yalvararak, tehdit ederek tekrar tekrar yazdı, ama mektuplarına aldı-

ran olmadı. Ta otuz şiirin hepsi yayınlanana kadar bu kıyım her ay sürdü ve Martin her ay o sayıda çıkan şiirler için bir çek aldı.

Gitgide ıvır zıvır yazılara sürüklenen Martin, bu gibi kötü serüvenlere rağmen, 'White Mouse'tan aldığı çekin yarattığı umutla dayanmaya devam ediyordu. Haftalık tarım dergileriyle ticaret gazetelerinde kendine rahat bir alan bulan Martin, dinsel dergilere kalsa açlıktan kolayca öleceğini de anladı bu arada. Parasının tamamıyla suyunu çektiği, siyah elbisesinin de rehinciyi boyladığı bir sırada, Cumhuriyetçi Parti İl Komitesi tarafından düzenlenen bir yarışmada hedefi tam onikiden vurdu, ya da öyle sandı. Üç dal üzerinden yapılan yarışmanın bütün dallarına katıldı ve bütün yarışma süresince, yaşamak için böylesine zorluklara katlanmak zorunda kalışından ötürü kendi kendine acı acı güldü. Şiiri, on dolarlık birincilik ödülünü, seçim şarkısı beş dolarlık ikincilik ödülünü, Cumhuriyetçi Partinin prensipleri üzerine yazdığı denemesi de yirmi beş dolarlık birincilik ödülünü kazandı. Parayı almak için harekete geçene kadar, Martin sonuçtan çok hoşnuttu. İl Komitesinde işler ters gidiyor olmalıydı; komitenin üyeleri arasında zengin bir bankerle bir senatör bulunmasına rağmen, para görünürlerde yoktu. Daha bu sorunun ateşi küllenmeden, Martin buna benzer bir başka yarışmada da birincilik ödülünü kazanarak Demokrat Partinin prensiplerini de anladı. Üstelik yirmi beş dolar tutan parasını da aldı, ama birinci yarışmadan kazandığı kırk doları hiçbir zaman alamadı. Günahlarını itiraf edip kendini bağışlatmak için Ruth'u özleyen Martin, Ruth'un Oakland'daki evine kadar uzun yolu tepip geri dönmenin çok zamanını alacağına karar vererek, bisikleti yerine, siyah elbisesini rehinde bıraktı. Bisiklet ona hem idman veriyor, hem çalışabilmesi için zaman kazandırıyor, hem de böylelikle Ruth'u görebilmesini mümkün kılıyordu. Bir golf pantolonla eski bir süeter, ona Ruth'la birlikte bisikletli akşam gezilerine çıkabileceği doğru dürüst bir kılık sağlamıştı. Zaten Ruth'u, Bayan Morse'un kızını eğlendirme kampanyasını bütün şiddetiyle yürüttüğü kendi evlerinde görmesine pek olanak kalmamıştı artık. Orada karşılaştığı ve kısa bir zaman önce kendilerine aşağı-

dan baktığı yüce varlıklar, şimdi sıkıyordu onu. Artık yücelikleri filan kalmamıştı. Çektiği sıkıntılar, uğradığı düş kırıklıkları ve sıkı çalışma yüzünden Martin sinirli, huysuz olmuştu ve bu çeşit kimselerle konuşmak onu deliye çeviriyordu. Haksız yere egoistlik etmiyordu Martin. Bu adamların kafalarının darlığını, kitaplarda okuduğu düşünürlerin kafalarıyla ölçmüştü. Profesör Caldwell dışında, Ruth'ların evinde hiçbir zaman büyük bir kafaya rastlamamış, Profesör Caldwell'i ise bir kerecik görebilmişti. Geri kalanlara gelince, onlar birer kafasız, birer budala, yüzeysel, dogmatik, bilgi yoksulu insanlardı. Martin'i asıl hayrete düşüren de bunların cahilliğiydi. Ne olmuştu bu insanlara? Öğrenimleri nereye gitmişti bunların? Onlar da Martin'in okuduğu kitapları okumuşlardı. Nasıl olmuştu da bu kitaplardan hiçbir şey çıkaramamışlardı?

Martin büyük kafaların, derin ve rasyonel düşünürlerin var olduğunu biliyordu. Kanıtları kitaplardı, onu Morse'ların standardının üstünde eğiten kitaplar. Ve yine, Morse'ların çevresinde rastlanılabilecek olandan daha yüksek kafaların dünya yüzünde bulunabileceğini de biliyordu. İngilizlerin sosyete romanlarını okumuş, orada erkeklerle kadınların siyasetten, felsefeden konuştuklarını görmüştü. Büyük şehirlerde, hatta Amerika'da bile bulunan, sanat ve aklın bir araya geldiği salonlardan söz eden yazılar da okumuştu.

Vaktiyle aptalca, işçi sınıfının üstündeki herkesin akıl kudretine ve güzellik anlayışına sahip kişiler olduğuna inanmıştı. Onun kafasında kültür ve dolar, eskiden hep birbirine koşut gitmiş, üniversite eğitimiyle bilginliğin aynı şey olduğuna inanmıştı, ama yanılmıştı.

Eh, o da kendi yolunda savaşacak, daha çok yükselecekti. Ruth'u da yanına alacaktı bu gidişte. Ruth'u bütün yüreğiyle seviyor, onun her gittiği yerde parlayacağına inanıyordu. Eskiden, kendi çevresinin nasıl onu Ruth'dan ayıran bir engel olduğunu biliyorsa, şimdi de aynı biçimde Ruth'un geride kalmış olduğunu anlıyordu. Ruth genişlemek fırsatını bulamamıştı. Babasının kitaplığındaki kitaplar, duvarlardaki tablolar, piyanoda çalınan müzik... bütün bunlar bir sürü aldatıcı gösterişten ibaretti. Gerçek edebiyatın, gerçek resmin,

gerçek müziğin karşısında Morse'lar ve bütün Morse'ların cinsinden olanlar ölü kalıyordu. Bütün bu şeylerin hepsinden de büyük olan yaşam üzerine ise hiç mi hiç bilgileri yoktu. Unitarianismı'e olan eğilimlerine, tutucu geniş fikirlilik maskelerine rağmen, açıklayıcı bilimin iki kuşak gerisindeydiler; kafaları ortaçağ insanlarının kafası gibi çalışıyordu ve bunların varlığa dair bilgi düzeyleri Martin'e çocuklarınki kadar yetersiz, mağara adamlarınınki kadar hatta daha da boş görünüyordu -Buzul çağının maymun adamını karanlıktan korkutan; vahşi Yahudilere Adem'in kaburgalarından Havva'yı yarattıran; Descartes'a, cılız egosunun izdüşümüne dayanarak, idealist bir evren sistemi kurduran; İngiliz din adamına evrimi, adını derhal ünlü bir leke halinde tarih sayfalarına geçirtecek kadar ün sağlayan yakıcı bir taşlamayla teşhir ettiren metafizik düşünme biçimi gibi görünüyordu.

Martin işte böyle düşünüyordu ve tanıştığı bu avukatlar, memurlar, iş adamları, banka kasiyerleri ile bildiği işçi sınıfının arasındaki farkın, yedikleri yemek, giydikleri elbise, yaşadıkları çevre arasındaki farkla aynı olduğunu aydınlık bir biçimde görene kadar da düşünmeye devam etti. Tabii onlarda onun kendinde ve kitaplarda bulduğu o fazlalık eksikti. Morse'lar ona sosyal durumlarının verdiği olanak içinde, en mükemmel şeyleri göstermişler, ama bu Martin'i hayran bırakmamıştı. Bir yoksul, tefecinin bir esiri olan kendisinin, Morse'larda tanıdığı kimselere göre çok üstün olduğunu biliyordu. Biricik temiz takım elbisesini rehinden çıkarır çıkarmaz da onların arasında, keçi sürüleri arasında yaşamaya mahkûm bir prensin duyabileceği hisse benzer bir yaralanmış onur duygusuyla titreyen, soyluluğunu yaşamdan alan bir lord gibi dolaşmaya başladı.

Bir akşam yemekte, Bay Morse'a, "Sosyalistlerden korkuyor ve onlardan nefret ediyorsunuz," demişti, "peki ama, neden? Ne sosyalistleri tanıyorsunuz, ne de doktrinlerini biliyorsunuz."

Konuşma bu yöne, kıskandırmak için ısrarla Bay Hapgood'u övmekte olan Bayan Morse tarafından sürüklenmişti. Kasiyer,

Martin'in en sinirine dokunan insanlardan biriydi, o yüzden de bu boş kafalı adam söz konusu olunca Martin kendini pek tutamıyordu.

"Evet," demişti, "Charley Hapgood, yükselen delikanlı dedikleri cinsten bir adamdır; bunu birisi söylemişti bana. Doğrudur da. Ölmeden önce valilik sandalyesine oturabilir, sonra kim bilir, belki de Amerika Birleşik Devletleri Senatosuna da girebilir."

Bay Morse, "Bu tahmininiz neye dayanıyor?" diye sormuştu.

"Onu bir seçim kampanyası sırasında konuşurken görmüştüm. O kadar aptalca hünerlerle dolu, o kadar özgünlükten yoksun, aynı zamanda da o kadar ikna eden bir konuşmaydı ki, liderler ona güvenilir bir insan gözüyle bakmaktan kendilerini alamadılar, halbuki zırvalarının herhangi bir seçmenin zırvalarından hiç farkı yoktu. Ah tabii, kendi düşüncelerinizi başka kılığa sokup insanları bal gibi büyüleyebilirsiniz."

Ruth da aradan bir çimdik atıp, "Bana kalırsa, sen bal gibi kıskanıyorsun Bay Hapgood'u," demişti.

"Tanrı yazdıysa bozsun!"

Martin'in yüzündeki dehşet ifadesi, Bayan Morse'u daha çok kışkırttı. Buz gibi bir ifadeyle, "Herhalde, Bay Hapgood'a aptal demek istemiyorsunuzdur?" diye sordu.

Aldığı yanıt, "Herhangi bir Cumhuriyetçiden ya da sıradan bir Demokrattan daha fazla değil," oldu. "Hünerbaz olmadıkları zaman bunların hepsi de aptaldır, içlerinde hünerbaz olan da çok azdır. Cumhuriyetçiler içinde akıllı olanlar sadece milyonerlerle onların bilinçli uşaklarıdır. Onlar, ekmeklerine hangi tarafın yağ sürdüğünü ve neden sürdüğünü bilirler."

Bay Morse, "Ben de bir Cumhuriyetçiyim," diye usulca sokuşturdu. "Beni hangi sınıfa sokuyorsunuz Allah aşkına?"

"Ah, siz bilinçli bir uşaksınız."

"Uşak mı?"

"Pek tabii. Siz, kapalı şirketler usulüyle çalışıyorsunuz. Ne bir işçi sınıfına dâhilsiniz, ne de suç işleme deneyiminiz var. Geliriniz için ne karılarını dövenlere, ne de yankesicilere güveniyorsunuz. Geçiminizi toplumun efendilerinden sağlıyorsunuz, bir insanı bes-

leyen de o insanın efendisidir. Evet, siz bir uşaksınız. Sizi, uşaklığını ettiğiniz kapitalin daha fazla birikmesini sağlamak ilgilendirir."

Bay Morse'un yüzü hafif tertip kızarmıştı.

"İtiraf edeyim ki bayım," dedi. "Tam bir sosyalist gibi haydutça konuşuyorsunuz."

İşte Martin o sözü o vakit söyledi:

"Sosyalistlerden korkuyor ve onlardan nefret ediyorsunuz; peki ama, neden? Ne sosyalistleri tanıyorsunuz, ne de doktrinlerini biliyorsunuz."

Ruth kaygı içinde bir birine bir ötekine bakıp duruyordu. Bayan Morse da kızının kulu kölesi olan adamın düşmanlığını kazanmak için bir fırsat yakalamanın sevinciyle, mutluluktan yüzü pırıl pırıl parlarken, Bay Morse, "Sizin doktrininiz bende tamamıyla sosyalizm izlenimi uyandırıyor," diye yanıt verdi.

Martin gülümseyerek, "Cumhuriyetçilerin aptal olduklarını söylemekle, şu hürriyet, eşitlik, kardeşlik laflarını boşa çıkmış sözler saymakla sosyalist olmam hemen," dedi. "Jefferson'la onun kafasına bilgiyi sokan ilimsiz Fransız'ı yadsımam da beni sosyalist yapmaz. İnanın bana, Bay Morse, sosyalizmin yeminli düşmanı olan benden çok daha yakınsınız siz sosyalizme."

Diğerleri Martin'e ancak, "Bu kadar şakacı olma canım," diyebildiler.

"Hiç de değilim. Son derece ciddi konuşuyorum. Siz hem kapalı şirketler usulüyle çalışıyorsunuz, hem de hâlâ eşitliğe inanıyorsunuz, halbuki bu gibi şirketler eşitliği her gün biraz daha gömmekle meşgul. Siz de tutup, sırf eşitliği reddettim diye, sizin ne yapmaya çalıştığınızı belirttim diye bana sosyalist diyorsunuz. Cumhuriyetçiler eşitliğin baş düşmanıdır, hem de eşitliğe karşı mücadele ederken, slogan olarak bu sözcüğü ağızlarından düşürmezler. Bunlar, eşitlik adına eşitliği tepeliyorlar. İşte onlara aptal deyişim de bu yüzden. Bana gelince, ben bir bireyciyim. Yarışı hızlı koşanın, savaşı güçlü olanın kazanacağına inanırım. Biyolojiden öğrendiğim ya da hiç değilse öğrendiğimi sandığım ders

böyle benim. Dediğim gibi; ben bir bireyciyim, bireycilik ise sosyalizmin geçmişteki ve gelecekteki düşmanıdır."

Bay Morse, "Ama sık sık sosyalist toplantılarına gidiyorsunuz?" diye iddia etti.

"Tabii, tıpkı bir casusun düşman ordugâhlarına girişi gibi. Düşmanınız üzerine başka nasıl fikir sahibi olabilirsiniz? İyi savaşıyorlar doğrusu. Hem ister doğru, ister yanlış, kitap da okumuşlar. İçlerinde herhangi biri, sosyolojiyi de, diğer bütün lojileri de, sıradan bir endüstri kaptanından çok daha iyi bilir. Evet, bunların beş altı toplantısında bulundum, ama Charley Hapgood'un döktürdüğü konuşmayı dinlemek beni ne kadar Cumhuriyetçi yaparsa, bu da o derece sosyalist yapar."

Bay Morse zayıf bir sesle, "Elimde değil, ne yapayım," dedi. "Ben hâlâ sizin o yana eğiliminiz olduğuna inanıyorum."

Martin kendi kendine, 'Yarabbim,' dedi, 'daha neden söz ettiğimi bile anlamıyor. Söylediklerimin birini bile anlamamış. Öğrenimini rafa mı kaldırmış bu adam peki?'

Böylece, gelişmesi içinde, Martin kendini ekonomik ahlak ya da sınıf ahlakıyla karşı karşıya buldu; ve çok geçmeden bu, onun karşısına korkunç bir canavar olarak çıktı. O, entelektüel bir ahlakçıydı ve çevresindekilerin ekonomik, metafizik, duygusal ve taklitçi ahlaklardan meydana gelmiş acayip bir türlüye benzeyen ahlakları ona, onların saçma kibirlerinden daha da saldırgan geliyordu.

Bu acayip, bu karmakarışık alaşımın bir örneği de Martin'i daha derinden yaraladı. Kız kardeşi Marian, Alman asıllı, genç ve çalışkan bir makinistle flört etmekteydi. Bu adam işi iyice öğrendikten sonra, kendine bir bisiklet tamirhanesi açmıştı. Aynı zamanda ucuz markalı bisikletlerden birinin acenteliğini de aldığı için hali vakti yerindeydi. Az zaman önce, Marian, nişan haberini vermek için Martin'in odasına uğramış ve bu ziyaret sırasında da şakadan Martin'in el falına bakmıştı. Marian ikinci gelişinde nişanlısı Hermann von Schmidt'i de getirdi. Martin onları öylesine ince, öylesine rahat bir dille karşılayıp kutladı ki, bu, kız kardeşinin köylü kafalı sevgilisinin hiç de hoşuna gitmedi. Martin kız karde-

şinin bir önceki ziyaretinin anısını yüceltmek için yazdığı altı kıtalık manzumeyi okuyunca, Hermann von Schmidt'in kafasındaki bu ilk kötü izlenim daha da derinleşti. Bu, neşeli, hoş bir toplum şiiriydi, adını da "Falcı" koymuştu Martin. Okuyup bitirdiği zaman, kız kardeşinin yüzünde hiç de hoşlandığını belirten bir ifade göremeyince şaşırdı. Bunun yerine, Marian'ın gözleri kaygıyla sevgilisine dikilmişti. Onun bakışlarını izleyen Martin, sevgili beyin çarpık çurpuk suratında, karanlık, somurtkan bir hoşnutsuzluktan başka bir şey göremedi. Olayın üzerinde durulmadı, kız kardeşiyle sevgilisi erkenden kalkıp gittiler ve Martin, her ne kadar herhangi bir kadının, hatta işçi sınıfından bile olsa, nasıl olup da kendisi için şiir yazılmasından gurur duymadığına şaştıysa da, konuyu unuttu.

Bu olaydan epey sonra, bir akşam, Marian onu tekrar ziyaret etti, ama bu sefer yalnızdı. Hiç vakit kaybetmeden, doğrudan konuya girip, yaptığından ötürü Martin'i üzüntülü bir tavırla azarlamaya koyuldu.

Martin, "Ama, Marian," diye söylenecek oldu, "sen sanki akrabalarından, ya da hiç değilse kardeşinden utanıyormuşsun gibi konuşuyorsun."

Marian, "Evet, utanıyorum, tabii," diye bağırdı.

Martin kız kardeşinin gözlerinin onuru kırılmış bir insanınki gibi gözyaşları ile dolduğunu görünce hayret etti. Bu tavır, ne ad verilirse verilsin, hiç de sahteye benzemiyordu.

"Ama Marian, senin Hermann'ın benim kız kardeşime yazdığım şiiri neden kıskansın?"

Marian hıçkırarak, "Onun kıskandığı filan yok," dedi. "O, şiirin pis olduğunu, müstehcen olduğunu söylüyor."

Martin hafif ama uzun bir hayret ıslığı öttürdü ve "Falcı"nın daktiloya çekilmiş kopyalarından birini bulup ortaya çıkardı.

Şiiri ona göstererek, sonunda, "Ben böyle bir şey göremiyorum," dedi. "Sen kendin oku ve neresi müstehcen geliyorsa –müstehcen demiştin değil mi?– neresi sana müstehcen geliyorsa göster bakayım!"

Kız kardeşi elinin bir hareketiyle kâğıdı bir kenara itip iğrenen bir bakışla, "O, öyle söylüyor," dedi. "Ne dediğini de bilir o. Hem

senin bunu yırtman gerektiğini söylüyor. Diyor ki, ben, kendisi için böyle şeyler yazılmış bir karı almam. Bunun onur kırıcı olduğunu, böyle bir şeye katlanamayacağını söylüyor."

Martin, "Bana bak Marian, buna saçmalığın daniskası derler," diye başladı, ama birdenbire fikrini değiştirdi. Önünde mutsuz bir kızın durduğunu gördü, onu ve onun erkeğini inandırmaya çalışmanın boşuna olduğunu anladı ve bütün bunlar boş, saçma şeyler olmasına rağmen, teslim olmaya karar verdi.

Manzumeyi parça parça edip çöp sepetine atarak, "Pekâlâ," dedi.

Bunu yırtsa bile, şiirin aslının New York'taki bir derginin yazıhanelerinden birinde yatmakta olduğunu bildiğinden içi rahattı. Marian'la kocasının haberi bile olmaz, bu zararsız, cici şiirin yayınlanışından da ne kendisine, ne de onlara, ne de dünyaya bir ziyan gelirdi.

Çöp sepetine uzanan Marian sordu:

"Alabilir miyim?"

Martin, kız kardeşinin şiirin parçalarını, görevini başarıyla sonuçlandırdığını gösterecek olan kanıtları toplayıp, ceketinin cebine tıkışını düşünceli düşünceli seyrederken, başını olur anlamında salladı. Gerçi Lizzie Conolly'de, kız kardeşindekinden çok daha fazla bir canlılık, daha güçlü bir ateş vardı, ama Marian, ona iki kez gördüğü bu işçi kızı hatırlattı. Giyinişleri ve tavırlarıyla ikisi de aynı düzeydeydi. Bunların herhangi birini Morse'ların kabul salonunda düşündü ve hayalevinin bu tuhaflığına içinden neşelenerek gülümsedi. Ama neşe kayboluverdi ve Martin kendini yapayalnız hissetti. Şu kız kardeşi ile Morse'ların kabul salonu, onun alınış olduğu yolda birer kilometre taşıydı. Martin ise bu kilometre taşlarını geride bırakmıştı. Odadaki birkaç kitaba sevgi dolu bakışlarla göz gezdirdi. Onun geriye kalan bütün arkadaşları işte bunlardı.

Martin irkilip şaşırarak, "Ha, ne dedin?" diye sordu.

Marian sorusunu tekrarladı.

"Niye mi işe gitmiyorum?" Martin hiç de içten gelmeyen bir kahkaha atarak, "Şu Hermann işlemiş seni," dedi.

Marian başıyla hayır işareti yaptı.

Martin emreden bir tavırla, "Yalan söyleme," dedi ve Marian'ın bir baş işareti Martin'in savını haklı çıkardı.

"Hım, sen Hermann'cığına söyle de o kendi işine baksın; onun flört ettiği kız hakkında şiir yazarsam karışabileceğini, bunun dışında hiçbir şeyime burnunu sokamayacağını söyle ona. Anladın mı? Ee, demek sen benim yazar olarak başarı kazanabileceğimi sanmıyorsun, ha?" diye devam etti. "Benim işe yarar bir insan olmadığımı, benim düşük bir insan olduğumu, ailenin yüz karası olduğumu düşünüyorsun, öyle mi?"

Marian hırsla, "Eğer bir işe girsen çok daha iyi edersin diye düşünüyorum," dedi. Martin, onun içinden geldiği gibi konuştuğunu anladı. "Hermann diyor ki..."

Martin neşeli bir tavırla, "Allah Hermann'ın belasını versin!" diye onun sözünü kesti. "Sen, bana ne zaman evleneceğinizi söyle, onu öğrenmek istiyorum ben. Sonra Hermann'cığının da bir ağzını yoklayıver bakalım, sana bir düğün hediyesi almama izin var mı?"

Kız kardeşi gittikten sonra, Martin olay üzerinde uzun uzun düşündü ve kız kardeşi ile sevgilisinin, kendi sınıfından ve Ruth'un sınıfından bütün insanların ufacık yaşamlarını, yine ufacık formüllere göre sürüklediklerini, birer birey olamayan ve esiri bulundukları çocukça birtakım formüller yüzünden yaşamı gerektiği gibi yaşayamayan, daima birbirlerine sokulup, yaşantılarına birbirlerinin fikrine uyarak bir biçim veren, sürü güdüsüne sahip bu yaratıkları görerek bir iki sefer acı acı güldü. Onları bir tayfa alayı halinde gözlerinin önünde canlandırdı: Bernard Higginbotham, Bay Butler ile kol kola girmiş: Hermann von Schmidt'le Charley Hapgood baş başa vermişler. Martin onlarla ilgili yargılarını teker teker, çifter çifter verip hepsini aklından uzaklaştırdı; yargılarını kitaplardan edindiği akıl ve ahlak ölçülerine göre verdi. Boş yere sordu: 'Nerede o yüce ruhlar; o büyük adamlar, büyük kadınlar nerede?' Daracık odasına üşüşüp, gözlerinin önüne sıralanan kaygısız, kaba, boş kafalılar arasında bulamadı onları. Tıpkı Circe'nin domuzları için duyabileceği bir

iğrenme duydu bunlara. Sonuncusunu da aklından kovup kendini yalnız hissettiği sırada, içeriye hiç çağrılmadan gelen gecikmiş biri girdi. Martin ona baktı, başında sert kenarlı şapka, sırtında dört köşe biçilmiş ceket, omuzlarını sallaya sallaya yürüyen ve bir zamanlar kendisi olan genç serseriyi gördü.

"Vaktiyle sen de tıpkı bunlara benziyordun ahbap," diye alaylı alaylı sırıttı. "Senin bilginin de, senin ahlakının da onlarınkinden bir farkı yok. Ne kendin için düşünüyor, ne de kendin için hareket ediyordun. Fikirlerin de, elbiselerin gibi hazırdı; hareketlerine, halkın onaylayıp onaylamadığına göre biçim veriyordun. Öbürleri seni bir şey sandıkları için ötebiliyordun çöplüğünde. Dövüşüyor, çeteni yönetiyordun. Ama bunu hoşlandığın için değil, bunu hiç sevmediğini bilirsin, ama öbür herifler senin omuzunu okşadığı için yapıyordun. Peynir Surat'ın hesabını gördün, çünkü pes edemezdin, pes edemeyişinin nedeni ise, kısmen senin dağdan inmenin biri oluşunda, kısmen de çevrendeki bütün insanların düşündüğü gibi, erkekliğin, kendi türünden birinin anatomisinde bir yara izi bırakmak, onun canını yakmak suretiyle ispat edilen etobur hayvanlara özgü bir yabanilik olduğunu düşünmendeydi. Seni kancık seni, arkadaşlarının kızlarını bile ellerinden aldın sen, ama isteyerek değil; sırf, çevrendekiler, senin ahlak kurallarını koyanlar iliklerinde bir aygırın, bir erkek ayıbalığının içgüdüsünü taşıdıkları için. Eh işte yıllar geçip gitti, şimdi ne düşünüyorsun bakalım bunun hakkında?"

Sanki buna bir yanıtmış gibi, görüntü hızla bir başkalaşım geçirdi. Sert kenarlı şapkayla dört köşe ceket kaybolup, onların yerini ağırbaşlı giysiler aldı; yüzdeki sertlik, gözlerdeki düşmanlık kayboldu; ve temiz, ince bir hal alan yüz, güzellik ve bilgi ile tanışmış bir iç dünyasıyla aydınlandı. Tayf, kendisinin şimdiki haline tıpatıp benziyordu ve Martin ona bakarken, tayfın yanında bir masa lambasının yanmakta, tayfın da bir kitaba dalmış olduğunu gördü. Kitaba bir göz attı ve *Estetik Bilimi* adını okudu, hemen aynı anda da kendisi tayfın içine girip lambanın fitilini yükselterek, *Estetik Bilimi*'ni kendisi okumaya devam etti.

30. BÖLÜM

BİR yıl önce birbirlerine aşklarını söyledikleri o pastırma yazını andıran güzel bir sonbahar günü, Martin, Ruth'a "Aşk Şiirleri"ni okudu. Bir akşamüstüydü, eskiden olduğu gibi, bisikletleriyle gelip tepelerde o en sevdikleri çimenliğe çıkmışlardı. Ruth duyduğu zevki belirten ünlemlerle ara sıra Martin'in okumasını kesmişti, şimdi ise Martin, son kâğıt yaprağını da diğerlerinin yanına bırakmış, Ruth'un yargısını bekliyordu.

Ruth biraz bekledi, sonunda, acımasız yargısını hangi sözcüklerle vereceği konusunda kararsızlık içinde duraklaya duraklaya konuştu:

"Bana kalırsa güzel," dedi. "Çok güzel. Ama satamazsın ki bunları, satabilir misin?" Sonra yalvaran bir tavırla, "Ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi?" dedi. "Bu yazıların işe yarar değil senin. Önemli olan bir şey var, belki de kabahati yayınevlerinde aramak gerekir, ama senin yazılarınla geçimini kazanmana engel olan bir şey var. Sevgilim, sakın beni yanlış anlama. Kıvanç duydum, bana gurur verdin, hem en önemlisi de –zaten başka türlü olsa, ben gerçek bir kadın sayılmazdım– en önemlisi de, bu şiirleri benim için yazmış olman. Ama bunlar bizim evliliğimizi sağlayamaz ki! Anlamıyor musun Martin? Beni çıkar düşkünü, para canlısı bir insan sanma. Benim, yükünü omuzlarımda hissettiğim şey aşk, gelecek düşüncesi, geleceğimiz. Birbirimizi sevdiğimizi anlayalı beri koskoca bir yıl geçti, ama düğün günümüz hâlâ eskisi kadar uzak. Düğünümüzden böyle söz ediyorum diye beni arsız sayma, çünkü gerçekten de her şeyim buna bağlı benim. Mademki yazılarına bu kadar bağlısın, neden bir gazetede iş aramıyorsun kendine? Hiç değilse bir süreliğine muhabir olmayı denesen? "

Martin alçak, monoton bir sesle, "Gazetecilik üslubumu bozar," diye yanıt verdi. "Üslup elde etmek için ne kadar emek verdiğimi bilemezsin."

Ruth, "Peki ama, o yazdığın hikâyecikler," dedi. "Onlara ucuz eserler diyorsun sen. Onlar bozmadı mı üslubunu?"

"Hayır, iki durum arasında fark var. Bu hikâyecikler, bütün bir gün üsluba uydurmak için uğraşıp didinildikten sonra meydana getirilmiştir. Halbuki, muhabirin bütün çalışması sabahtan akşama kadar ucuz bir çalışmadır ve yaşamın en yüksek amacıdır. Hem de kasırga gibi bir yaşamın; sadece günü yaşayan, ne geçmişi ne de geleceği olan bir yaşamın. Ve pek tabii ki, muhabir, muhabir üslubundan başka hiçbir üslup düşüncesi taşımaz, bundan ötürü de onun eseri edebiyat olamaz. Şimdi tam üslubum biçimini alır, billurlaşırken, muhabirlik yapmak edebi bir intihara kalkışmaktan başka bir şey olmaz. Gerçekten de yazdığım her hikâyecik, hikâyeciklerin her sözcüğü, kendime, kendi onuruma, kendi güzellik anlayışıma bir saldırıştır. Sana bu işin iğrenç olduğunu söyleyebilirim. Bunları yazmakla günah işledim ben. Satılmadıkları zaman da, hatta elbiselerim rehine bile gitse, gizliden gizliye bir sevinç duyuyordum. Ama "Aşk Şiirleri"ni yazarken duyduğum zevk! En soylu anlamda bir yaratış zevki! İşte bu hepsinin acısını çıkarmaya yetiyordu.

Martin, Ruth'un yaratış zevkinden bir şey anlamadığını bilmiyordu. Gerçi Ruth bu terimi kullanmıştı. Martin, bunu ilk kez onun ağzından işitmişti. Ruth yaratış zevki hakkında bazı şeyler okumuş, sanat tarihi mezunu sanını alana kadar üniversitede bunun üzerinde çalışmıştı; ama kendisi özgün ve yaratıcı değildi. Onun kültürü başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan ibaretti.

Ruth, "Editörün, senin 'Deniz Şarkıları'nı yeniden elden geçirmekte haklı olması ihtimali yok mu?" diye sordu. "Unutma ki bir editörün editör olabilmek için birtakım nitelikleri bulunması gerekir, başka türlü editör olamaz çünkü."

Editör takımına hıncı hiç eksilmeyen Martin, "Bu sözün de, senin tanınmışlar üzerindeki direnişine uygun düşüyor," dedi. "Olmuş olan, sadece haklı değil, aynı zamanda da mümkün olanın en

iyisidir. Bir şeyin varlığı, onun var olmaya layık oluşunun yeterli bir doğrulamasıdır. Dikkat et bak, herhangi sıradan bir insanın inandığı gibi, yalnız içinde yaşanılan durumlarda değil, ama bütün durumlarda varolmaya layık oluşunun. Onların böyle zırvalara inanmalarının sebebi de, cahillikleri, Weininger'in tarif ettiği henidikal zihin yolundan hiçbir farkı bulunmayan bilgisizlikleridir tabii. Bunlar düşündüklerini sanırlar ve bu düşüncesiz yaratıklar gerçekten düşünen birkaç kişinin yaşamı üzerine de yargıda bulunurlar."

Ruth'un anlamadığı şeylerden söz etmekte olduğunu fark ederek sustu.

Ruth, "Bu Weininger'in kim olduğunu bilmiyorum tabii," diye yanıt verdi. "Sonra o kadar genel konuşuyorsun ki seni izleyemiyorum. Ben editörlerin değerinden söz ediyordum sa..."

Martin onun sözünü keserek, "Ben de sana diyorum ki, editörlerin yüzde doksan dokuzunun başlıca değeri, değersizliktir. Bunlar yazarlıkta bir değer ortaya koyamamışlardır. Zannetme ki, bunlar yazma aşkından masanın esiri, tirajın, idare müdürünün kölesi olmuşlardır. Bunlar yazmayı denemişler, başaramamışlardır. İşte bu işin lanet paradoksu da burada. Edebiyatta başarıya açılan bütün kapıları bu bekçi köpekleri, edebiyatta başarı kazanamamış bu editörler tutmuştur. Editörler, editör yardımcıları, yardımcıların yardımcıları, bunların çoğu, sonra dergilerin ve yayınevlerinin yazı okuyucuları hep yazmak istemiş, ama başaramamış kimselerdir. Gelgelelim, dünyadaki bütün yaratıklar içinde bu işe en uygun olmayan bu kişiler, neyin basılabileceğine, neyin basılamayacağına karar veren kişilerdir. Kafalarında hiçbir özgün düşünce olmadığını kanıtlayan, içlerinde o tanrısal ateşten eser bulunmadığını göstermiş olan bunlar, oturup, özgün eserler, deha eserleri üzerine düşünce belirtirler. Bunların arkasından da yine bir sürü başarısız kişiden ibaret olan eleştirmenler gelir. Bana bunların da birtakım düşleri olmadığını, bunların da şiir ya da hikâye yazmaya kalkışmadığını söyleme sakın; çünkü hepsi de kalkışmış, ama başaramamıştır. Eh, eleştirilerin yarısı balıkyağından bile daha mide bulandırıcıdır. Eleştirmen olduklarını

ileri sürenlere ilişkin inancımı bilirsin. Büyük eleştirmenler de vardır, tabii, ama bunlar kuyruklu yıldızlar kadar nadirdir. Eğer yazarlıkta başarısızlığa uğrarsam, editörlük mesleğine uygunluk kazanmış olacağım. Nasıl olsa geçim yolunu buluruz."

Ruth kararını çabucak veriverdi, âşığının savında gördüğü çelişme de, Martin'in görüşlerini tutmayışında ona destek oldu.

"Peki ama Martin, eğer böyleyse, senin bu kadar kesin ortaya koyduğun gibi bütün kapılar kapalıysa, büyük yazarlar nasıl olup da başarıya erişmişler?"

"Onlar, olanaksızı başarmakla eriştiler buna," diye yanıt verdi Martin. "Onlar, kendilerine karşı olanları yakıp kül edecek kadar parlak, akkor haline gelmiş eserler verdiler. Onlar oraya, bir mucizeyle, kendilerine karşı oynanan ve bire bin veren bir bahsi müşterek kazanarak ulaştılar. Onlar oraya ulaştılar, çünkü onlar Carlyle'ın savaş alanlarında yoğrulmuş, sırtları uzun süre yerde tutulamayan devleriydiler. İşte benim de böyle yapmam gerek; ben de olanaksızı başarmak zorundayım."

"Ama ya başaramazsan? Beni de düşünmen gerekir Martin."

Sanki Ruth'un düşüncesi akıl almaz bir düşünceymiş gibi bir an için Ruth'a baktıktan sonra, "Başaramazsam mı?" dedi. Sonra gözleri zekice parladı ve "Başaramazsam, ben editör olurum, sen de bir editör karısı."

Ruth onun bu şakacılığına kaşlarını çattı. Martin'i, onu kolları arasına alıp öpmeye zorlayan tatlı, tapınılacak bir çatılıştı bu ve Martin onu kolları arasına alıp öperek Ruth'un asık yüzünü yumuşattı.

Ruth kendini Martin'in gücünün büyüsünden kurtarmak için bir irade gücü harcayarak, "Hadi, yeter artık," dedi. "Annemle ve babamla konuştum. Şimdiye dek onlara hiç bu derece karşı gelmemiştim. Beni dinlemelerini istedim onlardan. Hiç de evlatlık görevlerine uygun davranmadım. Biliyorsun sana karşı onlar; ama sana olan aşkımın sağlamlığına onları tekrar tekrar inandırdım, babam da sonunda, eğer istersen onun yazıhanesinde işe başlayabileceğini söyledi. Sonra tamamıyla kendi isteğiyle, sana

başlangıç ücreti olarak, evlenip bir yerde başımızı sokacak bir kulübecik almamıza yetecek kadar para vermeyi kabul etti. Bu da sanırım, onun bize büyük bir iyiliğidir değil mi?"

Yüreğinde büyük bir umutsuzluğun koyu acısını duyan Martin'in eli sigara sarmak için mekanik bir hareketle (artık taşımadığı) tütünle sigara kâğıdına gitti, anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı, Ruth devam etti:

"Bak, içtenlikle söylüyorum sakın seni incitmesin –babamla geçinebilmen için söylüyorum– senin radikal görüşlerini beğenmiyor ve seni tembel buluyor. Ben senin tembel olmadığını biliyorum tabii. Ne kadar çok çalıştığını biliyorum."

Martin'in kafasından, 'Ne kadar çok çalıştığımı sen de bilemezsin,' düşüncesi geçti.

"Peki öyleyse," dedi. "Görüşlerime sen ne diyorsun? Sen de o kadar radikal mi buluyorsun?"

Gözlerini Ruth'un gözlerine dikti, yanıtını bekledi.

"Bana kalırsa şey, görüşlerin çok bozguncu," diye yanıt verdi Ruth.

Martin yanıtını almış ve yaşamın sıkıcı ağırlığı omuzlarına öylesine çökmüştü ki, Ruth'un onu denemek için yaptığı işe girme önerisini unuttu gitti. Öte yandan, cesaret edebildiği kadar ileri giden Ruth, konuyu ileride tazeleyebilmek için yanıtını geciktirmek niyetindeydi.

Çok beklemesine de gerek kalmayacaktı. Martin'in de onun önüne koyacağı bir sorun vardı. Ruth'un kendisine olan inancının derecesini iyice bilmek istiyordu. Her iki sorun da o hafta içinde çözümlendi.

Martin ona "Güneşin Utancını"nı okuyarak bunu çabuklaştırdı.

Okumasını bitirince, Ruth, "Neden muhabir olmuyorsun?" diye sordu ona. "Yazarlığı bu kadar seviyorsun. Başaracağına inanıyorum. Gazetecilikte yükselir, kendine bir isim yaparsın. Büyük isim yapmış birçok özel muhabir var. Maaşları yüksek, çalışma alanları da bütün dünyayı içine alıyor. Her yere gönderiyorlar bunları, Stanley gibi, ta Afrika'nın göbeğine, Papayla görüşmeye, ya da bilinmeyen Tibet'i keşfetmeye gidersin."

Martin, "Şu halde denememi beğenmedin sen," diye karşılık verdi. Gazetecilik alanında biraz geleceğim bulunduğuna, ama edebiyatta hiç olmadığına inanıyorsun, öyle değil mi?"

"Hayır hayır; çok hoşuma gitti denemen. Güzel bir izlenim bırakıyor. Ama korkarım ki, okurların bunu pek anlamazlar. Ben bile anlayamadım. Güzel görünüyor, ama anlayamadım. Kullandığın bilimsel argo benim bilgimin dışında. Sen her şeyde aşırısın sevgilim, biliyorsun, senin anladığın şeyi de geriye kalan herkes anlayamaz."

Martin söyleyecek bir şey bulamadığı için, "Bana kalırsa seni rahatsız eden, kullandığım felsefi argodur," diyebildi.

Şimdiye kadar ifade ettiği düşünceleri içinde en olgununu henüz okuduğu için, hâlâ bunun sıcaklığını kendinde hisseden Martin'in üzerinde soğuk bir duş etkisi yapmıştı Ruth'un yargısı.

"Tekniğin, şunun bunun önemi yok," diye üsteledi, "sen onun içinde –yani düşüncede demek istiyorum– bir şey göremiyor musun?"

Ruth başını hayır anlamında salladı.

"Hayır, benim şimdiye dek okuduklarımdan o kadar değişik ki. Ben Maeterlinck'i okudum ve anladım..."

Martin bir umutla, "Mistisizmini anladın mı onun?" diye atıldı.

"Evet ama, sözde ona bir saldırı niteliğinde olan seninkini anlamadım. Tabii eğer özgünlük söz konusu olursa..."

Martin hiç konuşmadan, sabırsız bir el hareketiyle susturdu onu. Derken, birdenbire, Ruth'un konuştuğunu ve bir süreden beri de konuşmakta olduğunu fark etti.

"Yazıların senin oyuncağın alt tarafı," diyordu Ruth. "Herhalde yeteri kadar oynamışsındır bununla. Yaşamı, yaşantımızı ciddiye almak zamanı geldi artık Martin. Şimdiye kadar hep kendi yaşamını yaşadın."

"Benim işe girmemi istiyor musun?"

"Evet, babamın önerisini..."

Martin, "Anlıyorum bütün bunları," diye onun sözünü kesti. "Ama benim asıl öğrenmek istediğim şey, bana olan inancını kaybettin mi kaybetmedin mi?"

Ruth sesini çıkarmadan Martin'in eline dokundu; gözleri donuk bakıyordu.

Güç işitilir bir fısıltıyla, "Yazına olan inancımı, sevgilim," diye kabul etti.

Martin zalimce bir inatla devam etti:

"Bir sürü yazımı okudun benim. Onlar için ne düşünüyorsun? Tamamıyla umutsuz mu? Başka yazarların eserleriyle karşılaştırırsan nasıl buluyorsun?"

"Ama onlar eserlerini satıyorlar, halbuki sen, sen satamıyorsun."

"Bu benim sorumun yanıtı değil. Edebiyatın bana hiç uymayan bir sanat olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Öyleyse yanıtlayayım," diyen Ruth artık acımayı filan bir yana bıraktı. "Senin yazar olarak yaratılmadığın görüşündeyim. Beni hoş gör, sevgilim bunu söylemeye sen zorladın beni; hem biliyorsun ki, ben edebiyatı senden daha iyi bilirim."

Martin düşünceli düşünceli, "Evet, sen bir sanat tarihi mezunusun," dedi. "Bilmen gerekir."

Her ikisi için de sıkıntılı bir sessizlikten sonra Martin, "Ama söyleyebileceğim daha birçok şey var," dedi. "Ben kafamın içinde neler bulunduğunu biliyorum. Bunu kimse benim kadar bilemez. Başaracağıma eminim. Sırtımı yere getiremezler benim. Şiirler içinde, hikâye içinde, denemeler içinde söyleyeceğim şeyler yakıyor beni. Yine de, senden bana inanmanı istemiyorum. Senden ne bana, ne de yazılarıma inanmanı istiyorum. Senden tek istediğim, beni sevmen ve aşka inanman.

"Bir yıl önce senden iki yıl süre istemiştim. Bu yıllardan birinin daha geçmesi gerekiyor. Namusum, onurum üzerine, bu yıl daha tamamlanmadan başaracağıma inanıyorum. Bundan çok önce bana dediğini, yazarlık mesleğinde çıraklık dönemi geçirmem gerektiğini söylediğini hatırlarsın. Eh, işte ben de bu çıraklık dönemini tamamladım. Bu dönemi kısa zamana sığdırmak için tıka basa doldurdum, sıkıştırdım. Ama hiçbir şeyi atlamadım. Biliyor musun, hanidir şöyle rahatça uykuya dalmak nedir unuttum. Bundan milyonlarca yıl önce, dörtbaşı mamur bir uyku çekip, kendili-

ğimden, uykuya doyduğum için uyanmanın ne olduğunu bilirdim. Şimdi hep bir çalar saat uyandırıyor beni. Geç ya da erken yatarsam, saatin zilini buna göre ayarlıyorum; saati kurmak ve lambayı söndürmek de son bilinçli hareketlerim benim.

"Uyuklamaya başladığımı hissettiğim anda, okuduğum ağır kitabı bırakıp, daha hafifini elime alırım. Onu da yeteri kadar okuduktan sonra, uykumu dağıtmak için kafamı yumruklarım. Kitabın birinde, uyumaktan korkan bir adamın hikâyesini okumuştum. Hikâye Kipling'in. Adam uyumamak için bir çare bulmuş. Öyle yapmış ki, uyukladığı zaman çıplak bedenine demir çiviler batarmış. Ben de aynı şeyi yaptım. Saate bakıyorum ve on ikiye kadar mı, bire kadar mı, ikiye kadar ya da üçe kadar mı mahmuzun yerinde durması gerektiğine karar veriyorum. Böylece mahmuz belirli saate kadar beni dürtüyor. Bu mahmuz, aylardan beri bana yatak arkadaşlığı ediyor. Gitgide öyle bir karamsarlığa kapıldım ki, artık bana beş buçuk saatlik bir uyku bile çok görünmeye başladı. Şimdi dört saat uyuyorum. Uykusuzluktan ölüyorum. Uykusuzluktan başımın döndüğü, rahatı ve uykusuyla birlikte ölümü arzuladığım, kafama sık sık Longfellow'un şu dizelerinin geldiği zamanlar oluyor:

> Deniz dingin ve derindir;
> Koynunda her şey uykuya dalar;
> Bir tek adım atmak yeter;
> Bir atılış, bir kabarcık, her şey biter.

"Tabii saçma bir şey bu. Sinir bozukluğundan, aşırı beyin yorgunluğundan ileri geliyor. Ama asıl sorun şu: Neden yapıyorum ben bunları? Senin için. Çıraklık dönemini kısaltmak için. Başarıya daha çabuk ulaşmak için. Ve ben artık çıraklık dönemimi tamamlamış bulunuyorum. Aletlerimi tanıyorum. Yemin ederim ki, bir ayda, ortalama bir kolejlinin bir yılda öğrendiğinden fazlasını öğreniyorum. Bunu biliyorum, emin ol. Ama senin beni anlaman benim için böylesine gerekli olmasaydı, söylemezdim bunları sana. Bu bir övünme değil. Sonuçları kitaplardaki ölçü-

lere vurarak değerlendiriyorum. Senin kardeşlerin, onların uyuduğu saatlerde benim kitaplardan dişimle tırnağımla kopardığım bilgimle ve benimle ölçüştürüldüklerinde, birer yabani sayılırlar. Bundan çok önce, bir vakitler, ünlü olmayı istiyordum. Şimdi ise üne müne o kadar aldırdığım yok. Benim istediğim sensin: Seni, yemekten, elbiseden, ünden daha çok özlüyorum. Hep, başımı senin göğsüne dayayıp binlerce yıl uyuyacağım günün düşünü kuruyorum, hele bu bir yıl geçsin, bak düşüm nasıl gerçekleşiyor."

Martin'in gücü, dalga dalga Ruth'a çarptı ve Ruth, kendi iradesi onun iradesiyle çarpıştıkça, Martin'e doğru daha güçlü çekildiğini hissetti. Martin'den taşıp her zaman Ruth'un içine akan güç, şimdi Martin'in tutkulu sesinde, çakmak çakmak gözlerinde daha da gelişiyor, içinden düş ve akıl gücü kabarıp taşıyordu. O anda ve o an için Ruth, inançlarında bir gedik açıldığını hissetti; arasında gerçek Martin Eden'ı, büyük, yenilmez Martin Eden'ı gördüğü bir gedik... ve nasıl yabani hayvan eğitmenlerinin kuşkuya düştükleri bir an olursa, Ruth da tıpkı öyle, o an için, gücünün bu yabani ruhlu adamı eğitmeye yetip yetmeyeceğinden kuşkuya düşer gibi oldu.

Martin, "Bir şey daha," diye fırtına gibi haşmetle devam etti. "Sen, beni seviyorsun. Peki ama, neden seviyorsun beni? Benim içimde beni yazmaya zorlayan şeyle, senin aşkını doğuran şey aynı. Beni, şimdiye kadar tanıdığın ve belki de sevmiş olduğun erkeklerden şu ya da bu biçimde farklı olduğum için sevdin. Ben iş kavgaları, hukuksal gevezelikler yapmak için bürolarda, muhasebelerde oturacak bir insan olarak yaratılmamışım. Sen, bana bu işleri yaptır, beni o adamlara benzet, onların yaptığı işleri yapayım, onlarla aynı havayı soluyup, onların edindiği görüşleri edineyim; işte o zaman aradaki farkı yok etmiş, beni yok etmiş, sevdiğin şeyi yok etmiş olursun. Benim içimdeki en canlı istek yazma isteğimdir. Eğer budalanın biri olsaydım, ne ben içimde yazmak için bir istek duyardım, ne de sen beni kendine bir koca olarak isterdin."

Ruth'un yüzeysel çalışan beyni hemencecik bir benzerlik olanağı yakaladı:

"Ama unutuyorsun ki," dedi, "sonsuz hareket gibi bir kuruntunun peşinde, ailelerini açlıktan kıvrandıran eksantrik mucitler de var. Hiç kuşku yok, onların karıları da onları seviyor, onlarla birlikte ve onlar için acıya katlanıyorlardı; kocalarının sonsuz hareketi elde etmek gibi delice sevdalarına rağmen, katlanıyorlardı buna, yoksa bu delice sevda uğruna değil."

Martin, "Doğrudur," dedi. "Ama eksantrik olmayıp, pratik şeyler peşinde koşarken, açlıktan kıvranan mucitler de var, hem de kayıtlarla bellidir ki, bazen bunlar başarılı da olmuşlardı. Gayet tabii, olanaksız bir şeyin peşinde koşmuyorum ben."

Ruth, "Ama sen, kendin buna 'olanaksızı başarmak' demiştin," diye araya girdi.

"Ben mecazi anlamda konuştum. Benden önce başkalarının yaptığı bir şeyi yapmak istiyorum ben –yazmak ve yaşamımı yazılarımla kazanmak."

Ruth'un burada susuşu, onu daha fazla kamçıladı.

"Şu halde, senin için, benim amacımın da sonsuz hareketi aramak gibi bir kuruntudan farkı yok, öyle mi?" dedi.

Ruth'un yanıtını, onun elini kendi eline bastırışında hissetti. İncinen çocuğuna acıyan bir anne eli gibiydi Ruth'un eli. O sırada da Ruth için, Martin incinmiş bir çocuk, olanaksızı başarmak kuruntusuna kapılmış bir adamdı.

Konuşmalarının sonuna doğru Ruth, Martin'i, annesiyle babasının aykırı görüşlerine karşı yeniden uyardı.

Martin, "Ama sen beni seviyorsun, değil mi?" diye sordu.

Ruth, "Seviyorum! Seviyorum!" diye bağırdı.

"Ben de seni seviyorum, onları değil. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar incinmem." Martin'in sesinde zafer çınlıyordu. "Çünkü senin aşkına imanım var, onların düşmanlıklarından da korktuğum yok. Bu dünyada her şey yolunu şaşırabilir, aşk dışında. Eğer yol aldıkça halsiz düşüp tökezleyen cılız bir aşk değilse, o yolundan çıkmaz."

31. BÖLÜM

MARTIN Broadway'de rastlantı eseri kız kardeşi Gertrude ile karşılaşmıştı. Kârlı olmasına çok kârlı, ama aynı zamanda da çok uygunsuz bir rastlantıydı bu. Önce, köşede tramvay bekleyen Gertrude görmüştü Martin'i ve onun yüzünün aç çizgileriyle, gözlerindeki umutsuz, üzüntülü ifade de hemen dikkatini çekmişti. Martin bisikletine karşılık bir miktar para daha almak için gidip de hiçbir şey elde edemediği tefeciden yeni dönüyordu. Yağmurlu, çamurlu sonbahar havası geri geldiği için, Martin bir süreden beri bisikletini verip onun yerine siyah elbisesini almıştı.

Martin'in bütün varını yoğunu bilen tefeci, "İşte siyah elbisen," demişti, "ama sakın gidip de bunu o Yahudi Lipka'ya rehin vermek için anlaşmış olmayasın. Bak karışmam..."

Adam tehdit eden bir bakışla bakmıştı; Martin hemen:

"Yok yok; bende o," dedi. "Ama bir iş için giymek istiyorum da."

Yumuşayan tefeci, "Pekâlâ," demişti, "sana daha para vermeden önce ben de bir iş için isteyeceğim elbiseyi. Kendim mi giyeceğim sanıyorsun?"

Martin, "Ama bu kırk dolarlık bir bisiklet, hem de çok iyi bir durumda," diye itiraz etmişti. "Üstelik de buna karşılık bana sadece yedi dolar verdin. Yok, yedi dolar bile değil, altı dolar yirmi beş sent; faizini peşin aldın."

Tefecinin, Martin'i o bir sürü eşyayla dolu inden, ezginliğini yüzüne yansıtıp, kız kardeşinin ona acımasına neden olan umutsuzluk içinde çıkaran yanıtı, "Eğer daha fazla para istiyorsan elbiseyi getir," olmuştu.

Tam akşam alışverişinden dönen kalabalığın bindiği Telgraf Caddesi tramvayı geldiği sırada karşılaşmışlardı Gertrud'la. Mar-

tin, kolundan tutup onu tramvaya bindirirken, Bayan Higginbotham, onun kolunu tutuşundan, kendisiyle gelmeyeceğini sezinledi. Basamakta durup döndü ve Martin'e baktı. Onun avurtları çökmüş yüzü yeniden yüreğini sızlattı.

"Sen gelmiyor musun?" diye sordu.

Arkasından da inip Martin'in yanına geldi.

Martin, "Yürüyorum ben, idman olsun işte," diye açıkladı.

Gertrude, "Öyleyse birkaç blok ben de seninle birlikte yürürüm," dedi. "Belki iyi gelir bana. Şu son birkaç gündür çevikliğimi kaybettim gibi geliyor."

Martin kız kardeşine baktı ve onun üstünden şapşallık aktığını düşünmekte kendini haklı buldu; hastalıklı şişmanlığı, yorgun ve çökük yüz çizgileri, adımını atışındaki esneklikten yoksun ağırlıkla, tam da geniş yürekli tombul insanların karikatürünü andıran yürüyüşüyle Martin'in düşüncesini haklı çıkarıyordu.

Gertrude daha ilk köşede mola verince, Martin, "Sen burada kalsan iyi edersin," dedi. "İkinci tramvaya binersin."

Gertrude soluk soluğa, "Yarabbim!" dedi. "Daha şimdiden soluğum kesildi! Ama senin ayağındaki ayakkabılar bende olsa ben de senin kadar yürüyebilirim. Ne kadar da ince tabanları var. Daha sen Kuzey Oakland'a varamadan yarılır bunlar."

Martin, "Evde daha iyi bir çift ayakkabım var," dedi.

Gertrude, damdan düşer gibi, "Yarın akşam yemeğe gelsene," diye çağırdı Martin'i. "Bay Higginbotham evde olmayacak. Bir iş için San Leandro'ya gidiyor."

Martin bir baş işaretiyle geri çevirdi öneriyi, ama yemekten söz edilince de gözlerinin aç kurt gibi parlamasına engel olamadı.

"Cebinde metelik yok da ondan yürüyorsun böyle, Mart. İdmanmış!" Kibirli bir tavırla alay etmek istedi Gertrude, ama ancak burnundan tıkanık bir soluk çıkarabildi.

"Dur bakayım hele!" Beceriksiz hareketlerle el çantasını karıştırıp Martin'in eline bir beş dolarlık sıkıştırdı. "Galiba senin son doğum gününü unutmuştum ben," diye geveledi.

Martin'in eli içgüdüyle kapandı. Eli kapanırken de bunu kabul etmemesi gerektiğini biliyordu; kendini kararsızlık içinde bocalar buldu. Bu altın parçası yiyecek demekti, bedeni, beyni için yaşam ve ışık, yazmaya devam etmesi ve kim bilir, belki de bunun gibi birçok altın parçası getirecek bir şey yazması için güç demekti. Yeni tamamladığı iki denemesini taşıyan kâğıtlar hayalevinde duru bir alevle tutuştu. Tekrar yollamak için pulu olmadığından, masanın altındaki öbür yazılarının üstünde durduklarını, bunların adlarını tıpkı daktiloda yazdığı biçimleriyle gördü. 'Gizemin Büyük Rahipleri' ile 'Güzelliğin Beşiği'. Bunları daha hiçbir yere yollamamıştı. Bu alanda diğer yazdıkları kadar güzeldi bunlar da. Ah, onları postalayacak pulu olsaydı! İşte o zaman açlığın güçlü yoldaşı olarak içinde eninde sonunda başarıya ulaşacağına olan inancın kibri yükseldi ve Martin, aceleci bir hareketle parayı cebine indiriverdi.

Gözleri hızla, belli belirsiz buğulanan ve boğazı acıyla düğümlenen Martin, yutkunarak, "Bunu sana yüz misliyle geri vereceğim Gertrude," dedi. Haşin, kararlı bir ifadeyle, "Sözüme dikkat et," diye bağırdı. "Bir yıl dolmadan, avucuna bu ufak sarı oğlanların aynısından yüz tane koyacağım. Bana inanmanı istemiyorum senden. Senin bütün yapacağın beklemek ve görmek."

Gertrude'un da inandığı yoktu zaten. Kuşkuculuğu onu huzursuz bir insan yapmıştı, dalaverecilik de bilmediğinden, "Aç olduğunu biliyorum, Mart," dedi. "Açlık her yanından akıyor. Canın ne zaman isterse gel yemeğe. Bay Higginbotham'ın oraya ne zaman gideceğini, çocuklardan birini yollayıp bildiririm sana. So'na Mart..."

Martin kız kardeşinin kafasının içini okuduğu için, onun ne diyeceğini o daha söylemeden hissetmişti, ama yine de bekledi.

"Sence artık iş arama zamanı gelmedi mi?"

"Başaracağıma inanmıyor musun?"

Gertrude başıyla inanmadığını anlattı.

"Bana kimsenin inancı yok Gertrude kendimden başka." Martin'in sesinde tutkulu bir isyankârlık vardı. "Daha şimdiden bir sürü iyi eser yazdım, er geç de satılacak bunlar."

"İyi olduklarını nerden biliyorsun?"

"Çünkü..." Beyninde bir anda edebiyat ve edebiyat tarihi ile ilgili engin bir bilgi kaynaşmaya başladı. Gertrude'a inancının nedenlerini anlatmanın ne kadar boşuna olacağını anlarken, kekeledi Martin: "Çünkü, benim yazdıklarım, dergilerde yayınlananların yüzde doksan dokuzundan daha iyi de ondan."

Gertrude zayıf bir sesle, ama Martin'in hastalığına koyduğu tanının da doğruluğuna olan inancı hiç sarsılmadan, "Keşke aklın gösterdiği yoldan gitsen," diye yanıt verdi. "Keşke aklın gösterdiği yoldan gitsen," diye tekrarladı. "Yarın da akşam yemeğine gel."

Gertrude'u tramvaya bindiren Martin doğru postaneye yollandı ve beş doların üçünü pula yatırdı; aynı gün akşamüstü Morse'lara giderken yine postaneye uğradı, elindeki bir sürü uzun ve içi dopdolu zarflara elindeki pulların iki sentlik adı verilen üç tanesi dışında, hepsini yapıştırdı.

O akşam, Martin'in yaşamında en önemli akşamlardan biri olarak kalacaktı, zira yemekten sonra Russ Brissenden'la tanıştı. Nasıl olup da oraya düşmüştü, kimin arkadaşıydı, ya da hangi tanıdığı onu buraya getirmişti, bilmiyordu Martin. Bunu merak edip Ruth'a da sormadı. Kısaca Martin, Brissenden'a kansız, kuş beyinli biri olarak baktı ve onu kafasından hemen çıkardı. Bir saat sonra da, Brissenden'ın bir kedi gibi odadan odaya dolaşarak resimlere bakmasından, masaların üzerinden aldığı ya da raflardan çektiği kitaplara, dergilere burnunu gömmesinden, onun aynı zamanda yabaninin biri olduğuna da karar verdi.

Evde bir yabancı olmasına rağmen, Brissenden, arkası yükseltilip alçaltılan bir koltuğa iyice büzülüp, sonunda o kadar kalabalığın ortasında kendini yok etmeyi başardı ve durmadan cebinden çıkardığı ince bir cildi okumaya devam etti. Okurken farkında olmadan parmaklarını okşar gibi saçlarının arasında gezdiriyordu. Martin o akşam Brissenden'a, birçok genç kadınla mükemmel çene yarıştırdığını gördüğü zaman dışında fazla dikkat etmedi.

Bir rastlantı eseri, evden ayrıldıktan sonra yaya kaldırımının yarı yerinde Brissenden'a yetişti.

Martin, "Merhaba siz misiniz?" dedi.

Öbürü kaba bir homurtuyla yanıt verdi, ama yana çekildi. Martin de başka bir konuşma girişiminde bulunmadı, birkaç blok boyunca sessiz sedasız yürüdüler.

"Kibirli koca eşek!"

Çıkışın ani ve şiddetli oluşu Martin'i heyecanlandırdı. Hem hoşlandı, hem de adama karşı içinde gittikçe artan bir nefretin uyandığını fark etti.

Bir blok kadar daha böyle sessizce gittikten sonra, diğeri damdan düşer gibi, Martin'e, "Böyle bir yerde ne işin var senin?" diye soruverdi.

"Ya senin ne işin var?" diye karşılık verdi Martin.

Adam yanıt olarak, "Vallahi ben de bilmiyorum," dedi. "Ama hiç olmazsa böyle bir akılsızlığı ilk kez yapıyorum. Her günün yirmi dört saati var ve benim bu saatleri harcamam gerekiyor. Gel de bir içki iç."

"Pekâlâ," dedi Martin.

Aynı anda da çağrıyı hemen kabul edişinden ötürü kendine şaştı. Evde onu yatmadan önce bir sürü ucuz yazı, yattıktan sonra da, Martin için en aşağı heyecanlı bir roman kadar dolu olan Herbert Spencer'ın otobiyografisini saymazsak, Weismann'ın bir cildi bekliyordu. 'Hoşlanmadığım bu adamla niye zaman harcayayım?' diye düşündü. Ama ne adam ne de içkinin kendisi, içkinin çağrıştırdığı şeyler, parlak ışıklar, aynalar ve gözleri kamaştıran bardak dizileri ile, sıcak, alev alev yüzler ve kulağa bir uğultu halinde çarpan erkek sesleri kadar önemliydi. Tamam, işte, bunlar iyimser erkeklerin, başarı kazanıp paralarını içkiye harcayabilen erkeklerin sesleriydi. O ise yalnızdı; onun derdi buydu. İşte zaten o da bu nedenle bir bonitanın oltanın ucundaki beyaz paçavraya atılışı gibi hemen atılıp çağrıyı kabul etmişti. Joe ile Shelly Hot Springs'de bulunduğundan beri, Portekizli bakkalla içtiği şarap dışında barda hiç içki içmemişti. Zihinsel yorgunluk, fiziksel yorgunluk kadar aratmıyordu içkiyi insana. Martin de hiç içki gereksinimi duymamıştı. Ama şu anda canı içki, daha doğrusu

içkilerin dağıtılıp, kadehlerin yuvarlandığı atmosferi çekiyordu. Brissenden'la birlikte geniş deri koltuklara kurulup viski soda içtikleri Grotte işte böyle bir yerdi.

Konuştular. Birçok şeyden söz ettiler ve viski soda ısmarlama sırasını bir Martin aldı, bir Brissenden. İçkiye dayanıklı olan Martin, Brissenden'ın içkiye bu kadar dayanıklı olabilmesine şaştı, hele konuşmasına olan hayranlığını bildirmek için sık sık onun sözünü kesti. Çok geçmeden Brissenden'ın her şeyi bildiğini varsayıp, yaşam boyu rastladığı ikinci entelektüel adamın bu olduğuna karar verdi. Ama Brissenden'da, Profesör Caldwell'de olmayan şeyin, yani ateşin, şimşekli bir anlayış ve algı ile kontrol edilemeyen ateşli bir dehanın bulunduğuna dikkat etti. Dudakları, bir kalıp makinesinden çıkarır gibi keskin, delici sözcükler kesiyor ya da bu ince dudaklar, tamamlanmamış sesin çevresinde okşar gibi büzülerek, yaşamın giziyle ve ulaşılmaz derinliklerini yankılandıran kadife gibi yumuşak şeylere, parlak, görkemli, tatlı, büyülü güzelliklere sahip tümcelere biçim veriyordu; yine bu ince dudaklar, kozmik savaşmanın çatırtılarını, gümbürtülerini, kulağa bir gümüş kadar duru gelen, yıldızlı boşluklar kadar parlak ve bilimin son sözünü yansıtan, ama aynı zamanda bundan da fazla şeyi –şairin sözünü akla sığmaz ve sözcüklerle anlatılamayan deneyüstü gerçeği hünerli ve hepsi de kavranılamaz günlük sözlerle ifade eden bir boru biçimini alıyordu. Brissenden harika bir ilhamla, hiçbir dilin anlatamayacağı, ampirisizmin en ileri sınır karakollarını görüyor ve yine o altından dökülmüş mucizeli konuşmayla, bilinen sözcüklere bilinmeyen anlamlar yükleyerek Martin'in bilincine, sıradan ruhların ulaşamayacağı haberler gönderiyordu.

Martin bütün o ilk nefret hissini unuttu. İşte kitapların verebileceği şeyin en mükemmeli gerçekleşiyordu burada. Burada, Martin'in ulaşmaya çalışacağı bir entelektüel kafa vardı. Martin, kendi kendine, 'Senin ayaklarının dibinde, tozların arasındayım ben,' diye birçok kez tekrarladı.

Anlamlı anlamlı ve yüksek sesle, "Siz biyoloji okumuşsunuz," dedi.

"Evet, varlığını ancak biyolojinin kanıtlayabildiği gerçeklerden söz ediyorsunuz," diye üsteledi Martin. Bu üstelemesine karşılık Brissenden gözlerini dikip Martin'e uzun uzun baktı. "Ulaştığınız sonuçlar, okumuş olduğunuz kitaplara uygun sizin."

Brissenden, "Bunu işittiğime sevindim," diye yanıt verdi. "Derme çatma bilgimin beni gerçeğe kısa yoldan ulaştırabilmesi bana yeniden güven verdi. Bana gelince, ben yanılıp yanılmadığımı hiç araştırmam. Tamamıyla yararsız bunlar, sonuç olarak, hiç kimse, kesin gerçekleri hiçbir zaman bilemez."

Martin yengi kazanmış gibi, "Siz Spencer'ın bir çömezisiniz!" diye bağırdı.

"Gençliğimden beri Spencer'dan bir şey okumadım, o zaman bütün okuduğum da *Eğitim*'iydi."

Martin yarım saat kadar sonra, "Sizin kadar rahatça, önemsemeden bilgi edinebilmek isterdim," dedi. Bu süre içinde Brissenden'ın anlıksal donanımını yakından incelemekle meşguldü. "Siz, kopkoyu bir dogmatiksiniz, işin olağanüstü yanı da burada zaten. Bilimin ancak a posteriori yargılama ile ortaya koyabileceği en yeni olguları dogmatik bir biçimde ortaya koyuyorsunuz. Doğru sonuçlara atlıyorsunuz âdeta. Gerçeğe götürecek yolu, akıl dışı bir yoldan, bir ışık hızıyla buluyorsunuz."

Brissenden, "Evet," diye yanıt verdi. "Peder Joseph ile Birader Dutton'u üzen de buydu zaten..." "Oh, hayır," diye ekledi. "Bende böyle bir şey arama. Öğrenim için Katolik kolejine gitmiş olmam talihin güzel bir oyunudur. Sen bildiklerini nereden kaptın?"

Martin bir yandan anlatırken bir yandan da hep Brissenden'ı inceliyordu; bu inceleme alanı, Brissenden'ın uzun, aristokrat yüzüyle düşük omuzlarından, yandaki bir iskemlede duran, cepleri bir sürü kitabın ağırlığıyla şişmiş paltoya kadar uzanıyordu. Brissenden'ın uzun, ince elleri güneşten kahverengi olmuştu. Aşırı derecede yanık bir ten diye düşündü Martin. Bu yanık ten Martin'in hoşuna gitmedi. Brissenden'ın açık havada yaşayan bir insan olmadığı besbelliydi. O halde güneşten nasıl yanmıştı bu kadar? Martin tekrar, şimdiye kadar rastladığı en güzel kartal burnun incelik kattığı,

çene kemikleri çıkıntılı, yanakları iyice çökük dar yüzü incelemeye başladığı sırada, bu ellerin yanık teni üzerinde hastalıklı, anlamlı bir şey daha var diye düşündü. Gözlerin büyüklüğü normaldi. Ne büyük, ne de küçüktüler, ama tarife sığmayacak bir kahverengi tonları vardı; bu gözlerde için için bir ateş yanıyordu, daha doğrusu bu gözlerde, birbirine tamamıyla karşıt iki anlatım gizlenmişti. Meydan okuyan, boyun eğmez, hatta aşırı derecede haşin, ama aynı zamanda insanda acıma duygusu uyandıran gözlerdi bunlar. Martin neden olduğunu bilmeden Brissenden'a acıdığını fark etti, ama bunun sebebini çok geçmeden de öğrendi.

Arizona'dan geldiğini söyleyen Brissenden, biraz sonra laf arasında:

"Ha," dedi, "veremim ben. Birkaç yıldır ikliminden yararlanmak için orada yaşıyordum."

"Buranın ikliminin size zararı dokunacağından korkmuyor musunuz?"

"Korkmak?"

Brissenden'ın Martin'in sözünü tekrarlayışında hiçbir özel vurgu yoktu. Ama Martin, bu hastalıklı yüzden, Brissenden için artık korkulacak hiçbir şeyin kalmamış olduğunu okudu. Brissenden'ın gözleri bir çift kartal gözünü andırana kadar kısıldı kısıldı ve Martin onun meydan okurcasına, inatçı, saldırgan bir ifadeyle açılıp kapanan delikleriyle bir kartal gagasını andıran burnunu seyrederken âdeta soluğunu tuttu. Gördüğü manzaradan heyecanlanan Martin, kendi kendine 'görkemli' diye yorumladı. Yüksek sesle şu dizeleri okudu:

> Talihin sopası altında başım,
> Kan revan içinde, ama dimdiktir benim.

İfadesi hemen değişerek cana yakın, yumuşak bir hal alan Brissenden, "Henley'i seviyorsun," dedi. "Tabii ya, senden başka bir şey beklemezdim zaten. Ah, Henley! Cesur bir ruh! Çağdaş uyak hokkabazları –dergi hokkabazları– arasında o, harem ağalarının arasında duran bir gladyatör gibi yükseliyor."

Martin hafiften suçlarcasına, "Dergileri sevmiyorsunuz," dedi.

Brissenden, "Sen seviyor musun?" diye Martin'i ürkütecek kadar saldırgan bir biçimde hırladı.

Martin, "Ben... ben dergiler için yazıyorum, daha doğrusu yazmaya çalışıyorum," diye kekeledi.

"Bak, bu daha iyi işte," diye yumuşak bir karşılık aldı. "Yazmaya çalışıyorsun ama, başaramıyorsun. Bu başarısızlığına saygı ve hayranlık duyarım. Ne yazdığını biliyorum senin. Şöyle yarı kapalı bir gözle bile görebiliyorum; bunlara dergilerin kapısını kapayan ve onlardan hiç eksik olmayan bir öğe var yazılarında senin. Yazılarının yıpranmama kudreti bu, dergiler ise bu malı kullanmazlar. Onların istedikleri çelimsiz bir sürü zırva ve Tanrı bilir ya bunu da bulurlar, ama senden değil."

Martin hoşnut olarak, "Ben ucuz eserlerin üstüne çıkamadım," dedi.

"Tam tersine..." Brissenden sustu ve gözlerini Martin'in yoksulluğu apaçık görünen kılığında, iyice eskimiş kravatla, tırtıllaşmış yaka şeridi, parlamış ceket kolu, oradan da hafif eskimiş ve yukarıya doğru kıvrılarak Martin'in çökük yanağına dayanmış yaka uçlarından biri üzerinde küstahça bir bakışla dolaştırdı. "Tam tersine, ucuz eserler senin üstünde, o kadar üstünde ki, onlara hiçbir zaman ulaşmayı umamazsın. Ey, adam, seni bir şeyler yemeye çağırmakla bile sana hakaret edebilirim."

Martin elinde olmaksızın kanının sıcaklığını yanaklarında hissetti, Brissenden da muzaffer bir tavırla güldü.

"Tam bir erkek, böyle bir çağrıdan ötürü kendini hakarete uğramış saymaz," dedi.

Martin sinirli bir şekilde, "Sen bir şeytansın," diye bağırdı.

"Hem, seni çağırmış değilim ki!"

"Cesaret edemedin buna."

"O, orasını bilmem. Şimdi çağırıyorum."

Brissenden konuşurken bir yandan da ilerideki lokantaya gitmek niyetindeymiş gibi yarı doğruldu.

Martin'in yumrukları sıkıldı, kanı şakaklarında zonklamaya başladı. Brissenden, oralarda ünlü olan bir yılan yutucusunun çığırtkanını taklit ederek:

"Bosco! Diri diri yiyor! Diri diri yiyor!" diye bağırdı.

Martin öbürünün hastalıktan harap olmuş yüz çatısında gözlerini aşağılayıcı bakışlarla dolaştırarak, "Seni diri diri yiyebilirdim hiç kuşkun olmasın," dedi.

"Ancak, ben buna değmem, öyle değil mi?"

"Tam tersine," Martin bir an düşündü. "Zira buna değmeyen bu olayın kendisi," deyip neşeli, sağlıklı bir kahkaha koyverdi. "İtiraf ederim ki, beni gülünç bir duruma düşürdün Brissenden. Benim aç oluşum, senin de bunu fark edişin sıradan birer olay ve bunda küçük düşürücü hiçbir taraf yok. Görüyorsun ya, sürünün alışılagelmiş küçük ahlak anlayışlarına gülüyorum ben; tam o sırada sen kalkıp bir amaçla keskin, gerçek bir laf ediyorsun ve ben hemen aynı küçük ahlak anlayışlarının esiri oluveriyorum."

Brissenden, "Hakarete uğradın," diye onu onayladı.

"Bir dakika önce, uğramıştım pek tabii. İlk gençlikten edinilen önyargılar, bilirsin. Bu gibi şeyleri gençken öğrendim ve bunlar o zamandan beri öğrendiklerimi adileştiriyor. Bunlar benim özel dolabımda sakladığım birer iskelet."

"Peki, artık dolabın kapısını bunların üzerine kapadık mı?"

"Pek tabii."

"Emin misin?"

"Eminim."

"Öyleyse gidelim de bir şeyler yiyelim."

Martin iki dolardan cebinde kalan son bozuklukla son içtikleri viski sodanın parasını ödemeye kalkışarak, "Ben vereceğim parasını," dedi, ama köpüren Brissenden'ın garsonu, bozuklukları tekrar masaya bırakmaya zorladığını gördü.

Martin suratını buruşturarak parayı cebine attı ve bir an için omuzunda Brissenden'ın dost elinin ağırlığını hissetti.

32. BÖLÜM

DEMEN ertesi akşamüstü, Martin'e gelen ikinci ziyaretçi Maria'yı telaşa verdi. Ama bu sefer aklı başından gitmedi, zira Brissenden'ı saygıdeğer, görkemli konuk salonuna oturttu.

Brissenden lafa, "Umarım gelişimde bir sakınca yoktur," diye başladı.

Martin, "Hayır hayır, hiç yok," diye yanıt verdi ve el sıkışarak Brissenden'a odadaki biricik iskemleyi gösterdi, kendi de yatağa oturdu. "Peki ama nerede oturduğumu ne biliyordun?"

"Morse'lara telefon ettim. Telefona Bayan Morse çıktı. Ve işte buradayım." Elini ceketinin cebine attı, ince bir cilt çıkardı. "İşte sana bir şairin yazdığı bir kitap. Oku onu, senin olsun." Arkasından da Martin'in itirazına karşılık, "Kitaplar benim neyime gerek?" dedi. "Bu sabah bir kanama daha oldu. Viskin var mı? Hayır, yoktur tabii, bekle bir dakika."

Kapıdan çıktı gitti. Martin onun ince uzun yapısıyla dış merdivenden inişini seyretti ve Brissenden bahçe kapısını kapamak için dönünce, harabe haline gelmiş göğüs kafesinin üzerine doğru düşen, vaktiyle geniş oldukları belli omuzlarına içi acıyarak baktı. Martin iki adımda yuvarlanır gibi kendini yatağa attı ve manzum eseri okumaya daldı. Kitap Henry Vaughan Marlow'un en yeni külliyatıydı.

Brissenden geri döndüğünde, "İskoç viskisi yok," diye bildirdi. "Sefil, Amerikan viskisinden başka bir şey satmıyor. Ama çeyrek galon aldım."

Martin, "Çocuklardan birini gönderip limon aldırayım da bir todi* yapalım seninle," diye önerdi.

---

* Todi: Sıcak su, şeker ve sert içkiyle hazırlanan bir çeşit içki. *-çev.*

Brissenden'ın getirdiği kitabı kaldırarak, "Acaba böyle bir kitap, Marlow'a kaç para kazandırır?" diye devam etti.

"Belki elli dolar," diye yanıt verdi Brissenden. "O parayı alabilir, ya da hatta bir yayıncıyı bu kitabı yayınlamaktaki riski göze almaya kandırabilirse, talihli sayılır."

"Şu halde insan şiirle yaşamını kazanamaz, öyle mi?"

Martin'in sesinin tonu da, yüzü de canının sıkıldığını belli ediyordu.

"Tabii kazanamaz. Hangi aptal yapacak bu işi? Uyak düzerek, evet. İşte Bruce, işte Virginia Spring, işte Sedgwick; onlar pekâlâ yapıyor. Ama şiir başka! Sen biliyor musun, Vaughan Marlow yaşamını nasıl kazanıyor? Ta Pensilvanya'da erkek çocukların gittiği, okul dedikleri bir özel ticarethanede öğretmenlik yaparak; hem de böyle bir okul, bütün bu özel cehennemlerin son sınırıdır. Adamın daha elli yıllık ömrü bile olsa, yerimi onunla değişmek istemezdim. Bununla birlikte, onun eserleri, çağdaş koşukçular kalabalığından, havuçlar arasında duran bir pembe yakut gibi ayrılıyor. Ama bir de ona yöneltilen eleştirilere bak! Allah belalarını versin, hepsinin belasını versin, yontulmamış cüceler!"

Martin, "Yazan insanlar üzerine yazamayan insanlar tarafından çok şey yazılıyor," diye onu destekledi. "Örneğin Stevenson'la eseri üzerine yazılan süprüntülerin çokluğu beni hayrete düşürdü."

Brissenden takırdayan dişleri arasından, "Gulyabaniler, cadılar!" diye tükürür gibi fırlattı sözcükleri. "Evet, biliyorum bu döküntüleri. Mektubu için Peder Damien'ı didikleyip, tartıp, kendilerini beğenmişçesine gagalıyorlar."

Martin, "Sefil egolarının değer ölçüsüyle ölçüyorlar," diye lafa karıştı.

"Evet, tam üstüne bastın, güzel bir laf. Gerçeğe, güzele ve iyiye ağızlarından salyalar saçarak veriştiriyor, sonunda da onların arkasını okşayarak, 'Aferin, kuçu kuçu!' diyorlar. Ööğğ! Richard Realf öldüğü gece onlar için, 'Küçük geveze kargalar' demişti."

Martin, onun lafı biter bitmez hemen atılarak ateşli ateşli, "Yıldız tozunu gagalayanlar, büyük adamların uzayda bir meteor gibi

uçuşuna gaga atanlar," dedi. "Bir seferinde oturdum bunlara bir taşlama yazdım; eleştirmenlere, daha doğrusu gazete ve dergilerde yazan eleştirmenlere."

Brissenden büyük bir hevesle, "Görelim şunu," dedi.

Böylece Martin, 'Yıldız Tozu'nun bir nüshasını bulup ortaya çıkardı; Brissenden taşlamayı okurken kıkır kıkır güldü, ellerini ovuşturdu ve todisini yudumlamayı unuttu.

Okuması bitince, "Bu bende öyle bir izlenim uyandırdı ki, sen de, gözleri görmeyen bir kukuletalı cüceler dünyasına fırlatılıp atılmış yıldız tozusun biraz," diye yorumda bulundu. "Tabii hemen ilk dergi tarafından yüzgeri edildi, değil mi?"

Martin yazılarını kaydettiği defterin sayfalarını çevirdi.

"Yirmi yedi dergi tarafından geri çevrilmiş."

Brissenden yürekten, uzun bir kahkaha koyvermek istedi, ama bir öksürükle tıkandı.

Soluyarak, "Söyle bana," dedi, "şiiri mutlaka denemişsindir sen. Birkaç tanesini göster bakayım bana."

Martin, "Şimdi okuma," diye yalvardı. "Seninle konuşmak istiyorum. Onları paket ederim, evine götürürsün."

Brissenden 'Aşk Şiirleri' ve 'Peri ile İnci'yi yanına alarak ayrıldı, ertesi gün döndüğünde Martin'e ilk lafı, "Daha istiyorum," oldu.

Brissenden Martin'i sadece onun bir şair olduğuna iyice inandırmakla kalmadı, Martin aynı zamanda Brissenden'ın da bir şair olduğunu öğrendi. Brissenden'ın eseri Martin'in ayaklarını yerden kesti ve Martin, onun bu eseri yayınlamak için hiçbir girişimde bulunmayışına şaştı kaldı.

Martin eseri onun adına piyasaya sürmeye gönüllü çıkınca, öbürü, "Hepsinin canı cehenneme!" yanıtını verdi. "Güzelliği yalnız güzellik için sev," diye öğüt verdi. "Dergileri de rahat bırak. Geriye gemilerine, denizine dön sen, Martin Eden, işte sana öğüdüm bu benim. İnsanlarla dolu bu hastalıklı, bu kokuşmuş şehirlerde ne arıyorsun? Güzelliği, dergiler krallığının arzularına peşkeş çekerek vaktini kaybediyor ve her gün kendi gırtlağını

kendi elinle kesiyorsun. Geçen gün sen bana neden söz etmiştin bakayım? Ha, tamam, 'İnsan, efemeridlerin en sonuncusu.' Eh, söyle bakalım, efemeridlerin en sonuncusu, ne yapacaksın ünü? Eğer onu elde edersen, seni zehirleyecektir. Sen daha bu mamayı yiyemeyecek kadar basit, saf ve akıllısın, benim inancıma göre. Dilerim, dergilere bir dize bile satamazsın. Hizmet edilecek biricik efendi, güzelliktir. Güzelliğe hizmet et ve bırak yığınların Allah belasını versin. Başarı! Başarı Stevenson'un, Henley'in 'Hayalet'ini gölgede bırakan sonesinde, şu 'Aşk Şiirlerinde' şu deniz şiirlerinde değil de hangi cehennemde yani?

"Sen zevki ulaştığın başarıda değil, o şeyi yapmakta buluyorsun. Bana anlatamazsın. Biliyorum ben. Sen de biliyorsun bunu. Güzellik seni incitiyor. Bu senin içinde bitmeyen bir acı, iyileşmeyen bir yara, ateşten bir bıçak. Ne diye, dergilerle kendini aldatacakmışsın? Bırak, hedefin güzellik olsun. Ne diye altın sikke haline getiresin güzelliği? Zaten yapamazsın ya bunu; benim telaşım da boşuna işte. Dergileri bin yıl okusan, içlerinde Keats'in bir dizesine değecek bir şey bulamazsın. Ünü ve parayı bir kenara bırak, yarın derhal tayfa yazıl bir gemiye ve denizine dön."

Martin, "Ün için değil, aşk için," diye güldü. "Senin dünyanda aşka yer olmadığı anlaşılıyor, benimkindeyse güzellik, aşkın hizmetçisidir."

Brissenden ona hem acıyarak, hem de hayran hayran baktı.

"Çok gençsin sen, Martin yavrum, çok gençsin. Yükseklere kanat açacaksın, ama senin kanatların en ince tülden yapılmış ve en güzel renklerle bezenmiş. Sakın yakma onları. Ama sen çoktan yaktın tabii. Şu 'Aşk Şiirleri'nin bir şeyler ifade etmesi için kutsanacak bir kadın gerekirdi."

Martin gülerek, "O şiirler hem aşkı, hem de kadını kutsuyor," dedi.

Brissenden, "Delilik felsefesi," diye yanıt verdi. "Afyon çekip düş kurduğum zamanlar kendimi buna inandırmıştım. Ama gözünü aç. Bu burjuva şehirleri seni öldürecek. Seninle tanıştığım o hainler inine bak! Kuru bir kokuşma sözcüğü bile ad olamaz orası

için. İnsan öyle bir atmosferde aklını koruyamaz. Aşağılık bir yer orası. Orada kadın, erkek, aşağılık olmayan tek kişi yok, hepsi de midyelerinki kadar yüksek entelektüel ve artistik güdülerin yönettiği birer neşeli mideden ibaret..."

Aniden durdu ve Martin'e baktı. Sonra, şimşek gibi bir sezişle durumu kavradı. Yüzünü bir anda hayretle dehşet karışımı bir anlatım kapladı.

"Ve sen de tuttun bu muazzam 'Aşk Şiirleri'ni ona, şu soluk, kuru dişiye yazdın!"

Brissenden sözünü bitirir bitirmez de Martin'in sağ kolu yıldırım gibi ileri uzanarak, onun gırtlağını yakalayıp, dişlerini takırdatana kadar sarstı. Ama Brissenden'ın gözlerinin içine bakan Martin, orada korkudan eser göremedi; garip, alaycı bir iblisten başka bir şey yoktu karşısında. Martin'in aklı başına geldi. Brissenden'ı boğazından yanüstü yatağa fırlattı ve gırtlağını bıraktı.

Brissenden bir dakika kadar soluk soluğa kaldı, acı çekerek soluk aldı, sonra kıkır kıkır gülmeye başladı:

"Alevi söndürseydin, sana sonsuza dek borçlu kalırdım," dedi.

Martin, "Bugünlerde sinirlerim son derece gergin," diye özür diledi. "Umarım canını acıtmamışımdır. Dur sana taze bir todi hazırlayayım."

Brissenden, "Ah, seni gidi barbar," diye devam etti. "Şu bedeninle gururlanıp gururlanmadığını merak ediyorum. Zebani gibi kuvvetlisin. Genç bir pantersin sen, bir aslan yavrusu. Eh, bu gücünün hesabını verecek olan da sensin."

Martin, Brissenden'a bardağı verirken, "Ne demek istedin?" diye merakla sordu. "Al, dibine kadar iç, iyi gelir."

"Kadın..." Brissenden todisini yudumladı ve beğendiğini belli ederek gülümsedi.

"Kadınların yüzünden. Seni ölünceye kadar rahat bırakmayacaklar, şimdiye kadar nasıl rahat bırakmadılarsa; eğer rahat bıraktılarsa seni, çaylağın biriyim. Bana bak, beni hırpalamanın yararı yok; ben diyeceğimi derim. Kuşku yok ki, bu senin toy-

luk aşkın; ama güzelliğin hatırı için, bir dahaki sefere daha zevkli davran. Bir burjuva kızından ne istiyorsun Allah aşkına? Bırak onları kendi hallerine. Kendine şen şakrak, iri yarı, yaşama gülerek bakan, ölümle alay eden ve sevebildiği sürece seni sevecek olan ateş gibi bir kadın seç. Böyle kadınlar vardır ve bunlar da seni, burjuva koruması altında geçen bir yaşamın yetiştirdiği korkak ürünlerden herhangi biri kadar sevecektir."

Martin, "Korkak mı?" diye karşı çıktı.

"Evet, korkak; kendilerine benzeyen kimselerin kafalarına doldurduğu küçük ahlak anlayışlarını geveleyip yaşamaktan korkanlar. Seni sever bunlar, Martin, ama kendi küçük ahlak anlayışlarını daha da çok severler. Senin istediğin, yaşamı görkemli bir biçimde bırakmaktır; büyük özgür ruhlara, kanatları pırıl pırıl yanan kelebeklere ulaşmak istiyorsun sen, minik gri pervanelere değil. Oh, bunlardan da bıkacaksın, eğer hayatta kalacak kadar talihsiz isen, bütün kadınlardan bıkarsın. Ama yaşamayacaksın. Gemiye ve denizine dönmüyorsun; onun için de kemiklerin çürüyene kadar sana sıkıcı birer hapishane hücresi gibi gelecek olan şehirlerde kalacak ve öleceksin!"

"Bana istediğin kadar nutuk çek, sana kızacak değilim," dedi Martin. "Eninde sonunda senin de yaradılışına uygun bir aklın var ve seni yaradılışından ötürü nasıl suçlayamazsam, sen de beni yaradılışımdan ötürü suçlayamazsın."

Dergiler üzerinde, aşk ve daha birçok şey üzerinde anlaşamadılar, ama yine de birbirlerinden hoşlanmaya devam ettiler; Martin'inki ise çok derin bir hoşlanmaydı. Her gün bir araya geliyorlardı; Brissenden bir saatçik de olsa, Martin'in tıklım tıklım odasına her gün uğruyordu. Brissenden hiçbir zaman çeyrek galonluk viskisini almadan gelmiyor, çarşıda birlikte yemek yedikleri zaman da, yemek boyunca hep İskoç viskisi ile soda içiyordu. Her zaman ikisinin yemek parasını Brissenden ödüyordu ve Martin, iyi yemeğin ne olduğunu onun sayesinde öğrendi, onun sayesinde ömründe ilk kez şampanya içti ve yine onun sayesinde Rhenish şaraplarını tattı.

Ama Brissenden hep bir bilmece gibiydi. O hastalıklı yüzüyle, tükenen kanının son damlasına kadar katışıksız bir zevk düşkünüydü. Ölmekten korkmuyor, yaşamda her şeye acı ve kuşkulu bir gözle bakıyordu; bununla birlikte, ölürken, yaşamı son zerresine kadar seviyordu. Yaşamak, heyecanlanmak ve bir gün kendisinin anlattığı gibi, "boşlukta tuttuğum ufacık yeri bir solucan gibi ezerek, yaratıldığım kozmik toz haline getirmek" için delice bir tutkusu vardı. Esrar içerek kendini berbat etmiş ve yeni heyecanlar peşinde olmadık şeyler yapmıştı. Martin'e de söylediği gibi, bir seferinde, sırf müthiş bir susuzluğun giderilmesindeki eşsiz zevki tadabilmek için isteye dileye üç gün kendi kendini susuz bırakmıştı. Onun kim olduğunu, ne olduğunu Martin hiçbir zaman öğrenemedi. O, geçmişi olmayan, geleceği, çok yakın görünen bir mezardan, bugünü ise ateşli, acı bir yaşantıdan ibaret bir adamdı.

33. BÖLÜM

MARTIN savaşı kaybetme yolunda düzenli adımlarla ilerliyordu. Ucuz eserlerden kazandığı parayla tutumlu yaşaması da masraflarını karşılayabilmesini sağlamıyordu. Şükran günü geldiğinde, Martin, siyah elbisesi rehinde olduğundan, Morse'ların yemek çağrısını kabul edemeyecek durumdaydı. Ruth, onun gelemeyişinin nedenini öğrenince çok üzüldü. Martin de yine büyük bir umutsuzluğa kapıldı; sonunda Ruth'a geleceğini söyledi; San Francisco'ya, 'Transcontinental'e gidip, kendisine borçlu oldukları beş doları alıp, elbisesini rehinden kurtaracağını söyledi.

Sabah Maria'dan on sent ödünç aldı. Bu parayı, Brissenden'dan istemeyi yeğledi ama, ne zaman ne yapacağı belli olmayan herif kayıplara karışmıştı. Martin'in onu son görüşünden beri iki hafta geçmiş ve Martin, acaba onu gücendirecek ne yaptım diye kafasını boş yere yorup durmuştu. On sent Martin'i gemiyle San Francisco'ya geçirdi; Market Caddesinden yukarı doğru yürürken, parayı alamadığı takdirde halinin ne olacağını düşündü. O zaman ne Oakland'a dönmesine olanak vardı, ne de San Francisco'da tanıdığı, bir on sent daha ödünç alabileceği kimse.

Transcontinental'in bürosunun kapısı aralıktı; Martin tam kapıyı açacağı sırada içeriden gelen yüksek bir ses onu duraklattı. "Ama önemli olan bu değil, Bay Ford," diyordu (Martin, mektuplaşmalarından, bu Ford adının editöre ait olması gerektiğini anladı). "Asıl sorun; sizin parayı ödemeye niyetiniz var mı yok mu? Nakit ve peşin olarak demek istiyorum. Beni ne 'Transcontinental'in gelecek yıl kazanması olasılığı bulunan para, ne de sizin bu parayı ne yapacağınız ilgilendirir. Benim istediğim, yaptığım şeyin karşılığını vermenizdir. Bakın size şimdiden söylüyorum, para elime

geçene kadar, Noel sayısı baskıya girmeyecek. Hayırlı günler. Paranız olduğu zaman gelir beni görürsünüz."

Kapı hızla açıldı ve adam öfkeden allak bullak olmuş bir suratla Martin'i kenara itip lanetler yağdırarak, yumruklarını sıka sıka koridorun alt yanına doğru geçip gitti. Martin hemen girmemeye karar vererek, koridorlarda on beş dakika kadar oyalandı. Ondan sonra kapıyı açıp içeri girdi. Bu, onun için yepyeni bir deneyimdi, ilk kez bir editörlük makamına giriyordu. Burada karta filan gerek yoktu, zira hademe çocuklardan biri, iç odaya girip birisinin Bay Ford'u görmek istediğini söylemişti. Çocuk geri döndüğünde, Martin'i yarı yoldan işaretle çağırarak onu özel odaya, kutsal editörlük makamına götürdü. Martin'in ilk izlenimi, odanın düzensizliği, korkunç dağınıklığı oldu. Sonrasında, döner bir iskemleye oturmuş, yanakları sakallı, merakla kendisine bakmakta olan genç görünüşlü bir adam ilişti gözüne. Martin adamın yüzündeki dinginliğe hayret etti. Matbaacıyla yaptığı atışmanın adamın ölçülülüğünü zerre kadar bozmadığı apaçıktı.

Martin konuşmaya, "Ben... ben Martin Eden'ım," diye başladı. İçinden de, 'Beş dolarımı istiyorum,' demek geçti.

Ne var ki, bu, onun ilk editörüydü ve bu koşullar altında birdenbire adamın gözünü korkutmak istemiyordu. Editör, Martin'i hayretler içinde bırakan bir hareketle ayağa fırlayarak, "Demeyin!" diye bağırdı. Bir an sonra da iki eliyle Martin'in elini yakalamış, coşkuyla sıkıyordu.

"Sizi gördüğüme ne kadar sevindiğimi anlatamam Bay Eden. Sizi hep merak eder dururdum."

Bunu söyler söylemez de Martin'i bir kol boyu ileri tutup, onun sırtındaki ikinci iyi aynı zamanda da en kötü, yıpranmış ve tamirden geçmiş elbisesini dikkatle süzdü; Allahtan Martin pantolonunu Maria'nın ütüsüyle özene bezene ütülemişti.

"Sizi daha yaşlı biri olarak düşündüğümü itiraf ederim. Biliyorsunuz, hikâyenizde büyük bir düşünce genişliği, düşünce gücü ve düşünce olgunluğu ile düşünce derinliği göze çarpıyor. Bir başyapıt bu hikâye, daha ilk birkaç satırını okur okumaz anladım.

Size onu ilk kez nasıl okuduğumu anlatayım. Ama hayır; önce sizi arkadaşlarla tanıştırayım."

Editör konuşmasına ara vermeden Martin'i genel büroya götürdü ve editör yardımcısı Bay White ile tanıştırdı. Bay White, seyrek, ipek gibi sakalları olan, ellerinin acayip soğukluğu insanda kendisinin soğukalgınlığı çektiği izlenimini uyandıran, ufak tefek, ince yapılı bir adamdı.

"Bu da Bay Ends, Bay Eden. Bay Ends, bizim idare müdürümüzdür, biliyorsunuz."

Martin el sıkıştığı adamın saçsız, gözleri ters ters bakan ve yüzü tamamıyla -karısı tarafından özenle düzeltilmiş- beyaz bir sakalla kaplı olduğu için anlaşılabildiği kadarıyla genç olduğu tahmin edilebilen birini gördü. Sakallarını pazar günleri düzelten karısı, Bay Ends'in aynı zamanda ensesini de usturayla tıraş ederdi.

Hayran hayran konuşan üç adam hemen Martin'in çevresini sardılar. Martin'e öyle geldi ki, bunlar, sonunun ne olacağı belli olmayan bir durumu bir an önce savmak için böyle acele ediyordu.

Bay White, "Hep neden bize uğramadığınızı düşünürdük," diyordu.

Martin onlara paraya son derece gereksinmesi bulunduğunu belli etmek için, dobra dobra, "Gemiye binecek param olmadığı için," dedi.

İçinden de, 'Zaten süslü elbiselerim, paraya olan gereksinmemi en güzel şekilde anlatmaktadır onlara,' diye düşündü. Arada sırada, onlardan fırsat düştükçe, gelmekteki amacını üstü kapalı belirtti kaç kere. Ama hayranlarının kulakları sağırdı. Hikâyesini ilk okuduklarında ne düşündüklerini, karılarının, ailelerinin hikâye hakkında ne düşündüklerini anlatıp Martin'e hayranlıklarından dem vurdular boyuna, ama içlerinden biri bile, parasını ödemek niyetinde olduklarına ilişkin en ufak bir imada bulunmadı.

Bay Ford, "Hikâyenizi ilk kez nasıl okuduğumu anlattım mı size?" dedi. "Tabii anlatmadım. New York'tan batıya dönüyordum. Tren Ogden'de durunca, oradan itibaren hizmet edecek olan çocuk, 'Transcontinental'in yeni sayısını getirdi."

Martin, 'Yarabbim!' diye düşündü, 'ben beş dolarcık yüzünden açlıktan ölürken, sen pullmanda yolculuk ediyorsun!' Bir öfke dalgasının saldırısına uğradı. 'Transcontinental'in kendisine ettiği kötülük gözünde bir anda korkunç derecede büyüdü, zira aylarca süren özlem, açlık ve sıkıntının Martin üzerindeki etkisi çok güçlüydü, şu anda çektiği açlık da ona bir gün öncesinden beri ağzına bir lokma yiyecek koymadığını, bir gün önce ağzına koyduğu yiyeceğin de ancak bir lokma olduğunu hatırlattı. O an için ortalığı kan kırmızı gördü. Bu yaratıklar, soyguncu bile değillerdi. Birer adi hırsızdılar. Yalanlar, boş vaatlerle kandırıp hikâyesini almışlardı onun. Pekâlâ, o da gösterirdi onlara. Parayı almadan oradan adımını atmamaya iyice karar verdi. Eğer parayı alamazsa, Oakland'a dönemeyeceğini de hatırladı. Büyük bir irade harcayarak kendini tuttu, ama bu arada da yüzündeki yırtıcı kurt ifadesi onları korkutmuş ve rahatsız etmişti.

Seslerini daha da yükselterek konuşmayı sürdürdüler. Bay Ford, al baştan edip 'Çanların Sesi'ni ilk nasıl okuduğunu anlatmaya koyuldu. Aynı anda da Bay Ends, yeğeninin 'Çanların Sesi'ni ne kadar beğendiğini, tekrar anlatmaya başlıyordu. Sözü geçen yeğen de Alameda'da öğretmenmiş.

Sonunda Martin, "Buraya niçin geldiğimi söyleyeyim size," dedi. "Bu kadar beğendiğiniz hikâyemin parasını almaya. Eğer yanılmıyorsam, hikâyemi yayınlar yayınlamaz ödemeyi vaat ettiğiniz miktar beş dolardır."

Yüzünün her bir yanı kıpır kıpır oynayan Bay Ford, hemencecik uysal, memnun bir ifadeye bürünerek, elini cebine attı ve aniden Bay Ends'e dönerek, parasını evde bıraktığını söyledi. Bay Ends'in bu işe kızdığı yüzünden okunuyordu; Martin, onun kolunun sanki pantolon cebini korumak istermiş gibi seyirdiğini gördü ve paranın orada olduğunu anladı.

Bay Ends, "Çok üzgünüm," dedi, "ama matbaacıya para ödeyeli daha bir saat bile olmadı, adam bütün paramı aldı gitti. Doğrusu yanımda bu kadar az para bulundurmakla ihtiyatsızlık etmişim; ne var ki, borç senedinin vadesi henüz gelmediği halde matbaacı-

nın, bir lütuf olarak, paranın peşin verilmesini isteyeceği de hiç aklıma gelmemişti."

Her iki adam da umutla Bay White'a baktılar, ama bu bay da gülüp omuzlarını silkti. Onun vicdanı temizdi nasıl olsa. 'Transcontinental'e dergi yazarlığını öğrenmek için girmiş, onun yerine maliye öğrenmişti adamcağız. 'Transcontinental' ona dört aylık maaş borçluydu ve adam, matbaacının da mutlaka editör yardımcısı tarafından kandırılmış olduğunu biliyordu.

Bay Ford kabara kabara, "Bay Eden'ın bizi bu durumda yakalamış olması çok kötü," diye lafa başladı. "Sizi temin ederim ki, tamamıyla ihtiyatsızlık. Ama size ne yapacağımızı söyleyeyim bakın. Yarın sabah ilk iş olarak size beş dolarlık bir çek postalarız. Bay Eden'ın adresi var sizde değil mi Bay Ends?"

Evet, Bay Ends'de varmış adresi Martin'in ve Bay Ends yarın sabah ilk iş çeki gönderecekmiş. Martin öyle bankalar, çekler hakkında pek fazla bir şey bilmiyordu, ama çeki ertesi gün yerine, o gün vermemeleri için de bir sebep göremedi.

"Şu halde, Bay Eden, çeki yarın sabah size yollayacağımızı anladınız, değil mi?" dedi Bay Ford.

Martin oralı olmadan, "Para bana bugün gerekli" dedi.

Bay Ford tatlı bir dille, "Durumun talihsizliği... başka bir zamana rastlasaydı gelişiniz..." diye lafa başladı, ama ters ters bakan gözlerinden sabrının azaldığı anlaşılan Bay Ends, onun sözünü kesti.

Sert bir tavırla, "Bay Ford size durumu açıkladı ya," dedi. "Ben de söyledim. Çeki postalayacağız."

Martin onun sözünü keserek, "Ben de durumumu açıkladım size," dedi. "Paranın bugün gerektiğini de anlattım!"

İdare müdürünün terslenişiyle birlikte Martin, kanının damarlarında daha hızlı dolaşmaya başladığını hissetti, aynı zamanda da adamı gözden kaçırmamaya dikkat etti, çünkü 'Transcontinental'in parasal varlığının bu centilmenin cebinde yattığını sezinlemişti.

Bay Ford, "Çok yazık ki," diye söze başladı.

Ama o sırada, Bay Ends, sabırsız bir hareketle, odayı terk edecekmiş gibi döndü. Aynı anda da Martin atılıp adamı tek eliyle gırtlağından öyle bir kavradı ki, Bay Ends'in kusursuz biçimliliğini hâlâ koruyan kır sakalı kırk beş derecelik bir açıyla tavana doğru çevrildi. Bay White ile Bay Ford dehşet içinde, idare müdürünün bir Astragan kilimi gibi silkelendiğini gördüler.

Martin, "Sökül bakalım, seni gidi genç yeteneklerin saygıdeğer cesaret kırıcısı seni!" diye gürledi. "Sökül, yoksa, bütün paralar bozukluk bile olsa, seni silkeleye silkeleye çıkartırım onları." Sonra ödleri patlayan iki seyirciye dönerek, "Geri durun!" dedi. "Karışacak olanın canı yanar ha!"

Bay Ends'in soluğu tıkanıyordu, ancak Martin'in eli gevşedikten sonra parayı sökülme konusundaki uysallığını belli edebildi. Elleri pantolonunun ceplerine birçok sefer dalıp çıktıktan sonra, dört dolar on beş sent verebildi."

"Ters çevir cebini!" diye emretti Martin.

Bir on sent daha düştü cepten. Martin, yaptığı akından elde ettiklerini emin olmak için bir kez daha saydı.

Bay Ford'a, "Şimdi sıra sende," diye bağırdı.

Bay Ford hiç bekletmeden ceplerini altüst edip, altmış sent çıkardı.

Martin kin dolu bir sesle, "Hepsinin bu kadar olduğuna emin misin?" diye sordu. "Yelek ceplerinde ne var?"

Bay Ford iyi niyetinin bir belirtisi olarak, ceplerinin ikisini de tersine çevirdi. Ceplerden birinden yere bir karton parçası düştü. Bay Ford bunu aldı, tam cebine koyacakken Martin bağırdı:

"Nedir o? Gemi bileti mi? Ver onu bakayım bana. On sent eder bu. Bunu da alacağımdan düşüyorum. Şimdi gemi biletiyle birlikte dört dolar doksan beş sentim oldu. Bana hâlâ beş sent borcunuz var."

Bay White'a yiyecek gibi baktı ve zayıf adamcağızın kendisine bir beş sent uzattığını gördü.

Martin ortaya konuşarak, "Teşekkürler eder, hepinize iyi günler dilerim," dedi.

Bay Ends onun arkasından, "Haydut!" diye homurdandı.

Martin de dışarı çıkıp kapıyı çarparken, "Adi hırsız!" diye karşılık verdi.

Martin gururlanmıştı, öyle gururlanmıştı ki, 'The Hornet'in de kendisine 'Peri ile İnci' adlı yazısı için on beş dolar borçlu olduğunu hatırlayınca hemen gidip bu parayı da almaya karar verdi. Ne var ki, 'The Hornet'i, apaçık birer korsan olan ve hiç ayırt etmeden herkesi, her şeyi soyup soğana çeviren tertemiz tıraş olmuş, güçlü kuvvetli gençler yönetiyordu. Birkaç mobilya kırılıp döküldükten sonra, editör (sabık kolej atletlerinden), idare müdürünün, reklam ajanının ve kapıcının da büyük yardımları sayesinde Martin'i bürodan çıkarıp, ona ilk kat merdiven inişindeki ilk hızı kuvvetlice vermeyi başardı.

Yukarıdaki sahanlıktan Martin'e gülerek, "Yine buyurun, Bay Eden, sizi görmekten memnunluk duyarız," diye seslendiler.

Martin kendini toparlayıp sırıtarak, "Öf be!" dedi. "'Transcontinental'dekiler birer süt kuzusuydular ama, siz hepiniz profesyonel birer boksör çıktınız."

Onun bu lafına daha bol kahkahalar karşılık verdi.

'Hornet'in editörü aşağıya seslenerek, "Bir şair olarak Bay Eden," dedi, "sizin de profesyonel boksörden aşağı kalır yanınız olmadığını söylemeliyim. Soruşumu mazur görürseniz eğer, şu sağ kroşeyi nereden öğrendiniz Allah aşkına?"

"Siz, o kurtkapanını nereden öğrendiniz peki?" diye yanıt verdi Martin. "Bununla birlikte, gözünüz moraracak yine de."

Editör de iyilikçi bir edayla, "Umarım ki sizin de boynunuz tutulmaz," dileğinde bulundu. "Hep birlikte gidip bunun şerefine kafaları çeksek ne dersiniz? Boynunuzun şerefine değil tabii, şu ufak gürültünün şerefine ha?"

"Eğer gözünüz morarmazsa, paralar benden ama," diye kabul etti Martin.

Böylece soyulanla soyanlar, savaşı güçlünün kazanacağı ve 'Peri ile İnci'ye ait on beş doların 'Hornet' mensuplarının bileklerinin hakkı olduğu konusunda dostça bir anlaşmaya vararak birlikte kafaları çektiler.

34. BÖLÜM

RUTH, Maria'nın evinin ön basamaklarını çıkarken, Arthur bahçe kapısının orada kaldı. Ruth, hızla çalışan daktilonun tıkırtısını işitti, Martin kendisini içeri aldığında da, onun bir yazısının son sayfasını yazmakta olduğunu gördü. Ruth, Martin'in, Şükran Günü verecekleri yemeğe gelip gelmeyeceğini iyice anlamak için gelmişti; ama daha Ruth sözü açmadan Martin hemen, o derece kendini vererek hazırlandığı yazısını okumayı önerdi.

Kopya kâğıtlarını çıkardı, yazılarını bir düzene sokarak, "Dur, sana okuyayım şunu," dedi. "En son eserim, hem de diğer yazdıklarımdan bambaşka bir şey bu. O kadar bambaşka ki, âdeta korkutuyor beni, ama yine de içimde bunun güzel olduğunu söyleyen gizli bir his var. Sen yargıç ol. Bir Hawaii hikâyesi, 'Wiki-Wiki' adını verdim buna."

Yaratıcı ateşin sıcağı pırıl pırıl yüzüne vurmuştu Martin'in, halbuki Ruth bu soğuk odada titriyordu ve Martin kendisini karşıladığı sırada Ruth'un ellerinin soğukluğu Martin'in dikkatini çekmişti. Martin okurken, Ruth onu dikkatle dinledi; Martin arada sırada her ne kadar Ruth'un yüzünde bir hoşnutsuzluk gördüyse de, hikâyenin sonunda, "Samimi olarak, nasıl buldun?" diye sordu.

Ruth, "Bil-bilmem," diye yanıt verdi. "Sata-acaba satabilecek mi dersin?"

Martin, "Korkarım ki, hayır," diye itiraf etti. "Bu hikâye dergiler için fazla güçlü. Ama gerçek, vallahi billahi gerçek."

Ruth aman vermeksizin devam etti. "Öyleyse satılmayacaklarını bildiğin halde, bu gibi şeyler yazmakta niye hâlâ direniyorsun? Senin yazma sebebin geçimini sağlamak değil mi?"

"Evet, doğrudur; ama şu sefil hikâye aklımı aldı benim. Mutlaka yaz beni diye tutturdu."

"Peki ya şu Wiki-Wiki adlı karakter, neden onu o kadar kaba konuşturdun? Tabii, okurlarını incitecektir bu, editörler de işte bu nedenle senin eserlerini geri çevirmekte haklılar."

"Öyle konuşturdum, çünkü gerçek Wiki-Wiki öyle konuşurdu."

"Ama genel beğeniye uymaz bu."

Martin, "Yaşama uyar," diye dobra dobra konuştu. "Gerçek bu! Ben de yaşamı gördüğüm gibi yazmak zorundayım."

Ruth hiç yanıt vermedi, kısa bir an sessiz kaldılar. Martin, Ruth'u sevdiği içindir ki, onu tamamıyla anlayamıyordu; Ruth da Martin'i anlayamıyordu, çünkü Martin, Ruth'un ufkunun ötesinde yükselen bir dağ gibiydi.

Martin konuşmayı daha rahat bir konuya sürüklemek çabasıyla, "Şey," dedi, 'Transcontinental'den paramı aldım." Dört dolar doksan sent ve bir gemi bileti ödeyerek cezaya çarptırılan üç sakallının, onları son gördüğü biçimde gözünün önünde canlanan resmi Martin'i güldürdü.

Ruth neşeyle, "Öyleyse geleceksin," diye bağırdı. "Bunu anlamak için gelmiştim ben de."

Martin dalgın dalgın, "Gelmek?" diye mırıldandı. "Nereye?"

"Yarın akşam yemeğine canım. Biliyorsun, bana eline para geçince elbiseni rehinden kurtaracağını söylemiştin."

Martin saflıkla, "Vallahi unutmuşum," dedi. "Bu sabah belediye memuru, Maria'nın iki ineğiyle danasını götürdü. Maria'nın parası olmadığı için inekleri ben kurtarmak zorunda kaldım. 'Transcontinental'den aldığım beşlik işte buraya gitti. 'Çanların Sesi' belediye memurunun cebine indi."

"Demek ki gelmeyeceksin?"

Martin üstüne başına baktı.

Ruth'un gözlerinde düş kırıklığını ve sitemi anlatan gözyaşları pırıldadı, ama bir şey söylemedi.

Martin onu neşelendirmek için, "Gelecek Şükran Gününde, benimle birlikte Delmonico'da akşam yemeği yiyeceksin, ya da

Londra'da, Paris'te veya nerede istersen orada. Kesin söylüyorum bak."

Ruth damdan düşer gibi, "Birkaç gün önce gazetede gördüm," dedi. "Demiryollarına birçok yerel atama yapılmış. Sen birinci olarak kazanmıştın, değil mi?"

Martin çağrıldığını, ama kendisinin vazgeçtiğini itiraf etmek zorunda kaldı. "Kendimden o kadar eminim, o kadar eminim ki," dedi. "Bir yıl sonra bir düzine demir yolcunun kazandığından fazlasını kazanmaya başlayacağım. Bekle de gör bak."

Martin sözünü bitirince Ruth, sadece bir "Ah," dedi. Eldivenlerini eline geçirerek ayağa kalktı. "Gitmem gerekiyor Martin. Arthur beni bekliyor."

Martin onu kollarının arasına alıp öptü, ama Ruth'un soğuk bir sevgili gibi davrandığını gördü. Ruth'un bedeninde hiçbir gerginlik yoktu, kollarıyla da onu sarmamış, dudakları ise Martin'in dudaklarını hiçbir tutku duymaksızın karşılamıştı.

Martin bahçe kapısından dönerken, Ruth'un kendisine kızgın olduğu sonucuna vardı. Peki ama, neden? Belediye memurunun Maria'nın ineklerine el koyması bir talihsizlikti. Tamamıyla talihin kötü bir oyunuydu. Bunda hiç kimsenin kabahati yoktu ki. Kendi davranış tarzından başka türlü davranılabileceği ise Martin'in aklının köşesinden bile geçmedi. Biraz sonra, 'Eh, Demiryollarının çağrısını kabul etmediğim için bir parçacık benim kabahatim var' diye düşündü. Ruth da Wiki-Wiki'yi beğenmemişti üstelik.

Merdivenin başından dönüp akşam seferine çıkan postacısını karşıladı. Uzun zarflardan oluşan posta paketini eline aldığı zaman, hep tekrarlanan o umut ateşi Martin'i yine sardı. Zarflardan biri uzun değildi. Kısa ve ince bir zarftı, üstünde de basılı harflerle, 'The New York Ouview'nun adresi yazılıydı. Zarfı yırtıp açmadan önce duraladı. Bu bir kabul mektubu olamazdı. Bu yayınevinde hiçbir yazısı yoktu Martin'in. Belki de –bu müthiş düşünceyle Martin'in yüreği neredeyse duracak gibi oldu– belki de kendisine bir makale ısmarlıyorlardı; ama aynı anda da bunun olanaksızlığını düşünerek bu olasılığı kafasından uzaklaştırdı.

Bu, editör tarafından kaleme alınmış kısa, resmî bir mektuptu ve aldıkları imzasız bir mektubu ilişikte yolladıklarını ve 'Ouview' yazı işleri müdürlüğünün bu gibi imzasız mektupları dikkate almadıklarından emin olabileceğini bildiriyordu.

Martin, ilişik mektubun kargacık burgacık bir el yazısıyla yazılmış olduğunu gördü. Martin'i edepsizce aşağılayan bu karmakarışık mektup, 'Martin Eden denen' ve dergilere hikâyeler satan adamın yazarlıkla ilgisi olmadığını, eski dergilerden aşırdığı hikâyeleri yeniden daktiloya çekmek suretiyle kendisininmiş gibi sürdüğünü iddia ediyordu. Zarfın üstündeki damga 'San Leandro' postanesine aitti. Martin, mektubu yazanın kim olduğunu anlamak için bir saniye bile düşünmedi. Higginbotham'ın grameri, Higginbotham'ın halk ağzı, Higginbotham'ın dolambaçlı anlatımı ve düşünüşü bütün mektup boyunca sırıtıyordu. Martin, mektubun her satırında eniştesinin sadece ince İtalyan elini değil, aynı zamanda onun kaba bakkal yumruğunu da gördü.

"Peki ama neden?" diye boş yere kendine sordu durdu. Bernand Higginbotham'a ne kötülüğü dokunmuştu ki? O kadar mantıksızca, o kadar düşük bir işti ki bu. Hiçbir açıklama yolu bulunamazdı. O hafta içinde Martin'e batının çeşitli dergilerinden buna benzer bir düzine mektup daha geldi. Martin, editörler ince davranıyorlar diye düşündü. Hiçbirinin Martin'i tanıdığı yoktu, buna rağmen bazıları ona sempati bile göstermişti. Editörlerin imzasız yazılardan hoşlanmadığı açıkça anlaşılıyordu. Kendisine yöneltilen bu kinci girişimin boşa çıktığını anladı. Hatta aslına bakılırsa bu mektuplar eğer bir sonuç sağlayacaksa, hiç kuşku yok, Martin'den yana bir durum yaratacak, hiç değilse birçok editörün dikkati onun adına çekilmiş olacaktı. Belki bir gün, ondan bir yazı aldıkları zaman, bunun, kendisiyle ilgili imzasız mektuplar gönderilen kişi olduğunu hatırlarlardı. Böyle bir hatırlayışın da onların Martin üzerine yargılarının dengesini bir parçacık da olsa Martin'den yana bozmayacağını kim ileri sürebilirdi?

İşte bu sıralarda Martin, Maria'nın gözünden çok düştü. Bir sabah onu mutfakta, ütülenecek bir yığın çamaşır arasında, bit-

kinlikten yanaklarından gözyaşları süzülür, acıdan inler halde boş yere didinirken buldu. Martin, hemen kadına grip teşhisi koydu, bir bardak sıcak viski (bu Brissenden'ın getirdiği viskilerin artığıydı) içirip yatağa girmesini emretti. Ama Maria'nın yatmaya yanaştığı yoktu. Ütünün bitmesi gerek diye karşı çıktı, yoksa o akşam ve ertesi gün yedi küçük aç çocuğuna yiyecek veremeyeceğini anlattı.

Maria hayretler içinde, Martin'in sobanın üstünden bir ütü alıp, fantazi kola yapılacak bir bluzu ütü tahtasının üstüne yaydığını gördü. (Maria bunu ölünceye kadar hep anlattı durdu). Bu, Kate Flanagan'ın pazar bluzuydu ve Maria'nın dünyasında ondan daha kusursuz, ondan daha titiz giyinen bir kadın yoktu. Üstelik Bayan Flanagan ayrıca haber gönderip, söz konusu bluzun o akşama hazır olmasını tembih etmişti. Herkesin bildiği gibi, Bayan Flanagan, demirci Bay Collins'le flört ediyordu, ertesi gün de birlikte Golden Gate Parkına gideceklerdi; bunu da yalnız Maria biliyordu. Maria, bluzu Martin'in elinden almak için boş yere uğraştı. Martin ayakları birbirine dolaşan Maria'yı bir iskemleye oturttu, o da oradan faltaşı gibi açılan gözlerle Martin'i seyretti. Kendisinin ütülemek için harcayacağı zamanın dörtte biri kadar bir süre içinde bluz tertemiz ütülendi, hem de Martin'in Maria'nın kendisine de onaylattığı gibi, Maria'nın ütüleyeceği kadar güzel oldu ütü.

Martin, "Eğer ütülerin daha sıcak olsaydı, çok daha hızlı çalışabilirdim," diye açıkladı.

Maria'ya göre ise, Martin'in salladığı ütüler, kendisinin kullanmaya cesaret edebileceğinden çok daha sıcaktı.

Martin ondan sonra, "Senin ıslatma tarzın tamamıyla yanlış," diye yakındı. "Bak nasıl ıslatılacağını ben göstereyim sana. Bize basınç gerekli. Eğer çabuk ütü yapmak istiyorsan, basınç altında ıslat."

Bodrumdaki tahtalardan bir sandık yaptı, buna bir de kapak uydurduktan sonra, Silva ailesi veletlerinin hurdacıya satmak için topladıkları hurda demir parçalarını da talan etti. Sandığın içine yeni ıslatılan çamaşırları tıkıp, kapağı kapattı, kapağın üstüne de demir parçalarını koyunca düzen tamam ve işler hale geldi.

Martin atletine varıncaya kadar soyunup, kendisinin 'iyice kızgın' dediği bir ütüyü eline alarak, "Şimdi beni seyret, bak Maria," dedi.

Maria bunu sonradan şöyle anlattı, "Ütüyü bitirince de, yıkadı yünlüleri. Dedi ki bana, 'Maria, sen koca bir aptalsın. Ben göstereyim sana nasıl yıkanır yünlüler,' ve de gösterdi. On dakikada yapar makineyi –bir varil, bir bisiklet jantı, iki sırık, işte böyle."

Martin bu marifetlerini Shelley Hot Springs'de Joe'dan öğrenmişti. Dikine duran çubuğun üst başına eski jantı yerleştirmiş, bunu da mutfak kirişlerine sıkıca bağladığı yatay çubuğa tutturmuştu. Böylece çamaşırları varilin içinde suya daldırıp çıkaran jantı çevirirken, bir eliyle de çamaşırları kolayca dövebiliyordu.

Maria'nın hikâyesi hep, "Artık Maria yıkamaz çamaşırları," diye biterdi. "Çalıştırırım çocukları varilin başında, çevirsinler tekeri. Bay Eden, çok kafalı adam o."

Bununla birlikte Martin, Maria'nın çamaşırhanesinde yaptığı gelişmeler ve işi ustaca becermesinden ötürü Maria'nın gözünden adamakıllı düştü. Maria'nın kafasında Martin'e yakıştırdığı masalsı pırıltı onun eski bir çamaşırcı oluşu gerçeği karşısında sönüp gitti. Martin'in bütün o kitaplarının, onu arabalarla ya da kucak dolusu viski şişeleriyle ziyarete gelen bütün yüksek dostlarının hiçbir değeri kalmadı. Üst yanı, Martin de sıradan bir işçi, onun sınıfından, onun cinsinden bir insandı işte. Şimdi daha bir insanlaşmış, daha yanına varılır hale gelmişti Martin; bir giz olmaktan çıkmıştı artık.

Martin'in ailesinden gitgide daha çok sıtkı sıyrılmaya devam etti. Bay Higginbotham'ın hiçbir kışkırtmaya dayanmayan saldırısının arkasından, Bay Hermann von Schmidt de rengini belli etti. Birkaç küçük hikâyesiyle, bir iki mizahi koşuk ve şakasının satışından kendisine bir süre yetecek kadar para kazanmıştı Martin. Sadece faturalarının bir bölümünü ödemekle kalmamış, aynı zamanda eline siyah elbisesiyle, bisikletini rehinden kurtaracak kadar para da kalmıştı. Martin, krank sustası eğrildiği için, ona-

rım isteyen bisikletini, gelecekteki eniştesiyle dostluğunun bir belirtisi olarak von Schmidt'in dükkânına yolladı.

Aynı gün akşamüstü, ufak bir çocuğun bisikletini getirdiğini gören Martin sevindi. Bu umulmaz lütuf üzerine Martin, eniştesinin de kendisiyle dost geçinmeye istekli olduğu sonucuna vardı. Ama bisikleti gözden geçirince, el bile sürülmemiş olduğunu gördü. Aynı gün, biraz sonra kız kardeşinin sevgilisine telefon eden Martin, bu bayın kendisiyle, "hiçbir konuda, hiçbir surette ve hiçbir biçimde" ilgilenmek istemediğini öğrendi.

Neşeli bir tavırla, "Hermann von Schmidt," diye yanıt verdi Martin. "Oraya gelip senin o patlıcan burnunu kırmak geçiyor kafamdan."

Öbürü, "Hele dükkânıma gel, ben de polis çağırırım," diye yanıt verdi. "Senin işini ben de bitiririm ya! Ah, senin ne mal olduğunu bilirim ben, ama bana kabadayılık söktüremezsin. Senin gibilerle işim yok benim. Aylağın birisin sen işte, ben de uyuyorum zannetme. Kız kardeşinle evleneceğim diye benim sırtımdan geçinmeye kalkamazsın. Niye bir işe girip de namusunla geçimini sağlamıyorsun ha? Söylesene bunu sen bana!"

Martin'in filozof yanı ağır bastı ve öfkesini dağıttı. Büyük bir keyifle almacı astı. Ama biraz sonra keyfi kaçtı ve tepki kendini gösterdi, Martin yalnızlığının bütün ağırlığını hissetti. Brissenden'dan başka kimse onu anlamıyor, kimse onu işe yarar bir insan kabul etmiyordu. Brissenden ise kayıplara karışmıştı. Allah bilir neredeydi.

Martin manavdan çıkıp satın aldığı şeylerle eve dönerken, hava da kararmaya başlamıştı. Köşede bir tramvay durdu ve tanıdık, ince birisinin aşağı indiğini gören Martin'in yüreği sevinçle hopladı. Brissenden'dı bu. Tramvay daha kalkmadan kısa bir bakış anında, Martin, Brissenden'ın paltosunun ceplerinden birinin kitaplarla, ötekinin de bir litrelik viski şişesiyle dolu olduğunu gördü.

35. BÖLÜM

BRISSENDEN uzun süren yokluğu üzerine hiçbir açıklamada bulunmadı. Martin de bir şey sormadı ona. Todi ile dolu koca bardaktan yükselen buğunun arasından, karşısında oturan arkadaşının bir cesedinkini andıran yüzünü görmek ona yetiyordu.

Brissenden, Martin'in yaptıklarını dinledikten sonra, "Ben de boş durmadım," dedi.

Ceketinin iç cebinden bir yazı çıkarıp Martin'e verdi. Yazının üstündeki ismi okuyan Martin başını kaldırıp Brissenden'a merakla baktı.

Brissenden, "Evet, o işte," diye güldü. "Güzel bir isim, ha? 'Efemerid'... tek kelimecik. Senin şu her zaman dimdik, canlılık dolu inorganik 'insan'ın, termometredeki ufacık yerinden ötürü çalım satan otuz altı derecelik yaratığının, efemeridlerin son basamağı olan insanının yüzünden bu adı koymamın nedeni sensin. Bu bir kez kafama girdi, ondan kurtulmak için de yazmam gerekiyordu. Bununla ilgili düşüncelerini söyle bana."

Martin'in yüzü önce kızardı, okumaya devam ettikçe kanı çekildi. Bu tam bir sanat eseriydi. Biçim, öze galip gelmişti, ama özün anlaşılabilir son atomu bile, Martin'i zevkten sarhoş edecek, gözlerini coşkuyla yaşartacak, sırtını yukarıdan aşağı soğuk ürpertilerle kaplatacak kadar mükemmel bir yapı içinde anlatım kazanmış olduğuna göre, buna biçimin zaferi demek de doğru olmazdı. Altı, yedi yüz dizelik upuzun ve sanki başka bir dünyanın eseriymiş kadar hayret verici, fantastik bir şiirdi. Müthiş, olanaksız bir şeydi bu; ama buna rağmen işte burada, kâğıttan sayfaların üstüne kara mürekkeple karalanmış olarak duruyordu. Şiir, insanı ve insanın ruh araştırmalarını son sınırları için-

de ele alıyor ve en uzak güneşleri, en uzak gökkuşağı tayflarını kanıt göstermek için uzayın uçurumlarında geziniyordu. Soluğu yarı yarıya sönmüş, atışları gitgide hafifleyen yüreği bir kuş gibi çırpınan, ölmekte olan bir adamın kafatası içinde çılgınca eğlenen bir düş gücünün delice cümbüşüydü bu. Şiir görkemli bir ritim içinde, değişmez bir savaşmanın soğuk gürültüsünden saldırıya geçen yıldızlar ordusuna, birbirini sıkıştıran soğumuş yıldızlardan, karanlık boşlukta parıldayan nebulalara uzanıyor ve bütün bunların arasından, gezegenlerin uğultusu, sistemlerin çatırtısı içinde, insanoğlunun gümüş bir mekiğin sesi gibi hafiften hafife, ama hiç eksilmeksizin tınlayan huysuz sesi duyuluyordu.

Martin sonunda konuşabilecek hale gelince, "Edebiyat dünyasında buna benzer bir tek şey daha yoktur," dedi. "Olağanüstü! Olağanüstü! Başımı döndürdü. Sarhoş etti beni. O büyük, bölünemez soru... onu kafamdan bir türlü çıkaramıyorum. İnsanoğlunun o araştıran, sonsuza dek hep tekrarlanan, o ince ağlamaklı sesi hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Fillerin gümbürtüsü, aslanların kükremeleri arasında bir sivrisineğin ölüm marşına benziyor. Mikroskobik tutkularını bir türlü doyuramayan bir obur. Kendimi gülünç duruma düşürüyorum, ama kafama takıldı bir kez işte. Sen –senin ne olduğunu bilmiyorum– olağanüstüsün sen, işte o kadar. Ama nasıl yapıyorsun bunu? Nasıl yapıyorsun bunu?"

Martin heyecanlı konuşmasını bir an kesti ve hemen yeniden başladı:

"Bir daha hiç yazmayacağım. Acemi bir sıvacıyım ben. Sen bana gerçek bir sanatçının eserini gösterdin. Deha bu! Dehadan da üstün bir şey. Dehayı aşıyor. Çıldırmış gerçek bu. Gerçek, herif, her satırı gerçek bunun. Acaba bunun farkında mısın? Seni gidi dogmatist seni! Bilim sana yalan söylemez. Kozmosun ham demirinden kesilip, kudretli ritimlerle dokunularak bir görkem ve güzellik kumaşı haline getirilmiş aşağılamanın gerçeği bu. Başka bir şey söylemeyeceğim artık. Bittim, ezildim. Evet, daha da ezileceğim. Bırak da senin adına piyasaya süreyim bunu."

Brissenden sırıttı. "Hıristiyanlık dünyasında bunu basmayı göze alabilecek tek dergi yoktur –sen de bilirsin bunu."

"Böyle bir şey bilmiyorum. Ben Hıristiyanlık dünyasında bunu kapışmayacak tek dergi bulunmayacağını biliyorum. Her gün böyle bir şey geçmez onların eline. Bu, sadece yılın şiiri değil, yüzyılın şiiri bu."

"Bu önerini kabul edebilmeyi isterdim."

"Alay etme," diye gürledi Martin. "Editörler tamamen boş insan değillerdir. Biliyorum bunu. Seninle bahse girmeye hazırım. 'Efemerid'in birinci ya da ikinci başvuruda kabul edileceği üzerine nesine istersen bahse girerim."

"Önerini kabul etmeme engel olan bir tek şey var." Brissenden bir an bekledi. "Bu eser, eserlerimin en büyüğü. Bunu biliyorum. Son eserim benim. Bununla iftihar ediyorum. Ona tapıyorum. Viskiden bile güzel. Bu benim, tatlı düşleri, temiz idealleri olan basit bir delikanlı iken düşlediğim şey; büyük, mükemmel şey. İşte sonunda, son hamlede yakaladım, bir sürü domuza çiğnetmeye de razı olamam onu. Hayır, bahse girmeyeceğim seninle. Bu benimdir. Onu ben yarattım ve seninle paylaştım."

Martin, "Ama dünyanın geri kalan insanlarını düşün," diye karşı çıktı. "Güzelliğin işlevi haz vermektir."

"O benim güzelliğim."

"Bencil olma."

Brissenden, "Bencil değilim ben," dedi ve ince dudaklarından çıkacak sözcükler kendisini keyiflendirdiği zamanlarda olduğu gibi sinsi sinsi sırıttı. "Açlıktan geberen bir domuz kadar özgeciyim."

Martin boş yere onu kararından caydırmaya çalıştı. Ona, dergilere karşı duyduğu nefretin delicesine, fantastik bir nefret olduğunu, bu davranışının, Efesos'taki Diyana Tapınağını yakan delikanlının hareketinden bin kez daha alçakça olduğunu anlattı. Bütün bu suçlamalar fırtınası altında Brissenden sakin sakin todisini yudumlarken, Martin'in editörler dışında bütün söylediklerinin gerçek olduğunu kabul etti. Editörlere olan nefreti sı-

nırsızdı ve editörlerden söz etmeye başlayınca, suçlama yağdırma konusunda Martin'i geride bıraktı.

"Şunu bana daktiloya çekmeni istiyorum," dedi. "Sen bu işi herhangi bir stenograftan bin kez daha iyi bilirsin. Şimdi de sana bir öğütte bulunacağım." Ceketinin dış cebinden kalın bir kâğıt tomarı çıkardı. "İşte, senin 'Güneşin Utancı'. Bir değil, iki sefer, üç sefer okudum onu, sana en büyük komplimanı yapabilirdim. Senin 'Efemerid' üzerine söylediklerinden sonra benim susmam gerekiyor. Ancak şu kadarını söyleyeceğim: 'Güneşin Utancı' yayınlandığı zaman bir heyecan yaratacak. Öyle bir edebi tartışmaya yol açacak ki, reklam bakımından senin için binler değerinde olacak bu."

Martin güldü, "Zannederim şimdi de bunu bir dergiye önermemi salık vereceksin," dedi.

"Hiç de değil! Tabii eğer eserini basılmış görmek istiyorsan demek istiyorum. Birinci sınıf yayınevlerine öner onu. Belki yayınevlerinden birisinin yazı okuyucusu delidir veya çılgındır da, bakarsın eserinden yana rapor verir. Bir sürü kitap okudun sen. Bunların özü Martin Eden'ın kafasındaki imbikten süzülüp, 'Güneşin Utancı'na aktı. Martin Eden de bir gün ünlü olacak ve ünü en çok bu eserine dayanacak. Onun için eserine bir yayıncı bulmalısın. Ne kadar çabuk bulursan, o kadar iyi olur."

Brissenden o gece geç vakit döndü evine; tam tramvayın ilk basamağına adımını attığı sırada geriye, Martin'e doğru savrulup, onun eline sımsıkı topak edilmiş buruşuk bir kâğıt parçası tutuşturdu.

"Al şunu," dedi. "Bugün at yarışlarına gitmiştim, şikeyi de biliyordum."

Kampana çaldı, tramvay hareket etti; Martin, eline tutuşturulan buruşuk, yağlı kâğıt tomarının ne olduğunu merak ederek kalakaldı. Odasına dönüp de kâğıdı açınca bunun yüz dolarlık bir çek olduğunu gördü.

Bunu hiç çekinmeden kullandı. Arkadaşının her zaman bol parası olduğunu biliyor, aynı zamanda bir gün başarıya ulaşıp

bunu ödeyeceğine dair derin bir inanç besliyordu. Sabahleyin bütün faturalarını ödedi, Maria'ya peşin peşin üç aylık kirasını verdi, tefecideki bütün rehinlerini kurtardı. Ondan sonra Marian'ın düğün hediyesiyle, Ruth'a ve Gertrude'a Noel için daha gösterişsiz hediyeler aldı. Sonunda elinde kalan parayla bütün Silva ailesini önüne katıp Oakland'a götürdü. Vaadini yerine getirmekte bir kış gecikmişti, ama Maria da içinde olmak üzere bütün Silva'lar ayakkabı sahibi olmuşlardı. Ayrıca Silva'ların kucaklarını doldurup taşıran çeşit çeşit oyuncaklar, bebekler, düdükler, paket paket, çıkın çıkın şekerler, yemişler de almıştı onlara.

Martin, kendisinin ve Maria'nın dizinin dibinden ayrılmayan bu olağanüstü çocuk ordusuyla, şimdiye kadar yapılmış olan en büyük şekerlemeyi istemek için girdikleri bir şekerci dükkânında Ruth ve annesiyle karşılaştı. Bayan Morse son derece sarsıldı. Ruth'un bile onuru incindi, zira o görünüşe önem verirdi, halbuki sevdiği adam, Portekizli sokak sefillerinden bir ordunun başında, Maria ile senli benli bir halde hiç de hoş bir manzara oluşturmuyordu. Ama Ruth'u asıl inciten, bu manzaradan çok, Martin'in gururdan, onur duygusundan yoksun oluşuydu. Ancak Ruth'un daha da derinden içine işleyen nokta, bu olayda, Martin'in işçi sınıfı aslından geldiğini unutarak yaşamasının olanaksızlığını görmüş olmasıydı. Bu gerçeği belli eden birçok lekesi vardı Martin'in, ama bunu böylece dünyanın yüzüne –Ruth'un dünyasının yüzüne– çarpmakla fazla ileri gitmiş oluyordu. Gerçi Martin'le nişanlandığı gizli tutulmuştu, ama uzun zamandan beri devam eden yakın ilişkileri bir sürü dedikodunun doğmasına neden olmuştu; dükkânda ise sevgilisiyle, sevgilisinin yanındakileri gizliden gizliye incelemekte olan bir sürü tanıdıkları vardı Ruth'un. Ruth'da Martin'in o rahat geniş görüşlülüğü olmadığından, çevrenin üstüne çıkamıyordu. Hemencecik incinmişti, duyarlı yaradılışı yüzünden de bunun utancıyla titriyordu. İşte o gün, daha sonra Ruth'u ziyaretinde, hediyesini daha uygun bir fırsatta vermeyi kararlaştırarak göğüs cebinde tutan Martin, onu bu durumda buldu. Gözyaşları –kızgın, tutkulu gözyaşları– içinde gördüğü Ruth'un

bu hali, Martin'e çok şey anlatmıştı. Onun çektiği acıyı görünce, kendisinin bir zalim olduğuna inandı, ama ruhunun derinliklerinde de neden ve nasıl zalim olduğunun yanıtını bulamadı. Tanıdıklarından ötürü utanç duymak Martin'in aklının almayacağı bir şeydi; Silva'ları Noel alışverişine götürmek de, kendisince, asla Ruth'a saygısının eksik olduğunu göstermezdi. Öbür yandan, Ruth, kendisine açıklayınca, onun görüşünü de anladı ve bunu kadınca, her kadında, hem de kadınların en iyisinde bile bulunan bir zayıflık olarak kabul etti.

36. BÖLÜM

BİR ocak akşamı, Brissenden, "Gel," dedi Martin'e, "gel de sana 'gerçek kiri' göstereyim."

San Francisco'da birlikte yemek yemişlerdi, Brissenden'ın aklına Martin'e 'gerçek kiri' göstermek düşüncesi geldiğinde Oakland'a dönmek üzere iskelede bulunuyorlardı. Brissenden hemen döndü ve üstünden kayan paltosunun içinde sıska bir gölge halinde rıhtımda yürümeye başladı; Martin, ona yetişmekte güçlük çekiyordu. Brissenden, toptan içki satan bir dükkâna girdi ve beşer litrelik iki damacana porto şarabı aldı, her iki elinde birer damacana olmak üzere bir tramvaya atladı; arkasından da, kucağı bir sürü litrelik viski şişesiyle dolu olduğu halde Martin.

Martin, 'gerçek kir'in ne olduğunu merak ederken, bir yandan da, 'Eğer beni şimdi Ruth bir görseydi' diye düşündü.

Tramvaydan inip Market Sokağının güneyinde, işçi sınıfının oturduğu mahallenin ta göbeğine dalarlarken, Brissenden, "Belki de kimse yoktur orda," dedi. "O takdirde, bunca zamandır aradığın şeyi kaçırmış olacaksın."

"Peki neymiş bu bok be?" diye sordu Martin.

"Adamlar, akıllı adamlar, seni ticaret odasında arkadaşlık ederken bulduğum o farfaracı, ciğeri beş para etmeyenlerden değil. Sen kitapları okuyunca kendini yapayalnız kalmış buldun. Eh, işte, ben de sana bu akşam kitap okumuş başka adamları tanıtacağım, bundan sonra yalnız kalmazsın artık."

Blokun sonuna geldikleri sırada, "Onların sonu gelmez tartışmalarıyla kafamı yorduğum filan yok," dedi. "Onların kitap felsefeleri beni ilgilendirmez. Ama göreceksin, bu çocuklar burjuva

domuzu değil, bilgi sahibi kimselerdir. Yalnız dikkat et, bu herifler dünyada aklına gelebilecek her konuda seni çiğ çiğ yerler."

Bir süre sonra soluyarak, aynı zamanda da kendisini iki damacananın yükünden kurtarmaya çalışan Martin'e karşı koyarak, "Umarım Norton ordadır," dedi. "Norton bir idealisttir; Harvard mezunu. Müthiş bir belliği vardır. İdealizm onu felsefi anarşiye yöneltti, ailesi de sokağa attı onu. Babası bir demiryolu şirketinin başkanı ve bir mültimilyoner, ama oğlu San Francisco'da yirmi beş sente satılan tek sayfalık bir anarşist derginin editörlüğünü yaparak açlıktan geberiyor."

Martin, San Francisco'yu pek bilmiyordu, hele Market Sokağının güney tarafını hiç; o bakımdan nereye götürüldüğünün farkında değildi.

"Devam et," dedi, "ben onları görmeden, sen onlardan söz et bana. Geçimlerini nasıl sağlıyor bunlar? Nasıl olmuş da buraya düşmüşler?"

"Umarım Hamilton da oradadır." Brissenden böyle diyerek durdu ve ellerini dinlendirdi. "Adı Strawn-Hamilton, iki ad arasında tire var biliyorsun, güneyli eski bir soydan geliyor. Serserinin biri. Sosyalist kooperatif mağazalarından birinde haftada altı dolara sözde kâtiplik yapıyor, daha doğrusu yapmaya çalışıyor, ama dünyada tanıdığım en tembel heriftir. İflah olmaz bir hayta. Şehre postu serer, oturur. Bütün gün ağzına bir lokma bile koymadan, bankın üstünde oturduğunu gördüm, sonra akşam onu yemeğe çağırdığımda da –şu iki blok ötedeki lokantaya– bana: 'Çok uzun iş şimdi oğlum, onun yerine bana bir paket sigara al daha iyi,' demişti. Kreis, onu materyalistik monizme çevirinceye kadar o da senin gibi bir Spenserciydi. Eğer yapabilirsem, onu monizm üzerine konuşturmaya çalışacağım. Norton da başka bir monisttir; yalnız o, ruh dışındaki bir hiçi kabul eder."

Martin, "Kreis kim?" diye sordu.

"Gideceğimiz yerde kalıyor. Vaktiyle profesörmüş, üniversiteden kovulmuş; hep aynı hikâye. Çelikten kapan gibi bir kafası var. Yaşamını bildiğimiz herhangi bir yoldan kazanır. Böyle

düştüğü sırada sokakta dilencilik bile yaptığını biliyorum. Vicdansız herifin biridir. Hiç ayırt etmez, cesedi bulsa kefenini soyup alır; onunla burjuvaların arasındaki fark şu ki, beriki, işin hilesine kaçmadan soyar. Nietzsche'den, Schopenhauer'den ya da Kant'tan söz eder, ama dünyada gerçekten önem verdiği tek şey, monizmidir; Mary'i de dahil edebiliriz. Onun beş para etmeyen tanrısı Haeckel'dir. Ona hakaret etmenin tek yolu, Haeckel'e şöyle bir şaplak indirivermektir."

Brissenden merdiveni tırmanmadan önce, damacanaları yukarı kat merdivene açılan kapının eşiğine koyarak, "İşte burada oturuyorlar," dedi. Altında bir bar ile bir bakkal dükkânı bulunan, alışılagelmiş iki katlı köşe başı yapılarından biriydi bu. "Çete burada oturuyor işte. Bütün üst katı kendilerine almışlar. Ama içlerinde yalnız Kreis'in iki odası vardır. Hadi gel."

Üst katın holünde ışık yanmıyordu, ama Brissenden zifiri karanlıkta bir hayalet gibi yolunu bulup ilerledi. Martin'e bir şey söylemek için durdu:

"Bir çocuk var –Stevens– teosofisttir. Acele ettiği zaman her şeyi birbirine karıştırır. Şimdi bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor. İyi purolara bayılır. Onun, on sente yemek yenilen lokantada yemek yiyip de, yemeğin üstüne içtiği puroya elli sent verdiğini gördüm. Onun için birkaç puro koydum cebime, ama bakalım, görebilirsek eğer.

"Sonra bir başka çocuk daha var –Parry–, Avustralyalı, istatistikçidir, aynı zamanda da canlı spor ansiklopedisti. Ona Paraguay'ın 1903 tahıl üretimini, ya da 1890'da Çin'in İngiltere'den ithal ettiği çarşaflık bez miktarını veya Jimmy Britt'in Battling Nelson'la hangi sıklette dövüştüğünü, yahut da 1868'de Amerika Birleşik Devletleri'nin tüy, horoz, orta ve hafif sıklet boks şampiyonlarını sor, bir makine gibi en doğru yanıtı verir sana. Sonra Andy var, bir farmason; her şeyle ilgili düşünceleri vardır, iyi de satranç oynar; sonra bir başkası da Hary'dir, fırıncılık yapar, koyu sosyalisttir, aynı zamanda da güçlü bir sendikacıdır. Sırası gelmişken, şu aşçılar ve garsonlar grevini hatırlarsın –o

sendikayı örgütleyip grevi başlatıveren Hamilton'du– işte o grevi daha önceden bu evde Kreis'in odasında o hazırladı. Sırf keyif için yaptı bu işi, ama sendikada kalamayacak kadar tembeldi. Ne var ki, istese çok yükselebilirdi. Eğer bu derece, böylesine sultani tembel olmasa, onun elinden hiçbir şey kurtulamaz."

Brissenden, ta ileride ışık çizgisi bir kapının eşiğini gösterene kadar karanlıkta ilerledi. Kapıyı vurdu, kimdir sorusuna yanıt verdi ve kapı açıldı. Martin bir anda kendini içeride Kreis'le el sıkışır buldu. Kreis, pırıl pırıl, bembeyaz dişleri, kor gibi iri gözleri, biraz düşük siyah bıyıkları olan yakışıklı, esmer bir gençti. Evi çekip çevirdiği anlaşılan Mary adındaki genç sarışın kız da, hem mutfak, hem de yemek odası işi gören ufak arka odada, yerde bulaşık yıkamaktaydı. Tepelerinde yıkanmış çamaşırlar asılıydı; çamaşırların asılı olduğu ip ve dolayısıyla çamaşırlar öyle sarkmıştı ki, Martin önce, bir köşede konuşmakta olan iki erkeğin farkına varamadı. Bu ikisi Brissenden'ı selamlayıp, şarap damacanalarını bağrışlarla karşıladılar. Tanıştırılan Martin, onların Andy ile Parry olduğunu öğrendi. Onlara katılıp, Parry'nin geçen gece seyrettiği profesyonel boks maçını anlatmasını dikkatle dinlemeye başladı; öbür yanda Brissenden da todi imal edip viski soda hazırlamakla meşguldü.

Onun, "Takımı getir bakalım," emri üzerine Andy fırlayıp oturanları çağırmak için odaları dolaşmaya başladı.

Brissenden, Martin'e, "Talihimiz varmış," diye fısıldadı, "çoğu burada. İşte Norton'la Hamilton; gel de tanış onlarla. Stevens'ın ortalarda olmadığını duydum. Eğer başarabilirsem onları monizm hakkında konuşturmaya çalışacağım. Aralarında şöyle bir iki tartışma başlayıncaya kadar bekle, o zaman ısınıp canlanırlar."

Önceleri konuşmalar sıkıcıydı. Bununla birlikte Martin, onların işlek kafalarını beğenmekten geri kalmadı. Görüşlerinin genellikle uyuşmamasına rağmen, hepsi de görüşleri olan insanlardı; zeki, bilgili ve yapmacık değildiler.

Martin, çabucak, bu adamların hangi konuda konuşurlarsa konuşsunlar, o konunun bilgi ile olan bağlantısına başvurdukla-

rını ve bunların aynı zamanda toplum ve evren üzerine de köklü ve düzgün görüşleri olduğunu gördü. Onların görüşlerini kimse hazırlayıp vermemişti onlara; her biri şu ya da bu sınıfın birer isyancısıydı ve hepsinin de dilleri boş ve yavan sözlere yabancıydı. Martin, Morse'ların evinde hiç böylesine hayret verici bir konu zenginliği içinde tartışıldığına rastlamamıştı. İlgi gösterdikleri konuları, ancak zaman sınırlayabilirdi. Konuşma dram sanatının geleceğinden kalkıp, Mansfield'i hatırlatan eserlere, oradan da Bayan Humphry'nin yeni kitabıyla, Shaw'un yeni piyesine geldi. Sabah gazetelerinin bazı baş yazılarını övdüler, bazılarını yerin dibine batırdılar. Yeni Zelanda'daki iş durumundan, Henry James ile Brander Matthews'a atladılar, ordan Almanların Uzakdoğu planlarına ve Sarı Tehlike'nin ekonomik yönden ele alınışına geçtiler, Alman seçimleriyle, Bebel'in son konuşması üzerinde çekiştiler ve sonunda yerel siyaset üzerinde, en son planlar, işçi sendikaları toplantısındaki yönetim rezaletleri ve liman deniz işçileri grevini düzenlemek için çekilen teller üzerinde karar kıldılar. Sorunların özelliklerine ilişkin bilgileri Martin'i şaşırttı. Gazetelerde hiç çıkmamış olan şeyleri biliyorlardı; kuklaları oynatan ipleri, telleri ve gizli elleri biliyorlardı. Mary adlı kızın da tartışmaya karışması ve Martin'in tanıdığı pek az kadında rastladığı bir bilgi göstermesi de onu ayrıca şaşırttı. Martin'le o, Swinburne ile Rosetti'den söz ettiler; sonra da kız, Martin'i, Fransız edebiyatının henüz Martin'in ulaşamadığı derinliklerine sürükledi. Kız, Maeterlinck'i savunduğu zaman da Martin'in öç alma sırası gelmiş oldu; hemen "Güneşin Utancı" adlı denemesindeki, üzerinde iyice düşünülmüş tezini ortaya koydu.

Öbür erkeklerin birçoğu da yanlarına gelip konuşmaya katıldığı ve havayı yoğun sigara dumanı kapladığı sırada Brissenden savaş bayrağını salladı:

"İşte, tam senin dişine göre bir körpe et Kreis," dedi. "Herbert Spencer'a bir âşık heyecanı ile bağlı, çiçeği burnunda bir delikanlı. Onu da Haeckel'ci yap bakalım yapabilirsen!"

Kreis sanki uykudan uyanır gibi doğruldu, gözleri metalik, manyetik bir pırıltıyla şimşeklendi. Aynı anda da Norton, Martin'e, onu çok iyi koruyacağını anlatmak istercesine tatlı, bir kızınkini andıran gülümseyişiyle çok sempatik bir biçimde baktı.

Kreis doğrudan doğruya Martin'e çullandı, ama Norton adım adım işe karıştı ve sonunda Kreis'le ikisi kendi kişisel savaşlarına girişip Martin'i bir yana bıraktılar. Martin dinledi, dinledi; öyle hoşlanmıştı ki, inanamayıp gözlerini ovuşturacaktı. Böyle bir şey olmazdı canım, hele Market Sokağının güney kesiminin işçi mahallesinde hiç!..

Kitapları dile getiriyordu bu adamlar. Ateşle, şevkle konuşuyorlardı, vaktiyle nasıl içki ve öfkenin başka adamları uyardığını gördüyse, işte entelektüel bir dürtü de bu adamları öyle uyarıyordu. Martin'in işittiği, Kant ve Spencer gibi yarı efsaneleşmiş yarı tanrılar tarafından yazılmış kuru, kitap felsefesi değil, canlı, sıcak, kan kırmızı bir felsefeydi ve her teli heyecanla işlenmiş olan bu felsefe bu iki adamda bedenleşmişti. Ara sıra diğerleri de karışıyor ve hepsi de ellerinde sigaraları, kollarını sallayarak, ilgiyle ve pür dikkat dinliyorlardı.

İdealizm Martin'i öteden beri hiç çekmemişti, ama şimdi idealizmin Norton'un elinde ortaya konuşu bir keşifti Martin için. Bu felsefenin Martin'e çekici gelen sağlam mantıksal yönünü Kreis ile Hamilton gözden kaçırmış gibiydiler. Bu ikisi Norton'a metafizikçi diye dudak büküyor, buna karşılık Norton da onları metafizikçiler diye aşağılıyordu. 'Fenomen' ve 'Numen' terimleri çok geçiyordu. Kreis'le Hamilton, Norton'u, bilinci bilinçle açıklamaya kalkışmakla suçladılar. O da onları laf canbazlığı ile ve olguları açıklayan genel ilkelere olgulardan hareket ederek varma yerine, bu ilkelere sözcüklerden hareket ederek varan bir uslamlama yöntemine başvurmakla suçladı. Kreis'le Hamilton buna çok şaştılar. Onların uslamlama yönteminin en baş ilkesi, olgulardan hareket etmek ve olgulara bir ad vermekti.

Norton, Kant felsefesinin labirentlerine dalınca, Kreis ona bütün o ufak cici Alman felsefelerinin öldükten sonra Oxford'a

gittiğini hatırlattı. Biraz sonra da Norton, onlara Hamilton'un Cimrilik Yasası'nı hatırlatınca, bunun hemen kendi uslamlama süreçlerinin her birine uygulanmasını istediler. Martin, dizlerini karnına çekmiş, bütün bunlardan son derece zevklenmişti. Ne var ki, Norton bir Spenserci değildi, nitekim öbür ikisine olduğu kadar Martin'e de seslenerek, Martin'in felsefe anlayışıyla savaşıyordu.

Doğrudan doğruya Martin'e bakarak, "Biliyorsun ki, Berkeley'e hiçbir zaman yanıt verilebilmiş değildir," dedi. "Bir yanıta en çok yaklaşan Spencer olmuştur, ama onunki de pek yakın sayılmaz. Spencer'ın ardından gidenlerin en sadığı bile bundan daha ileri gidemeyecektir. Geçen gün Saleeby'nin bir denemesini okuyordum; Herbert Spencer'dan yana söyleyebildiği biricik şey onun Berkeley'e bir yanıt vermeye yaklaşmış olduğundan ibaretti."

Hamilton, "Hume'un ne dediğini biliyor musun?" diye sordu. Öbürü evet anlamına başını salladı, ama Hamilton diğerleri de duysunlar diye yine söyledi. "Hume diyor ki, Berkeley'in kanıtları ne yanıt kabul eder, ne de inandırıcıdır."

Kendini hiç kaybetmemesine rağmen, Norton duygusal ve heyecanlıydı, ötekiler ise dürtmek için, boynuz atmak için en yumuşak yeri arayan soğukkanlı bir çift canavar gibiydiler. Gece geç vakitlere doğru Norton, kendisine bir metafizikçi diye üst üste yapılan saldırıların altında feryat edip, ayağa fırlamamak için altındaki iskemleye sımsıkı sarılarak, kıvılcımlar saçan gri gözleri ve haşin, metin bir ifade almış kız gibi yüzüyle onlara karşı büyük bir saldırıya geçti.

"Pekâlâ, Haeckelciler sizi, pekâlâ, belki de ben bir büyücü gibi akıl yürütüyorum, ama siz nasıl akıl yürütüyorsunuz Allah aşkına? Dayanacak temeliniz yok sizin; hiç girmeye hakkı olmayan yerlere sürükleyip durduğunuz pozitif biliminizle, bilimden uzak birer dogmatiksiniz siz. Daha materyalistik monizm ekolü ortaya çıkmadan çok önce, temel öyle bir değişikliğe uğradı ki, temel diye bir şey kalamazdı zaten. Locke'du bunu yapan, John Locke. İki yüz yıl önce, hatta daha bile önce, *İnsan Zihni Üzerine Deneme*

adlı eserinde, doğuştan gelen fikirlerin var olamayacağını kanıtlamıştı. İşin en hoş yanı da, bunun, sizin iddia ettiğiniz şeyin ta kendisi olmuştur. Bu gece siz tekrar tekrar, doğuştan gelme fikirlerin olamayacağı üzerinde direnip durdunuz.

"Peki bu ne demektir? Bu demektir ki, kesin gerçeği hiçbir zaman bilemezsiniz. Doğduğunuzda beyniniz bomboştur. Beyinlerimizin beş duyumuz sayesinde alabileceği bütün içerik, görünüşlerden veya fenomenlerden ibarettir. Numenlere gelince ki, bunlar da doğduğumuz zaman beynimizde değildir ve bunların..."

Kreis onun sözünü kesmek için, "Reddederim," diye başlayacak oldu.

Norton, "Ben sözümü bitirinceye kadar bekle," diye bağırdı. "Madde ile kuvvet arasındaki etkileşimi ancak şu ya da bu biçimde duyularınıza çarptığı biçimiyle bilebilirsiniz. Görüyorsunuz ya, kanıt getirebilmek uğruna maddenin varlığını kabul ediyorum; yapmak istediğim şey de sizi kendi kanıtınızla yıkmaktır. Bunu başka türlü yapmama olanak yok, zira her ikiniz de, felsefi bir soyutlamayı anlamaya doğuştan yetersizsiniz.

"Evet, şimdi söyleyin bakalım, şu pozitif biliminize göre madde üzerine ne biliyorsunuz? Maddeyi sadece fenomenlerine göre ve görünüşleriyle biliyorsunuz. Sadece onun değişikliklerinden, ya da onda meydana gelen, bilincinizdeki neden değişikliğine benzer değişikliklerin farkındasınızdır. Pozitif bilim sadece fenomenlerle ilgilenir, halbuki siz, birer ontolojist gibi hareket edip, numenlerle ilgilenmeye sıvanacak kadar aptalsınız. Ne var ki, bizzat, pozitif bilimin tanımına göre, bilim görünüşlerle ilgilenir. Birisinin dediği gibi, fenomenlerle ilgili bilgimiz fenomenleri aşamaz.

"Kant'ı yok etseniz bile, Berkeley'e yanıt veremezsiniz, halbuki siz, pozitif bilimin Tanrının yokluğunu, ya da, ikisi de aynı kapıya çıktığına göre, maddenin varlığını kanıtladığını ileri sürdüğünüz zaman, ister istemez, Berkeley'in yanıldığını fark etmiş oluyorsunuz. Unutmayın ki, ben maddeyi, sırf söylemek istediklerimi anlayabilmeniz için kabul ettim. Eğer istiyorsanız pozitif bilim adamı

olun siz gene; yalnız, ontolojinin pozitif bilimde yeri yoktur, onun için siz ontolojiyi rahat bırakın. Spencer bir agnostik olmakta haklıydı, ama eğer Spencer..."

Ne var ki, artık Oakland'a kalkacak son gemiye yetişmeleri gerekiyordu. Bu yüzden Brissenden'la Martin, usulca kalkıp gittiler; onlar gittiğinde Norton hâlâ konuşuyor, Kreis ile Hamilton da, o lafını bitirir bitirmez atılmaya hazır birer av köpeği gibi bekliyorlardı.

Gemiye bindiklerinde Martin, "Bana peri masallarından bir an yaşattın," dedi. "Bu gibi insanlarla tanışmak, yaşama bir değer kazandırıyor. Beynim öyle bir kamçılandı ki... İdealizmi daha önce hiç değerlendirememiştim. Yalnız yine de kabul etmiyorum onu. Hep bir realist olacağım ben, biliyorum. Ben böyle yaradılmışım herhalde. Yalnız Kreis'le Hamilton'a bir yanıt vermek isterdim, öyle sanıyorum ki, Norton'a da söyleyecek bir iki sözüm olacaktı. Spencer'a hiçbir darbe indiremediler her şeyden önce. İlk kez sirke giden bir çocuk kadar heyecanlıyım. Anlıyorum ki, benim biraz daha okumam gerekiyor. Hemen Saleeby'nin eserlerini arayıp bulacağım. Ben hâlâ, Spencer'a dil uzatılamayacağı inancındayım, gelecek seferki tartışmada ben de varım."

Ama canı yanarak soluk alan Brissenden, boyun atkısına gömülmüş, çenesi çökük göğsünün üzerine düşmüş, uzun paltosuna sarılı bedeni pervanelerin titreşimiyle sarsıla sarsıla uyuya kalmıştı.

37. BÖLÜM

MARTIN'İN ertesi sabah yaptığı ilk iş, Brissenden'ın hem öğüdüne, hem de emrine karşı gelmek oldu. 'Güneşin Utancı'nı paket edip 'Acropolis'e postaladı. Bunun dergide çıkabileceğini umuyor ve dergiler tarafından tanınmanın kendisini yayınevlerine de tanıtacağını düşünüyordu. Aynı şekilde, 'Efemerid'i de bir dergiye yolladı. Martin, Brissenden'da belirli bir saplantı halini aldığına inandığı, onun dergilere ilişkin önyargısına rağmen bu büyük şiirin yayınlanacağına emindi. Bununla birlikte şiirin, Brissenden'ın iznini almadan yayınlanmasını istemiyordu. Niyeti şiiri dergilerden birine kabul ettirmek, sonrasında Brissenden'la savaşmak için karşısına silahlanmış bir halde çıkmaktı.

Martin o sabah, haftalarca öncesinden ana çizgilerini hazırladığı ve yaratılmak için çığlıklar atarak kendisini durmadan rahatsız etmekte olan bir hikâyeye başladı. Görünüşte bu gerçek bir dünya içinde ve gerçek koşullar içinde gerçek kişileri ele alan, bir yirminci yüzyıl serüveni, hafif bir aşk ve deniz hikâyesiydi. Ancak, hikâyenin gücü, canlılığı altında başka bir şey; yüzeysel bir okuyucunun bulup ortaya çıkaramayacağı, öte yandan böyle bir okuyucunun hiçbir zaman ilgisini çekmeyecek ve onu hoşnut bırakmayacak bir şey bulunacaktı. İşte Martin'i bu hikâyeyi yazmaya zorlayan da hikâyenin kendisi değil, bu şeydi. Bu bakımdan, ona ana temaları bulduran hep o büyük, evrensel motif oluyordu. Böyle bir motif bulduktan sonra, evrensel olanı ifade etmesini sağlayacak belirli kişileri ve belirli yeri, mekân ve zaman içinde kafasında düşünüp kurdu. Bu hikâye için "Gecikmiş" adını uygun buldu; hikâyenin altmış bin sözcüğü geçmeyeceğine emindi ki, bu da onun o büyük verim gücü için oyuncak demekti. İlk gün hikâyesini, araçlarına hâkim olduğunu fark etmekten doğan bir zevkle ele aldı. Artık, araçlarının

keskin ağızlarının kayarak eserini bozacağı korkusu kalmamıştı içinde. Uzun aylar süren uygulamalı ve kuramsal çalışmaları meyvesini vermişti. Şimdi, biçim vermekte olduğu şey üzerinde artık ustalaşmış ellerle, daha serbestçe çalışabilirdi; öte yandan birbirini kovalayan saatler boyunca, çalıştıkça da, daha önce hiç hissetmediği bir şeyi, yaşamı ve yaşamın serüvenlerini kavrayan avucunun kendinden emin ve çok geniş kavrama yetisini hissetti. "Gecikmiş", belirli karakterleri ve belirli olayları bakımından gerçeklik taşıyan bu hikâyeyi anlatacaktı; ama Martin emindi ki, bu aynı zamanda her çağda, dünyanın bütün denizleri ve herkes için gerçeklik taşıyan, büyük, yaşamsal önemi olan şeylerden de söz edecekti. Bir an kadar masadan geriye yaslanarak, 'Herbert Spencer sayesinde' diye düşündü. 'Evet, Herbert Spencer ve Herbert Spencer'ın eline tutuşturduğu yaşam ve evrim anahtarı sayesinde.'

Yazdığının büyük şeyler olduğunun farkındaydı. Kulaklarında hiç durmayan bir nakarat halinde, "Başarı kazanacak! Başarı kazanacak!" sözleri çınlıyordu. Tabii başarı kazanacaktı. Sonunda dergilerin kapışacakları yazıyı yazıyordu işte. Bütün hikâye şimşek parıltıları halinde bir anda gözlerinin önünden geçti. Kısa bir ara verip defterine bir paragraf yazdı. Bu "Gecikmiş"in son paragrafı olacaktı, ama bütün kitap kafasında öyle canlı bir biçimde tamamlanmıştı ki, daha kitabı bitirmesine haftalar varken, o, defterine kitabın bitiş paragrafını yazabiliyordu. Henüz yazılmamış olan hikâyeyi, deniz hikâyeleri yazarlarının hikâyeleriyle ölçüştürdü ve kendisininki ona, ötekilerle ölçülemeyecek kadar üstün geldi. Kendi kendine, yüksek sesle, "Buna yaklaşacak yalnız bir kişi var," dedi, "o da Conrad. Hatta hikâyemi okusa, o bile yerinden kalkıp ellerimi sıkar ve 'Aferin Martin oğlum,' derdi," diye mırıldandı.

Bütün gün başını kaldırmadan çalıştı. O gece Morse'lara yemeğe çağrılı olduğu son dakikada aklına geldi. Brissenden sayesinde siyah elbisesi rehinden kurtulduğu için Martin akşam yemeği çağrılarına katılabilir hale gelmişti. Şehrin çarşısında tramvaydan atlayıp, Saleeby'nin kitaplarını aramak için bir kütüphaneye koştu. *Yaşamın Öyküsü* adlı kitabı aldı ve tramvayda,

Norton'un sözünü ettiği, Spencer'la ilgili denemeyi açtı. Martin, okudukça kızdı. Yüzü kızardı, çenesi atmaya ve elleri sanki avucu içinde ezerek öldürmekte olduğu iğrenç bir şeyi tekrar tekrar sıkıyormuş gibi, farkında olmaksızın sıkılıp açılmaya başladı. Tramvaydan inince, öfkeli bir insan nasıl yürürse, o da öyle, iri adımlarla, kaldırım boyunca yürüdü ve Morse'ların zilini öyle hırslı çaldı ki, ses onu ayıltıp kendine getirdi; böylece yüzü, kendi haline gülmekten aydınlık bir hal almış, sinirleri düzelmiş olarak içeri girdi. Bununla birlikte, daha içeri girer girmez de içini bir ezginlik kapladı. Bütün gün ilhamın kanatlarında yükseldiği yüceliklerden aşağı düşüverdi. Kafasında Brissenden'ın küfür yerine kullandığı sıfatlar dönüp duruyordu: "Burjuva," "ticaret odası"... Kendi kendine kızgın bir şekilde, "Ee, ne olmuş yani?" diye sordu. O, Ruth'la evleniyordu, Ruth'un ailesiyle değil.

Ona öyle geldi ki, Ruth'u şimdiye kadar hiç bu kadar güzel, bu derece ince, böylesine ruh gibi, aynı zamanda bu derece sağlıklı görmemişti. Ruth'un yanaklarına kan gelmişti, gözleri de tekrar tekrar Martin'i çekiyordu. Bunlar, Martin'in sonsuzluğu ilk kez içinde gördüğü gözlerdi. Çoktandır sonsuzluğu unutmuştu, kendine özgü bilimsel okuma yöntemini de yine çoktandır kaybetmişti; ama Ruth'un gözlerinde sözcük biçimindeki bütün kanıtlarının yerini tutan bir delil okudu. Bunu Ruth'un, önünden bütün tartışmaları kaçıran gözlerinde gördü; zira aşk vardı bu gözlerde. Martin'in kendi gözlerinde de aşk vardı ve aşk tartışma kabul etmezdi. İşte Martin'in aşk doktrini böyleydi.

Yemeğe oturmadan önce Ruth'la baş başa geçirdiği yarım saat, onu son derece mutlu ve hayattan hoşnut bıraktı. Bununla birlikte sofrada, yorucu günün sonucu olan kaçınılmaz tepki ve aşırı yorgunluk hali Martin'in üzerine çöktü. Gözlerinin yorgun, kendisinin sinirli olduğunun farkındaydı. Şimdi dudak büküp, aşağıladığı ve çok kez kendisine sıkıntı veren bu sofranın vaktiyle yüksek kültür ve temiz bir yaşamla dolu olduğunu varsaydığı bir atmosferde uygar kişilerle ilk yemeğini yediği sofra olduğunu hatırladı. Çok eskiye ait o günkü acınacak halini aklına getirdi; yemek yemeye yarayan araç-

ların, insanı dehşete düşürecek kadar kalabalık ayrıntılarıyla şaşkına dönüp, bir adımda böylesine baş döndürücü bir sosyal yüksekliğe ulaşmaya çabalayan ve gulyabaniyi andıran bir uşağın işkenceleri altında, çevresinde olanları anlama çabası içinde derisinin her gözeneğinden ter fışkıran, onur sahibi bir yabaniydi; sonunda da, sahip olmadığı bilgi, ya da kibarlığa sahipmiş gibi görünmeye çalışmamaya, açık yüreklilikle, gerçek haliyle görünmeye karar vermişti o gün.

Tıpkı gemide bir kaza olasılığı düşüncesiyle aniden kuruntuya kapılan bir yolcunun can yeleklerinin yerini belirlemeye çalışması gibi, emin olmak için gözlerini Ruth'a dikip baktı. Eh, elde ettiği semere bu kadardı: Aşk ve Ruth. Geri kalan hiçbir şey kitaplardaki tanımlara uymuyordu; halbuki aşk ve Ruth uyuyordu. Martin, onlar için biyolojik bir açıklama bulmuştu: Aşk, yaşamın en yücelmiş ifadesiydi. Doğa bütün erkekleri olduğu gibi, Martin'i de sevme amacına uygun olarak hazırlamak için on binlerce yüzyıl, evet, yüz binlerce, milyonlarca yüzyıl harcamıştı; ve Martin, doğa ananın bu amaçla yarattığı kişilerin en mükemmellerinden biriydi. Doğa, aşkı, Martin'in içinde en güçlü duygu yapmış, ona verdiği düş gücü ile de bu duygunun gücünü yüzde on binlerce kez çoğaltmış, Martin'i heyecanlandırmak, eritmek ve çiftleşmek için efemerid'lerin arasına göndermişti. Eli, Ruth'un masanın altındaki elini aradı ve sıcak bir bastırma alışverişi oldu. Ruth ona alelacele baktı; gözleri pırıl pırıl, mahmur mahmurdu. Her yanını kaplayan heyecan yüzünden, Martin'in gözleri de öyleydi ve Martin, Ruth'un gözlerinde gördüğü parlaklığın, onun kendi gözlerindeki parlaklığı görmesinden meydana geldiğini bilemedi. Masanın öbür ucunda, Bay Morse'un sağ yanında yerel bir yüksek mahkeme yargıcı olan Yargıç Blount oturuyordu. Martin onunla birçok kez karşılaşmış ama, bir türlü sevememişti adamı. Martin ile Bay Morse, işçi sendikaları, yerel durum ve sosyalizm tartışması yapıyor ve Bay Morse, Martin'e sosyalizm konusu üzerinde takılmaya, onu kızdırmaya çalışıyordu. Derken, Yargıç Blount masanın karşı yanından babacan bir acıma ve sevecenlikle bakarak, Martin'e yatıştırıcı bir biçimde:

"Büyüyünce sen de vazgeçersin bu fikirlerden, delikanlı," dedi. "Delikanlılık çağlarına ait bu çeşit esereklerin en iyi tedavisi, zamandır." Bay Morse'a dönerek, "Bu gibi durumlarda tartışmanın yararlı olmayacağı kanısındayım. Tartışma hastayı inatçı yapar."

Öbürü büyük bir ciddiyetle onaylayarak, "Haklısınız," dedi. "Bununla birlikte, hastayı ara sıra kendi durumu üzerine uyarmak yerinde olur."

Martin neşeli neşeli güldü, ama bu gülme zorlamaydı. O gün çok çalışmıştı, gün uzundu ve Martin'in çalışması da çok yorucu olmuştu. Şimdi de içinden taşan, onu zorlayan tepkinin sancılarını çekiyordu.

"Kuşku yok ki," dedi, "ikiniz de mükemmel birer doktorsunuz, ancak, eğer hastanın kendi düşüncesini söylemesine de kerem edip, izin buyuracak olursanız, size şunu söylemek isterim ki, birer tanı uzmanı olarak ikiniz de sıfırsınız. Gerçekte, ikiniz de bende var olduğunu sandığınız hastalığa yakalanmışsınız. Bana gelince, benim bağışıklığım var. Yarı oluşmuş haliyle damarlarınıza yerleşmiş olan sosyalist felsefe bana dokunmaksızın yanımdan geçti."

Yargıç, "Zeki, zeki," diye homurdandı. "Tartışmada durumu tersine çevirmek için mükemmel bir oyun."

"Sizin ağzınızdan duymuştum." Martin'in gözleri alev saçıyordu, ama kendini tutmasını bildi. "Biliyor musunuz, yargıç bey, ben sizin seçim kampanyası konuşmalarınızı dinledim. Henidikal bir yolla –ha sahi, henidikal sözcüğü benim çok sevdiğim ve kimsenin anlamadığı bir sözcüktür– evet, henidikal bir yoldan kendinizi rekabet sistemine ve güçlülerin ayakta kalacağına inandığınıza inandırmaya çalışıyorsunuz, ama aynı zamanda, öbür yandan güçlünün gücünü budamak için de bütün gücünüzle her çareye başvuruyorsunuz."

"Delikanlı..."

"Unutmayın ki, kampanya nutuklarınızı dinledim," diye Martin uyardı. "Hepsi de kayıtlara geçmiştir; eyaletlerarası ticaret kuralları hakkındaki tutumunuz, Standart Oil kumpanyası ile demiryolları tröstü kuralları, ormanların korunması ve daha buna

benzer binlerce kısıtlayıcı ve hepsi de sosyalistçe olan önlemlerden yana olan tutumunuz."

"Yani bana bu çeşitli güçlerin kötüye kullanılmasının kısıtlandırılması gerektiğine inanmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, sorun bu değil. Ben size, sizin iyi tanı koyamadığınızı söylemek istiyorum. Size anlatmak istiyorum ki, benim kanımda sosyalizm mikrobu yoktur. Size demek istiyorum ki, bu mikrobun zayıf düşürücü yıkımına uğrayan sizlersiniz. Bana gelince, ben, tıpkı sizin, sözlükte karşılığı olmayan anlamlar vererek başka bir kılık altında gizlediğiniz ve sahte bir sosyalizmden başka bir şey olmayan soysuz demokrasinize karşı olduğum gibi, sosyalizme de kökten karşıyım.

"Bir reaksiyonerim ben; hem öyle tam bir reaksiyonerim ki, peçelerle örtülü bir sosyal düzenin yalanları içinde yaşayan ve görüşleri bu peçeyi delerek ardındaki şeye işleyemeyecek kadar zayıf olan sizin gibiler, benim tutumumu anlayamaz. Kendinizi, güçlünün yaşayacağına, güçlünün egemenliğine inandığınıza inandırmaya çalışıyorsunuz. Ben ise inanıyorum. İşte fark burada. Biraz daha genç, şöyle birkaç aycık daha genç olduğum sıralarda ben de aynı şeye inanıyordum. Biliyor musunuz, sizin görüşleriniz ve sizinkilerin görüşleri beni hayran bırakmıştı. Ne var ki, tüccarlar ve iş adamları olsa olsa korkak birer hükümdardır; bunlar bütün günlerini para kazanma teknesi içinde birer domuz gibi homurdana homurdana tüketmektedir, işte onun için de ben yüksek izninizle aristokratlar arasındaki yerime döndüm. Bu odada tek bireyci varsa, o da benim. Ben devletten hiçbir şey beklemiyorum. Devleti kokuşmuş işe yaramazlığından kurtaracak olan güçlü adamda, at sırtındaki adamda benim umudum.

"Nietzsche haklıydı, şimdi oturup da size Nietzsche'nin kim olduğunu anlatacak değilim, ama Nietzsche haklıydı işte. Dünya güçlülerindir. Aynı zamanda soylu olan ve domuzlara özgü ticaret ve alışveriş teknesinde yuvarlanmayanlarındır. Dünya gerçek soylulara aittir; büyük sarışın hayvanların, uyuşmazların, kavuk sallamayanlarındır dünya. Bunlar da sizi hap diye yutacaktır; siz,

sosyalizmden korkan ve kendilerini sosyalist sananları. O boyun eğen, o aşağılık kölece ahlakınız da sizi asla kurtaramayacak. Ha, bütün bunlar sizin anlayamayacağınız şeyler, biliyorum ve bunlarla daha fazla canınızı sıkmayacağım. Yalnız şurasını hatırınızdan çıkarmayın ki, Oakland'daki bütün bireycileri toplasanız, yarım düzineyi geçmez ve Martin Eden de onlardan biridir."

Martin, tartışmayı bitirdiğini belli ederek Ruth'a döndü.

Yumuşak bir sesle, "Bugün sinirlerim çok yorgun. Sadece seni sevmek istiyorum, konuşmak istemiyorum."

"Ben ikna olmadım. Bütün sosyalistler düzenbazdır. Onlar için söylenecek en doğru laf da budur," diyen Bay Morse'u duymazdan geldi.

Yargıç Blount, "Biz seni gene de iyi bir Cumhuriyetçi yaparız," dedi.

Martin keyifli keyifli, "Siz, beni Cumhuriyetçi yapamadan yetişecektir at sırtındaki adam, merak etmeyin," diye yanıt verdi.

Ama Bay Morse hiç de hoşnut değildi. Görüşlerine saygı duymadığı, kendisine anlayış göstermediği gelecekteki damadının tembelliğini ve doğru dürüst bir iş tutmaya yanaşmamasını beğenmiyordu. Böylece, Bay Morse, konuşmayı Herbert Spencer'a getirdi. Yargıç Blount da ona yardımcı oldu. Filozofun adı geçer geçmez kulaklarını diken Martin ise, Herbert Spencer'a karşı ağır ve kendini beğenmişçesine bir eleştiriye girişen yargıcı dinlemekteydi. Bay Morse, sanki, "Hadi bakalım, al sana," der gibilerden Martin'e baktı.

Martin içinden, "Geveze alıklar," dedi, Ruth ve Arthur'la konuşmaya devam ettiler. Ama geçirdiği uzun günün yorgunluğu ve bir gece önceki 'gerçek kir' Martin üzerinde etkisini göstermeye başlamıştı; üstelik, tramvayda okuyup da köpürdüğü şey de hâlâ beynini yakıp kavuruyordu.

Onun kendini tutmak için harcadığı çabayı görüp korkan Ruth, birden, "Ne oluyor kuzum?" diye sordu.

O sırada Yargıç Blount, "Bilinmeyenden başka Tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir," diyordu.

Martin, Yargıç Blount'a döndü.

Dingin bir sesle, "Ucuz bir yargı," dedi. "Bunu ilk kez City Hall Parkında, iyi bir sopa yemesi gereken bir işçinin ağzından duymuştum. Ondan sonra da çok duydum ve her seferinde bu lafların kenef kokan havası midemi bulandırmıştır. Kendinizden utanmanız gerek. Bu büyük ve soylu adamın adını sizin ağzınızdan işitmek, bir lağım çukurunda şebnem damlası bulmaya benziyor. İğrençsiniz."

Sanki odaya yıldırım düşmüştü. Yargıç Blount sara nöbetine tutulmuş bir yüzle, Martin'e gözlerini faltaşı gibi açmış bakıyordu ve tıs çıkmıyordu ortalıkta. Bay Morse içinden sevinmişti. Kızının ne kadar sarsıldığını görüyordu. Onun da yapmak istediği buydu işte: bu çocuğun yaradılıştan gelen, hiç beğenmediği kötülüğünü ortaya çıkarmak.

Ruth'un eli masanın altından yalvarır gibi Martin'in elini aradı, ama Martin'in tepesi atmıştı bir kere. Yüksek mevkilere çıkmış şu kişilerin entelektüel gösteriş ve sahtekârlıkları onu deliye çevirmişti. Bir yüksek mahkeme yargıcı! Böyle yüce kişilere aşağıdan, çamurun içinden bakıp da, onları tanrılaştırdığı zamanlar henüz birkaç yıl geride kalmıştı.

Yargıç Blount, kendini topladı ve terbiyeli bir tavır takınarak Martin'e hitap etti. Martin ise onun bu terbiyeli tavrı hanımların yüzü suyu hürmetine takındığını anlamıştı. Bu bile onun öfkesini arttırdı. Şu dünyada onur diye bir şey kalmamış mıydı yani?

Yargıç Blount'a, "Spencer'ı tartışamazsınız siz benimle," diye bağırdı. "Spencer'a dair, onun kendi vatandaşlarının bildiklerinden fazla bir şey bilmiyorsunuz siz. Ama bunda sizin kabahatiniz yok, kabul ederim. Bu, sadece zamanımızdaki nefret edilecek cehaletin bir görünüşünden ibaret. Bu akşam buraya gelirken, bunun bir örneğiyle daha karşılaşmıştım. Saleeby'nin Spencer üzerine bir denemesini okuyordum. Bu yazıyı okumalısınız. Herkesin anlayabileceği bir yazı. İstediğiniz kitapçıdan satın alabilirsiniz, ya da isterseniz kütüphanelerden sağlayabilirsiniz. Eğer okusaydınız, bu soylu kişiye saldırırken Saleeby'e oranla yaya kalmış

olmanızdan ve cehaletinizden dolayı utanç duyardınız. Bu, sizin utancınızı bile utandıracak bir utanç rekorudur.

"Spencer'ın soluduğu havayı kirletmeye bile layık olmayan bir akademik filozof onun için, 'yarı okumuşların filozofu' demişti. Sizin, Spencer'dan on sayfa bile okuduğunuzu sanmam, ama Spencer üzerine sizden fazla okumadığı halde, muhtemelen sizden çok daha zeki olan eleştirmenler gelmiş geçmiştir; bunlar, Spencer'ın ardından gidenleri açıkça, Herbert Spencer'ın yazılarından, bütün bilimsel araştırma ve modern düşünceye dehasının mührünü basan Herbert Spencer'ın; psikolojinin babasının; pedagojide, bugün Fransız köylüsünün çocuklarına okuma-yazma ve matematiği, kendi koyduğu ilkelere göre okutturacak kadar büyük bir devrim yaratan adamın yazılarından, bir tek kanıt, bir tek görüş getirmeye davet ederler. Ve ekmeklerini, yağlarını bile onun görüşlerinin tekniğe uygulanmasından elde eden bu sivrisinek kafalı herifler, onun anısına sövmeye kalkışırlar. Halbuki, kafalarında değer adına ne taşıyorlarsa, bunun çoğunu Spencer'a borçludurlar. Şurası muhakkak ki, eğer Spencer yaşamamış olsaydı, onların papağan gibi ezberledikleri bilgileri içinde doğru olanlarının çoğu var olmayacaktı.

"Diğer yandan, Oxford rektörü Fairbanks, yani sizden bile daha yüksek bir mevkide oturan birisi, Yargıç Blount, Spencer'ın gelecek kuşaklar tarafından, bir düşünür olmaktan çok, bir şair ve bir düşsever olarak bir kenara bırakılacağını söylemiştir. Sülalesi köpek bunların, rezil herifler! Bunlardan bir başkası da, '*İlk Prensipler* belirli bir edebi kudretten tamamıyla yoksun değildir,' demiş. Yine bunların bir bölüğü ise, onun özgün bir düşünür olmaktan çok, çalışkan bir kafa işçisi olduğunu söylemiştir. Rezil köpekler! Rezil köpekler!"

Martin birden sustu, ortalığı bir ölüm sessizliği kapladı. Ruth'un ailesinde herkes, Yargıç Blount'a başarı kazanmış, güçlü bir adam gözüyle bakardı, onun için Martin'in bu çıkışı hepsini dehşete düşürmüştü. Yemeğin geri kalan bölümü bir cenaze törenı gibi geçti. Yargıçla Bay Morse, kendi aralarında şurdan burdan,

tamamıyla ilgisiz şeylerden konuştular. Daha sonra, Ruth'la Martin yalnız kaldıkları zaman hafiften atıştılar.

Ruth ağlayarak ona, "Dayanılır insan değilsin!" dedi.

Ama Martin'in öfkesi hâlâ yatışmamıştı, habire, "Hayvanlar! Hayvanlar!" diye tekrarlayıp duruyordu.

Ruth ona, Yargıca hakarette bulunduğunu hatırlatınca yanıt verdi:

"Onunla ilgili gerçeği söyleyerek mi hakaret ettim?"

Ruth ısrarla, "Gerçek olup olmadığına aldırdığım yok benim," dedi. "Bazı nezaket kuralları vardır. Senin de kimseye hakaret etmeye hakkın yok!"

Martin, "Öyleyse Yargıç Blount gerçeğe hakaret etmek hakkını nerden buluyor?" diye sordu. "Kuşkusuz, gerçeğe saldırmak, yargıcınki gibi cüce bir kişiliğe saldırmaktan daha ağır bir suçtur. O, bundan da fenasını yaptı. Ölü bir büyük adamın, soylu bir adamın adını lekeledi. Ah, hayvanlar! Hayvanlar!"

Martin'in birkaç şeye birden olan öfkesi yeniden alevlenmiş, onun bu hali Ruth'u korkutmuştu. Ruth, Martin'i hiç bu kadar öfkeli görmemişti, bu ise, onun anlayamadığı bir şeydi. Bununla birlikte bu korkusu içinde bile onu vaktiyle Martin'e çekmiş ve hâlâ çekmekte olan o büyülü titreşimleri hissetti; bu onu Martin'e yaslanmaya ve öfkenin en yüksek noktaya çıktığı anda ellerini onun boynuna dayamaya zorladı. Olanlar Ruth'u yaralamış, onurunu kırmıştı, ama yine de ellerini Martin'in boynuna yasladı ve o, "Hayvanlar! Hayvanlar!" diye öfkeyle homurdanmaya devam ederken, Ruth ürpertiler geçirdi. Martin, "Bir daha varlığımla sofranızın keyfini kaçırmayacağım sevgilim," derken, o hâlâ Martin'e yaslanmış duruyordu. Martin devam etti: "Benden hoşlanmıyorlar, benim de çirkin varlığımla onları rahatsız etmem doğru değil. Üstelik onlar da bana çirkin geliyor. Öf! İğrenç şeyler. Bir de düşünüyorum da, saflık zamanlarımda, yüksek tabakanın güzel evlerde oturan, öğrenim görmüş, bankalarda hesapları olan kişilerini adam sanırdım!"

38. BÖLÜM

"HADİ gel, lokale gidelim."

Yarım saat önceki bir kanamadan sonra –bu üç gün içindeki ikinci kanamaydı– bunu söyleyen Brissenden'dı. Bütün yıl ayrılmadığı viski bardağı yine elindeydi; Brissenden titreyen parmaklarıyla bardağı boşalttı.

Martin, "Sosyalizmden bana ne?" dedi.

Hasta, "Dışarıdan gelenlerin beş dakika konuşmasına izin veriliyor," diye onu kışkırttı. "Kalk ve dök içini. Onlara neden sosyalizmi istemediğini anlat. Onlara kendileri ve kenar mahalle etiketleri üzerine ne düşündüğünü anlat. Nietzsche'yi kafalarına çarp ve bu zahmetinden ötürü de bir temiz sopa ye. İyice bir hır çıkart. Bu iyi gelir onlara. Onların istediği tartışmadır, senin istediğin de o ya!.. Biliyor musun, ölmeden önce, seni bir sosyalist olarak görmek isterdim. Bu senin varlığına güç kazandırır. Yaklaşmakta olan düş kırıklığı anında seni kurtaracak olan tek şey budur."

Martin düşünceli düşünceli, "Sizlerin, hepinizin neden sosyalist olduğunuzu bir türlü çözemiyorum," dedi. "Avamdan iğrenirsiniz bir kere. Tabii ya, ayaktakımının sizin estetik ruhunuza hitap edecek bir yönü yok ki." Martin, öbürünün yeniden doldurmakta olduğu viski bardağını parmağıyla suçlar yollu işaret ederek, "Sosyalizm seni kurtaracağa benzemiyor," dedi.

Öbürü, "Çok hastayım ben," diye yanıt verdi. "Senin için durum başka. Sen sağlıklısın ve yaşaman için birçok nedenin var ve yaşama zaten kelepçeyle bağlanmış gibisin. Bana gelince, benim neden sosyalist olduğuma şaşıyorsun. Söyleyeyim sana. Çünkü sosyalizm kaçınılmaz da ondan; çünkü bugünkü kokmuş, akıl dışı sistem dayanamayacak da ondan; çünkü senin at sırtındaki adamının

çağı geçti de ondan. Köleler ona katlanamaz. Çok kalabalıklar ve onlar senin binicini ister istemez, o daha atına atlamadan alaşağı edecekler. Sen de onlardan kurtulamazsın, onun için sen de bütün kötü ahlakçılığını yutmak zorunda kalacaksın. Kabul ederim ki, pek tatlı bir lokma değildir, ama yine de çoktan beridir hazırlanmış olan bu lokmayı yutmak gerek. Sen, zaten o Nietzsche'den kapma düşüncelerinle eski kafalı sayılırsın. Geçmiş geçmiştir ve tarihin tekerrürden ibaret olduğunu söyleyen de bir yalancıdır. Avamdan tabii hoşlanmıyorum, ama ne yapsın zavallılar? At sırtındaki adamı getiremeyiz, öte yandan da herhangi bir şey şimdi egemen durumda olan utangaç domuzlara yeğdir. Neyse hadi gel, hadi. Gırtlağıma kadar içkiyle doldum, eğer burada biraz daha oturacak olursam sarhoş olacağım. Doktorun ne dediğini biliyorsun -Allah doktorların belasını versin. Hoş, doktoru da aldatacağım ya!"

Pazar gecesiydi; Brissenden'la Martin, ufak salonu, çoğu işçi sınıfının üyeleri olan Oaklandlı sosyalistlerle tıka basa dolu buldular. Zeki bir Yahudi olan konuşmacı, Martin'in hayranlığını kazandı, aynı zamanda da onda bir muhalefet uyandırdı. Bu kamburu çıkmış adam dar omuzları, içeri çökük göğsü ile gerçek bir halk çocuğuydu; kadidi çıkmış zavallı kölelerin de kendilerine yüzyıllar boyunca egemen olmuş, sonuna kadar da olacak, süs ve gösteriş içinde yüzen bir avuç kişiye karşı giriştiği mücadele Martin'i çok etkiledi. Martin'e göre, bu sararıp solmuş bir tutam yaratık, bir simgeydi. Biyoloji yasalarına uygun olarak, sefaletin kucağında yok olan koskoca bir zayıflar ve yetersizler kitlesinin simgesi gibi duran bir heykeldi o. Onlar güçlü olmayanlardı. Şeytanca felsefelerine, karınca gibi işbirliğinden yana olmasına rağmen, doğa onları ayrıcalıklı insanlar arasına koymayı reddetmişti. Doğa ana, bir dolu yaşam tohumu içinden, yalnız kendi seçtiklerini, yalnız en iyilerini ekmişti. Tıpkı, kendisini bir maymun gibi taklit eden insanoğlunun yarış atı veya hıyar yetiştirdiği yöntemle yapmıştı bu işi. Kuşkusuz bir kozmos yaratan daha iyi bir yöntem de ortaya koyabilirdi; ama ne yapalım ki, işte bu Kozmosun yaratıkları bu yöntemle yaratılacaklar. Bunlar yok olurlarken tabii ki bir solucan

gibi kıvranacaklardır; tıpkı platformun üstündeki hatip gibi, tıpkı yaşamın kendilerine verdiği cezaları en aza indirmek ve Kozmosa ağır basmak üzere bir çare bulmak için buraya toplanmış ter döken ayaktakımının kıvranmakta olduğu gibi.

Martin işte böyle düşündü ve Brissenden onu kışkırtıp oradakilerin üstüne saldığı zaman da aynen böyle konuştu. Platforma çıkıp toplantı reisine hitap ederek konuşma kurallarına uydu. Konuşmaya alçak sesle, Yahudi konuştuğu sırada, kafasına saldıran düşünceleri toparlamak için duraklaya duraklaya başladı. Bu gibi toplantılarda her konuşmacıya ayrılan zaman beş dakikaydı; ama beş dakika tamamlandığı sırada Martin daha yeni açılmış, bütün gücüyle doktrinlere yüklenmiş, ama saldırısını tamamlayamamıştı. Dinleyicilerin ilgisini uyandırmıştı, bunun için toplantı başkanını Martin'in konuşma süresini uzatmak için zorladılar. Martin'i akıl düzeyi bakımından kendilerine layık bir hasım kabul ederek, sözlerin birini bile kaçırmadan dikkatle dinlediler. Martin kölelere saldırırken, onların ahlak anlayışları ve taktikleri üzerine hiç sözünü sakınmadan ateşle ve inançla konuştu ve dinleyicilere sözü geçen kölelerin kendileri olduğunu üstü örtülü anlattı. Spencer'ı ve Malthus'u andı, biyolojik evrim yasasından söz etti.

Anlattıklarını çabucak toparlayarak, sözlerine son vermek için, "İşte bu yüzden," dedi, "kölelerden meydana gelmiş hiçbir devlet yaşayamaz. Eski Evrim Yasası hâlâ geçerlidir. Örneğin demin de işaret ettiğim gibi, yaşama savaşında zayıflar ve zayıfların torunları ezilip yok olmaya doğru giderken, güçlülerle onların torunları ayakta kalmaktadır. Sonuç olarak, güçlü olanlarla onların torunları yaşar ve savaşım sürdükçe de her kuşağın kuvveti daha da artar. İşte evrim budur. Halbuki siz köleler –kölelik kabul ederim ki çok kötü bir şey– ama siz köleler, gelişme yasasının ortadan kaldırılabileceği, hiçbir zayıf ya da yetersizin yok olmayacağı, her yetersizin günde canı çektiği kadar yemesine yeter yiyecek bulabileceği ve herkesin evlenip çoluk çocuk sahibi olabileceği, güçlüler gibi esirin de çoluk çocuk sahibi olabileceği bir toplum düşlüyorsunuz. O zaman sonuç ne olurdu? Her iki kuşağın da gücüyle ya-

şamsal değerleri artık artmaz, tersine, gitgide azalırdı. İşte sizin köle felsefenize hak ettiği cezayı verecek olan adalet! Sizin köleler toplumunuz –köleler tarafından, köleler için kurulmuş, köleler toplumunuz– onu oluşturan yaşam zayıflayıp parçalanınca kendi de kaçınılmaz bir biçimde zayıflayıp parçalanacaktır.

"Unutmayın ki ben size duygusal etik kurallardan değil, biyolojiden söz ediyorum. Hiçbir köle toplumu ayakta kalamaz."

Dinleyiciler arasından biri, "Amerika Birleşik Devletleri'nden ne haber?" diye bağırdı.

Martin, "Ne olsun ki?" diye yanıt verdi. "On üç eyalet, yöneticisini sepetledi ve Cumhuriyet dedikleri yönetimi kurdu. Köleler kendi kendilerinin efendisi oldu. Artık kılıca hizmet etmiyorlardı. Ama uzun süre efendisiz kalınamaz, onun için yeni bir efendi tipi türedi. Bu seferkiler büyük, güçlü, soylu efendiler değil, hileci, örümcek gibi kan emen tüccarlar ve tefeciler; ve işte bunlar sizi yeniden esir ettiler, tabii gerçek, soylu efendinin sağ kolunun ağırlığıyla yapacağı gibi açıkça, mertçe değil, gizliden gizliye, örümcek gibi ağlar örerek, yaltaklanma, tatlı dil ve yalanlarla. Bunlar, sizin köle yargıçlarınızı satın aldılar, köleliğinizi yasalara bağladılar ve sizin köle kızlarınızı, oğullarınızı köle mülkiyetindekinden de beter bir dehşete zorladılar. Sizin çocuklarınızdan iki milyonunun bugün Amerika Birleşik Devletleri tüccar oligarşisinde imanı gevriyor. Siz kölelerden on milyonunuzun ne doğru dürüst karnı doyuyor, ne de başını sokacak bir yeri var.

"Ama buna karşılık size hiçbir köle toplumunun ayakta kalamayacağını gösterdim, çünkü böyle bir toplum, iç yapısı gereği, evrim yasasını ortadan kaldırmak zorundadır. Eğer bir köle toplumu kurulabilirse, bu toplum, kurulmasıyla birlikte çürümeye başlar. Size, evrim yasasını kaldırmaktan söz etmek kolay geliyor, ama gücünüzü sürdürmenizi sağlayacak yeni yasanız nerde? Formüle edin bakalım. Yoksa formüle edilmiş hazır mı? Öyleyse çıkarın ortaya."

Martin ayyuka çıkan sesler arasında yerine oturdu. Bir sürü adam onu tanıyabilmek için ayağa kalkmış gürültü patırtı ediyor-

du. Bunlar teker teker, gürültülü alkışlar arasında, ateş ve şevkle, heyecanlı jestlerle konuşarak saldırıya yanıt verdiler. Çılgın bir geceydi, ama entelektüel bir çılgınlık, bir düşün savaşıydı bu. Bazıları konu dışına çıktı, ama çoğu doğrudan Martin'e yanıt verdi. Martin'i, onun için yepyeni olan düşünce dizileriyle sarstılar ve ona, yeni biyoloji yasaları üzerine değil, ama eski yasaların yeni uygulama biçimleri üzerine bir anlayış kazandırdılar. Her zaman terbiyelerini koruyamayacak kadar samimiydiler, bu yüzden de toplantı başkanı düzeni korumak için birçok kez tokmakla masaya vurmak zorunda kaldı.

Rastlantı eseri dinleyiciler arasında toy bir gazete muhabiri de bulunuyordu; haberlerin kesat olduğu bir günde oraya gönderilmiş, sansasyonel bir haber verebilmek için yanıp tutuşan bir gazeteciydi. Parlak bir muhabir değildi. Sadece sevimli ve konuşkandı. Tartışmaları izleyemeyecek derecede kalın kafalıydı. Gerçekte, işçi sınıfının bu ağzı kalabalık manyaklarına üstün olduğuna ilişkin bir duygu vardı içinde. Ayrıca, yüksek mevkilerde oturup, milletlerin ve gazetelerin siyasetlerini dikte eden kişilere de büyük saygısı vardı. Daha da önemlisi bir ideali vardı, yani yoktan haber yaratmaya muktedir, mükemmel bir muhabir olmak istiyordu.

Bütün bu konuşmaların neden söz ettiğini bilmiyordu. Bilmesine de gerek yoktu. 'Devrim' gibi sözcükler ona ipucunu vermeye yetti. Bir tek fosil kemiğinden, bütün bir iskeleti kurabilen bir paleontolojist gibi o da bir tek 'devrim' sözcüğünden bütün konuşmayı yeni baştan kurmayı başardı. Bu işi o gece yaptı ve güzel yaptı doğrusu; en büyük heyecanı Martin yarattığı için de bütün bu konuşmaları onun ağzındanmış gibi yazdı ve Martin'in gericilik niteliğindeki bireyciliğini en koyu, kıpkızıl sosyalist lafları haline getirerek, onu gösterinin baş anarşisti yaptı. Toy gazeteci bir ressamdı doğrusu ve bu ressam, o gecenin renklerini koskocaman bir fırçayla verdi; gözleri yabansı bakan, uzun saçlı adamlar, nevrastenik, dejenere tipler, hırstan titreyen sesler, yukarılara kaldırılan sıkılmış yumruklar ve bütün bunlara fon olarak da anlar, bağrışlar ve öfkeli adamların gümbürtülü sesleri.

39. BÖLÜM

ERTESİ sabah Martin odasında kahvesini içtikten sonra gazetesini okudu. Gazetenin baş sayfasında kendini manşetten verilmiş olarak görmek onun için yepyeni bir deney oldu. Yine kendisinin Oakland sosyalistlerinin en ünlü lideri olduğunu öğrenince şaşırdı. Toy gazetecinin kendi adına kaleme aldığı şiddetli söylevi baştan aşağı okudu, ve, önce söylevin yapısındaki acemiliğe kızdıysa da sonra gülerek gazeteyi bir kenara fırlattı.

O akşam Brissenden gelip de kendini külçe gibi bir iskemleye attığında, Martin yattığı yerden, "Herif ya sarhoştu," dedi, "ya da bir cani kadar kötü niyetliydi."

Brissenden, "Peki ama ne diye aldırış ediyorsun?" diye sordu. "Gazete okuyan burjuva domuzlarının onayını kazanmak istemiyorsun herhalde?"

Martin bir an kadar düşündü, sonra, "Hayır," dedi, "onların onayına aldırdığım yok, metelik bile vermiyorum. Ama bu benim Ruth'un ailesiyle olan ilişkilerimi oldukça kötü bir duruma sokacak. Babası hep benim sosyalist olduğuma inanmıştır, bu sefil herifler de şimdi onun inancını daha da besleyecekler. Ne düşündüklerine aldırış ettiğimden değil; zaten ne fark eder ki canım! Sana bugün yazdıklarımı okumak istiyorum. Okuyacağım şey 'Gecikmiş' tabii; nerdeyse yarıladım onu."

Martin yüksek sesle okurken, Maria içeriye şık giyimli, çevresine tepeden bakan bir genç soktu; adam Martin'e bakmadan önce gözlerini gaz ocağının ve köşedeki mutfağın üzerinde dolaştırdı.

Brissenden, "Otur," dedi.

Martin gence yatağın üstünde yer açtı ve ne istediğini söylesin diye bekledi.

"Dün gece konuşmanızı dinledim Bay Eden, şimdi de sizinle görüşme yapmaya geldim," diye başladı adam.

Brissenden içten gelen bir kahkaha koyverdi.

Muhabir, bu canlı cenazeye paha biçmek ister gibi çabucak şöyle bir baktıktan sonra, "Bir sosyalist kardeş mi?" diye sordu.

Martin yumuşak bir sesle, "Demek röportajı yazan bu ha?" dedi. "Yahu bu daha çocuk!"

Brissenden, "Niye yapıştırmıyorsun herife?" diye sordu. "Ah, ciğerlerimin yeniden beş dakikacık sağlam olması için bin dolar verirdim."

Muhabir yanıbaşında, kendi üzerine, yüzüne karşı böyle konuşulmasından afallamıştı. Ne var ki o sosyalist toplantıyı parlak bir biçimde anlattığı için beğenilmiş ve toplumu tehdit eden bu örgütlü tehlikenin lideri Martin Eden'la yüz yüze görüşmeye gönderilmişti.

"Resminizin çekilmesine karşı çıkmazsınız değil mi Bay Eden?" dedi. "Dışarıda foto muhabirim bekliyor, kendisi diyor ki, güneş daha fazla alçalmadan resminizi alıversek iyi olacakmış. Ondan sonra görüşmeyi yaparız."

Brissenden düşünceli bir tavırla, "Bir fotoğrafçı," dedi. "Vur kerataya Martin, vur! Vur ona!"

Martin yanıt olarak, "Galiba yaşlanıyorum," dedi. "Vurmam gerektiğini biliyorum, ama sahiden de yüreğim kabul etmiyor. Değmez bana kalırsa."

Brissenden onu zorlayarak, "Bakma gözünün yaşına," dedi.

Martin, "Düşünmeye değer," diye yanıt verdi. "Ne var ki bu iş için yeteri kadar hırs yok içimde, bu herif de beni o kadar hırslandıracak, o enerjiyi doğuracak değerde değil. Anlarsın ya, insanın yumruk atması için bir enerji harcaması gerek. Hem ne önemi var?"

Genç gazeteci çalımlı bir tavırla, "Doğrudur. İşte sorunu böyle ele almak gerekir," dedi, ama bu arada da gittikçe artan bir kaygıyla kapıdan yana bakmaya başlamıştı bile.

Martin bütün dikkatini Brissenden'a vererek, "Ama bir satırı bile doğru değildi yazdıklarının," dedi.

Gazeteci cesaret edip, "Genel nitelikte bir anlatımdır," dedi, "sonra, iyi bir reklam da oldu. Önemli olan budur. Size bir lütuf gösterdik."

Brissenden çok ciddi bir tavırla, "Çok iyi bir reklamdır Martin, oğlum," diye tekrarladı.

Martin de yardım etti: "Hem de bana bir lütufmuş... düşünsene bir kere!"

Gazeteci sanki ilgi bekliyormuş gibi bir hava takınarak, "Durun bakayım, nerede doğdunuz Bay Eden?" diye sordu.

Brissenden, "Not filan aldığı da yok," dedi, "hepsini aklında tutuyor."

Toy gazeteci kaygılı görünmemeye çalışarak, "Bu bana yeter," dedi. "Hiçbir iyi muhabir not tutmakla vaktini kaybetmez."

"Yeterdi, o da dün gece için yalnız." Brissenden, olgunluğun ancak nefsi kontrol ve tam ruhsal inançtan ibaret olduğunu kabul eden felsefenin çömezlerinden değildi, onun için de davranışı aniden değişiverdi. "Martin eğer vurmazsan buna, vurur vurmaz şurada düşüp öleceğimi bilsem bile ben yapacağım bu işi."

Martin, "Kıçına birkaç şamar atsak nasıl olur?" diye sordu.

Brissenden cezayı kafasında ciddi ciddi evirip çevirdikten sonra başıyla onayladı.

Bir an sonra da Martin gazeteciyi yüzü yere, kıçı havaya doğru dizlerinin arasına sıkıştırmış olarak, yatağının kenarına oturmuştu bile.

"Sakın ısırayım filan deme," diye gazeteciyi uyardı Martin, "yoksa suratını yumruklamak zorunda kalırım. Yazık olur, zira güzel bir yüzün var."

Sağ eli kalktı ve indi, ondan sonra da hızlı ve şaşmaz bir ritimle kalkıp inmeye başladı. Gazeteci çırpındı, küfretti, kıvrandı, ama ısırmaya cesaret edemedi. Brissenden onu büyük bir ciddiyetle seyrediyordu, ama bir ara heyecanlanıp "Dur, bir tane de ben yapıştırayım," diye yalvararak viski şişesini kavradı.

Sonunda Martin dayak atmaktan vazgeçince, "Özür dilerim, elim yoruldu," dedi. "Adamakıllı uyuştu elim."

Gazeteciyi doğrultup yatağın üstüne oturttu.

Delikanlı, kızarmış yanaklarından aşağı çocuksu bir öfkenin gözyaşları süzülürken, "Sizi bu yaptığınızdan ötürü tutuklatacağım," diye homurdandı. "Sizi pişman edeceğim. Görürsünüz."

Martin, "Sevimli yavrucak," dedi. "İnsanı aşağılara götüren bir işe başladığının farkında değil. İnsanın hemcinslerine yaptığı gibi yalan söylemesinin, onurlu, dürüst, mertçe bir iş olmadığını bilmiyor."

Martin susunca Brissenden'ın sesi duyuldu:

"Öğrenmek için bize gelmesi gerek."

Brissenden, "Ama yine de daha vakit var," diye sürdürdü konuşmasını. "Onu kurtarmak için istersen o basit aracını kullanabilirsin hâlâ. Neden bırakmadın vurayım bir kerecik. Çorbada benim de tuzum bulunsun isterdim."

Günahkâr ruh içini çekerek, "İkinizi de tutuklatacağım, k-k-koca ayılar sizi," dedi.

Martin acımış gibi başını iki yana sallayarak, "Yok, yok," dedi, "çok cici, aynı zamanda çok zayıf bunun ağzı. Korkarım ki elimi boşuna yordum. Delikanlının düzelmeye niyeti yok. Eninde sonunda büyük ve başarılı bir gazeteci olacaktır. Vicdan yok bu delikanlıda. Yalnız bu bile onun büyük adam olmasına yeter."

Bu laf üzerine gazeteci kapıdan çıkıp gitti ama, Brissenden'ın hâlâ elinde tuttuğu şişeyle sırtına vurmasından korktuğu için de odadan çıkıncaya kadar tir tir titredi.

Martin ertesi günkü sabah gazetelerinden kendisiyle ilgili bilmediği daha birçok yeni şey öğrendi. Kendisiyle yapılan görüşmede muhabire verdiği demeçte, "Biz toplumun can düşmanıyız," demişmiş. "Hayır biz anarşist değil, sosyalistiz." Muhabir kendisine bu ikisi arasında pek fark olmadığını söylediği zaman da, Martin ses çıkarmadan kabul etmiş ve omuzlarını silkmişmiş. Martin'in yüzü de, iki yanı asimetrik ve daha bir sürü dejenerasyon belirtileriyle tanımlamıştı. En dikkati çeken yerleri de, eşkıya ellerine benzeyen elleriyle, çakmak çakmak bakan kanlı gözleriymiş.

Ayrıca, kendisinin her akşam City Hall Parkında işçilere nutuk çektiğini ve yine, o parkta halkın kafasına kötü tohumlar saçan anarşistler ve tahrikçiler arasında en çok dinleyici toplayanın ve en devrimci konuşmaları yapanın kendisi olduğunu öğrendi. Muhabir, Martin'in ufak yoksul odasının çok renkli bir tablosunu çizmiş; gaz sobasını, odadaki tek iskemleyi, Martin'e arkadaşlık eden ve sanki yirmi yıl bir kale zindanındaki mahpusluğundan yeni çıkmışa benzeyen hortlak kılıklı arkadaşını anlatmıştı.

Muhabir hiç boş durmamıştı. Sağa sola koşmuş, Martin'in aile tarihini karıştırmış ve Bay Higginbotham'ın kendi mağazasının kapısı önünde bir fotoğrafını çekmişti. Bu centilmen, kayınbiraderinin sosyalist görüşlerine de, kendisine de katlanamayan ve kayınbiraderi kendisine iş teklif ettiği halde kabul etmeyen, hiçbir işe yaramaz ve eninde sonunda kodesi boylayacak bir tembel olarak karakterize eden, akıllı, saygın bir iş adamı diye gösterilmişti. Aynı biçimde, Marian'ın kocası, Bay Hermann von Schmidt ile de bir görüşme yapılmıştı. O da Martin'den ailenin yüz karası diye söz etmiş ve kayınbirader olarak onu reddetmişti. Von Schmidt muhabire, "Benim sırtımdan geçinmeye kalktı, ama dur bakalım arkadaş deyip bu işe bir son veriverdim. Bir daha avantayı zor bulur o," demişti. "Çalışmayan adama iş yok, benden de böyle yazın."

Bu sefer Martin sahiden kızdı. Brissenden bütün bu olanlara tatlı bir şaka diye bakıyor, ama işi Ruth'a açıklamanın ne kadar güç olduğunu bilen Martin'i bir türlü avutamıyordu. Ruth'un babasına gelince, Martin onun da son derece sevinmiş olduğunu ve nişanı bozmak için bu olaydan yararlanacağını biliyordu. Hem de ne derece yararlanmaya kalkışacağını yakında anlayacaktı. Akşam postası ona Ruth'dan bir mektup getirdi. Martin mektubu aldı ve bir felaket sezinleyerek kapının önünde açıp okudu. Mektubu okurken, elleri tıpkı sigara içtiği eski günlerdeki gibi mekanik olarak cebine gidip tütün ve kahverengi sigara kâğıdını aradı. Ceplerinin boş olduğunu unutmuştu, sigara sarmaya yarayacak kâğıt parçasını ise elinde tuttuğunun farkında değildi.

Bu, bir aşk, tutku mektubu değildi. Bu mektupta öfkeden de iz yoktu. Ama birinci cümleden en son cümleye kadar baştan aşağı düş kırıklığı kokuyor ve bir incinişi anlatıyordu. Ruth, ondan daha iyi şeyler beklermiş. Martin'e olan aşkının onu ciddi ve temiz bir yaşam sürmeye yöneltecek kadar değeri bulunduğunu ve onun artık gençlik çağı çılgınlıklarını atlattığını sanıyormuş. Halbuki şimdi annesiyle babası çok sert bir tavır takınıp onu nişanı bozmaya zorlamışlar. Olaylar onları haklı çıkardığı için de Ruth bunu kabul etmek zorundaymış. Zaten ilişkilerinde hiçbir zaman mutlu olamayacaklarmış. Bu daha başından, talihsiz bir girişimmiş. Ruth'un bütün mektupta esef ettiği ve Martin'e çok acı gelen tek bir nokta vardı; şöyle yazıyordu Ruth: "Ne olurdu sanki bir işe girseydin de adam olmaya çalışsaydın! Ama bu olacak iş değildi. Senin geçmişin başıboş, düzensizliklerle dolu. Seni ayıplamamak gerektiğini anlıyorum. Sen ancak kendi yaradılışına ve küçükken aldığın terbiyeye uygun olarak hareket edebilirdin. Onun için seni ayıplamıyorum Martin. Lütfen bunu hatırından çıkarma. İkimiz de hata ettik. Annemle babamın da kesin olarak inandıkları gibi, biz birbirimiz için yaradılmamışız, ayrıca ikimiz de sevinmeliyiz, zira bunu erken anladık."

Mektubun sonlarına doğru da, "...Beni görmeye kalkışmanda yarar yok," diyordu. "Bu hem ikimiz için, hem de annem için tatsız bir karşılaşma olur. Onu zaten son derece üzmüş bulunuyorum. Bunu bağışlatmak için çok çaba harcamam gerekecek."

Martin mektubu sonuna kadar, dikkatle, ikinci kez okudu, sonra oturup yanıt yazdı. Sosyalistler toplantısındaki konuşmasının ana çizgilerini vererek, söylediklerinin, gazetenin kendi ağzındanmış gibi yazdığı şeylerin her bakımdan tersi olduğuna işaret etti. Mektubun sonlarına doğru Martin yine, yana yakıla aşk için yalvaran Tanrının çılgın âşığı olmuştu. "Lütfen bana yanıt ver," diyordu, "vereceğin yanıtta senden bir tek şey öğrenmek istiyorum. Beni seviyor musun? Hepsi bu kadar; sadece bu tek sorunun yanıtını ver."

Ama ne ertesi gün, ne de daha ertesi gün hiçbir yanıt gelmedi. "Gecikmiş", el sürülmeden, masanın üstünde kalmıştı. Masanın altında da, geri çevrilen yazılarının yığını günden güne büyümekteydi. Martin'in deliksiz uykuları yaşamında ilk olarak bozuluyor, uykuları kaçıyor ve Martin uzun, rahatsız geceleri kendini yatakta oradan oraya atarak geçiriyordu. Üç kez Morse'ların evine uğradı, ama üçünde de kapıyı açan uşak tarafından geri çevrildi. Brissenden otelinde hasta yatıyordu. Dışarı çıkıp dolaşamayacak kadar zayıf düşmüştü. Martin çoğunlukla onun yanında olduğu halde, Brissenden kendi dertleriyle Martin'i üzmüyordu. Zira Martin'in başında sürüyle dert vardı.

Gazetecinin yaptığı iş Martin'in umduğundan daha geniş bir çevreyi ilgilendiren sonuçlar vermişti. Portekizli bakkal Martin'e daha çok kredi açmaktan kaçınmış, Amerikalı olan ve Amerikalı oluşuyla övünen manav ise Martin'i vatana ihanetle suçlayıp onunla alışverişi tamamıyla kesmişti. Hatta bu adam vatanseverliğini o derece ileri götürmüştü ki, Martin'in hesabını kesip, onu bu hesabı ödemeye kalkışmaktan bile men etmişti. Komşular arasındaki konuşmalar da aynı cins duyguların doğmasına yol açmış ve Martin'e duyulan öfke çok artmıştı. Kimse vatan haini bir sosyalistle alışveriş etmek istemiyordu. Zavallı Maria arada kalmıştı ve korkuyordu. Ama yine de Martin'e bağlı kaldı. Komşuların çocukları, vaktiyle Martin'i ziyarete gelen büyük arabanın kafalarında yarattığı korkudan kurtulmuş, kendilerini güvenceye alacak kadar uzaklaşıp Martin'e "serseri", "ayyaş" diye bağırmaya başlamışlardı. Bununla birlikte Silva ailesinin çocukları Martin'in onuru uğruna bir sürü meydan savaşı vererek onu içten bağlılıkla savunmaktaydılar. Gözlerinin morarması, burunlarının kanaması artık günlük olağan işlerden sayılmaya başlamıştı ve bu tabii Maria'nın işlerini daha çok karıştırıyor, dertlerini çoğaltıyordu.

Bir keresinde Martin yolda Gertrude'a rastladı ve öğrendiklerinin tamamıyla doğru olduğuna iyice inandı: Bernard Higginbotham, Martin'e ailenin onurunu herkesin gözünde lekele-

diği için ateş püskürüyormuş ve Martin'in evine girmesini de yasaklamış.

Gertrude, "Niye buralardan gitmiyorsun Martin?" diye yalvarmıştı. "Buradan git, bir iş tut, kendine bir çekidüzen ver, her şey unutulunca geri gelirsin."

Martin başını salladı, ama hiçbir açıklamada bulunmadı. Nasıl açıklayabilirdi. Ailesinin bireyleri ile arasındaki korkunç anlıksal uçurum Martin'i dehşete düşürmüştü. Bu uçurumu aşıp da onlara durumunu, sosyalizm karşısındaki Nietzsche'den yana tutumunu anlatmasına olanak yoktu. Herhangi bir dilde onlara tutum ve davranışlarını anlatabilmesini sağlayacak tek bir sözcük yoktu. Martin'i onların gözünde en çok, bir iş sahibi olması yüceltebilirdi. Onların ilk ve son sözleri buydu. Bütün görüşleri işte bu lafa sığdırılabilirdi. Bir iş tut! Çalış! Kız kardeşi konuşurken, Martin, 'zavallı budala köleler' diye düşündü. Kölelerin kafasını kendi köleliklerinden başka bir şeyin yorduğu yoktu. Bir iş, onlar için, önünde yere kapanıp tapınılacak altın bir fetişti.

Hemen o gün tefeciyi ziyaret etmek zorunda kalacağını bilmesine rağmen Martin, Gertrude'un vermek istediği parayı başını sallayarak geri çevirdi.

Gertrude ona, "Bu sıralarda Bernard'a yaklaşma," diye tembihte bulundu. "Birkaç ay geçsin de, Bernard yatıştıktan sonra, eğer istersen onun servis arabasını sürme işini alırsın. Ne zaman bana gereksinmen olursa bir haber gönder yeter, ben hemen gelirim. Unutma."

Gertrude sesli sesli ağlayarak ayrıldı; onun ağır gövdesini, kaba yürüyüşünü görünce Martin içinin burkulduğunu hissetti. Gertrude'un ardından bakarken, Nietzsche yapısı, yıkılacakmışçasına sarsılır gibi oldu. Köle sınıflarını soyut olarak düşündüğü zaman sorun yoktu, ama bu kavramın kendi ailesinde gerçekleştiğini görmek hiç de hoş değildi. Üstelik, eğer dünya yüzüne gerçekten de güçlü tarafından ezilen bir köle gelmişse, bu kız kardeşi Gertrude'du. Martin bu paradoksa acı acı güldü. Tam bir Nietzsche'ci olsun da o, kafasındaki kavramların, kendisini yok-

layan ilk duygu veya heyecanla sarsılmasına izin versin, ya da köle ahlakıyla sarsılmasına; zira kız kardeşine duyduğu acıma gerçekte bundan başka bir şey değildi. Sahiden soylu olan kişiler acıma ve sevecenlik duygularının ötesinde kalırdı. Acıma ve sevecenlik, kölelerin yeraltı hapishanelerinde oluşmuş birer duyguydu ve bu duygular, sefiller ve zayıflar kalabalığının acısından, onların iniltisinden başka bir şey değildi.

40. BÖLÜM

"GEÇİKMİŞ" masanın üzerinde unutulmuş bir halde yatmakta devam ediyordu. Göndermiş olduğu yazıların hepsi de şimdi masanın altındaydı. Yalnız bir tek yazıyı geri geldikçe başka yerlere göndermeye devam ediyordu, o da Brissenden'ın "Efemerid"iydi. Martin'in bisikletiyle siyah elbisesi yine rehindeydi. Daktilonun sahipleri de onu kira için sıkıştırmaya başlamışlardı. Ama bu gibi şeyler artık Martin'i rahatsız etmez olmuştu. Martin kendisine yeni bir yön arıyordu, bu bulununcaya kadar da yaşamının gürültüsüz patırtısız geçmesi gerekiyordu.

Haftalar sonra beklediği şey oldu. Sokakta Ruth'a rastladı. Ruth'un yanında kardeşi Norman'ın bulunması bir gerçekti. Martin'i görmezden gelmeleri, hatta Norman'ın, Martin'i el hareketiyle öteye itmeye çalıştığı da bir gerçekti.

Norman, "Eğer kardeşimin önünü kesmeye kalkarsan polis çağırırım," diye tehdit etti. "Seninle konuşmak istemiyor, üstelemekle onu küçük düşürmüş oluyorsun."

Martin yılmaksızın, "Eğer inat edersen, o polisi çağırmak zorunda kalırsın, o zaman da adın gazetelere geçer," diye yanıt verdi. "Hadi şimdi çekil yolumdan da, eğer canın istiyorsa git çağır polisini, Ruth'la konuşacağım ben."

Ruth'a, "Senin kendi ağzından duymak istiyorum," dedi.

Ruth beti benzi atmış, tir tir titriyordu, ama kendini toplayıp sorar gibi baktı.

Martin aceleyle, "Mektubumda sorduğum soru," dedi.

Norman sabrının tükendiğini belirten bir harekette bulundu, ama Martin hızlı bir bakışla onu durdurdu.

Ruth başını iki yana salladı.

Martin sordu: "Bütün bunlar tamamıyla senin kendi isteğinle mi?"

Ruth, alçak, kendinden emin bir sesle ve vereceği yanıtı enine boyuna düşünerek, "Evet," dedi. "Kendi isteğimle. Beni öylesine küçük düşürdün ki, arkadaşlarımla karşılaşmaktan utanıyorum. Hepsinin de beni konuştuğunu biliyorum. Sana söyleyebileceğim bundan ibaret. Beni çok mutsuz ettin, seni bir daha asla görmek istemiyorum."

"Arkadaşlar! Dedikodu! Yalan gazete haberleri! Hiç kuşkusuz, bütün bunlar aşktan daha üstün değildir! Ben ancak senin beni hiçbir zaman sevmemiş olduğuna inanabilirim."

Ruth'un yüzüne vuran kan, onun soluk rengini yok etti.

Belli belirsiz bir sesle, "Bütün geçenlerden sonra mı?" dedi. "Martin sen ne dediğini bilmiyorsun. Benim özsaygım var."

Norman kız kardeşini kolundan çekerek, "Görüyorsun, seninle herhangi bir ilişiği kalmasını istemiyor işte," diye bağırdı.

Martin kenara çekilip onlara yol verdi. Eli bilinçsiz bir hareketle cebine gitti, boş yere tütün ve kahverengi sigara kâğıdını aradı.

Kuzey Oakland'a kadar uzun bir yol vardı, ama Martin merdiveni çıkıp da odasına girene kadar yürüdüğünün farkında olmadı. Kendini yatağının kenarına oturur halde, yeni uyanmış bir uyurgezer gibi çevresine bakınırken buldu. "Gecikmiş"in masanın üstünde durduğunu gördü, iskemlesini çekti, uzanıp kalemini aldı. Yaradılışından gelen bir etkiyle, mantığı onu hep her şeyi tamamlamaya zorlardı. Burada bitmemiş bir şey vardı. Bu şey, başka bir şeyin tamamlanabilmesi için geri bırakılmıştı. Şimdi bu başka şey bitmişti ve Martin, artık tamamlayana kadar kendini bu işe verecekti. Ondan sonra ne yapacağını bilmiyordu. Bildiği tek şey, yaşamının bunalımlı bir dönemini atlatmış olduğuydu. Bir dönem tamamlanmıştı ve Martin bu dönemi bitirmek için bir usta gibi son kez elden geçiriyordu. Geleceği merak ettiği yoktu.

Nasıl olsa yakında geleceğin kendisine neler hazırladığını öğrenecekti. Bu her ne ise, önemi yoktu. Hiçbir şeyin önemi yok gibiydi.

Beş gün hiçbir yere gitmeden, kimseyi görmeden, azıcık bir yemekle yetinip, başını kaldırmadan "Gecikmiş"in üstünde çalıştı. Altıncı günün sabahı postacı ona, 'The Parthenon'un editöründen ince bir mektup getirdi. Mektuba bir bakışta, "Efemerid"in kabul edildiğini anladı. Editör mektubuna devamla, "Şiiri Bay Cartwright'e vermiştik," diyordu, "bize verdiği raporda şiirden öyle övücü bir dille söz ediyor ki, şiiri geri çevirmemize olanak yok. Şiiri yayınlamaktan onur duyarım ki, temmuz sayımız hazırlanmış olduğu için şiiri ağustos sayısında çıkarmayı tasarladık. Lütfen memnuniyetimizi ve teşekkürlerimizi Bay Brissenden'a iletiniz ve bize kendisinin bir fotoğrafı ile hakkında biyografik bilgi postalayınız. Ücreti yeterli bulmadığınız takdirde bize derhal bir telgraf çeker ve uygun bulduğunuz fiyatı bildirirseniz müteşekkir kalırız."

Önerdikleri ücret üç yüz elli dolar olduğundan, Martin telgraf çekmeye gerek görmedi. Ondan sonra da iş, Brissenden'ın rızasını almaya gelmişti. Eh, sonunda Martin haklı çıkmıştı. İşte, bir bakışta değerli şiiri anlayan bir dergi editörü. Üstelik fiyat da olağanüstüydü, gerçi bu fiyat yüzyılın şiirine veriliyordu ama yine de olağanüstüydü. Cartwright'ın saygısını kazanmış biricik eleştirmen olduğunu biliyordu.

Martin şehrin çarşı semtine bir tramvayla indi; dışarıda birbiri ardınca kayıp geçen evleri, yol kavşaklarını seyrederken, arkadaşının başarısına ve kendi kazandığı net zafere pek fazla sevinmediğini üzülerek fark etti. Değerli yazıların ne olursa olsun yayınlanacağı hakkındaki fikri doğru çıkmış, öbür yandan da Amerika Birleşik Devletleri'nin biricik eleştirmeni şiiri övmüştü. Ne var ki Martin'in içindeki şevk zembereği gücünü kaybetmişti; Martin, Brissenden'a güzel haberi vermekten çok onu görme arzusunun içini doldurduğunu fark etti. 'The Parthenon'dan gelen kabul yanıtı ona, kendini "Gecikmiş"ine verdiği beş gün içinde Brissenden'dan ne bir haber aldığını ne de onu düşünmüş oldu-

ğunu hatırlatmıştı. Martin kafasının ne kadar bulanık olduğunu ilk kez şimdi fark etti ve arkadaşını unuttuğu için utanç duydu. Ama bu utanç bile içine işleyip yakamadı onu. "Gecikmiş"in yazılışıyla ilgili artistik heyecanlar dışında Martin hiçbir heyecana tepki göstermiyordu. Diğer bütün heyecanlara karşı bu beş gün bir uyuşukluk hali içinde kalmıştı, hâlâ da aynı uyuşukluk hali içindeydi. Tramvayın içinden vınlayarak geçtiği bütün bu yaşam ona uzak ve gerçekdışı bir şey gibi geliyordu; ve eğer önünden geçtiği kilisenin büyük taş kulesi birdenbire yıkılıp kafasının üstünde parçalansaydı, Martin buna pek az ilgi gösterir, şaşkınlığı ise gösterdiği ilgiden de az olurdu.

Otele varınca, acele acele Brissenden'ın odasına çıktı, aynı aceleyle de aşağı indi. Oda boştu. Brissenden'ın hiçbir eşyası yoktu.

Kendisine bir an kadar merakla bakan otel kâtibine, "Bay Brissenden bir adres bıraktı mı?" diye sordu.

Kâtip, "Duymadınız mı?" dedi.

Martin başıyla duymadığını anlattı.

"Şey, gazeteler bu haberle doluydu. Yatağında ölü bulundu. İntihar etmiş. Kendini kafasından vurmuş."

"Gömüldü mü?" Martin'e sanki soruyu soran kendi sesi değilmiş de, ta uzaklardan, bir başkasının sesiymiş gibi geldi.

"Hayır. Soruşturmadan sonra cesedi doğuya gönderildi. Ailesi, bu işlere bakmaları için avukatlar tuttu."

Martin, "Amma da aceleciymişler," diye yorumda bulundu.

"Orasını bilmem. Beş gün önce öldü."

"Beş gün önce mi?"

"Evet, beş gün önce."

Martin dönüp giderken bir "Ya!" dedi.

Köşede postaneye uğradı ve "The Parthenon"a bir tel çekerek şiiri yayınlamalarını bildirdi. Cebinde sadece eve dönüş parası olan beş sent kaldığından telgrafı ödemeli yolladı.

Odasına geldikten sonra da hemen yazısının başına geçti. Günler, geceler gelip geçti, o masasının başından ayrılmadan işine devam etti. Tefeciden başka hiçbir yere gitmedi, beden hareketleri

yapmadı, aç olduğu ve yiyecek bir şeyleri bulunduğu zaman metodik bir biçimde yemek yedi, ya da pişirecek şeyi olmadığı zamanlar aynı biçimde metodik olarak açlığa katlandı. Hikâye bölüm bölüm, zamanından önce bitti, ama Martin buna bir giriş eklemek gereğini duydu ve kafasında hikâyenin kudretini arttıran bir giriş geliştirdi. Bu ise daha yirmi bin sözcüğü gerektiriyordu. Yazının mükemmel olmasını gerektiren çok önemli bir neden yoktu, ama artistik ölçüleri onu işini iyi yapmaya zorluyordu. Garip bir biçimde çevresindeki bütün dünyaya yabancılaşmış ve sersemlemiş bir halde, önceki yaşamını anlatan bu süslü edebi yazılar arasında kendini tanıdık bir hayalet gibi hissederek çalışmaya devam etti. Vaktiyle birisi ona, hayalet, ölü olan ve duygusu kalmadığı için ölü olduğunu bilmesine olanak bulunmayan kimsenin ruhudur demişti; Martin'in aklına bu geldi ve bir an durup, 'acaba gerçekten ben de ölüyüm de farkında mı değilim,' diye düşündü.

"Gecikmiş"in bittiği gün geldi çattı. Daktiloyu kiraladığı şirketten biri gelmiş, Martin iskemlede bitiş bölümünün son sayfalarını yazarken, o da yatağın kenarına oturmuş bekliyordu. Yazının sonuna büyük harflerle "BİTTİ" yazdı, bu onun için gerçekten de son demekti. Daktilonun kapıdan çıkarılıp götürülüşünü bir çeşit iç rahatlığıyla seyretti, sonra gidip yatağına uzandı. Açlıktan bayılmak üzereydi. Otuz altı saattir ağzına lokma koymamıştı, ama bunu düşünmüyordu bile. Gözleri kapalı, sırt üstü yatmış, hiçbir şey düşünmüyordu. Sersemlik, ya da uyuşukluk Martin'in içinden kaynayarak, bütün bilincini kapladı. Yarı sayıklar gibi, Brissenden'ın kendisine sık sık tekrarlamaktan zevk duyduğu, yazarı bilinmeyen şiirin dizeleri dudaklarından dökülmeye başladı. Martin'in ağzından monoton bir biçimde çıkan sözcükler, kapının dışında merakla içerisini dinlemekte olan Maria'yı kaygılandırdı. Sözcükler ona bir şey anlatmıyordu, ama gerçek olan Martin'in bu sözcükleri söylediğiydi, şiirin ana düşünce ve nakaratı, "Bitirdim" di.

Bitirdim...
Lutu bir kenara bıraktı elim.
Havaya asılı gölgeler gibi
Mor yoncalar arasında
Şarkı da,
Şarkıyı söyleyen ses de
Bitecektir yakında.

Bitirdim -
Lutu bir kenara bıraktı elim.
Çiy düşmüş çalılarda şakıyan
Seher bülbülü gibi çıkardı sesim
Bir zamanlar benim de;
Şimdi söndü nefesim.
Yorgun keten kuşu gibiyim
Artık kalmadı sesim;
Özenle bitirdim ben şarkımı.
Bitirdim.
Lutu bir kenara bıraktı elim.

Maria daha fazla dayanamadı, hemen koşup sobanın üzerinde duran tencereden, bir litrelik bir çanağın içine çorba koydu, kepçesiyle tencerenin dibinden toparladığı bol kuşbaşı et ve sebze ile doldurdu. Martin doğrulup oturdu ve yemeye başladı. Çorbasını içerken bir yandan da Maria'yı, uykusunda konuşmadığına, ateşi olmadığına inandırmaya çalışıyordu.

Maria onu yalnız bıraktıktan sonra, omuzları düşmüş bir halde parlaklığını kaybetmiş gözlerini acıklı acıklı çevresinde dolaştırarak oturdu; sabah postasıyla gelen, açılmamış bir derginin yırtık ambalajı, karanlık beynine bir ışık tutuncaya kadar, gözleri hiçbir şeyi görmedi. Bu "The Parthenon"dur, diye düşündü. Parthenon'un ağustos sayısı, "Efemerid de mutlaka içindedir. Ah, Brissenden burada olup da görseydi!"

Sayfaları çevirirken birden durdu. "Efemerid"i Beardsley'vari bir çerçeve içine alarak, nefis bir inisyal motifle, önemle belirtmişlerdi. Motifin bir yanında Brissenden'ın, öbür yanında da İngiliz

Büyükelçisi Sir John Value'nun fotoğrafı, baş tarafta da editörün bir notu vardı. Bu notta, Sir John Value'nun, Amerika'da şair yoktur deyişine değinilerek, "Efemerid"i "The Parthenon"un tanıttığı belirtiliyordu. "Nah işte, al sana, Sir John Value!" Cartwright Bruce, Amerika'nın en büyük eleştirmeni olarak gösteriliyor ve onun "Efemerid"den Amerika'da şimdiye dek yazılan en büyük şiir olarak söz edişine değiniliyordu. Ve editörün önsözü şöyle bitiyordu: "Henüz Efemerid'in gerçek değeri üzerinde kararımızı vermiş değiliz: Belki de hiçbir zaman veremeyeceğiz. Ne var ki, onu, sözcüklerine, sözcüklerin bağlanışına ve Bay Brissenden'ın bu sözcükleri nereden bulduğuna, nasıl bir araya getirdiğine hayret ederek, tekrar tekrar okuduk." Arkasından da şiir geliyordu.

Martin, dergiyi dizlerinin arasından yere bırakırken, "Oldukça önemli bir başarı kazandın Briss, koca herif," diye mırıldandı.

Bu dergi insanın midesini bulandıracak kadar ucuz ve bayağıydı, ama Martin tamamıyla ruhsuz bir biçimde, midesinin pek de bulanmadığını fark etti. Kızabilmiş olmayı istedi, ama kızmaya yeltenecek kadar bile enerjisi yoktu. Duygusuz kalmıştı. Kanı, hızla kabaran öfkenin bile hızlandıramayacağı kadar donmuştu. Hoş, zaten ne önemi vardı? Bu dergi de Brissenden'ın burjuva toplumunda mahkûm ettiği başka her şeyle aynı düzeydeydi işte.

"Zavallı Briss," diye konuştu Martin; "sağ olsa beni hiç bağışlamazdı."

Bir gayret edip yerinden kalktı ve vaktiyle içinde daktilo kâğıtlarının durduğu kutuyu aldı. İçindekileri elden geçirip, kutudan arkadaşının yazdığı on bir tane şiir çıkardı. Bunları enine ve boyuna yırtıp çöp sepetine attı. Bu işi mecalsiz bir halde yaptı, bitirince de yatağın kenarına oturup boş gözlerle önüne bakmaya başladı.

Orada ne kadar oturduğunu bilmiyordu, birden görmeyen gözlerinin önünde yatay, beyaz, bir çizgi görüntüsü belirdi. Tuhaftı. Ama gerçekten de baktıkça bu imge gitgide daha belirli bir biçim alıyordu. Martin bunun, Pasifiğin beyaz köpüklü dalgaları arasında, üzerinden buğular yükselen mercan döküntüleri oldu-

ğunu gördü. Arkasından, kırılan dalga çizgisinin üzerinde gözleri ufak bir kanoyu, dirsekli cinsten bir kanoyu seçti. Kanonun kıçında, beline dizlerine kadar inen kızıl bir kumaş parçası sarmış tunç derili genç bir tanrının, güneşte pırıl pırıl çakmaklanan kısa küreğini suya daldırıp çıkardığını gördü. Onu tanıdı. Bu Moti'ydi; reis Tati'nin en genç oğlu, burası da Tahiti'ydi. O buram buram tüten mercan kayalarının ötesinde de tatlı Papara ülkesi, reisin ırmağın ağzındaki saz evi duruyordu. Günün bitimiydi, Moti balıktan dönüyordu. Mercan kayalarının üzerinden aşabilmek için kanosunu kaldıracak büyük bir dalgayı bekliyordu. Sonra kendisinin de eskiden çoğunlukla olduğu gibi kanonun burnunda oturduğunu gördü; küreğini suyun içinde hafif hafif aşağı yukarı oynatıyor ve firuze renkli dalga bir duvar gibi artlarında yükseldiği zaman küreğini suya deliler gibi daldırmak için Moti'nin işaretini bekliyordu. Bir an sonra Martin artık bir seyirci değildi; şimdi doğrudan kendisi kanonun içindeydi. Moti bağırıyor, her ikisi de kısa küreklerini bütün güçleriyle daldırarak, firuze renkli dalganın dik yüzü üzerinde uçuyorlardı. Baş bodoslama altında su bir buhar fıskiyesinden fışkırır gibi ıslık çalıyordu. Hava, savrulan serpintilerle dolmuştu, denizin hışırtı ve uğultularla karışık kükreyişi arasında kano, döküntülerin içinde kalan gölcüğün sakin suları üzerine sürüklendi. Moti güldü, başını sarsarak gözlerinden tuzlu suları silkti ve ikisi birden, önü kapalı mercan kumsalına doğru küreklerine asıldılar. Kıyıda hindistancevizi ağaçları arasından, Tati'nin sazdan yapılmış evinin duvarları, gün batımı ışıklarına karşı, altındanmış gibi görünüyordu.

Resim eriyip kayboldu, yoksul odasının dağınıklığı Martin'in gözleri önüne seriliverdi. Tekrar Tahiti'yi görebilmek için boş yere zorladı kendini. Orada, ağaçlar arasında şarkıların söylendiğini, ayışığında kızların dans ettiğini biliyordu, ama bunların hiçbirini göremedi. O sadece, üstü karmakarışık yazı masasını, masanın üzerinde daktilodan kalan boş yeri ve kirlenmiş camları gördü. Bir inleyerek gözlerini kapadı ve uyudu.

41. BÖLÜM

MARTIN o geceyi derin bir uykuda geçirdi ve sabah seferine çıkan postacı tarafından uyandırılıncaya kadar kıpırdamadı bile. Yorgun ve uyaranlara karşı tepkisiz olduğunu hissetti. Soyguncu dergilerin birinden gelen bir ince zarfın içinde yirmi iki dolarlık bir çek vardı. Bir buçuk yıldır bu yirmi iki dolarını isteyip duruyordu. Çekin tutarına duygusuzca baktı. Bir yayıncıdan çek aldığı zaman duyduğu o eski heyecanı kaybolmuştu. Eskiden aldığı çeklerin tersine, bu ona gelecek için büyük umutlar vermedi. Martin için sadece yirmi iki dolarlık bir çekti o kadar ve bu çek onun kendisine yiyecek bir şeyler almasını sağlayacaktı.

Aynı postadan New York haftalık dergilerinden birinin, aylarca önce kabul edilen bazı mizahi koşuklarının tutarı karşılığı olarak gönderdiği bir çek daha çıktı. Bu da on dolarlık bir çekti. Aklına bir düşünce geldi ve Martin bu düşünceyi soğukkanlılıkla kafasında tartıştı. Ne yapacağını bilmiyordu ve bir şey yapmak konusunda da aceleye gerek görmüyordu. Bu arada yaşaması gerekiyordu. Üstelik sürüyle borcu da vardı. Acaba masanın altında duran koskocaman yazılar yığınını pullayıp, yeniden yolculuğa çıkarmak, karşılığını alacağı bir yatırım olmaz mıydı? Bunlardan bir iki tanesi kabul edilebilirdi. Bu da onun yaşamasına yardım ederdi. Bu yatırımı yapmaya karar verdi ve çekleri Oakland'daki bankada paraya çevirdikten sonra on dolarlık posta pulu aldı. Gidip de o havasız odasında kendine kahvaltı hazırlamak düşüncesi Martin'e iğrenç göründü. İlk kez borçlarını düşünmekten vazgeçti. Odasında on beş-yirmi sente oldukça zengin bir kahvaltı hazırlayabileceğini biliyordu. Ama o bunun yerine, Forum Cafe'ye

gitti ve iki dolar tutan bir kahvaltı ısmarladı. Garsona bir yirmi beş sent bahşiş verdi, bir paket Mısır sigarası için de elli sent harcadı. Ruth'un kendisinden sigarayı bırakmasını istediği günden beri ilk olarak o gün sigara içti. Artık içmemesi için hiçbir neden göremiyordu, üstelik canı da içmek istiyordu. Paranın ne önemi vardı sanki? Beş sente istese bir paket Durham marka tütünle kahverengi sigara kâğıdı alabilir, bunlarla da kırk tane sigara sarabilirdi; ama ne olacak? Şu anda para derhal satın alabileceği şeyden gayrı hiçbir şey ifade etmiyordu onun gözünde. Martin haritasız, kılavuzsuz kalmıştı, gidecek hiçbir limanı olmaksızın en düşük yaşam koşulları içinde sürüklenip gidiyordu ve bu, insanı yaralayan bir yaşamdı.

Günler akıp gitti, Martin her gece düzenli olarak sekiz saat uyudu. Daha başka çeklerin gelmesini beklediği şu sırada her ne kadar yemeklerini, on sente karın doyurulan Japon lokantalarında yiyorsa da, yanaklarındaki çukurlarla birlikte bedeni de dolmaya başladı. Bir daha kısa uykularla, aşırı iş ve aşırı çalışmayla kendini harap etmedi. Hiçbir şey yazmadı, kitapları da kapadı. Tepelerde bol bol yürüyüşlere çıktı, sessiz parklarda aylak aylak uzun saatler geçirdi. Ne bir arkadaşı, tanışı, ne de yeni bir arkadaş ya da tanış edinmeye niyeti vardı. Durgun yaşamına yeniden hareket verecek bir dürtünün ortaya çıkmasını bekliyordu, ama bu dürtünün nereden geleceğini bilmiyordu. Bu süre içinde yaşamı tasasız, plansız, boş ve aylak geçmekte devam etti.

Bir keresinde, "gerçek kir"e bir göz atmak için San Francisco'ya indi. Ama tam üst kat merdivenin eşiğinde birdenbire irkilerek, vazgeçip geri döndü ve sokağın kalabalığı içine dalarak oradan kaçarcasına uzaklaştı. Felsefe tartışmalarını duymak düşüncesi onu korkutmuştu. "Gerçek kir"den biri rastlar da tanır korkusuyla bir hırsız gibi kaçtı oradan.

Ara sıra "Efemerid"in nasıl kötü bir muameleyle karşılaştığını görmek için gazete ve dergilere göz atıyordu. Şiir bir başarı kazanmıştı. Ama nasıl bir başarı! Onu herkes okumuştu ve şimdi herkes bunun gerçekten bir şiir olup olmadığını tartışıyordu. Ga-

zeteler bunu dillerine dolamıştı, her Allahın günü bilgiççe makaleler, şakacı başyazılar ve abonelerden gelen ciddi mektuplar yayınlanıyordu. Helen Della Dalmar (borular çalınarak, gümbür gümbür davullar dövülerek şatafatlı sözcüklerle Amerika'nın en büyük kadın şairi olduğu ilan edilen) kendine dâhi şair süsü verip Brissenden'ı yadsıyarak, onun şair olmadığını kanıtlamak için okurlara ciltler dolusu mektup yazdı. Ertesi sayıda "The Parthenon" yarattığı heyecandan ötürü kendi kendini övüp, Sir John Value ile alay ederek ve Brissenden'ın ölümünü tam anlamıyla bezirgânca ve insafsızca sömürerek çıktı. Yarım milyon sattığına yemin edilen bir gazete, Helen Della Dalmar'ın ilhamla yazılmış özgün bir şiirini yayınladı; şiirde Brissenden'la alay edilip eğleniliyordu. Helen Della Dalmar aynı zamanda Brissenden'ın şiirini alaya alan ikinci bir şiir yazmak suçunu da işlemişti.

Martin'in Brissenden'ın ölü olduğuna bin kez şükretmesi gerekirdi. Brissenden halktan o kadar nefret ederdi, halbuki şimdi onun en değerli, en kutsal varlığı halkın önüne atılmıştı. Her gün bu güzelliği diri diri ameliyata devam ettiler. Memlekette ne kadar budala varsa, eskimiş küçük egolarını Brissenden'ın taşan büyüklüğü sayesinde rahatça gazete sütunlarına geçirip, halkın gözleri önüne sermek olanağını buldu. Bir gazetede şöyle deniyordu: "Bir süre önce, tıpkı buna benzer, ama bundan daha da güzel bir şiir yazan bir beyden mektup almıştık." Bir başka gazete, Helen Della Dalmar'a alayından ötürü büyük bir ciddiyetle sitem ederek şöyle diyordu: "Hiç kuşku yok ki Bayan Dalmar bunu canı latife yapmak istediği bir sırada ve bir şairin başka bir şaire, belki de en büyük şaire göstermesi gereken saygıyı da pek göstermeden yazmıştır. Bununla birlikte Bayan Dalmar 'Efemerid'i yaratan adamı ister kıskansın, ister kıskanmasın, şurası muhakkak ki Bay Brissenden'ın eseri, başka binlerce şair gibi onu da büyülemiştir ve bir gün kendisi de onunki gibi dizeler yazmayı denemek isteyebilir."

Vaizler "Efemerid" aleyhine vaazlar vermeye başladılar ve cesaretle şiirin içeriğini savunan birisi küfür işlemiş sayılarak papazlıktan atıldı. Koca şiir, dünyanın neşesine neşe katıyordu.

Komik manzume yazarları, karikatüristler onu çığlık çığlığa, kahkahalarla ele alıyor, sosyete dergilerinin özel sütunlarında, Charley Frensham'ın, Archie Jennings'in kulağına "Efemerid"den beş dizenin insana bir sakat adamı dövdürebileceğini, on dizenin ise aynı adamı ırmağın dibine attırabileceğini söylediği biçiminde şakalar yapma suçu işleniyordu.

Martin bunlara ne güldü, ne de öfkeyle dişlerini gıcırdattı. Onun üzerinde meydana gelen etki, büyük bir üzüntü oldu. Başta aşkı olmak üzere bütün dünyasının yıkılışı yanında, dergiciliğin ve sevgili toplumun yıkılışı gerçekten de çok hafif kalıyordu. Brissenden dergilerle ilgili yargısında yerden göğe kadar haklıydı, kendisi ise bunu anlayana kadar boş yere ve çetin geçen yıllarını harcamıştı. Dergiler tam Brissenden'ın onlar için söylediği gibiydi, hatta daha da beter. Ne yapalım, Martin de işini bitirmişti işte; kendini böyle avuttu. Ne büyük umutlara bağlanmış, neler ummuş, halbuki ne bulmuştu. Tahiti'nin –tatlı, temiz Tahiti'nin– düşünü daha sık görmeye başladı. Sonra, Paumotus Adaları, Markizler de vardı; şimdi kendini sık sık, yelkenli ticaret gemilerinde, ya da tek yelkenli, ufak, narin teknelerde şafak vakti Papetee'deki dökün tülerden sıyrılıp, mercan atolleri arasından Nukahiva'ya ve Taiohae Körfezine kadar uzun yolculuğunu tamamlamak için durmaksızın kürek sallarken görüyordu. Nukahiva'da, Taiohae Körfezinde, Tamari'nin onun gelişi onuruna bir domuz öldüreceğini biliyordu. Biliyordu ki orada Tamari'nin, boyunlarında çiçeklerden kolye taşıyan kızları, şarkılar ve kahkahalar arasında ellerini tutup onun da boynuna aynı kolyelerden takacaklar. Güney Denizleri çağırıyordu onu. Martin de biliyordu ki er ya da geç bu çağrıya cevap verecekti.

Bu arada Martin dinlenip bilgi alanında yapmış olduğu uzun gezintilerin verdiği yorgunluğu gidererek kendini topladı. "The Parthenon" üç yüz dolarlık çeki ona gönderdiğinde Martin bu çeki, Brissenden'ın ailesi adına onun işlerine bakan oralı avukata havale etti. Çeki verip bir senet aldı, aynı zamanda Brissenden'ın kendisine vaktiyle verdiği yüz dolar için de bir makbuz verdi.

Çok geçmeden Martin, Japon lokantasına yardımı kesmek zorunda kaldı. Tam artık savaşı bırakmak üzereyken şansı dönüverdi. Ama çok geç dönmüştü şansı. "The Millenium"dan gelen ince zarfı en ufak bir heyecan bile duymadan açtı, üç yüz dolarlık çeki yüksek sesle, ağır ağır okudu ve bunun "Serüven" için gönderildiğini öğrendi. Aşırı faiziyle tefeci de içinde olmak üzere dünyaya tüm borcu yüz dolar bile tutmuyordu. Bütün borçlarını ödedikten ve Brissenden'ın avukatından yüz dolarlık senedini geri aldıktan sonra cebinde yine de yüz dolardan fazla para kaldı. Hemen terziye bir elbise ısmarladı ve yemeklerini şehrin en güzel cafe'lerinde yemeye başladı. Hâlâ Maria'nın evindeki ufak odasında kalıyordu; ama yeni elbisesini gören komşu çocuklar, odunlukların üzerinden ya da çitlerin arkasından artık ona "serseri", "ipsiz" diye bağırmaz olmuşlardı.

"Wiki-Wiki" adlı kısa Hawaii hikâyesi, "Warren's Mothly" tarafından iki yüz elli dolara satın alınmıştı. 'The Northern Review' "Güzelliğin Beşiği" adlı denemesini; 'Mackintosh's Magazine' de Falcı'yı –Marian'a yazdığı şiiri– satın aldı. Editörlerle yayıncılar yaz tatilinden döndükleri için yazıları çabuk çabuk elden geçiriliyordu, ama Martin hangi anlaşılmaz esintinin bu adamlara iki yıldır ısrarla geri çevirdikleri şeyleri kabul ettirdiğine bir türlü akıl erdiremedi. Hiçbir yazısı yayınlanmamıştı. Oakland dışında kimse tanımıyordu onu. Oakland'da da onu tanıdıklarını sanan birkaç kişi arasında kızıl sosyalist olarak ün salmıştı. Bu bakımdan mallarının böyle birdenbire kabul edilir hale gelişine bir açıklama bulamıyordu. Bu tam anlamıyla feleğin bir cilvesiydi.

"Güneşin Utancı" birçok dergi tarafından geri çevrildikten sonra Martin, Brissenden'ın önceleri dinlemediği öğüdünü tutup, eseri yayınevi sahiplerine göndermeye başlamıştı. Birçoğu tarafından geri çevrildikten sonra eser, sonbahar kitapları arasında yayınlanmak vaadiyle, Singletree, Darnley ve Ortakları firması tarafından kabul edildi. Martin yazarlık payından düşülmek üzere biraz avans isteyince de, bunun âdetleri olmadığını, bu tip kitapların masraflarını bile zor kurtardığını, Martin'in eserinin

de bin nüsha bile satacağından emin olmadıklarını bildirdiler. Martin kitabın kendisine ne getireceğini hesapladı. Perakende bir dolardan ve yüzde on beş yazarlık payı üzerinden yüz elli dolar kazanacaktı. Martin, "eğer yeni baştan yazarlığa başlayacak olsam kendimi tamamıyla hikâye yazarlığına verirdim" diye düşündü. Bunun dörtte biri uzunluğunda olan "Serüven" 'The Millenium'dan ona kitabının getireceğinin iki katını kazandırmıştı. Çok eskiden gazetede okuduğu yazı doğruymuş demek. Birinci sınıf dergiler eseri kabul eder etmez ödeme yapıyorlar ve iyi para veriyorlardı. 'The Millenium' ona, sözcüğüne iki değil, dört sent ödemişti. Üstelik de seçme eser alıyorlardı, öyle ya, onun eserini almamışlar mıydı? Bu son düşünceyle dudaklarında geniş bir gülümseme yayıldı.

Singletree, Darnley ve Ortakları'na bir mektup yazarak, "Güneşin Utancı"nın telif haklarını yüz dolara satmayı önerdi. Ama ötekiler bu riski göze alamadılar. Bu arada zaten paraya gereksinimi yoktu, zira, son yazdığı hikâyelerinin çoğu kabul edilmiş ve paraları ödenmişti. Sonunda, dünyaya tek metelik bile borcu kalmayan Martin bir banka hesabı açıp, yüzlerce dolarlık kredi sahibi oldu. "Gecikmiş" birçok dergi tarafından geri çevrildikten sonra, Meredith Lewell Kumpanyası'nın elinde beklemeye başladı. Martin, kız kardeşinin kendisine vaktiyle verdiği beş doları, kendisinin de bunu ona yüz katıyla ödemek için verdiği kararı hatırladı; bunun üzerine beş yüz dolarlık bir pay üzerinden avans istediğini bildiren bir mektup yazdı. Yanıt olarak gelen mektuptan sözleşmeyle birlikte istediği para tutarında bir çek çıkıp Martin'i hayretler içinde bıraktı. Çeki beşer dolarlık altın paraya çevirdi ve Gertrude'a telefon ederek onu görmek istediğini bildirdi.

Kız kardeşi Martin'in oturduğu yere, acelesinden soluk soluğa tıkanarak geldi. Bir kara haber kokusu aldığı için birkaç dolar tutan paracıklarını küçük el çantasına tıkıştırmıştı gelirken; kardeşinin bir derdi olduğuna o kadar emindi ki, sendeleyerek yürüyüp, içini çeke çeke kendini Martin'in kollarına attı, aynı zamanda da hiçbir şey söylemeden çantasını ona uzattı.

Martin, "Ben gelirdim," dedi. "Ama Bay Higginbotham ile gürültü çıkarmak istemedim, eğer gelseydim mutlaka gürültü çıkardı çünkü."

Gertrude bir yandan Martin'in içinde bulunduğu derdin ne olduğunu merak ederken, bir yandan da, "Bir süre sonra yumuşar," diye kardeşine güven verdi. "Ama sen bir işe yerleşsen çok iyi edersin. Seni doğru dürüst bir işte görmek Bernard'ı çok sevindirir. Şu gazetedeki yazılar onu deli etti. Onu daha önce hiç bu kadar öfkeli görmemiştim."

Martin gülümseyerek, "Hiçbir işe girecek değilim," dedi. "Bunu da ona benden böylece söyleyebilirsin. Benim işe gereksinmem yok, kanıtı da işte burada."

Yüz altın parçasını pırıltılı, tıngırtılı bir çavlan gibi kız kardeşinin avucuna boşalttı.

"Eve dönecek param olmadığı gün bana verdiğin beş dolarlığı hatırlıyor musun? İşte o beşlik burada, ayrı ayrı yaşta, ama hepsi de aynı büyüklükte doksan dokuz kardeşiyle bir arada."

Eğer Gertrude geldiğinde içinde bir korku vardıysa, şimdi korkusu paniğe dönüşmüştü. Korkusu öyle büyüktü ki, içinde kuşkudan eser yoktu. Tamamıyla emindi. İnanmıştı. Martin'e dehşet içinde baktı ve ağır kolları, sanki elleri bu altın çavlanının altında yanıyormuş gibi aşağı aşağı gitti.

Martin, "Senin bunlar," diye güldü.

Gertrude gözyaşlarına boğularak, "Zavallı yavrum, zavallı yavrum!" diye sızlanmaya başladı.

Martin bir an şaşaladı. Sonra onun neden böyle heyecanlandığını anlayarak, kız kardeşinin eline, Meredith Lowell'den çekle birlikte gelen mektubu tutuşturdu.

Gertrude arada bir gözyaşlarını silmek için durarak mektuba göz gezdirdi ve bitirdiği zaman, "Yani sen, bu parayı namusunla mı kazanmış oluyorsun?" dedi.

"Eğer piyangodan çıksaydı bu kadar namuslu olmazdı. Kazandım bu parayı ben."

Gertrude yavaş yavaş inanmaya başladı ve mektubu dikkatle yeni baştan okudu. Martin'in ona, paranın eline geçmesini sağlayan işlemleri açıklaması epey vakit aldı; paranın şimdi tamamıyla ona ait olduğunu ve kendisinin buna gereksinmesi bulunmadığını anlatabilmesi ise daha da uzun sürdü.

Sonunda Gertrude, "Bunu senin adına bankaya koyacağım," dedi.

"Kesinlikle böyle bir şey yapmayacaksın. Para senindir, istediğini yap onunla, eğer istemezsen Maria'ya veririm. O, bu parayla ne yapacağını bilir. Yine de ben hatırlatayım da senin aklında olsun, ben senin yerinde olsam bir uşak tutar, uzun bir dinlenmeye çekilirdim."

Gertrude giderken, "Bernard'a bütün bunları anlatacağım," dedi.

Martin bir göz kırptı, sonra güldü.

"Evet, söyle," dedi. "Belki o zaman beni yine akşam yemeklerine çağırır."

Gertrude onu hararetle bağrına basıp öperken, "Evet çağıracaktır, eminim çağıracaktır!" dedi.

42. BÖLÜM

BİR gün geldi, Martin yapayalnız olduğunu fark etti. Sağlığı, gücü yerindeydi ve yapacak hiçbir işi yoktu. Yazmayı, çalışmayı bırakması, Ruth'la bozuşması yaşantısında büyük bir boşluk yaratmıştı; cafe'lerde iyi bir yaşam sürüp Mısır sigaraları içmek zorunda kalması alışkanlıklarına aykırı geliyordu. Güney Denizlerinin onu çağırdığı bir gerçekti, ama içinde, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işinin henüz bitmediğine ilişkin bir duygu vardı. İki kitabı yakında yayımlanacaktı, onun ise daha yayınlanabilmesi olasılığı olan bir sürü kitabı vardı. Bu kitaplardan para kazanılabilirdi. Bunun için de Martin bekleyebilir ve Güney Denizlerine çuval dolusu parayla gidebilirdi. Markiz adalarında bin Şili dolarına satın alabileceği bir vadi ile bir körfez biliyordu. Vadi, kara ile çevreli at nalı biçimindeki körfezden başlayıp, başı dumanlı dağlara kadar uzanıyor ve kırk küsur bin dönüm toprağı içine alıyordu. Bu toprak, tropikal meyveler, yabani tavuklar, yaban domuzlarıyla doluydu, ara sıra yaban mandaları sürülerine de rastlanırdı. Tepelerde ise yabani keçilerle, köpek sürüleri kovalamaca oynardı. Baştan aşağı yabaniydi burası. Tek bir insan bile yaşamıyordu. Körfezle birlikte burasını bin Şili dolarına satın alabilirdi.

Hatırladığına göre, körfez, en büyük tekneleri bile kaldıracak derinlikteki suyuyla olağanüstüydü, üstelik öyle limanlık bir yerdi ki, Güney Pasifik Kumpanyası, burasını yüzlerce mil çevre içinde teknelerin karinaya basılmasına en elverişli yer olarak salık vermişti. Kendine bir uskuna alır –hani şu cehennem gibi giden, yat biçimi, bakır kaplamalı teknelerden– ve adalar arasın-

da kopra ticareti, inci avcılığı yapardı. Vadiyle körfezi karargâh yapardı. Kendine Tati'ninki gibi koskocaman bir sazdan ev kurar, evin içini, vadiyi ve uskunasını kara derili uşaklarla doldururdu. Orada Taiohae Adasının yöneticisini, gezginci ticaret gemilerinin kaptanlarını ve Güney Pasifik'te dolaşan serserilerin en süzmelerini ağırlardı. Evini her zaman açık bulundurur ve bir prens gibi ağırlardı onları. Kapaklarını açtığı bütün kitapları ve bir düş olduğu anlaşılan dünyayı unuturdu.

Bütün bunları yapabilmek için, çuvalı parayla doldurmak üzere California'da beklemesi gerekiyordu. Para daha şimdiden akmaya başlıyordu. Kitaplarından biri sansasyon yaratsa, o zaman belki de bütün yazılarını satabilecekti. Ayrıca hikâyeleriyle şiirlerini kitap halinde de toplayabilir; vadi, körfez ve uskunayı satın almayı daha da garantilemiş olurdu. Bir daha asla yazmayacaktı. Buna kesin karar verdi. Yalnız kitaplarının yayınlanmasını beklerken böyle her şeye kayıtsız, bir trans halindeymişçesine boş, aptalca durmaması, bir şeyler yapması da gerekirdi.

Pazar sabahı, dülgerlerin, Shell Mound Parkına bir piknik düzenlediklerini öğrendi ve doğru oraya gitti. Eskiden işçi sınıfının düzenlediği pikniklere ne olduğunu bile bilmeden sık sık giderdi. Parka girince, eski heyecanlarının yeniden depreştiğini hissetti. Ne de olsa bunlar, bu işçi sınıfı, onun cinsindendi. O, onlar arasında doğmuş, onlar arasında yaşamıştı ve her ne kadar bir süre için onlardan ayrı kalmışsa da, yine onların arasına dönmek güzel bir şeydi.

Birisinin, "Eğer bu Mart değilse," dediğini duydu, hemen arkasından da samimi bir el omuzuna dokundu. "Nerelerdeydin bunca zamandır? Denizlerde miydin? Hadi gel de bir kadeh at." Martin'in kendini içinde bulduğu topluluk, aralarına azıcık mesafe girmiş olması ve birkaç yeni yüzün eklenmesi dışında, yine aynı topluluktu. Bir tane bile dülger yoktu aralarında, tıpkı eski günlerde, pazar pikniklerine gittikleri zamanlardaki gibi, pikniğe dans etmek, dövüşmek, eğlenmek için gelmişlerdi. Martin onlarla birlikte içmeye başladı ve yeniden insan olduğunu anladı. 'Onları

bırakmakla aptallık etmişim' diye düşündü; eğer onların arasında yaşayıp da, kitaplarla, yüksek katlardaki kişilere boş verseydi, payına düşen mutluluğun daha büyük olacağından emindi. Bununla birlikte, bira eskisi kadar tatlı gelmedi ona. Biranın eski tadı kalmamış gibiydi. Bunu, Brissenden'ın kendisini köpüklü biraya alıştırıp, eski tat alma zevkini bozmuş olmasına yordu ve acaba, aynı biçimde kitaplar da, şu arkadaşlarıyla arasındaki o eski dostluğu bozdu mu, diye düşündü. Kendi kendine bozulmuş olamayacağına karar verdi ve dans pavyonuna doğru yürüdü. Orada lehimci Jimmy'ye rastladı. Jimmy'nin yanındaki uzun boylu sarışın, Martin'e yanaşmak için öbürünü hemen bıraktı.

Martin'le kız bir valsin temposuna uyarak döne döne uzaklaşırken, Jimmy, kendisine gülen arkadaşlarına, "Vay canına, tıpkı eskisi gibi," diye açıklamada bulundu. "Metelik verdiğim yok. Onu tekrar gördüğüme o kadar sevindim ki. Nasıl vals yapıyor bakın hele!.. İpek gibi yumuşak. Hangi kız dayanır buna? Ayıplamamalı."

Ama Martin kızı getirip Jimmy'ye teslim etti ve üçü birlikte dans eden çiftleri seyredip güldüler, birbirleriyle şakalaştılar. Martin'in geri geldiğini gören herkes sevinçliydi. Daha hiçbir kitabı yayınlanmamıştı; onların gözünde hiçbir sahte değer taşımıyordu. Onlar Martin Eden'ı, Martin Eden olduğu için seviyorlardı. Kendini, sürgünden dönen bir prens gibi hissetti ve kimsesiz yüreği, içinde yüzdüğü bu güleryüzlü dünyada tomurcuklar açıverdi. O gün çılgınlar gibi eğlendi. Kendini hiç bu kadar iyi hissetmemişti. Üstelik cebi parayla doluydu ve tabii Martin, tıpkı eskiden, denizden dönüp de maaşını aldığı zamanlardaki gibi parasını eritiverdi.

Bir aralık dans pistinden, Lizzie Conolly'nin genç bir işçinin kolunda geçtiğini gördü; daha sonra bütün pavyonu dolanıp, onu bira içilen bir masanın başında otururken buldu. Şaşkınlık ve tokalaşma fasılları bittikten sonra, Martin kızı dışarı çıkardı; burada müziğin gürültüsünden uzaktılar, seslerini duyurmak için bağırmak zorunda kalmayacaklardı. Daha Lizzie ile konuştuğu

anda kız onun olmuştu. Martin bunun farkındaydı. Lizzie'nin utangaç bir gururla parıldayan gözlerinden, gururla taşıdığı bedeninin okşar gibi hareketlerinden ve Martin'in konuşmasını can kulağıyla dinlemesinden belliydi bu. Lizzie, artık eskiden tanıdığı genç kız değildi. Şimdi bir kadındı o. Martin onun yabani, meydan okuyan güzelliğinin, yabaniliğinden hiçbir şey kaybetmeden gelişmiş olduğunu fark etti; yalnız, o meydan okuma ve ateşlilik hali daha bir kontrol altına alınmış gibiydi. Martin hayran hayran, "Nefis, gerçekten nefis bir güzellik," diye mırıldandı. Ve biliyordu ki, Lizzie onundu, sadece bir kez "gel" demesi yeterdi, o zaman Lizzie, Martin onu nereye götürürse götürsün, dünyanın öbür ucuna kadar giderdi.

Bu düşüncenin kafasında belirmesiyle hemen aynı anda kafasının yan tarafına, kendisini az daha yere yıkacak bir darbe yedi. Bu, bir erkeğin yumruğuydu; öylesine kızgın ve öylesine aceleci bir erkek tarafından sallanmıştı ki bu yumruk, hedefi olan çeneyi şaşırmıştı. Martin sendeleyerek geri döndü ve hızla gelen ikinci yumruğu gördü. Çok doğal ve rahat bir hareketle eğilince yumruk zarar vermeden geçti ve yumruğu sallayanı da ardı sıra sürükledi. Martin, yumruğunun üstüne gövdesinin tüm ağırlığıyla yüklenerek, hızını alamayan adama bir sol çaktı. Adam yanüstü yere yıkıldı ve hemen ayağa fırlayıp deli gibi saldırdı. Martin adamın hırstan allak bullak olmuş suratını gördü ve onu böylesine kızdıran şeyin ne olabileceğini merak etti. Ama bir yandan meraklanırken, öbür yandan da bütün gövdesiyle yüklenerek, bir sol direkt yapıştırmayı ihmal etmedi. Adam geri geri gitti, bir gruba çarparak yuvarladı. Jimmy ve diğerleri onlara doğru koşuyorlardı.

Martin tir tir titriyordu. İntikamıyla, dansıyla, dövüşü ve eğlencesiyle tastamam eskiden kalma bir gündü bu. Bir yandan hasmını gözaltında tutarken, bir yandan da Lizzie'ye baktı. Erkek arkadaşları dövüşe kalktı mı, kızlar genel olarak çığlık atardı. Lizzie ise atmamıştı. Soluğunu tutmuş, hafifçe öne eğilmiş, bir elini göğsüne bastırmış, yanakları kıpkırmızı, büyük bir hayret, dikkat ve hayranlık anlatımı taşıyan gözlerle seyrediyordu.

Adam ayağa kalkmış, kendisini yakalayıp alıkoyan ellerden kurtulmak için çırpınıyordu. Oradakilere, "Benim geri gelmemi bekliyordu kız," dedi. "O, beni beklerken bu çaylak çıktı ortaya. Bırakın beni, temizleyeceğim bu herifi!"

Jimmy delikanlıyı geri tutmalarına yardım ederken, "Nedir senin derdin?" diye sordu. "Bu gördüğün Mart Eden'dır. Kızlar bayılır ona, sonra onunla maraza çıkarmaya kalkarsan çiğ çiğ yer, bak karışmam."

"Göz göre göre kızı elimden alamaz böyle," diye karşı çıktı öbürü.

Jimmy öğüt vermeyi sürdürerek, "O, Uçan Hollandalı'yı tepelemiştir, sen de tanırsın ya Uçan Hollandalı'yı. Hem de beş rauntta yaptı bu işi. Sen bir dakika bile dayanamazsın Mart'ın karşısında. Anladın ya şimdi?"

Bu bilgi yatıştırıcı bir etki yarattı ve öfkeli delikanlı Martin'i lütfen şöyle bir süzdü.

"Pek de öyle bir şeye benzemiyor," diye alaylı alaylı konuştu; ama bu alayda hırs yoktu.

Jimmy onu inandırmaya çalışarak, "Uçan Hollandalı da aynen böyle düşünmüştü," dedi. "Hadi gel, hadi gidelim buradan. Kızdan çok ne var. Hadi gel."

Delikanlı kendisini dans pavyonuna doğru sürüklemelerine ses çıkarmadı, tayfası da onun ardından gitti.

Martin, "Kim bu?" diye sordu Lizzie'ye. "Sonra bütün bunlar ne demek?" Bu sırada, dövüşün daha önce verdiği o sürekli ve büyük zevk kaybolmuş gibiydi. Martin kendini çok inceleyen bir insan olduğunu fark etti. O kadar inceliyordu ki kendini, böyle ilkel bir yaşamı kimsesiz yüreği ve boş kollarıyla yaşaması olanaksızdı.

Lizzie başını geriye attı:

"Oh," dedi, "hiç kimse değil. Sadece bana arkadaşlık ediyordu."

Bir an durakladıktan sonra, "Mecburdum onna arkadaşlık etmeye," diye açıkladı. "Kendimi adamakıllı yalnız hissetmeye başlamıştım. Ama hiç unutmadım." Sesi gitgide hafifledi, önüne bakmaya başladı. "Sen ne zaman istersen silkeleyebilirim onu."

Kızın çekingen yüzüne baktı, yapması gereken bütün işin, elini uzatarak onu kendine çekmekten ibaret olduğunu bildiği halde, Martin, temiz, gramer bakımından düzgün cümlelerinin gerçekten bir değeri olup olmadığını düşünmeye daldı ve tabii yanıt vermeyi unuttu.

Lizzie gülerek bir denemede bulundu: "Canına okudun onun!" dedi.

Martin yüce gönüllülükle, "Dayanıklı çocukmuş gene de," dedi. "Eğer alıp götürmeselerdi beni epey uğraştıracaktı."

Lizzie damdan düşercesine, "O gece yanında gördüğüm hanım arkadaşın kimdi?" diye sordu.

"Ha, bir arkadaş işte," diye yanıt verdi Martin.

Lizzie dalgın dalgın, "Epey zaman önceydi," diye mırıldandı. "Sanki bin yıl geçmiş gibi geliyor."

Ama Martin konunun daha fazla kurcalanmasına meydan vermedi ve konuşmayı başka kanallara çevirdi. Öğle yemeğini birlikte lokantada yediler. Martin şarapla bir sürü nefis ve pahalı yiyecek ısmarladı. Daha sonra dans ettiler; Martin yalnız Lizzie ile dans etti, ta o yorulana kadar. Martin iyi dans ederdi. Dans ederlerken de Lizzie başını onun omuzuna dayamış, içinden bunun sonsuza dek sürmesini dileyerek bir mutluluk ve zevk cenneti içinde dönmüş, dönmüştü. Akşamüstüne doğru dışarı çıkıp ağaçlar arasında dolaştılar ve orada Martin, tıpkı eskiden olduğu gibi sırtüstü yattı, başını Lizzie'nin kucağına koydu. Kız onun saçlarını okşayıp yüzüne bakar ve onu severken, o da hafiften kestirdi. Birden gözlerini açarak yukarı baktı ve Lizzie'nin yüzündeki yumuşacık aşk anlatımını okudu. Lizzie gözlerini kırpıştırarak önüne baktı, sonra o telaşlı anlatımı kaybolan gözlerini çevirdi ve yumuşak, tatlı bir meydan okumayla Martin'in gözlerinin içine baktı.

Âdeta fısıltı denecek kadar alçak bir sesle, "Bütün bu yıllar boyunca hep dürüst kaldım," dedi.

Martin bunun mucize gibi bir şey, ama bir gerçek olduğuna bütün yüreğiyle inandı. Ve yine bütün yüreğiyle bir tutku duyabilmeyi diledi. Onu mutlu etmek Martin'in elindeydi. Kendinden

esirgediği mutluluğu neden ondan da esirgesindi? Onunla evlenip Markizlerdeki saz şatoda birlikte oturmak için yanında götürebilirdi. Bunu yapmak için güçlü bir istek duyuyordu, ama böyle yapmaması gerektiğini emreden iç sesi bu istekten daha güçlüydü. Kendine rağmen, aşka hâlâ sadıktı. Eski başıboş ve rahat yaşanılan günler geçmişti. Onları ne geri getirebilirdi, ne de kendi o günlere dönebilirdi artık. Değişmişti. Ne kadar değişmiş olduğunu bugüne kadar fark etmemişti.

Yumuşak bir sesle, "Ben evlenecek tipte bir insan değilim, Lizzie," dedi. Saçını okşayan el bir düşünme anı içinde durdu, sonra tekrar aynı yumuşak okşamalara devam etti. Martin, Lizzie'nin yüzünün asıldığını gördü, ama bu karar vermekte güçlük çekmesinden gelen bir asıklıktı, zira Lizzie'nin yanakları hâlâ pembe pembe, bütün benliği alev alev yanıp erimekteydi.

"Bunu demek istememiştim..." diye başladı ve kekeleyerek sustu. "Hoş, zaten aldırdığım da yok."

"Aldırdığım yok," diye tekrarladı. "Senin arkadaşın olmak bana gurur veriyor. Senin için her şeyi yapardım. Benim yaradılışım böyle herhalde."

Martin doğrulup oturdu. Lizzie'nin elini avucu içine aldı. Bunu çok duygulu bir biçimde yapmıştı, ama içinde hiçbir tutku yoktu. Ne var ki, Martin'in sıcaklığı Lizzie'yi ürpertmeye yetti.

Kız, "Bundan söz etmeyelim," dedi.

Martin, "Sen büyük, soylu bir kadınsın," dedi. "Seni tanımakla asıl benim gurur duymam gerekir. Ve ben gurur duyuyorum, evet gurur duyuyorum. Sen benim için kapkaranlık bir dünyada bir ışık demetisin, benim de sana karşı, senin bana olduğun kadar dürüst olmam gerekiyor."

"Bana dürüst olmana önem verdiğim yok, aldırmıyorum buna. Bana ne istersen yapabilirsin. Beni yere atıp çiğneyebilirsin. Bunu dünyada yapabilecek tek erkek de sensin," diye gözlerinde meydan okurcasına bir parıltıyla ekledi. "Daha küçücük, hiçbir işe yaramaz çocuk olduğum zamandan beri kendime önem verdiğimi hatırlamıyorum."

"Ben de işte bu nedenle seninle evlenmeyeceğim," dedi Martin yumuşak bir dille. "Sen öylesine büyük ve cömertsin ki, beni de kendininkine eş bir cömertliğe zorluyorsun. Ben evlenemem ve... şey, evlenmeden de sevemem, gerçi geçmişte bundan ağzımın payını aldım ya! Bugün buraya gelip, seninle karşılaştığıma üzgünüm. Ama artık elden ne gelir? İşin böyle bir renk alacağına ihtimal veremezdim ki.

"Ama bak buraya, Lizzie. Şimdi kalkıp da sana senden ne kadar çok hoşlandığımı anlatamam. Hoşlanmaktan da fazla bir şey bu. Sana hayranlık ve saygı besliyorum. Sen, muhteşem bir kadınsın Lizzie, senin kadar iyi insan az bulunur dünyada. Ama sözcüklere ne hacet! Bununla birlikte yapmak istediğim bir şey var." (Lizzie'nin gözlerinde bir an sevinç parıltısı belirip kayboldu.) "Pek yakında elime para geçeceğine iyice eminim. Çok para geçecek elime."

Martin o anda vadi, körfez, sazdan şato ve beyaz, güzel uskuna düşüncesinden vazgeçti. Şunun şurasında ne fark eder ki? Eskiden olduğu gibi, canı istediği zaman, herhangi bir yere giden herhangi bir gemiye tayfa olarak girebilirdi.

"Bu parayı sana vermek isterdim. İstediğin bir şey vardır herhalde, okula ya da bir ticaret kolejine gitmek. Belki çalışıp bir stenograf olmak isterdin. Ben sana sağlayabilirim bunu. Belki annen baban da sağdır, onları bir yere filan yerleştirebilirim. Yeter ki sen söyle, ne istiyorsan söyle, ben sağlarım."

Lizzie hiç yanıt vermedi, kuru gözleriyle, kıpırdamadan önüne bakıyordu, ama boğazına sanki bir yumruk tıkanmıştı. Martin, bunu öyle derinden hissetti ki, aynı yumruk gelip onun da boğazına tıkandı. Konuştuğuna pişman oldu. Lizzie'ye önerdiği şey, onun kendisine önerdiğinin yanında o kadar bayağı kalıyordu ki; para, sadece para. Lizzie ona onursuzluk ve utancı ve günahı göze alıp, cennet umutlarından vazgeçmeye razı olarak kendini önerirken, o, Lizzie'ye hiçbir sıkıntı duymadan bırakabileceği, kendi dışındaki bir şeyi önermişti.

Lizzie sesindeki boğukluğu hemen bir öksürüğe çevirerek, "Konuşmayalım bunu," dedi. Ayağa kalktı. "Hadi gel, eve gidelim. Yorgunluktan bittim."

Gün bitmiş, hemen hemen bütün eğlenenler gitmişti. Ama Martin'le Lizzie, ağaçların arasından çıkar çıkmaz, Martin'in arkadaşlarını karşılarında buldular. Martin, bunun anlamını hemen anladı. Havada kavga kokusu vardı. Tayfası, Martin'i korumak için orada kalmıştı. Hep birlikte parkın kapılarından dışarı çıktılar ve arkalarından dağınık olarak bir başka grubun kendilerini izlemekte olduğunu gördüler. Bunlar, Lizzie'nin delikanlısının, kızını kaybetmenin öcünü almak için topladığı arkadaşlarıydı. Bir sorun çıkacağını hisseden bir sürü polis memuru, arbedeyi önlemek için onlarla birlikte yürüdü ve her iki grubu da San Francisco trenine ayrı ayrı bindirdi. Martin, Jimmy'ye Onaltıncı Sokakta inip, Oakland'a giden tramvaya bineceğini söyledi. Lizzie, onlarla hiç ilgilenmeden sessizce oturuyordu. Tren Onaltıncı Sokak istasyonuna geldiğinde, Oakland'a gidecek tramvay oradaydı; kondüktörü de sabırsızlıkla kampanayı çalıp duruyordu.

Jimmy, "İşte orada duruyor," diye planı anlattı. "Siz tramvaya doğru koşun, biz de onları durdururuz. Haydi! Kızı yukarı çekersin!"

Bu manevra, düşman çeteyi geçici olarak şaşırttı, sonra onlar da trenden atlayıp izlemeye koyuldular. Tramvaydaki ağırbaşlı, ayık Oaklandlılar bir delikanlıyla, genç bir kızın tramvaya doğru koşarak ön sahanlıkta kendilerine yer bulup oturduklarına pek dikkat etmediler ve tramvayın merdivenden sıçrayıp vatmana, "Ver şunun gazını da, bas bakalım moruk," diye bağıran Jimmy'le bu ikisi arasında bir bağlantı kuramadılar.

Bir an sonra Jimmy döndü ve yolcular onun, koşarak tramvaya atlamaya çalışan birinin suratını yumrukladığını gördüler. Ama bütün tramvay boyunca birçok surata yumruklar inip duruyordu. Böylece Jimmy ile avanesi, uzun alt basamakta tutunup saldırıya geçen çeteyi karşıladılar. Sonunda tramvay keskin bir kampana sesinden sonra hareket etti. Saldıranların sonuncusunu da aşağı

atan Jimmy ve arkadaşları işi tamamlamak üzere aşağı indiler. Tramvay, dövüş sağanağını gerilerde bırakarak uzaklaşırken, afallayan yolcular, bu arbedenin nedeninin, dışarıda köşede oturan delikanlıyla güzel işçi kızın olabileceğini akıllarının köşesinden bile geçirmediler.

İçinde eski kavgaların heyecanı depreşen Martin, dövüşe bayıldı. Ama bu heyecan çabucak kaybolup yerini büyük bir üzüntüye bıraktı. Kendini çok yaşlanmış hissetti. Şu gamsız, kaygısız delikanlılardan, eski günlerinin arkadaşlarından yüzyıllarca yaşlı hissetti kendini. Çok, pek çok, geri dönemeyecek kadar çok uzaklaşmıştı. Bir zamanlar kendi yaşam biçimi olan arkadaşlarının yaşam biçimi, şimdi ona tatsız geliyordu. Her şey onu düş kırıklığına uğratmıştı. Ona bir yabancılık gelmişti. Köpüklü bira nasıl tatsız geldiyse, onların arkadaşlıkları da öyle tatsız geldi ona. Çok uzaklaşmıştı Martin. Onlarla arasında binlerce kitaplık bir mesafe oluşmuştu. Martin, aklın enginliklerinde dolaşmıştı ve artık eski yerine dönemezdi. Öbür yandan o, bir insandı ve onun toplumsal arkadaşlık gereksinmesi bir türlü doymak bilmiyordu. Kendine yeni bir vatan bulamıyordu. Çetedeki arkadaşlarının anlamadığı gibi, yanında oturan şu kızcağız da ne onu, ne de kendisinin Martin'e verdiği onuru anlayabilirdi. Bütün bunları düşündükçe üzüntüsü koyulaştı, acılaştı.

Altıncı Sokakla, Market Sokağı kavşağında, Lizzie'nin yaşadığı işçi kulübesinin önünde ayrılırlarken, Martin, "Barış onunla," diye öğüt verdi. O gün Lizzie'yi elinden aldığı delikanlıyı anlatmak istiyordu.

"Artık yapamam," dedi Lizzie.

Martin şakacı bir tavırla, "Hadi canım," dedi, "sen sadece bir ıslık öttür, bak nasıl koşarak gelecek sana."

Lizzie, "Onu demek istemedim," dedi.

Martin onun ne demek istediğini biliyordu.

Tam vedalaşacağı sırada, Lizzie, ona doğru yasladı kendini. Ama bu yaslanmada ne zorlayıcı, ne de ayartıcı bir taraf vardı. Sadece istekli, teslim olurcasına bir yaslanmaydı bu. Ve Martin'in

yüreği titredi. O büyük hoşgörüsü kaynayıp coştu yine. Lizzie'yi kollarına alıp öptü; kendi dudakları üzerine konan öpüşün, bir erkeğin görebileceği en gerçek öpücük olduğunu biliyordu.

Lizzie, "Tanrım!" diye içini çekti. "Senin için ölebilirim. Ölebilirim senin için."

Kendini Martin'den koparırcasına çekip aldı ve merdiveni koşarak çıktı.

Martin gözlerinin dolduğunu hissetti.

Kendi kendine konuşarak, "Martin Eden," dedi. "Sen zalim bir insan olmadığın halde, Allahın belası, zavallı bir Nietzsche'cisin. Eğer elinden gelse, onunla evlenip onun titreyen yüreğini mutlulukla doldururdun. Ama yapamazsın, yapamazsın. Ne büyük ayıp bunu yapamayışın!"

Henley'ini hatırlayıp, "Zavallı bir ihtiyar serseri, eski serseriliklerini anlatıyor," mısrasını mırıldandı. "Yaşam, sanırım başlı başına bir falso ve utançtan ibarettir. Öyle... Bir falso ve utançtan ibaret yaşam."

43. BÖLÜM

"GÜNEŞİN Utancı" ekimde yayınlandı. Martin, ekspres postasıyla gelen paketin bağlarını kesip de yayınevinin kendisine armağan olarak gönderdiği on beş nüsha kitabı masanın üzerine yayınca, üstüne ağır bir hüzün çöktü. Bu iş birkaç ay önce olsaydı ne büyük bir haz duyacağını düşündü ve duyabileceği o hazzı şimdiki soğuk kayıtsızlığıyla karşılaştırdı. Kitabı, hem de ilk kitabı basılmıştı da, kanı damarlarında gümbür gümbür dolaşmamış, üstelik bir hüzün çökmüştü ona. Şimdi bu onun için pek az şey ifade ediyordu. Önemi en çok, biraz para getirecek olmasındaydı, Martin'in ise paraya değer verdiği yoktu.

Kitabın bir nüshasını mutfağa götürüp Maria'ya armağan etti.

Maria'nın şaşkınlığını dağıtmak için, "Ben yaptım bunu," diye açıklamada bulundu. "İşte şu odada yazdım bunu ve öyle sanıyorum ki, bunun harcına senin sebze çorbalarından birkaç kap karışmıştır. Senin olsun. Sakla onu. Sırf beni hatırlaman için, anlıyorsun ya."

Martin böbürlenmiyordu, gösteriş yapmıyordu. Bütün amacı Maria'yı mutlu etmek, onun kendisiyle iftihar etmesine olanak vermek, kendisine bu kadar uzun zaman güvenmekte haklı olduğunu göstermekti. Maria, kitabı ön odada aile yadigârı İncil'in üstüne koydu. Pansiyonerinin yazdığı bu kitap, kutsal bir şey, bir arkadaşlık fetişiydi. Martin'in vaktiyle çamaşırcılık yapmış olmasının küçültücü etkisini azaltmıştı bu kitap ve Maria onun tek satırını bile anlamadığı halde, her satırının büyük olduğunu biliyordu. Basit, pratik, ağır işler yapan bir kadındı Maria, ama Tanrı vergisi büyük yeteneklere de imanı vardı.

Martin "Güneşin Utancı"nı nasıl heyecansız karşıladıysa, her hafta gazete yazılarını kesip yollayan acenteden gelen, eseriyle ilgili eleştiri yazılarını da aynı kayıtsızlıkla okudu. Kitabın genel bir heyecan yaratmakta olduğu besbelliydi. Bu, para kesesine daha çok paranın gireceğini gösteriyordu. Lizzie'yi bulup, verdiği sözleri yerine getirebilir, kendisine yine de saz duvarlı şatosunu yaptırabilecek kadar para kalırdı.

Singletree, Darnley ve Ortakları, bin beş yüz nüshalık bir baskı yapmışlar, ama eleştiriler, bunun iki misli bir baskının makineye verilmesini gerektirmiş, daha bu makinelerden çıkmadan beş bin nüshalık üçüncü bir baskının siparişi gelmişti. Londra'dan bir firma telgrafla İngilizce baskısının anlaşmalarını yapmış, daha bu anlaşmanın dumanı üstündeyken, Fransız, Alman ve İskandinav dillerine yapılan çevirilerin ilerlemekte olduğu haberleri alınmıştı. Maeterlinck okuluna yönelik saldırı yazısı bundan daha uygun bir zamana rastlayamazdı. Şiddetli bir edebi tartışma açıldı. Salleeby ile Haeckel "Güneşin Utancı"nı tutup, onu savundular ve böylece yaşamlarında ilk kez bir tartışmanın aynı yanında birleşmiş oldular. Crookes ile Wallace öbür safta yer alırken, Sir Oliver Lodge, kendi kozmik kuramlarına da uyacak bir uzlaşma formülü bulmaya çalıştı. Maeterlinck'in peşinden gidenler, Mistisizm ölçüleri çevresinde toplandılar. Chesterton, aynı konu üzerinde, yan tutmadığını iddia ettiği bir seri deneme ile bütün dünyayı kahkahadan kırıp geçirdi; ama tartışmayı da, tartışmacıları da, topunu birden cehennemin dibine gönderen yıldırım gibi kroşe, George Bernard Shaw'dan geldi. Arena'nın cılız birtakım yazarlar sürüsüyle dolduğunu ve ortalığı toz duman bürüdüğünü, gürültünün ayyuka çıktığını söylemeye gerek yok.

'Singletree, Darnley ve Ortakları', "eleştiri niteliğindeki felsefi bir eserin, bir roman gibi satış yapması akıl alacak şey değil," diye yazıyordu mektubunda. "Bundan daha iyi bir konu seçemezdiniz. Bütün yardımcı etkenler de tahminlerimizin tersine, elverişli bir durum yarattı. Bu durumdan elimizden geldiği kadar yararlanmaya çalıştığımızı söylememe gerek yok. Daha şimdiden Amerika

Birleşik Devletleri'nde ve Kanada'da kırk binden fazla satış yapıldı, ayrıca yirmi bin nüshalık yeni bir baskı da makinelere verildi. Talebi karşılamak için durmadan çalışıyoruz. Bununla birlikte, bu talebi arttırmak için de elimizden geleni yapıyoruz. Reklam için şimdiden beş bin dolar para harcadık. Kitap rekor kıracağa benzer.

"Gelecek kitabınız için size sunmak cüretini gösterdiğimiz sözleşme iki nüsha olarak mektubumuza ilişiktir. Royaltinizi yüzde yirmiye çıkardığımıza dikkatinizi çekmek isteriz ki, bu da bizim gibi konservatif bir yayınevinin ödemeyi göze alabileceği en yüksek royaltidir. Önerimizi uygun bulduğunuz takdirde, lütfen sözleşmedeki boş yere kitabınızın adını yazınız. Kitabın niteliği üzerinde hiçbir kısıtlama koymuyoruz. Herhangi bir konuda yazılmış nasıl bir kitap olursa olsun. Eğer elinizde hazır bir kitap varsa, daha da iyi olur. Şimdi tam demirin dövüleceği zaman; bundan daha tavında olamaz.

"İmzanızı taşıyan sözleşmeyi alır almaz size seve seve beş bin dolarlık bir avans gönderebiliriz. Görüyorsunuz ki, size inancımız büyük, bu işe büyük bir yatırım yapmak üzereyiz. Aynı zamanda sizinle, örneğin on yıl süreyle ve bu süre içinde bütün eserlerinizin kitap halinde yayın haklarının tamamını satın almak koşuluyla, sözleşmeyi uzatmak konusunu da görüşmek isteriz. Ama şimdi hemen yeni kitabınızın sözleşmesi gerek bize."

Martin mektubu bırakıp kafasından hesaplayarak altmış bin kere on beş sentin ne ettiğini buldu; dokuz bin dolar ediyordu. Yeni sözleşmeyi imzalayıp, gereken yere "Haz Dumanı" adını yazarak, gazetelere yazdığı küçük hikâyelerin formülünü henüz keşfetmeden önce kaleme aldığı yirmi kadar hikâyecikle birlikte yayınevine yolladı. Amerika Birleşik Devletleri postalarının götürüp getirebileceği en kısa zaman içinde de Singletree, Darnley ve Ortakları'nın beş bin dolarlık çekini aldı.

Çekin geldiği sabah Martin, Maria'ya, "Bugün öğleden sonra iki sıralarında benimle birlikte çarşıya gelmeni istiyorum, Maria," dedi. "Ya da, sen beni saat ikide, Ondördüncü Caddeyle Broadway kavşağında bekle daha iyi. Ben seni bulurum."

Maria kararlaştırılan saatte oradaydı; ama kafasının çapı oranında kendisini uğraştıran gizin çözümü için elindeki biricik ipucu 'ayakkabılar'dı. Martin, kendisini ayakkabıcının tam önünden geçirip de bir emlakçıya sokunca uğradığı düş kırıklığıyla açıktan açığa sarsıldı. Emlakçıda olanlar ise kafasında ömrünün sonuna dek bir düş gibi kaldı. Zarif centilmen, Martin ve bir başkasıyla konuşurken, kendisine hep iyiliksever bir gülümsemeyle bakmıştı; daktilo tıkırdamış, birtakım kâğıtları imzalaması gerekmişti. Kendi ev sahibi de oradaydı, o da imzasını atmıştı. Her şey bitip de sokağa çıktıklarında ev sahibi Maria'ya, "Ey, Maria," demişti. "Bu ay artık bana yedi buçuk dolar kira ödemek zorunda değilsin."

Maria bu konuşmadan hiçbir şey anlamamış, ev sahibi ise, "Ne bu ay, ne öbür, ne de daha öbür ay," diye devam etmişti.

Maria kırık dökük sözcüklerle, bu bir lütufmuş gibi adama teşekkür etmişti. İçinde oturup da bunca zamandır kira ödediği evin artık kendisinin olduğunu ancak Kuzey Oakland'a dönüp de Portekizli bakkaldan konuyu soruşturduktan sonra iyice anlayabildi Maria.

O akşamüstü, arabasından inen Martin'i selamlamak için dışarı çıkan Portekizli bakkal, "Niye benden alışveriş yapmıyorsun artık?" diye sordu; Martin de ona artık yemeğini kendisinin pişirmediğini anlattı ve bir kadeh şarap içmek için bakkalın evine girdi. İçtiği şarabın, bakkalın en iyi şarabı olduğuna da dikkat etti.

O gece Martin, "Maria," dedi, "seni bırakacağım. Yakında sen de bırakacaksın burasını. O zaman evini kiraya verir, kendin bir ev sahibi olursun. San Leandro'da veya Haywards'da sütçülük yapan bir erkek kardeşin var. Şimdi bütün çamaşırlarını yıkamadan geri yollamanı istiyorum, anlaşıldı mı? Yıkamadan! Ondan sonra da, yarın San Leandro mu, Haywards mı, her neresiyse oraya gidip kardeşini göreceksin. Ona gelip beni görmesini söyle. Ben, Oakland'da Metropole Otelinde kalacağım. O nasıl olsa sütçülüğe elverişli iyi çiftliği bir görüşte anlar."

Ve işte böylece Maria, bir evle, içinde kendisi için parayla iş gören iki adamın bulunduğu koskoca bir mandıranın ve artık bü-

tün ailenin ayakkabı giymesine, bütün çocukların okula gitmesine rağmen, durmadan artan bir banka hesabının sahibi oldu. Peri masallarındaki prenslere pek az insan rastlar yaşamda, ama bedeni çok, kafası az çalışan Maria, peri prenslerinin eski bir çamaşırcı kılığında gönül eğlendirdiğini aklından bile geçirmiş değildi.

Bu arada da dünya, "Kimdir bu Martin Eden?" diye sormaya başlamıştı. Martin, yayıncılarına en ufak bir biyografik bilgi bile vermiyor, gazeteler de boş durmuyordu tabii. Oakland Martin'in memleketiydi, gazeteciler de burunlarını her yana sokup bilgi verebilecek sürüyle insana başvurmuşlardı. Martin'in olduğu, olmadığı, yaptığı ve daha çok da yapmadığı her şey okuyucuların keyfi için, fotoğraflarla birlikte ortaya dökülmüştü; Martin'in fotoğrafı da vaktiyle Martin'in fotoğrafını çekip, şimdi hemen bunu çoğaltarak piyasaya süren fotoğrafçıdan sağlanmıştı. Başlangıçta bütün dergilerden ve burjuva sosyetesinden öylesine iğrenen Martin, reklam edilmesine karşı savaşa girişti, ama sonunda savaşmasa daha rahat edeceğini anlayarak teslim oldu. Kendisiyle konuşmak için ta uzaklardan gelen yazarları geri çeviremiyordu. Üstelik günler uzun saatlerle doluydu ve artık yazmadığı, çalışmadığı için de bu saatlerin nasıl olsa doldurulması gerekiyordu. Martin böylece kendisine saçma bir kapris gibi gelen şeylere boyun eğdi ve röportajları kabul edip edebiyat ve felsefe üzerine düşüncelerini söyledi, hatta burjuvaların çağrılarını bile kabul etti. Artık hiçbir şeye aldırdığı yoktu. Herkesi bağışladı; kendisini vaktiyle kızıla boyayan, şimdi ise Martin'in ona özel olarak poz verip fotoğraf çektirerek koskoca bir sayfalık röportaj bağışladığı o acemi muhabiri bile.

Lizzie Conolly'yi gördü. Martin'in ulaştığı büyüklüğün, kızı üzdüğü besbelliydi. Bu, aralarındaki uzaklığı açmıştı. Belki de sırf bu arayı daraltmak umuduyla Martin'in isteği üzerine gece okuluna ve iş kolejine gidip, korkunç fiyatlarla elbise diken bir terzihaneden giyinmeyi kabul etmişti. Günden güne gözle görülür biçimde gelişti Lizzie, hatta öyle ki, Martin doğru bir iş yapıp yapmadığından kuşkuya bile düştü, zira Lizzie'nin her şeye ken-

disi için razı olup, bütün bu çabaları o istiyor diye gösterdiğini biliyordu. Kızcağız kendisini Martin'in gözünde yükseltmeye çalışıyordu. Ama Martin, ona tam bir kardeş gibi davranıp, onu çok seyrek görüyor ve hiçbir umut vermiyordu.

"Gecikmiş" Martin'in ününün en yüksek noktaya çıktığı sırada Meredith Lowell Kumpanyası tarafından piyasaya çıkarıldı ve eser hikâye formunda olduğu için, satış bakımından "Güneşin Utancı"nı da geride bıraktı. Haftadan haftaya ünü artan Martin, iki kitabıyla birden en çok satan eserler listesinin en başında yer almak gibi eşi görülmemiş bir onura ulaştı. Hikâye, yalnız roman edebiyatı okuyanları sarmakla kalmamış, aynı zamanda "Güneşin Utancı"nı okuyanlar da bu deniz hikâyesinin işlenişindeki kozmik kavrayışın çekiciliğine kapılmışlardı. Martin önce mistik edebiyata pek güzel vurmuş, ondan sonra da, teşhir ettiği bu edebiyata başarılı bir eser kazandırıp, hem eleştirici, hem de yaratıcı olarak çok az rastlanan bir deha örneği göstermişti.

Para ve ün oluk gibi akıyordu Martin'e; edebiyat dünyasında bir kuyruklu yıldız gibi parlak izler bırakıyordu. Ama uyandırdığı heyecan Martin'i ilgilendirmekten çok eğlendiriyordu. Onu şaşırtan bir tek şey, eğer bilinse bütün dünyayı hayrete düşürecek ufacık bir şey vardı. Ama dünya, onun gözünde bu kadar büyüttüğü o ufak şeyden çok, onun hayretine şaşardı, eğer bilseydi. Yargıç Blount, onu akşam yemeğine çağırmıştı; işte o küçük veya yakında önemli bir hal alacak küçük şeyin başlangıcı buydu. Martin, Yargıç Blount'a hakaret etmiş, ona iğrenir gibi davranmıştı, halbuki o, şimdi sokakta rastladığı Martin'i yemeğe çağırıyordu. Martin, Yargıç Blount'a Morse'ların evinde sayısız kereler rastlayıp da yemeğe çağrılmadığını düşündü. 'O zamanlar neden çağırmamıştı beni yemeğe?' diye sordu kendi kendine. Değişmemişti ki Martin. Aynı Martin Eden'dı. Fark nereden ileri geliyordu? Yazdıklarının kitaplar halinde çıkması mıydı bu değişikliği yaratan? Ama, bunların çoktan işi bitmişti. O zamandan beri yeni bir şey yazmamıştı ki. Hepsi de, Yargıç Blount'un genel görüşü paylaşarak, onun Spencer'ına, onun aklına dudak büktüğü zamanlarda

ulaşılmış başarılardı. Şu halde Yargıç Blount'un bu çağrısı, gerçek bir değerden ötürü değildi, tamamıyla yalancı bir değere göre yapılmış bir çağrıydı.

Martin sırıttı ve çağrıyı kabul etti, ama kendi kendinin uysallığına şaşmaktan da geri kalmadı. Yemekte de onların soyundan kadınlar ve yüksek makamlar işgal eden yarım düzine kadar erkek arasında Martin kendini bir kral gibi hissetti. Yargıç Hanwell tarafından hararetle desteklenen Yargıç Blount, Martin'in Sty adlı son derece seçkin ve sadece zenginlerin değil, hüner sahibi kimselerin de üyesi bulunduğu bir kulübe adıyla onur vermesi için ısrar edip durdu. Martin geri çevirdi, ve her zamankinden fazla hayrete düştü.

Yazılarını yollama işi Martin'i uğraştırıyordu. Editörlerin istekleri de Martin'in başından aşmıştı.

Martin'in, üslubunun altında öz bulunan bir üslupçu olduğunu anlamışlardı. 'The Northern Review', "Güzelliğin Beşiği"ni yayınladıktan sonra, ondan buna benzer yarım düzine deneme daha istemişti; eğer 'Burton's Magazine' açık kapı bırakarak, her denemesine beş yüz dolar önermeseydi, Martin, denemeleri öbürüne verecekti. Bir mektupla istekleri karşılayacağını, ama denemelerinin tanesini bin dolara vereceğini bildirdi. Bu denemelerin, şimdi onların peşinde koşan aynı dergiler tarafından vaktiyle geri çevrildiğini hatırladı. Hem de otomatik olarak, basmakalıp mektuplarla, soğukkanlılıkla geri çevirmişlerdi. Onlar, Martin'i terletmişlerdi o zaman. Şimdi de Martin onları terletmek istiyordu. 'Burton's Magazine', denemelerinden beş tanesini Martin'in istediği fiyata kabul etti, geri kalan dört tanesini de, 'The Northern Review öbürlerine adım uyduramayacak kadar yoksul olduğu için, aynı fiyatla 'Mackintosh's Monthly' kaptı. Böylece günlerden beri bir köşede boynu bükük bekleyen "Gizler Dünyasının Yüce Papazları", "Hülyaperestler", "Bencilliğin Ölçüsü", "Yanılmanın Felsefesi", "Tanrı ile Ahmak", "Sanat ve Biyoloji", "Eleştirmenler ve Deney Tüpleri", "Yıldız Tozu" ve "Tefeciliğin Değeri" adlı denemeler, fırtınalar, gürültüler, ağız kalabalıkları yaratarak dünyaya sunuldu.

Editörler ona istediği koşulu bildirmesini yazıyorlar, Martin de istediği koşulu ileri sürüyordu, ama hep eskiden yazdığı eserleri içindi bunlar. Hiçbir yeni eser için bağlantıya girmemeye karar vermişti. Yeniden kalemi eline almak aklına geldikçe aklını kaçıracak gibi oluyordu. Kitlenin, Brissenden'ı nasıl paramparça ettiğini görmüştü ve aynı kitlenin kendisini kabul etmiş olmasına rağmen, o şoku kafasından silip atamıyor, kitleye de zerre kadar saygı duyamıyordu. Kendi ününü Brissenden'a karşı bir ihanet, bir alçaklık sayıyordu. Bu duygu onda bir ürkeklik yaratıyordu, ama küpünü adamakallı doldurana kadar devam etmeye karar vermişti.

Editörlerden şöyle mektuplar alıyordu:

"Bir yıl kadar önce aşk şiirleri külliyatınızı ne yazık ki geri çevirmek zorunda kalmıştık. Şiirleriniz o vakit bizi büyülemişti, ama girişmiş olduğumuz bazı angajmanlar dolayısıyla almamıza olanak bulunamamıştı. Eğer şiirleriniz hâlâ duruyorsa, ve eğer bize göndermek lütfunda bulunursanız bütün külliyatı istediğiniz koşullarla yayınlamak arzusundayız. Aynı zamanda bunları en elverişli koşullarla kitap halinde yayınlamaya da hazırız."

Martin'in aklına ölçüsüz şiirle yazdığı trajedisi geldi ve aşk şiirleri külliyatı yerine onu gönderdi. Göndermeden önce bir kez okudu ve eser onda özellikle amatörcesine bilgiçlik taslayan bir üsluba sahip ve genel olarak beş para etmez bir eser izlenimi uyandırdı. Ama yine de yolladı ve eser yayınlandı. Editör de bunu yayınladığına ömrünün sonuna kadar pişman oldu. Halk hiddetlenmişti, inanmadığını belli ediyordu. Martin Eden'ın yüksek ölçüleriyle bu ciddi safsatanın arasında dağlar kadar fark vardı. Bunu Martin'in yazmadığı, derginin aptalcasına bu sahte eseri yarattığı, ya da Martin Eden'ın, Dumas'ya özenip, yazar kiralayarak bunu kendi hesabına yazdırdığı iddia ediliyordu. Ama Martin, bunun çocukluğunda yazdığı ilk kalem denemelerinden biri olduğunu ve derginin bunu yayınlamak için başının etini yediğini açıklayınca, dergiye karşı her yandan bir kahkaha yükseldi,

arkasından da editör değişiverdi. Gerçi Martin kendisine peşin peşin ödenen royaltiyi çoktan cebine indirmişti, ama trajedi hiçbir zaman kitap halinde çıkmadı.

'Soleman's Magazine', Martin'e üç yüz dolar tutan upuzun bir telgraf çekerek, makalesi bin dolardan yirmi makalelik bir anlaşma önerdi. Amerika Birleşik Devletleri'nde bütün harcamalar dergi tarafından ödenmek koşuluyla dolaşacak ve hangi konu kendisini ilgilendirirse onu seçecekti. Telgrafın metni, konu seçimindeki serbestliğini göstermek için örnek olarak verilen konulara ayrılmıştı. Koydukları biricik kayıt, konunun Amerika Birleşik Devletleri içinde kalmasıydı. Martin, bu işi yapamayacağını üzüntüleriyle birlikte bildiren 'ödemeli', bir tel çekti.

'Warren's Monthly'de çıkan "Wiki-Wiki" derhal büyük bir başarı kazandı. Bunu ayrıca, eni boyu kocaman, cicili bicili bir cilt halinde çıkardılar. Kitap, tatil günleri çıkan dergiler piyasasını altüst edip cayır cayır satış yaptı. Bütün eleştirmenler, bunun iki büyük yazarın iki büyük klasiği olan, "Sihirli Deri" ile "Şişedeki Şeytan"ın yerini tutacağı inancında birleşiyorlardı.

Bununla birlikte halk, "Haz Dumanı" külliyatını biraz kuşkuyla ve soğuk karşıladı. Hikâyeciklerin cüretkârlığı ve alışılmamış tarzı, burjuva ahlakı ve burjuva ön yargıları üzerinde bir şok etkisi yarattı; ama Paris, eserin çevirisini deli gibi isteyip de hemen yayınlayıverince, Amerikan ve İngiliz okur kitlesi de Paris'e ayak uydurdu ve o kadar çok satın aldı ki bu eserden, Martin, konservatif Singletree, Darnley ve Ortakları firmasını üçüncü baskıdan yüzde yirmi beş, dördüncü baskıdan da yüzde otuz royalti vermek zorunda bıraktı. Bu iki cilt, şimdiye kadar yazdığı ve tefrika halinde yayınlanan ya da yayınlanmakta olan bütün hikâyeciklerini içine alıyordu. "Çanların Sesi" ile dehşet hikâyeleri bir külliyatı, "Serüven", "Çömlek", "Yaşam Şarabı", "Girdap", "Kalabalık Sokak" ve diğer dört hikâyesi de öbür külliyatı oluşturuyordu. 'The Lowell Meredith Kumpanyası' bütün denemelerini içine alan külliyatı kapattı. 'Maximilian Kumpanyası' da "Deniz Şarkıları" ile "Aşk Şiirleri"ni aldı. Bu sonuncusu, muazzam bir fiyat ödendik-

ten sonra 'Hanımların Ev Arkadaşı' adlı dergide tefrika halinde yayınlandı.

Martin son yazısını da elden çıkardıktan sonra, rahat bir soluk aldı. Saz duvarlı şatoyla, bakır kaplamalı beyaz kotrasına adamakıllı yaklaşmıştı. Eh işte, Brissenden'ın, değeri olan hiçbir yazının dergilere giremeyeceği savının yanlış olduğunu iyice anlamıştı artık. Martin'in başarısı Brissenden'ın yanılgısının bir deliliydi. Ama, içinden bir ses yine de Brissenden'ın haklı olduğunu söylüyordu ona. Başarısının nedeni, öbür yazılarından çok "Güneşin Utancı"ydı. Öbür yazılar tamamıyla ikinci planda kalıyordu. Bunlar, bütün dergiler tarafından geri çevrilmiş, "Güneşin Utancı" yayınlanıp da edebi bir tartışmaya yol açar açmaz bunlardan yana bir yer kayması olmuştu. Eğer "Güneşin Utancı" olmasa; "Güneşin Utancı" mucizevi bir satış sağlamasa, kayma da olmayacaktı. Singletree, Darnley ve Ortakları Firması bunun bir mucize olduğunu açıkça belirtmişti. İlk baskıyı bin beş yüz yapmışlardı ve bunu bile satabileceklerinden kuşku duyuyorlardı. Deneyimli yayıncılardı bunlar ve kazanılan başarı onlardan fazla kimseyi hayrete düşürmemişti. Onlara göre, bu tamamıyla bir mucizeydi. Bunu hiç unutamıyorlardı, bütün mektupları o ilk gizemli olayın kendilerinde uyandırdığı karışık hayreti yansıtıyordu. Olmuştu işte. Onların bütün deneyimlerine rağmen olmuştu.

İşte Martin, ününün değerini şu şekilde akıl yürüterek ölçüye vurdu. Kitaplarını satın alarak onun ceplerini parayla dolduran burjuva sınıfıydı ve Martin, burjuva sınıfını tanıdığı kadarıyla, bunların kendi yazdıklarını nasıl beğendiklerine, nasıl anlayabildiklerine akıl erdiremiyordu. Onun eserlerindeki güzellik ve güç, onu kabul eden, eserlerini satın alan yüzbinlerce insana bir şey anlatmıyordu. Martin yaşadığı anın adamıydı; tanrılar evet dediği anda Parnas'ı kuşatmaya alıveren serüvenciydi o. Yüzbinlerce kişi onun eserlerini de, Brissenden'ın "Efemerid'ine saldırıp parça parça ettikleri zalim anlayışsızlıkla okumuştu. Bunlar, onu dişleyecek yerde, ona yaltaklanan bir kurt sürüsünden farksızdı. İster dişlesinler, ister yaltaklansınlar, bu tamamıyla bir şans ese-

riydi. Martin'in iyice emin olduğu bir tek şey vardı: "Efemerid" onun yazdıklarının hepsinden de çok üstün bir eserdi. Yüzyılların şiiriydi o. Onun için, sürünün kendisine güleryüz göstermesi gerçekten de, acınılacak bir durumdu, zira aynı sürü, "Efemerid"i çirkefe yuvarlamıştı. Derin derin, rahat bir soluk aldı. Son yazısını da elinden çıkardığına ve pek yakında bunlarla hiçbir ilişiğinin kalmayacağına seviniyordu.

44. BÖLÜM

BAY Morse, Otel Metropol'ün yazıhanesinde Martin'in karşısına çıktı. Martin onun orada bir iş için rastlantı eseri mi bulunduğuna, yoksa doğrudan kendisini yemeğe çağırmak için mi geldiğine bir türlü karar veremediyse de, aklı daha çok ikinci olasılığa yatıyordu. Her ne hal ise, Martin, Bay Morse tarafından -kendisine evlerine gitmeyi yasaklayan ve nişanı bozan Ruth'un babası tarafından- akşam yemeğine çağrılmış bulunuyordu.

Martin hiç kızmadı. Hatta gururunu bile düşünmedi. Bay Morse'u hoşgörüyle karşılayıp, kibrini yenerek boynunu büken bir adamın neler hissetmiş olabileceğini düşündü hep. Çağrıyı geri çevirmedi. Yalnız, adı konmamış bir zamana, belirsiz bir vakte attı ve aileyi, özellikle Bayan Morse'la Ruth'u sordu. Ruth'un adını telaşa kapılmadan, normal bir biçimde söyledi ve içinden de hiçbir ürperme duymayışına, o eski, tanıdık yürek vuruşunu, kanın damarlarına sıcak sıcak hızla sürtünüşünü duymayışına hayret etti.

Birçok yemek çağrısı almış, bunların bazılarını kabul etmişti. Bu arada da içinde gittikçe büyüyen o ufak şey, kafasını kurcalamaya devam ediyordu. Bernard Higginbotham onu yemeğe çağırınca şaşkınlığı son kerteye vardı. Kimsenin kendisini yemeğe çağırmadığı, açlık çektiği günleri hatırladı. Asıl o zaman gereksinmesi vardı bu yemeklere ve o yemekler olmadığı için güçten düşmüş, baygınlıklar geçirmiş, açlıktan kilo vermişti. Bunun paradoksu da buradaydı zaten. Yemeğe gereksinmesi olduğu zamanlar kimse yemek vermemişti ona, halbuki şimdi kendine binlerce yemek satın alabileceği, iştahının kalmadığı bir sırada, sağdan soldan yemek

çağrıları alıyordu. Neden ama? Bunda adalet yoktu, kendisi bu yemeklere değecek bir üstünlük kazanmamıştı ki. Hiç değişmemişti o. Bütün eserleri daha o zamanlar tamamlanmıştı. Bay ve Bayan Morse, kendisini bir tembel, görevini yapmayan insan olarak suçlamış, Ruth aracılığıyla da kâtiplik işini kabul etmeye zorlamışlardı. Üstelik, onun tamamladığı eserlerin de farkındaydılar. Ruth'la eser üstüne eser göndermişti onlara. Onlar da okumuştu bunları. Adının bütün gazetelerde geçmesine neden olan işte o eserlerdi ve onların kendisini şimdi yemeğe çağrışlarının nedeni de adının gazetelerde geçmesiydi.

Bir tek şeye emindi: Vaktiyle onu kendisi ya da eserleri için çağırmak akıllarının köşesinden bile geçmemişti. Bu bakımdan şimdi de onu kendisi ya da eserleri için çağırmalarına olanak yoktu; onu ünü için, insanlar arasında bir mevki sahibi olduğu ve –neden olmasın?– yüz bin dolara yakın parası olduğu için çağırıyorlardı. İşte burjuva toplumu insanı böyle değerlendiriyordu; Martin kim oluyordu da bunun başka türlü olmasını umabiliyordu? Ama gurur duyuyordu. O, bu çeşit değerlendirmeden iğreniyordu. O, kendi değerine ya da sonuç bakımından kendisinin bir ifadesi olan eserlerine göre değerlendirilmesini isterdi. Lizzie, onu işte böyle değerlendiriyordu. Eser ise, Lizzie'ye vız gelirdi. O, Martin'in kendisine değer veriyordu. Lehimci Jimmy de, bütün çete arkadaşları da onu böyle değerlendirirlerdi. Onlarla birlikte gezip tozduğu günler, bunu kaç kez kanıtlamışlardı; o gün Shell Mound Parkında da kanıtlanmıştı bunu. Martin'in eserinin canı cehennemeydi. Onların sevdikleri ve uğruna dövüşmekten çekinmedikleri kimse, Martin Eden'ın, çok iyi heriftir ha, dedikleri Martin Eden'ın kendisiydi.

Sonra Ruth da vardı. O da onu olduğu gibi seviyordu, buna hiç kuşku yoktu. Ne var ki, Ruth en aşağı onu sevdiği kadar ve belki daha da çok, burjuva değer ölçülerini seviyordu. Martin'in yazmasına karşı çıkmıştı Ruth, ve Martin'e öyle geliyordu ki, bu karşı çıkışın bellibaşlı nedeni, yazılarının para getirmeyişiydi. Ruth'un 'Aşk Şiirleri'ni eleştirmesi de bu yönden olmuştu. Martin'in bir

işe girmesi için Ruth da diretip durmuştu. Gerçi Ruth, diretirken, 'mevki sahibi olmak' sözcükleriyle daha ince bir tarzda ifade etmişti fikrini, ama bu da aynı kapıya çıkardı; nitekim, Martin'in kafasından o eski deyim çıkmıyordu bir türlü. Bütün yazdıklarını okumuştu Ruth'a; şiirlerini, hikâyelerini, denemelerini, "Wiki-Wiki"yi, "Güneşin Utancı"nı, hepsini. Ruth da hep, ısrarla onu bir işe girmeye, çalışmaya zorlamıştı. Yarabbi! Sanki Martin uykularını feda edip, kendini harap edercesine Ruth'a layık olmak için çalışmıyormuş gibi!

Böylece o ufak şey gittikçe büyüdü. Martin'in sağlığı yerindeydi, düzenli olarak yemek yiyor, günde sekiz saat uyku uyuyordu, ama o ufak şey onda bir saplantı halini aldı. 'İş Bitmişti.' İşte bu cümlecik, kafasını sık sık rahatsız eder olmaya başladı. Bir pazar günü, Bernard Higginbotham'larda, dükkânın üstünde sıkıcı bir akşam yemeğindeydi.

Martin, kafasını bu saplantıdan kurtarmak için kendini zorluyor, ama bir türlü başaramıyordu.

"İş çoktan bitmişti," ama o zaman benim açlık çekmeme razı oldunuz, evinize gelmemi yasakladınız ve sırf işe girmedim diye lanetlediniz, öyleyken beni şimdi besliyorsunuz diye bağırmaktan kendini güçlükle alıkoyuyordu. Şimdi, ben konuştuğum zaman dilinizi tutup, düşüncelerinizi söylemiyor, benim söyleyeceklerimi saygıyla, dikkatle dinliyorsunuz. Size, toplumunuzun kokuşmuş, hırsızlıklarla dolu bir toplum olduğunu söylüyorum, siz ise öfkeye kapılacağınız yerde, ne diyeceğinizi şaşırıp, saçmasapan sesler çıkararak, söylediklerimde büyük bir gerçek payı olduğunu kabul ediyorsunuz. Neden? Çünkü ünlüyüm ben; çünkü dolu param var. Yoksa, hiç de aptal, 'hiç de fena bir herif olmayan' Martin Eden olduğum için değil! Size kalkıp da, ayın yeşil peynirden yapıldığını söylesem hemen bu görüşü kabul edersiniz, ya da hiç değilse, yalanlamaya çalışmazsınız, çünkü dolarlarım var, yığınla dolarım var da ondan! Halbuki bunlar çoktan, çok önceden kazanılmış şeylerdi; bana ayağınızın altındaki çamura tükürür gibi tükürdüğünüz sıralarda bitmişti bu işler, diyorum size.

Ne var ki Martin bağırmadı. Bu düşünce hiç eksilmeyen bir işkence gibi kafasının içini kemirirken, o gülümsedi ve hoşgörüyle davranabildi yine de. Martin sustuğu zaman, dizginleri ele geçiren Bernard Higginbotham konuştu hep. Bernard Higginbotham da yaşamda başarı kazanmış bir insanmış ve bununla iftihar ediyormuş. Kendi kendini yetiştirmiş bir insanmış. Kimsenin yardımı dokunmamış ona. Kimseye borcu da yokmuş. Bir vatandaş olarak görevlerini yerine getiriyormuş ve koskoca bir aile besliyormuş. Bernard Higginbotham Mağazası, kendi çalışma ve yeteneğinin anıtı da ortadaymış işte. O, Bernard Higginbotham Mağazasını, bazı insanların karılarını sevdiği gibi seviyordu. Martin'e yüreğini açtı ve mağazayı nasıl büyük bir zekâ inceliği ve nasıl büyük bir planlamayla kurduğunu anlattı. Bu mağazayla ilgili daha başka tasarıları da vardı, tutkulu tasarıları. Semtleri hızla gelişiyordu. Halbuki mağaza, çok küçüktü. Daha geniş bir yeri olsaydı, hem daha az çalışıp hem de daha çok para kazanmak için atılımlar yapabilirdi. Ve bunu yapacaktı da. Yandaki arsayı da alıp, iki katlı bir ahşap bina daha çıkıncaya kadar son gayretiyle çalışacaktı. Üst katı kiralayacak, bütün alt kat da Bernard Higginbotham Mağazası olacaktı. Her iki binanın cephesini boydan boya kaplayacak olan yeni tabelasından söz ederken gözleri parlıyordu.

Martin'in dinlediği yoktu. Kafasının içinde bir nakarat gibi durmadan tekrarlanan, "İş bitmişti," cümleciği, öbürünün gevezeliklerini duymasına olanak bırakmıyordu. Bu nakarat, onu bir an deli etti ve Martin, bundan kurtulmak istedi.

Birdenbire, "Ne kadara çıkar demiştin?" diye sordu. Semtin kendisine sağlayacağı iş olanaklarını ballandıra ballandıra anlatmakta olan eniştesi, lafını yarıda bırakıverdi. Kaç paraya çıkacağını söylememişti. Ama biliyordu. Kaç kez hesaplamıştı bunu.

"Kereste fiyatlarının bugünkü durumuna göre," dedi, "dört bine olur."

"Tabela da dahil mi?"

"Onu hesaba katmadım. Bina yapılsın çıksın ortaya hele bir, o nasıl olsa konacak yerine."

"Ya arsa?"

"Üç bin de o tutar."

Bay Higginbotham, parmaklarını sinirli sinirli açıp kapayarak öne doğru eğildi, çek yazan Martin'i seyretti. Çek kendisine uzatıldığı zaman, yazılı tutara bir göz attı –yedi bin dolar.

Boğuk bir sesle, "Ben... ben yüzde altıdan fazla faiz veremem, gücüm yetmez," dedi. Martin'in içinden gülmek geldi, ama güleceği yerde bir soru sordu:

"Peki, ne tutar bu?"

"Dur bakayım. Yüzde altı, altı kere yedi, dört yüz yirmi eder."

"Yani ayda otuz beş dolar ediyor, öyle değil mi?"

Bay Higginbotham başıyla doğruladı.

"O halde, eğer bir itirazın yoksa, seninle şöyle bir anlaşma yapalım," diyerek yan gözle Gertrude'a baktı Martin. "Eğer her ay yemek pişirme, çamaşır yıkama ve temizlik işleri için otuz beş dolar harcamayı kabul edersen, ana para senin olsun. Eğer Gertrude'a bundan böyle iş yaptırmayacağına söz verirsen, bütün para senindir. Anlaştık mı?"

Bay Higginbotham iyice bir yutkundu. Karısının iş yapmaması, onun cimri ruhuna bir hakaret gibi gelmişti. O görkemli hediye, kendisine bir ilacı, acı bir ilacı yutturacak güllaçtı. Karısı çalışmayacaktı ha! Bu midesini bulandırdı Bay Higginbotham'ın.

"Madem öyle," dedi Martin, "her ay otuz beş doları öder..."

Böyle diyerek masanın öbür ucundaki çeke uzanan Martin'in elini ondan atik davranan Bay Higginbotham, çekin üstünde yakalayarak, "Kabul! Kabul!" diye bağırdı.

Martin, tramvaya bindiği zaman, içinde bir bıkkınlık duydu. Koskoca tabelaya baktı:

"Domuz!" diye homurdandı. "Domuz oğlu domuz!"

'Mackintosh's Magazine' "Falcı"yı, Wenn'in süslemeleriyle yayınladığı zaman, Hermann von Schmidt, vaktiyle bu şiire müstehcen dediğini unuttu. Karısının bu şiire ilham kaynağı olduğunu söyleyip, bu haberin gazetecilerin kulağına ulaşmasını sağladı ve yanında fotoğrafçıyla gelen bir muhabire demeç verdi. Bunun

sonucu olarak da bir pazar ekinde Marian'ın idealize edilmiş resimleri, Martin Eden ve ailesinin özellikleriyle ilgili bir sürü ayrıntıyla birlikte, "Falcı", 'Mackintosh's Magazine'in izniyle, tam metin halinde ikinci kez yayınlandı.

Bu, von Schmidt'lerin oturduğu semtte büyük bir heyecan yarattı, onurlu aile kadınlarından büyük yazarın kız kardeşini tanıyanlar, bu tanışıklıkla iftihar, henüz tanımayanlar da tanışıklık kurmakta acele ettiler. Hermann von Schmidt, dükkânında kıkır kıkır gülüp, bir torna tezgâhı ısmarlamaya karar verdi. Marian'a, "Reklam vermekten daha iyi oldu bu," dedi. "Üstelik masrafsız da böylesi."

Marian, "Onu yemeğe çağırsak," diye düşüncesini öne sürdü.

Martin de yemeğe geldi ve Hermann von Schmidt gibi yükselmeye aday birine yardımları dokunacağı anlaşılan şişko celeple, ondan da şişko karısına havayı hiç bozmayacak biçimde davrandı. Gerçekten de, onları evine çekmek için von Schmidt, büyük kayınbiraderinden daha âlâ bir yem bulamazdı. Masada oturan, aynı yemi yutmuş bir başkası da, Asa Bisikletleri Kumpanyasının Pasifik Kıyısı Şefiydi. Von Schmidt, bisikletlerin Oakland acenteliğini koparabilmek için adama güleryüz göstererek kendini beğendirmeye çalışıyordu. Böylece, Hermann von Schmidt, kayınbiraderi olarak Martin gibi bir insana sahip olmasının kendisine bu bakımdan çok yardımı dokunacağını düşündü, ama içinden de bütün bu olanların nasıl olup da gerçekleştiğini bir türlü anlayamadı. Gecenin sessiz saatlerinde, karısı uyurken, Martin'in kitaplarını, şiirlerini karıştırdı ve bunları satın aldıkları için bütün dünyanın ahmak olduğuna karar verdi.

İçinden, durumu çok iyi kavrayan Martin de, arkasına yaslanıp von Schmidt'in kellesine iştahla bakarak, saman kafalı Alman'ın kellesine tam yerini bulan düşsel yumruklar sallayarak, bu kelleyi omuzlarından alaşağı etmeyi geçirdi durdu içinden. Yine de bu adamın beğendiği bir tek yanı vardı. Yükselmeye azmetmiş bu adam, yoksul olduğu halde, ağır işleri Marian'ın sırtından alacak bir hizmetçi tutmuştu. Martin, Asa acentelikleri şefiyle konuştu

ve yemekten sonra, Oakland'daki en mükemmel bisiklet mağazasını takım taklavatıyla birlikte kurabilmesi için paraca desteklediği Hermann'la adamı bir kenara çekti. Daha da ileri giden Martin, yalnız kaldıkları zaman Hermann'a, gözünü açarsa bir otomobil acenteliğiyle, bir garaj sahibi olabileceğini, her iki kuruluşu da başarıyla yönetmemesi için hiçbir neden olmadığını söyledi.

Martin evden ayrılırken, Marian kollarını onun boynuna dolayıp yaşlı gözlerle onu ne kadar çok sevdiğini, öteden beri de sevmekte olduğunu söyledi. Bunu ısrarla söylerken de bir ara durakladı ve Martin lafa karışınca, gözlerinden daha fazla yaş boşanarak, Martin'i daha fazla öpücüklere boğarak, bir zamanlar ona olan güveninin kaybolup da iş araması için diretişinden ötürü Martin'den af diledi.

Hermann von Schmidt, karısına bir giz verir gibi, "Bak görürsün, parasını hiçbir zaman tutamayacak," dedi. "Faiz vermekten söz edince, küplere bindi, ana paranın da canı cehenneme dedi ve eğer bir daha bunun lafını edecek olursam pis Alman kafamı koparacağını söyledi. Ya, işte böyle dedi! Alman kafammış. Ama olsun, iş adamı olmasa da yine de eyvallah. Bana bir fırsat verdi ya, eyvallah."

Martin'e yemek çağrıları yağıyordu; çağrılar yağdıkça da Martin'in şaşkınlığı artıyordu. Arden Kulübünün kanepesinde, çoğunun bütün yaşam öykülerini okuduğu, kendilerinden söz edildiğini duyduğu tanınmış kişilerle yan yana onur konuğu olarak oturdu; bu kişiler, Martin'e, "Çanların Sesi" 'Transcontinental'de, "Peri ile İnci" de 'The Hornet'de çıkar çıkmaz onları nasıl okuduklarını ve okur okumaz da nasıl hemencecik, Martin'in ödül kazanacağını anlayıverdiklerini anlattılar. Martin kendi kendine, 'Yarabbim!' diye düşündü, 'ben de o sıralarda paçavralar içinde, açlıktan geberiyordum. Neden o zaman beni yemeğe çağırmamıştınız? Asıl o vakitti sırası. Eserlerim daha o zaman tamamlanmıştı. Şimdi beni tamamladığım eserlerim yüzünden besliyorsanız, buna asıl gereksinme duyduğum o zamanlar neden beslemediniz? Ne "Çanların Sesi"nde, ne de "Peri ile İnci"de bir kelimecik değ-

şiklik oldu. Yo, sizin beni şimdi bitirdiğim eserler için beslediğiniz filan yok. Siz, şimdi herkes besliyor diye besliyorsunuz beni... beni beslemek bir onur haline geldi de ondan besliyorsunuz. Sürü hayvanları olduğunuz için besliyorsunuz beni; sürüden bir parça olduğunuz için, sürünün o kitle kafası şimdi otomatikman beni beslemeyi düşündüğü için. Ya Martin Eden'la, Martin Eden'ın eserleri nereden gelip ulaştı bütün bunlara?' diye kendi kendine üzüntüyle sordu, sonra da ayağa kalkarak, onun onuruna zekice ve ustalıklı sözlerle kaldırılan kadehlere, yine zekice ve ustalıklı sözlerle yanıt verdi.

Bu böylece sürüp gitti. Martin, nerede olursa olsun –Basın Kulübünde, Redwood Kulübünde, çay partilerinde, edebi toplantılarda– hep "Çanların Sesi" ve "Peri ile İnci"nin ilk yayınlandıkları gün hatırlandı. Martin de hep kendi kendine, o sonu gelmeyen soruyu sordu: 'Neden o zaman doyurmadınız karnımı? O zaman bitmişti bütün işler. "Çanların Sesi" de, "Peri ile İnci" de bir parçacık olsun değişmedi. O zaman da şimdiki kadar artistik, o zaman da şimdiki kadar değerliydiler. Ama siz, beni ne onlar için, ne de yazdığım eserler için besliyorsunuz. Besliyorsunuz, çünkü şimdi moda oldu bu, çünkü bütün sürü, Martin Eden'ı beslemek için deli oluyor.'

Bu gibi zamanlarda da çok kez, sırtında, dört köşe biçilmiş ceketi, başında sert kenarlı kovboy şapkası olduğu halde, genç bir serserinin şapşalca yürüyüşüyle oradakilerin arasına süzüldüğünü görür gibi olurdu. Bir akşam, Oakland'daki Gallina Derneğinde de aynı şey oldu. Yerinden kalkıp platforma ilerlerken büyük salonun arka tarafındaki geniş kapıdan, dört köşe ceketli, sert kenarlı kovboy şapkası giymiş genç serserinin kabara kabara girdiğini gördü. Martin hayalevinde gördüğü şeyi iyice görmek için gözlerini dikmiş öyle dikkatle bakıyordu ki, salonda bulunan, modaya uygun giyinmiş beş yüz kadının hepsi de başlarını çevirip kapıdan yana baktılar, ama boş orta yolundan başka bir şey göremediler. Martin genç külhaninin orta yolda salına salına yürüdüğünü gördü ve hiç şapkasız görmediği bu serseri acaba şapka-

sını çıkaracak mı çıkarmayacak mı diye merak etti. Serseri, orta yoldan yürüyüp platforma çıktı. Martin gözlerinin önüne serilen bu manzarayı düşününce, kendi gençliğinin bu gölgesi onu ağlamaklı etti. Serseri, platformdan o kabadayı yürüyüşüyle Martin'e doğru geldi ve Martin'in bilincinin ön planı içinde kayboldu. Beş yüz kadın; konukları olan utangaç büyük adamı cesaretlendirmek için eldivenli elleriyle hafiften alkış tuttular. Martin de bu görüntüyü beyninden silkip attı, gülümsedi ve konuşmaya başladı.

Martin'in eski okul müdürü, o iyi ihtiyar, Martin'i tanıyarak onu sokakta durdurdu ve Martin'in kavga yüzünden okuldan kovulduğu günlerin anısını tazeledi.

"Epey önce dergilerden birinde, senin 'Çanların Sesi'ni okumuştum," dedi, "Poe kadar nefisti. Nefisti, o zaman da söylemiştim ya, nefis!"

Martin az daha yüksek sesle, "Evet," diyecekti, "şiirim çıktıktan sonra ayda iki sefer rastlardın da tanımazdın beni. Bana her rastlayışında açtım, tefeciye giderken rastlıyordun bana. Ama daha o zaman bitirmiştim ben işimi. O zaman tanımıyordun beni. Şimdi neden tanıyorsun?"

Öbürü, "Geçen gün karıma söylüyordum," diyordu, "bir gün bize yemeğe gelsen ne iyi olur diye. Karım da benimle aynı şeyi düşünüyor. Evet, o da aynen böyle düşünüyor."

Martin öyle sert bir, "Yemek mi?" dedi ki, âdeta hırlama gibi çıktı bu ağzından.

İhtiyar, Martin'in omuzunu arkadaşça şakalaşmak istercesine dürtükleyerek, "Şey, evet, evet akşam yemeği, biliyorsun. Allah ne verdiyse yersin eski müdürünle birlikte, seni gidi haydut seni," dedi.

Martin başı dumanlı, sokaktan aşağı yürüdü. Köşeye geldiğinde boş gözlerle çevresine bakındı.

Bir süre sonra, "Eğer ihtiyar benden korkmadıysa kahrolayım," diye mırıldandı.

45. BÖLÜM

BİR gün Martin'e Kreis geldi! Kreis, şu "gerçek kir"den. Martin, Kreis'i, paraca yardım edecek bir kimseden çok, bir hikâyeci olarak ilgilendirecek biçimde hinoğlu hince hazırladığı planın parlak ayrıntılarını büyük bir rahatlık içinde dinledi. Kreis, onun "Güneşin Utancı"nda birçok yerde bir budala durumuna düştüğünü anlatan konuşmasının orta yerinde susup, uzun süre bekledikten sonra:

"Ama ben buraya felsefe yumurtlamaya gelmedim ki," diye devam etti. "Benim anlamak istediğim, sen bu işe bin dolar yatıracak mısın, yatırmayacak mısın?"

Martin, "Hayır," diye yanıt verdi. "Hiç değilse, o kadar budala değilim. Ama ne yapacağımı bak söyleyeyim sana. Sen bana yaşamımın en güzel gecesini yaşatmıştın. Bana paranın satın alamayacağı bir şey vermiştin. Şimdi param var ve bu para benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Sana, o gece bana verdiğinle hiçbir zaman eş değerde tutmadığım bin doları vereceğim. Senin bu paraya gereksinmen var. Benimse gereğinden çok param var. Bu parayı istiyorsun. Onun için geldin buraya. Bunu böyle dolambaçlı yollardan almaya çalışmana gerek yok. Al gitsin."

Kreis hiçbir şaşkınlık göstermedi. Çeki katlayıp cebine koydu.

"Aynı fiyata, sana onun gibi daha birçok gece yaşatmak için sözleşme yapmak isterdim seninle," dedi.

Martin başını sallayarak, "Çok geç," dedi. "O benim yaşamımın tek gecesiydi. Kendimi cennette sanmıştım. Sizler için olağandır bunlar, biliyorum. Ama benim için öyle değildi. Bir daha o geceki heyecanı hiçbir zaman yaşayamayacağım. Felsefeyle işim kalmadı artık. Felsefenin adını bile duymak istemiyorum."

Kreis, kapının eşiğinde duralayıp, "Felsefem sayesinde ömrümde kazandığım ilk dolar bu," dedi. "Ne var ki, piyasa da hemen kuruyuverdi."

Bir gün Bayan Morse sokakta Martin'e rastladı, gülümsedi ve başıyla hafifçe selam verdi. Martin de ona gülümseyip, şapkasını çıkardı. Bu küçük olayın Martin üzerinde hiçbir etkisi olmadı. Bir ay önce olsaydı, Martin belki de iğrenir, ya da kadının o anki akıl dengesi üzerinde meraka kapılıp kafa yorardı. Ama şimdi bu durum Martin'in aklına hiçbir düşünce getirmedi. Bir an sonra unuttu gitti. Central Bank binasının ya da Vilayet Konağının önünden geçtikten sonra onları nasıl unutuyorsa, bunu da öyle unuttu. Bununla birlikte kafası her zaman için çalışır bir haldeydi. Düşünceleri bir daire çerçevesinde dönüyor dönüyordu. Bu dairenin merkezini de "İş bitmişti" cümleciği oluşturuyordu. Amansız mantık geçitlerinde beynine at koştura koştura, kendisinin bir hiç olduğu sonucuna vardı. Gerçek olan, o olan, serseri Mart Eden, denizci Mart Eden'dı; ama ünlü yazar Martin Eden mevcut değildi. Ünlü yazar Martin Eden, sürü kafasının yaratıp da denizci ve serseri Mart Eden'ın bedenine zorla soktuğu bir buhardı. Ama bu, onu kandıramazdı. Sürünün tapındığı, yemekler adadığı güneş tanrısı kendisi değildi. O, dersini almıştı.

Kendisinden söz eden dergileri okudu, bu dergilerde yayınlanan kendi portreleri üzerinde derin düşüncelere daldı ve öyle oldu ki, bu portrelerde kendini bulamaz hale geldi. O yaşamış, heyecan çekmiş, âşık olmuş bir adamdı; yumuşak başlı, insan yaşamının zayıflıklarını hoş gören bir adam; baş kasaralarda hizmet görmüş, yabancı ülkelerde dolaşmış ve kavga ettiği o eski günlerde çetesine elebaşılık yapmış bir adam. O, kütüphanedeki binlerce kitapla ilk karşılaşmasında sersemleyip, sonrasında onlar arasında yolunu bularak, kitapları yenmiş bir adam; geceleri durup dinlenmeksizin çalışıp, sırtında bir mahmuzla yatağa girmiş, kendisi de kitaplar yazmış bir adamdı. Ama o, bir tek şey değildi; bütün sürünün doyurmaya savaştığı koca iştah değildi o.

Bununla birlikte dergilerde onu eğlendiren şeyler de vardı. Bütün dergiler ona sahip çıkıyordu. 'Warren's Monthly", abonelerine, kendilerinin daima yeni yazarlar peşinde olduklarını ve bunlar arasında okurlara Martin Eden'ı tanıttıklarını haber veriyordu. 'The White Mouse' da ona sahip çıkıyordu; 'The Northern Review' ile 'Mackintosh's Magazine' de öyle; ama zafer kazanmış gibi, arşivindeki dosyalar arasında ütülenmiş yatan "Deniz Şarkıları"nı gösteren 'The Globe' hepsini susturdu. Faturalarını ödemekten kurtulup da yeniden canlanan 'Youth and Age', Martin'i hepsinden önce keşfettiğini iddia ettiyse de, bu iddiayı çiftçi çocuklarından başka kimse okumadı. 'Transcontinental' ağırbaşlı ve inandırıcı bir dille Martin Eden'ı önce kendilerinin keşfettiğini söyleyince, karşısında, "Peri ile İnci"yi ileri süren 'The Hornet'i buldu. 'Singletree, Darnley ve Ortakları'nın gösterişsiz iddiası, toz duman arasında gürültüye gitti. Üstelik bu yayınevinin, iddiasını biraz daha gösterişli yapabileceği bir dergisi de yoktu.

Gazeteler Martin'in yazarlıktan kazandığı paraları hesapladı. Bazı dergilerin kendisine yaptığı görkemli öneriler her nasılsa duyuldu ve bir taraftan profesyonel dilenci mektupları Martin'in posta kutusunu doldurmaya başlarken, öbür yandan da Oaklandlı papazlar ona dostça yanaştılar. Ama hepsinden kötüsü, kadınlardı. Fotoğrafları basılıp yayınlandı, bazı yazarlar da onun güçlü, tunç yüzünü, yara izlerini, omuzlarını, sakin, duru gözlerini ve yanaklarındaki bir hastanınkini andıran hafif çukurlukları sömürdüler. Bu sonuncusu ona ilk gençliğini hatırlattı. Tanıdığı kadınlar arasında, çoğunlukla kendisine bakan, kendisini beğenen, seçen kadınlara rastlamıştı. Kendi kendine güldü. Brissenden'ın yaptığı uyarıyı hatırladı. Kadınlar onu asla yıkamazlardı, burası muhakkaktı. O, bu dönemi çoktan atlatmıştı.

Bir seferinde Lizzie ile birlikte gece okuluna doğru yürürlerken, iyi giyimli, güzel bir burjuva kadının kendisine yönelttiği bakışlarla karşılaştı. Bakış biraz fazlaca uzun sürmüştü, biraz fazlaca anlamlıydı. Lizzie bu bakışın ne demek istediğini anladığı için öfkeyle dikildi. Martin dikkat etti, bu dikilişin nedenini anladı ve

Lizzie'ye bu gibi şeylere artık nasıl alışık olduğunu ve aldırmadığını anlattı.

Lizzie kor gibi yanan gözlerle, "Aldırman gerekirdi," diye yanıt verdi. "Hastasın sen. Sorun burada işte!"

"Ömrümde bundan daha sağlıklı olduğumu bilmiyorum. Her zamankinden iki kilo fazlayım."

"Ben bedeninden söz etmedim. Hasta olan kafan. Senin düşünce makinende bir bozukluk var. Bir hiç olduğum halde, ben bile anlayabiliyorum bunu."

Martin düşünceli düşünceli Lizzie'nin yanında yürümeye devam etti.

Lizzie içinden gelen bir dürtüyle sessizliği bozarak, "Bundan kurtulduğunu görmek için her şeyimi verirdim," dedi. "Kadınlar sana öyle baktığı zaman aldırman gerekir, senin gibi bir adamın aldırması gerekir. Seninki doğal değil. Züppe hanım evlatları için normaldir bu. Ama sen öyle yaradılmamışsın ki! Yarabbim, isterdim ki esaslı bir kadın gelsin de aldırış ettirsin sana, hem de sevinirdim buna."

Martin, Lizzie'yi gece okuluna bıraktıktan sonra Metropole Oteline döndü.

Dairesine gelince kendini bir koltuğa attı ve gözlerini dikip öylece önüne bakmaya başladı. Ne uyukluyordu, ne de düşünüyordu. Belleğinden çağrılmadan kopup gelen resimlerin tam gözkapaklarının altında biçim, renk ve ışık aldığı aralar dışında, beyni bomboştu. Bu resimleri görüyordu, ama bilinçli değil, birer düşten farkı yoktu bunların. Halbuki uyuyamıyordu da. Bir ara kendini toplayıp saatine baktı. Tam sekizdi. Yapacak hiçbir şeyi yoktu, yatmak için de çok erkendi saat. Sonrasında beyni yine o bomboş halini aldı, gözkapaklarının altında resimler yeniden belirip kaybolmaya başladı. Bu resimler hep, aralarından kızgın bir gün ışığının sızdığı yaprak yığınları, iri iri dal kümeleri biçimindeydi.

Kapının vuruluşu Martin'i kendine getirdi. Uyumadığı için, beyni kapının vuruluşunu hemen bir telgraf, bir mektup ya da çamaşırhaneden temiz çamaşırlarını getiren uşakla bağladı. "Gi-

rin," diye seslendiği sırada, Joe'yu, Joe'nun nerelerde olabileceğini düşünüyordu.

Hâlâ düşünüyordu, onun için de kapıya doğru dönmedi. Kapının yavaşça kapandığını duydu. Uzun süren bir sessizlik oldu. Kapının vurulmuş olduğunu unuttu; bir kadın hıçkırığı duyduğunda hâlâ boş gözlerle önüne bakmaktaydı. Elde olmaksızın çıkarılan, gelip geçici, bastırılıp boğulmuş bir hıçkırıktı; bunu arkasına dönerken fark etti. Aynı anda da ayağa fırladı.

Şaşırmış, dehşete düşmüş bir halde, "Ruth!" diyebildi.

Ruth'un yüzü süzülmüş, solmuştu. Bir eliyle kapıya dayanmış, bir eli yanında, tam kapının önünde duruyordu. İki elini de acıklı bir biçimde Martin'e uzattı, onu karşılamak için ilerledi. Martin onu ellerinden tutup koltuğa oturturken, bu ellerin ne kadar soğuk olduğuna dikkat etti. Bir başka koltuk çekip koltuğun geniş kenarına oturdu. Konuşamayacak kadar şaşkındı. Onun kafasında Ruth'la olan serüveni kapanmış, mühürlenmişti. Shelly Hot Springs Çamaşırhanesi, yıkaması için kendisini bekleyen bir haftalık çamaşırla birlikte Metropole Otelini bir anda istila edivermiş olsa, ne hissederdiyse, aynını hissetti. Birkaç sefer konuşacak gibi oldu, ama her seferinde duraksadı.

Ruth zayıf bir sesle, aynı zamanda dokunaklı bir biçimde gülümseyerek, "Burada olduğumu kimse bilmiyor," dedi.

Martin, "Ne dedin?" diye sordu.

Martin'in kendi sesi kendini şaşırttı.

Ruth dediğini tekrarladı.

Martin, "Ya," diyebildi ve daha başka ne söyleyebileceğini düşündü.

"Senin girdiğini gördüm, birkaç dakika bekledim."

Martin yine, "Ya," dedi.

O güne dek hiç dilinin böylesine tutulduğunu hatırlamıyordu. Kendini budala, acemi buldu, ama kendi yaşantısından sözü edilecek bir şey aklına gelmedi. Eğer odaya giren Shelly Hot Springs Çamaşırhanesi olsaydı, bu ona daha kolay gelecekti. Kollarını sıvar, işe koyuluverirdi.

Sonunda, "Sonra da içeri girdin," diyebildi.

Ruth belli belirsiz cilveli bir eda ile başını salladı ve boynundaki eşarbı gevşetti.

"Seni ilk olarak yanındaki o kızla karşıya geçerken gördüm sokakta."

Martin, "Ha, evet," dedi önemsemeden. "Onu gece okuluna götürüyordum."

Yine bir suskunluktan sonra Ruth, "Ee, beni gördüğüne sevinmedin mi?" diye sordu.

Martin acele acele, "Evet, evet," dedi. "Ama buraya gelmekle tedbirsizlik etmedin mi?"

"Süzülüverdim içeri. Kimse burada olduğumu bilmiyor. Seni görmek istedim. Çok aptallık ettiğimi söylemeye geldim sana. Senden daha fazla ayrı kalmaya dayanamadığım için, yüreğim beni gelmeye zorladığı için... gelmek, gelmek istediğim için geldim."

Ruth koltuğun ön tarafına doğru geldi, kalktı ve Martin'e yaslandı. Bir an kadar elini hızlı hızlı soluyarak, Martin'in omuzu üstünde tuttu, sonra onun kolları arasına kaydı. Onun kalbini kırmaktan çekinen ve onun kendini böyle verişini reddetmenin bir kadın için düşünülebilecek en büyük incinme olacağını bilen Martin, o yüce gönlüyle, o büyük uysallığıyla Ruth'u kollarına aldı ve kendine çekti. Ama bu kucaklamada, bu dokunuşta ne bir sıcaklık, ne de bir okşayış vardı. Ruth, onun kolları arasına girmiş, o da onu sarmıştı, hepsi o kadar. Ruth, Martin'in kucağına daha fazla sokuldu, sonra durumunu değiştirerek, ellerini onun boynuna götürdü. Ama Martin'in eti bu ellerin dokunuşu altında yanmıyordu; kendini rahatsız ve acemi hissetti Martin.

"Neden öyle titriyorsun?" diye sordu Ruth'a. "Üşüdün mü? Şömineyi yakayım mı?"

Ruth'dan kurtulmak için bir hareket yaptı, ama deli gibi titreyen Ruth ona daha sıkı yapıştı.

Dişleri birbirine vurarak, "Sadece sinirden," dedi. "Bir dakikada kendimi toplarım. Bak şimdi daha iyiyim işte."

Yavaş yavaş titremesi azaldı. Martin onu hâlâ kollarında tutuyordu, ama artık şaşkınlığı geçmişti. Ruth'un neden geldiğini biliyordu artık.

Ruth, "Annem beni Charley Hapgood'la evlendirmek istedi," dedi.

Martin, "Charley Hapgood, şu hep tatsız tuzsuz laf eden herif mi?" diye homurdandı. Sonra ekledi; "Öyle sanıyorum ki annen şimdi de benimle evlenmeni istiyordur."

Martin bunu sorar gibi söylemedi. Kesin bir biçimde söyledi, o anda da gözlerinin önünde, kitaplarından kazandığı paralar, rakamlar şeklinde dans etmeye başladı.

Ruth, "İtiraz etmeyecek, bu kadarını biliyorum," dedi.

"Demek beni kendilerine layık görüyorlar?"

Ruth başıyla doğruladı.

Martin düşünceli bir tavırla, "Halbuki eskiden, nişanımızı bozduğu zaman ne kadar layıksam, yine o kadar layığım," dedi. "Hiç değişmedim ben. Hep aynı Martin Eden'ım, hatta bir bakıma daha da fenayım; şimdi sigara içiyorum. Soluğumun nasıl koktuğunu duymuyor musun?"

Yanıt olarak Ruth açık elinin parmaklarını onun dudaklarına kapadı; bunu canayakın bir tarzda, şaka gibi, aynı zamanda da eskiden bu gibi durumlarda hep olduğu gibi, elinin Martin tarafından öpülmesini umarak yaptı. Ama Martin'in dudaklarının okşayıcı yanıtını bulamadı. Martin, Ruth parmaklarını çekene kadar bekledi, sonra devam etti.

"Değişmedim ben. İşim de yok. İş de aramıyorum. Üstelik, iş arayacak da değilim. Ve hâlâ Herbert Spencer'ın büyük ve soylu bir insan, Yargıç Blount'un da hâlâ insanlıktan zerre kadar nasibi olmayan bir eşek olduğuna inanıyorum. Geçen gün yemekteydim onlarda, onun için bilirim."

Ruth, "Ama babamın davetini kabul etmemişsin," diye sitem etti.

"Demek bunu da biliyorsun? Kim yolladı babanı? Annen mi?"

Ruth sesini çıkarmadı.

"Öyleyse sahiden de annen yolladı. Ben de böyle düşünmüştüm. Şimdi seni de o yollamıştır herhalde."

"Kimse bilmiyor burada olduğumu," diye karşı çıktı Ruth. "Annem buna izin verir miydi sanıyorsun?"

"Benimle evlenmene izin verir; orası belli."

Ruth keskin bir çığlık attı, "Oh, Martin zalim olma. Daha beni bir kere bile öpmedin. Bir taş kadar duygusuzsun. Bir de benim neleri göze aldığımı düşün." Ürpererek çevresine bakındı, ama bakışının yarı nedeni de meraktı. "Nerede olduğumu düşün bir kere."

Lizzie'nin sözleri Martin'in kulaklarında çın çın ötmeye başladı: "Senin için ölebilirim! Senin için ölebilirim!"

Martin zalimce sordu. "Bunu neden daha önce göze almadın? İşim olmadığı zamanlar? Açlıktan kıvrandığım zamanlar? Şimdikinden hiçbir farkım olmadığı, bir sanatçı, bir erkek olarak şimdikinden farksız, aynı Martin Eden olduğum zamanlar? Günlerden beri hep bu soruyu sorup duruyorum kendime! Yalnız seninle ilgili olarak değil, herkesle ilgili olarak. Böyle birdenbire bana açıkça değer verilmesi gerçi beni sürekli olarak bunu kabule zorluyor, ama görüyorsun ki, hiç değişmedim ben. Kemiklerimin üstünde yine aynı et var, ellerimde, ayaklarımda yine onar parmağım var. Aynıyım. Ne yeni bir yetenek, ne de yeni bir erdem kazandım. Beynim, yine o eski beyin. Edebiyat ve felsefede yeni hiçbir adım atmış değilim. Kişisel değer bakımından, beni kimsenin istemediği zamanlar neysem, yine oyum. Kafamı kurcalayan da şimdi beni neden istedikleri. Hiç kuşku yok ki beni, ben olduğum için istemiyorlar, zira ben, o istemedikleri eski benim hâlâ. Şu halde beni başka bir şey için istiyorlar, benim dışımda olan, ben olmayan bir şey için istiyorlar! Bunun ne olduğunu söyleyeyim mi sana? Kazandığım ün için istiyorlar beni. Ben bu ün değilim. Başkalarının kafasında olan bir şey bu ün. Sonra, kazandığım, kazanmakta olduğum para için istiyorlar beni. Ama ben bu para değilim. Bu para bankalarda, falancanın, filancanın cebinde bulunuyor. Şimdi sen de beni bunun için mi, bu ün, bu para için mi istiyorsun?"

Ruth hıçkırarak, "Kalbimi kırıyorsun," dedi. "Seni sevdiğimi, burada seni sevdiğim için bulunduğumu biliyorsun."

Martin nazikçe, "Korkarım ki, ne demek istediğimi anlamadın," dedi. "Söylemek istediğim şu: Eğer beni seviyorsan, nasıl oluyor da şimdi beni, aşkının sana beni inkâr ettirecek kadar zayıf olduğu zamankinden bu derece fazla sevebiliyorsun?"

Ruth tutkulu bir biçimde inledi: "Bağışla ve unut. Seni her zaman sevdiğimi, şu anda da senin kollarında olduğumu hatırla."

"Korkarım ki ben, senin aşkını tartıp, bunun ne biçim bir şey olduğunu anlamak için terazinin kefelerini dikkatle kollayan kurnaz bir tüccarım."

Ruth kendini Martin'in kollarından çekip oturdu ve araştıran gözlerle ona uzun uzun baktı. Konuşmak üzereyken, duraladı ve vazgeçti.

Martin, "İşte görüyorsun," diye devam etti. "Ben böyle görüyorum sorunu. Şimdikinden hiç farkım olmadığı zamanlarda kendi sınıfımdan kimsenin aldırdığı yoktu bana, bütün kitaplarım yazılıp bittiği zamanlarda müsveddeleri okuyan kimsenin aldırdığı yoktu yazılarıma. Hatta gerçeğin bir ifadesi olarak söyleyeyim, yazdığım şeyler yüzünden daha da az değer verir gibiydiler bana. Bunları yazmakla en azından, örneğin 'küçültücü' cinsten suçlar işlemiş oluyordum. Herkes, 'İşe gir' diyordu."

Ruth bunu kabul etmediğini belli eden bir hareket yaptı.

"Evet, evet," dedi Martin; "yalnız sen herkesten farklı olarak 'bir mevki sahibi olmamı' söylüyordun bana. Gösterişsiz 'iş' sözcüğü, yazdıklarımın çoğu gibi kaba geliyor sana. Ama inan olsun ki, bu bana en aşağı, herkesin tıpkı ahlaksız bir yaratığa dürüst davranmasını öğütler gibi işe girmemi öğütleyişleri kadar zalimce geliyordu. Sana gelince, yazdıklarımın yayınlanması, halkın gözünde tanınmam, bana olan aşkının dokusunda bir değişiklik meydana getirdi. Bütün eserlerini yazıp bitirmiş olan Martin Eden'la evlenemezdin. Ona olan aşkın, onunla evlenmeni mümkün kılacak kadar güçlü değildi. Ama aşkın şimdi güç kazanıverince, ben de ister istemez senin bu aşkının kitaplarımın yayınla-

nışından, halk gözünde tanınmış olmamdan doğduğu sonucuna varıyorum. Gerçi annenle babandaki değişimin kazandığım paralardan kaynaklandığına eminim, ama senin için bunu düşünmüyorum. Kuşkusuz, bütün bunlar benim için iftihar edilecek şeyler değil. Ama en kötüsü bütün bunlar benim aşktan, kutsal aşktan kuşkuya düşmeme neden oluyor. Aşk, kitapların yayınlanmasıyla, ünle beslenecek kadar adi bir şey mi? Öyle olduğu anlaşılıyor. Oturup başım dönene kadar bunu düşündüm hep."

Ruth, "Zavallı sevgili kafacığın," diye elini uzatıp parmaklarını Martin'in saçları arasında okşayarak gezdirdi. "Artık dönmesin başın. Yeni baştan başlayalım şimdi. Seni her zaman sevdim. Annemin iradesine boyun eğmekle zayıflık gösterdiğimi biliyorum. Öyle yapmamalıydım. Ama senin, insanların yanılmasından, insanoğlunun zayıflıklarından hep büyük bir merhametle söz ettiğini işitmişimdir. Bu merhametini benden de esirgeme. Yanlış davrandım. Affet beni."

Martin sabırsızlıkla, "O, o, tabii affediyorum," dedi. "Gerçekten de affedilecek bir şey olmadığı zaman, affetmek kadar kolay bir şey yok. İnsanlar anlayışlarına, yeteneklerine göre hareket ederler, hiç kimseden bundan fazlasını da bekleyemeyiz. Ben de aynı şekilde, işe girmediğim için senden af dileyebilirdim."

Ruth, "Kötü bir niyetim yoktu benim," diye karşı çıktı. "Biliyorsun bunu. Sevmemiş, sana karşı kötü niyetle hareket etmiş de olabilirdim."

"Doğrudur; ama iyi niyetinle beni mahvedebilirdin de."

İtiraza yeltenen Ruth'u, "Evet, evet" diye susturarak, "yazılarımı, yazarlık mesleğimi mahvedebilirdin," dedi. "Realizm benim ruhumun ayrılmaz bir parçasıdır, halbuki burjuva ruhu, realizmden nefret eder. Burjuvazi korkaktır. Burjuvazi yaşamdan korkar. Senin de derdin beni yaşamdan korkutmaktı. Beni bir biçime sokacak, beni içindeki bütün yaşam değerlerinin gerçek dışı, sahte ve adi olduğu ikiye dört boyutunda bir kafese tıkacaktın."

Ruth'un itiraz için kıpır kıpır kıpırdandığını hissetti. "Şunu kabul ediyorum ki, bütün burjuva inceliğinin, bütün burjuva kültü-

rünün esası adiliktir, kopkoyu bir adilik. Dediğim gibi, beni biçime sokmak istedin, senin sınıfının ideallerine, senin sınıfının değer ölçülerine, senin sınıfının önyargılarına uygun bir kalıba sokmak istedin beni." Üzüntüyle başını salladı. "Hatta şimdi bile söylediklerimi anlamıyorsun. Sözlerim sana, benim anlatmaya çalıştığım şeyi anlatmıyor. Söylediklerim senin için bir sürü fantaziden ibaret. Halbuki bunlar benim için çok önemli birer gerçek. Olsa olsa sen, bu toy çocuğun cehennemin leşinden çıkıp da senin sınıfın hakkında fikir yürütebilmesine bir parça şaşar, biraz eğlenirsin."

Ruth başını Martin'in omuzuna dayadı; tekrar gelen sinirle bütün bedeni titriyordu. Martin bir süre onun konuşmasını bekledi ve devam etti:

"Şimdi ise, aşkımızı yenilemek istiyorsun. Evlenelim istiyorsun. Beni istiyorsun. Ama unutma; eğer kitaplarım ün kazanmasaydı, ben yine şimdikinden farklı olmayacaktım. Halbuki sen, benden uzak duracaktın. Hep bu Allahın belası kitaplar..."

Ruth, "Küfür etme," diye sözünü kesti onun.

"Tamam işte," dedi Martin. "Bütün yaşamının, mutluluğunun tehlikede olduğu, kritik bir anda, sen eskisi gibi yaşamdan, yaşamdan ve insanı rahatlatan küfürden korkuyorsun."

Martin'in sözleri onu gerçekle karşı karşıya getirdi ve Ruth, hareketinin saçmalığını anladı, ama aynı zamanda da içinden, Martin'in işi haksız yere büyüttüğünü düşünerek kızdı. Uzun zaman konuşmadan oturdular; Ruth umutsuzluk içinde düşünüyor, Martin de kendisini bırakan aşkını tartıyordu. Ruth'u gerçekten sevmediğini şimdi anlıyordu. Onun sevdiği idealleştirilmiş bir Ruth'du; kendi yarattığı, buharımsı bir yaratık, kendi aşk şiirlerinin ışıklı, parlak ruhuydu. Bütün burjuva kusurlarına sahip, kafasında burjuva psikolojisinin iyileşmez krampını taşıyan, burjuva sınıfının gerçek Ruth'unu hiçbir zaman sevmemişti.

Ruth, birdenbire konuşmaya başladı:

"Söylediklerinin buraya kadar olan kısmı doğrudur, bunu biliyorum. Yaşamdan korkmuşumdur hep. Seni yeteri kadar da sevmedim. Ama daha çok sevmesini öğrendim. Seni şimdi olduğun

gibi, eskiden olduğun gibi, hatta senin sen olmak için geçtiğin yollarla seviyorum. Seni, benim sınıfım dediğin şeylerden ayıran taraflarınla, anlamadığım, ama bir gün anlayacağıma emin olduğum inançlarınla seviyorum. Kendimi bunları anlamaya adayacağım. Hatta sigaranla, küfrünle seveceğim seni. Onlar da senin birer parçan olduğun için seni onlarla da seveceğim. Hâlâ öğrenebilirim. Şu son on dakika içinde çok şey öğrendim. Buraya gelişim de öğrenmiş oluşumun bir kanıtıdır. Oh, Martin!.."

Ruth hıçkırıyor ve Martin'in göğsüne sokuldukça sokuluyordu.

Martin'in kolları ilk kez Ruth'u sevecenlikle, duygudaşlıkla sardı ve Ruth, mutlu bir hareket, pırıl pırıl bir yüzle bunu şükranla karşıladı.

"Çok geç artık," dedi Martin. Lizzie'nin sözlerini hatırladı. "Ben hasta bir insanım! Ah, bedenen değil. Hasta olan ruhum, beynim. Bütün değerlerimi kaybetmiş gibiyim. Hiçbir şeye aldırdığım yok. Eğer birkaç ay önce böyle gelseydin bana, başka türlü olabilirdi. Şimdi çok geç artık."

"Geç değil," diye bağırdı Ruth. "Göreceksin. Sana aşkımın geliştiğini, aşkımın benim için sınıfımdan da, benim için en sevgili olan şeyden de üstün olduğunu kanıtlayacağım. Burjuvalar için aziz olan her şeyle alay edeceğim. Yaşamdan korkmuyorum artık. Annemi, babamı terk edeceğim. İsterse arkadaşlarım adımı ağızlarına dolasınlar. Seninle serbest aşk yaşamak için buraya geleceğim, istersen hemen şimdi seninle beraber olmaktan da mutluluk ve onur duyacağım. Eğer aşka ihanet ettiysem, şimdi, hemen o ilk ihanete neden olan her şeye ihanet edeceğim aşk uğruna."

Pırıl pırıl parlayan gözlerle Martin'in önünde durdu.

"Bekliyorum Martin," diye fısıldadı. "Beni kabul etmeni bekliyorum. Bak bana."

Ona bakan Martin, 'olağanüstü' diye düşündü. 'Bütün eksiklerine rağmen, burjuva toplumunun demirden göreneklerinin üstüne yükselerek, sonunda gerçek bir kadın oldu, kendini buldu. Olağanüstü, görkemli, ama umutsuz.' Peki ama, kendisine ne oluyordu böyle? Gördükleri, Ruth'un yaptıkları onu ne duygulandır-

mış, ne de heyecanlandırmıştı. Bütün bunlar sadece düşüncede görkemli, sadece düşüncede olağanüstüydü. Ateşten bir an olması gereken o anda, Ruth'u sadece soğuk bir biçimde takdir etmişti. Yüreği bir şey hissetmemişti. Ruth'a hiçbir arzu duymuyordu. Tekrar Lizzie'nin sözlerini hatırladı.

Kederli bir el hareketiyle, "Hastayım, çok hastayım," dedi. "Ne derece hasta olduğumu şu ana kadar ben de bilmiyordum. Bir şeyler eksildi benim içimde. Yaşamdan hiçbir vakit korkmadım, ama yaşama doyacağım da aklımdan geçmezdi. Yaşam beni öylesine doldurdu ki, içimde hiçbir isteğe yer kalmadı. Eğer bir parçacık yer olsaydı, şimdi seni isterdim. Görüyorsun ya, ne kadar hastayım."

Başını arkaya yasladı ve gözlerini kapadı, göz bebeklerinin üstündeki, gözyaşlarıyla bulanan ince zardan güneş ışığının süzülüşünü seyrederek üzüntüsünü unutan, ağlayan bir çocuk gibi Martin de gözkapaklarının altında biçimlenen, aralarından kızgın güneş ışıklarının elendiği bitki yığınlarını seyrederek, hastalığını ve Ruth'un varlığını unuttu. Bu yeşil yapraklar hiç de dinlendirici değildi. Gün ışığı çok çiğ, çok parlaktı. Ona bakarken gözleri kamaşıyordu, ama yine de neden olduğunu bilmeksizin bakmayı sürdürüyordu.

Kapının tıkırtısıyla kendine geldi; Ruth kapıda duruyordu.

Gözleri yaşlarla dolu olarak sordu Ruth: "Nasıl çıkacağım buradan? Korkuyorum."

Martin ayağa fırlayarak, "Ah, bağışla beni," dedi. "Kendimde değilim, biliyorsun. Burada olduğunu unuttum." Elini alnına götürdü. "Görüyorsun iyi değilim. Seni eve kadar götüreyim. Servis kapısından çıkarız. Kimse görmez bizi. Peçeni indir, korkacak bir şey kalmaz."

Ruth, Martin'in koluna sımsıkı girdi, birlikte loş koridorlardan geçip dar merdivenlerden indiler.

Kaldırıma çıktıklarında, Ruth elini Martin'in kolundan çekmeye çalışarak:

"Artık emniyetteyim," dedi.

Martin, "Hayır, hayır, seni eve kadar götüreyim," diye yanıt verdi.

Ruth, "Hayır, lütfen bırak," diye itiraz etti. "Hiç gerek yok buna."

Tekrar elini Martin'in kolundan kurtarmaya çalıştı. Martin'in kafasını bir an için bir merak kurcaladı. Şimdi dışarıda, emniyette olduğu halde korkuyordu Ruth. Kendisinden kurtulmak için âdeta paniğe kapılmıştı. Buna hiçbir neden bulamadı ve Ruth'un sinirli oluşuna verdi. Böylece Ruth'un elini çekmeye çalışmasına aldırmadan onunla birlikte yürüdü. Tam bir blokun yarısına kadar yürüdükleri sırada, bir kapı eşiğinin içine çekilen, uzun paltolu bir adam gördü. Geçerken yan gözle şöyle bir baktı; adamın kalkık yakasına rağmen, Ruth'un kardeşi Norman'ı tanımıştı Martin.

Yürüyüşleri sırasında Ruth'la Martin pek az konuştular. Ruth sersemlemiş bir halde, Martin de duygusuzdu. Bir ara Martin, Ruth'a tekrar Güney Denizlerine döneceğini söyledi, bir ara da Ruth, Martin'den ona geldiği için kendisini bağışlamasını istedi. Bütün konuşmaları bu kadarla kaldı. Kapıda birbirlerinden, usule uygun ayrıldılar. Tokalaştılar, birbirlerine iyi geceler dilediler. Martin şapkasını çıkardı. Kapı kapandı, Martin bir sigara yaktı ve oteline gitmek için döndü. Norman'ın içine büzüldüğü kapı aralığının önüne geldiğinde durdu, alaylı alaylı içeriye baktı.

Yüksek sesle, "Yalan söyledi Ruth," dedi. "Beni, büyük bir cesaret gösterdiğine inandırmak istedi, ama bu arada kendisini getiren kardeşinin, yine kendisini geri götürmek için beklediğini biliyordu." Boğulur gibi gülmeye başladı. "Ah, şu burjuvalar! Meteliksiz olduğum vakitler kız kardeşiyle görünmeye layık değildim. Bankada hesabım olunca, kız kardeşini kendi eliyle getiriyor bana."

Yürüyüp gitmek üzere topuklarının üstünde döndüğü sırada, aynı yöne giden bir berduş, Martin'in omuzları üstünden dilendi.

"Şey, beyim, bana bir yirmi beş sent verebilir misin, kendime yatacak bir yer bulayım?" dedi.

Ama Martin'i bir anda geri döndüren, söylediği sözler değil de, adamın sesi oldu. Döner dönmez de Joe'yu kolundan yakaladı.

"Hot Springs'te ayrıldığımız günü hatırladın mı?" diyordu Joe. "O zaman söylemiştim tekrar karşılaşacağımızı. Böyle olacağını adım gibi biliyordum. İşte şimdi karşı karşıyayız."

Martin hayran hayran, "Çok iyi görünüyorsun," dedi. "Kilo da almışsın."

Joe'nun yüzü şişmanlıktan parlıyordu. "Tabii aldım," dedi. "Serseriliğe başlayana kadar yaşamak nedir bilmezdim. Şimdi eskiye göre on beş kilo daha şişmanım, her zaman da saat gibiyim. O eski günlerde kan kusuncaya kadar çalışıyordum canım. Serserilik bana yarıyor ne de olsa."

Martin, "Ama yine de yatacak yer arıyorsun kendine," diye alay etti. "Hava da soğuk bu gece."

"Ne? Yatacak yer mi arıyormuşum?" Joe kıç cebine el atıp, bir avuç dolusu bozuk para çıkardı. "Memurların para aşırmaları hiç kalır bunun yanında. Sen kalantor gözüktün de ondan yanaştım sana, yoksa..."

Martin güldü, kabul etti.

"Avucunun içinde bir sürü koca göbekli sarhoş görüyorum ben," diye imada bulundu.

Joe parayı tekrar cebine attı.

"Benim avucumda göremezsin," dedi. "Sarhoş olmak yok benim kitabımda; hoş, kimsenin engel olduğu yok ya, ben istemiyorum işte. Seni son görüşümden beri topu topu bir sefer sarhoş oldum, o da aç karnıma içtiğim için tuttu. Hayvan gibi çalıştığım zaman hayvan gibi içiyorum, insan gibi olduğum zaman da insan gibi içiyorum. Arada sırada bir iki piiz atıyorum şöyle canım çektikçe, hepsi o kadar."

Martin ertesi gün onunla buluşmayı kararlaştırıp oteline gitti. Otelin yazıhane kısmında durdu, gemi seferlerine bir göz attı. 'Mariposa' beş güne kadar Tahiti'ye kalkıyordu.

Kâtibe, "Yarın telefon edip bana bir kamara ayırtın," dedi. "Sakın güvertede olmasın, aşağıda istiyorum, en alt kamaralardan,

iskele tarafında olsun, unutmayın, iskele tarafında. Bunu kaydediverseniz bir yere, daha iyi edersiniz."

Odasına çıkar çıkmaz yatağa girdi ve bir çocuk kadar sakin uyudu. Akşamki olaylar onda hiçbir iz bırakmamıştı. Beyni, izlenimlere karşı ölüydü. Joe'yla karşılaşmasındaki sıcaklık gelip geçiciydi. Bir an sonra eski çamaşırcının varlığı ve onunla konuşmak zorunda kalması canını sıkar olmuştu. Beş gün sonra sevgili Güney Denizlerine doğru yola çıkacak olması da ona bir şey ifade etmiyordu. Onun için de, gözlerini kapayıp sekiz saat deliksiz normal ve rahat bir uyku çekti. Huzursuz değildi. Ne durumunu değiştirdi yatakta, ne de düş gördü. Uyku Martin için bir kaçış haline gelmiş ve Martin her sabah üzüntüyle uyanır olmuştu. Yaşam onu üzüyor, sıkıyor, vakit geçirme kaygısı ise sinirlendiriyordu.

46. BÖLÜM

MARTIN ertesi sabah eski iş arkadaşını, "Joe, bak," diye karşıladı. "Yirmisekizinci Sokakta bir Fransız var. Küpünü parayla doldurmuş, şimdi Fransa'ya dönüyor. Çok cici, yeri de güzel, bir buharlı çamaşırhane. Eğer bir yere yerleşmek niyetindeysen, işte sana başlangıç için fırsat. Al şunu bakayım; bununla kendine bir elbise al da, saat onda o adamın yazıhanesinde bulun. Çamaşırhaneyi bana o aradı buldu, seni de götürüp gösterecek. Eğer beğenirsen ve sence bu paraya değiyorsa –on iki bin dolar– bana haber ver, çamaşırhane senin olacak. Haydi şimdi koş. Benim işlerim var. Seni sonra görürüm ben."

İçinde yavaş yavaş bir öfke kıvılcımlanmaya başlayan öteki, ağır ağır, "Bana bak Mart," dedi. "Bu sabah buraya seni görmeye geldim ben. Annadın mı? Çamaşırhane mamaşırhane almaya gelmedim. Eski arkadaşlığımız hatırasına konuşmaya geldim ben, sen de kalkıp bana çamaşırhane kakıyorsun. Bak sana söyleyeyim ben ne yapacağını o çamaşırhaneyi. Al o çamaşırhaneyi sen, cehenneme git."

Joe tam kapıdan dışarı fırlamaya hazırlanırken, Martin atılıp onu omuzlarından yakalayarak döndürdü.

"Bana bak, bak buraya Joe," dedi, "eğer böyle hareket edecek olursan kafana yapıştırırım yumruğu. Hem de eski arkadaşlığımızın hatırasına sıkı yapıştırırım ha!.. Annadın mı? Annadın di mi?"

Sıkı sıkı yakalanmış olan Joe onu silkelemeye çalıştı. Martin'in elinden kurtulmak için sağa sola çırpındı durdu, birbirlerinin koluna yapışmış halde, odanın ortasında fırıldak gibi döndüler, bir

iskemleyi parçalayarak yere yuvarlandılar. Joe, kolları iki yana açılmış ve Martin tarafından bastırılmış, aynı zamanda Martin'in dizi de göğsünün üstünde olduğu halde altta kalmıştı. Soluk soluğa kalan Joe'yu bırakan Martin, "Şimdi seninle bir dakika konuşacağım," dedi. "Bana edepsizliğini söktüremezsin. Önce şu çamaşırhane işini bitirmek istiyorum. Ondan sonra gelirsin, seninle eski arkadaşlığımızın hatırı için konuşuruz. Sana çok işimin olduğunu söylemiştim. Şunlara bir bak."

Hizmetçilerden biri kalabalık bir mektup ve dergi yığını halinde sabah postasını getirmişti biraz önce.

"Hem bunlara göz gezdirip, hem seninle nasıl konuşabilirim? Sen git hallet şu çamaşırhane işini, ondan sonra otururuz seninle."

Joe istemeye istemeye, "Pekâlâ," diye kabul etti, "beni atlatmak istiyorsun sanmıştım, ama galiba yanılmışım. Ama ayakta dövüşte beni yenemezsin Mart. Sana ulaştırırım yumruğumu."

Martin gülümseyerek, "Bir gün seninle eldiven giyer, anlarız," dedi.

"Tabii," dedi Joe, "hele şu çamaşırhaneyi bir çalıştırmaya başlayayım." Kolunu uzatarak, "Görüyor musun şu kolun uzanışını?" dedi. "Seni toz eder vallahi."

Kapı, çamaşırcının arkasından kapanınca Martin rahat bir soluk aldı. Gittikçe insanlardan uzaklaşır bir hale geliyordu. İnsanlara nazik davranmak günden güne ona daha güç gelmeye başlamıştı. Onların varlığı Martin'i sıkıyor, konuşmak zorunda kalmak da rahatsız ediyordu. İnsanlar huzurunu kaçırıyordu, onlarla temasa gelir gelmez de kurtulmak için hemen mazeretler uydurmaya başlıyordu.

Hemen mektuplarına saldırmadı, yarım saat kadar hiçbir şey yapmadan, koltuğunda tembel tembel oturdu; bu süre içinde de arada sırada yarı oluşmuş, belli belirsiz birtakım düşüncelerin aklının içine süzüldüğü oldu; daha doğrusu geniş aralıklarla aklının titrek ışıklarını bu düşünceler oluşturdu.

Kalktı ve mektuplarını gözden geçirmeye başladı. Bir düzine yazı isteği vardı, bunları bir bakışta tanıyordu; profesyonel dilen-

me mektupları vardı. Bir devridaim makinesi modeli sahibinden, ya da yeryüzünün içi boş bir başka kürenin içinde olduğunu iddia edeninden, komünist kolonisi kurmak amacıyla Aşağı California yarımadasını satın almak için parasal yardım isteyenine kadar çeşitli delilerden gelen mektuplar vardı. Ayrıca onu tanımak için yanıp tutuşan kadınlardan gelen mektuplar da vardı ki, bunların içinden bir tanesi Martin'i çok güldürdü: Kadın, imanının sağlamlığının, aynı zamanda da saygıdeğer bir kişi olduğunun kanıtı olarak, kiliseye kabul kartını göndermişti mektubuyla birlikte.

Editörlerle yayıncılar da mektupların yığılmasına epey yardım etmişlerdi; birinciler yazıları için, ikinciler de kitapları için yalvarıyordu. Postaya verebilmek için Martin'in bütün varını yoğunu aylarca tefecide alıkoyan, küçümsenmiş zavallı yazıcıkları içindi bu yalvarmalar. İngiltere'de tefrika edilen ya da yabancı dile çevrilen eserleri için beklenmedik çekler, peşin ödeme önerileri de vardı. İngiltere'deki ajanı, kitaplarından üçünün Almancaya çevrilme hakkını sattığını; İsveç, Bern Antlaşmasına girmediği için, oradaki baskılardan bir şey bekleyemeyeceklerini bildiriyordu. Aynı şekilde Rusya da Bern Antlaşması dışında kaldığı için, bu ülke de Rusça çevirilere izin vermesini kendisinden laf ola istiyordu.

Martin basın bürosunun yolladığı kupürlere döndü ve kendi hakkında yazılanları, Martin Eden modasının bir kudurganlık halini aldığını okudu. Bütün yaratıcı çalışmaları, görkemli bir fırtına gibi yığınları sürükleyivermişti. Bu, her şeyi açıklıyor gibiydi. Tıpkı ölümüne yakın bir sırada, sürü yönelişiyle harekete geçen yığınların kitaplarını kapıştıklarını gören Kipling gibi o da yığınları ayağa kaldırmıştı. Martin, Kipling'i okuyan, onu tanıyan, ama hiç anlamayan o aynı insan kalabalığının nasıl birkaç ay sonra birdenbire bütün hışmıyla onun üzerine atılıp paramparça ettiğini hatırladı. Bu düşünceyle sırıttı. O kim oluyordu ki, birkaç ay sonra aynı şey onun da başına gelmesindi? Pekâlâ, o da onlara bir oyun oynayacaktı işte. Güney Denizlerine gidip, saz duvarlı şatosunu kuracak, inci ticareti, kopra ticareti yapacak, ince uskunaların içinde mercan kayalarının üstünden aşacak, köpek balığı,

bonita yakalayacak, Taiohae vadisinin bitişindeki vadinin kayalık sırtlarındaki uçurumlarda dağ keçisi avlayacaktı.

Bunları düşündüğü anda, durumunun umutsuzluğu üzerine çöküverdi Martin'in. Duru gözlerle, Gölgeler Vadisinde olduğunu gördü. İçindeki bütün yaşam eriyor, kayboluyor, ölüme doğru sürükleniyordu. Ne kadar uyuduğunu ve ne kadar çok uyumak istediğini fark etti. Eskiden uykudan nefret ederdi. Uyku onun yaşamının değerli saatlerini çalıyordu o zamanlar. Günde dört saat uyumak, yaşamından değerli dört saatin eksilmesi demekti onun için. Uykuya nasıl da garezi vardı! Şimdi ise yaşama garezi vardı. Yaşam iyi değildi; yaşamın damağında bıraktığı tat acıydı. İşte onu dehşete düşüren de buydu. Yaşamı özlemeyen yaşam, bitmeye yüz tutmuş demekti. Belli belirsiz bir korunma içgüdüsü onu heyecanlandırdı, bir an önce gitmesi gerektiğini anladı. Odasına bir göz attı; eşyasını toplamak ona sıkıcı geldi. Bu arada da satın alması gereken şeyler vardı.

Şapkasını giyip dışarı çıktı. Bir tüfekçiye girerek sabahın geri kalan bölümünü orada geçirdi. Otomatik tüfekler, cephane, balık avı takımları satın aldı. Ticaret usulleri değiştiği için, ticari mallarını sipariş etmeden önce Tahiti'ye varması gerektiğini biliyordu. Bunlar nasıl olsa Avustralya'dan getirtilebilirdi. Bu çözüm yolunu bulunca keyiflendi bayağı. Şimdiye kadar hep herhangi bir şey yapmaktan kaçınmıştı, şu anda da bir şey yapmak hoş değildi. Rahat Morris koltuğunun kendisini beklediğini bilmekten doğan bir huzur içinde, hoşnut, oteline döndü, odasına girip de Joe'nun kendisini beklediğini görünce içinden homurdandı.

Joe, çamaşırhaneden dolayı sevinç içindeydi. Her şey yoluna konmuştu, ertesi gün de çamaşırhanenin sahibi oluyordu. Joe konuşmaya devam ederken Martin yatağına uzanıp gözlerini kapadı. Düşünceleri uzaklara kaymıştı, o kadar uzaklara kaymıştı ki, düşündüğünün bile farkında değildi. Ara sıra büyük bir çaba harcayarak yanıt verdi. Yine de o, bir zamanlar çok sevdiği Joe'ydu. Ama Joe yaşamla doluydu. Bu yaşamın paldır küldür yorgun kafasına çarpışı Martin'in canını yaktı. Yorgun duyarlığında sancılı

bir yara acıyordu her çarpmada. Joe, ileride bir gün karşılıklı elditen giyeceklerini hatırlatınca, Martin neredeyse haykıracak hale geldi.

"Unutma Joe," dedi. "Çamaşırhaneyi 'Shelly Hot Springs'te kararlaştırdığımız usullerle çalıştıracaksın. Fazla mesai yok. Ütü makinelerinde çocuk çalıştırmak yok. Hiçbir yerde çocuk çalıştırılmayacak. Ücretler de namuslu olacak."

Joe başıyla onayladı ve bir not defteri çıkardı.

"Bak şuna," dedi. "Bu kuralları bu sabah kahvaltıdan önce hazırladım. Nasıl bulacaksın bakalım?"

Joe okudu, Martin de onayladı, bir yandan da acaba ne zaman çekilip gidecek diye sabırsızlanmaya başladı.

Akşama doğru epey geç bir vakitte uyandı. Yavaş yavaş yaşamın gerçeğine girdi. Odaya göz gezdirdi. Joe'nun, kendisi uyuduktan sonra usulca çekilip gittiği anlaşılıyordu. Joe anlayış göstermiş diye aklından geçirdi. Sonra gözlerini kapadı, yeniden uyudu.

Bunu izleyen günlerde Joe'nun işlerini yoluna sokması, çamaşırhaneyi devralması Martin'i çok rahatsız etti; hareketine bir gün kala da gazeteler onun Mariposa'da yer ayırtmış olduğunu bildirdiler. Korunma içgüdüsü kendini yokladığı bir seferinde gidip doktora iyice bir muayene oldu. Sağlığında hiçbir bozukluk bulunamadı. Kalbi ve akciğerleri demir gibiydi. Doktorun bildiği kadarıyla, her organı normaldi ve normal çalışıyordu.

Doktor, "Hiçbir şeyiniz yok, Bay Eden," dedi. "Hiçbir şeyiniz yok kesinlikle. Aslan gibisiniz. Doğrusunu konuşayım, sağlığınızı kıskandım. Görkemli. Şu göğüs kafesine bakın. Bu müthiş bünyenizin sırrı da midenizde. Fiziksel yönden, binde bir, on binde bir rastlanan insanlardansınız. Kaza filan geçirmezseniz yüz yaşına kadar yaşamanız gerekir."

Martin, Lizzie'nin tanısının doğru olduğunu anladı. Fiziksel yönden sapasağlamdı. Bozulan "düşünce makinesi"ydi, bunun sağaltımı için de Güney Denizlerine gitmekten başka çıkar yol yoktu. Ama asıl dert, şimdi tam hareket günü gelip çattığı sırada,

canının gitmek istemeyişindeydi. Güney Denizleri de artık onu burjuva uygarlığından fazla çekmiyordu. Hareket anını düşünmekte bile bir zevk bulamıyordu; öbür yandan, hareket etmek ona bir et yorgunluğu gibi geliyor, gözünü yıldırıyordu. Eğer şu anda gemiye binmiş gidiyor olsa, kendini daha rahat hissedecekti.

Son gün, korkunç bir mahkeme günü gibi geçti. Yolculuğa çıkacağını gazetelerde okuyan Bernard Higginbotham, Gertrude ve bütün aile bireyleri, Hermann von Schmidt ile Marian da dahil, güle güle demeye geldiler. Sonra, bitirilmesi gereken işler, ödenmesi gereken faturalar, katlanılması gereken sonu gelmeyen röportajlar vardı. Lizzie'ye gece okulunun kapısında damdan düşer gibi hoşça kal deyip savuşuverdi. Otelde, kendisini geçirmeye gelebilmek için bütün gün canını dişine takıp çalışmış olan Joe'yu buldu. Bu bardağı taşıran son damla oldu, ama Martin, koltuğun kollarını sıkıp, yarım saat onunla konuştu ve onun anlattıklarını dinledi.

"Biliyorsun ki Joe," dedi, "bu çamaşırhaneye bağlı değilsin. Hiçbir kısıtlama yok. Canının istediği zaman satar, parayı yersin. Canın ne zaman sıkılır da kaldırım tepmek istersen, al başını git. Seni ne mutlu edecekse onu yap."

Joe başını iki yana sarstı.

"Teşekkür ederim," dedi, "artık kaldırım mühendisliği yok benim için. Bir yanı hariç, serserilik güzel şey –o da kızlar. Elimde değil n'apıyım, ben kızlara düşkünüm. Onlarsız yapamıyorum, ama serserilik ettiğin müddetçe de onlarsız yapmak zorundasın. İçerisinde danslar edilen, partiler verilen evlerin önünden geçip de kadınların kahkahalarını işittiğim, pencerelerden onların beyaz elbiselerini, gülen yüzlerini gördüğüm zamanlar, üüüüff! O anlar bir cehennem azabı veriyordu bana. Ben dansları, piknikleri, mehtap sefalarını, böyle şeyleri çok severim. Ben çamaşırcılık için yaratılmışım, pantolonumun ceplerinde de koca koca dolarlar şıngırdasın, tamam. Dün bir kız gördüm, biliyor musun, hemen evlenmeyi kafama koydum kızla. Bütün gün bunu düşünüp hayal kurdum. Şimdiye kadar gördüğüm en güzel gözler, işittiğim en güzel ses bu kızda; bebek gibi. Abayı yaktım ona, bunu bil bak.

Sahiden harcayacak bu kadar paran varken neden evlenmezsin sen? Memleketin en âlâ kızını alabilirsin."

Martin gülümseyerek başını salladı, ama içinden de 'acaba erkekler neden evlenmek ister' diye düşündü. Hayret verici, akıl almaz bir şey gibi göründü bu ona.

Hareket saatinde, Mariposa'nın güvertesinden rıhtımdaki kalabalığın arkasına gizlenen Lizzie'yi gördü. Onu da yanına al, düşüncesi geçti kafasından. Sevecen olmak çok kolay. Son derece mutlu olacak. Bir an için bu düşünce onu ayartır gibi oldu, bir an sonra da bir dehşet halini aldı. Bunu düşünmek bir panik yaratıyordu onda. Yorgun ruhu itiraz çığlıkları koparıyordu. "Oğlum, sen çok hastasın, çok hastasın," diye homurdana homurdana küpeşteden ayrıldı.

Kamarasına kaçıp gemi limandan ayrılana kadar kapandı. Öğle yemeğinde yemek salonuna inince, kendisine kaptanın sağındaki onur yerinin ayrıldığını gördü; çok geçmeden de kendisinin gemide büyük bir kişi olduğunu anladı. Ama halinden bu derece memnun olmayan hiçbir büyük adam yolculuk etmemiştir herhangi bir gemide. Öğleden sonraki vaktini güvertede bir koltukta, çoğunlukla gözleri kapalı, aralıklı aralıklı kestirerek geçirdi, akşam da erkenden yattı.

İkinci günden sonra, deniz tutmasından kurtulan bütün yolcular ortaya çıktı; Martin de ne kadar çok gördüyse onları o kadar çok nefret etti. Bununla birlikte, onlara haksızlık ettiğinin de farkındaydı. İyi, nazik insanlardı, onun için onlara şükranlarını sunmaya zorladı kendini ve bunu en iyi biçimde yaptı. Tam bir burjuva gibi, iyi, nazik ve kendi sınıflarının bütün psikolojik krampları, bütün zihinsel bönlükleriyle davrandı onlara. Martin'le konuştukları zaman, küçük, sığ kafaları boşlukla dolu olan bu insanlar onu sıkıyordu; öbür yandan başlarında kavak yelleri esen, gürültücü gençlerin taşkın enerjisi onu sersemletiyordu. Hiç sakin durdukları yoktu bunların; güvertede nal oyunu oynuyor, halka atıyor, bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, ya da sıçrayan

yunusları, ilk geçen uçan balık sürüsünü görmek için küpeştelere koşuşuyorlardı.

Martin bol bol uyudu. Kahvaltıdan sonra güvertedeki koltuğuna oturup bir türlü bitiremediği dergisini bitirmeye çalıştı. Sayfalar onu çok yordu. İnsanların nasıl bu kadar çok yazacak şey bulduklarını düşüne düşüne uykuya daldı. Öğle yemeği çanı onu uyandırdığı zaman, uyandırılışına sinirlendi. Uyanık olmakta bir tat bulamıyordu.

Bir ara kendini bu miskinlikten kurtarmak için baş kasaraya, tayfaların yanına gitti. Ama kendisinin baş kasaralarda yaşadığı zamandan beri denizciler değişmiş gibi geldi ona. Bu vurdumduymaz, öküz kafalı, hayvan gibi yaratıklarla kendisi arasında hiçbir yakınlık bulamadı. Tamamıyla umutsuzluğa kapılmıştı Martin. Yukarıda kimse onu o olduğu için istemiyordu, bir zamanlar kendisini isteyenlerin yanına dönmesine de olanak yoktu. Martin de onları istemiyordu. Birinci sınıf kamaralardaki aptal yolcularla, gürültücü gençlere nasıl katlanamıyorsa bunlara da dayanamıyordu!

Yaşam ona, bir hastanın gözlerini acıtan parlak, güçlü bir ışık gibi geliyordu. Bilinçli her anında çevresindeki yaşam, çiğ, parlak bir ışık halinde üzerine dökülüyordu. Acı veriyordu. Dayanılmayacak kadar acı veriyordu yaşamak. Bu, Martin'in yaşamında birinci sınıf bir kamarada ilk yolculuğuydu. Deniz üstündeyken, her zaman ya baş kasaralarda, ya dümen dolabının başında olmuş, ya da kömür deposunun karanlık derinliklerinde kömür vermişti ocağa. O günlerde, boğucu buharların doldurduğu çukurdan, demir merdiveni tırmanarak yukarı çıktığı zamanlar çok kez, serin, beyaz elbiseler içinde, kendilerini güneşten ve rüzgârdan koruyan tentenin altından, her istek, her kaprislerini yerine getirmek için emirlerine hazır uşakların bulunduğu, eğlenmekten başka hiçbir iş yapmayan yolcuları görür ve bunların dolaştıkları, yaşadıkları dünyanın cennetten başka bir şey olmadığını düşünürdü. Eh, işte kendisi de buradaydı şimdi; kaptanın sağında, onur yerinde oturan, o dünyanın merkezini oluşturan,

geminin büyük adamıydı, ama kaybettiği cenneti bulmak için dönüp dönüp boş yere baş kasaradan yana, külhan ağzına doğru bakıyordu. Yeni bir cennet bulamamıştı kendine, şimdi ise kaybettiği eski cenneti de bulamıyordu.

Kendini harekete getirecek, ilgisini çekecek bir şey bulmaya çalıştı. Geminin küçük rütbeli subaylarıyla aynı masada yemek yemeyi denedi, ama oradan kurtulduğu zaman sevindi. Vardiyasını tamamlamış bir serdümenle konuştu; akıllı bir adam olan serdümen, hemen Martin'e sosyalist propagandası yapmaya girişti ve eline zorla broşürler tutuşturdu. Köle ahlakını vaaz eden bu adamı dinledi ve dinlerken de bezgin bezgin kendi Nietzsche felsefesini düşündü. Ama ne değeri vardı ki bunların? Gerçekten kuşku duyduğunu söyleyen deli Nietzsche'nin delice bir sözünü hatırladı. Kim bilir belki de Nietzsche haklıydı! Belki de hiçbir yerde gerçek yoktu! Gerçekte bile gerçeklik yoktu! Ama kafası çabucak yoruldu ve gidip kendisini koltuğuna atarak kestirdi.

Gemideki perişanlığı yetmiyormuş gibi, buna yeni bir perişanlık daha katıldı. Tahiti'ye vardığında ne olacaktı? Karaya çıkması gerekecekti. Ticari mallarını ısmarlaması, Markiz adalarına gidecek bir yelkenli bulması, tamamlanması gözüne korkunç görünen binbir iş yapması gerekecekti. Arada sırada kendini bile bile zorlayıp düşünecek olduğu zamanlar, içinde bulunduğu dehşet verici umutsuzluğun farkına varıyordu. Gerçekten de Gölgeler Vadisindeydi, içinde bulunduğu asıl tehlike de bundan bir korku duymayışındaydı. Bir korkabilseydi, o zaman hemen yaşama yönelecekti. Korkmadığı için de gitgide bu gölgenin içine gömülüyordu. Yaşamın alışageldiği o eski şeylerinde hiçbir tat bulmuyordu. Mariposa şimdi kuzeydoğu rüzgâr alanındaydı; Martin'i yalayan bu tatlı rüzgâr, onun sinirine dokundu. Bu eski günlerinin, gecelerinin eski arkadaşının sıkıcılığından kurtulmak için koltuğunun yerini değiştirdi.

Mariposa, Ekvatorun durgun havasına girdiği gün, Martin'in perişanlığı her zamankinden daha büyük bir hal aldı. Artık uyuyamıyordu. Gözlerinden uyku akıyordu, ama o ister istemez uya-

nık durup, yaşamın parlak ışığına katlanmak zorundaydı. Sinirli sinirli bir aşağı bir yukarı dolaştı. Hava yapışkan, rutubetliydi, yağmur fırtınaları da soluk aldırmıyordu. Hayat Martin'in içinde sancıyordu. Bu sancı canını iyice yakana kadar güvertede dolaştı durdu, sonra tekrar dolaşmak zorunda kalıncaya kadar koltuğuna oturdu. Hiç değilse dergiyi bitirmeye zorladı kendini, geminin kitaplığından da bir dolu şiir cildi aldı. Ama onlar da Martin'i sarmadı. Tekrar dolaşmak zorunda kaldı.

Akşam yemeğinden sonra geç vakitlere kadar güvertede kaldı, ama bu da fayda etmedi, zira aşağı indiğinde gözünü uyku tutmadı bir türlü. Yaşamın bu eksilişi, bitişi, onu tüketmişti. Bu kadarı da fazlaydı artık. Elektriği yaktı ve okumaya çalıştı. Ciltlerden biri Swinburne'ün şiirlerini içeriyordu. Yatağa uzandı, gözleri sayfalar üzerinde dolaşmaya başladı ve birdenbire, ilgiyle okumakta olduğunu fark etti. Kıtayı bitirdi, devam etmeyi denedi, tekrar aynı kıtaya döndü. Kitabı göğsünün üstüne yatırıp düşünceye daldı. Tamam. İşte buydu. Daha önce aklına gelmemiş olması ne tuhaftı. Bütün olan bitenin anlamı bundaydı; hep bu yöne doğru sürüklenip durmuştu; ama şimdi mutlu kurtuluş yolunu ona Swinburne göstermişti. Martin hep dinlenmenin yolunu aramıştı, işte dinlenme onu bekliyordu. Açık lomboza baktı. Evet, yeteri kadar genişti. Haftalardan beri ilk olarak kendini mutlu hissetti. Sonunda hastalığının sağaltım yolunu bulmuştu. Kitabı eline aldı ve kıtayı ağır ağır, yüksek sesle okudu:

Yaşama yönelen aşırı sevgiden,
Umuttan, korkudan kurtulan bizler,
Kısa teşekkürlerle şükranımızı sunarız
Tanrılara, tanrı diye ne varsa;
Ki, hiçbir yaşam sonsuza dek yaşamaz;
Ki, ölüler dirilmezler;

Ki, en yorgun ırmaklar bile
Bir yerde denizle birleşirler.

Açık lomboza tekrar baktı. Swinburne ona anahtarı vermişti. Yaşam hastalıklıydı, daha doğrusu hastalıklı hale, çekilmez hale gelmişti. "Ki ölüler dirilmezler." Bu mısra onda derin bir şükran duygusu uyandırdı. Bütün evrende biricik hayırlı şey oydu. Yaşam, acı veren bir yorgunluk halini alınca, bütün bu yorgunluğu sonsuz uyku içinde dinlendirmek için ölüm hazırdı. Peki daha ne bekliyordu? Tam zamanıydı işte.

Kalktı, başını lombozdan dışarı uzattı, aşağıya süt gibi denize baktı. Mariposa ağzına kadar yükle dolu olduğu için, elleriyle tutup sarkınca ayakları suya erecekti. Ses çıkarmadan suya bırakabilirdi kendini. Hiç kimse işitmezdi. Bir çalkantı yüzüne su sıçratıp ıslattı. Dudaklarında tuzun tadını duydu, bu tat hoşuna gitti. Acaba bir ölüm şarkısı yazmam gerekir mi, diye düşündü, ama gülüp uzaklaştırdı bu düşünceyi kafasından. Vakti yoktu. Ölmek için sabırsızlanıyordu.

Kendini ele vermemesi için, kamarasının ışığını söndürdü, lombozdan önce ayaklarını geçirdi. Omuzları takıldı, kendini zorla geri çekti, yan dönüp, önce bir kolunu geçirerek denedi. Geminin bir yalpası da ona yardım etti, dışarıda elleriyle asılı kalıverdi. Ayakları suya değer değmez bıraktı ellerini. Kendini süt gibi köpüklü bir suyun içinde buldu. Mariposa'nın bordası, yanından yer yer ışıklı lombozlarla delinmiş siyah bir duvar gibi hızla geçip gitti. Şüphesiz, vakit kazanmak için hızlı gidiyordu. Bunu daha düşünürken, geminin kıçında kaynaşan köpüklü suların yüzünde usul usul yüzerken buldu kendi.

Beyaz gövdesine bir bonita saldırdı, Martin kahkahayla güldü. Bonita bedeninden bir parça koparıp götürmüştü; bunun acısı Martin'e neden orada bulunduğunu hatırlattı. İşiyle uğraşırken, işinin amacını unutmuştu. Mariposa'nın ışıkları uzakta, gittikçe donuklaşıyor, Martin ise orada, en yakını binlerce mil uzakta olan karaya ulaşmak niyetindeymiş gibi sanki, kendisinden emin kulaç atıyordu.

Bu, otomatik olarak harekete geçen yaşama içgüdüsüydü. Yüzmeyi bıraktı, ama su ağzının üstüne çıkar çıkmaz, eller kaldırıcı

hareketlerle hızla suyu dövmeye başladı. 'Yaşama hırsı' diye düşündü, bu düşünceyi de alaycı bir dudak büküş izledi. Ee, iradesi vardı onun! Evet, son bir çabayla kendini mahvedecek ve artık irade olmaktan çıkacak kuvvetli bir irade vardı onda.

Dönüp dikey bir duruma geçti. Başını kaldırıp, hareketsiz yıldızlara baktı, aynı anda da ciğerlerindeki bütün havayı boşalttı. El ve ayaklarını hızla hareket ettirerek, omuzlarını kaldırıp, göğsünü yarıya kadar suyun dışına çıkartacak kadar yükseltti kendini. Bu, inişi çabuklaştıracak hızı almak için yapılan bir hareketti. Ondan sonra kendini bırakıp hareketsiz, beyaz bir heykel gibi denize gömülmeye başladı. Suyu bile bile, derin derin tıpkı narkoz alan bir hasta gibi ciğerlerine çekti. Boğulacağı sırada, tamamıyla irade dışı hareketlerle elleri ve ayakları suyu dövüp onu yukarıya, yıldızların duru pırıltısı altındaki suyun yüzüne çıkardı.

Patlayacak hale gelen ciğerlerine hava çekmemek için kendini boş yere zorlayarak, 'yaşama hırsı' diye düşündü tiksintiyle. Eh, o da yeni bir yol denemek zorunda kalıyordu. Ciğerlerini adamakıllı havayla doldurdu. Bu solukla iyice derine inebilirdi. Baş aşağı dönüp, bütün gücü, bütün hırsıyla suyu çekerek dalmaya başladı. Derine, daha derine indi. Gözleri açık, saldırgan bonitaların bıraktığı fosfor gibi parlayan, tayfa benzer izi seyretti. Bir yandan dalmaya devam ederken, bir yandan da Allah vere de saldırmasalar diye düşündü, zira bu, iradesinin gergin telini koparabilirdi. Ama bonitalar saldırmadı ve Martin o anda bile kendisine bu son iyiliğinden dolayı yaşama şükran duyacak vakit bulabildi.

Kolları, ayakları yorulup kıpırdayamayacak hale gelinceye kadar derine, daha derine daldı. İyice derine indiğini anladı. Kulak zarları üzerindeki basınç dayanılmaz bir acı vermeye başlamıştı, kafasının içinde de bir uğultu vardı. Dayanma gücü azalıyordu, ama kollarıyla bacaklarını, kendisini daha derine sürükleyinceye kadar zorladı ve sonunda, ciğerlerindeki hava bir patlayış halinde hızla boşaldı. Hava kabarcıkları minicik balonlar gibi yanaklarına, gözlerine sürüne sürüne yukarı doğru uçuşmaya başladı. Bunu acı ve boğulma izledi. Bulanan bilincinde, 'bu acı ölüm de-

ğil,' düşüncesi dalgalandı. Ölüm acıtmazdı. Yaşamdı bu acıyan; bu korkunç boğulma duygusu yaşamın verdiği acıydı; yaşamın ona indirebileceği son darbeydi bu.

Elleri, ayakları hırslı, zayıf çırpınışlarla, kasılma hareketleriyle suyu çalkalayıp dövmeye başladı. Ama o, elleriyle ayaklarını ve onlara suyu çalkalatıp dövdüren hırsı aldatmıştı. Artık çok derindeydi. Bu ellerle ayaklar onu hiçbir zaman suyun yüzüne çıkaramazdı artık. Argın bir halde, düş gibi bir hayalevi içinde sürükleniyordu sanki. Her yanını renkler, ışıklar sarıp onu yıkadı, içini doldurdu. Neydi bu? Bir fener ışığı gibiydi, ama beyninin içindeydi sanki bu fener; şimşek şimşek çakan, parlak, beyaz bir ışıktı. Daha hızlı, gittikçe daha hızlı çakmaya başladı; gümbürtülü, uzun bir ses çıktı; ona sanki dipsiz bir merdivenden aşağı yuvarlanıyormuş gibi geldi. Ve dipte bir yerde karanlığa gömüldü. Bu kadarını bilebildi. Karanlığa yuvarlanmıştı. Aynı anda bildiği son şey, bir daha bilemeyeceği oldu.

BİTTİ

Martin Eden, bir yanıyla Jack London'ın ta kendisidir: Varlıklı bir ailenin üniversite öğrencisi narin kızına ümitsizce gönül veren; aradaki sınıfsal mesafeyi kapatmak için yazar olma hayalleri kuran; bu uğurda çalışarak nice uykusuz geceler geçiren; bakkal veresiyeyi kestiğinde aç kalan; onlarca yazısı editörler tarafından geri çevrilse de yazmayı azimle sürdüren; derme çatma bir eğitim görmüş, eli nasırlı genç denizci. Martin Eden, yükselmek için verdiği onca mücadeleden sonra mutlu olabilecek midir? Jack London, kahramanının başarı hikâyesi üzerinden içinde yaşadığı toplumun değerlerine keskin bir eleştiri getiriyor.

Bir edebiyat klasiği olan *Martin Eden*, yazılışından bugüne dek tüm dünyada hiç eksilmeyen bir ilgiyle okundu. İnanıyoruz ki Mete Ergin'in özenli çevirisiyle, Yordam Edebiyat okurlarının da başucu kitabı olacak.

yordam edebiyat
YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

24 TL. KDV'den muaftır
ISBN 978-605-172-325-9